

# A közoktatás indikátorrendszerre 2017





# A közoktatás indikátorrendszere

2017

**Szerkesztette:** Varga Júlia

**A kötet szerzői**

Hajdu Tamás

Hermann Zoltán

Horn Dániel

Varga Júlia

**Kutatási asszisztens:** Börcsök Tamás

**Olvasószerkesztő:** Székács István

E kiadvány megjelenését támogatta a Magyar Tudományos Akadémia és az Európai Bizottság  
Magyarországi Képviselete

Copyright © MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont  
Közgazdaság-tudományi Intézet, 2018

Borító © Vigyázó Zsófia, 2018

Felelős kiadó: Fazekas Károly

ISBN 978-615-5754-35-7

# TARTALOM

BEVEZETÉS	9
A) KONTEXTUSINDIKÁTOROK	12
<b>A1. Demográfia</b>	<b>12</b>
A1.1. indikátor: Az óvodás- és iskoláskorú népesség számának változása	12
<b>A2. A tanulók társadalmi-gazdasági háttere</b>	<b>14</b>
A szegénységben, vagy hátránnyal élő óvodás- és iskoláskorúak	15
A2.1. indikátor: A szegény háztartásban élő gyermekek aránya	15
A2.2. indikátor: A hátrányos helyzetű (HH) tanulók aránya	17
A2.3. indikátor: A halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya	17
A2.4. indikátor: A veszélyeztetett tanulók aránya	20
A2.5. indikátor: Az ingyen étkező tanulók aránya	21
A2.6. indikátor: A speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya	23
A2.7. indikátor: A pszichés fejlődési zavarral élő tanulók aránya	26
A szülők társadalmi háttere	32
A2.8. indikátor: A népesség iskolázottsága a 25–50 éves korcsoportban	32
A2.9. indikátor: A munkanélküliek aránya a 25–50 éves korcsoportban	35
A2.10. indikátor: A közmunkások aránya a 25–50 éves korcsoportban	37
B) RÁFORDÍTÁSINDIKÁTOROK	40
<b>B1. Pénzügyi ráfordítások</b>	<b>40</b>
Közoktatási kiadások makroszinten	40
B1.1. indikátor: Az egy diákra jutó kiadások a költségvetési szektorban	41
B1.2. indikátor: Az egy diákra jutó kiadások az egy főre jutó GDP százalékában, nemzetközi összehasonlításban	42
B1.3. indikátor: Az alap- és középfokú oktatási kiadások a GDP százalékában, nemzetközi összehasonlításban	44
B1.4. indikátor: Az egy diákra jutó óvodai és iskolai kiadások fő kiadási kategóriák szerint	46
<b>B2. Emberi erőforrások</b>	<b>57</b>
A tanárok jellemzői	57
B2.1. indikátor: A nők aránya a pedagógusok között	57
B2.2. indikátor: Az egyes korcsoportokhoz tartozó pedagógusok aránya	59
B2.3. indikátor: Az egyes végzettségi csoportokhoz tartozó pedagógusok aránya	62
Tanári munkaerő-forgalom és foglalkoztatás	66
B2.4. indikátor: A belépő tanárok aránya	66
B2.5. indikátor: A pályakezdő tanárok aránya	68
B2.6. indikátor: A nyugdíjas tanárok aránya	70
B2.7. indikátor: Az egyes programtípusokban foglalkoztatott tanárok aránya a foglalkoztatás formája szerint	72
B2.8. indikátor: A tartósan távollevő tanárok aránya	75
B2.9. indikátor: Az állandó helyettesítésre alkalmazott tanárok aránya	76

Diák-tanár arány a közoktatásban	78
B2.10. indikátor: Diák-tanár arány	78
Egyéb, segítő foglalkoztatottak	85
B2.11. indikátor: A pedagógiai munkát segítő alkalmazottak aránya	85
A tanárok kereseti helyzete	86
B2.12. indikátor: A szakképzett pedagógusok relatív keresete	86
B2.13. indikátor: Az egyes szakképzett pedagógusfoglalkozásokban dolgozók relatív keresete	90
B2.14. indikátor: A szakképzett pedagógusok relatív keresete nemzetközi összehasonlításban	91
<b>C) FOLYAMATINDIKÁTOROK</b>	<b>94</b>
<b>C1. Hozzáférés és részvétel</b>	<b>94</b>
Az óvodáskorú és középiskolás korú népesség részvétele a közoktatásban	94
C1.1. indikátor: Az óvodáskorú népesség részvétele az óvodai ellátásban	94
C1.2. indikátor: A középiskolás korú népesség részvétele a közoktatásban	95
Hozzáférés az óvodai, általános iskolai és középiskolai oktatáshoz a lakóhelyen	100
C1.3. indikátor: Az óvoda és általános iskola nélküli települések aránya	100
C1.4. indikátor: Az óvoda és általános iskola nélküli településeken élő óvodás- és általános iskolás korú népesség aránya	100
C1.5. indikátor: A középfokú iskola nélküli kistérségek aránya	102
C1.6. indikátor: A középfokú iskola nélküli kistérségekben élő 14–17 éves népesség aránya	102
C1.7. indikátor: A kizárólag nem állami fenntartású óvodával és általános iskolával rendelkező települések aránya	104
C1.8. indikátor: A kizárólag nem állami fenntartású óvodával és általános iskolával rendelkező településeken élő óvodás- és iskoláskorú népesség aránya	104
C1.9. indikátor: A kizárólag nem állami fenntartású középfokú iskolával rendelkező kistérségek aránya	106
C1.10. indikátor: A kizárólag nem állami fenntartású középfokú iskolával rendelkező kistérségekben élő középiskolás korú népesség aránya	107
A diákok területi mobilitása	109
C1.11. indikátor: A bejáró diákok aránya	109
C1.12. indikátor: A kollégista diákok aránya	112
<b>C2. Továbbhaladás és lemorzsolódás</b>	<b>114</b>
Az évismétlők aránya a közoktatásban	114
C2.1. indikátor: Az évismétlő diákok aránya	114
C2.2. indikátor: A legalább egyszer vagy többször évet ismételt diákok aránya a 8. és a 10. évfolyamon	121
A középfokú programok kínálata és kereslete	124
C2.3. indikátor: A középfokú továbbtanulásra jelentkezett tanulók megoszlása az első helyen történt jelentkezés programtípusa szerint	124
C2.4. indikátor: A középfokon továbbtanuló tanulók megoszlása programtípus szerint	126
C2.5. indikátor: A középfokra járó 10. évfolyamos tanulók megoszlása programtípus szerint	127
C2.6. indikátor: Az egy tanévben lemorzsolódó diákok aránya	129
<b>C3. Tanulási környezet</b>	<b>136</b>
Az intézményhálózat jellemzői	136
C3.1. indikátor: Az intézmények megoszlása intézményfenntartó szerint	136
C3.2. indikátor: A tanulók megoszlása intézményfenntartó szerint	138
C3.3. indikátor: Az átlagos tanulói létszám az iskolai programtípusokban	141

C3.4. indikátor: Az 500 főnél nagyobb létszámú iskolai képzésben tanulók aránya	141
C3.5. indikátor: A 100 főnél kisebb létszámú iskolai képzésben tanulók aránya	142
C3.6. indikátor: Az átlagos osztálylétszám	143
C3.7. indikátor: A 35 fős vagy nagyobb létszámú osztályok aránya	144
C3.8. indikátor: A 9 fős vagy kisebb létszámú osztályok aránya	145
Egyenlőség	147
C3.9. indikátor: Szegregációs index	147
C3.10. indikátor: A magántanulók aránya	150
C3.11. indikátor: A 30 vagy több igazolatlan órát hiányzók aránya	152
C3.12. indikátor: A tanköteles koron túl mulasztás miatt megszünt tanulói jogviszonyok aránya	154
C3.13. indikátor: A hátrányos és nem hátrányos helyzetű tanulók programtípus szerinti megoszlása a középfokú oktatásban	156
C3.14. indikátor: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya a felsőoktatásba jelentkezők között	158
C3.15. indikátor: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya a felsőoktatásba felvettek között	158
C3.16. indikátor: Az integráltan és gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya	162
C3.17. indikátor: Tesztpontszám-különbség a legfeljebb alapfokú és a legalább középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei között (PISA-felmérés)	165
Fizikai környezet	177
C3.18. indikátor: Az egy férőhelyre jutó óvodások aránya	177
C3.19. indikátor: A szükségtermet is használó iskolák aránya	179
C3.20. indikátor: Az egy számítógépre jutó tanulók száma	182
C3.21. indikátor: Az internet-hozzáférésű tantermek aránya	182
C3.22. indikátor: Az interaktív táblával felszerelt tantermek aránya	182
Oktatási minőség	186
C3.23. indikátor: Az egyes szaktárgyakat szakos képezés nélkül tanítók aránya	186
C3.24. indikátor: A heti öt vagy több órában idegen nyelvet tanulók aránya	189
C3.25. indikátor: Az emelt szintű oktatásban részt vevő tanulók aránya	191
C3.26. indikátor: A fejlesztő foglalkozásban részt vevő tanulók aránya	191
C3.27. indikátor: A tehetséggondozásban részt vevő tanulók aránya	192
C3.28. indikátor: A gyógytestnevelésben részesülő tanulók aránya	193
C3.29. indikátor: Az idegennyelv-tudással rendelkező tanárok aránya	194
<b>D) EREDMÉNYEK</b>	<b>196</b>
<b>D1. Belső eredmények</b>	<b>196</b>
Átlagos teljesítmény	197
D1.1. indikátor: Átlagos teljesítmény, országos kompetenciamérés, szövegértés és matematika	197
A gyengén teljesítő tanulók aránya	202
D1.2. indikátor: A gyengén teljesítők aránya, Országos kompetenciamérés, szövegértés és matematika	202
D1.3. indikátor: A gyengén teljesítők aránya, PISA-felmérés, szövegértés és matematika	212
A jól teljesítő tanulók aránya	220
D1.4. indikátor: A jól teljesítők aránya, Országos kompetenciamérés, szövegértés és matematika	220
D1.5. indikátor: A jól teljesítők aránya, PISA-felmérés, szövegértés és matematika	229
Felsőfokú továbbtanulás	237

D1.6. indikátor: A legalább egy középfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya a felsőoktatásba jelentkezők közül	237
D1.7. indikátor: A legalább egy középfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya a felsőoktatásba felvettek közül	237
D1.8. indikátor: A felvettek aránya a felsőoktatásba jelentkezők közül	241
D1.9. indikátor: A felsőoktatásba jelentkezők aránya az adott évben érettségizettek közül	244
D1.10. indikátor: A felsőoktatásba felvettek aránya az adott évben érettségizettek közül	246
<b>D2. Külső eredmények</b>	<b>249</b>
D2.1. indikátor: A munkanélküli fiatalok aránya	249
D2.2. indikátor: A foglalkoztatott fiatalok aránya	253
D2.3. indikátor: A közmunkás fiatalok aránya	258
D2.4. indikátor: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok aránya	262
D2.5. indikátor: A korai iskolaelhagyók aránya	266
D2.6. indikátor: A 20–24 éves népesség megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint	267
D2.7. indikátor: Mediánkeresetek a végzettség szintje szerint	270
D2.8. indikátor: Az iskolai végzettség kereseti hozama	272



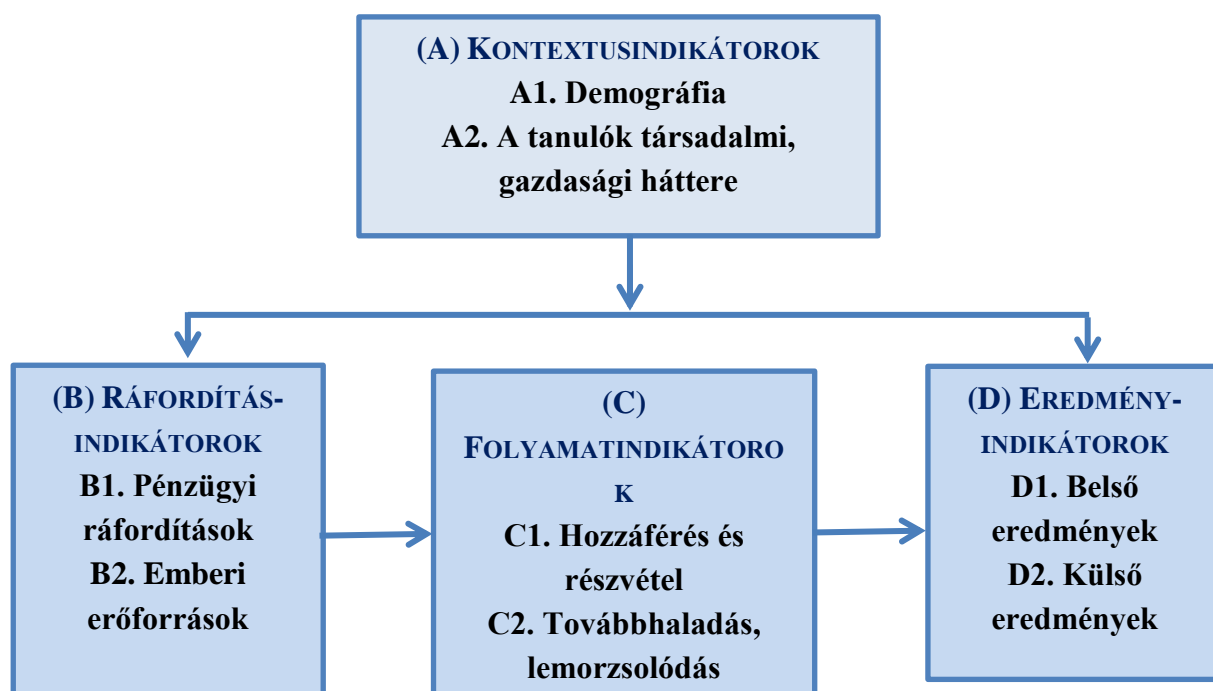
## Bevezetés

2015-ben az MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézetében kidolgoztunk és kötet formájában megjelentettünk egy közoktatási indikátorrendszert, azzal a céllal, hogy létrejöjjön Magyarországon egy rendszeres kiadvány, amely egyaránt alkalmas arra, hogy a szakpolitikai döntéshozók könnyen és pontosan tájékozódjanak a közoktatás aktuális állapotáról, illetve trendjeiről, és hogy az érdeklődő szakértő és nem szakértő közönség megismerje a magyar közoktatást jellemző legfontosabb mutatókat. Olyan indikátorokat alakítottunk ki, melyek amellet, hogy számszerűen leírják a jelenlegi helyzetet, lehetőséget adnak a mutatók ismételt megfigyelésére, mivel rendszeres adatgyűjtéseken alapulnak, melyek lehetővé teszik, hogy a kiadvány időközönként frissíthető, megjelentethető legyen. Jelen kötet az indikátorrendszer második kiadása, mely 2016-ig tartalmazza az indikátorok számított, frissített értékeit.

A mostani kiadás is követi a 2015-ben kidolgozott indikátorrendszer felépítését, de a korábbihoz képest továbbfejlesztettük, néhány indikátort elhagytunk, másokat összevontunk, és újakat is bevezettünk. Az újak között szerepel néhány nemzetközi összehasonlító indikátor is, mely korábban már más kiadványokban esetenként megjelent, ezek használata megkönnyíti, hogy a magyar közoktatás eredményeit nemzetközi kontextusba helyezzük, emellett az [online elérhető] adattáblákban ezeknek az indikátoroknak az értékeit olyan bontásokban is közöljük, melyek máshol nem hozzáférhetőek.

A kötet – az első kiadáshoz hasonlóan – az indikátorok négy nagy csoportját tartalmazza: (A) a kontextus-, (B) a ráfordítás-, (C) a folyamat- és (D) az eredményindikátorok csoportját. Az indikátorrendszer felépítését az 1. ábra mutatja be.

1. ábra: Az indikátorok keretrendszere



#### (A) KONTEXTUSINDIKÁTOROK

Az iskolai eredményességet befolyásoló, de az oktatáspolitikai és az iskolák által nem befolyásolható társadalmi környezetet leíró indikátorok. E csoport olyan indikátorokat foglal magában, amelyek jelentősen befolyásolhatják a szolgáltatások ráfordításigényét, az oktatási rendszerben zajló folyamatokat és az iskola eredményességét. A kontextusindikátorok első csoportját a demográfiai indikátorok alkotják, amelyek az iskoláskorú népesség számának és arányának alakulását mutatják be. A népességszám alakulása a közoktatás iránti kereslet egyik legfontosabb meghatározója, amely oktatáspolitikai eszközökkel nem befolyásolható. A kontextusindikátorok második csoportja a tanulók társadalmi, gazdasági háttérének alakulását írja le, amely szintén adottságként jelentkezik az oktatási rendszerben. A tanulók társadalmi-gazdasági háttérének változása hatással lehet az iskolai eredményességre, ezért az eredmények értelmezéséhez szükség van e változások bemutatására. Másrészt felhívhatja az oktatáspolitikai döntéshozók figyelmét arra is, hogyan alakul a tanulók összetétele, amelyhez az oktatási rendszernek alkalmazkodnia kell.

#### (B) RÁFORDÍTÁSINDIKÁTOROK

A pénzben mérhető és az egyéb ráfordításokat bemutató indikátorok. Olyan tényezőket írnak le, amelyek oktatáspolitikai eszközök segítségével befolyásolhatók. A ráfordításindikátorok első csoportjába a pénzügyi ráfordításokat mérő indikátorok tartoznak, ezek az oktatási kiadások időbeli alakulását mutatják be és a fajlagos kiadások iskolák közötti különbségeit. A ráfordításindikátorok második csoportja a közoktatási rendszer emberi erőforrásait vizsgálja.

#### (C) FOLYAMATINDIKÁTOROK

Ez az indikátorcsoport annak jobb megértését segíti elő, hogy mi okozza az oktatás belső eredményeiben mutatkozó különbségeket. A folyamatindikátorok első csoportjába tartozó, a hozzáférést és részvételt leíró indikátorok egyrészt azt mutatják be, hogy a megfelelő korcsoportok mekkora hányada vesz részt, tanul az egyes oktatási programokban, másrészt a közoktatási intézmények területi elérhetőségét vizsgálják. A folyamatindikátorok második csoportja az iskolarendszerben való továbbhaladást és a lemorzsolódást írja le. A harmadik csoport indikátorai többféle szempontból adnak képet a tanulási környezetről. Bemutatják az intézményhálózatot, a tanulás fizikai környezetét, vizsgálják az oktatás minőségét, valamint a közoktatási rendszer egyenlőségét.

#### (D) EREDMÉNYINDIKÁTOROK

Az indikátorcsoport az oktatási rendszer belső és külső eredményességét jellemzi. Az eredményindikátorok első csoportja a közoktatás közvetlen céljainak megvalósulását, a belső eredményeket, a tanulási teljesítményeket, a standardizált méréseket, a közoktatás és a felsőoktatás közti átmenet alakulását követi nyomon. A külső eredményeket leíró indikátorok csoportja az iskolából a munkaerőpiacra történő átmenetet és a munkaerőpiaci sikerességet, a további képzésekben való részvételt mutatja be, valamint a fiatal, a közoktatási rendszerből nemrég kilépett korcsoportokra vonatkozó, az iskolázottság és a keresetek, illetve az iskolázottság és a munkaerőpiaci

státus közötti összefüggéseket jellemzi. A külső eredményeket vizsgáló indikátorok azt mérik, hogy milyen mértékben hasznosul a közoktatási rendszerben megszerzett tudás a képzési rendszeren kívül.

\*

A kötetet, akárcsak az első kiadás esetében, most is kiegészíti a *Technikai útmutató A közoktatás indikátorrendszere 2017. című kiadványhoz*, mely minden egyes indikátor számítási módját ismerteti, és a felhasznált adatok pontos forrását is közli. Az indikátoroknál feltüntetett évek, rendszerint a tanévek kezdő évét jelzik, tehát például a 2016-os adat a 2016/17. tanévre vonatkozik, de néhány indikátor esetében naptári évre vonatkoznak az adatok, míg más indikátoroknál, például a kompetencia-mérési adatoknál, az év a tanév végére vonatkozik, a 2016-os mérési eredmények tehát például a 2015/16. tanév második félévére, amikor a mérést elvégezték. Ezeket az információkat is minden indikátorra vonatkozóan közli a technikai útmutató.

Az első kiadáshoz képest fontos változás, hogy jelen kötet nem tartalmaz adattáblákat. Az olvasó minden indikátor bemutatása végén, az ábrákat követően egy-egy internetes hivatkozást talál, mely az adott indikátor értékeit tartalmazó táblázathoz vezet, ahonnan az adatok letölthetők. Reményeink szerint ezzel a változtatással a felhasználók az eddigieknél is könnyebben hozzáférhetnek eredményeinkhez.

A 2015 óta eltelt időben számos adminisztratív és egyéb változás történt a közoktatási rendszerben. Többek között átalakítottak egyes középfokú programtípusokat, melyek új nevet is kaptak: a korábbi szakközépiskola új elnevezése szakgimnázium, a szakiskoláé pedig szakközépiskola lett. A két eltérő programtípus azonos elnevezése zavarokat okozhat. Ennek elkerülése érdekében a jelenleg érvényes elnevezéseket használtuk visszamenőleg is, tehát a korábbi szakiskolát egységesen szakközépiskolának, a korábbi szakközépiskolát pedig egységesen szakgimnáziumnak nevezzük a kötetben. Ezt mindenképpen figyelembe kell venni, ha a felhasználó szeretné összevetni jelen kötet adatait az első kiadásban közöltekkel.

Köszönetet mondunk a Magyar Tudományos Akadémiának, melynek anyagi támogatása nélkül a kötet nem készülhetett volna el, így megíúsult volna, hogy rendszeresen megjelenő kiadványként tájékoztatást nyújtson a közoktatásban végbemenő változásokról. Ugyancsak köszönettel tartozunk az Európai Bizottság Magyarországi Képviseletének, amely a kötetben szereplő néhány indikátor kidolgozásához nyújtott támogatást.

## A) Kontextusindikátorok

### A1. Demográfia

A demográfiai indikátor az oktatási rendszer jelenlegi, illetve jövőbeli résztvevőinek számáról nyújt információt, másképpen fogalmazva a keresleti oldal nagyságának változásait mutatja be. Az indikátor az óvodáskorú, a kötelező iskoláztatási korú, illetve a középiskolás korú népesség számát és arányát mutatja be.

#### A1.1. indikátor: Az óvodás- és iskoláskorú népesség számának változása

Az A1.1. indikátor az óvodáskorú és iskoláskorú népesség számának változását mutatja be három korcsoportra koncentrálva: (i) a 3–5 évesekre; (ii) a kötelező iskoláztatási korúakra (6–16 éves) és (iii) a középiskolás korúakra (14–20 éves).

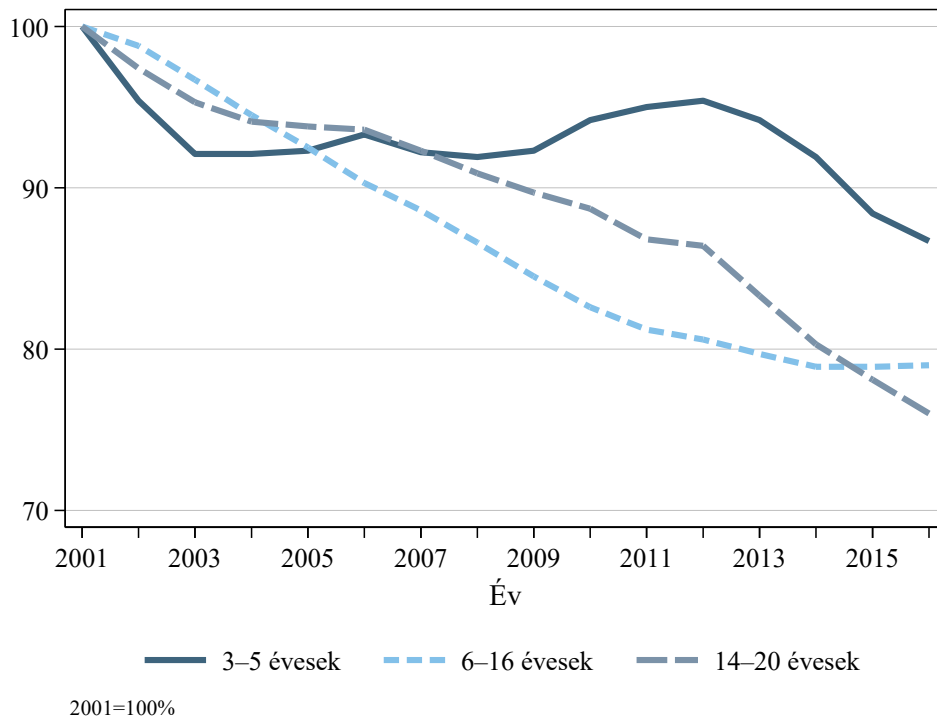
A 3–5 évesek száma az alapfokú oktatási intézmények iránti közeljövőbeli keresletet jelzi előre. Képet ad arról, hogy hányan kezdik meg az elkövetkező néhány évben az általános iskolát. A 6–16 évesek száma az alap- és középfokú oktatás (közoktatás) iránti aktuális kereslet, míg a 14–20 évesek száma a középfokú oktatás iránti kereslet mértékét és változását tükrözi. Az indikátor a korcsoportok létszámában bekövetkező változást mutatja be az előző évhez és egy bázisévhez (2001) viszonyítva.

Az elmúlt másfél évtizedben a 3–5 évesek száma kismértékben csökkent az időszak legelején, majd kisebb-nagyobb mértékben ingadozott (A1.1.1 és A1.1.2 ábra). 2016-ban 2001-hez viszonyítva 13 százalékkal kevesebb óvodáskorú gyermek élt Magyarországon. A megyénkénti létszámadatok szerint három területen (Budapest, Pest megye és Győr-Moson-Sopron megye) nőtt 2001 és 2016 között a 3–5 évesek száma, míg a többi megyében 20–35 százalékkal csökkent (A1.1.3 ábra). A legjelentősebb csökkenés Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Nógrád megyében történt.

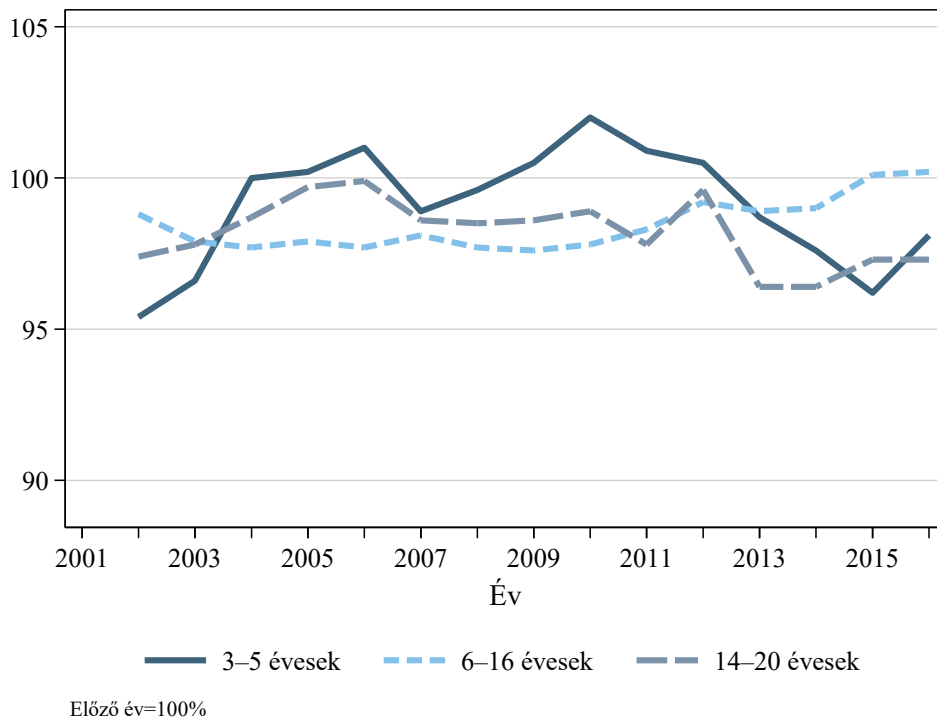
2001 és 2011 között a 6–16 éves népesség száma erőteljesebben, évente jellemzően 2-2,5 százalékkal csökkent, de 2011 után a csökkenés üteme kissé mérséklődött, és 2015 óta nem történt érdemi változás. Összességében az utóbbi tizenöt évben 21 százalékkal csökkent a kötelező iskoláztatási korú népesség száma. A vizsgált időszakban egyedül Pest megyében nem változott a kötelező iskoláztatási korúak száma. A megyék többségében 20–30 százalékkal kevesebb 6–16 éves élt 2016-ban, mint 2001-ben. A legjelentősebb csökkenés Tolna, Békés, Zala és Nógrád megyében történt.

A 14–20 évesek száma 2001 és 2016 között közel 24 százalékkal csökkent. A csökkenés éves üteme a 2001 és 2012 között jellemző 1-2 százalékról 2013 után 2,5-3,5 százalékra emelkedett. Pest megye kivételével minden megyében számottevően kevesebb középiskolás korú élt 2016-ban, mint 2001-ben.

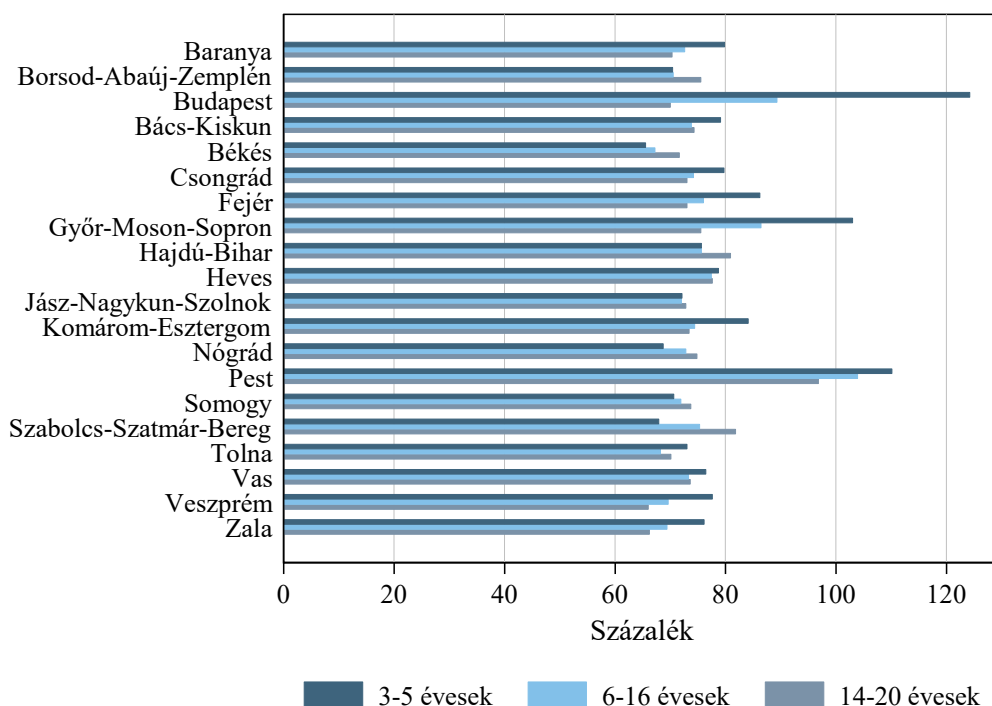
**A1.1.1 ábra: A 3–5 évesek, a 6–16 évesek és a 14–20 évesek számának változása (2001=100%)**



**A1.1.2 ábra: A 3–5 évesek, a 6–16 évesek és a 14–20 évesek számának változása (előző év=100%)**



**A1.1.3 ábra: A 3–5 évesek, a 6–16 évesek és a 14–20 évesek számának változása megyék szerint (2001=100%), 2016**



Az A1.1. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A1\\_1.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A1_1.xlsx)

## A2. A tanulók társadalmi-gazdasági háttere

A tanulók társadalmi-gazdasági háttere komoly hatással van arra, hogy milyen pedagógiai feladatokkal kell megbirkóznia a közoktatási rendszernek, befolyásolja az oktatás eredményességét. A tanulók társadalmi gazdasági hátterének változása okot adhat az erőforrások oktatásba történő átcsoportosítására, növelésére vagy csökkentésére.

A tanulók társadalmi-gazdasági hátterét leíró indikátorok első csoportja azt méri, hogy a tanulók között mekkora a valamilyen szempontból nehezebb helyzetben lévő, a szegény és hátrányos helyzetű gyerekek aránya. Az indikátorok egyik része a teljes, a gyermek- és a fiatalok kohorszokat méri, egy másik része pedig közvetlenül vizsgálja az iskolai oktatásban résztvevőket. Az indikátorok második csoportja a tanulók családjának helyzetét méri, a szülők iskolázottsága és szülők munkaerő-piaci státusa segítségével, mivel mind az iskolai végzettség, mind a munkaerő-piaci státus alapvető meghatározója a társadalmi gazdasági helyzetnek.

## *A szegénységben, vagy hátránnyal élő óvodás- és iskoláskorúak*

### **A2.1. indikátor: A szegény háztartásban élő gyermekek aránya**

Szegény háztartásnak az ekvivalens (egy fogyasztási egységre jutó) jövedelem mediánjának 60 százaléka alatti jövedelemmel rendelkező háztartásokat tekintjük.<sup>1</sup> Szegény pedig az a gyermek, aki szegény háztartásban él. A szegénységi indikátorokat az Eurostat számítja a jövedelmekre és életkörülményekre vonatkozó európai adatfelvétel (EU-SILC) alapján. Az indikátort két korcsoportra, a 0–5 évesekre és a 0–17 évesekre vonatkozóan mutatjuk be.

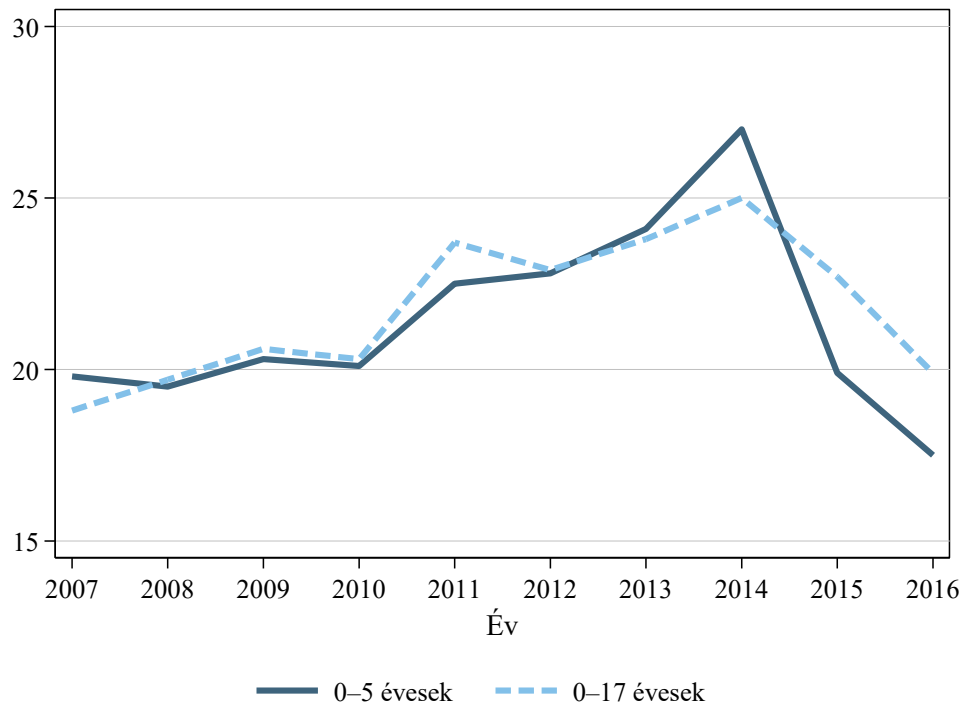
2007 és 2010 között a 0–5 éves gyermekek közül a szegény háztartásban élők aránya stabil volt, 20 százalék körül ingadozott. 2011-től kezdve kissé nőtt a szegény 0–5 évesek aránya, míg 2014-ben jelentősen megemelkedett: 27 százalékuk élt szegény háztartásban (A2.1.1 ábra). A 0–17 évesek szegénységi arányában is hasonló folyamatokat látunk: 2007 és 2010 között a 0–17 évesek nagyjából 20 százaléka élt szegény háztartásban, 2011-ben ez az arány kissé magasabb lett, majd 2014-ben tovább emelkedett, 25 százalékra. 2014 után mindkét indikátor értéke a 2011 előtti évek átlagához hasonló vagy alacsonyabb értékre esett vissza igen rövid idő alatt. A jelentős mértékű csökkenés okai nem ismertek, tartalmi és módszertani tényezők is állhatnak a háttérben.

A jövedelmi szegénység és a szülők iskolai végzettsége között erős kapcsolat áll fent. Minél alacsonyabb végzettségűek a szülők, annál nagyobb az esélye annak, hogy egy 0–5 vagy 0–17 éves gyermek szegény háztartásban nő fel. Az alacsony végzettségű (ISCED 0-2) szülők gyermekeinek megközelítőleg 45 százaléka él jövedelmi szegénységben, míg a középfokú (ISCED 3-4) és felsőfokú (ISCED 5-6) végzettségű szülők gyermekeinél ez az arány sorrendben 15–18 százalék és 7–8 százalék (A2.1.2 ábra).

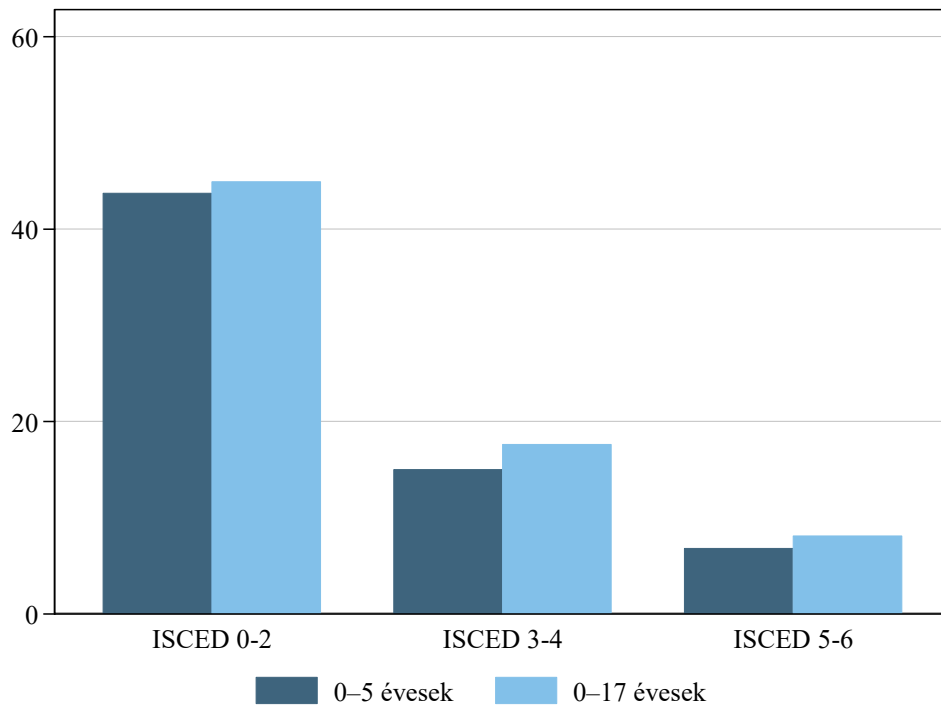
---

<sup>1</sup> A háztartások eltérő létszámát és összetételét figyelembe vevő átskálázás során az első 14 éves vagy idősebb családtag 1 fogyasztási egységnek számít, minden további 14 éves vagy idősebb családtag 0,5 értékkel kerül beszámításra, míg a 0-13 éves családtagok súly 0,3.

**A2.1.1 ábra: A szegény háztartásban élő gyermekek százalékaránya**



**A2.1.2 ábra: A szegény háztartásban élő gyermekek aránya a szülők iskolai végzettsége szerint, 2016**



Az A2.1. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_1.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_1.xlsx)



## **A2.2. indikátor: A hátrányos helyzetű (HH) tanulók aránya**

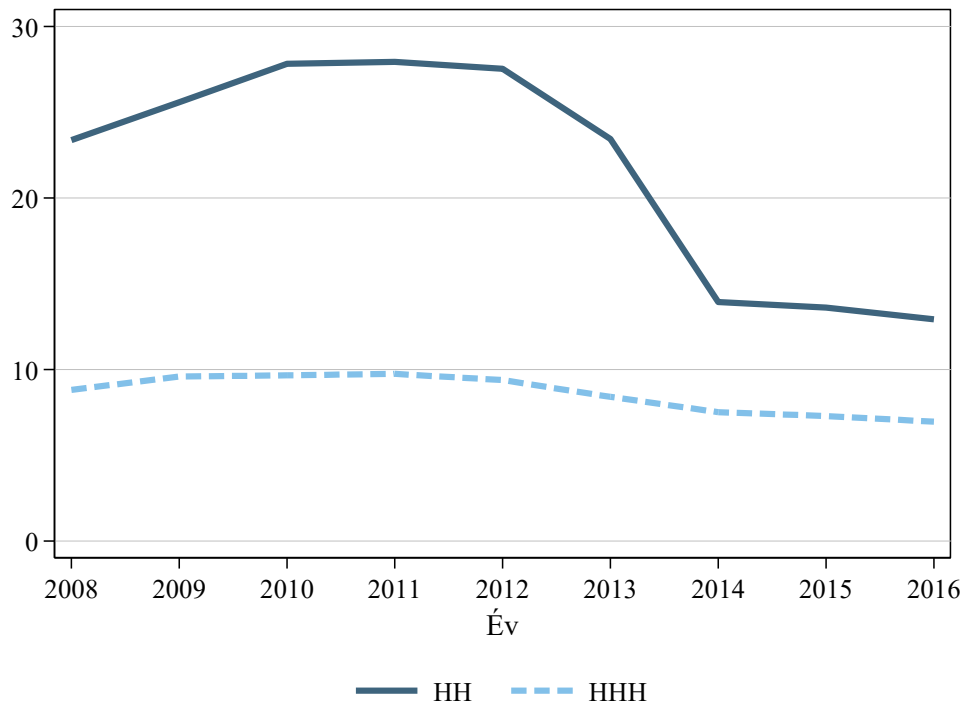
### **A2.3. indikátor: A halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya**

A hátrányos helyzetű (HH) tanulók aránya 2008 és 2012 között 23,4 százalékról 27,5 százalékra emelkedett, míg a következő két évben jelentősen csökkent, 13,9 százalékra (A2.2.1 ábra). 2016-ban az indikátor értéke 12,9 százalék volt. Hasonló változást látunk a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók esetében is. Arányuk 2008 és 2012 között 9 százalék körüli volt, ami 2016-ra 7 százalékig esett vissza. A 2012 és 2017 közötti csökkenések elsősorban a kategóriákba sorolás követelményeinek szigorítása miatt következtek be. 2013. szeptember 1-jétől a HH és HHH tanulók jogszabályi meghatározása megváltozott, az új szabályozás szigorúbb feltételeket támasztott a HH/HHH kategóriákba soroláshoz.

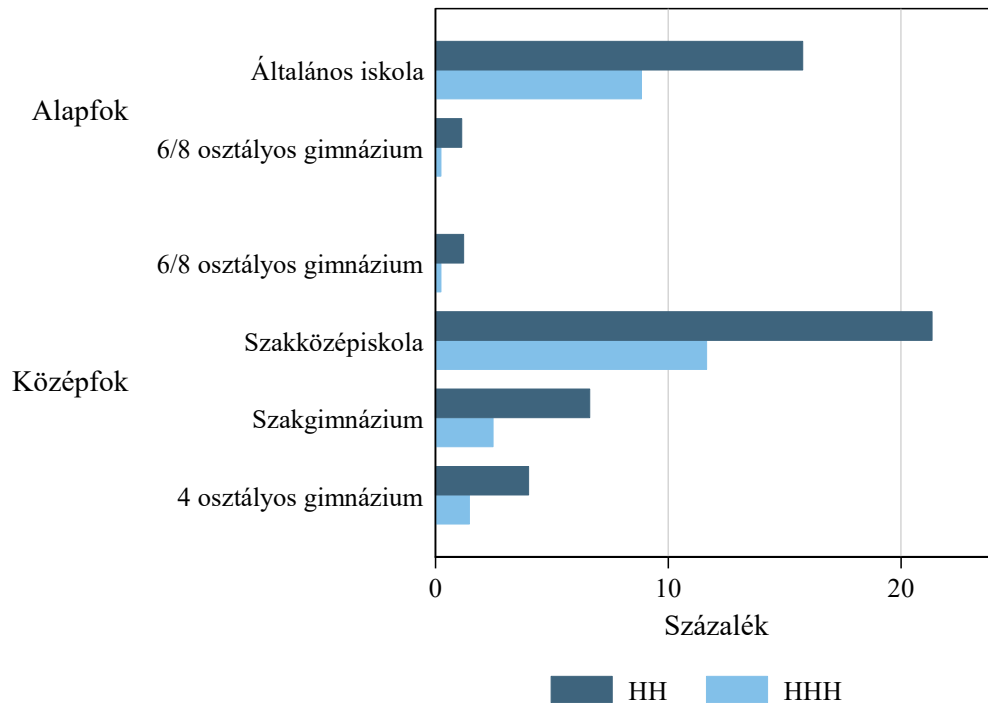
Programtípusok szerint jelentős különbségeket látunk a HH és HHH tanulók arányában. 2016-ban az alapfokú képzésben (1–8. évfolyam) tanulók esetében az általános iskolai képzésben közel 16 százalék volt a HH tanulók aránya, míg a 6 és 8 osztályos gimnáziumokban mindössze 1,1 százalék (A2.2.2 ábra). A HHH tanulók arányában is ehhez hasonló mértékű a különbség. A középfokú képzésben tanulók esetében a szakközépiskolákban a legmagasabb (21,3 százalék) a HH tanulók aránya, míg a 6 és 8 osztályos gimnáziumokban a legalacsonyabb (1,2 százalék). A HHH tanulók aránya a szakközépiskolások között 11,7 százalék, míg az érettségit adó képzésekben ennél jóval alacsonyabb, a szakgimnazisták között 2,5 százalék, a 4 osztályos gimnáziumba járók között pedig 1,5 százalék.

A földrajzi különbségeket vizsgálva az 1–8. évfolyamos HH tanulók arányában azt látjuk, hogy míg például Budapesten, Győr-Moson-Sopron és Vas megyében 5 százalék alatti volt az arányuk 2016-ban, addig a keleti és északkeleti megyékben nem ritka a 25 százalék feletti érték (A2.2.3 ábra). Ugyanígy a HHH tanulók arányában akár tízszeres különbség is megfigyelhető az északkeleti és a nyugati megyék között. A középfokú képzésben tanulókat vizsgálva hasonlóan jelentős földrajzi különbségek mutatkoznak mind a HH, mind pedig a HHH tanulók arányában (A2.2.4 ábra).

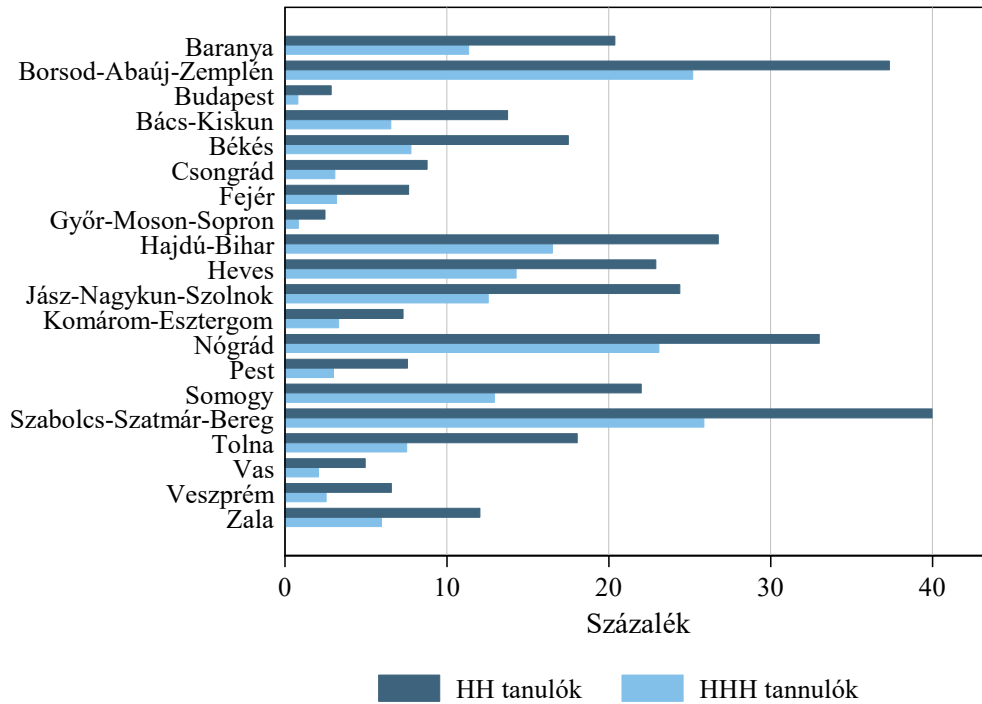
**A2.2.1 ábra: A hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya**



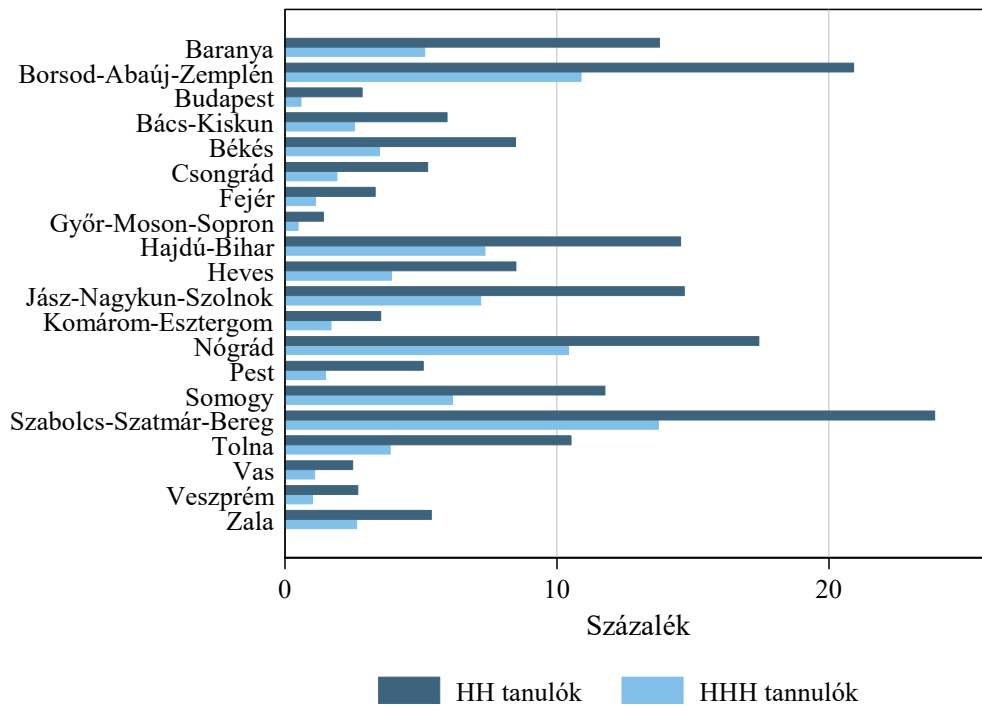
**A2.2.2 ábra: A hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya programtípusok szerint, 2016**



**A2.2.3 ábra: A hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya megyék szerint, alapfokú képzés, 2016**



**A2.2.4 ábra: A hátrányos helyzetű (HH) és halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók aránya megyék szerint, középfokú képzés, 2016**



Az A2.2. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_2.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_2.xlsx),  
 az A2.3. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_3.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_3.xlsx)

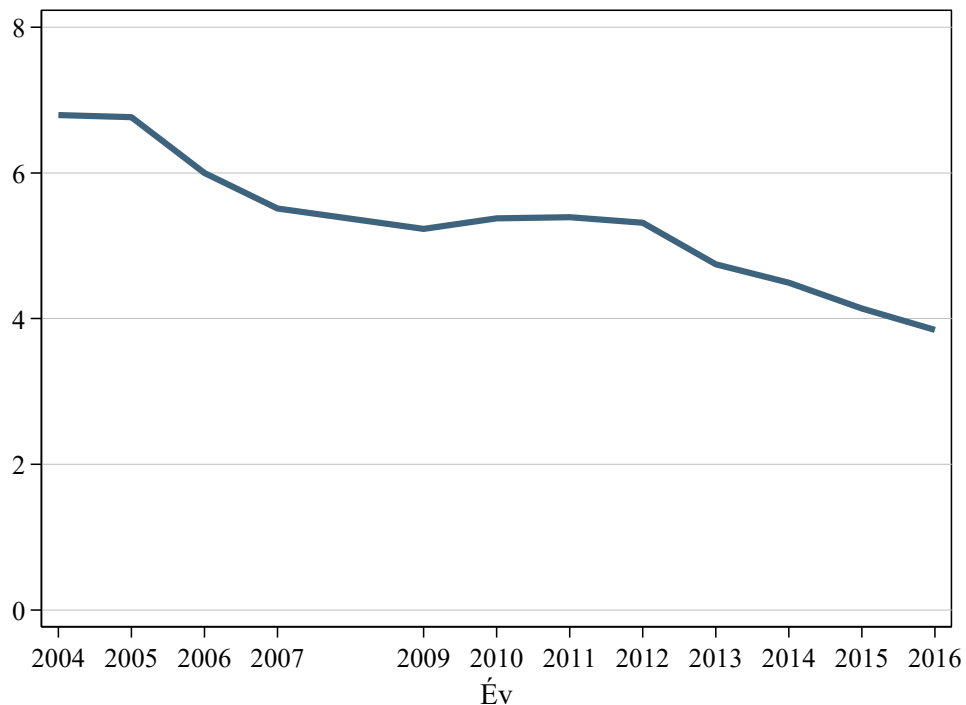
#### A2.4. indikátor: A veszélyeztetett tanulók aránya

Az indikátor a tanító, illetve az osztályfőnök megítélése szerint a családi körülmények miatt veszélyeztetett (alultáplált, otthoni bántalmazásnak kitett, elhanyagolt, drogfüggőség tüneteit mutató) tanulók arányát mutatja.

Az A2.4. indikátor értékei szerint 2004 és 2007 között a veszélyeztetett tanulók aránya enyhén csökkent, 2007 és 2012 között 5-5,5 százalékos érték környékén stagnált, míg 2013-tól tovább csökkent, egészen 3,8 százalékig (A2.4.1 ábra).

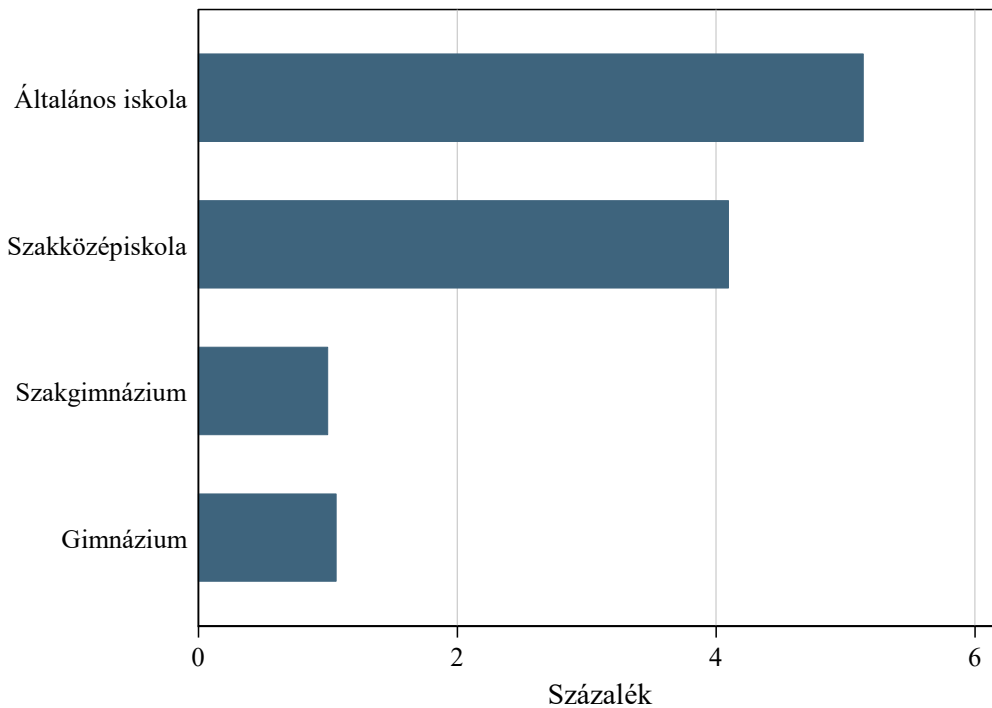
Programtípusok szerint vizsgálva az indikátort azt látjuk, hogy 2016-ban az általános iskolákban 5,1 százalék volt a veszélyeztetett tanulók aránya, a szakközépiskolákban 4,1 százalék, a szakgimnáziumokban 1,0 százalék, a gimnáziumokban pedig 1,1 százalék (A2.4.2 ábra).

A2.4.1 ábra: A veszélyeztetett tanulók aránya



Megjegyzés: 2008-ra nem áll rendelkezésre adat.

**A2.4.2 ábra: A veszélyeztetett tanulók aránya programtípusok szerint, 2016**



Megjegyzés: A 6 és 8 osztályos gimnáziumokban tanulók a gimnáziumi képzésnél szerepelnek.

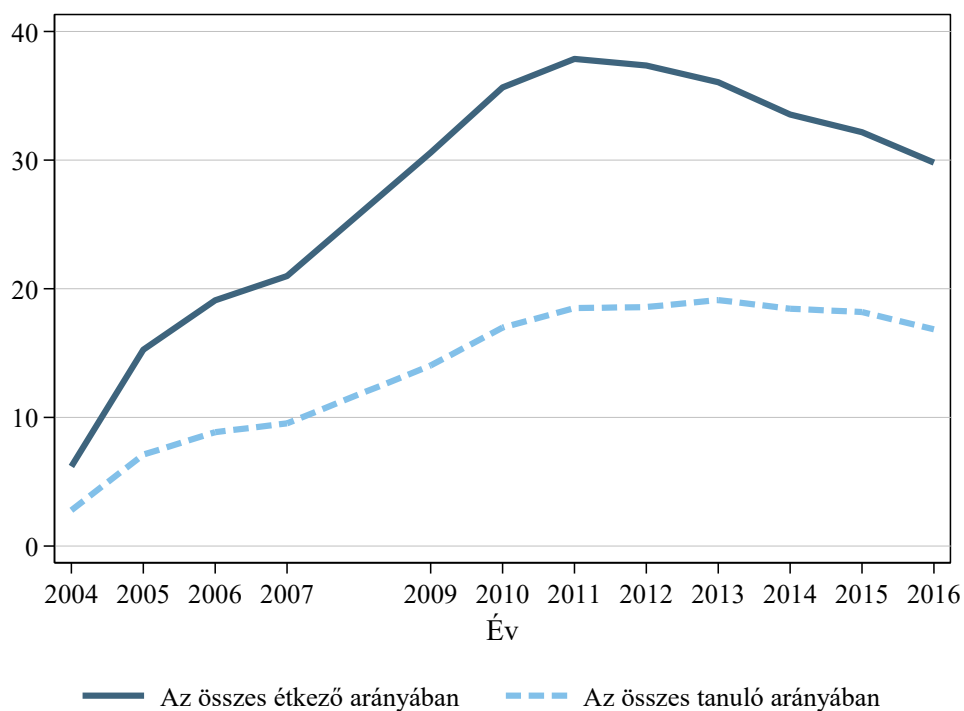
Az A2.4. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_4.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_4.xlsx)

### **A2.5. indikátor: Az ingyen étkező tanulók aránya**

Az ingyen étkező tanulók arányát az összes étkező tanuló és az összes tanuló arányában is megadjuk. Az ingyen étkező tanulók arányának változása a tanulók anyagi helyzetében bekövetkező változásokat és a jogszabályi környezet változását is tükrözi. Az ingyen étkező tanulók aránya 2011-ig folyamatosan nőtt, majd pár évig stagnált, illetve enyhén csökkent (A2.5.1 ábra). 2016-ban az összes étkező tanuló 29,8 százaléka, míg az összes tanuló 16,8 százaléka étkezett ingyen az iskolákban.

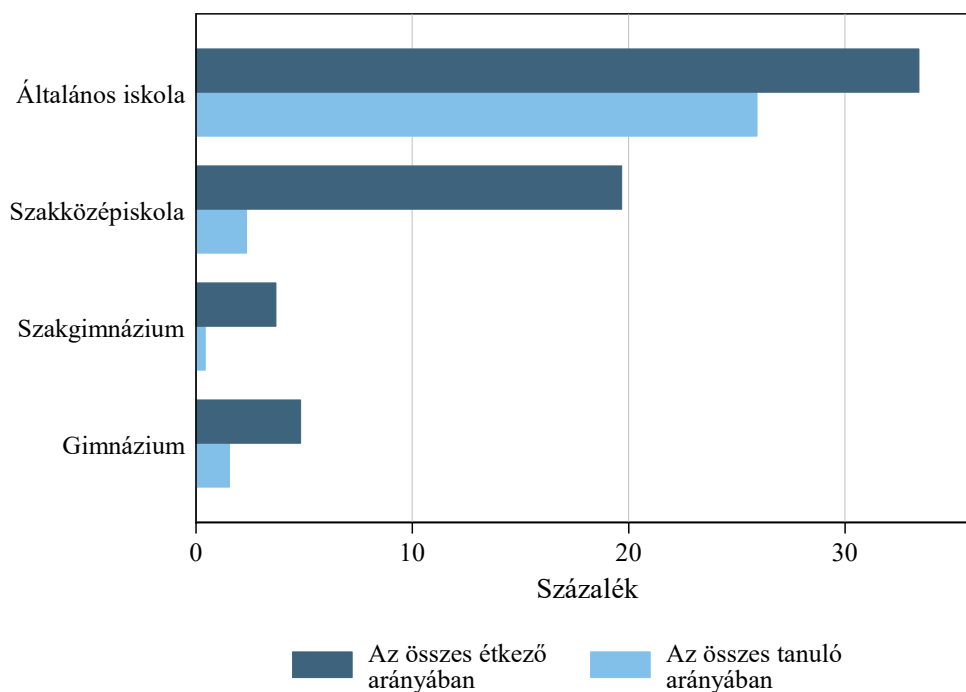
Programtípusok szerint vizsgálva az indikátor 2016. évi értékét az látható, hogy az ingyen étkező tanulók aránya az általános iskolákban a legmagasabb, a tanulók nagyjából negyede tartozik ebbe a kategóriába, az összes étkezőnek pedig a harmada (A2.5.2 ábra). A szakközépiskolákban, a szakgimnáziumokban és a gimnáziumokban az ingyen étkezők aránya lényegesen alacsonyabb: az összes tanuló kevesebb mint 3 százaléka.

**A2.5.1 ábra: Az ingyen étkező tanulók aránya**



Megjegyzés: 2008-ra nem áll rendelkezésre adat.

**A2.5.2 ábra: Az ingyen étkező tanulók aránya programtípusok szerint, 2016**



Megjegyzés: A 6 és 8 osztályos gimnáziumokban tanulók a gimnáziumi képzésnél szerepelnek.

Az A2.5. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_5.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_5.xlsx)

## A2.6. indikátor: A speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya

Az általános iskolai és középiskolai képzésekben tanulók körében a speciális nevelési igényű tanulók aránya 2001 és 2016 között 3,6 százalékról 6,5 százalékra nőtt. Az alap- és középfokú oktatást külön vizsgálva azt látjuk, hogy míg 2005 és 2016 között az 1–8. évfolyamos tanulók között alig változott az SNI tanulók aránya, addig ugyanebben az időszakban a középfokú oktatásban részt vevő tanulók között 2,3 százalékról 5,3 százalékra nőtt (A2.6.1 ábra).

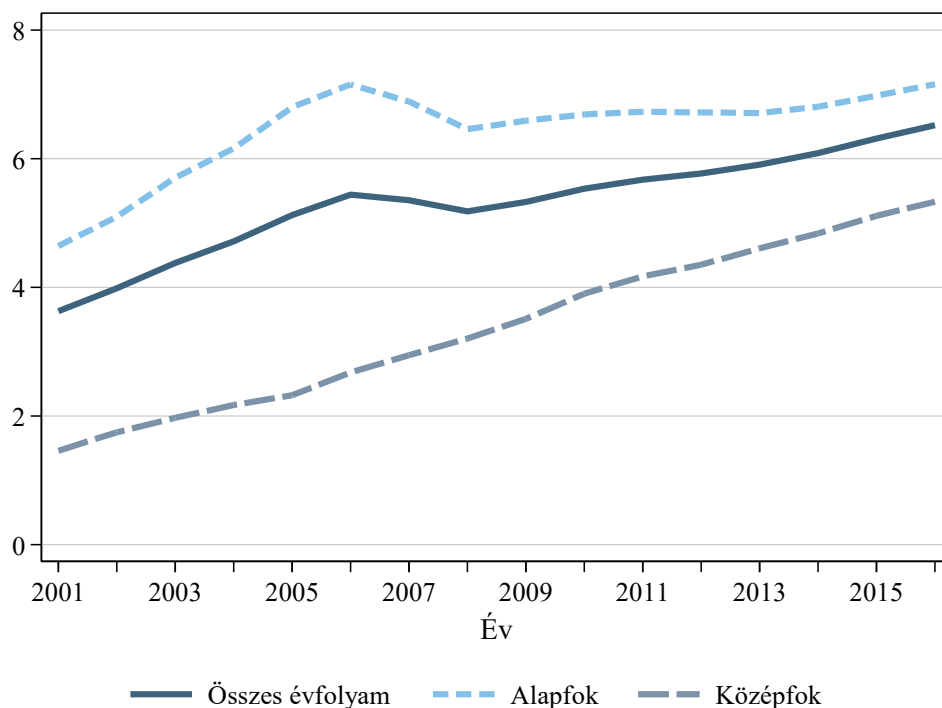
Programtípusok szerint vizsgálva az 1–8. évfolyamos tanulók közül az általános iskolai képzésben tanulók 7,4 százaléka volt SNI tanuló 2016-ban, míg a 6 és 8 osztályos gimnáziumok tanulói körében ez az arány csak 0,8 százalék (A2.6.2 ábra). A középiskolás tanulók körében a szakközépiskolába járóknál 16,5 százalék volt az SNI tanulók aránya, a szaggimnazistáknál 3,2 százalék, míg a 4 osztályos gimnazistáknál 1,7 százalék.

A földrajzi eltérések viszonylag mérsékelték, és nem mutatkozik egyértelmű területi sűrűsödés (A2.6.3 ábra). Az SNI tanulók aránya Bács-Kiskun és Csongrád megyében volt a legnagyobb (10,8 és 10,4 százalék), míg Hajdú-Bihar megyében a legkisebb (3,7 százalék) 2016-ban.

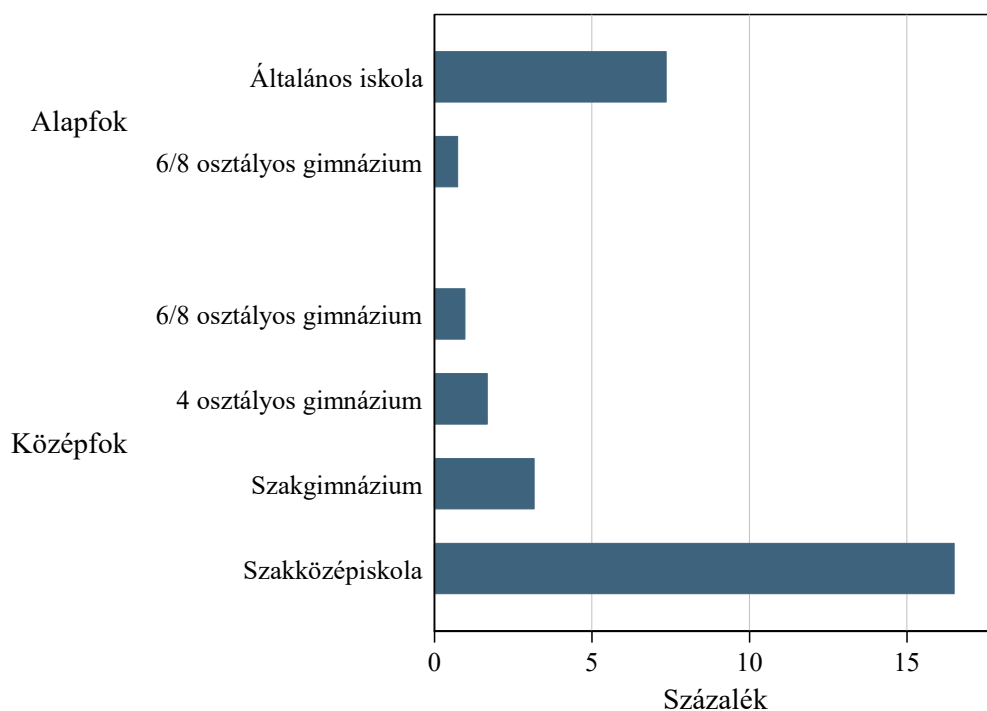
Évfolyamok szerint vizsgálva az SNI tanulók arányát azt látjuk, hogy az 1.-től a 7. évfolyamig szinte folyamatosan nő az SNI tanulók aránya, majd a 8. évfolyamtól kezdve jelentősebb mértékben csökken (A2.6.4 ábra). A legjelentősebb változás a középiskola első éveiben látszik.

Az egyházi fenntartású intézményekben a legalacsonyabb az SNI tanulók aránya, különösen az alapfokú képzésben (A2.6.5 ábra). A középiskolás tanulók körében lényegesen kisebb az intézményfenntartók szerint mért eltérés.

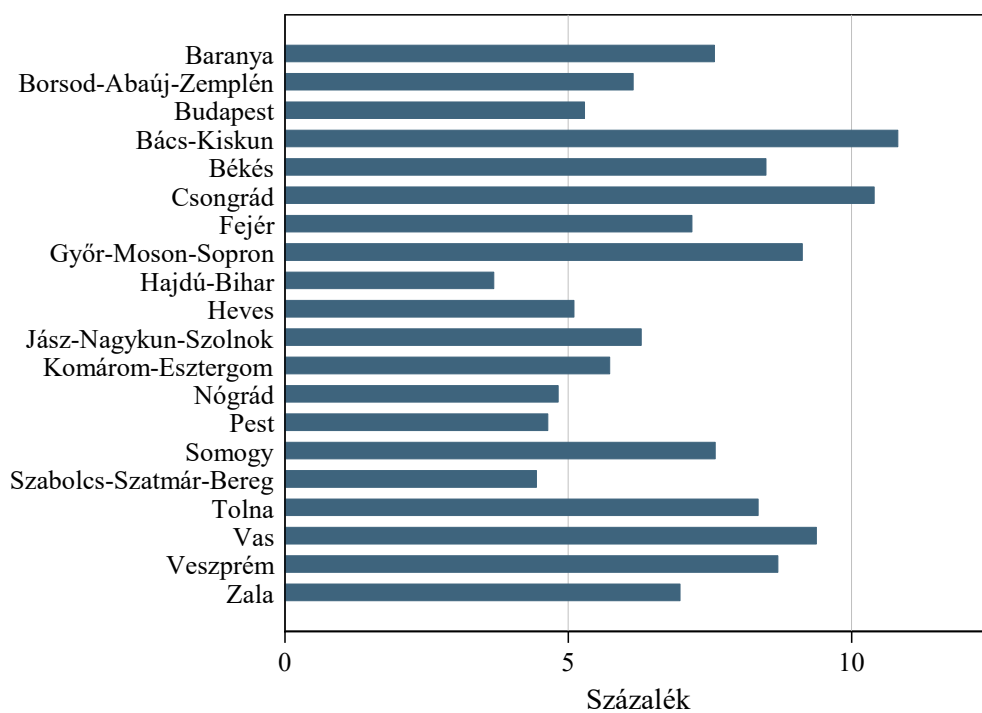
A2.6.1 ábra: A speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya



**A2.6.2 ábra: A speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya programtípusok szerint, 2016**

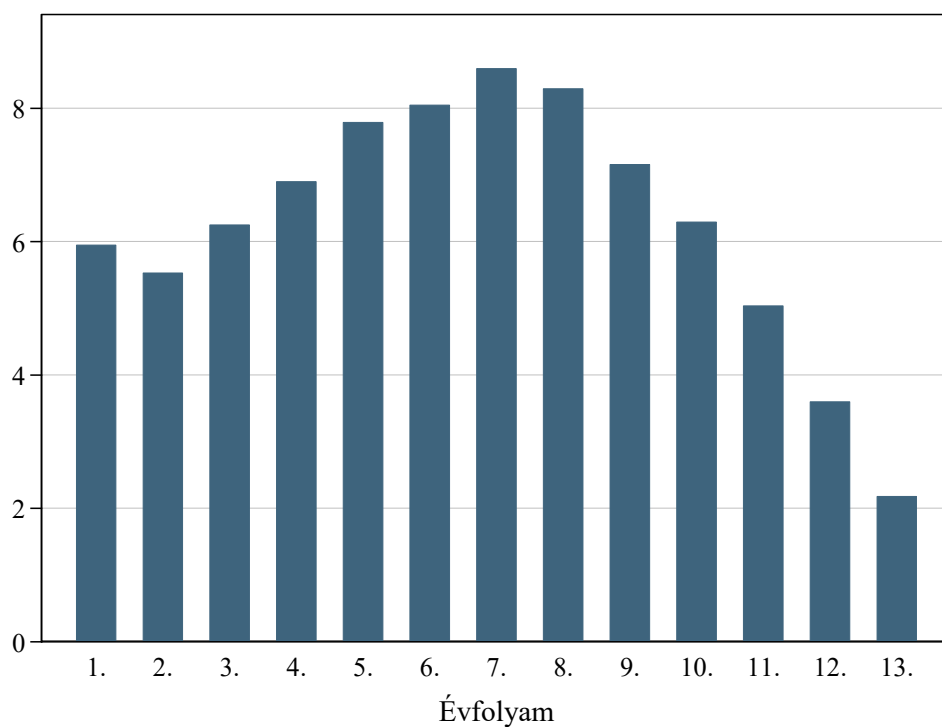


**A2.6.3 ábra: A speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya megyék szerint, 2016**

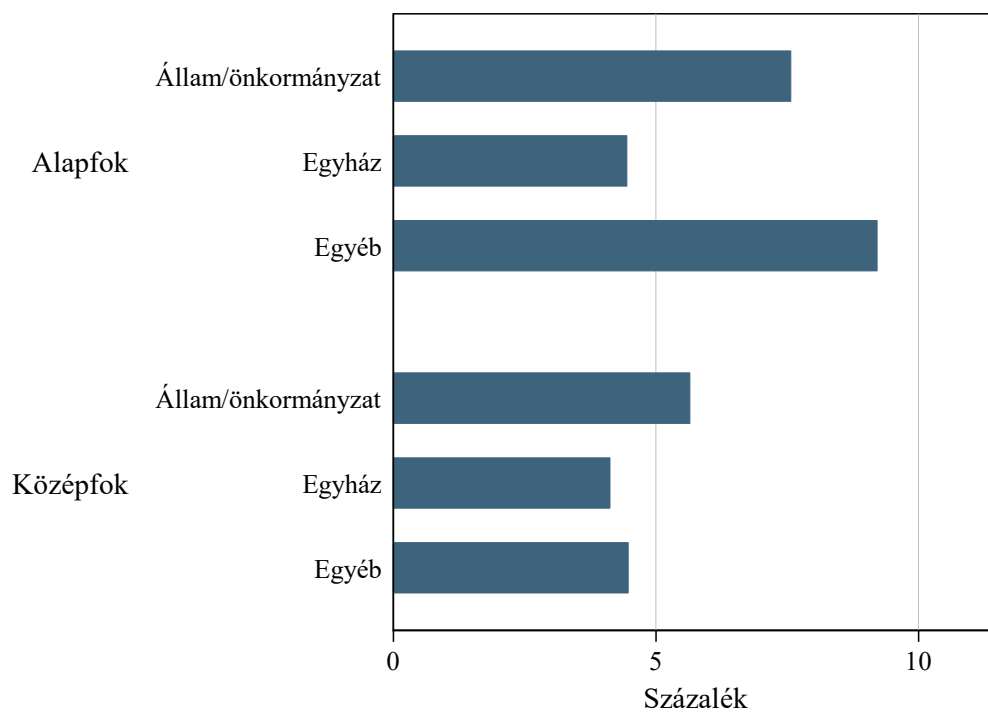




**A2.6.4 ábra: A speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya évfolyam szerint, 2016**



**A2.6.5 ábra: A speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya iskolafenntartó szerint, 2016**



Az A2.6. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_6.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_6.xlsx)

## **A2.7. indikátor: A pszichés fejlődési zavarral élő tanulók aránya**

A pszichés fejlődési zavar többféle fejlődési rendellenesség összefoglaló neve. Magában foglalja a súlyos tanulási zavarral élő, diszlexiás, diszgráfiás vagy diszkalkuliás tanulókat, a súlyos fejlődési zavarral és a súlyos magatartási zavarral élőket is. A hivatalos oktatásstatisztika csak 2012 óta rögzíti az arányukat ilyen bontásban. Előtte a beilleszkedési, tanulási és magatartási zavarokat a feltételezhető okok, az organikus okra vissza-, illetve vissza nem vezethető rendellenességek, és nem a megfigyelhető tünetek alapján rögzítették.

A pszichés fejlődési zavarral élőket mint sajátos nevelési igényű (SNI) tanulókat rögzíti a statisztika. Egy tanulót azonban adott esetben több tünet alapján is sajátos nevelési igényűnek lehet diagnosztizálni. A hivatalos statisztika azonban egy tanulót csak egyszer rögzít, a legsúlyosabb tünet alapján. Vagyis ez az indikátor a pszichés fejlődési zavarral élő tanulók arányának alsó becslését adja.

Az A2.7.1 ábra azt mutatja, hogy a pszichés fejlődési zavarral élő tanulók aránya az elmúlt években folyamatosan nőtt. 2012 és 2016 között 2-ről 2,6 százalékra nőtt az összes tanuló között, míg 44,5-ről 49 százalékra az SNI tanulók között.

Az A2.7.2 ábra évfolyamonként mutatja a pszichés fejlődési zavarral élő tanulók arányát. Jól látható, hogy az általános iskolában, az 1–8. évfolyamig folyamatosan nő a diagnosztizált tanulók aránya, míg 8. és 9. évfolyam közt jelentős csökkenés látható. Vagyis a középfokú oktatásban részt vevők közül jóval kevesebb tanulót diagnosztizálnak pszichés fejlődési zavarral, mint az alacsony fokú oktatásban részt vevők közül.

Az A2.7.3 ábra a pszichés fejlődési zavar kategóriáit mutatja súlyos tanulási, figyelem- és magatartási zavar bontásban. A leggyakoribb megfigyelhető pszichés fejlődési zavar a súlyos tanulási zavar. A diszlexiás, diszgráfiás és diszkalkuliás tanulók aránya 2012 és 2016 között 1,75-ről 2,2 százalékra nőtt az összes tanuló között. A súlyos figyelemzavarral és a súlyos magatartási zavarral élő tanulók aránya az elmúlt években jelentősen nem változott, és az összes tanuló között nagyon alacsony volt (0,22 illetve 0,15 százalék).

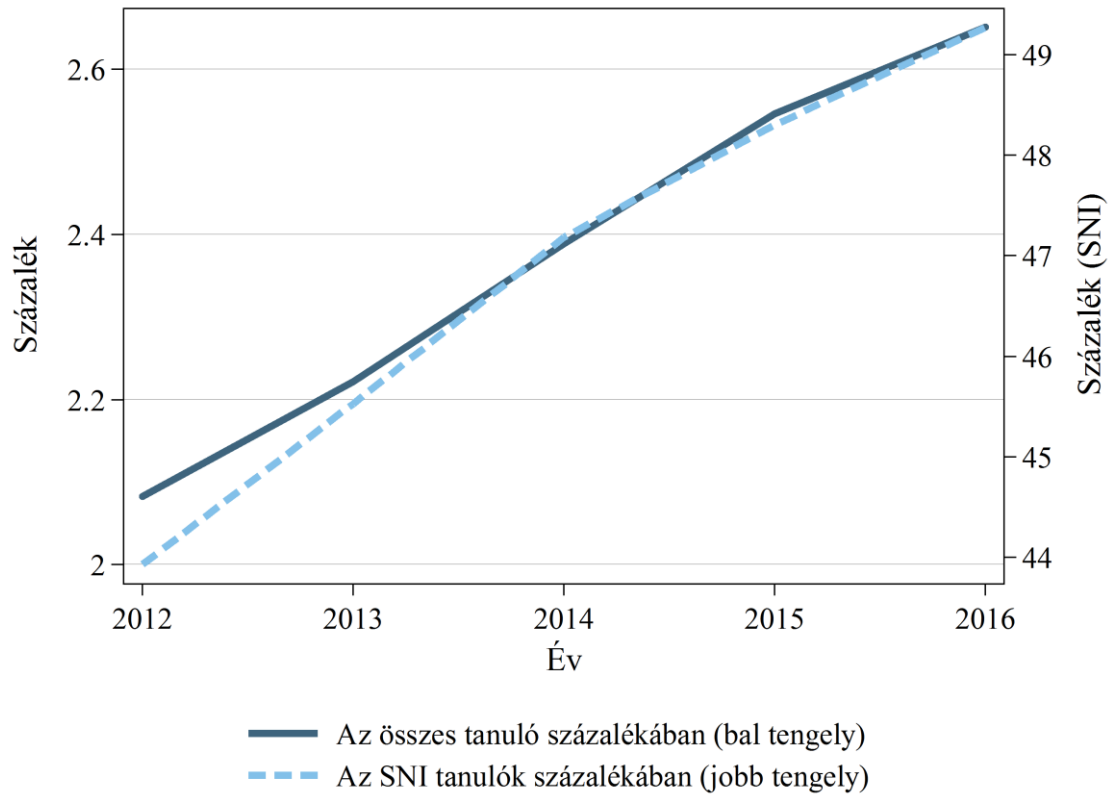
Az A2.7.4, A2.7.6 és A2.7.8 ábrák az egyes kategóriák megoszlását mutatják programtípusonként az összes tanuló között, az A2.7.5, A2.7.7 és A2.7.9 ábrák pedig a pszichés fejlődési zavarral élő lányok arányát mutatják az összes lány tanuló között. Jól látható, hogy a pszichés fejlődési zavar minden alkategóriájában, a szakközépiskolában és különösen a Híd programban vannak leginkább fejlődési zavarral élő tanulók. A szakiskolákban azért lehet alacsonyabb az arányuk, mert az oda járó SNI tanulók más, súlyosabb rendellenességekkel is élhetnek, és így a statisztikában nem a pszichés fejlődési zavart rögzítették.

A súlyos tanulási zavar (diszlexia, diszgráfia és diszkalkulia) esetében az általános iskola arányai megegyeznek a középiskolák átlagos arányaival, ami egyrészt arra utal, hogy a fejlődési zavarokat már az alacsony fokú oktatás időszakában diagnosztizálták, másrészt azt mutatja, hogy a tanulási zavarral élő tanulók tipikusan a szakközépiskolákban és különösen a Híd programban tanulnak tovább (lásd A2.7.4 ábra). A lányok esetében ugyanez lehet érvényes (lásd A2.7.5 ábra).

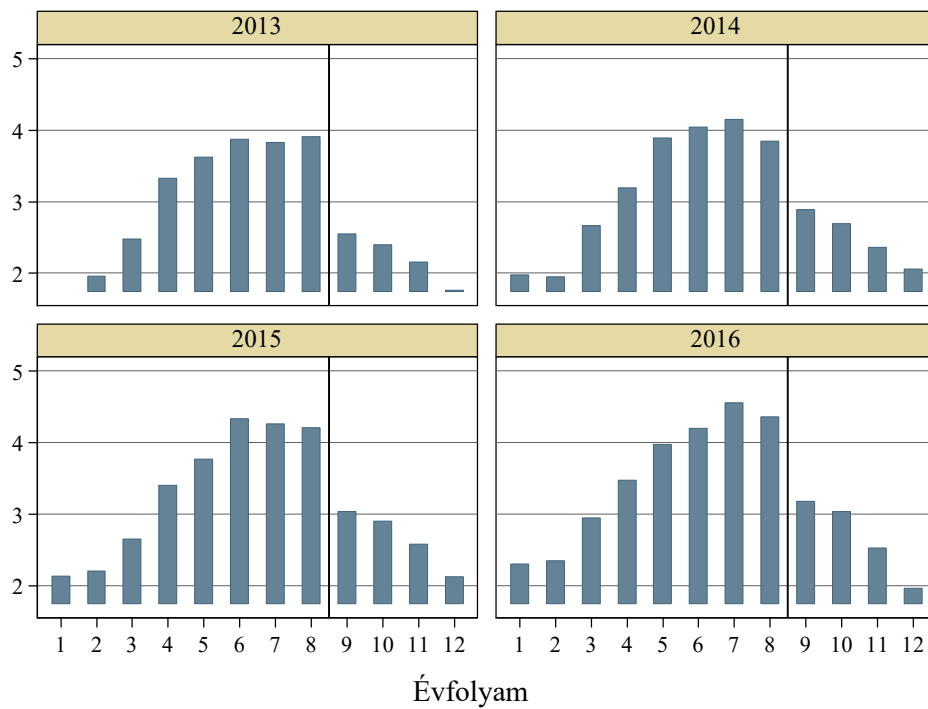
A súlyos figyelemzavarral (A2.7.6 ábra), illetve a súlyos magatartási zavarral élő tanulók (A2.7.8 ábra) aránya az általános iskolában sokkal magasabb, mint a hagyományos középfokú oktatási intézményekben, ami arra utal, hogy a középiskolákban már nem diagnosztizálják a fejlődési zavarokat, illetve nem ezeket a fejlődési zavarokat diagnosztizálják, vagy a figyelemzavarral élő tanulók kisebb arányban, illetve inkább a Híd programban tanulnak tovább. Fontos azonban

megjegyezni, hogy a figyelemzavarral és a magatartási zavarral élő tanulók aránya az összes tanuló között elég alacsony, különösen a lányok esetében (lásd A2.7.7 és A2.7.9 ábrák).

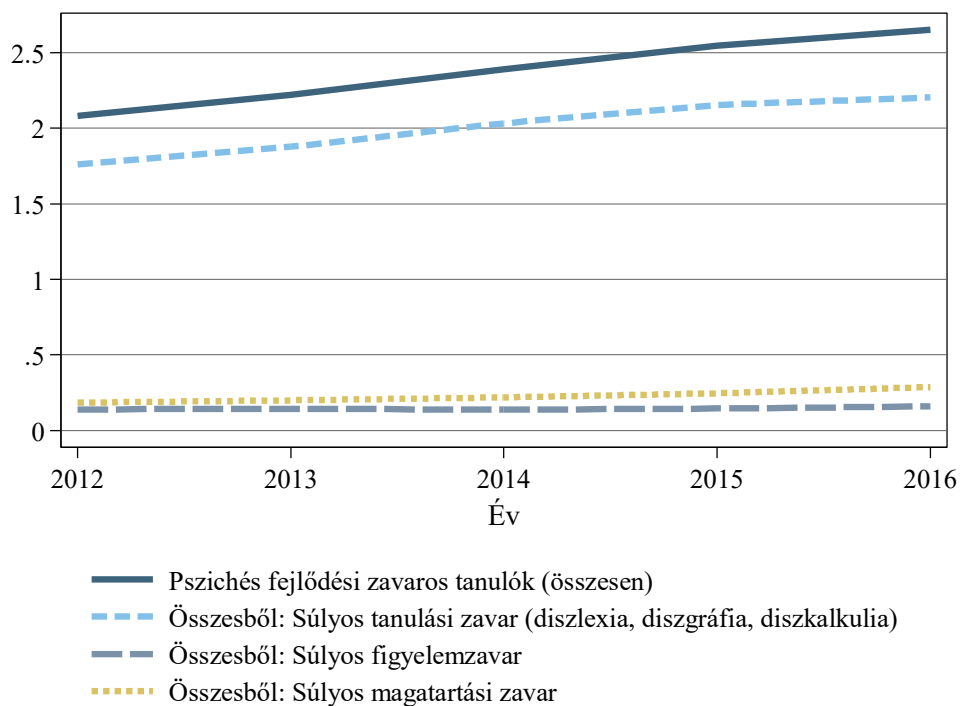
**A2.7.1 ábra: A pszichés fejlődési zavarral élő tanulók aránya**



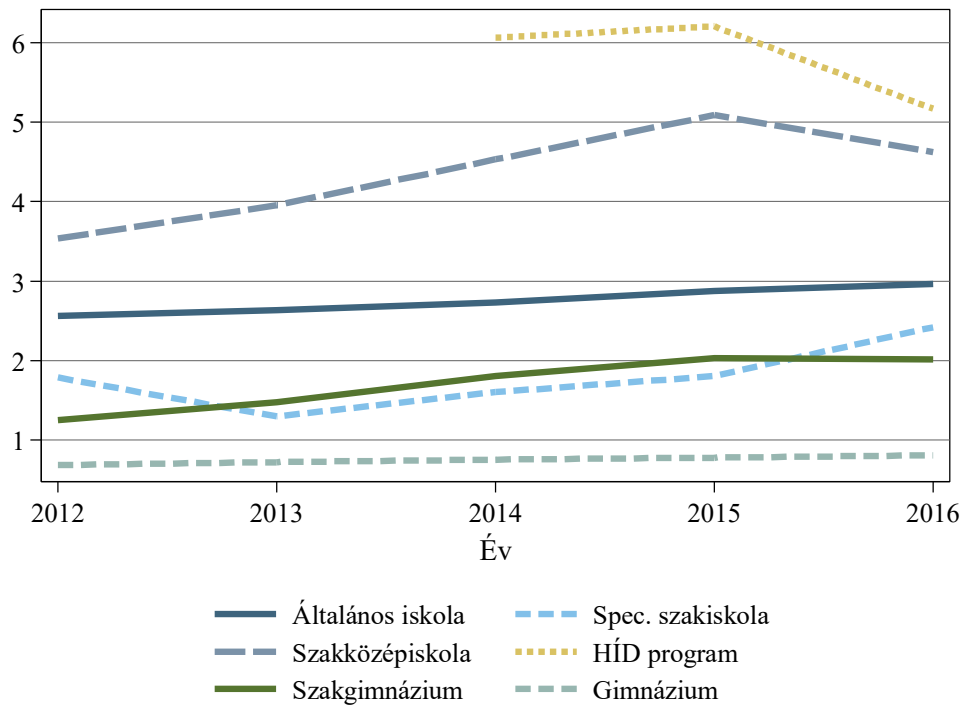
**A2.7.2 ábra: A pszichés fejlődési zavarral élő tanulók aránya évfolyam és év szerint**



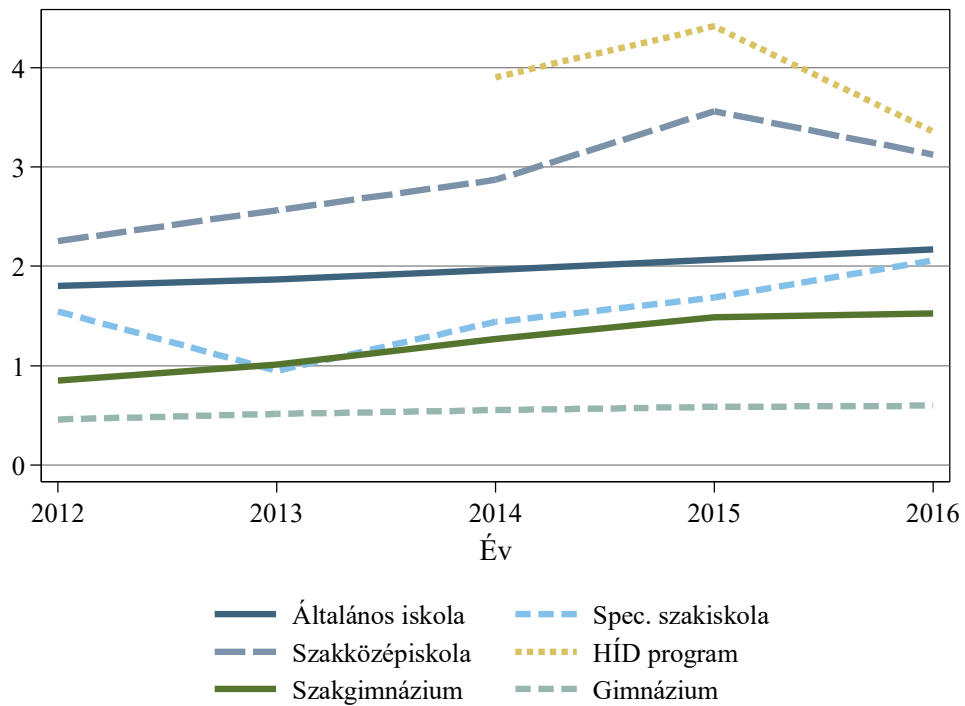
**A2.7.3 ábra: A pszichés fejlődési zavarral élő tanulók aránya a zavar típusa szerint**



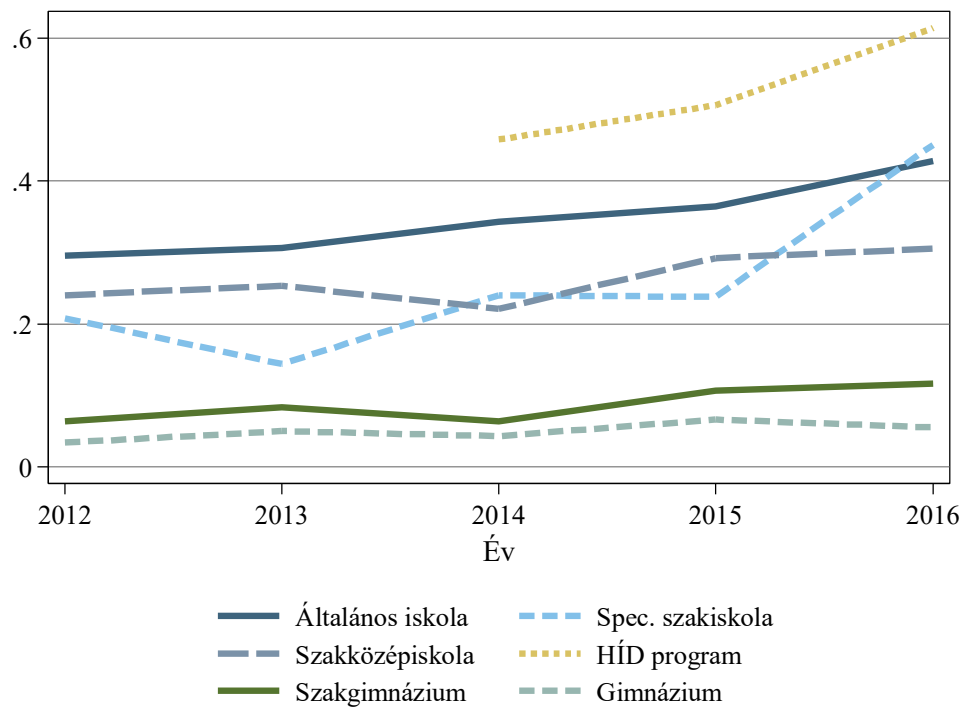
**A2.7.4 ábra: A súlyos tanulási zavarral élő tanulók aránya programtípus szerint (összes tanuló)**



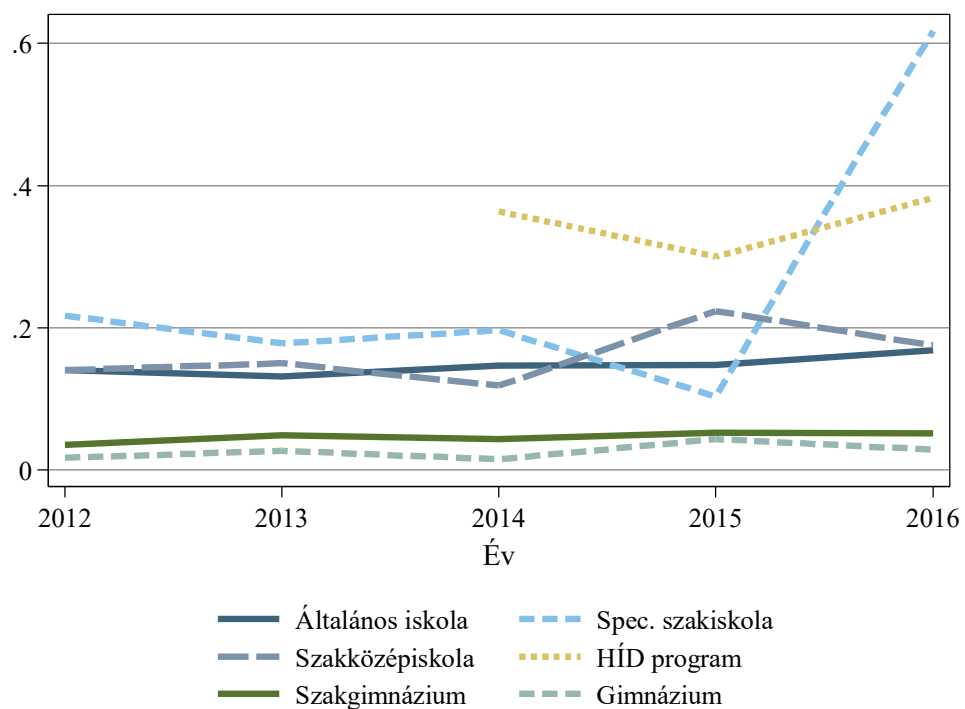
**A2.7.5 ábra: A súlyos tanulási zavarral élő tanulók aránya programtípus szerint (lányok)**



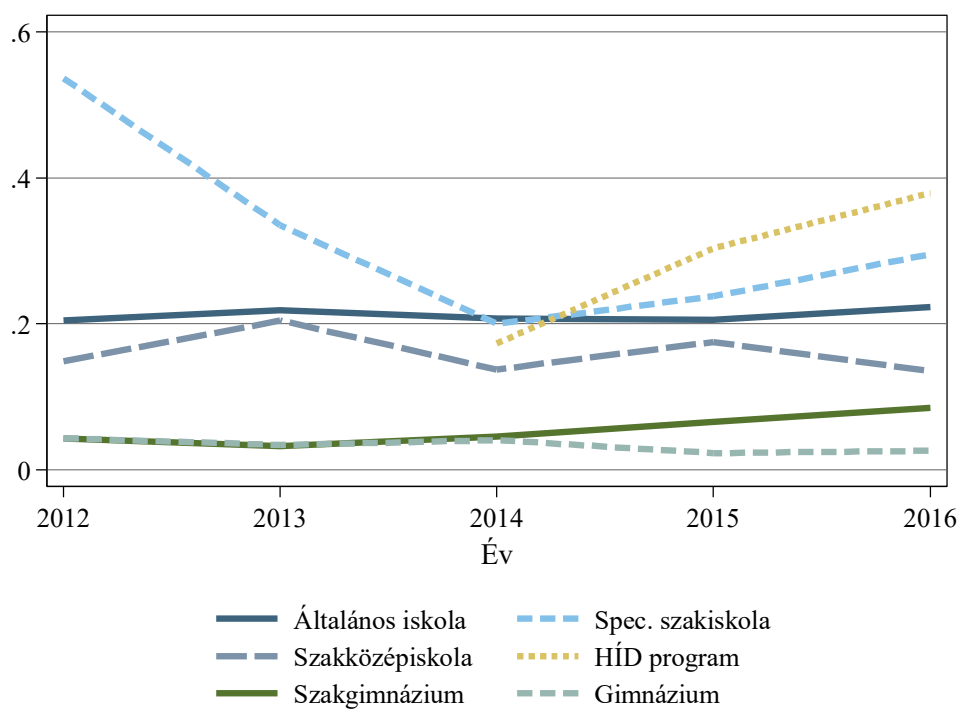
**A2.7.6 ábra: A súlyos figyelemzavarral élő tanulók aránya programtípus szerint (összes tanuló)**



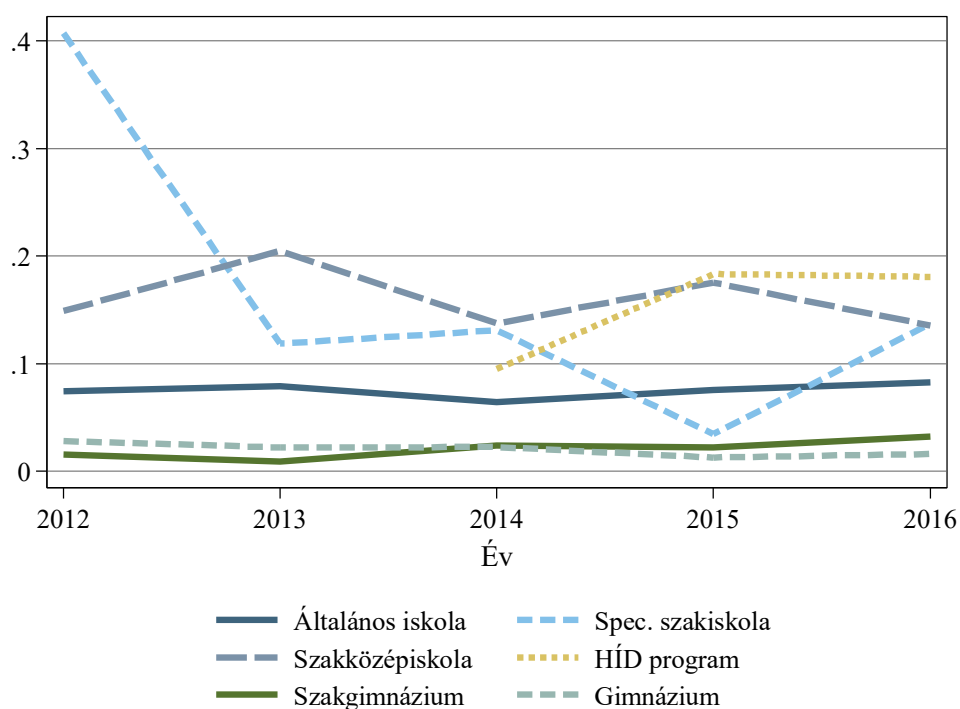
**A2.7.7 ábra: A súlyos figyelemzavarral élő tanulók aránya programtípus szerint (lányok)**



**A2.7.8 ábra: A súlyos magatartási zavarral élő tanulók aránya programtípus szerint (összes tanuló)**



**A2.7.9 ábra: A súlyos magatartási zavarral élő tanulók aránya programtípus szerint (lányok)**



Az A2.7. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_7.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_7.xlsx)

## *A szülők társadalmi háttere*

Az A2.8., A2.9. és A2.10. indikátorok annak a korcsoportnak néhány fontosabb jellemzőjét mutatják be, amelynek tagjai potenciálisan a közoktatásban tanulók szülei lehetnek. A szülői háttér, a szülők iskolai végzettsége, munkaerőpiaci státusza jelentős mértékben hat arra, hogy milyen feladatokkal kell megbirkóznia az oktatási rendszernek. Az A2.8. indikátor a szülők korcsoportjához tartozók végzettség szerinti megoszlását vizsgálja a 25–50 évesek között, az A2.9. indikátor a munkanélküliek arányának változását, az A2.10. indikátor pedig a közmunkások arányának változását ugyanebben a korcsoportban.

### **A2.8. indikátor: A népesség iskolázottsága a 25–50 éves korcsoportban**

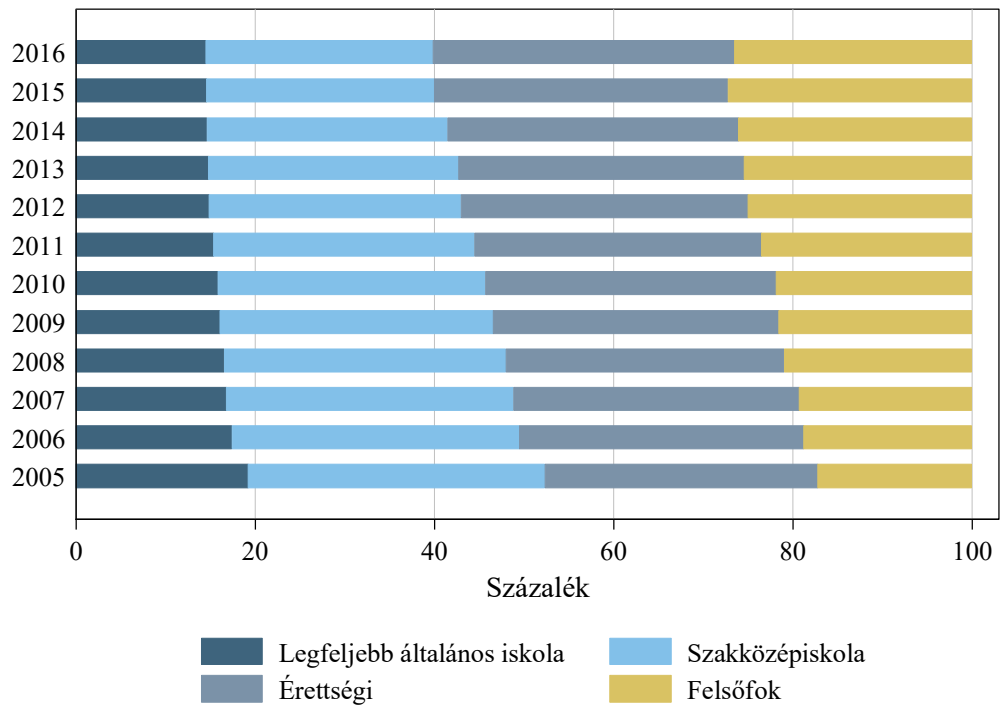
Az A2.8. indikátor értékeinek változása azt mutatja, hogy 2011-ig folyamatosan csökkent a szülők korcsoportjában az alacsony, legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya, valamint a szakközépiskolát (korábbi nevén szakiskola, azt megelőzően szakmunkásképző iskola) végzettek aránya, és nőtt az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek aránya. 2012 után lelassult az alacsony végzettségűek arányának csökkenése. Az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek aránya 2015-ig növekedett, majd 2015 és 2016 között a felsőfokú végzettségűek aránya már csökkent (A2.8.1 ábra).

Nemek szerint jelentős különbségeket látunk. A 25–50 éves nők iskolázottsága nagyobb mértékben növekedett, mint az ehhez a korcsoporthoz tartozó férfiaké. Az iskolázottság növekedése nyomán a nők között a legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya – ami az időszak elején még nagyobb volt a nők, mint a férfiak körében – elérte a férfiak körében mért arányt. Az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek aránya jóval nagyobb a nők, mint a férfiak körében, bár 2015 és 2016 között a felsőfokú végzettségűek aránya mindkét nem körében csökkent (A2.8.2 ábra).

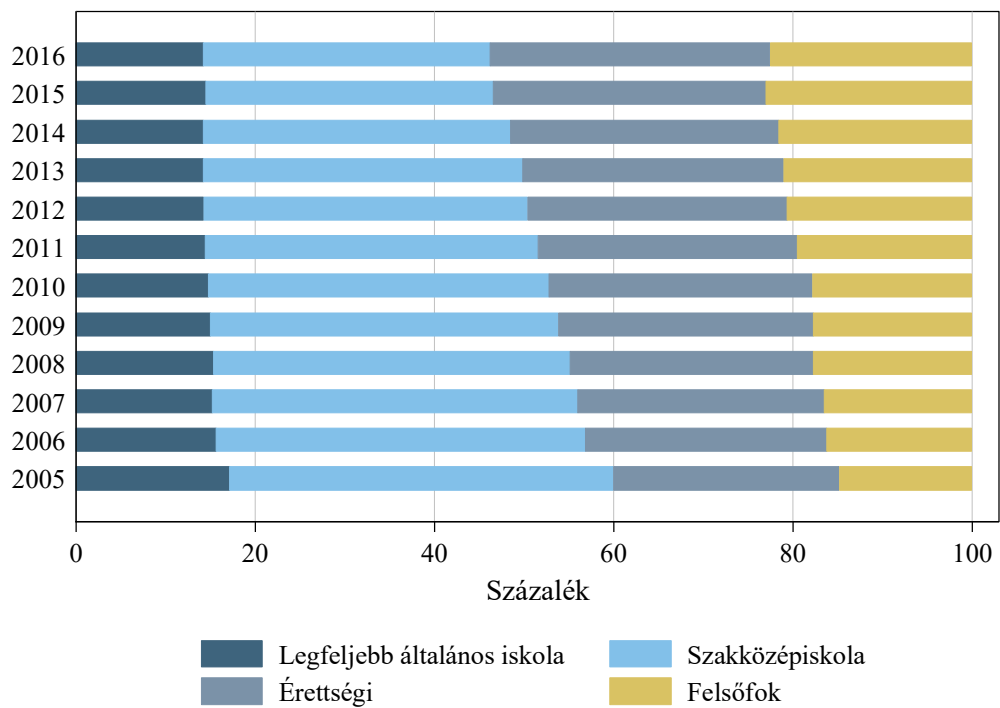
Jelentős területi különbségeket látunk 25–50 évesek iskolai végzettségi arányaiban. Budapest messze kiemelkedik a potenciális szülők végzettségét tekintve, itt a 25–50 évesek 43 százaléka felsőfokú végzettségű, és 37 százaléka érettségizett. Az alacsony, legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legnagyobb, ahol a 25–50 évesek egynegyede tartozik ehhez a csoporthoz, de 20 százaléknál feletti az arány Nógrád, Somogy, Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is (A2.8.4 ábra).



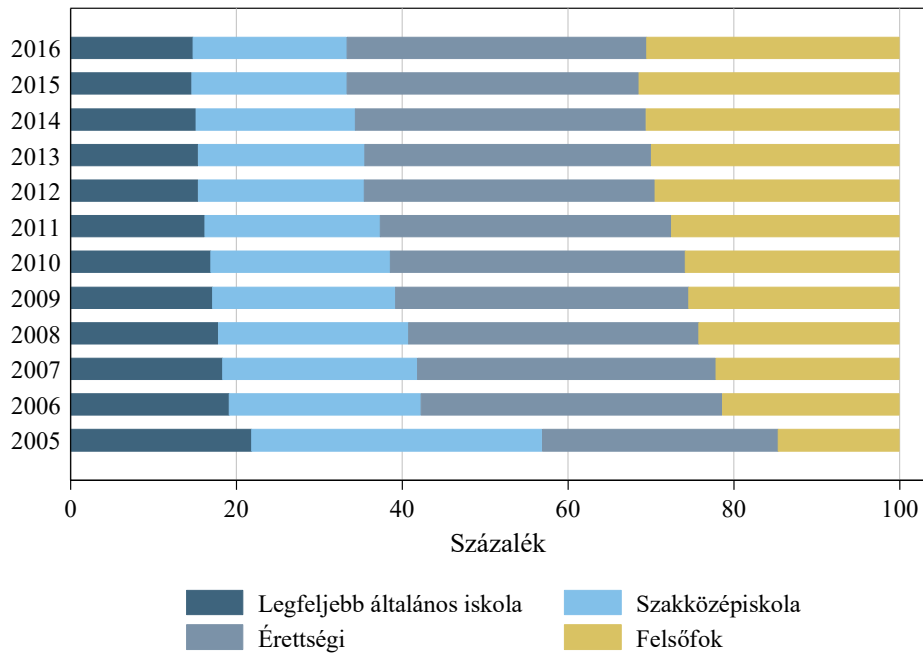
**A2.8.1 ábra: A 25–50 éves népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2005–2016**



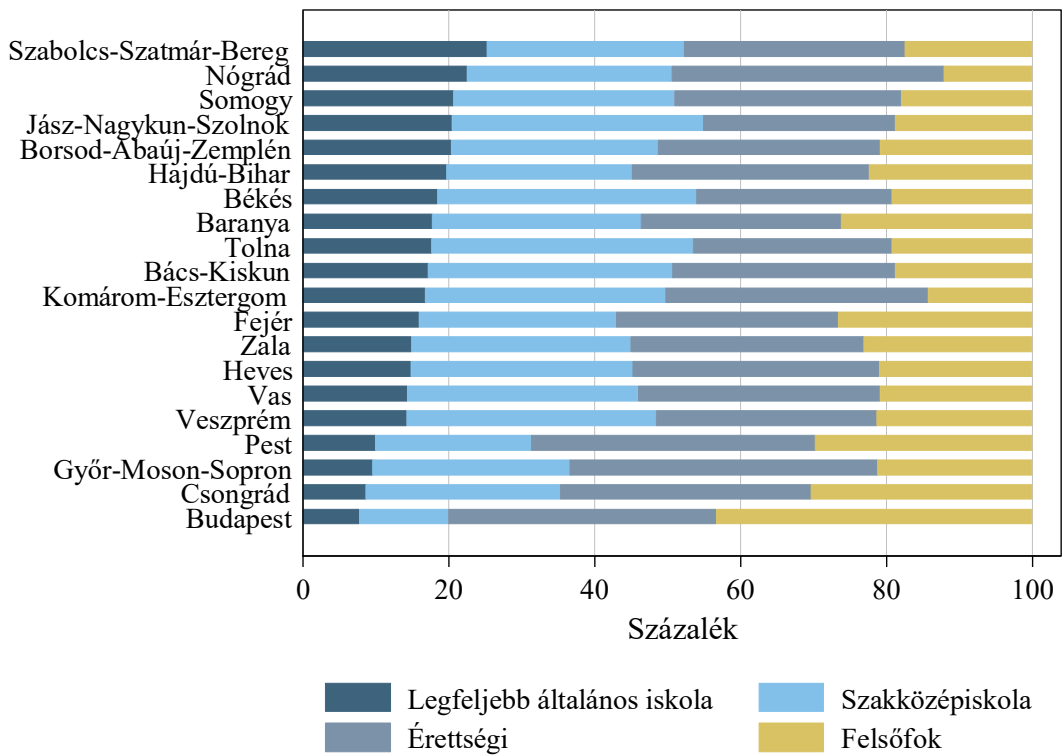
**A2.8.2 ábra: A 25–50 éves népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2005–2016 (férfiak)**



**A2.8.3 ábra: A 25–50 éves népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2005– 2016 (nők)**



**A2.8.4 ábra: A 25–50 éves népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint, megyék szerint, 2016**



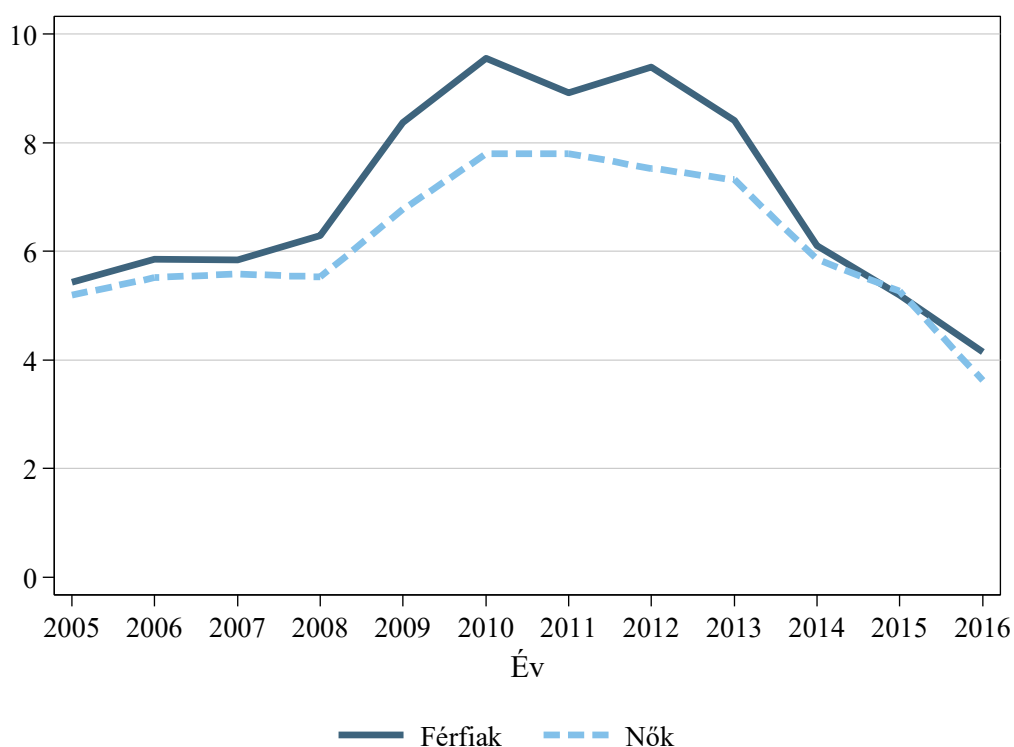
Az A2.8. indikátor adatai: [http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_8.xlsx](http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_8.xlsx)

## A2.9. indikátor: A munkanélküliek aránya a 25–50 éves korcsoportban

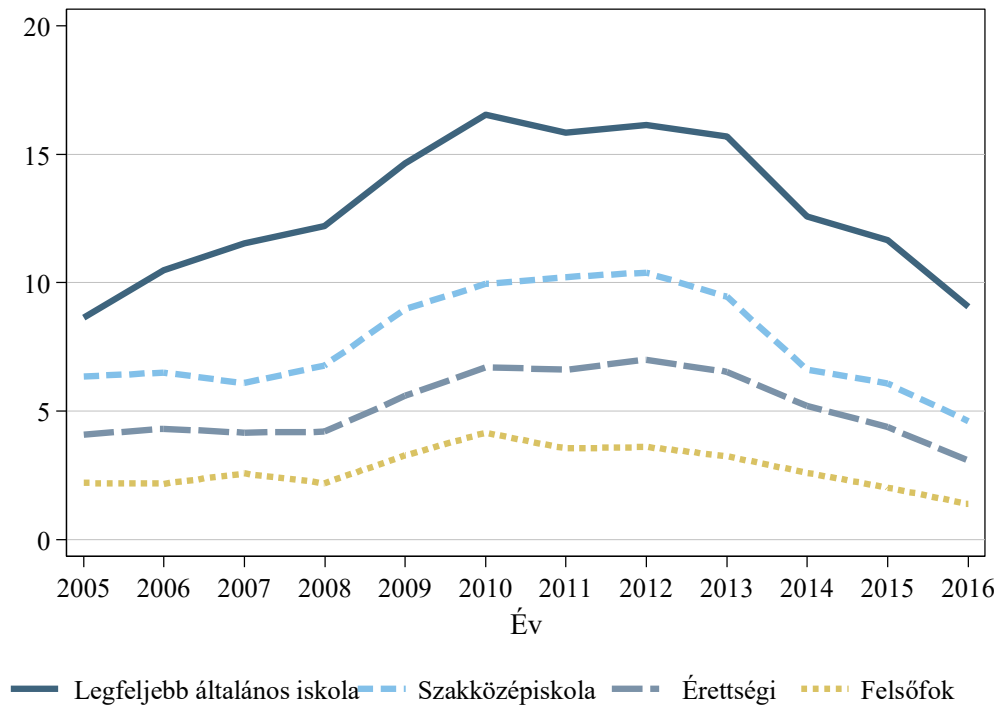
Az A2.9. indikátor a munkanélküliek arányának változását írja le a szülők korcsoportjában. Az indikátor nem a munkanélküliségi rátát mutatja, vagyis a a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított arányát, hanem azt, hogy a teljes 25–50 éves népességben belül mekkora a munkanélküliek aránya.

A munkanélküliek arányáról mindkét nem körében elmondható, hogy 2008 és 2010 között nőtt, majd 2012-ig stagnált. 2012 után csökkenni kezdett, 2016-ra pedig a 4 százalék körüli értéket érte el (A2.9.1 ábra). Iskolai végzettségi csoportok szerint vizsgálva a munkanélküliek arányát a 25–50 évesek között azt látjuk, hogy az alacsony iskolázottságú csoportokban a munkanélküliek aránya jóval nagyobb, mint a magasabb iskolázottságúak között, de minden iskolázottsági csoportban csökkent az arány (A2.9.2 ábra). Megyénként jelentős különbségeket látunk, ami nagy részben az iskolázottságban mutatkozó különbségek következménye. A szülők korcsoportjában Szabolcs-Szatmár Bereg megyében a legmagasabb a munkanélküliek aránya, ahol a férfiak 10, a nők 8 százaléka volt állástalan 2016-ban. A legkisebb arányt Győr-Moson-Sopron, Veszprém és Fejér megyében figyelhetjük meg mind a férfiak, mind a nők körében (A2.9.3 ábra).

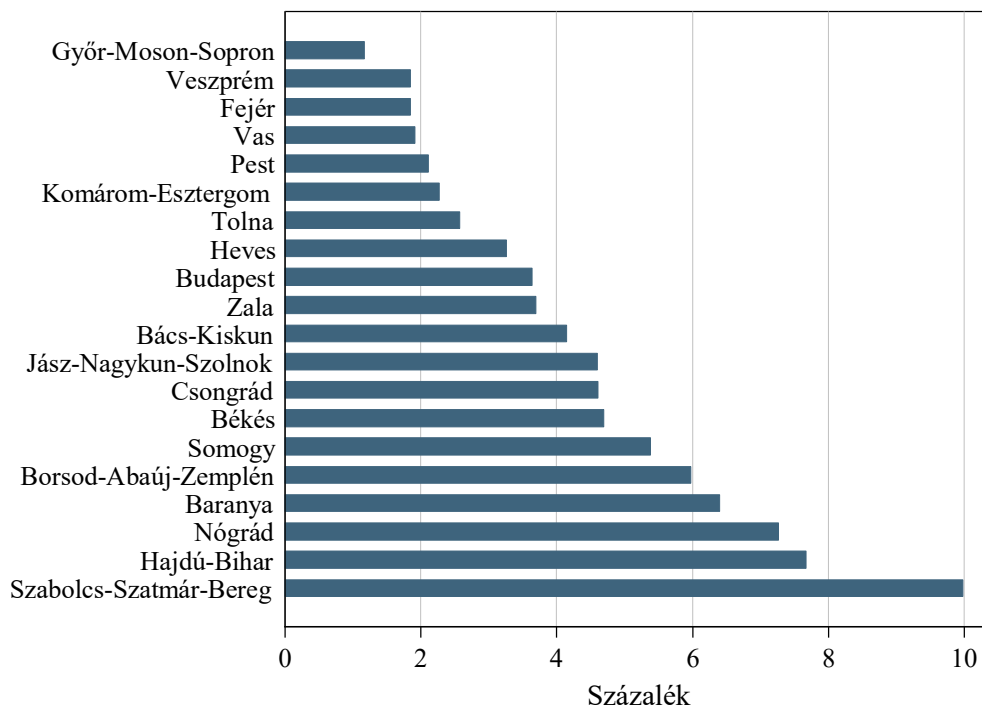
A2.9.1 ábra: A munkanélküliek aránya a 25–50 éves népességben nemek szerint



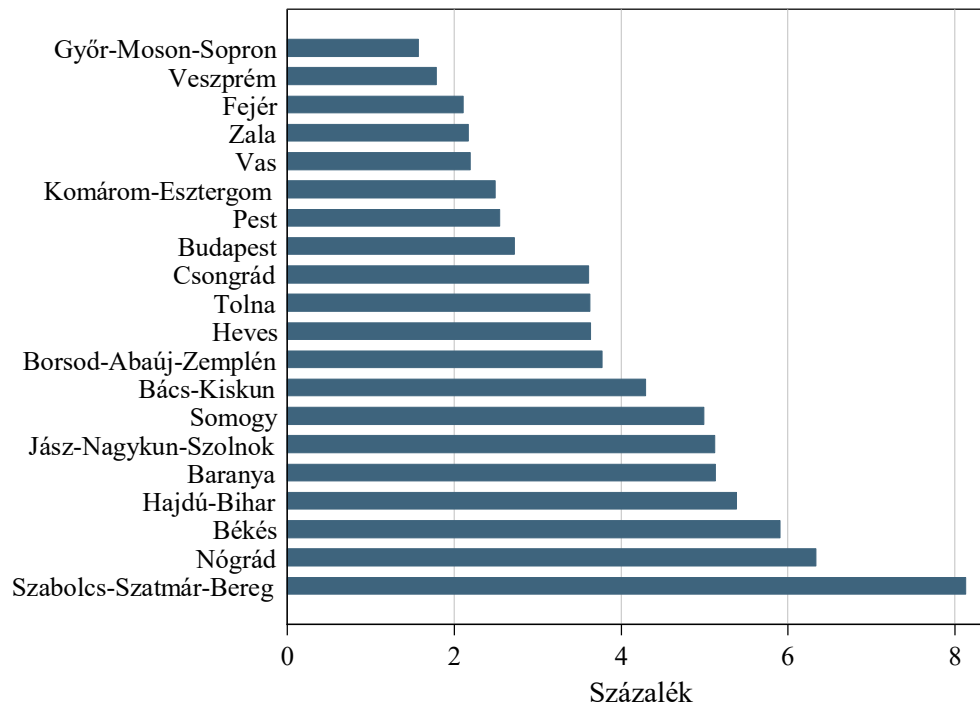
**A2.9.2 ábra: A munkanélküliek aránya a 25–50 éves népességben végzettségi csoportok szerint, 2005–2016**



**A2.9.3 ábra: A munkanélküliek aránya a 25–50 éves népességben megyénként, 2016 (férfiak)**



**A2.9.4 ábra: A munkanélküliek aránya a 25–50 éves népességben megyénként, 2016 (nők)**



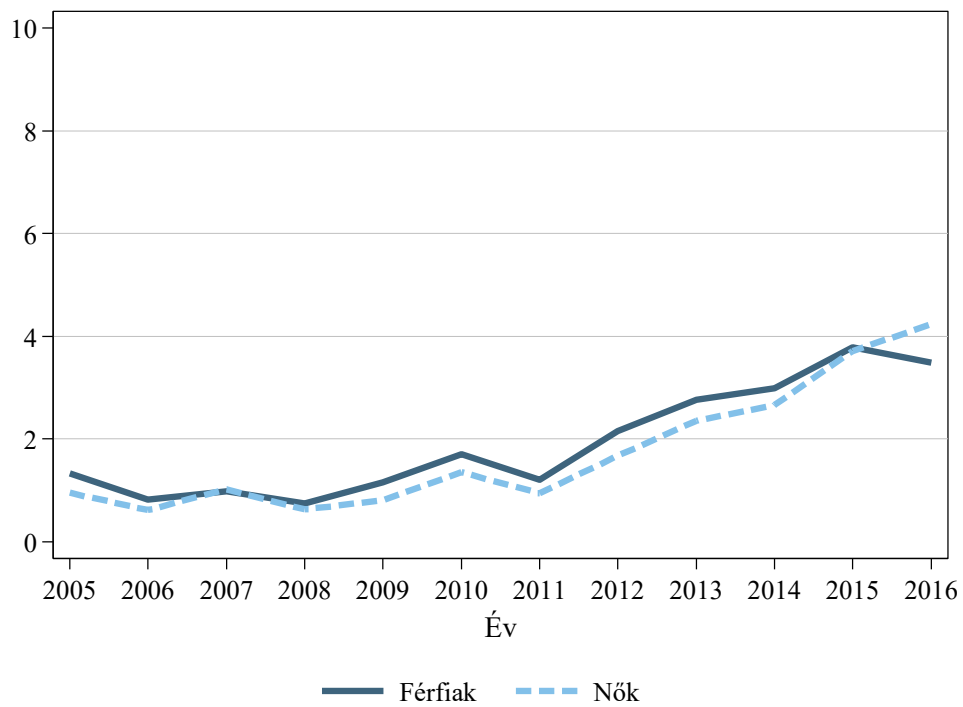
Az A2.9. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_9.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_9.xlsx)

### **A2.10. indikátor: A közmunkások aránya a 25–50 éves korcsoportban**

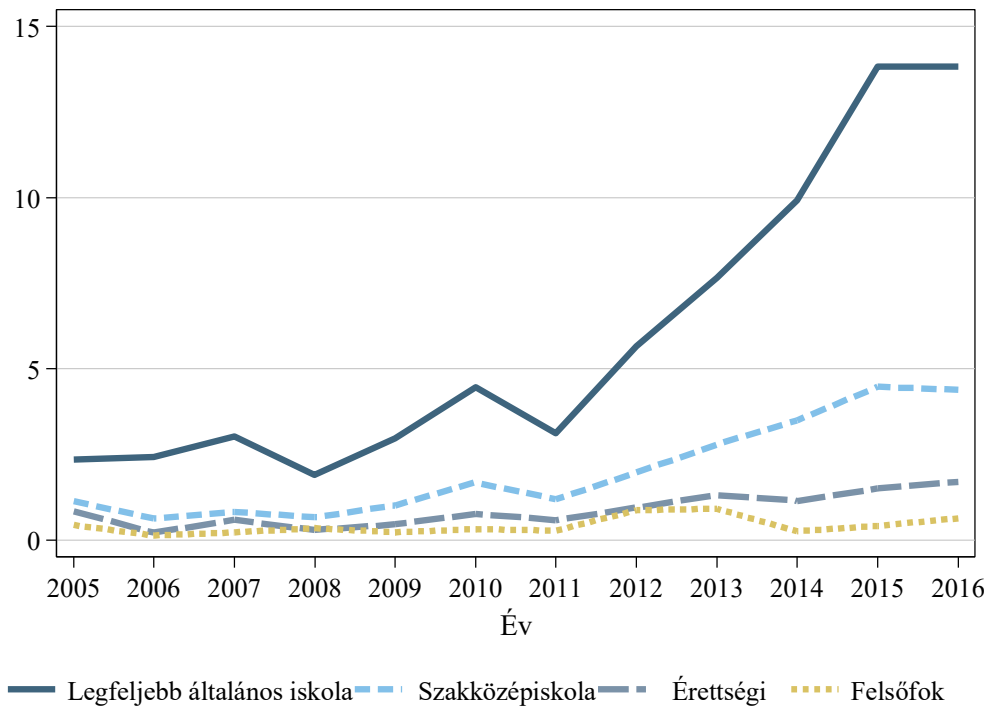
Az A2 10. indikátor a közmunkások arányának változását írja le a szülők korcsoportjában. 2011 után a 25–50 évesek között a közmunkások aránya több mint kétszeresére nőtt, mind a férfiak, mind a nők körében (A2.10.1 ábra). A legfeljebb általános iskolai végzettségűek között nagyon jelentős volt az arány növekedése, 2015-re már 14 százalékuk dolgozott közmunkásként (A2.10.2 ábra).

A közmunkások arányában is jelentős területi különbségeket látunk, ami – akárcsak a munkanélküliek aránya esetében – összefügg azzal, hogy milyen területi különbségek vannak a népesség iskolai végzettségében. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legnagyobb ez az arány, ahol 2016-ban a férfiak 12, a nők 14,5 százaléka dolgozott közmunkásként. A legkisebb pedig Győr-Moson-Sopron megyében, Pest megyében és Budapesten, mind a férfiak, mind a nők körében (A2.10.3 és A2.10.4 ábra).

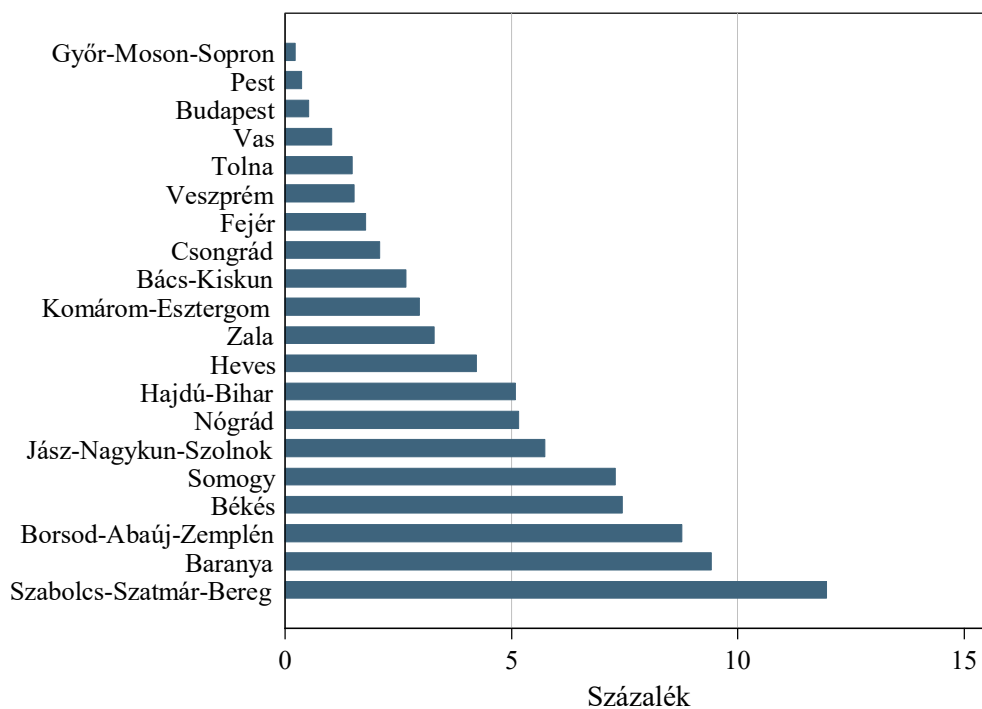
**A2.10.1 ábra: A közmunkások aránya a 25–50 éves népességben nemek szerint**



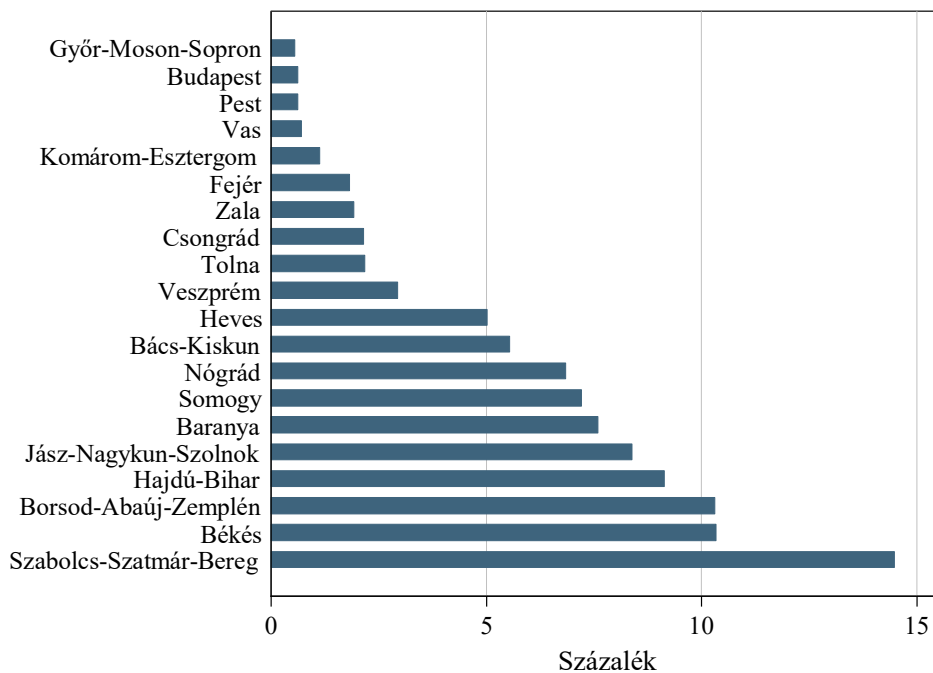
**A2.10.2 ábra: A közmunkások aránya a 25–50 éves népességben végzettségi csoportok szerint, 2005–2016**



**A2.10.3 ábra: A közmunkások aránya a 25–50 éves népességben megyénként, nemek szerint, 2016 (férfiak)**



**A2.10.4 ábra: A közmunkások aránya a 25–50 éves népességben megyénként, nemek szerint, 2016 (nők)**



Az A2.10. indikátor adatai: [http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2\\_10.xlsx](http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/A2_10.xlsx)

## B) Ráfordításindikátorok

A ráfordításindikátorok első, B1. csoportja a pénzügyi ráfordításokat méri, ezek az indikátorok az oktatási kiadások időbeli alakulását mutatják be és a fajlagos kiadások iskolák közötti különbségeiről adnak képet. A második, B2. csoport a közoktatási rendszer emberi erőforrásait vizsgálja. Egyrészt a tanárok különféle jellemzők szerinti megoszlásának alakulását, a tanári munkaerő-forgalmat, és azt, hogy milyen mértékben foglalkoztat az oktatási rendszer a pedagógiai munkát közvetlenül segítő alkalmazottakat. Ezek között a ráfordításindikátorok között szerepelnek a tanárok relatív kereseti helyzetét mutató indikátorok is.

### B1. Pénzügyi ráfordítások

A B1. indikátorcsoport a közoktatási kiadások szintjéről, változásairól és különbségeiről ad képet. Az első három indikátor makroszemléletű; makroszintű és nemzetközi összehasonlításban mutatja be a közoktatási kiadások szintjét és változásait (B1.1.–B1.3. indikátorok). Ez a rész csak a költségvetési szektor adataira épül. Ezzel szemben a második rész (B1.4.–B1.6. indikátorok) középpontjában a közoktatási kiadások különbségei állnak. Az itt tárgyalt indikátorok kiterjednek a nem állami fenntartású iskolákra és óvodákra is.

#### *Közoktatási kiadások makroszinten*

A B1.1.–B1.3. indikátorok a közoktatási kiadások alakulását és a kiadások szintjét mutatják időben, illetve nemzetközi összehasonlításban. Ezek a mutatók arról adnak képet, hogy összességében mennyit költünk az oktatásra a közoktatás különböző szintjein. Az indikátorok kétféleképpen közelítik meg e kérdéskört. Az egy diákra jutó, úgynevezett *fajlagos kiadások* azt mutatják meg, hogy a költségvetés átlagosan mekkora összeget fordít egy diák oktatására. A *GDP százalékában kifejezett oktatási kiadások* pedig azt mutatják, hogy az országban megtermelt jövedelemnek összességében mekkora hányada jut a közoktatásra.

Fontos hangsúlyozni, hogy ezek az indikátorok döntően csak a költségvetési szektor adatait tartalmazzák, mivel csak erre a körre vonatkozóan állnak rendelkezésre konzisztens idősoros adatok. A B1.1. indikátor csak az állami, illetve önkormányzati fenntartású iskolák és óvodák kiadási adatait tartalmazza<sup>2</sup>. 2011-ig ugyanez elmondható a B1.2. indikátor magyar adatairól. A B1.3. indikátor magyar adataiban ezenfelül szerepel a nem állami iskolák központi költségvetési támogatása is, már 2012 előtt is. 2012-től a B1.2. és B1.3. indikátorok magyar adatai mellett már nem szerepel az OECD kiadványaiban a „csak a költségvetési szektor adatai” megjegyzés.

A B1.1. indikátor idősorai a teljes közoktatást felelelik, az óvodától a középfokú iskoláig. A B1.2. és B1.3. nemzetközi összehasonlító indikátorok csak az iskolai kiadásokat tartalmazzák, az iskola előtti oktatásra nem terjednek ki.

---

<sup>2</sup> Lásd az Emberi Erőforrások Minisztériuma (Emmi) által kiadott Statisztikai tájékoztató Oktatási évkönyv 2013/2014-es kötetének Módszertani megjegyzéseit (192. o.).

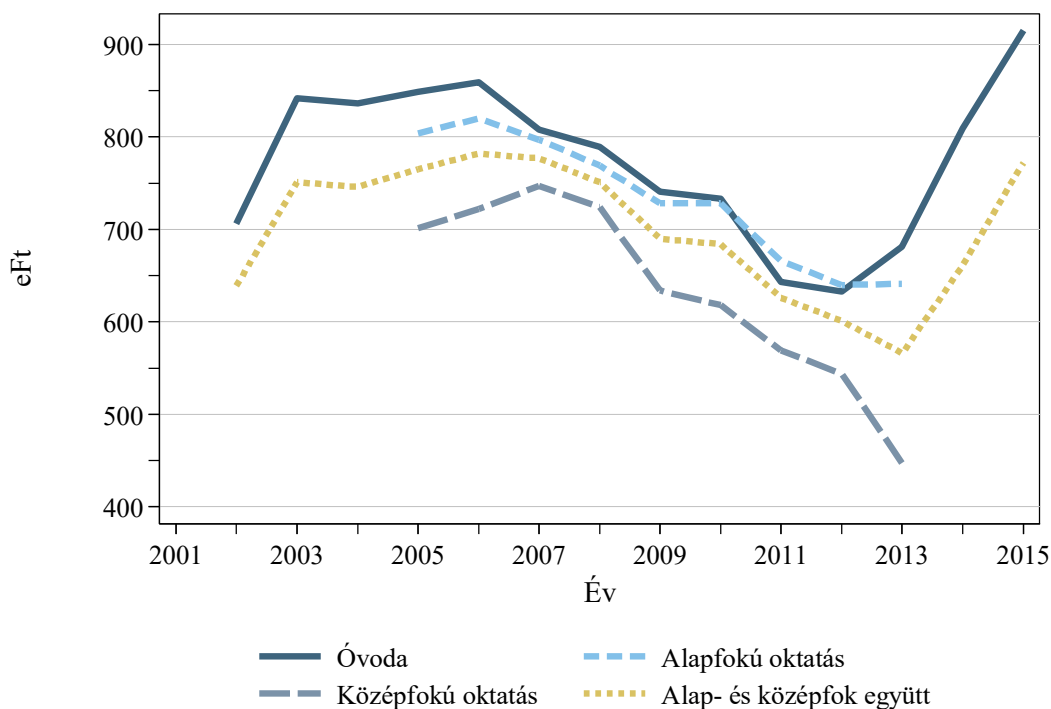


### B1.1. indikátor: Az egy diákra jutó kiadások a költségvetési szektorban

A B1.1. indikátor azt mutatja, hogyan alakultak – változatlan, 2015-ös árakon – az óvodai ellátás és az iskolai oktatás fajlagos kiadásai a költségvetési szektorban. 2005 előtt és 2013 után az alapfokú és a középfokú oktatás kiadásai nem választhatók szét, 2005 és 2013 között a három oktatási szint külön szerepel.

A fajlagos kiadások 2002-ben és 2003-ban a tanári bérek emelésének hatására ugrásszerűen nőttek,<sup>3</sup> majd az óvodákban és az általános iskolákban 2007-től, illetve a középfokú oktatásban 2008-tól csökkenni kezdtek (B1.1.1 ábra). Ez a csökkenő tendencia az óvodák esetében 2012-ig, az iskolák esetében 2013-ig tartott. Ezután a fajlagos kiadások jelentősen növekedtek.<sup>4</sup> Az iskolai kiadások 2015-re megközelítették, az óvodai kiadások pedig meghaladták a 2006-os szintet, azaz a kétezres évekbeli legmagasabb értéket. A változások hasonlóak voltak mindhárom oktatási szinten, a köztük lévő különbségek a fajlagos kiadásokban lényegében nem változtak.

**B1.1.1 ábra: Az egy diákra jutó folyó kiadások alakulása az állami szektorban az oktatás szintje szerint, 2015. évi árakon, ezer forint (2001–2015)**



A B1.1. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B1\\_1.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B1_1.xlsx)

<sup>3</sup> A 2002. évi kiadások egy köztes állapotot mutatnak a béremelés előtti és utáni időszak határán, mivel a tanárok 2002 utolsó hónapjaiban kaptak először megemelt béreket.

<sup>4</sup> 2014-ben a kiadások számítása valamelyest változott, így a 2014 előtti és az utáni adatok korlátozottan összehasonlíthatóak (KSH, [http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat\\_eves/i\\_zoi014.html](http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zoi014.html), lásd a 2014-es sorhoz tartozó megjegyzést).

## **B1.2. indikátor: Az egy diákra jutó kiadások az egy főre jutó GDP százalékában, nemzetközi összehasonlításban**

A B1.2. indikátor azt mutatja meg, hogy a fajlagos kiadások mennyire nagyok vagy kicsik európai összehasonlításban. A kiadásokat az összehasonlíthatóság érdekében célszerű az egy főre jutó GDP-hez mérni; ez sokkal reálisabb összevetést tesz lehetővé, mint az azonos pénznemre – akár vásárlóerő-paritáson – átszámított kiadások, mivel az utóbbi esetben a gazdagabb országok kiadásai mindig kiugróan magasak. Ugyanakkor ezekben az országokban a bérek szintje is magasabb, így a diplomások bére, azaz egy diplomás alkalmazásának költsége is, ami az oktatási kiadások *árának* meghatározó eleme. Ezt az árkülönbséget, a tanárok alkalmazásának magasabb költségét nem veszi figyelembe az azonos pénznemben történő összehasonlítás, míg az egy főre jutó GDP százalékában kifejezett kiadások nagyjából mentesek ettől a torzítástól.

A B1.2.1 ábra az oktatási rendszer két szintjén mutatja be az egy diákra jutó kiadások alakulását Magyarországon a nyugat-európai országokhoz és a közép-kelet-európai országokhoz viszonyítva. Érdemes megjegyezni, hogy 2011-ig az OECD kiadványokban, a vonatkozó táblázatok lábjegyzetei szerint Magyarország esetében csak az állami és önkormányzati iskolákra számított szerepeltek. 2012 óta<sup>5</sup> nem szerepel a táblázatokban erre vonatkozó utalás Magyarország esetében.

Az általános iskolai alsó tagozaton (a nemzetközi terminológiában *alapfok*) 2005 és 2012 között csökkenő tendenciát figyelhetünk meg, ezt 2013-ban egy viszonylag nagy növekedés, 2014-ben pedig további csökkenés követte. 2014-ben Csehország mellett Magyarországon volt az egy diákra jutó kiadások szintje a legalacsonyabb a közép-kelet-európai országok között.

Az általános iskolai felső tagozat (a nemzetközi terminológiában *alsó középfokú oktatás*) és a középfokú iskolák (*felső középfokú oktatás*) kiadásai Magyarországon 2007 és 2013 között valamelyest csökkentek, így 2013-ban Litvánia mellett Magyarországon volt a legalacsonyabb az egy diákra jutó kiadások szintje. 2014-ben ugyanakkor jelentős növekedést mutattak a magyar adatok.

Fontos megjegyezni, hogy az oktatási kiadásokra vonatkozó statisztikai adatok közlése 2014-ben Magyarországon megváltozott, a Központi Statisztikai Hivatal a 2005 előtti évekhez hasonlóan újra csak összevontan adja közre az iskolai kiadások értékét (lásd az előző indikátort).<sup>6</sup> A B1.2. indikátor adatai az OECD kiadványaiból származnak. Elképzelhető, hogy a 2014-es törés a magyar idősorokban összefügg azzal, hogy változott az iskolai kiadások oktatási szintek szerinti elkülönítésének módszere az adatszolgáltatásban.

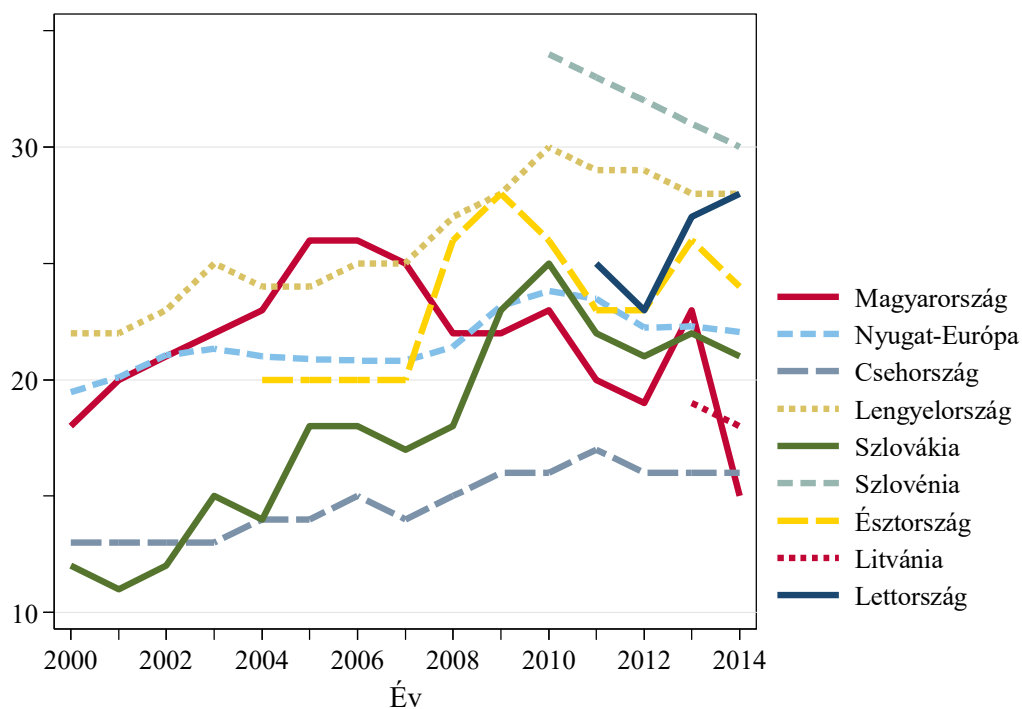
---

5 A 2012-es adatok a 2015-ös „Education at a Glance” kötetben jelentek meg.

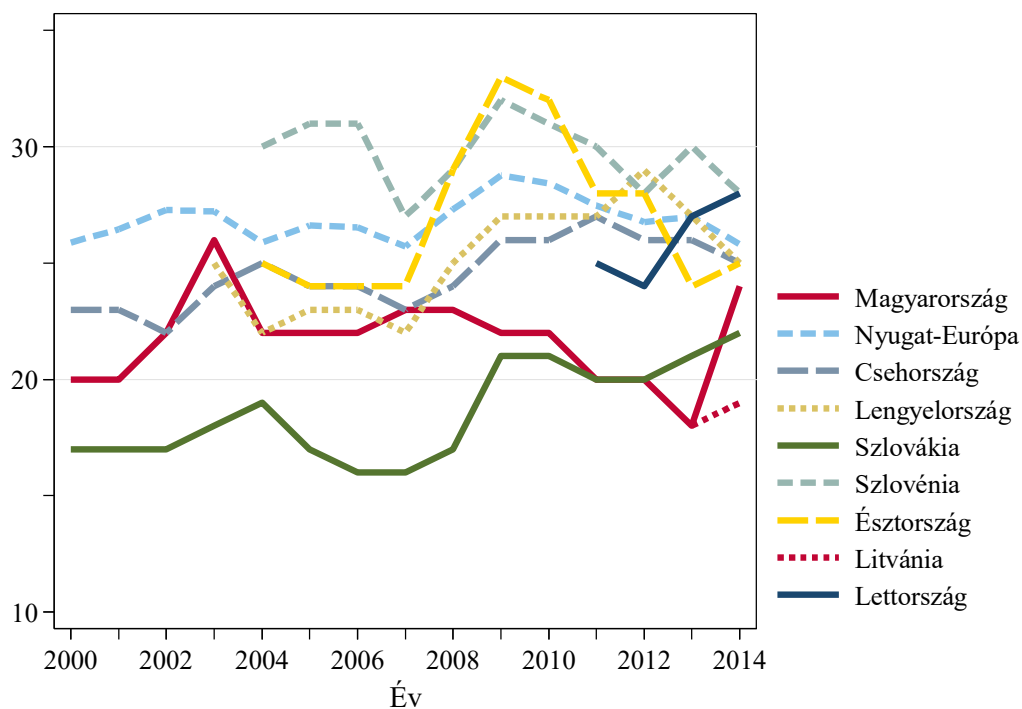
6 A ráfordítások iskolai szintek szerinti elkülönítése azért okoz gondot, mert egy intézményen belül több szinten is folyhat az oktatás.

**B1.2.1 ábra: Az egy diákra jutó közoktatási kiadások alakulása az egy főre jutó GDP százalékában oktatási szintek szerint, nemzetközi összehasonlításban (2000–2014)**

Alapfokú oktatás (Magyarországon: általános iskola alsó tagozata)



Alsó és felső középfokú oktatás  
(Magyarországon: általános iskola felső tagozata és középfokú oktatás)



A B1.2. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B1\\_2.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B1_2.xlsx)

### **B1.3. indikátor: Az alap- és középfokú oktatási kiadások a GDP százalékában, nemzetközi összehasonlításban**

A B1.3. indikátor azt mutatja meg, hogy az ország teljes megtermelt jövedelmének mekkora részét teszik ki a közoktatási kiadások (az iskola előtti, óvodai ellátás nélkül). Ennek időbeli változása és nemzetközi összehasonlítása egyaránt alapvetően fontos fogódzókot nyújt a ráfordítások szintjének megítéléséhez.

Fontos megjegyezni, hogy a magyar adatok (néhány másik országhoz hasonlóan) az OECD kiadványokban megjelent adatokhoz tartozó megjegyzések szerint 2011-ig egyértelműen csak a költségvetési szektor kiadásait tartalmazzák. A nem állami iskolákra vonatkozóan csak a központi költségvetési támogatások összege szerepel ezekben a kiadásokban, az iskolák fenntartói által más forrásból finanszírozott további kiadások nem.<sup>7</sup> A nem állami kiadásokat is figyelembe véve tehát a kiadási adatok valamivel magasabbak lennének, de ez aligha jelent néhány század százaléknál nagyobb különbséget. 2012 óta<sup>8</sup> nem szerepel a az OECD kiadványokban arra vonatkozó utalás Magyarország esetében, hogy az adatok csak a költségvetési kiadásokat tartalmazzák.

A közoktatási kiadások GDP-n belüli arányának időbeli alakulása azt mutatja, hogy Magyarország relatív helyzete a nyugat-európai országok átlagához és a kelet-európai országokhoz mérten alapvetően megváltozott 2003 és 2009 között (B1.3.1 ábra). A GDP-arányos kiadások szintje alapján a kelet-közép-európai országok két csoportba sorolhatók. Lengyelországban, Szlovéniában, Észtországban, és az időszak végén már Lettországon is az iskolai kiadások GDP-n belüli aránya nem nagyon sokkal marad el a nyugat-európai átlagtól. Ezzel szemben Csehországban, Szlovákiában és Litvániában a ráfordítások szintje jóval alacsonyabb. Magyarország a 2002-es béremelést követően megközelítette az első csoport kiadási szintjét, a 2008 utáni években azonban a kiadások a kevesebbet költő országok szintjére estek vissza. Ugyanakkor 2014-ben számottevően nőtt az iskolai kiadások GDP-n belüli aránya Magyarországon.

Az európai országok összességét tekintve az iskolai kiadások GDP-hez viszonyított aránya Magyarországon még az utolsó évi növekedés ellenére is meglehetősen alacsony volt 2014-ben, csak Csehország, Szlovákia és Litvánia költött kevesebbet az iskolai oktatásra (B1.3.2 ábra). Az európai országok átlagosan a GDP több mint három és fél százalékát fordították 2014-ben az alap- és középfokú oktatásra, Magyarországon ez az érték 2,83 százalék volt.

---

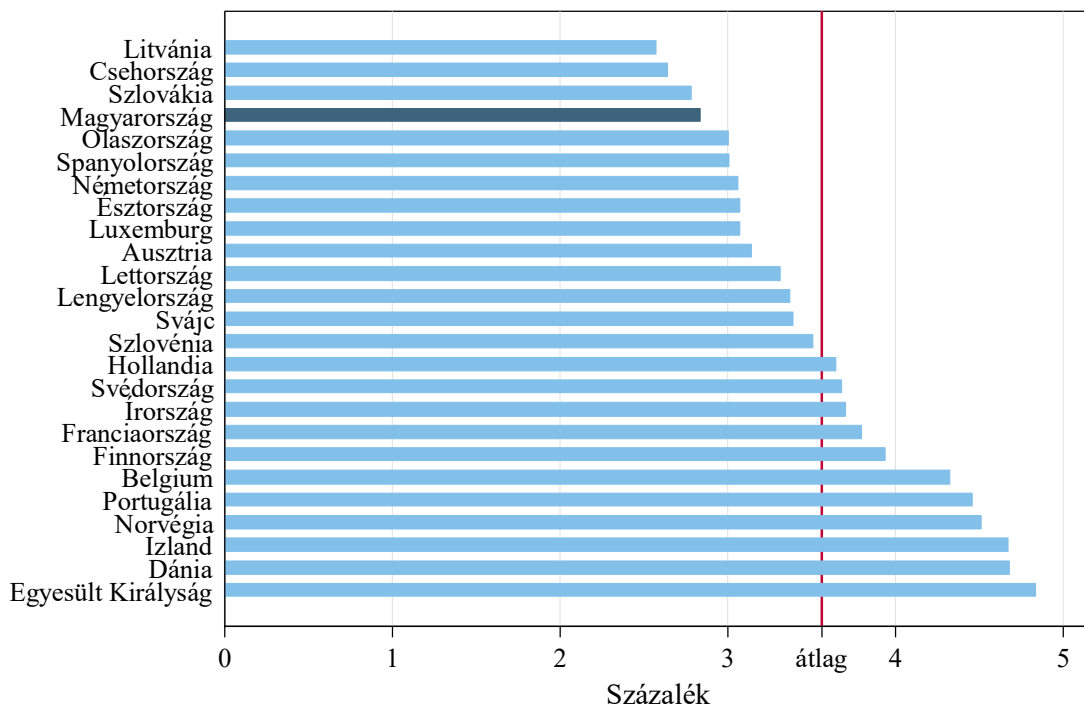
<sup>7</sup> Az egyházi iskolákkal szemben az alapítványi és egyéb magánfenntartású iskolák esetében ezeknek a ráfordításoknak az aránya jelentős lehet, összességében azonban ezeknek az iskoláknak a súlya az iskolarendszer egészében viszonylag alacsony (lásd a C3.1. indikátorról írottakat).

<sup>8</sup> A 2012-es adatok a 2015-ös „Education at a Glance” kötetben jelentek meg.

**B1.3.1 ábra: Az alap- és középfokú oktatási kiadások a GDP százalékában, nemzetközi összehasonlításban (2000–2014)**



**B1.3.2 ábra: Az alap- és középfokú oktatási kiadások a GDP százalékában, nemzetközi összehasonlításban (2014)**



Megjegyzés: az átlag a teljes közoktatási kiadás országokra számított súlyozatlan átlaga.

A B1.3. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B1\\_3.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B1_3.xlsx)

#### **B1.4. indikátor: Az egy diákra jutó óvodai és iskolai kiadások fő kiadási kategóriák szerint**

Az indikátor azt mutatja be, hogy az egyes kiadási kategóriákban mennyit költöttek az óvodák és az iskolák az oktatásra 2016-ban. Öt kiadási kategóriát különböztetünk meg: a tanári bérkiadásokat (beleértve az óraadókat is), a nem pedagógus munkakörben dolgozók bérkiadásait, a dologi kiadásokat, a felújítási és beruházási kiadásokat, valamint az egyéb kiadásokat. Az egyéb kiadások közé tartoznak a működtető kiadásai és a közvetett kifizetések. Fontos hangsúlyozni, hogy a fajlagos kiadások értéke az iskolák méretével, illetve a diák-tanár aránnyal is összefügg. Ha például az iskolák egy csoportjában magasabb az egy diákra jutó tanári bérkiadások értéke, mint máshol, akkor ez adódhat abból, hogy ebben a csoportban a tanárok jellemzően többet keresnek, vagy abból, hogy több tanár jut adott számú diákra, például azért, mert sok kis létszámú iskola van, amely alacsony osztálylétszámokkal működik.

A B1.4.1 ábra az egy gyermekre jutó kiadások megoszlását mutatja be az óvodákban és az iskolákban, az öt kiadási kategóriában. A pedagógusok bére és az ehhez kapcsolódó kiadások (beleértve a járulékokat is) meghatározó szerepet játszanak a *közoktatási kiadásokban*: az iskolai kiadások közel kétharmadát teszik ki, az óvodai kiadásoknak pedig több mint a felét. Az egyéb bérkiadások aránya az iskolákban 10 százalék alatti, az óvodákban ennek több mint a kétszerese. A közvetlen dologi kiadások az iskolákban a kiadások valamivel több, mint egytizedét teszik ki, az óvodákban az arány megközelíti az egyötödöt. A felújítási és beruházási kiadások aránya sem az óvodákban, sem az iskolákban nem éri el a 2 százalékot. Az egyéb kiadások az iskolák esetében számottevő tételt jelentenek, arányuk 10 százalék felett volt 2016-ban.

A B1.4.2 ábra az egy diákra jutó iskolai kiadások megoszlását mutatja be programtípus szerint. Összességében a kiadási arányok nagyon hasonlóak egyfelől az általános iskolákban és a gimnáziumokban, másfelől a szakközépiskolákban és a szakközépiskolákban. A tanári bérkiadások aránya az első csoportban magasabb, ezen belül az általános iskolákban meghaladja a kiadások kétharmadát. A dologi kiadások aránya az általános iskolákban és a gimnáziumokban 10 százalék körüli, a szakképző iskolákban ennek több mint másfélszerese. A beruházási és felújítási kiadások aránya a szakképző iskolákban magasabb, az egyéb kiadásoké pedig az általános iskolákban és gimnáziumokban. Az egyéb (nem tanári) bérkiadások aránya az általános iskolákban a legalacsonyabb, a gimnáziumok ebben a tekintetben közelebb vannak a szakközépiskolákhoz és szakközépiskolákhoz.

A B1.4.3 ábra az egy diákra jutó iskolai kiadások átlagos értékét mutatja be programtípus szerint. Összességében az óvodákban és a szakközépiskolákban a legmagasabbak az egy diákra jutó kiadások; a többi programtípusban hozzávetőlegesen 30 százalékkal alacsonyabb értékeket figyelhetünk meg. Az egy diákra jutó tanári bérkiadás összegét tekintve viszonylag csekélyek a különbségek, egyedül a szakközépiskolákban tekinthetjük kiemelkedően magasnak a fajlagos tanári bérkiadásokat. A legjelentősebb különbségek a nem tanári bérkiadásokban és a dologi kiadásokban figyelhetők meg.

A kiadások jelentős különbségeket mutatnak a fenntartók szerint is (B1.4.4 ábra). Az óvodák esetében az alapítványi és egyéb magánfenntartásúakban a legmagasabbak a fajlagos kiadások, és az egyháziakban a legalacsonyabbak. Az állami óvodákra átlagosan egy köztes kiadási érték jellemző.

Az általános iskolák és a gimnáziumok esetében az állami szektorban a legalacsonyabbak a fajlagos kiadások, ezt követik az egyházi iskolák, a legmagasabb átlagos értékeket pedig az alapítványi és egyéb magánfenntartású iskolákban figyelhetjük meg. A különbségek a nem tanári bérkiadások és a dologi kiadások esetében a legjelentősebbek.

A szakképző iskolák ezzel ellentétes képet mutatnak. A fajlagos kiadások az állami iskolákban a legmagasabbak, és az alapítványi, illetve egyéb magánfenntartású intézményekben a legalacsonyabbak. A különbségek az egy diákra jutó tanári bérkiadásokban a legjelentősebbek. Ez összefügg azzal, hogy az állami iskolákban a legalacsonyabb az egy tanárra jutó diákok száma.<sup>9</sup>

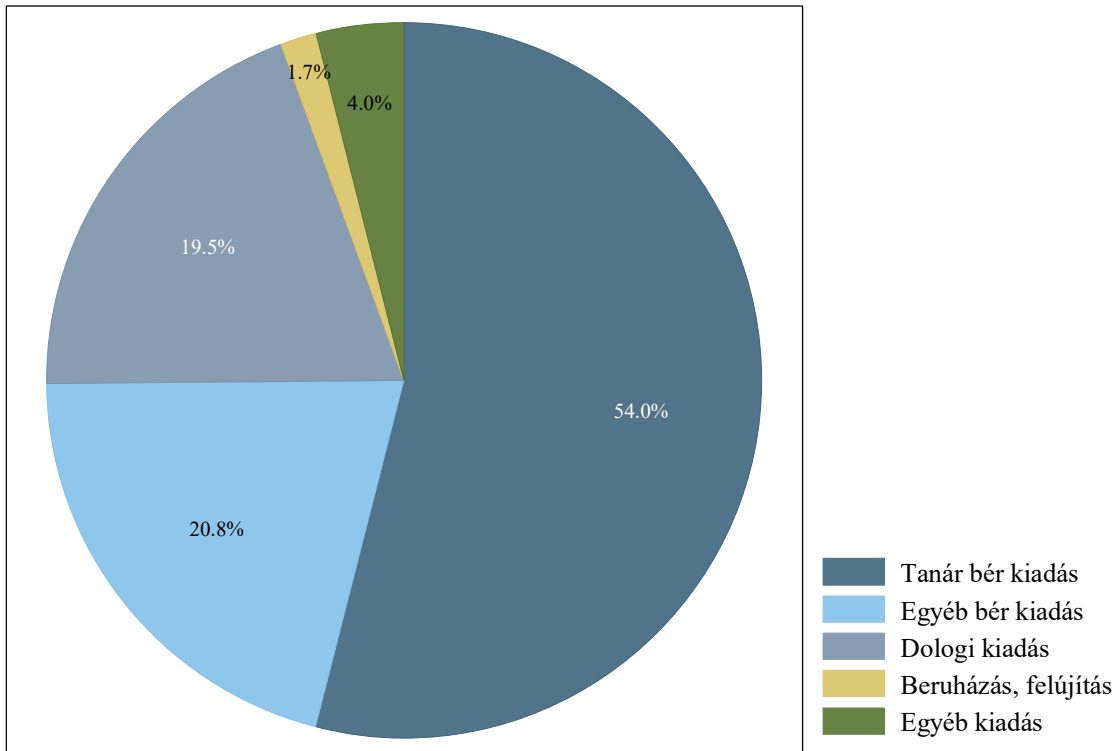
Végül a B1.4.5 ábra a fajlagos kiadások átlagos értékeit mutatja be településtípus szerint. Ezek a különbségek összességében kisebbek, mint a fenntartó típusa szerinti különbségek. Számottevő eltéréseket a gimnáziumok és a szakközépiskolák esetében figyelhetünk meg. A gimnáziumi kiadások Budapesten és a kisebb városokban a legmagasabbak, a megyei jogú városokban valamivel alacsonyabbak. Budapesten a fajlagos tanári bérkiadások is meghaladják a többi településkategóriában jellemző értékeket. A szakközépiskolákat tekintve is Budapesten a legmagasabb az átlagos fajlagos kiadás, ezt követik a megyei jogú városok, míg a legalacsonyabb érték a kisebb városokra jellemző. Ugyanilyen különbségeket látunk az egy diákra jutó tanári bérkiadásokban is.

---

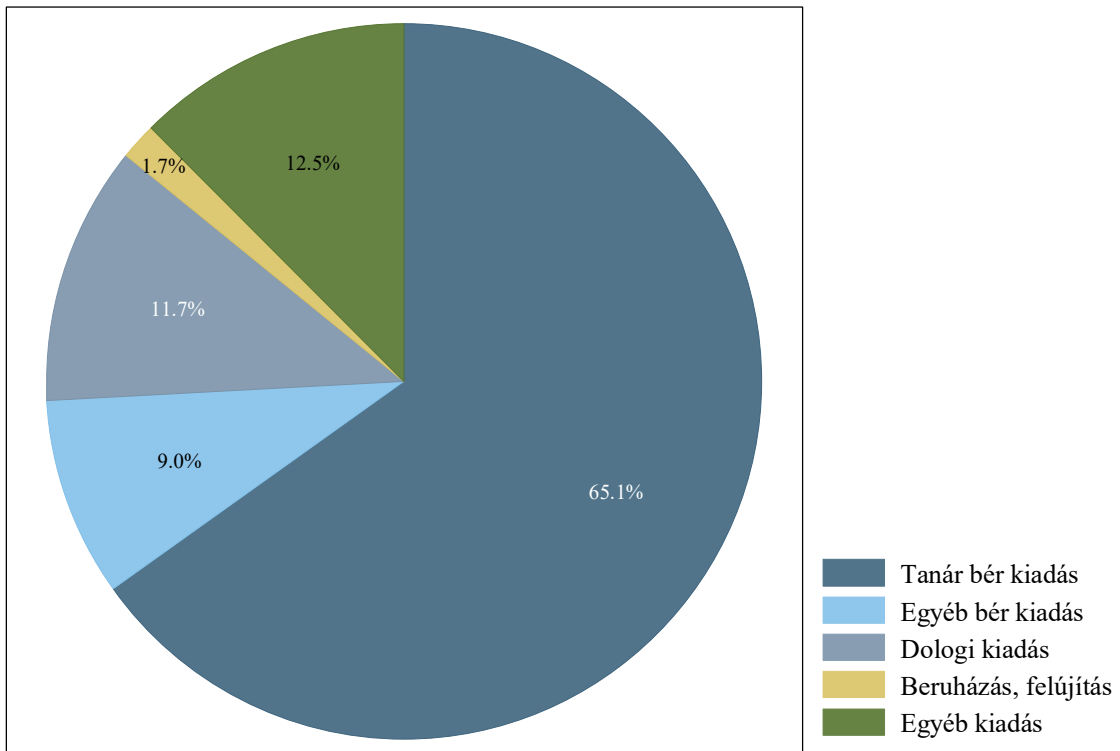
<sup>9</sup> Lásd a B2.10. indikátor fenntartó típusa szerinti értékeit.

**B1.4.1 ábra: A fajlagos kiadások megoszlása az óvodákban és az iskolákban (2016)**

**Óvodák**



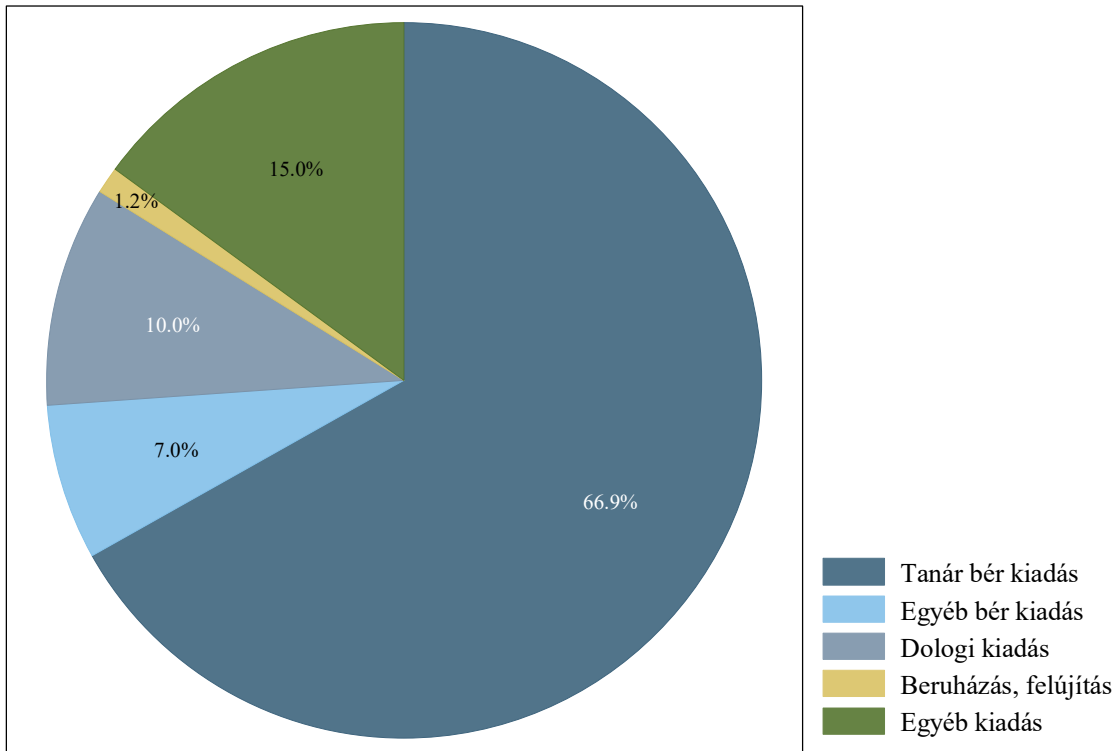
**Iskolák**



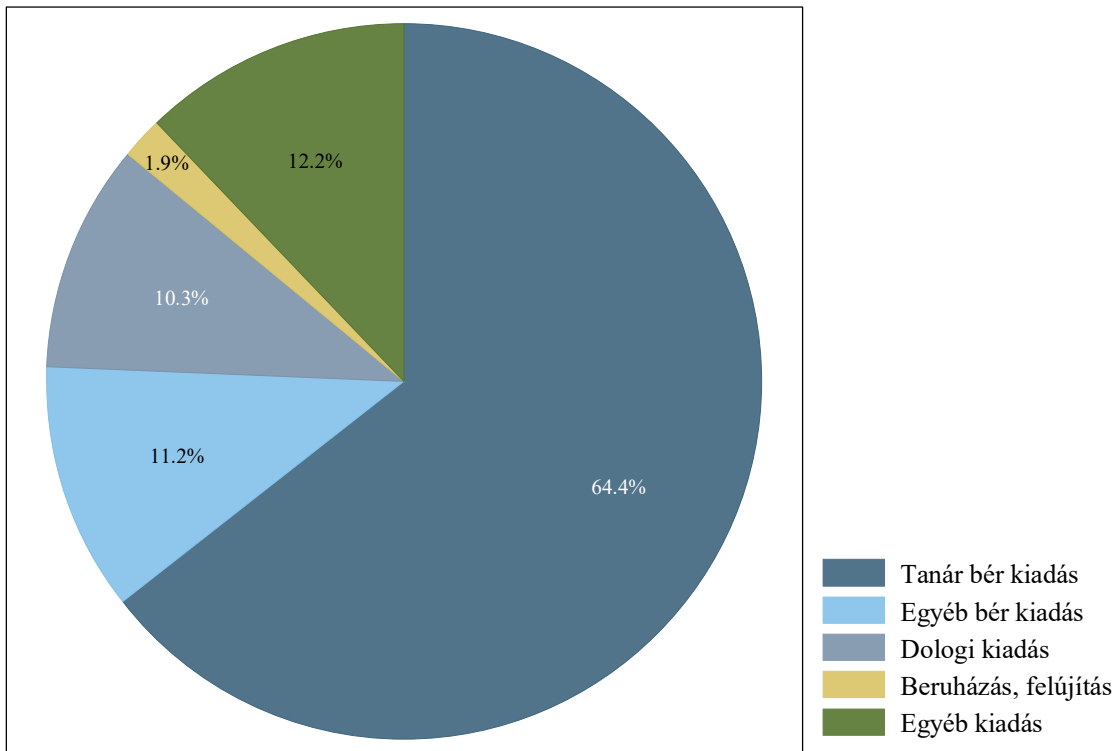


**B1.4.2 ábra: A fajlagos iskolai kiadások megoszlása programtípus szerint (2016)**

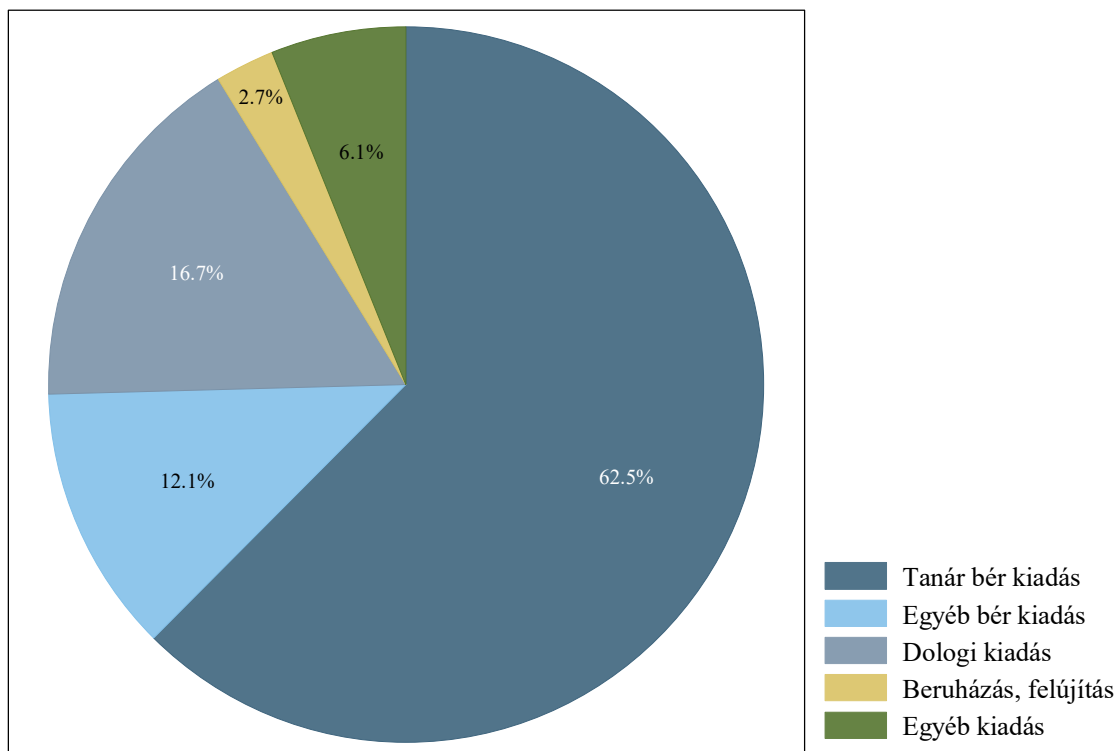
**Általános iskola**



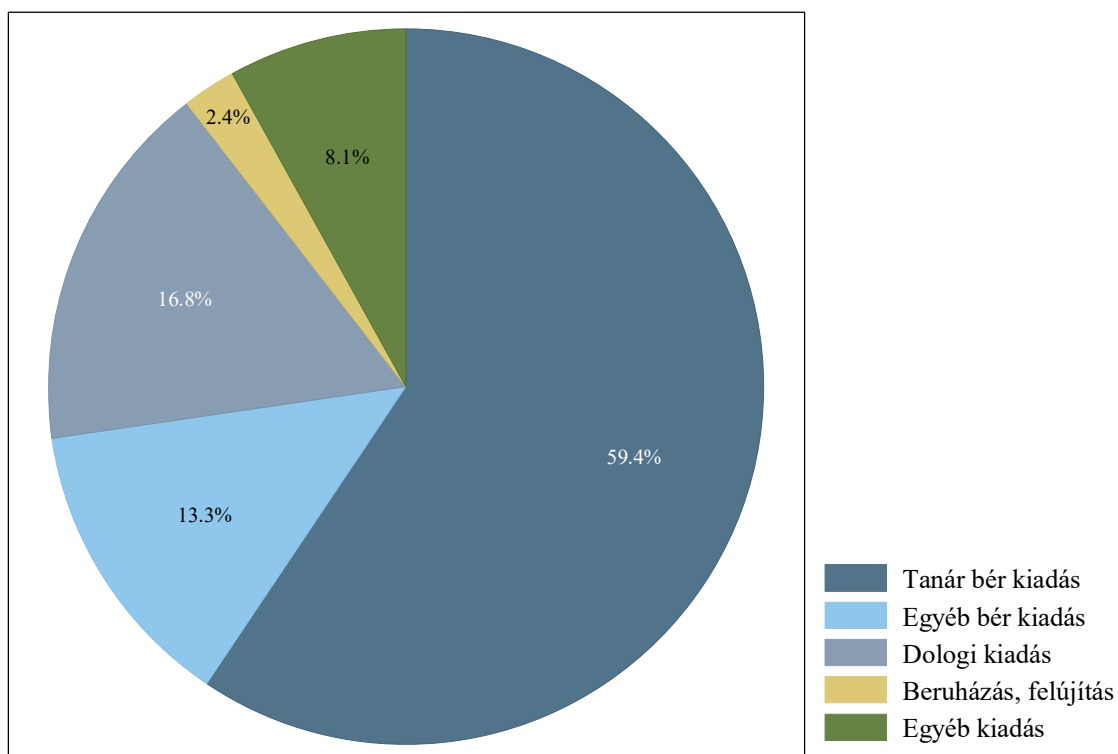
**Gimnázium**



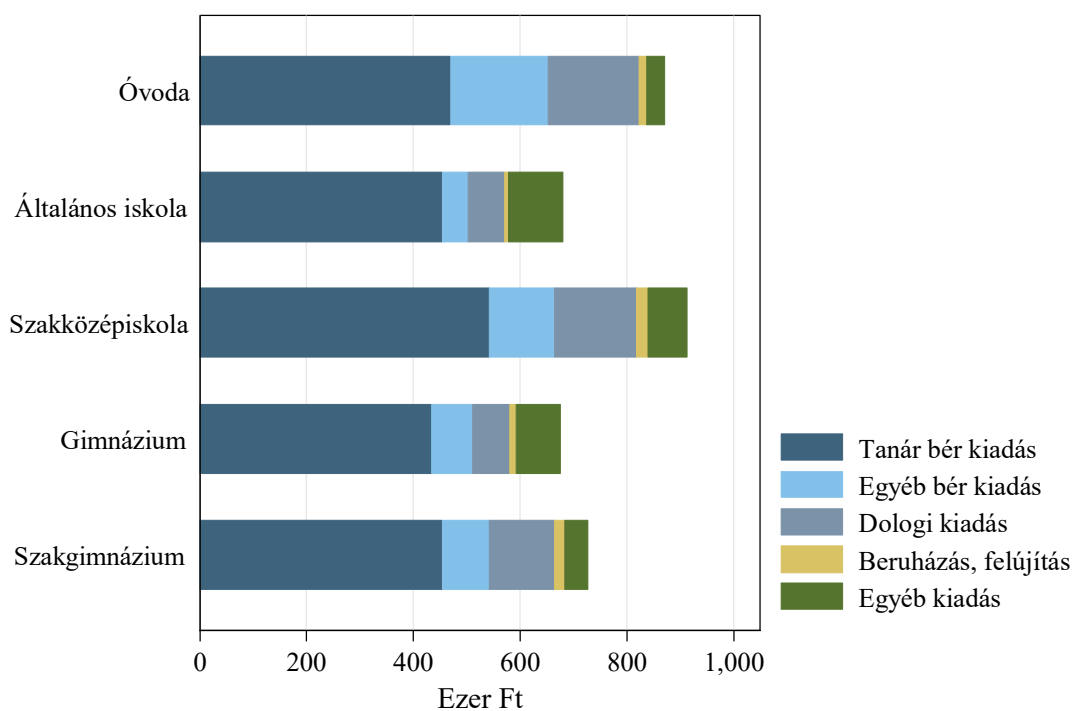
### Szakgimnázium



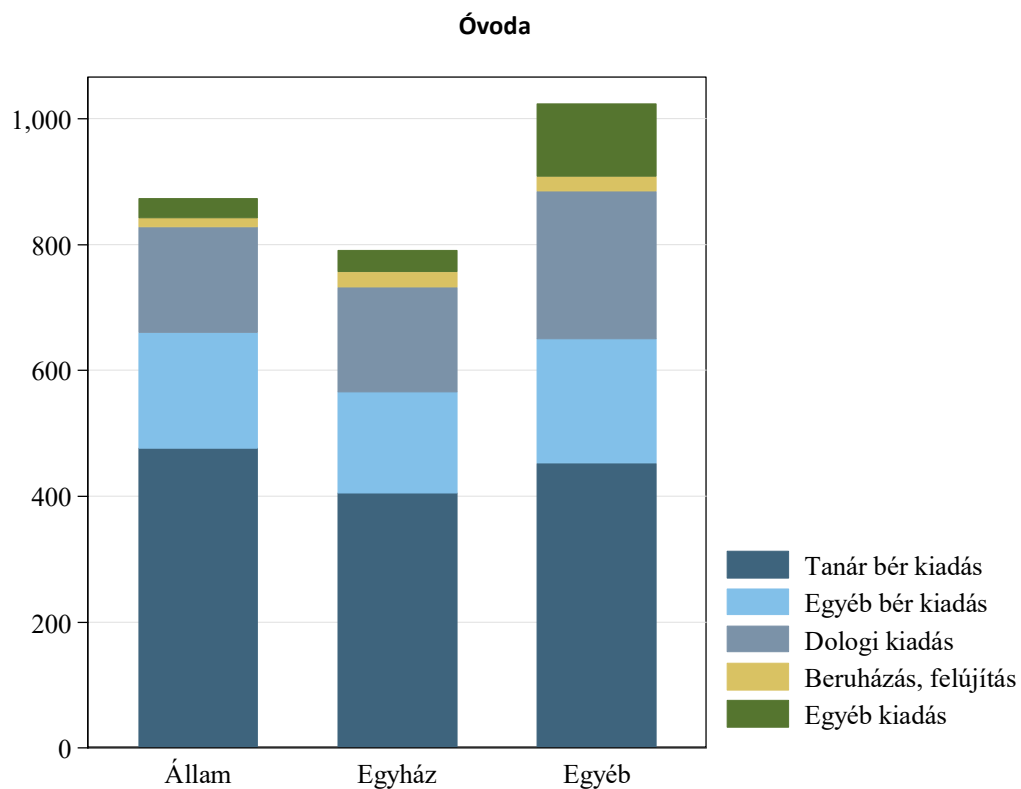
### Szakközépiskola



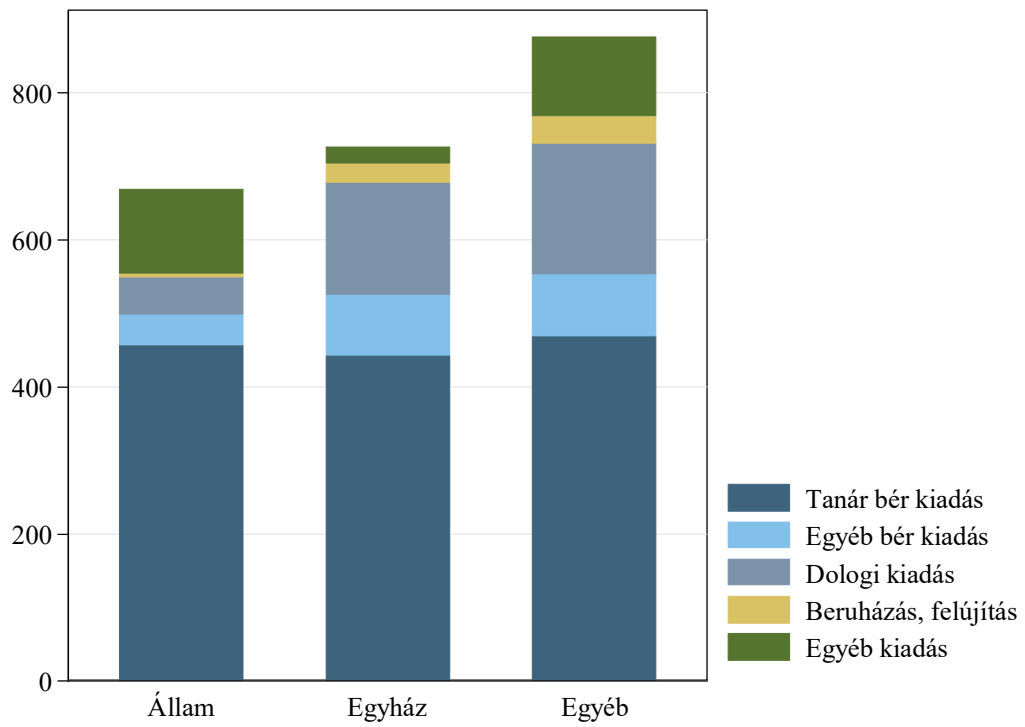
**B1.4.3 ábra: A fajlagos oktatási kiadások programtípus szerint (2016)**



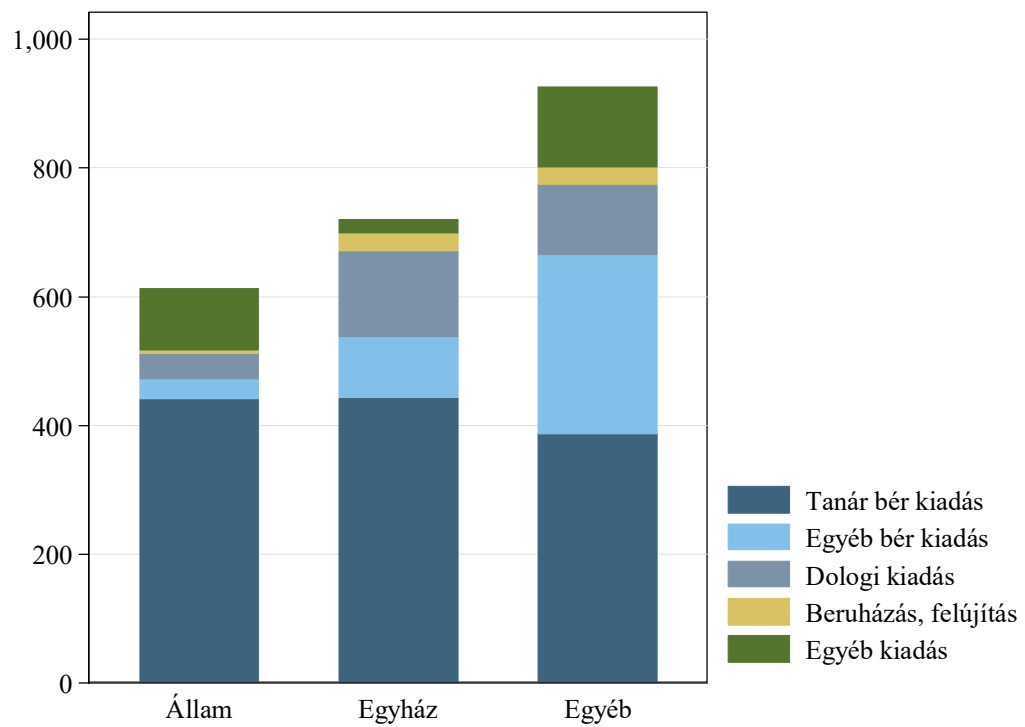
**B1.4.4 ábra: A fajlagos oktatási kiadások programtípus és fenntartó szerint (2016)**



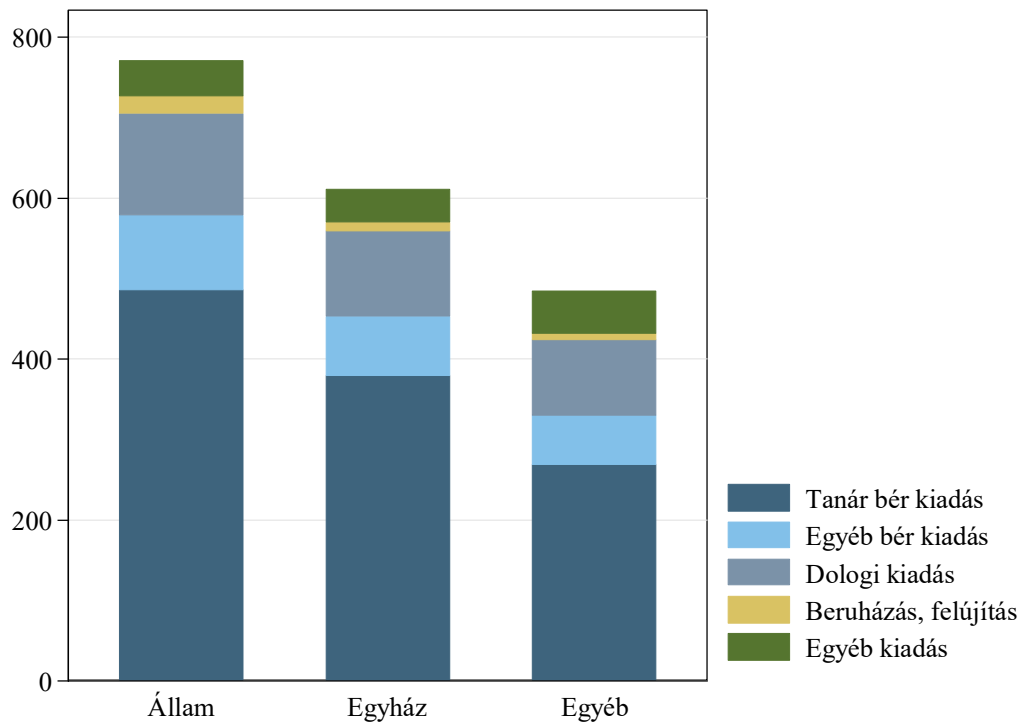
### Általános iskola



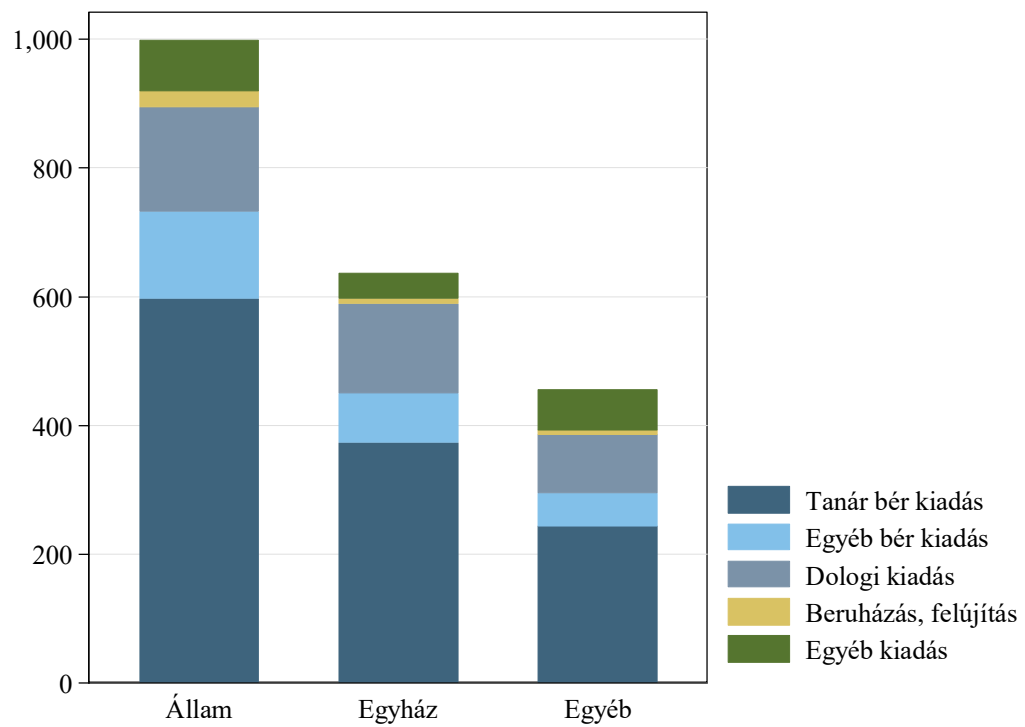
### Gimnázium



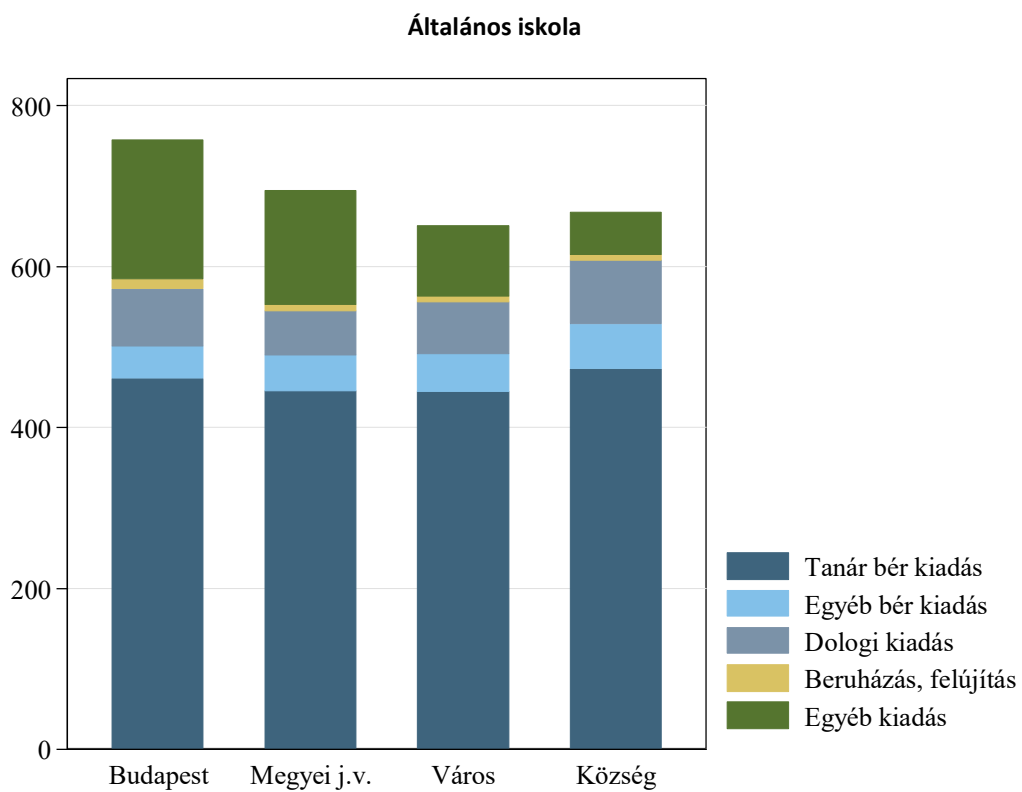
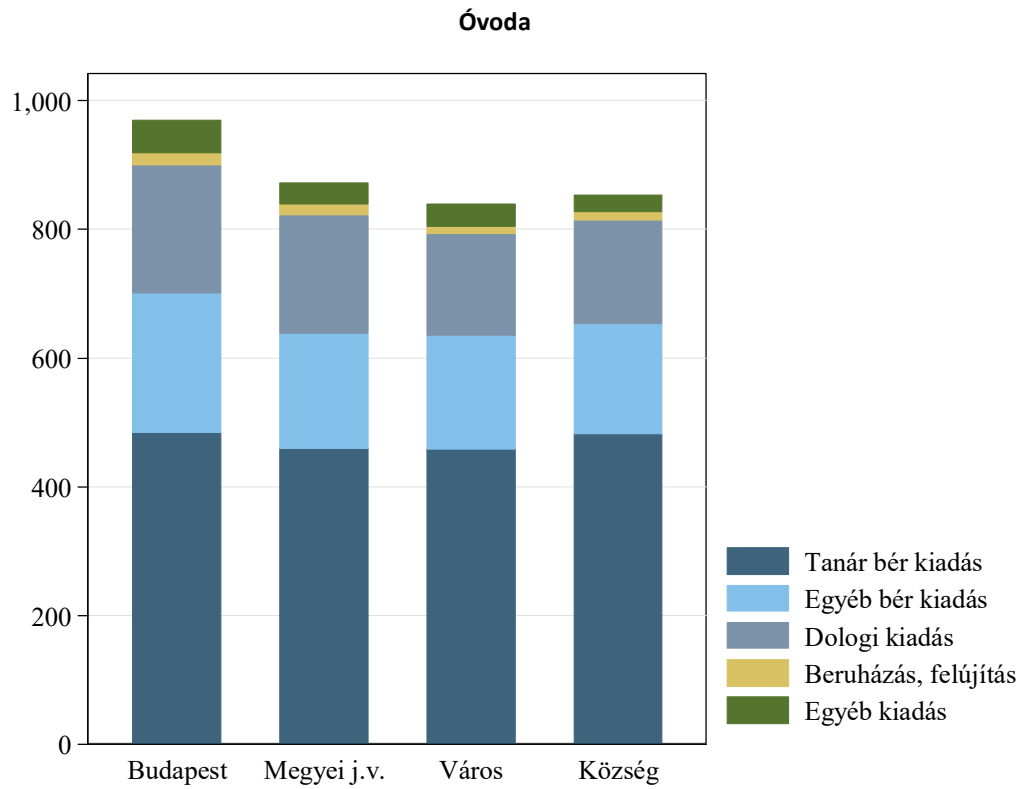
### Szakgimnázium



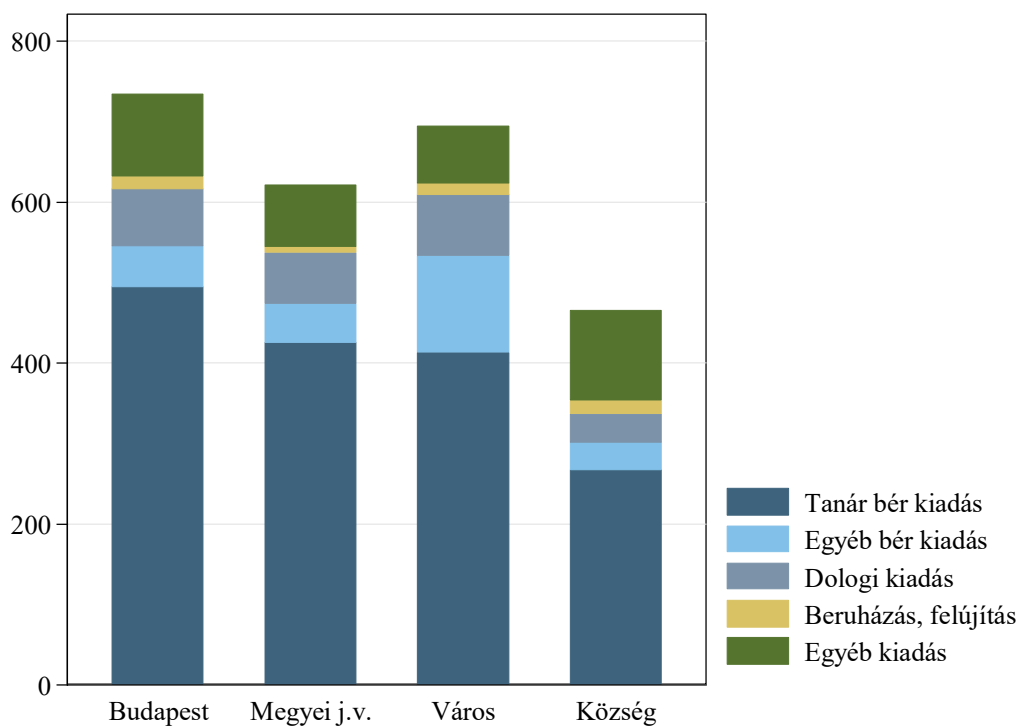
### Szakközépiskola



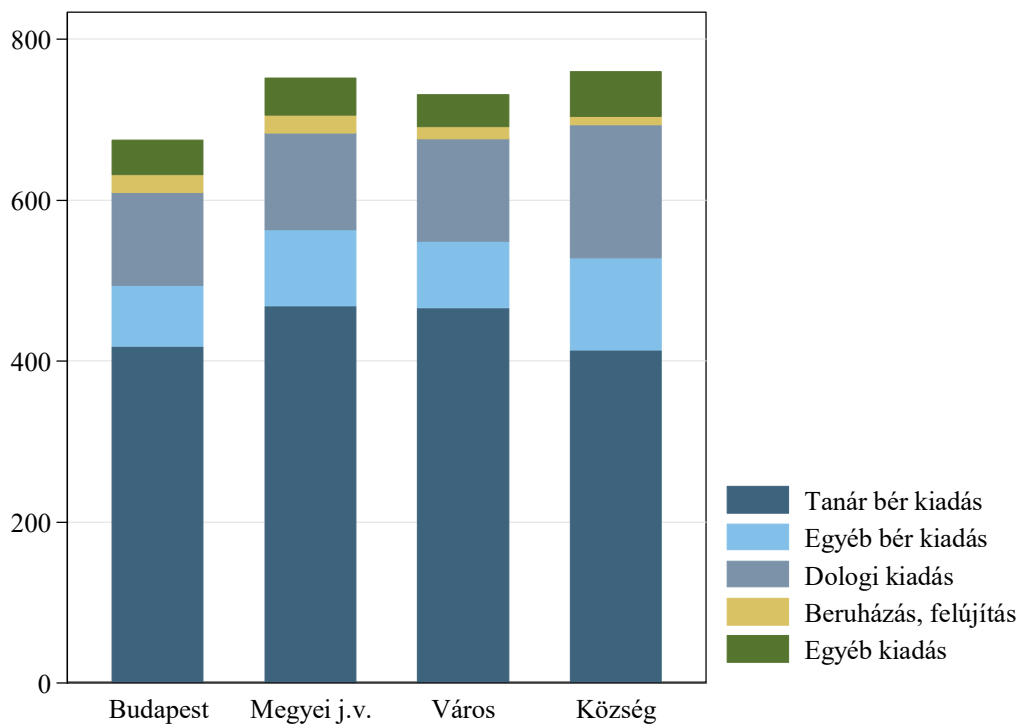
**B1.4.5 ábra: A fajlagos oktatási kiadások programtípus és településtípus szerint (2016)**



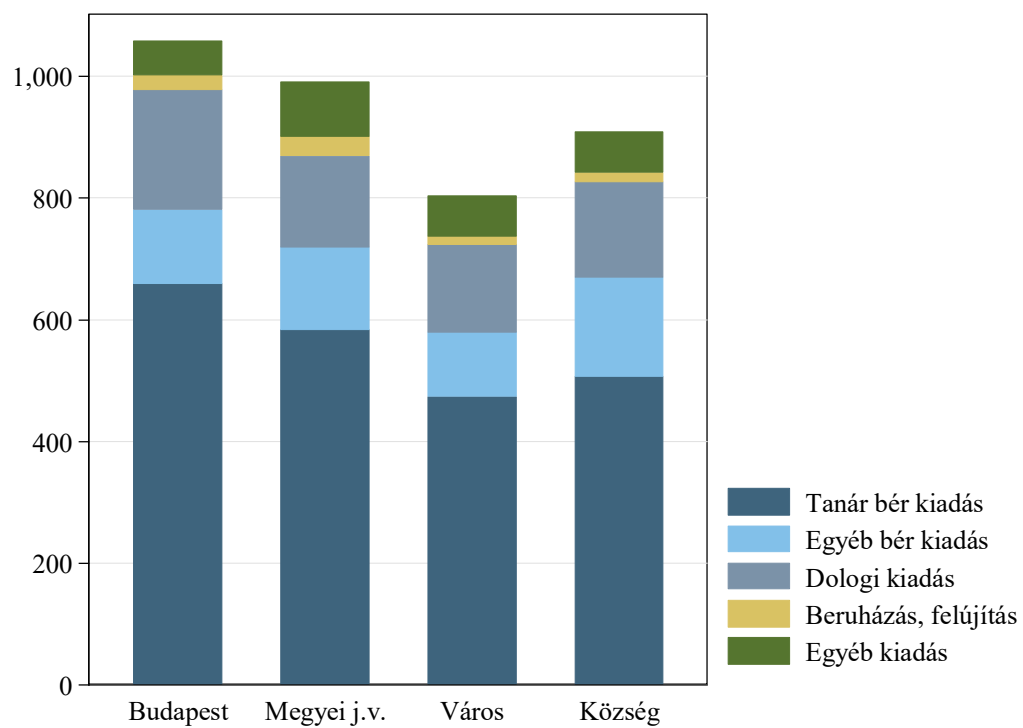
### Gimnázium



### Szakgimnázium



### Szakközépiskola



A B1.4. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B1\\_4.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B1_4.xlsx)



## B2. Emberi erőforrások

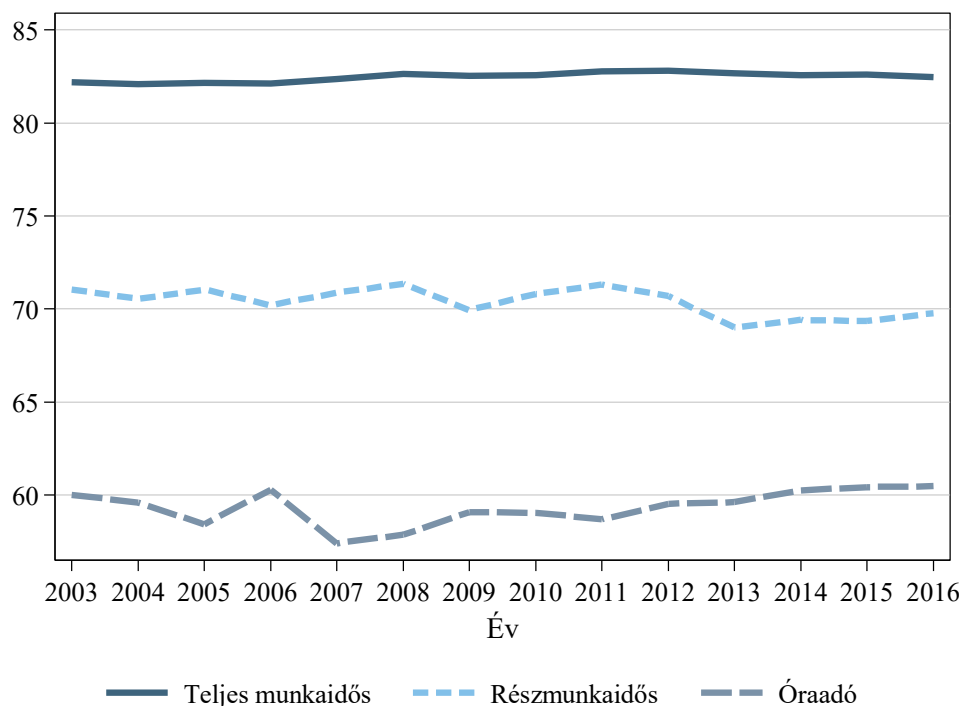
Ez az indikátorcsoport a közoktatási rendszer emberi erőforrásairól ad képet. A B2.1.–B2.9. indikátorok egyrészt a tanárok jellemzőit írják le (nemek, életkor és végzettség szerint), másrészt a tanári munkaerő-forgalmat. A B2.10. indikátor a diák-tanár arány alakulását foglalja össze. A B2.11. indikátor azt mutatja be, hogy a közoktatási rendszer milyen arányban foglalkoztat a pedagógiai munkát közvetlenül segítő alkalmazottakat. A B2.12.–B2.14. indikátorok a pedagógusok relatív kereseti helyzetéről adnak képet. Ez utóbbiak a tanári szelekciós folyamatokra engednek következtetni; azt mutatják be, hogy más diplomás foglalkozásokhoz képest mennyire lehet vonzó a tanári pálya. A korábbi kötetben még nem szerepelt a B2.14. indikátor, mely a tanárok relatív kereseti helyzetét nemzetközi összehasonlításban vizsgálja.

### *A tanárok jellemzői*

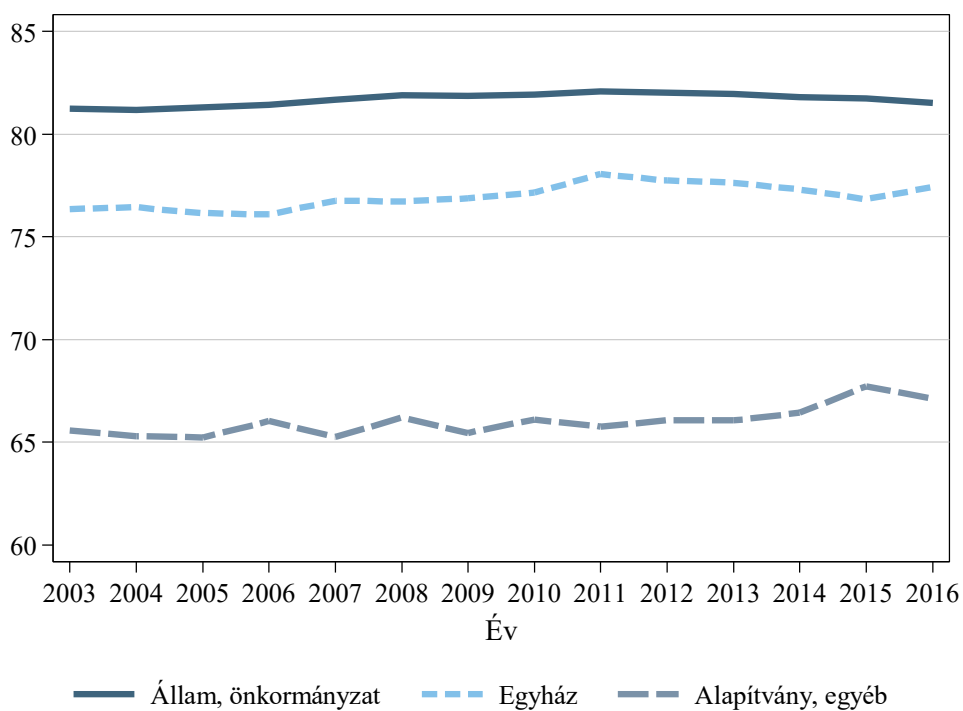
#### **B2.1. indikátor: A nők aránya a pedagógusok között**

Az összes főállású (teljes munkaidős) pedagógus több mint 80 százaléka nő, a részmunkaidős pedagógusok között az arány 70 százalék, az óraadók között pedig 60 százalék körüli. Az arányok 2003 óta a főállású pedagógusok esetében nem változtak, a részmunkaidős pedagógusok között a nők aránya kis mértékben csökkent, az óraadók között pedig növekedett (B2.2.1 ábra). Az állami és önkormányzati intézményekben volt a legnagyobb a nők aránya, 81–82 százalék körüli az összes pedagógus között (a teljes munkaidős, a részmunkaidős és az óraadó foglalkoztatási formában együtt). Az egyházi intézményekben az előbbinél alacsonyabb, 76–78 százalék körüli arányt látunk. A legkisebb, 65–67 százalék körüli arányban az alapítványi és egyéb fenntartású intézményekben dolgoznak pedagógusnők (B2.1.2 ábra). Az óvodákban csaknem 100 százalékban nők dolgoznak, az általános iskolákban 85 százaléknál nagyobb az arányuk. A legkisebb az arány a szakközépiskolákban, ahol az összes pedagógus 52–64 százaléka nő (B2.1.3 ábra).

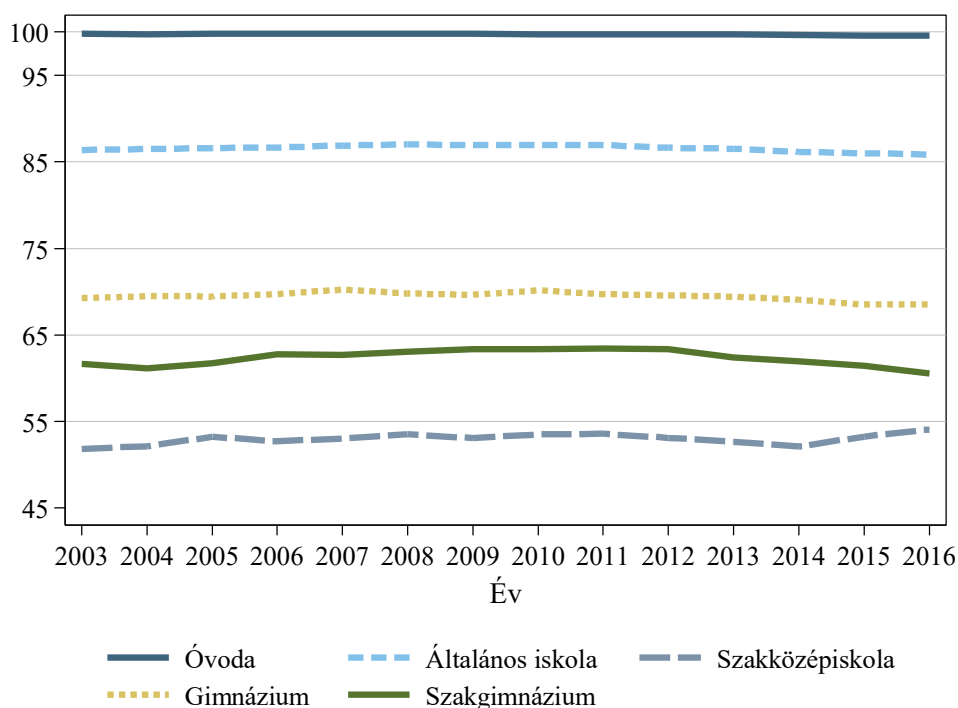
**B2.1.1 ábra: A nők százalékaránya a pedagógusok között a foglalkoztatás formája szerint (2003–2016)**



**B2.1.2 ábra: A nők százalékaránya a pedagógusok között intézményfenntartó szerint, összes pedagógus (2003–2016)**



**B2.1.3 ábra: A nők százalékaránya a pedagógusok között programtípusok szerint (2003–2016)**



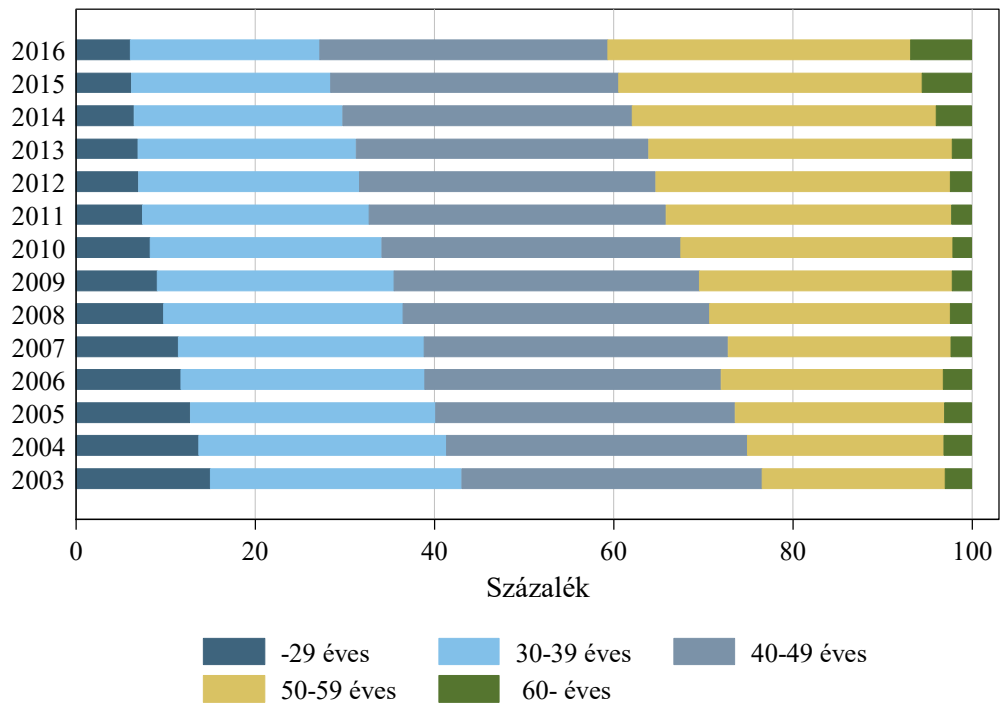
A B2.1. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_1.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_1.xlsx)

## **B2.2. indikátor: Az egyes korcsoportokhoz tartozó pedagógusok aránya**

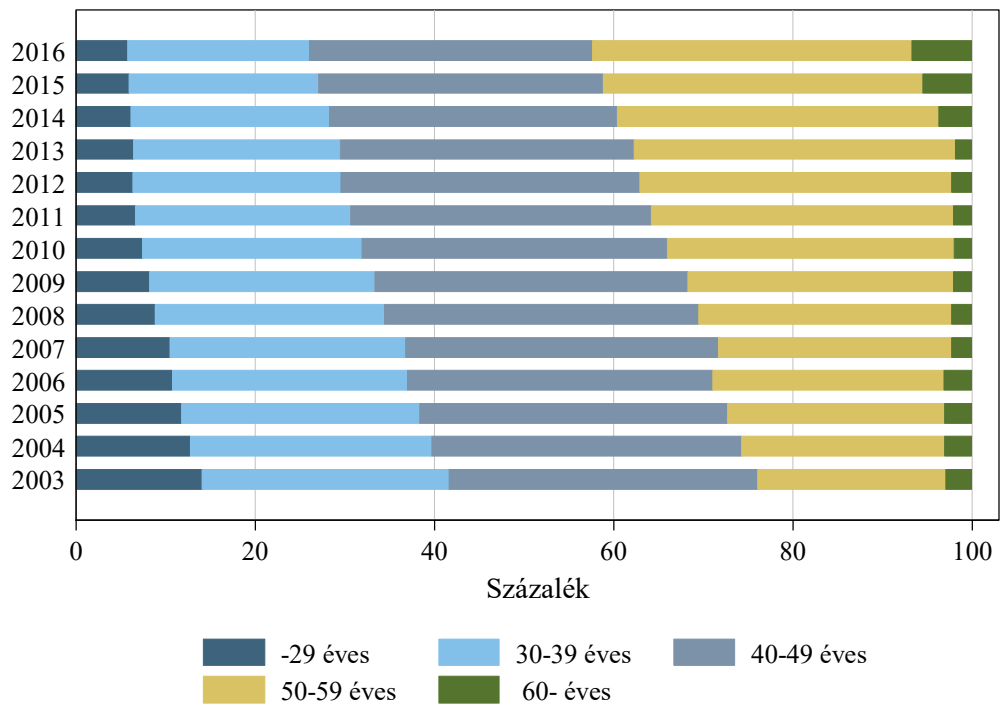
A B2.2. indikátor a tanárok korcsoportok szerinti megoszlását mutatja: a 30 évesnél fiatalabb, a 30–39 éves, a 40–49 éves, az 50–59 éves és a 60 éves vagy idősebb pedagógusok arányát a főállású pedagógusok között. A B2.2.1 ábra adatai szerint 2003 és 2016 között átlagosan egyre idősebb pedagógusokat foglalkoztatott a közoktatási rendszer. A vizsgált időszakban nagymértékben csökkent a 30 évesnél fiatalabb tanárok aránya, 15-ről 6 százalékra. Csökkent a 30–39 éves korcsoport aránya is, 28 százalékról 21-re. Az 50–59 éves pedagógusok aránya ugyanakkor jelentősen nőtt 2003 és 2016 között, 20 százalékról 34 százalékra, és nőtt a 60 évesnél idősebb tanárok aránya is, 3-ról 7 százalékra (B2.2.1 ábra).

A tanári kar öregedése minden intézményfenntartónál megfigyelhető, de az állami és önkormányzati intézményekben dolgoznak a legkisebb arányban fiatal, 20–29 éves és 30–39 éves pedagógusok, a legnagyobb arányban pedig az alapítványi és egyéb fenntartású intézményekben (B.2.2.2, B.2.2.3 és B.2.2.4 ábra). A 29 évesnél fiatalabb pedagógusok aránya az óvodákban volt a legnagyobb 2016-ban, a 30–39 évesek aránya a szakgimnáziumokban, ahogy a fiatalabb korcsoportokhoz (30 évesnél fiatalabbak és 30–39 évesek) tartozók összesített aránya is. Az egyéb programtípusok között nincs jelentős különbség a fiatalabb korcsoportokhoz tartozó tanárok összesített arányát tekintve (B2.2.5 ábra).

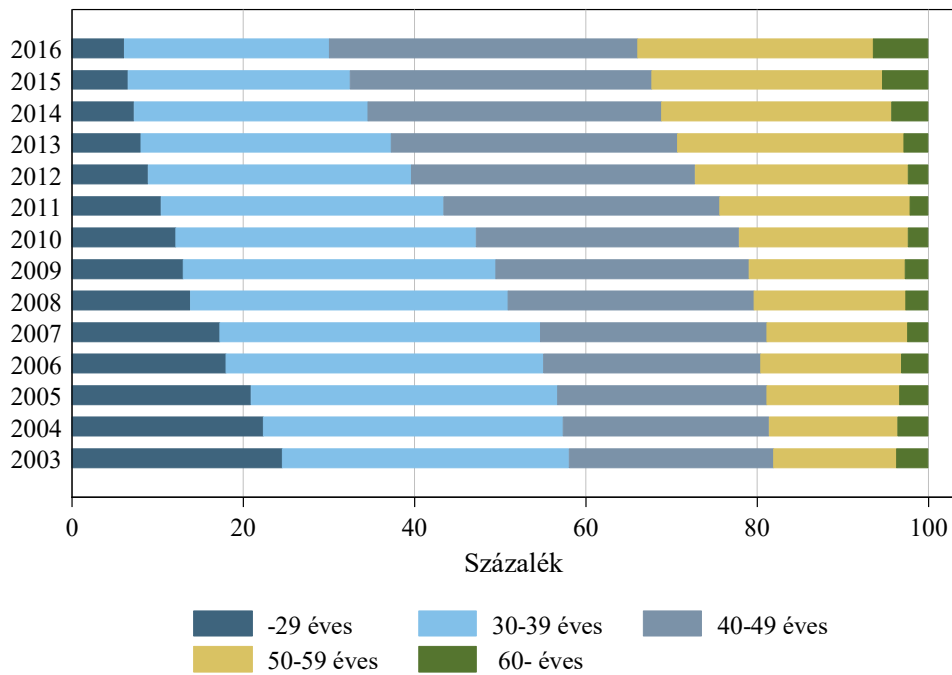
**B2.2.1 ábra: Az egyes korcsoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya a közoktatási intézményekben (2003–2016)**



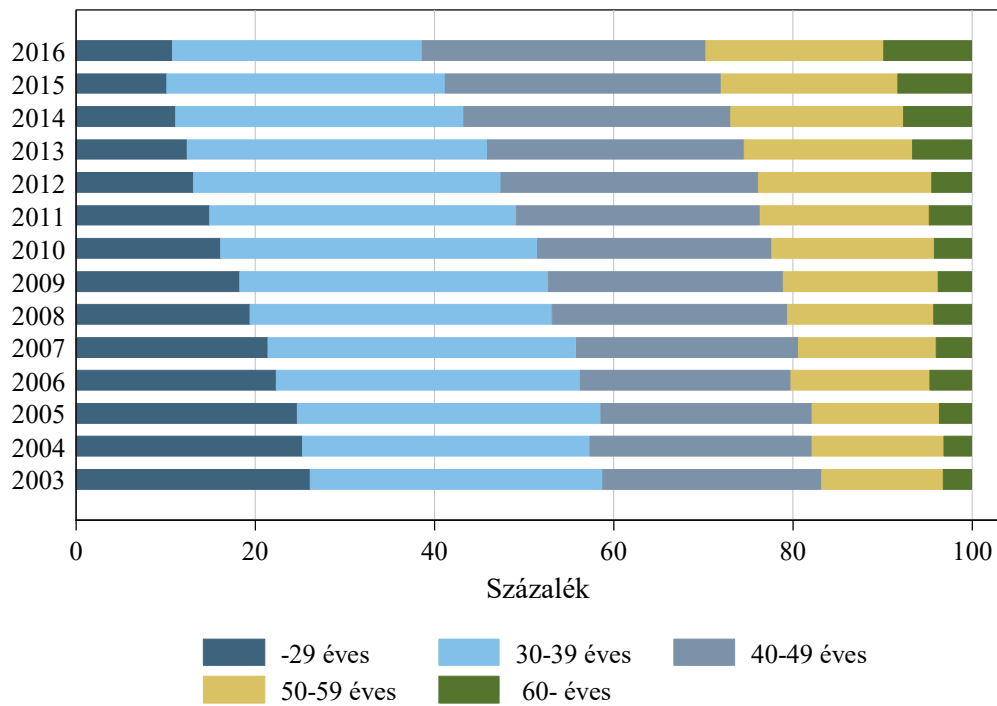
**B2.2.2 ábra: Az egyes korcsoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya az állami és önkormányzati fenntartású közoktatási intézményekben (2003–2016)**



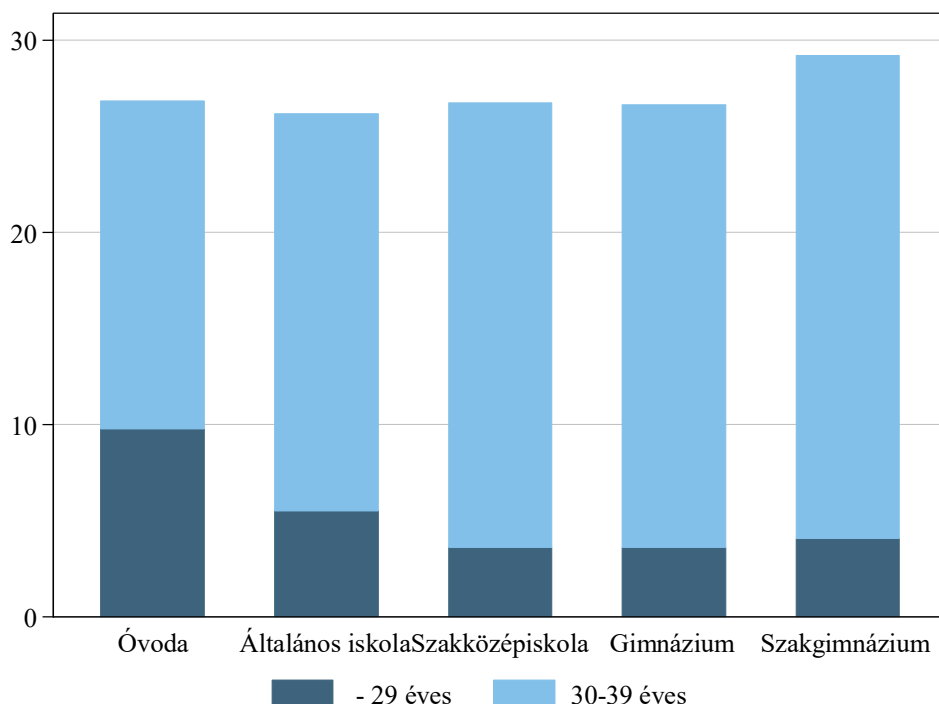
**B2.2.3 ábra: Az egyes korcsoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya az egyházi fenntartású közoktatási intézményekben (2003–2016)**



**B2.2.4 ábra: Az egyes korcsoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya az alapítványi fenntartású közoktatási intézményekben (2003–2016)**



**B2.2.5 ábra: A fiatal korcsoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya programtípus szerint (2016)**



A B2.2. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_2.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_2.xlsx)

### **B2.3. indikátor: Az egyes végzettségi csoportokhoz tartozó pedagógusok aránya**

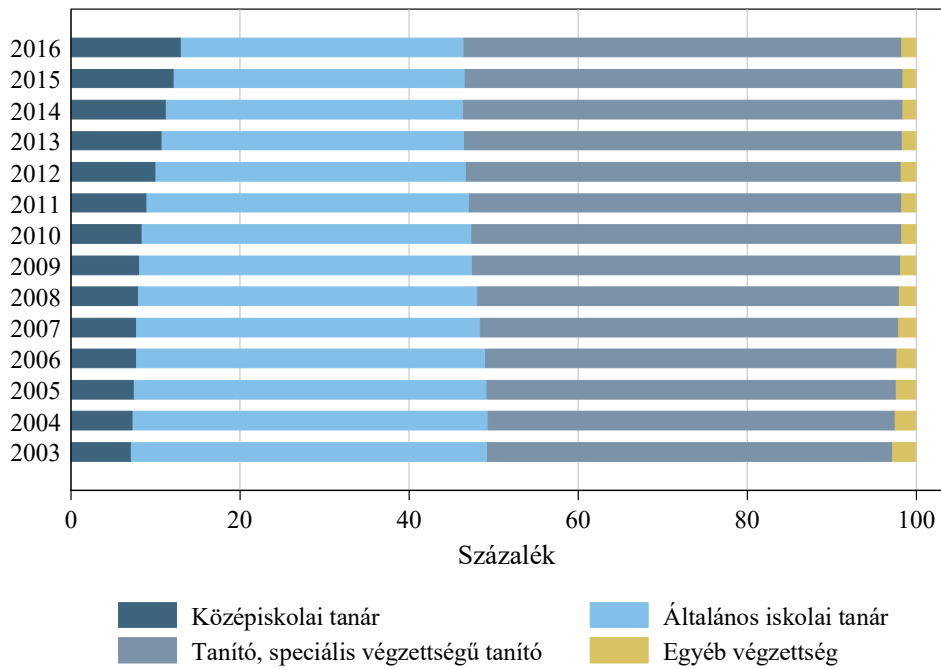
A B2.3. indikátor azt vizsgálja, hogy milyen végzettségi csoportokhoz tartoznak az adott programtípusban dolgozó pedagógusok. Az óvodában foglalkoztatott pedagógusok több mint 90 százalékának felsőfokú óvodapedagógusi végzettsége van, 2-3 százalékuk középfokú óvodapedagógusi végzettségű, és 4 százalék körül tartoznak egyéb végzettségi csoportokhoz (B2.3.1 ábra). Az általános iskolában dolgozó pedagógusok több mint felének tanítói vagy speciális képesítésű tanítói végzettsége van. Növekvő arányuknak van középiskolai tanári végzettsége, és csökkenő arányuknak általános iskolai tanári végzettsége. 2003 és 2016 között az általános iskolában dolgozó pedagógusok között 7-ről 13 százalékra nőtt a középiskolai tanári végzettségűek aránya, és 42 százalékról 33-ra csökkent az általános iskolai tanári végzettségűeké (B2.3.2 ábra). A szakközépiskolában dolgozó pedagógusok között is nagymértékben nőtt a középiskolai tanári végzettségűek aránya 2003 és 2016 között: 20-ról 38 százalékra. Az általános iskolai tanári végzettségű pedagógusok aránya ugyanebben az időszakban 25 százalékról 9-re csökkent a szakközépiskolákban. A szakoktató végzettségűek aránya 17 százalékról 14-re csökkent, a szakmai, nem pedagógus végzettségűek aránya stabilan 4–5 százalék között, a középfokú végzettségű pedagógusok aránya pedig 6–7 százalék között mozgott. A szakközépiskolában dolgozó pedagógusok nagyjából egyharmada pedig egyéb végzettségű volt 2003 és 2016 között (B2.3.3 ábra). A gimnáziumokban ebben az időszakban 8 százalékponttal nőtt a középiskolai tanári végzettségű pedagógusok aránya, 2016-ban már 95,5 százalékos volt az arányuk. Ezzel párhuzamosan 8

százalékponttal csökkent a gimnáziumokban általános iskolai tanári végzettséggel dolgozó pedagógusok aránya, 2016-ban már csak valamivel több mint 3 százalék volt az arányuk (B2.3.4 ábra). A szakgimnáziumokban is növekedett a középiskolai tanári végzettséggel dolgozók aránya 2003 és 2016 között, 65-ről 78 százalékra, míg 12-ről 3 százalékra csökkent az általános iskolai tanári végzettségű pedagógusok aránya. A szakoktatók és a nem felsőfokú szakmai végzettségű pedagógusok együttesen a szakgimnáziumban tanító pedagógusok nagyjából 6 százalékát teszik ki. Az egyéb végzettségű pedagógusok aránya 16-ről 13 százalékra csökkent a szakgimnáziumokban. 2003–2016-ig tehát valamennyi programtípusban javult a pedagógusok végzettség szerinti összetétele .

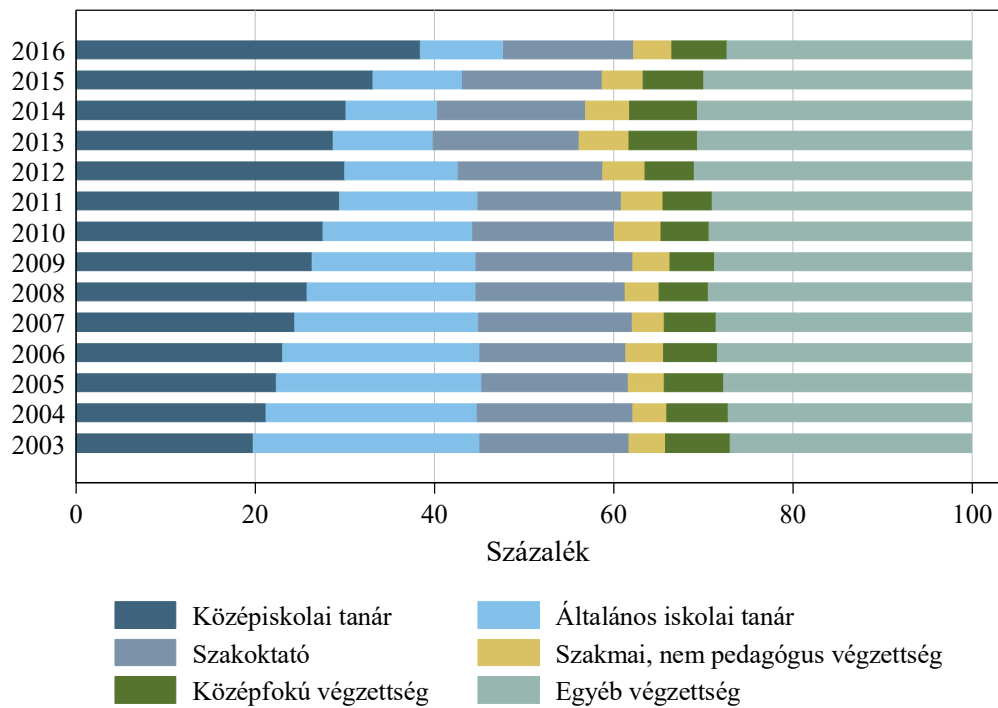
### B2.3.1. Az egyes végzettségi csoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya az óvodákban (2003–2016)



**B2.3.2. Az egyes végzettségi csoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya az általános iskolákban (2003–2016)**

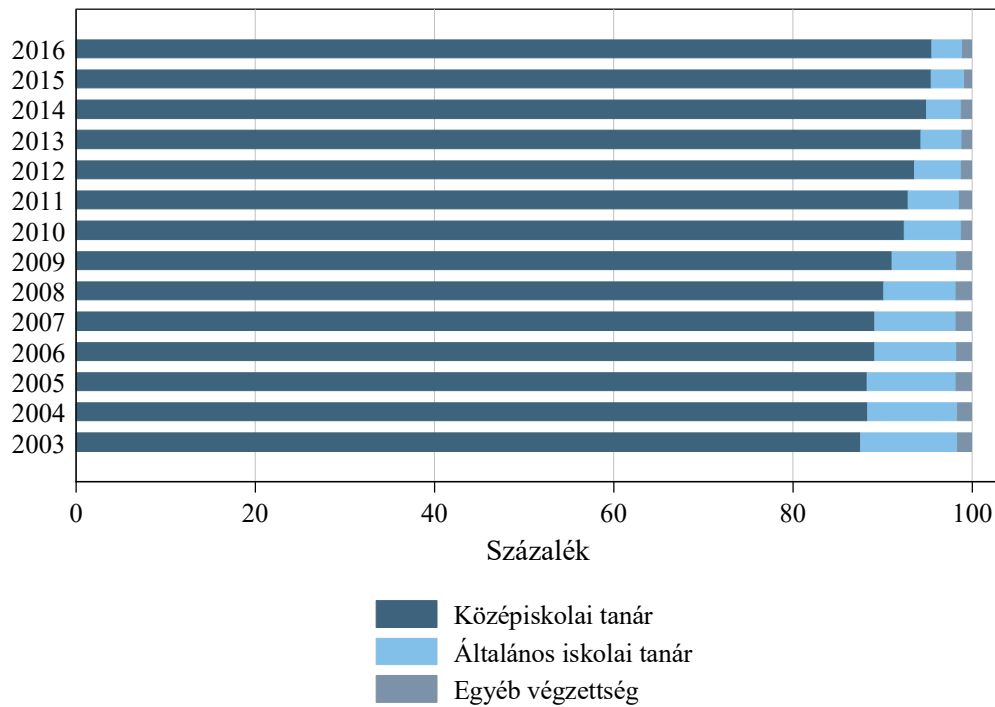


**B2.3.3 ábra: Az egyes végzettségi csoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya a szakközépiskolákban (2003–2016)**

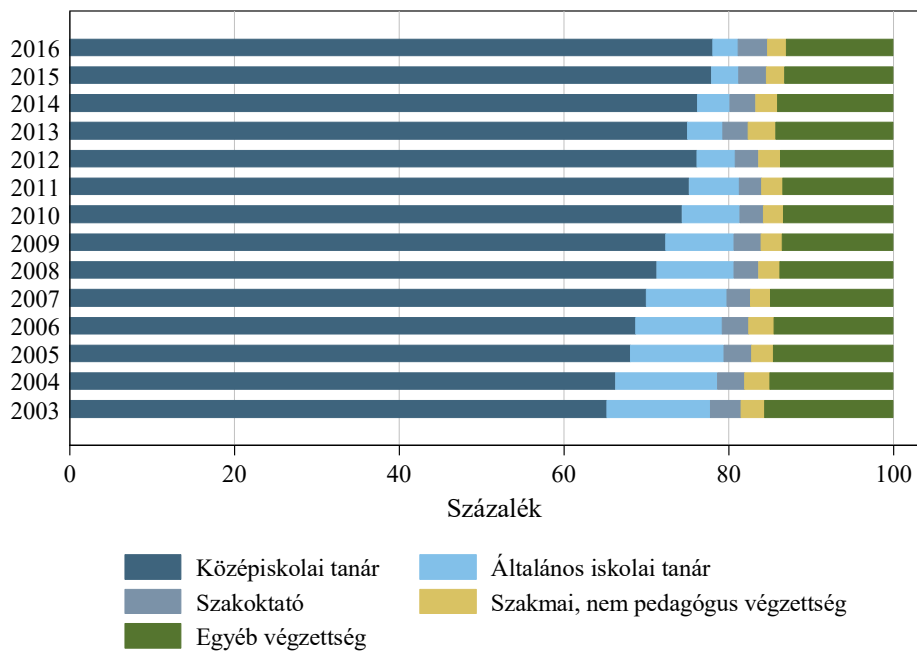




**B2.3.4 ábra: Az egyes végzettségi csoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya a gimnáziumokban (2003–2016)**



**B2.3.5 ábra: Az egyes végzettségi csoportokhoz tartozó pedagógusok százalékaránya a szakgimnáziumokban (2003–2016)**



A B2.3. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_3.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_3.xlsx)

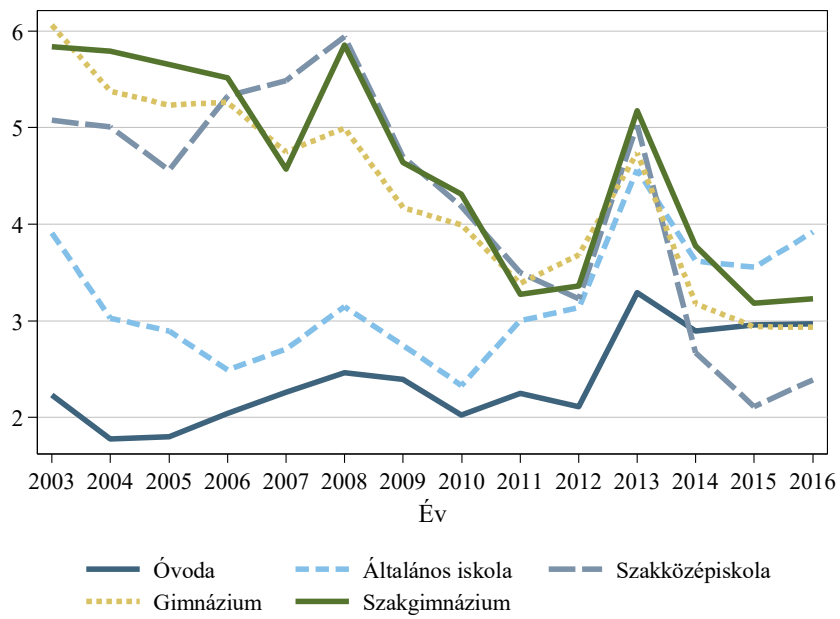
## *Tanári munkaerő-forgalom és foglalkoztatás*

A B2.4.–B2.9. indikátorok a tanári munkaerő-forgalmat jellemzik: az adott évben belépő tanárok és a pályakezdő tanárok arányát, a nyugdíjasok arányát, valamint a különböző foglalkoztatási formákban dolgozók arányát mutatják. Emellett azt is bemutatják, hogy a pedagógusok mekkora hányada van tartósan távol munkájától, őket milyen arányban helyettesítik állandó helyettesítésre alkalmazott pedagógusokkal.

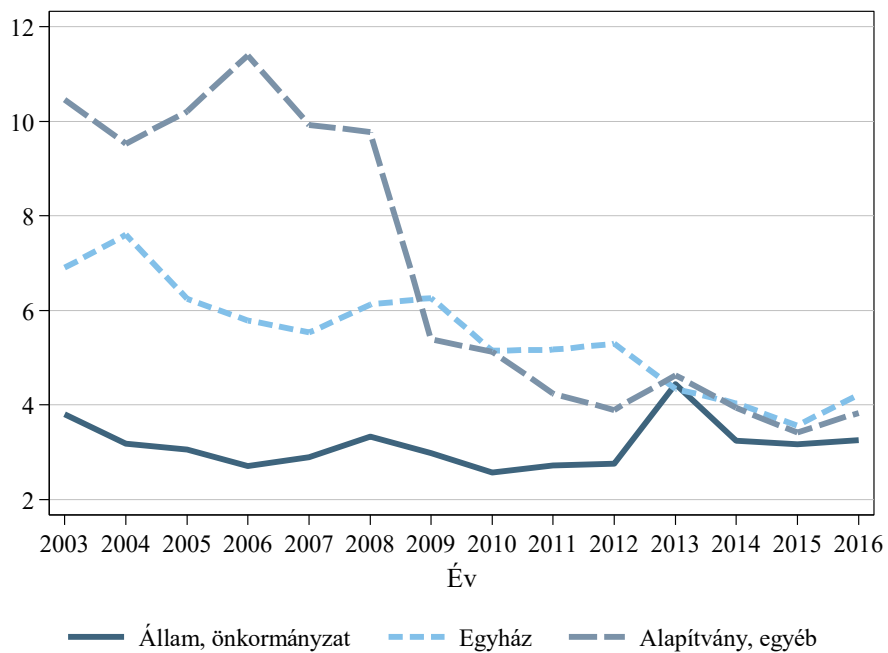
### **B2.4. indikátor: A belépő tanárok aránya**

A B2.4. indikátor azt mutatja be, hogy mekkora az adott munkahelyre újonnan belépő tanárok aránya az egyes programtípusokban. Az indikátor az összes újonnan belépő arányát mutatja, függetlenül attól, hogy az pályakezdő, vagy idősebb, korábban is tanárként dolgozott másik intézményben, vagy más munkakört töltött be. 2003 és 2011 között az óvodákban és általános iskolákban nagyjából állandó, 2–3 százalék volt az újonnan belépő pedagógusok aránya, a középfokú programokban ennél magasabb, 5–6 százalékos szintről nagyjából 3 százalékos szintre csökkent az arány 2011-re. 2013-ban kiugróan sok volt az újonnan belépő tanár, majd minden programtípusban csökkenni kezdett arányuk. 2016-ban az általános iskolákban volt a legmagasabb az indikátor értéke, 4 százalék körüli, és a szakközépiskolákban a legalacsonyabb, 2 százalék (B2.4.1 ábra). Intézményfenntartók szerint vizsgálva az új belépők arányát azt látjuk, hogy 2013 után megszűntek a korábbi jelentős különbségek, mind az állami, illetve önkormányzati, mind az egyházi, mind az alapítványi, illetve egyéb fenntartók esetében nagyjából 4 százalékos szintet ért el. A többi megyéhez képest kiugróan nagy a tanári munkaerő-forgalom a budapesti intézményekben, ahol a pedagógusok majdnem 5 százaléka volt új belépő 2016-ban, a legkisebb értéket pedig Tolna és Békés megyében lehetett megfigyelni, ahol 2 százalék körüli volt a munkájukat ugyanebben az évben új munkahelyen megkezdő pedagógusok aránya (B2.4.3 ábra).

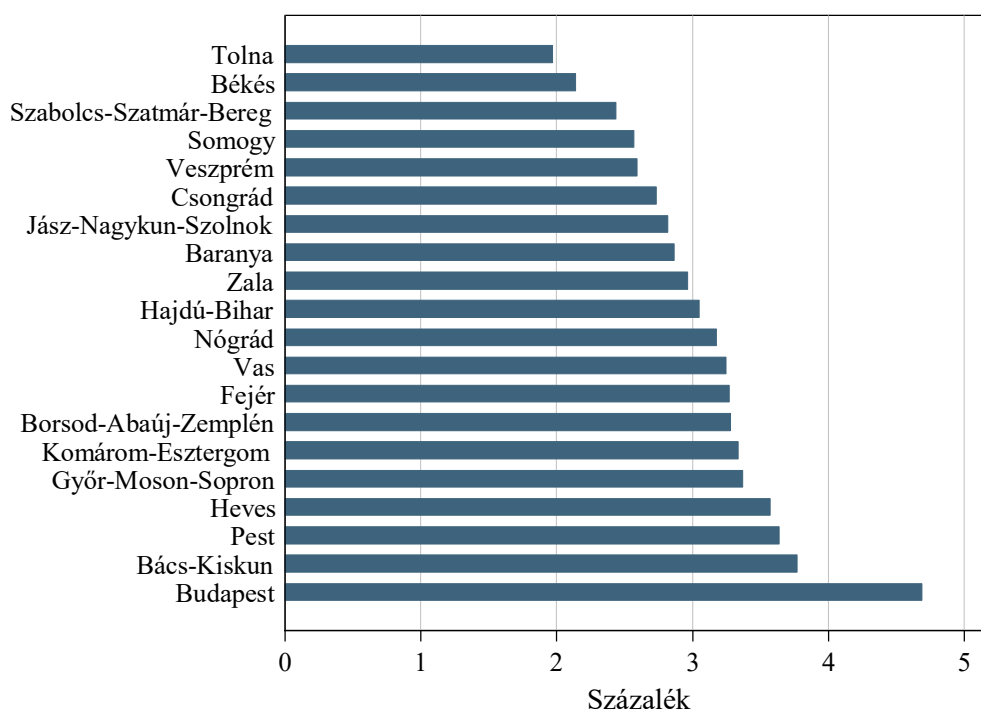
**B2.4.1 ábra: A belépő tanárok százalékaránya programtípusonként (2003–2016)**



**B2.4.2 ábra: A belépő tanárok százalékaránya intézményfenntartó szerint (2003–2016)**



**B2.4.2 ábra: A belépő tanárok százalékaránya megyék szerint (2016)**

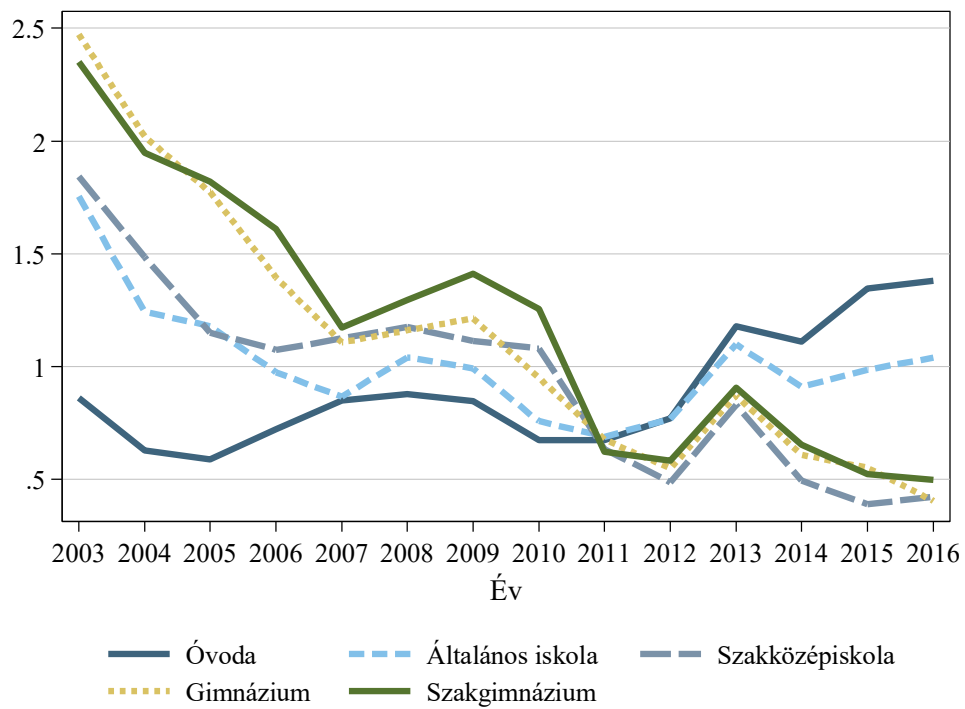


A B2.4. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_4.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_4.xlsx)

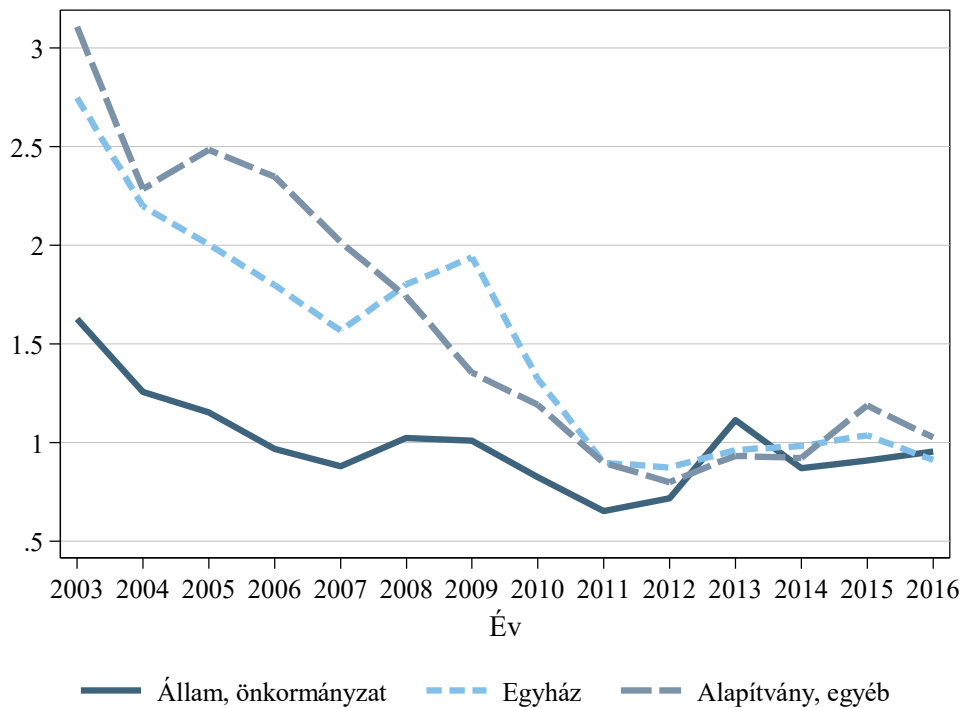
### **B2.5. indikátor: A pályakezdő tanárok aránya**

A B2.5. indikátor a pályakezdő, tehát az adott évben a közoktatásban újonnan elhelyezkedő, korábban nem dolgozó pedagógusok arányát mutatja. A vizsgált időszak elején a gimnáziumokban és a szakgimnáziumokban volt a legnagyobb a pályakezdők aránya, és az óvodákban a legkisebb. 2003 és 2011 között minden programtípusban csökkent a pályakezdő pedagógusok aránya, majd a középfokú oktatási intézményekben tovább csökkent, és 2016-ban már csak fél százalék volt. Az általános iskolákban és az óvodákban 2011 után kismértékben nőtt a pályakezdők aránya, de mindkét programtípusban másfél százalék alatt volt 2016-ban (B2.5.1 ábra). A vizsgált időszak elején az alapítványi és egyházi intézményekben az állami, illetve önkormányzati intézményekben mértnél jóval nagyobb, 3 százalék körüli arányban dolgoztak pályakezdő pedagógusok. 2011-ig minden intézményfenntartónál csökkent a pályakezdők aránya, 2012 után már nem mutatkozik lényeges különbség az intézményfenntartók között, valamennyi esetében 1 százalék körüli az arány (B2.5.2 ábra). 2016-ban a fővárosban dolgoztak a legnagyobb arányban pályakezdő pedagógusok (B2.5.3 ábra).

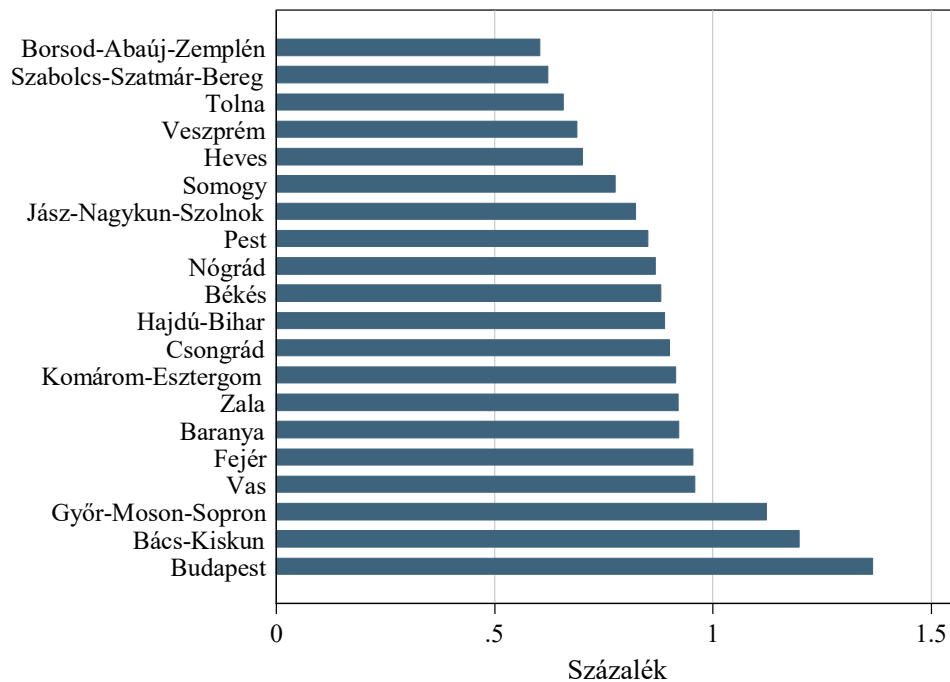
**B2.5.1 ábra: A pályakezdő tanárok százalékaránya programtípusonként (2003–2013)**



**B2.5.2 ábra: A pályakezdő tanárok százalékaránya intézményfenntartó szerint (2003–2016)**



**B2.5.3 ábra: A pályakezdő tanárok százalékaránya megyék szerint (2016)**

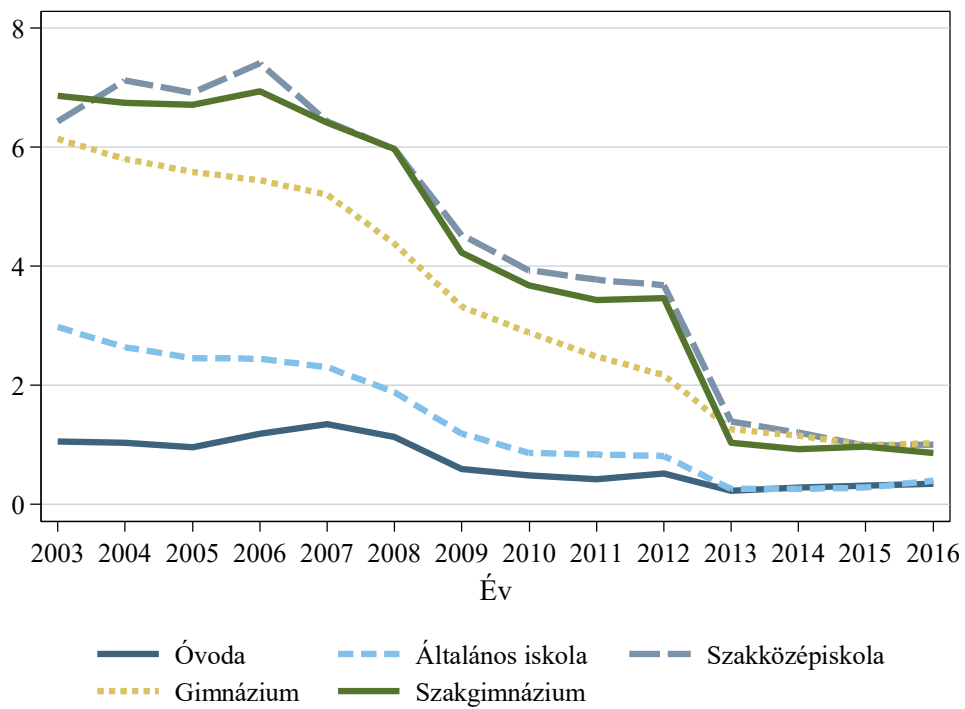


A B2.5. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_5.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_5.xlsx)

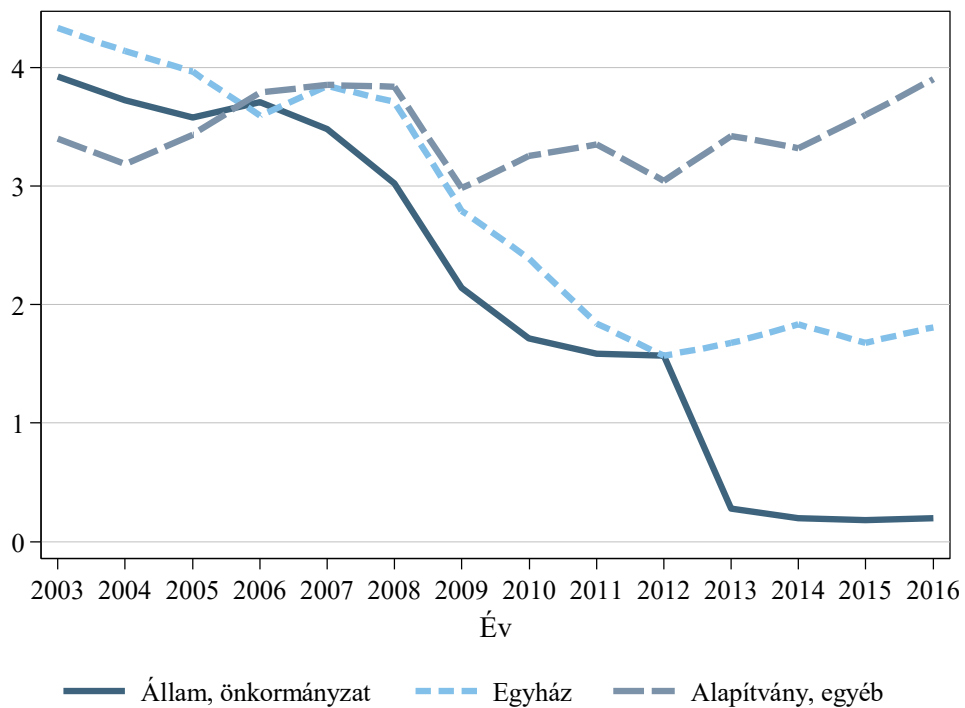
### **B2.6. indikátor: A nyugdíjas tanárok aránya**

2003-ban a középfokú oktatási intézményekben a pedagógusok nagyjából 6 százaléka volt nyugdíjas, az általános iskolákban 3, az óvodákban 1 százalékuk. Ezt követően arányuk mindvégig csökkent, 2012–13-ban különösen nagy mértékben. 2013 után a középfokú oktatási intézményekben már csak 1 százalék körüli arányban dolgoztak nyugdíjas pedagógusok, az általános iskolákban és óvodákban pedig fél százaléknál is kisebb arányban (B2.6.1 ábra). A legnagyobb mértékű csökkenés az állami, illetve önkormányzati fenntartású intézményekben volt, ahol 2013 óta gyakorlatilag már nem dolgoznak nyugdíjas tanárok. Az egyházi intézményekben 2012-ig csökkent az arány, majd 2 százalék körüli szinten állandósult. Az alapítványi és egyéb fenntartású intézményekben nem volt jelentős csökkenés korábban sem, majd 2009 és 2016 között 3-ról 4 százalékra nőtt a nyugdíjas tanárok aránya (B2.6.2 ábra). 2016-ban már valamennyi megyében 1 százalék alatt volt az indikátor értéke, Budapesten megközelítette az 1 százalékot, ennek valószínűleg az a magyarázata, hogy a fővárosban a megyékhez képest nagyobb az alapítványi és egyéb fenntartású intézményekben dolgozó pedagógusok aránya (B2.6.3 ábra).

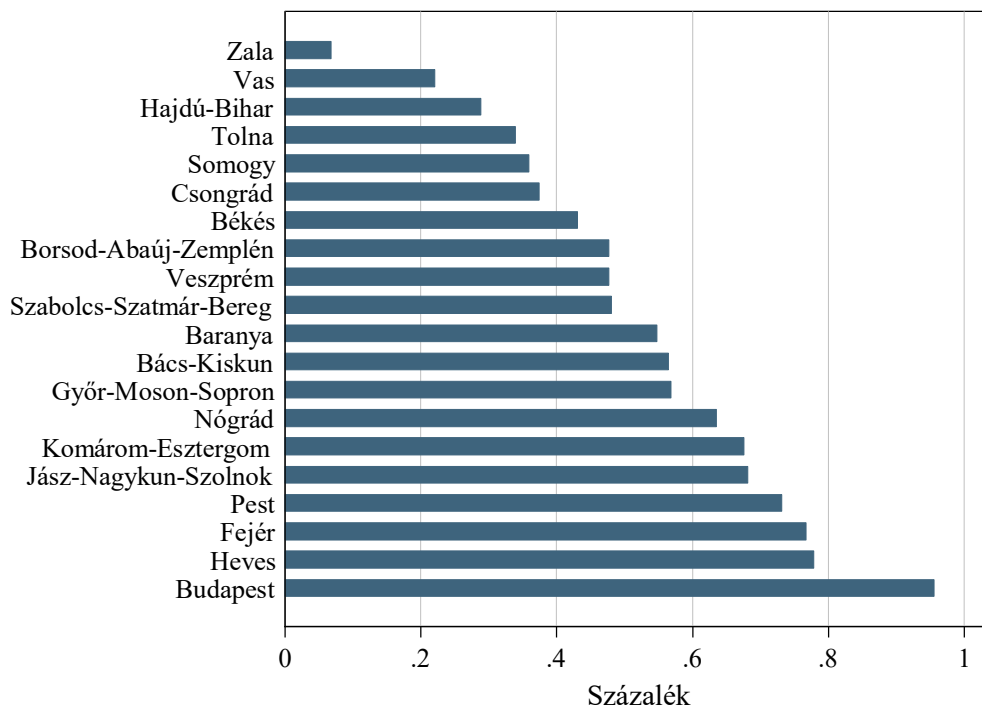
**B2.6.1 ábra: A nyugdíjas tanárok százalékaránya programtípusonként (2003–2016)**



**B2.6.2 ábra: A nyugdíjas tanárok százalékaránya intézményfenntartó szerint (2003–2016)**



**B2.6.3 ábra: A nyugdíjas tanárok százalékaránya megyék szerint (2016)**



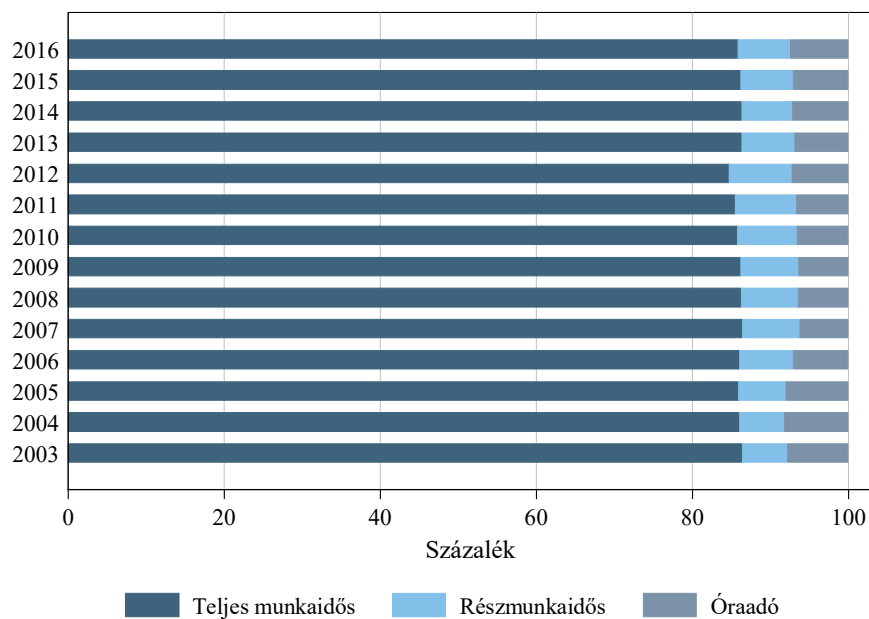
A B2.6. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_6.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_6.xlsx)

### **B2.7. indikátor: Az egyes programtípusokban foglalkoztatott tanárok aránya a foglalkoztatás formája szerint**

A közoktatási intézményekben a pedagógusok körülbelül 85 százaléka teljes munkaidőben, körülbelül 7 százaléka részmunkaidőben és körülbelül 7 százaléka óraadóként dolgozik (B2.7.1 ábra). Fenntartók szerint jelentős különbségeket figyelhetünk meg. Az állami, illetve önkormányzati intézményekben 90 százalék a teljes munkaidős alkalmazottak aránya, az egyházi intézményekben 80 százalék körüli, míg az alapítványi fenntartású intézményekben alig több mint 50 százalék, bár az utóbbiakban 2013 és 2016 között 5 százalékponttal nőtt az arányuk. Az állami, illetve önkormányzati intézményekben a pedagógusok 5 százalékat foglalkoztatják részmunkaidőben, az egyházi intézményekben 9, az alapítványi intézményekben pedig 25 százaléukat. Az óraadók aránya 2016-ban az állami, illetve önkormányzati intézményekben 6, az egyháziakban 10, az alapítványiakban pedig 22 százalék volt (B2.7.2, B2.7.3 és B2.7.4 ábra).



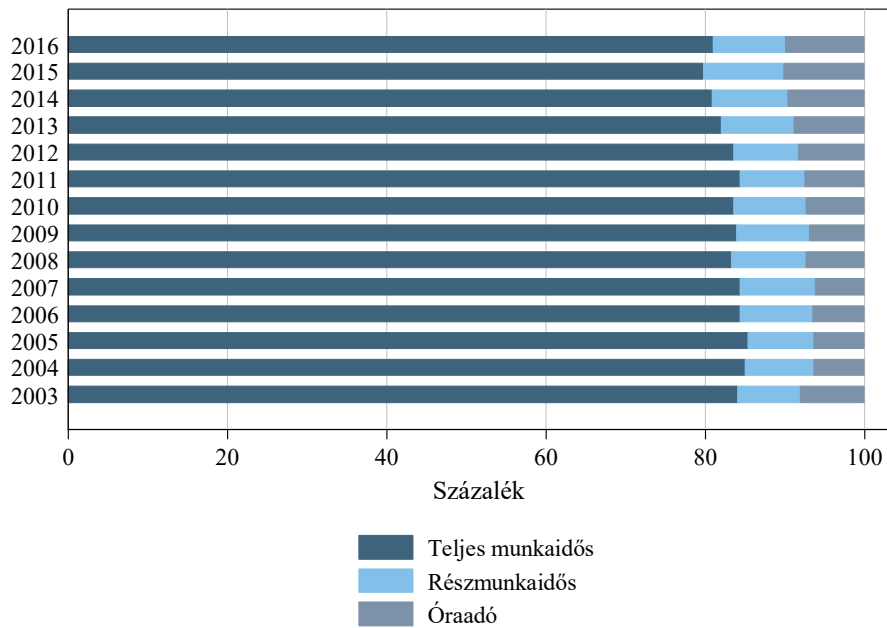
**B2.7.1 ábra: A közoktatási intézményekben foglalkoztatott tanárok százalékaránya a foglalkoztatás formája szerint (2003–2016)**



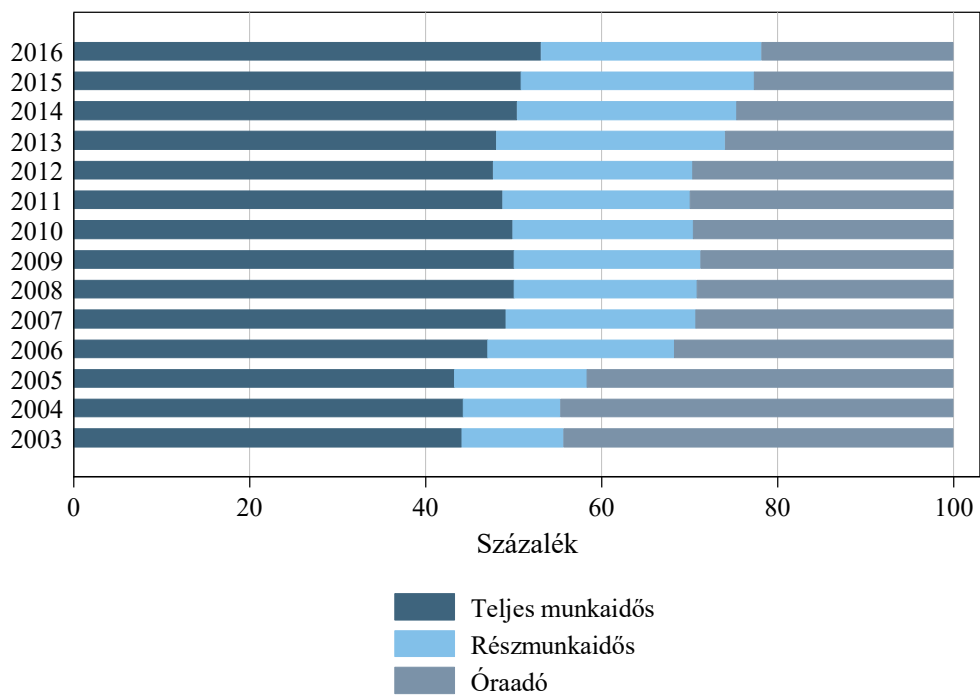
**B2.7.2 ábra: Az állami, illetve önkormányzati fenntartású intézményekben foglalkoztatott tanárok százalékaránya a foglalkoztatás formája szerint (2003–2016)**



**B2.7.3 ábra: Az egyházi intézményekben foglalkoztatott tanárok százalékaránya a foglalkoztatás formája szerint (2003–2016)**



**B2.7.4 ábra: Az alapítványi és egyéb fenntartású intézményekben foglalkoztatott tanárok százalékaránya a foglalkoztatás formája szerint (2003–2016)**

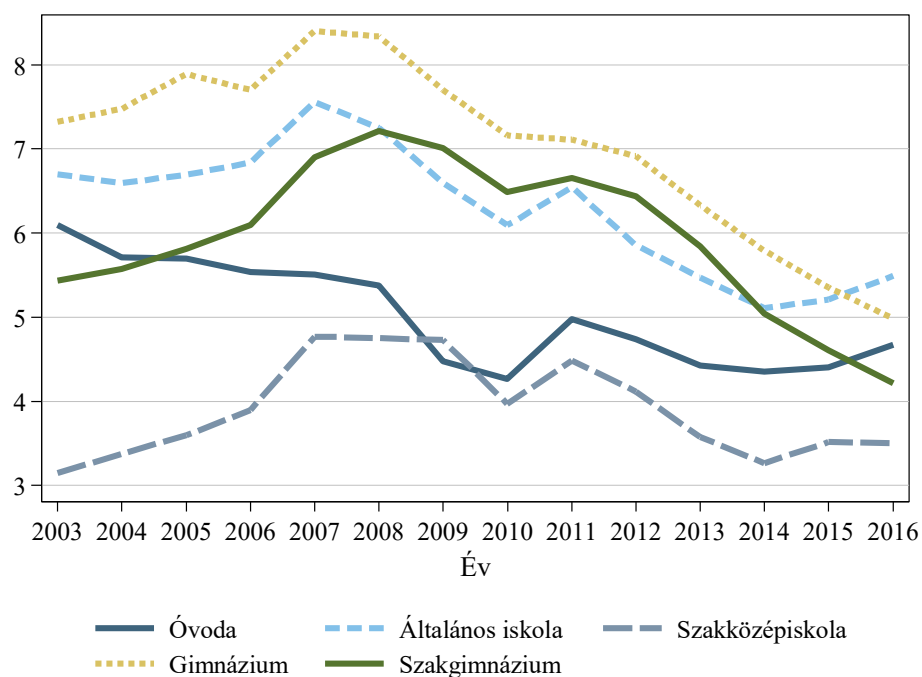


A B2.7. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_7.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_7.xlsx)

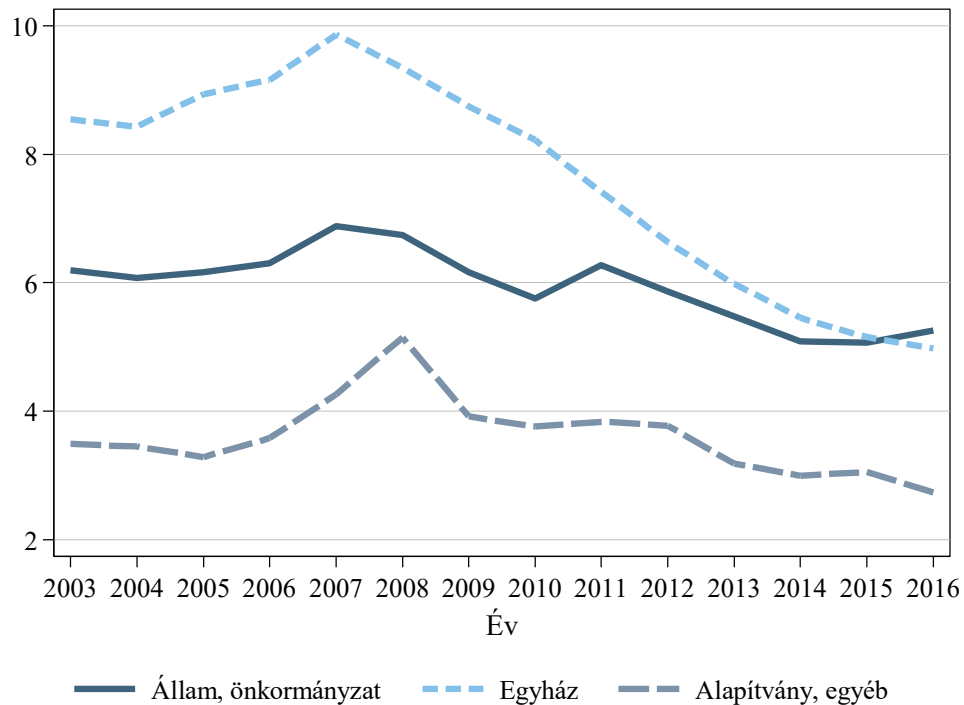
## B2.8. indikátor: A tartósan távollévő tanárok aránya

A B2.8. indikátor a tartósan távollévő pedagógusok arányát írja le. A tartós távollét jelentős munkaszervezési problémákat okozhat. Mivel a pedagógusok között jelentős a nők aránya, a tartós távollét legfőbb oka a gyermekgondozással függ össze, a GYES vagy GYED igénybevételével. A tartósan távollévő tanárok aránya a szakközépiskolákban a legkisebb, mivel itt a többi programtípushoz képest kisebb a nők aránya. 2003 és 2007 között – az óvodák kivételével – valamennyi programtípusban nőtt a tartósan távollévő pedagógusok aránya, majd csökkenni kezdett. 2016-ban – a szakközépiskolákat leszámítva – minden programtípusban 4-5 százalékos körüli volt az arány (B2.8.1 ábra). A vizsgált időszak elején az egyházi intézményekben volt a legnagyobb a tartósan távollévő pedagógusok aránya, majd 2007–2008 után az összes fenntartó intézményeiben csökkent ez az érték, 2016-ban az állami, illetve önkormányzati és az egyházi intézményekben is 5 százalékos volt, az alapítványi intézményekben pedig 3 (B2.8.2 ábra).

**B2.8.1 ábra: A tartósan távollévő pedagógusok százalékaránya programtípusonként (2003–2016)**



**B2.8.2 ábra: A tartósan távollévő pedagógusok százalékaránya intézményfenntartó szerint (2003–2016)**

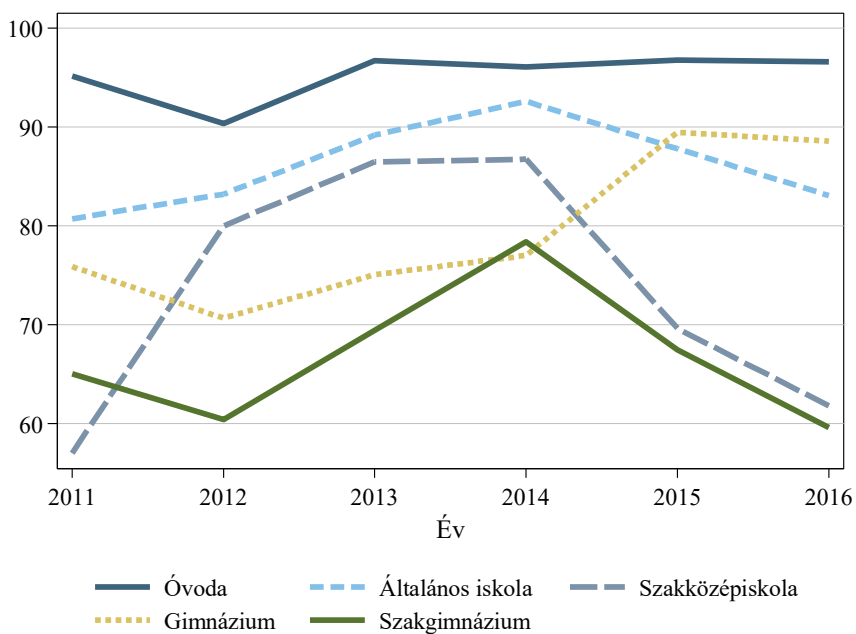


A B2.8. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_8.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_8.xlsx)

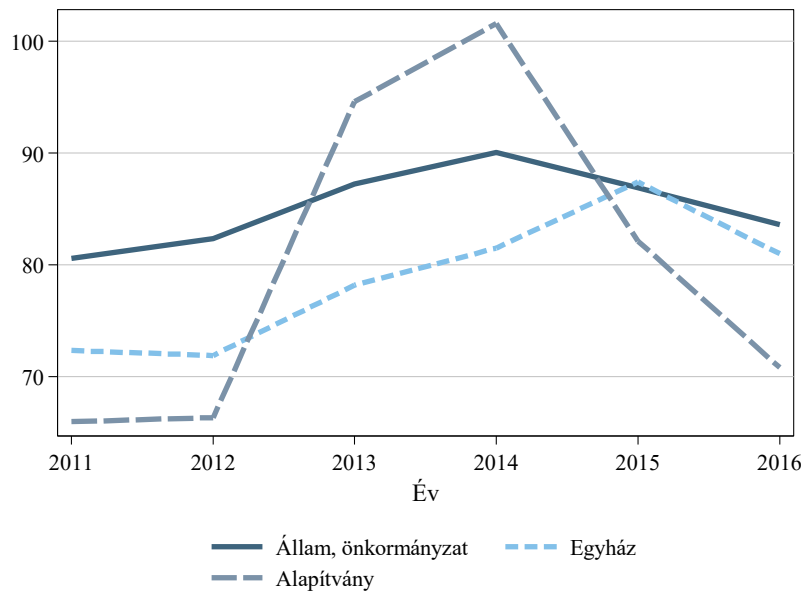
### **B2.9. indikátor: Az állandó helyettesítésre alkalmazott tanárok aránya**

A B2.9. indikátor az állandó helyettesítésre alkalmazott pedagógusokat a tartósan távollévők százalékarányában mutatja. A legnagyobb mértékben az óvodák foglalkoztattak a távollévők helyettesítésére állandó alkalmazottakat, 2011 és 2016 között 90 százalék feletti arányban. Az általános iskolákban előbb 2011 és 2014 között 81-ről 93 százalékra nőtt az arány, majd 2016-ig 83 százalékra csökkent. A gimnáziumokban 76-ról 89 százalékra nőtt indikátor értéke. A szakközépiskolákban és szakgimnáziumokban alkalmaznak a legkisebb arányban állandó helyettesítésre tanárokat. E programtípusokban is nőtt az arány 2011 és 2014 között, majd csökkent. 2016-ban a tartósan távollévő tanárokat a szakközépiskolákban 62, a szakgimnáziumokban 60 százalékos arányban helyettesítették állandó alkalmazottakkal (B2.9.1 ábra). 2011 és 2014 között minden fenntartó növelte az állandó helyettesítésre alkalmazott pedagógusok arányát, a legnagyobb mértékben az alapítványi és egyéb fenntartású intézmények, majd az indikátor értéke mindenhol csökkenni kezdett. 2016-ban az állami, illetve önkormányzati fenntartású intézményekben 84, az egyháziakban 81, az alapítványi intézményekben pedig 71 százalék volt (B2.9.2 ábra).

**B2.9.1 ábra: Az állandó helyettesítésre alkalmazott tanárok a tartósan távollévők százalékarányában, programtípusok szerint (2011–2016)**



**B2.9.2 ábra: Az állandó helyettesítésre alkalmazott tanárok a tartósan távollévők százalékarányában, intézményfenntartó szerint (2011–2016)**



A B2.9. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_9.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_9.xlsx)

## Diák-tanár arány a közoktatásban

### B2.10. indikátor: Diák-tanár arány

Az egy diákra jutó kiadások mellett a diák-tanár arány (vagyis az egy tanárra jutó diákok száma) a fajlagos oktatási ráfordítások másik alapvető és általánosan használt mutatószáma.

Ez az indikátorcsoport – a kötetben bemutatott indikátorok zömétől eltérően – nemcsak a nappali tagozatos, hanem a teljes közoktatásra vonatkozik. Ennek az oka, hogy azokban az iskolákban, ahol nappali és nem nappali képzés is folyik, a tanárokat nem lehet egyértelműen az egyik képzési formához rendelni, és így nem lehet külön-külön pontosan kiszámítani a diák-tanár arányt. Mivel azonban a nem nappali tagozatos diákok óraszámja alacsonyabb, ezeket a diákokat kisebb súllyal szerepeltetjük a számított diák-tanár arányban.<sup>10</sup>

Hasonló problémák merülnek fel a programtípusok szerinti diák-tanár arány meghatározásakor. Azokban az iskolákban, ahol többféle programban is folyik oktatás, az egyes tanárokat nem lehet egyértelműen egy adott (például gimnáziumi vagy szakközépiskolai) képzéshez rendelni, hiszen adott esetben a tanárok több programban taníthatnak. Az oktatásstatisztikai és adminisztratív iskolai szintű adatok a megtartott tanórák száma alapján, többségi elv szerint sorolják a tanárokat az egyes programokhoz, ami nem teszi lehetővé a diák-tanár arány pontos kiszámítását az egyes programtípusokban. Ezért ezt a mutatót az óvodákra és az iskolák két típusára vonatkozóan közöljük. Az *óvodai* programok jól elkülöníthetők. Az iskolák között megkülönböztetjük a tiszta profilú általános iskolákat, ahol nem folyik középfokú képzés (a B2.10. indikátor esetében ezek az *általános iskolák*), illetve a középfokú képzést nyújtó iskolákat, beleértve azokat is, ahol általános iskolai oktatás is folyik (a B2.10. indikátor esetében ezek a *középfokú iskolák*). Az alábbiakban erre a három típusra vonatkozóan mutatjuk be a diák-tanár arányt. Kiegészítésképpen röviden kitérünk a programtípusok szerinti bontásra is, de ezek értékelésekor figyelembe kell venni a fent említett pontatlanságokat.

A diák-tanár arány kiszámításánál a részmunkaidős és óraadó tanárok számát teljes munkaidős tanári létszámra számítottuk át.<sup>11</sup> Az értékek megállapításakor a tartósan távollévő tanárokat is figyelembe vettük, de 2011-től kezdve az összefoglaló adatok esetében bemutatjuk a tartósan távollévők és helyettesítők számával korrigált diák-tanár arányt is.<sup>12</sup> A tartósan távollévő tanárok arányának alakulását a már ismertetett B2.8. indikátor foglalja össze. A tartósan távollévők pótlására az iskolák helyettesítő tanárokat alkalmaznak. Az adatok azt mutatják, hogy a helyettesítő tanárok száma valamivel alacsonyabb, mint a tartósan távollévőké. Mivel a helyettesítőkre vonatkozóan csak 2011 után állnak rendelkezésre adatok, ezért a korrekciót a korábbi évekre nem lehet elvégezni.

A B2.10.1 ábra oktatási szint szerint mutatja be a diák-tanár arányt a 2003 és 2016 közötti időszakban. Ez az érték az általános iskolákban valamivel alacsonyabb, mint az óvodákban, míg a középfokú iskolákban jut a legtöbb diák egy tanárra. Az óvodákban 2003 és 2011 között egyenletesen nőtt az arány, azaz egyre több gyermek jutott egy óvodapedagógusra. Az általános és középiskolai

<sup>10</sup> Az esti tagozatos diákokat 0,5-ös, a levelező és egyéb nem nappali tagozatos diákokat pedig 0,2-es szorzóval számoltuk, az oktatási évkönyvek gyakorlatát követve.

<sup>11</sup> A részmunkaidős tanárokat 0,5-ös, az óraadókat 0,3-as szorzóval számítottuk át teljes munkaidős létszámra, az oktatási évkönyvek gyakorlatát követve.

<sup>12</sup> Ebben az esetben a teljes tanári létszámból levontuk a tartósan távollévők és hozzáadtuk az őket helyettesítők létszámát, feltételezve, hogy mindkét csoport teljes munkaidőben dolgozó tanárokból áll.

oktatásban 2007 körül csekély növekedés történt. 2011 után ugyanakkor megfordultak a korábbi tendenciák; mindhárom oktatási szinten jelentősen csökkent a diák-tanár arány. A csökkenés a középfokú iskolákban volt a legnagyobb mértékű: míg 2011-ben 12 diák jutott egy tanárra, 2016-ban már kevesebb, mint 10 és fél. A középfokú iskolák diák-tanár aránya 2016-ra megközelítette az általános iskolákét.

A tartósan távollévőket tartalmazó és a távollévőkkel és helyettesítőikkel korrigált arányok az óvodák esetében lényegében azonos értékeket mutatnak, azaz a tartósan távollévőket azonos számú helyettesítő pótolja. Az általános iskolák és különösen a középfokú iskolák esetében a korrigált diák-tanár arányok valamivel magasabbak, ami arra utal, hogy a helyettesítést kisebb létszámmal oldják meg az intézmények. A különbségek azonban még a középfokú iskolák esetében sem nagyok, és a kétféle módon számított indikátor azonos trendeket mutat, ami azt jelzi, hogy a teljes időszakra bemutatott trendek valószínűleg nem változnának számottevően akkor sem, ha a korábbi évekre is kiszámíthatók lennének a pontosabb, korrigált diák-tanár arányok.

Az egyes oktatási szinteken belül is jelentős különbségek figyelhetők meg a diák-tanár arány alakulásában. Az általános iskolákban a kétezres évek elején még a felső tagozaton jutott több diák egy tanárra, 2007 után azonban ezen a szinten csökkent nagyobb ütemben a mutató értéke (B2.10.2 ábra). 2016-ban a felső tagozaton már csak átlagosan 9, az alsó tagozaton 10 diák jutott egy tanárra.

A középfokú iskolákban is jelentősen megváltoztak a programtípusok közötti különbségek. Míg korábban a gimnáziumokban volt a legalacsonyabb a mutató értéke, az utóbbi években a szakképző iskolákban már kevesebb diák jutott egy tanárra.

A diák-tanár arány 2012 utáni csökkenése mögött oktatási szintenként és programtípusonként más-más folyamatok húzódnak meg. Az általános iskolákban a diákok létszáma lényegében változatlan maradt ezekben az években, a tanároké azonban növekedett.<sup>13</sup> Ezzel szemben a középfokú oktatásban, különösen a szakképző iskolákban számottevően csökkent a diákok összlétszáma, de ezt nem követte a tanárok létszámának arányos csökkenése.<sup>14</sup> A szakképző iskolákban a diákok számának csökkenése jelentős részben a képzési idő lerövidítéséből adódott (hiszen csökkent az évfolyamok száma).

Az utóbbi években változtak az intézményfenntartó típus szerinti különbségek is (B2.10.3 ábra). 2012 előtt az egyházi iskolákban kevesebb diák jutott egy tanárra, mint az állami és önkormányzati iskolákban. Az utóbbi években ez megfordult, 2016-ban már közel 5, illetve 10 százalékkal magasabb a diák-tanár arány az egyházi általános, illetve középfokú iskolákban, mint az állami fenntartásúakban.

Az alapítványi és egyéb magánfenntartású általános iskolákban 2003 óta folyamatosan nő a diák-tanár arány, és 2016-ban már átlagosan alig maradt el az állami iskolákétól. A középfokú iskolák esetében a legutóbbi évekig a magániskolákban jutott a legtöbb diák egy tanárra. 2012 után azonban meredeken csökkent az arány, és 2016-ra elérte az egyházi iskolákra jellemző értéket.

Végül érdemes röviden kitérni a településtípus szerinti különbségekre is, ezeket mutatja be a B2.10.4 ábra. Fontos kiemelni, hogy a településmérettel összefüggő méretgazdaságosság csak részben érvényesül a diák-tanár arányban. Az általános iskolák esetében a községekben, ahogyan

---

<sup>13</sup> Lásd az Emberi Erőforrások Minisztériuma által 2017-ben kiadott *Köznevelési statisztikai évkönyv 2015/2016* adatait.

<sup>14</sup> Lásd az Emberi Erőforrások Minisztériuma által 2017-ben kiadott *Köznevelési statisztikai évkönyv 2015/2016* adatait.

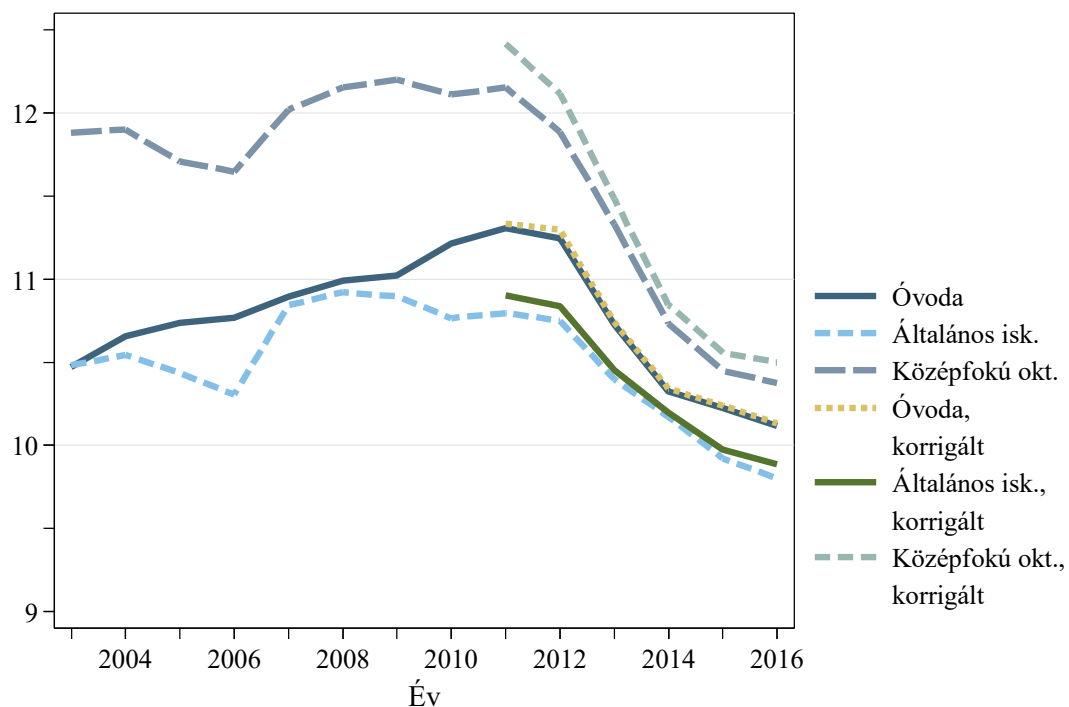
várható, átlagosan kevesebb diák jut egy tanárra, mint a nagyobb városokban, Budapestet leszámítva. Ugyanakkor Budapesten különösen alacsony a diák-tanár arány az óvodák és az iskolák esetében is.

Az óvodák esetében hasonló tendenciákat figyelhetünk meg minden településtípusban, de a településtípusok szerinti különbségek csökkentek. 2016-ban a kisebb és nagyobb városok, illetve a falvak átlagos értékei között már nem volt eltérés, Budapesten valamivel alacsonyabb a diák-tanár arány, de a különbség feleakkora mértékű, mint a kétezres évek elején.

Az általános iskolák esetében a községekben csökkent a legnagyobb ütemben a diák-tanár arány 2012 után, 2016-ra már alig több mint 9 diák jutott egy tanárra; valamivel kevesebb, mint a fővárosban. Ezzel szemben a vidéki városokban átlagosan 10 és fél diák jut egy tanárra.

A középfokú iskolák esetében a legjelentősebb változás az, hogy a kétezres évek elején Budapesten nőtt a diák-tanár arány, és 2012-re elérte a vidéki városokra jellemző értéket.

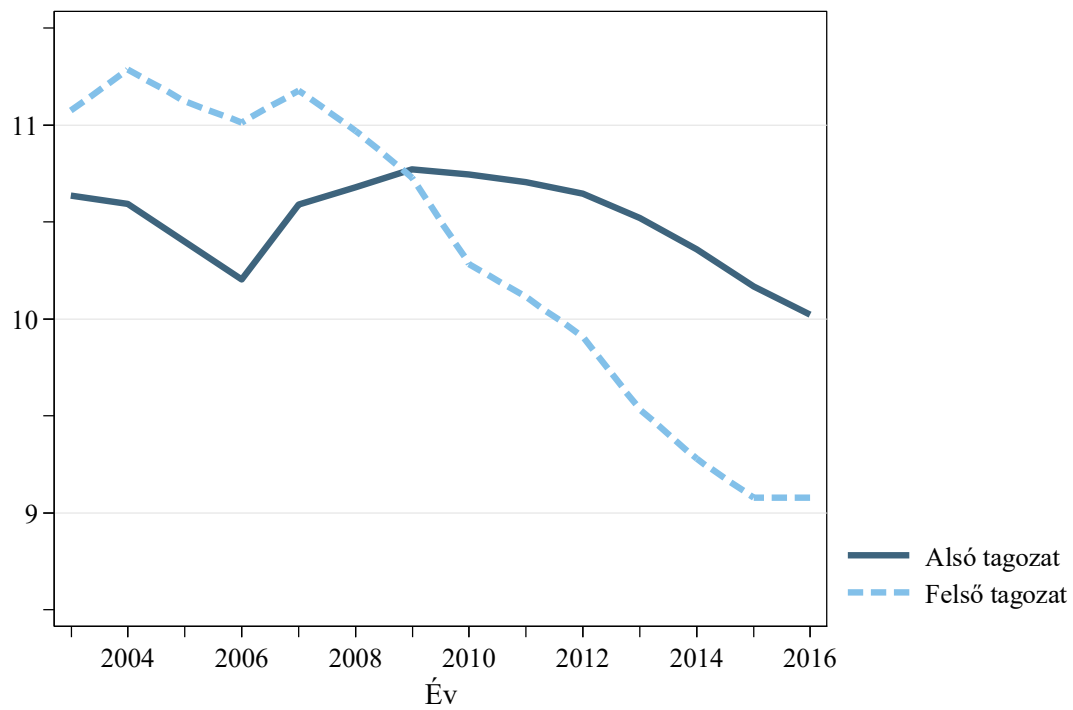
**B2.10.1 ábra: Diák-tanár arány oktatási szint szerint (2003–2016)**



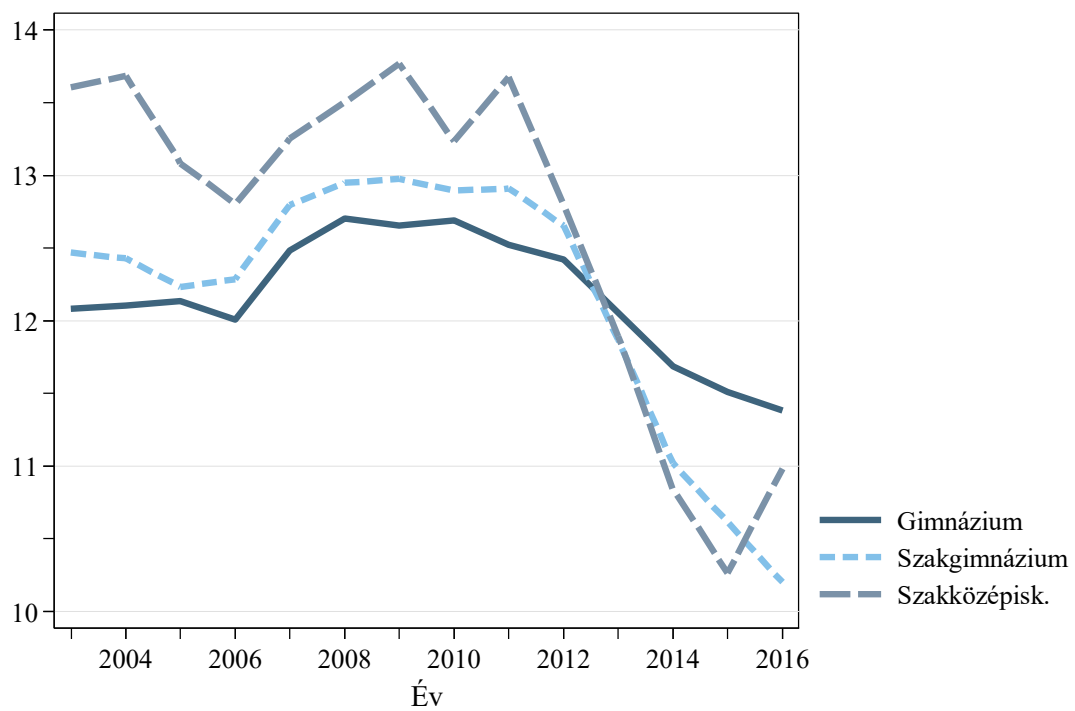


**B2.10.2 ábra: Diák-tanár arány oktatási szint és programtípus szerint (2003–2016)**

Általános iskolai oktatás

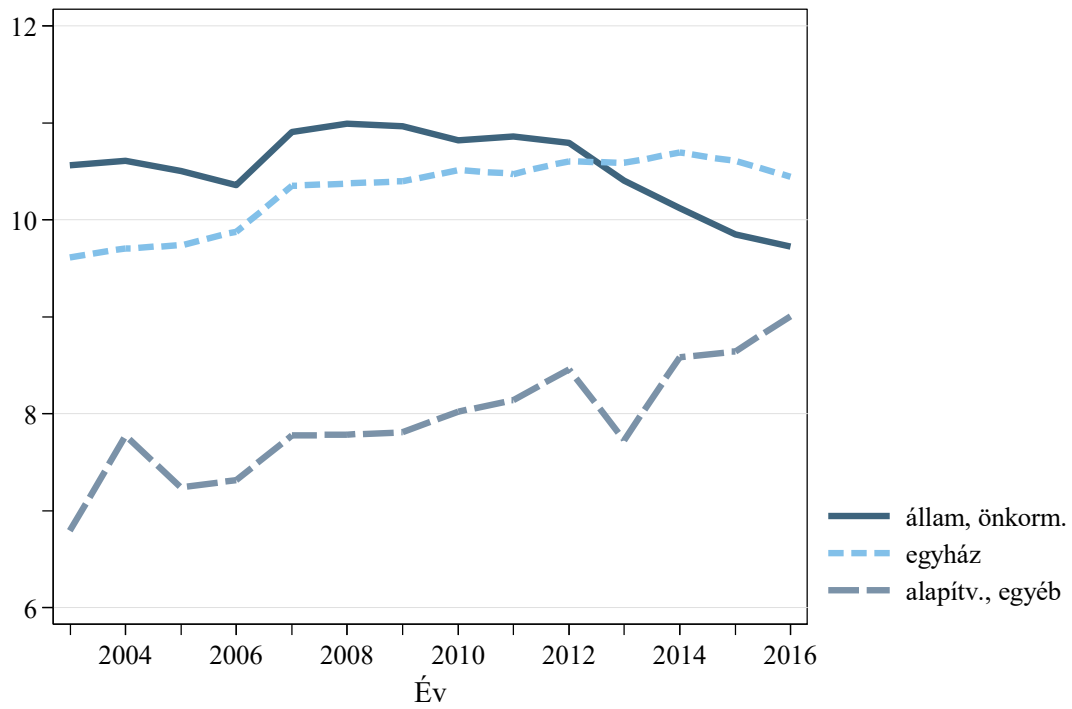


Középfokú oktatás

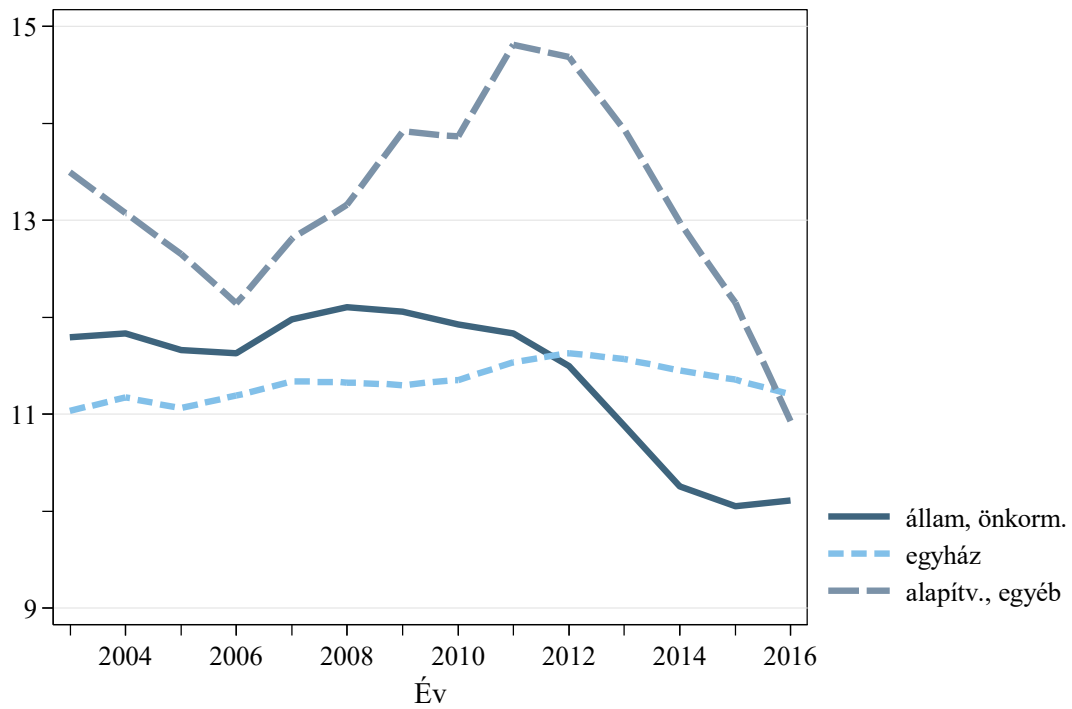


**B2.10.3 ábra: Diák-tanár arány oktatási szint és az intézményfenntartó típusa szerint (2003–2016)**

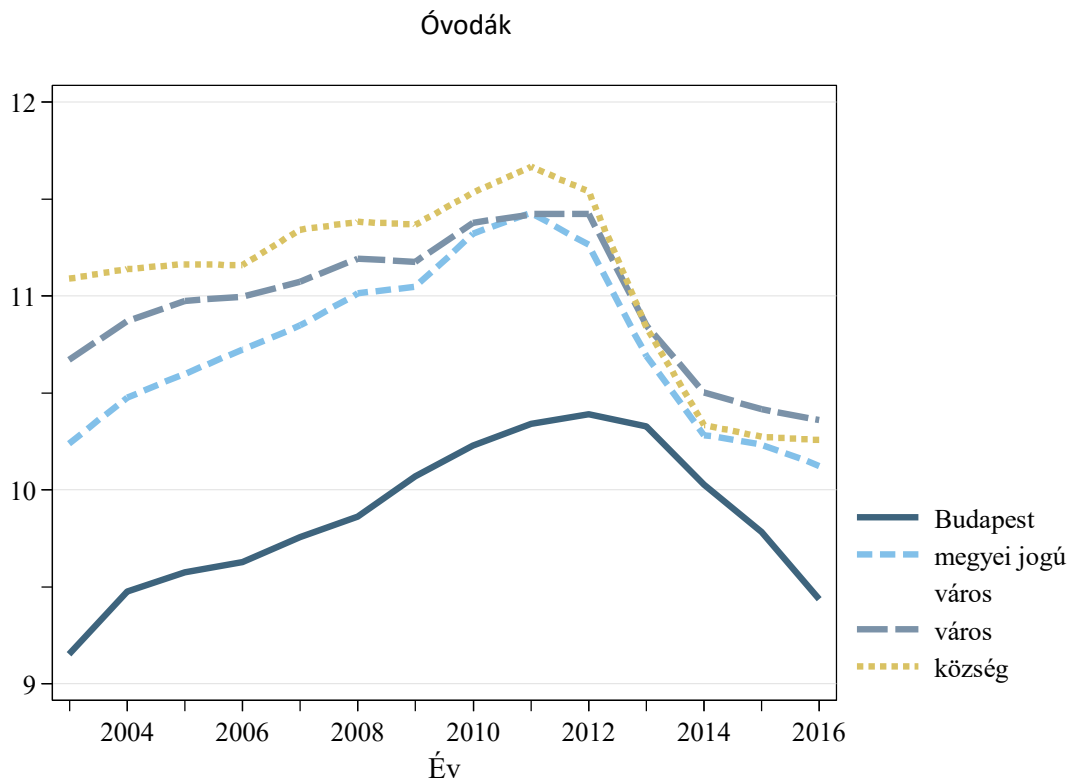
Általános iskolák



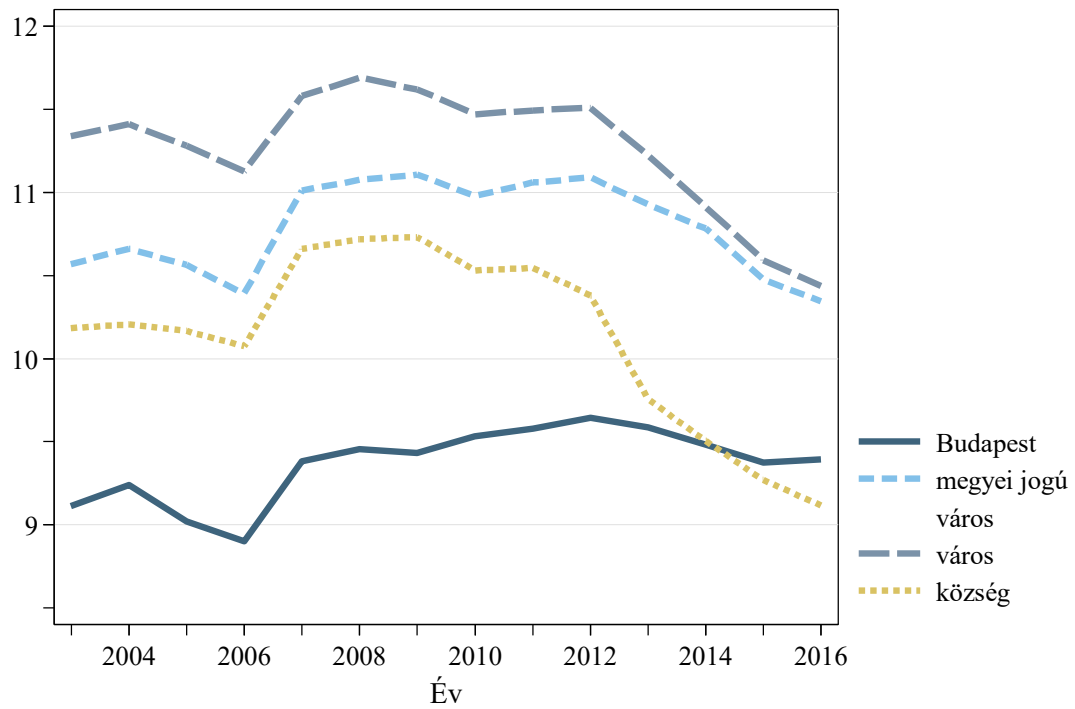
Középfokú iskolák



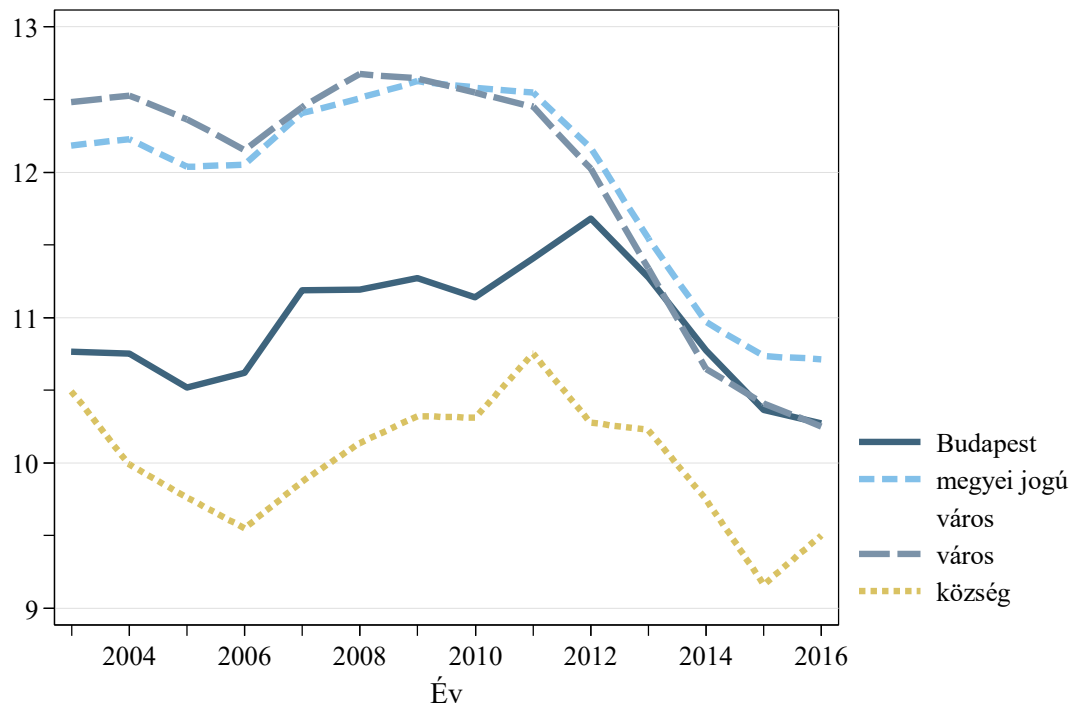
B2.10.4 ábra: Diák-tanár arány oktatási szint és településtípus szerint (2003–2016)



### Általános iskolák



### Középfokú iskolák



A B2.10. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_10.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_10.xlsx)

## Egyéb, segítő foglalkoztatottak

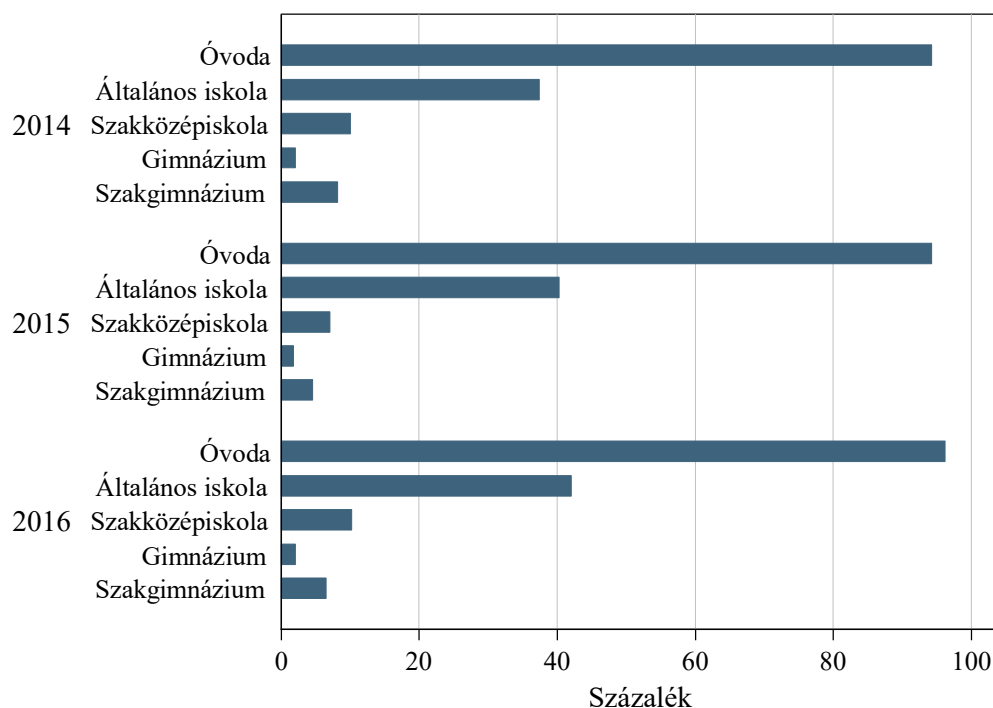
### B2.11. indikátor: A pedagógiai munkát segítő alkalmazottak aránya

A B2.11. indikátor azt mutatja be, hogy milyen mértékben foglalkoztatnak az iskolák a tanári munkát közvetlenül segítő alkalmazottakat. A pedagógiai munkát segítő foglalkozásokhoz a következőket soroltuk: dajka, gondozónő, pedagógiai asszisztens, szabadidő-szervező. Az indikátoroknál nem különböztettük meg a teljes és részmunkaidős alkalmazottakat, mivel azt kívántuk mérni, hogy van-e egyáltalán hozzáférésük a tanulóknak a pedagógiai munkát segítő által nyújtott szolgáltatásokhoz az iskolákban.

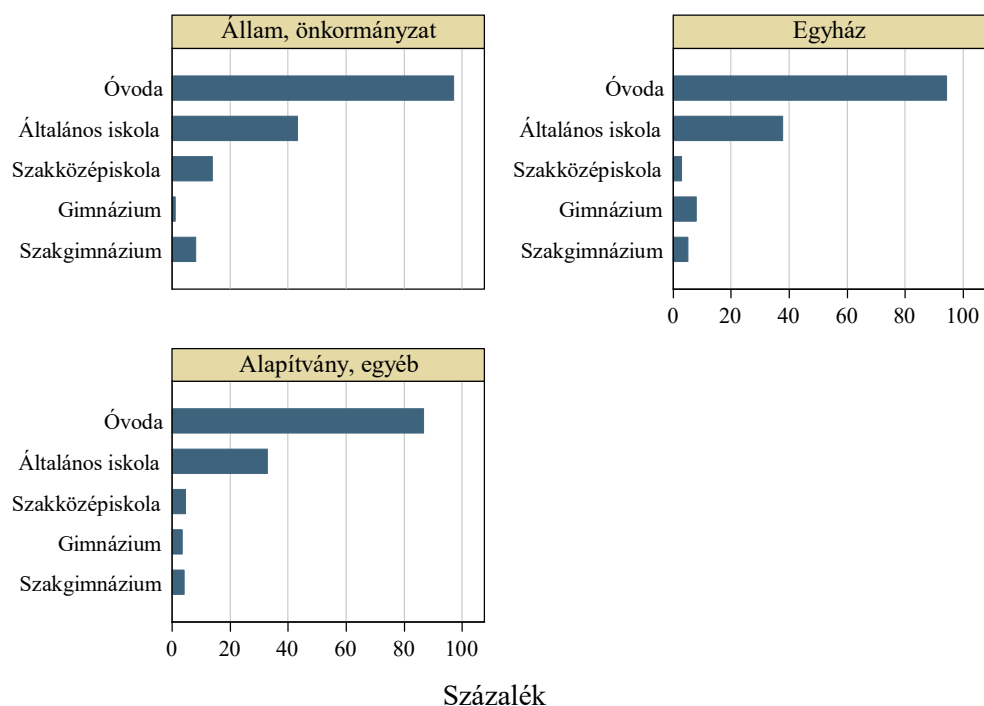
Pedagógiai munkát segítő alkalmazottat az óvodák több mint 90 százaléka foglalkoztat, mivel nagy részük alkalmaz dajkát. Azon általános iskolák aránya, ahol ilyen munkatársak dolgoztak, 2014 és 2016 között 38-ról 42 százalékra nőtt. Ugyanezekben az években a szakközépiskolák nagyjából 10, a gimnáziumok mindössze 2 százalékában foglalkoztattak gyermekjólétet segítő alkalmazottat, míg a szakgimnáziumok esetében az arány 8-ról 6 százalékra csökkent (B2.11.1 ábra).

Az állami, illetve önkormányzati fenntartású intézmények között minden programtípusban nagyobb arányban vannak olyan intézmények, melyek foglalkoztatnak pedagógiai munkát közvetlenül segítő dolgozókat. Az alapítványi vagy egyéb fenntartású intézmények között a legkisebb az ilyen munkatársakat alkalmazók aránya (B2.11.2 ábra).

**B2.11.1 ábra: A pedagógiai munkát segítő alkalmazottat foglalkoztató intézmények százalékaránya programtípusonként (2014–2016)**



**B2.11.2 ábra: A pedagógiai munkát segítő alkalmazottakat foglalkoztató intézmények százalékaránya programtípusonként, intézményfenntartó szerint (2016)**



A B2.11. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_11.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_11.xlsx)

### *A tanárok kereseti helyzete*

A B2.12–B2.14. indikátorok a tanárok relatív kereseti helyzetéről adnak képet. Ezek az indikátorok a tanári kereseteket az azonos végzettségű egyéb diplomások keresetével vetik össze. A B2.14. indikátor nemzetközi összehasonlításban mutatja be a tanárok egyéb diplomásokhoz viszonyított kereseti helyzetét. A keresetek az éves teljes bruttó keresetet jelentik, tehát az alaphér mellett az összes rendszeres vagy nem rendszeres pótlékot, jutalmat és egyéb kereseti elemeket is tartalmazzák.

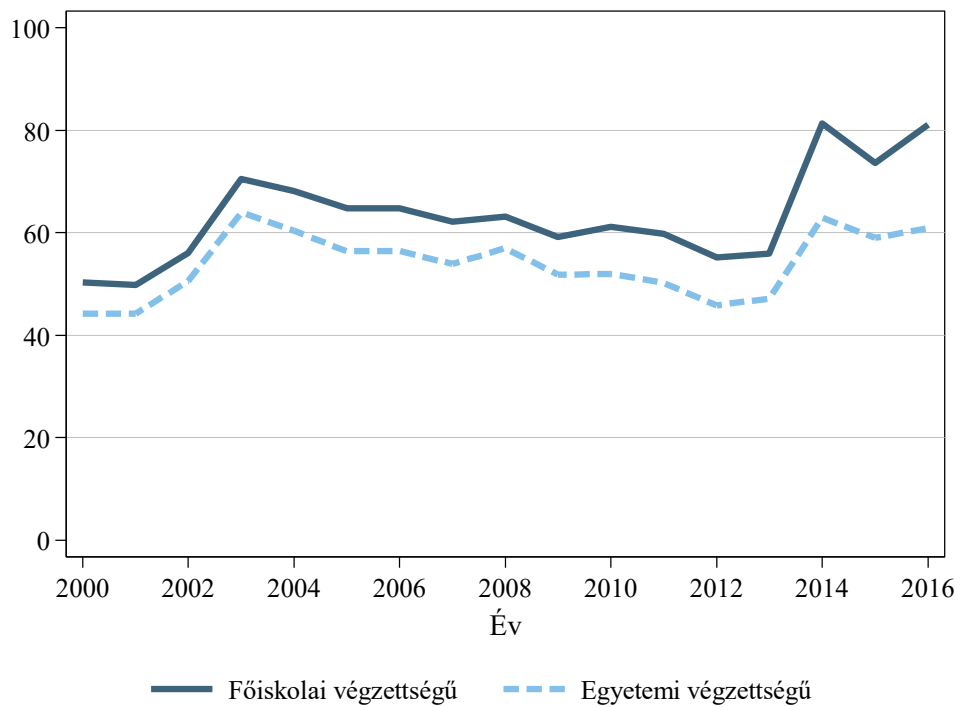
### **B2.12. indikátor: A szakképzett pedagógusok relatív keresete**

A B2.12. indikátor a szakképzett pedagógusok bruttó átlagkeresetét hasonlítja össze az egyéb foglalkozásokban dolgozó diplomások bruttó átlagkeresetével. Az indikátor iskolai végzettség szerinti bontásban vizsgálja a tanárok relatív kereseti helyzetét, tehát a főiskolai végzettségű pedagógusok bruttó átlagkeresetét a főiskolai végzettségű egyéb munkakörben dolgozók bruttó átlagkeresetének arányában, az egyetemi végzettségű pedagógusok bruttó átlagkeresetét az egyetemi végzettségű egyéb munkakörben dolgozók bruttó átlagkeresetének arányában mutatja.

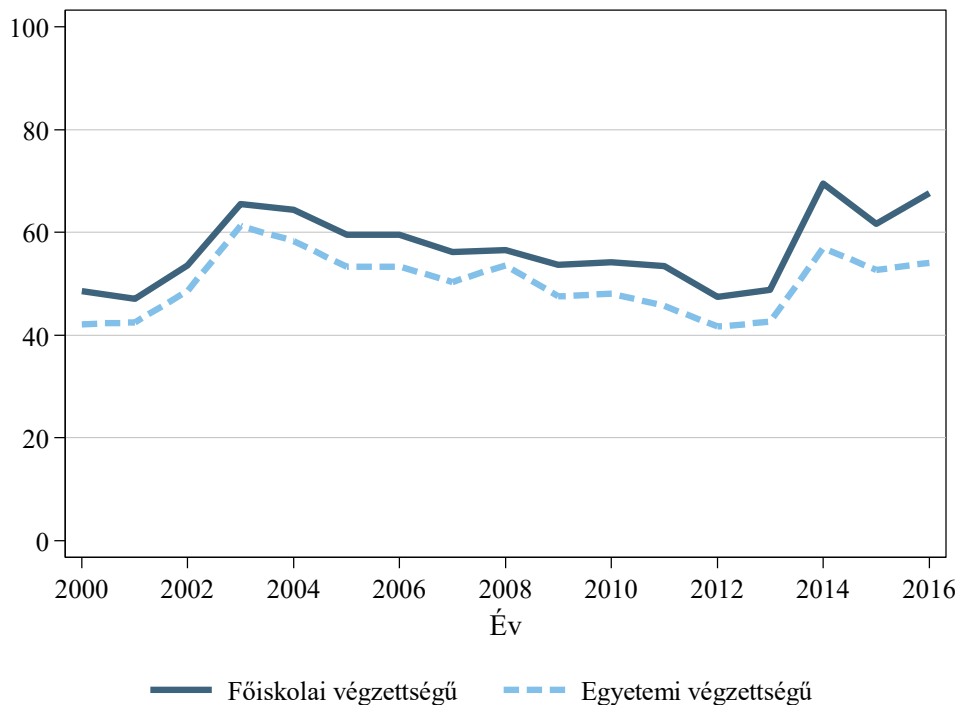
A főiskolai végzettségű pedagógusok relatív kereseti helyzete jobb az egyéb munkakörökben dolgozó főiskolai végzettségűekhez képest, mint az egyetemi végzettségűeké. Mindkét csoport relatív kereseti helyzete jelentősen javult 2001 és 2003 között, az átlagosan 50 százalékos közalkalmazotti alapbéremelést követően: 2003-ban a főiskolai végzettségű tanárok keresete a főiskolai végzettségű egyéb munkakörben dolgozók keresetének 71, az egyetemi végzettségű pedagógusok keresete az egyetemi végzettségű egyéb munkakörben dolgozók keresetének 64 százaléka volt. Ezt követően 2013-ig romlott a pedagógusok relatív kereseti helyzete. 2013-ban a főiskolai végzettségű tanárok az egyéb főiskolai végzettségűek bérének 56, az egyetemi végzettségű tanárok az egyéb egyetemi végzettségűek bérének 47 százalékát keresték. 2014-ben újabb nagyarányú pedagógusbér-emelésre került sor, a főiskolai végzettségű tanárok a főiskolai végzettségű más foglalkozásúak keresetének 81, az egyetemi végzettségű tanárok az egyetemi végzettségű más foglalkozásúak keresetének 63 százalékára zárkóztak fel (B2.12.1 ábra).

A férfi pedagógusok az egyéb diplomás férfiakhoz képest rosszabb helyzetben vannak, mint a női pedagógusok az egyéb diplomás nőkhöz képest (B2.12.2 és B.2.12.3 ábra). A pályakezdő (0–5 év gyakorlati idejű) pedagógusok keresetét a pályakezdő egyéb munkakörökben foglalkoztatott diplomások keresetével összevetve azt látjuk, hogy 2016-ban a pályakezdő pedagógusok relatív kereseti helyzete nagyon hasonló volt az összes pedagógus relatív kereseti helyzetéhez, de a relatív kereseti helyzet változása eltérő volt az összes pedagógus és a pályakezdők esetében. 2016-ban a főiskolai végzettségű pályakezdő pedagógusok az egyéb főiskolai végzettségű pályakezdők bérének 82 százalékát, az egyetemi végzettségű pedagógusok az egyéb egyetemi végzettségű pályakezdők bérének 67 százalékát keresték. A 2014. évi béremelés nyomán viszont a pályakezdő tanárok relatív keresetének növekedése kisebb volt, mint az összes pedagógus relatív keresetének növekedése, mivel a megelőző időszakban, 2003 és 2013 között a pályakezdő, különösen a főiskolai végzettségű pedagógusok relatív kereseti helyzete kevésbé romlott, mint az összes pedagógusé (B2.12.4 ábra).

**B2.12.1 ábra: A szakképzett pedagógusok keresete az azonos végzettségű, egyéb munkakörben dolgozó diplomások keresetének százalékarányában (2000–2016)**

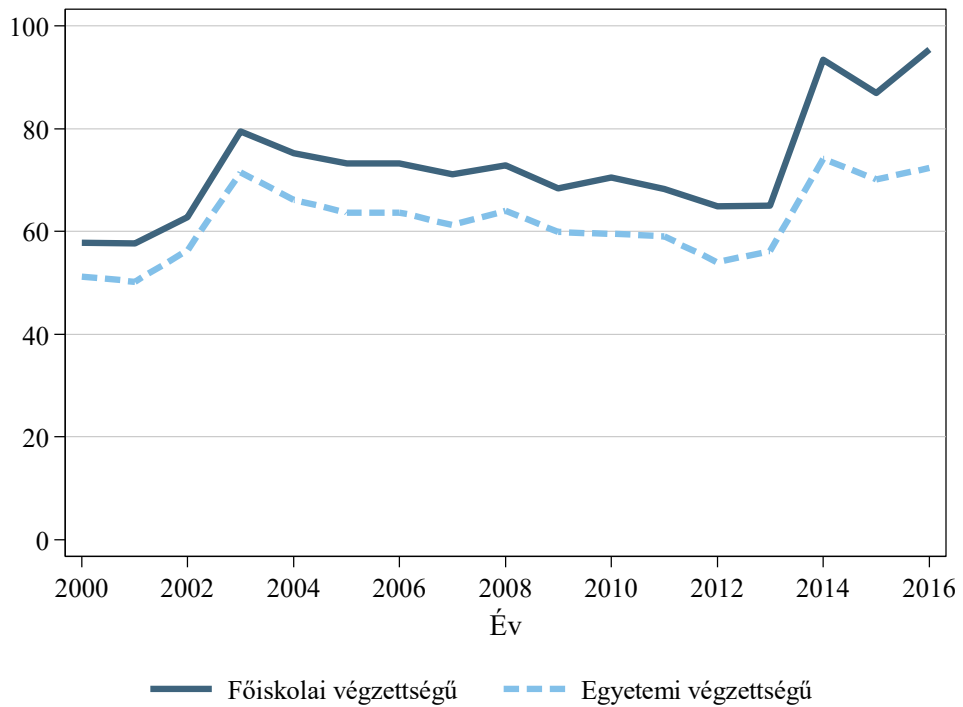


**B2.12.2 ábra: A szakképzett pedagógusok keresete az azonos végzettségű, egyéb munkakörben dolgozó diplomások keresetének százalékarányában, férfiak (2000–2016)**

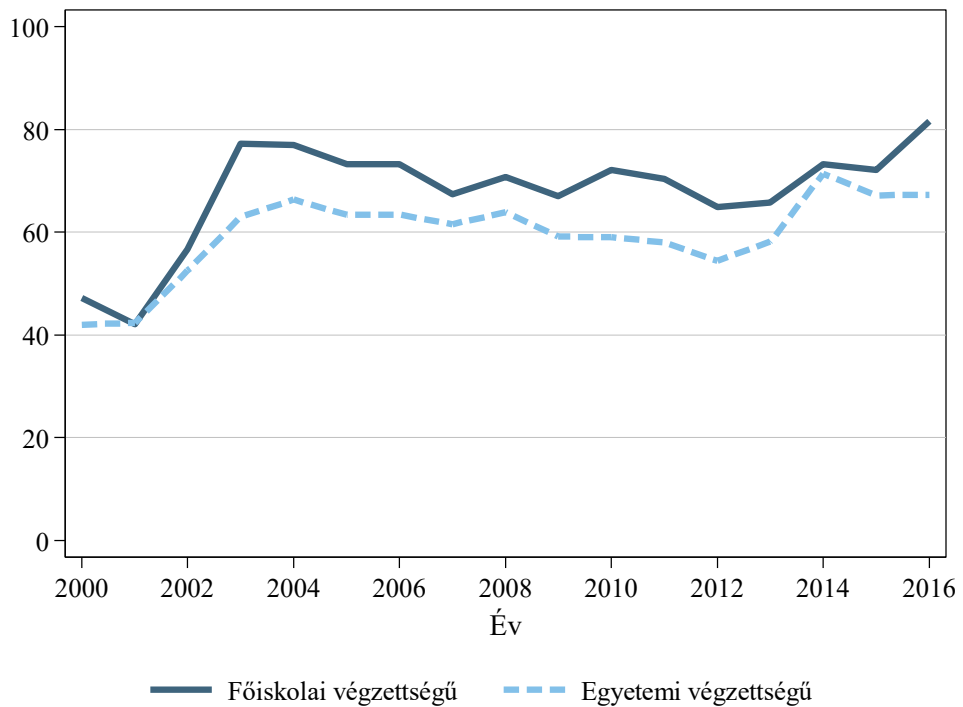




**B2.12.3 ábra: A szakképzett pedagógusok keresete az azonos végzettségű, egyéb munkakörben dolgozó diplomások keresetének, nők 2000–2016**



**B2.12.4 ábra: A pályakezdő pedagógusok keresete az azonos végzettségű, egyéb munkakörben dolgozó pályakezdő diplomások keresetének százalékarányában (2000–2016)**



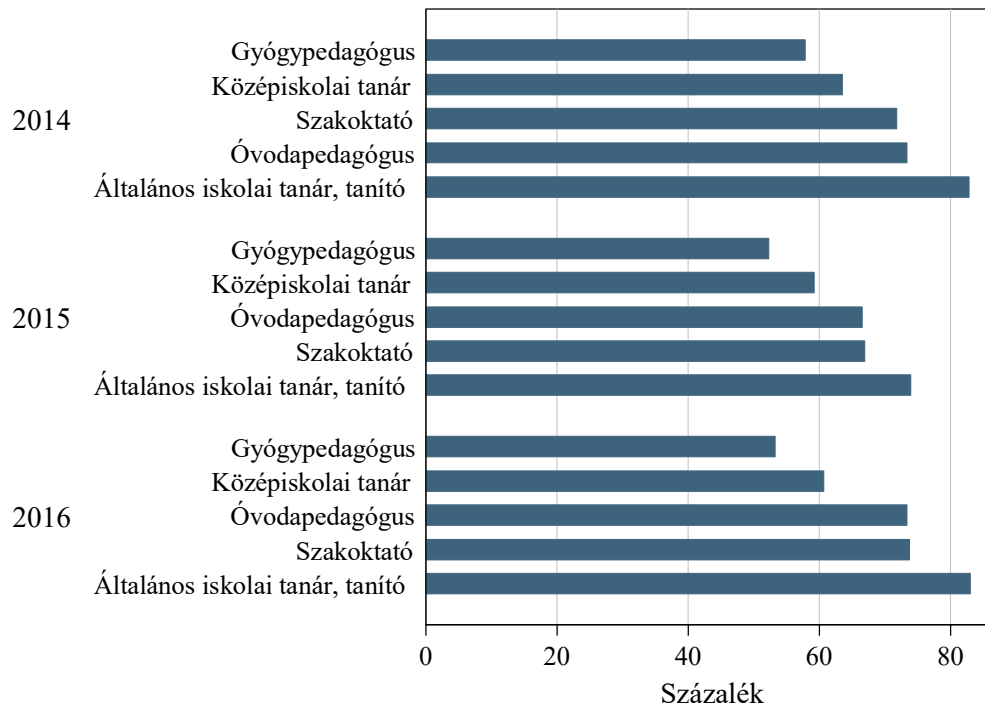
A B2.12. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_12.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_12.xlsx)

### **B2.13. indikátor: Az egyes szakképzett pedagógusfoglalkozásokban dolgozók relatív keresete**

A B2.13. indikátor az egyes pedagógusfoglalkozásokban dolgozók átlagos keresetét veti össze az azonos végzettségű egyéb diplomások keresetével. Tehát az óvónők, tanítók, általános iskolai tanárok és szakoktatók átlagos keresetét a főiskolai (vagy BA) végzettségű egyéb munkakörökben dolgozók átlagos keresetével hasonlítja össze, míg a középiskolai tanárok és gyógypedagógusok átlagos keresetét az egyetemi (vagy MA) végzettségű egyéb munkakörökben dolgozókéval.

2013 és 2016 között a gyógypedagógusok és a középiskolai tanárok kereseti lemaradása volt a legnagyobb. 2016-ban a gyógypedagógusok az azonos végzettségű egyéb diplomások bérének 53, a középiskolai tanárok 61 százalékát keresték. A pedagógusok között az általános iskolai tanár, illetve tanító foglalkozásban dolgozók voltak a legkedvezőbb helyzetben, 2016-ban keresetük elérte az ugyanolyan végzettségű egyéb munkakörben dolgozók keresetének 83 százalékát (B2.13.1 ábra).

**B2.13.1 ábra: Az egyes szakképzett pedagógusfoglalkozásokban dolgozók keresete az azonos végzettségű, egyéb munkakörben dolgozó diplomások keresetének százalékarányában (2014–2016)**



A B2.13. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_13.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_13.xlsx)

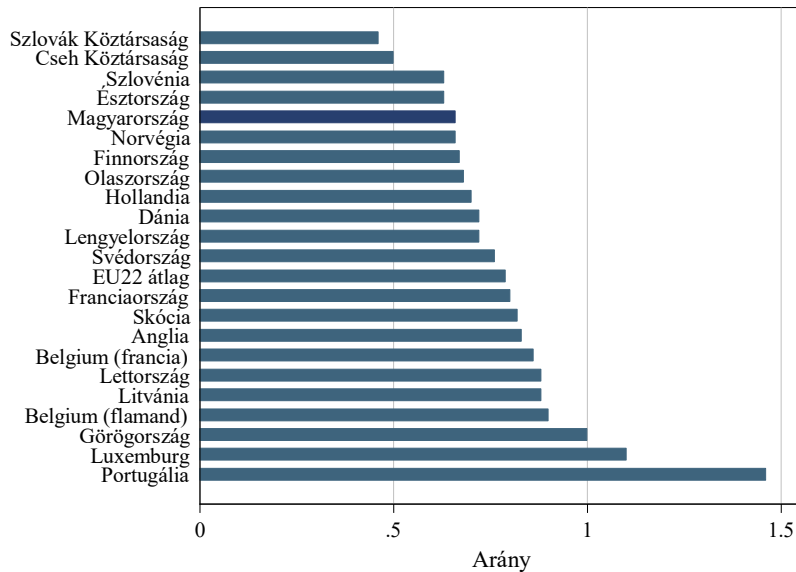
#### **B2.14. indikátor: A szakképzett pedagógusok relatív keresete nemzetközi összehasonlításban**

A B2.14. indikátor azt mutatja, hogy az európai országokban a 25–64 éves pedagógusoknak mekkora a tényleges keresete az azonos életkorú felsőfokú végzettségűek keresetének arányában, vagyis az indikátor lehetőséget ad arra, hogy az európai országokkal összevetve vizsgálja a magyar pedagógusok relatív kereseti helyzetét. A nemzetközi szervezetek (OECD, Eurostat) az elmúlt néhány évben adatokat gyűjtöttek a tanárok tényleges keresetéről, korábban a besorolás szerinti bérükről gyűjtöttek adatokat. Ez torzította a nemzetközi összehasonlítás eredményeit, mivel a különböző országokban a besorolási bér és a tényleges kereset eltérő mértékben különböznek egymástól. Van, ahol a kettő között alig van különbség, mivel a besorolási béren kívül a pedagógusok nem vagy alig kapnak egyéb juttatást, máshol a pótlékok, egyéb juttatások aránya magas, ezért a besorolási bér és a tényleges bér nagyobb mértékben térnek el egymástól. Az összehasonlítást a rendelkezésre álló legutóbbi, 2015. évi adatok felhasználásával mutatjuk be (2013 előtt még csak az országok szűk körére vonatkozóan állnak rendelkezésre adatok).

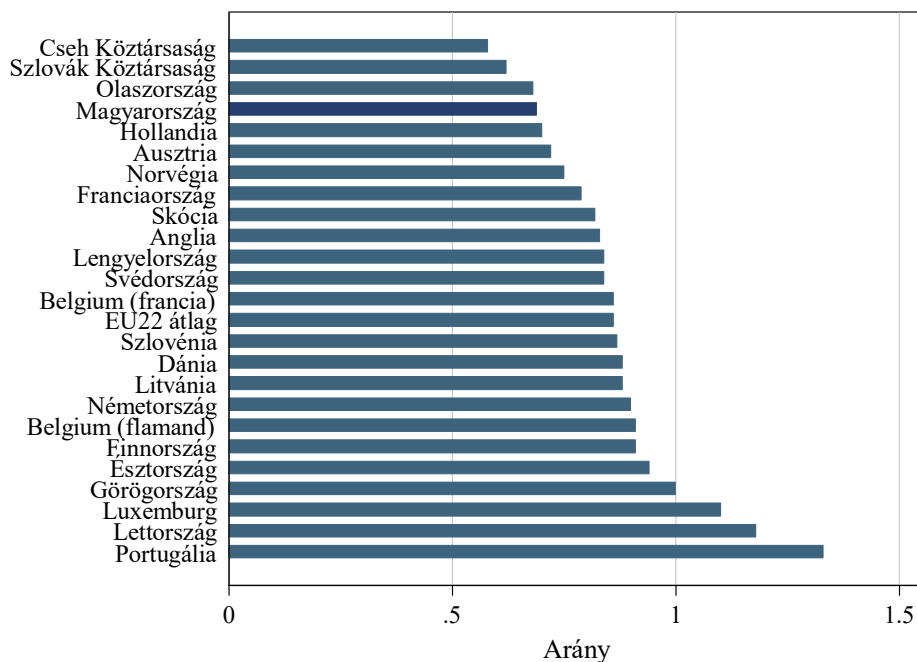
2015-ben a magyar pedagógusok relatív kereseti helyzete valamennyi oktatási szinten lényegesen rosszabb volt, mint az európai átlag, és csak néhány ország volt mögöttünk a rangsorban. Oktatási szintek szerint felfelé haladva egyre rosszabb helyen álltunk az európai országok

sorrendjében. Az iskola előtti szinten (óvodában) dolgozó pedagógusok négy európai országban keresnek kevesebbet a felsőfokú végzettségűekhez képest, mint Magyarországon; az alapfokú (alsó tagozat) és az alsó középfokú (felső tagozat) oktatásban dolgozók három európai országban, míg a felső középfokú (középfokú) oktatásban dolgozók két országban (B2.14.1–B2.14.4 ábrák).

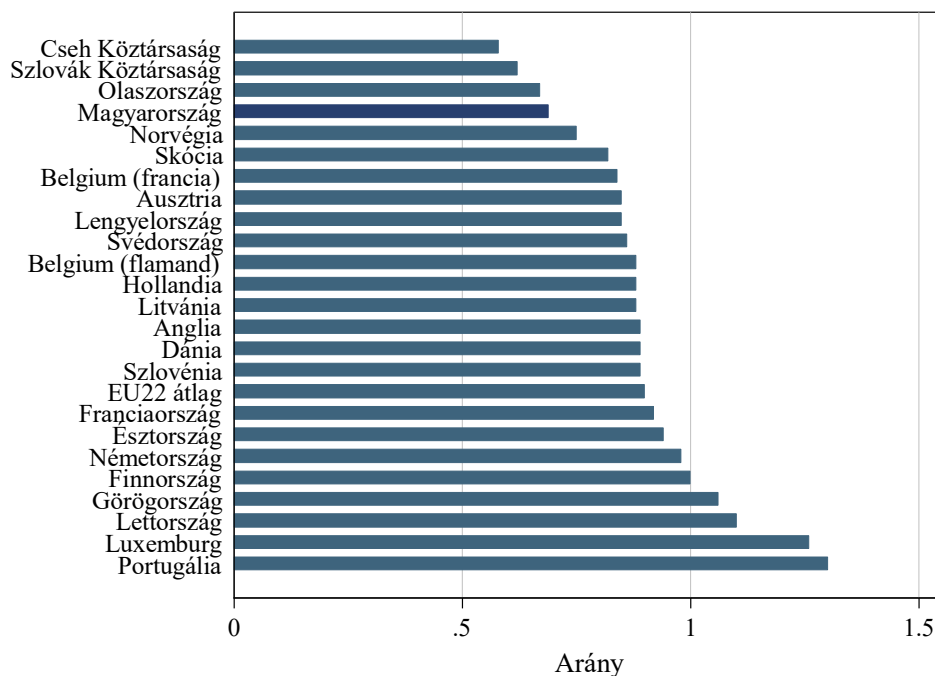
**B2.14.1 ábra: Az (ISCED 0) iskola előtti (óvodai) szinten dolgozó pedagógusok tényleges keresete a felsőfokú végzettségűek keresetének százalékarányában az európai országokban (2015)**



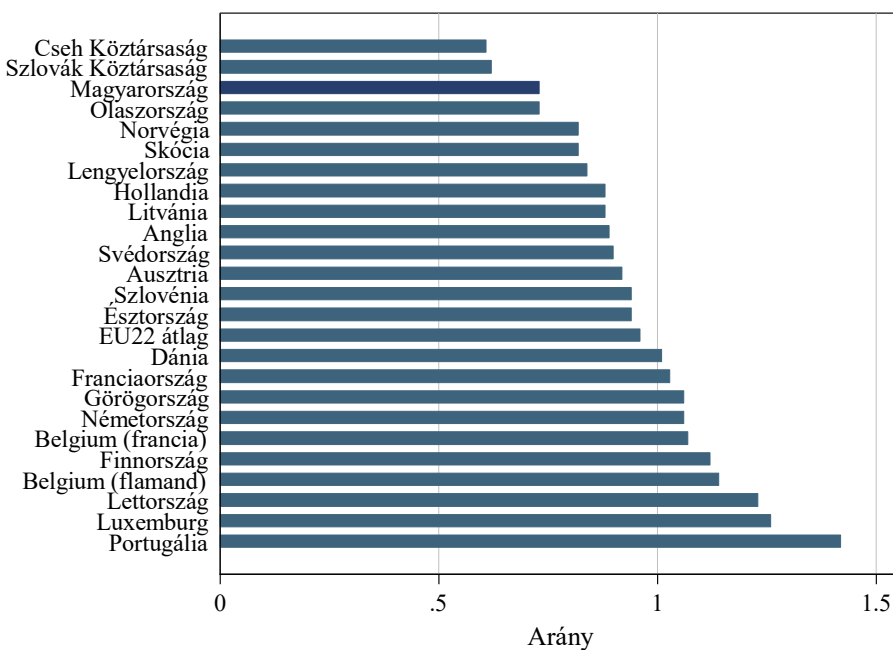
**B2.14.2 ábra: Az (ISCED 1) alapfokú (alsó tagozat) szinten dolgozó pedagógusok tényleges keresete a felsőfokú végzettségűek keresetének százalékarányában az európai országokban (2015)**



**B2.14.3 ábra: Az (ISCED 2) alsó középfokú (felső tagozat) szinten dolgozó pedagógusok tényleges keresete a felsőfokú végzettségűek keresetének százalékarányában az európai országokban (2015)**



**B2.14.4 ábra: Az (ISCED 3) felső középfokú (középszkolai) szinten dolgozó pedagógusok tényleges keresete a felsőfokú végzettségűek keresetének százalékarányában az európai országokban (2015)**



A B2.14. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2\\_14.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/B2_14.xlsx)

## C) Folyamatindikátorok

A folyamatindikátorok azokat a folyamatokat mutatják be, amelyek az oktatás eredményeiben mutatkozó különbségek mögött húzódnak meg. A folyamatindikátorok első csoportja, a hozzáférést és részvételt leíró indikátorok, egyrészt azt mutatják be, hogy a megfelelő korcsoportok mekkora hányada vesz részt, tanul az egyes oktatási fokozatokban, oktatási programokban, másrészt a közoktatási intézmények területi elérhetőségét vizsgálják. A folyamatindikátorok második csoportjához az iskolarendszeren belüli továbbhaladást és a végzettség megszerzését jellemző mutatók tartoznak. A harmadik csoport a tanulási környezetet kívánja bemutatni többféle szempontból: egyrészt az intézményhálózat jellemzőit írja le, emellett vizsgálja a közoktatási rendszer egyenlőségét, jellemzi a tanítás/tanulás fizikai környezetét, és végül az oktatás minőségét leíró indikátorokat tartalmaz.

### C1. Hozzáférés és részvétel

A hozzáférést és a részvételt jellemző indikátorok első csoportja (C1.1. és C1.2.) azt mutatja be, hogy az egyes korcsoportokban a népesség milyen arányban vesz részt a nappali rendszerű közoktatásban. A második indikátorcsoport (C1.3–C1.10.) a közoktatási intézményekhez helyben – a gyerekek lakóhelyén – való hozzáférés korlátait írja le. A harmadik indikátorcsoport (C1.11. és C1.12.) a tanulók területi mobilitásáról nyújt képet.

#### *Az óvodáskorú és középiskolás korú népesség részvétele a közoktatásban*

A C1.1. és C1.2. indikátorok azt mutatják be, hogy az általános iskolás kor előtt és azt követően a gyerekek hány százaléka vesz részt a közoktatásban. Az általános iskolás korosztályban, 7 és 14 év között a részvétel gyakorlatilag teljes körű, ezért ezt itt nem vizsgáljuk. Az óvodás- és középiskolás korú népesség egy része azonban, mivel erre a tankötelezettségi szabályok is lehetőséget adnak, nem vesz részt a közoktatásban.

#### **C1.1. indikátor: Az óvodáskorú népesség részvétele az óvodai ellátásban**

A C1.1. indikátor arról ad képet, hogy az óvodáskorú népesség mekkora hányada vesz részt a nappali rendszerű közoktatásban az őszi félév kezdetén. A 3–6 éves népesség részvételi arányát koréves bontásban mutatja be.<sup>15</sup>

2010 után jelentősen, több mint 10 százalékponttal megnőtt a 3 évesek óvodai részvételi aránya; 2016-ra megközelítette a 85 százalékot (C1.1. ábra). Ez közel teljes körű részvételt jelent, ha figyelembe vesszük azt, hogy az év végén 3 éves népesség egy része, a novemberben és decemberben születettek, októberben (az intézményi statisztikai adatok felvételének idején) még

---

<sup>15</sup> A korévek az adott évben december 31-ig betöltött életkort jelölik. Így például a hatévesek egy része az őszi félév kezdetén még nem töltötte be a hatodik életévét.

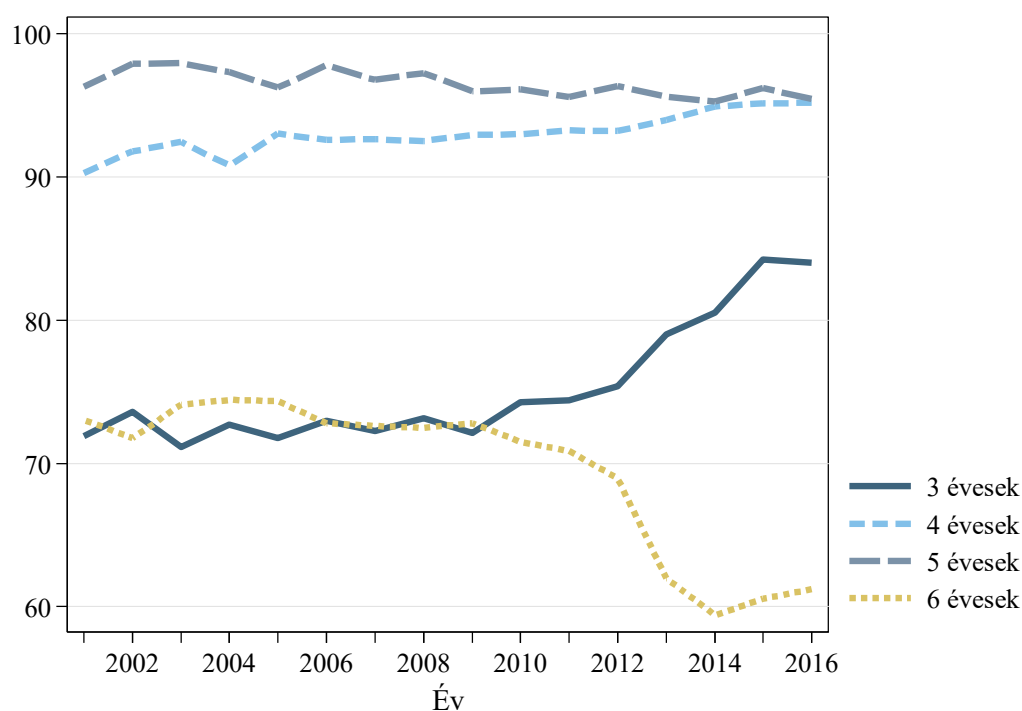
nem érte el a 3 éves kort. Ezzel párhuzamosan a 6 évesek részvétele 2010 és 2014 között hozzávetőlegesen ugyanennyivel csökkent.

Ezek a változások döntően az óvodai részvételre és a beiskolázásra vonatkozó törvényi szabályozás változásainak hatását tükrözik. Érdeemes megemlíteni, hogy a korábbi iskolába lépésnek köszönhetően az óvodai ellátás kiterjesztése úgy valósulhatott meg a 3 évesek körében, hogy a férőhelyek számát összességében csak csekély mértékben kellett növelni.

Az utóbbi évtizedben mindemellett valamelyest nőtt a 4 évesek, és csökkent az 5 évesek óvodai részvételi aránya.

A fiúk és a lányok körében azonos tendenciák figyelhetők meg. Az egyetlen különbség az, hogy 6 éves korban a lányok között a vizsgált másfél évtizedben mindvégig 7–10 százalékponttal alacsonyabb volt az óvodai részvétel aránya, az átlagosan korábbi iskolakezdés eredményeként.

**C1.1. ábra: Az óvodáskorú népesség részvételi aránya az óvodai ellátásban korévenként (2001–2016)**



A C1.1. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_1.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_1.xlsx)

### C1.2. indikátor: A középiskolás korú népesség részvétele a közoktatásban

Az indikátor arról nyújt képet, hogy a középiskolás korú népesség hány százaléka vesz részt a nappali rendszerű közoktatásban az őszi félév kezdetén. A 15–23 éves népesség részvételi arányát koréves

bontásban mutatja be.<sup>16</sup> Az indikátor átfogó képet ad arról, hogy a diákok milyen életkorban lépnek ki a közoktatásból. Közvetve információt nyújt a korai iskolaelhagyók arányáról, illetve a közoktatásban eltöltött időtartam változásáról. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy 18 évesen és az idősebb korévek esetében a közoktatásban részt nem vevők egyre nagyobb hányada középfokú végzettséggel lép ki az oktatási rendszerből, kisebb részük lemorzsolódó. A részvételi indikátor esetében nem tudunk különbséget tenni e két csoport között. 17 éves kor alatt azonban lényegében senki sem szerez végzettséget, itt a részvételi arányban a lemorzsolódás hatása jelenik meg.

A középiskolás korúak között a 16–21 évesek részvételi aránya a kétezres évek első évtizedében folyamatosan növekedett (C1.2.1 ábra). Ez a tendencia 2010 után megfordult, a részvételi arányok csökkenni kezdtek. A 17, 18 és 19 évesek esetében a részvételi arány több mint 10 százalékponttal esett vissza 2011 és 2016 között. Kisebb mértékű, de még mindig jelentős visszaesés figyelhető meg a 16 és a 20 évesek esetében.

Ez a csökkenés feltehetőleg döntően két fontos oktatáspolitikai változás hatását tükrözi. Egyfelől a tankötelezettségi korhatár 18-ról 16 évre csökkent a 2012 őszi középiskolai oktatásba belépő korosztálytól kezdve.<sup>17</sup> Ugyanakkor rövidebb lett a képzési idő is a szakközépiskolákban és a szakgimnáziumokban. Míg korábban 4 évig tartott a képzés a szakiskolákban, ezt a 2010/11-es tanévtől kezdve fokozatosan felváltotta a 3 éves képzési rend. Ebben a tanévben jelent meg a 3 éves úgynevezett előrehozott szakképzési forma, amelynek bevezetéséről az intézmények és fenntartók dönthettek. Ez egyre népszerűbbé vált, végül a 2013/14-es tanévtől megszűnt a 4 éves szakiskolai képzés, és kötelezővé vált a 3 éves képzési forma.

A képzés időtartama a szakgimnáziumokban is rövidebb, mint a korábbi szakközépiskolai rendszerben, ahol a 4 éves általános képzést követően iratkoztak be a diákok az 1 vagy 2 éves szakképzést nyújtó programokra. Ezzel szemben a jelenlegi rendszerben a diákok a 12. évfolyam végére az érettségi mellett szakképzettséget is szereznek. Ennek a változásnak a hatása azonban még nem tükröződik az adatokban.

A részvételi arányok tendenciáiban nincsenek számottevő különbségek a nemek között.

A részvételi arányokat programtípusonként tekintve jól látható, hogy elsősorban a szakközépiskolákban (a korábbi szakiskolákban) tanulók részaránya csökkent 2011 és 2016 között (C1.2.2 ábra). Ez nem meglepő, hiszen ezt a programtípust érintette a képzési idő lerövidítése és a lemorzsolódás, azaz a tankötelezettségi korhatár csökkentésének hatása is döntően ebben az iskolatípusban jelentkezik. Érdemes megemlíteni, hogy a Híd programban tanuló diákok is a szakközépiskola típusnál szerepelnek.

A fenti adatok a nappali tagozatos oktatásban való részvételt mutatják be. Ugyanakkor a nem részt vevők egy része nem szerez végzettséget, de nem is lép ki teljesen az oktatási rendszerből, hanem nem nappali tagozaton, felnőttoktatás keretében folytat tanulmányokat. A C1.2.3 ábra a nappali vagy nem nappali rendszerű közoktatási képzésben való részvételi arányokat mutatja be. Az ábrán az

---

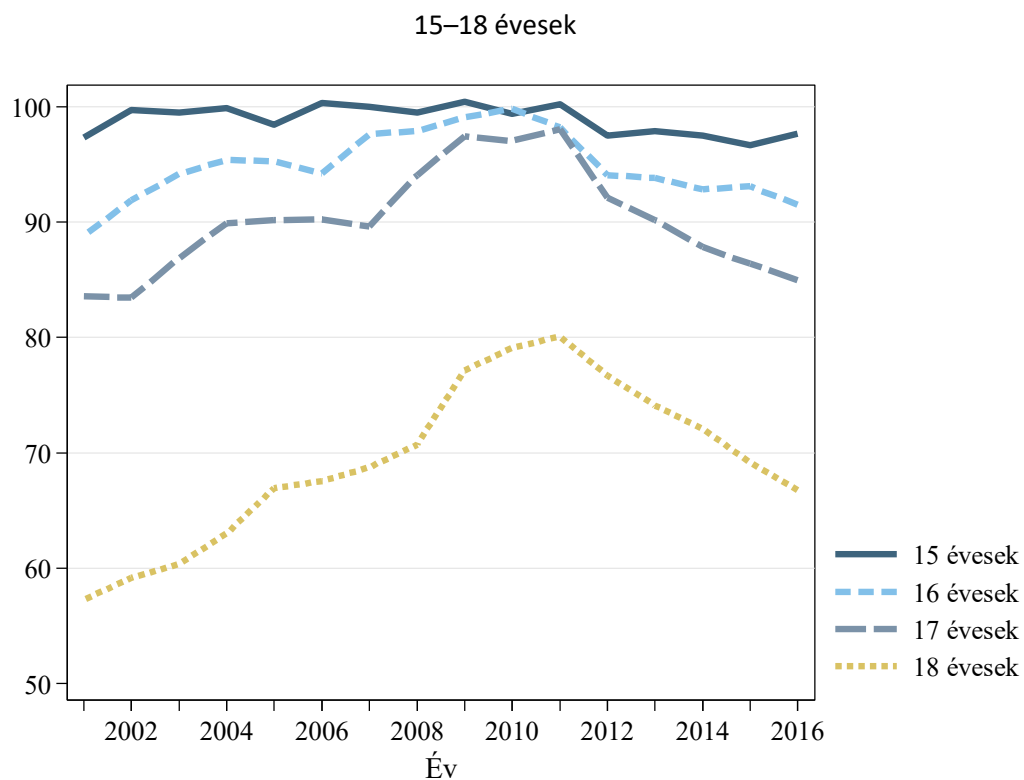
<sup>16</sup> A korévek az adott évben december 31-ig betöltött életkort jelölik. Így például a 17 évesek egy része az őszi félév kezdetén még nem töltötte be a 17. életévét.

<sup>17</sup> Akik 2011-ben vagy hamarabb kezdték meg középfokú tanulmányaikat, azokra továbbra is a 18 éves korhatár vonatkozott. A korábbi szabályozás szerint a tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tartott, amelynek során a diák elérte a 18 éves kort. Az új szabályozás szerint a tankötelezettség a 16. életév betöltéséig tart.

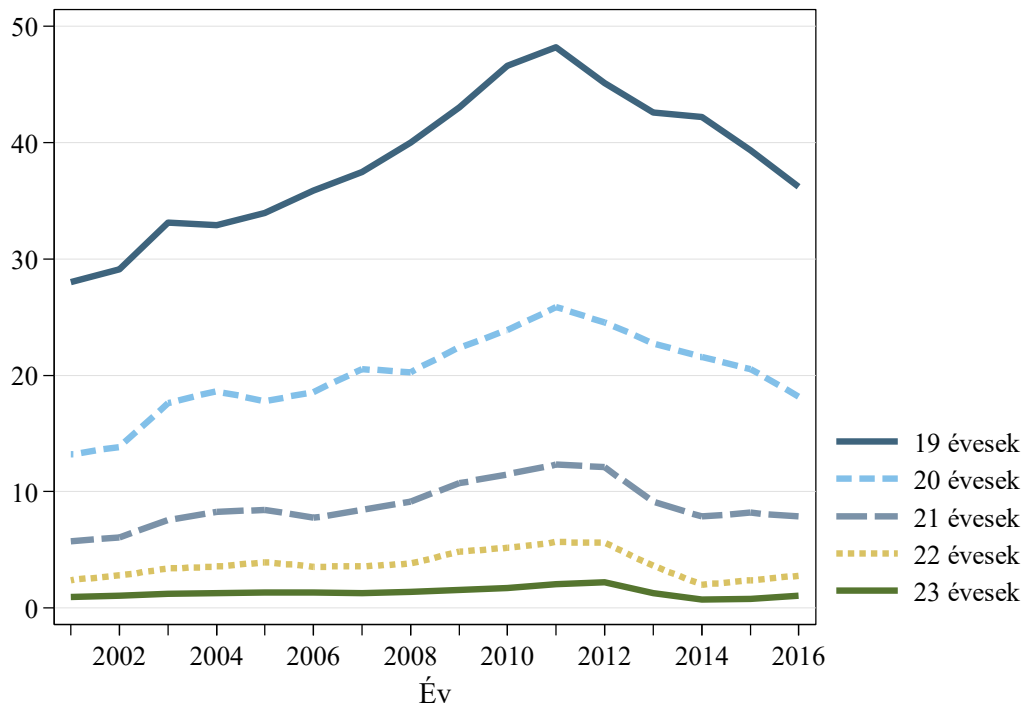


összehasonlíthatóság érdekében vékony vonalakkal feltüntettük a nappali oktatásban való részvétel adatait (azaz a C1.2.1 ábra adatait) is. Az értékek azt mutatják, hogy a részvételi arányok tendenciái nagyon hasonlóak, függetlenül attól, hogy figyelembe vesszük-e a nem nappali képzésben tanulókat. A 17 és 18 évesek között valamivel kisebb mértékben csökkent ugyan a teljes részvételi arány 2011 és 2016 között, azaz valamivel több diák váltott nappali tagozatról nem nappali tagozatos képzésre, mint korábban, de a részvételi arány csökkenése így is elérte a 10 százalékpontot. A 19–22 évesek között a vizsgált időszakban nem változott a teljes és a nappali tagozatos részvételi arány közötti különbség, ebben a korcsoportban tehát a két részvételi arány trendjei lényegében azonosak.

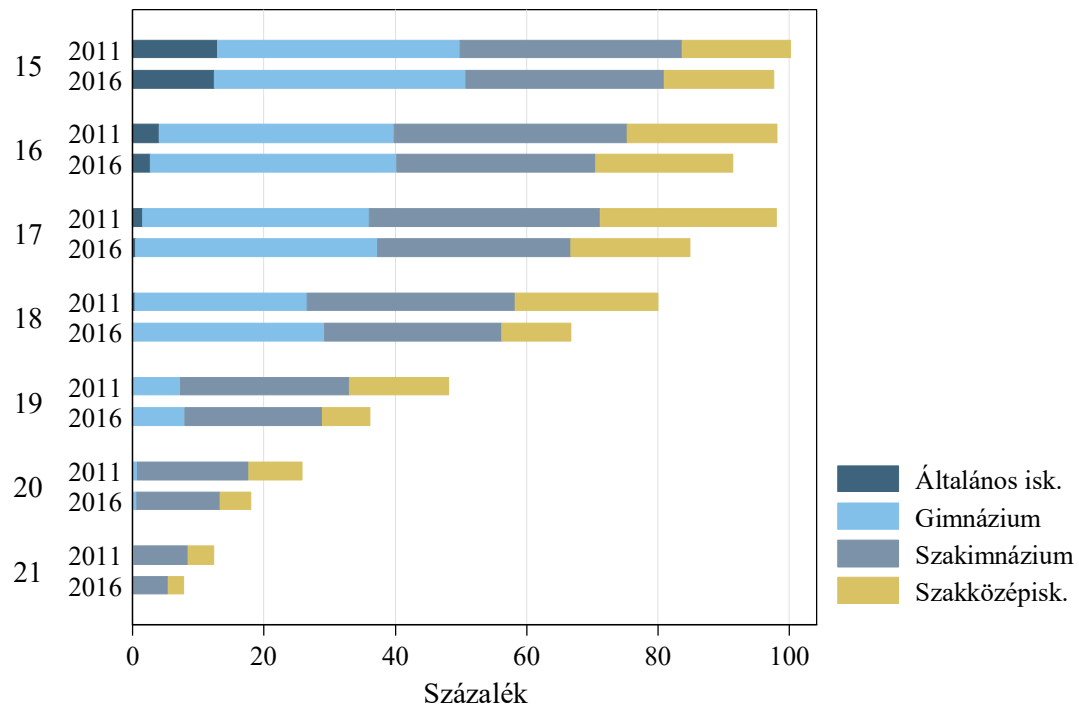
**C1.2.1 ábra: A középiskolás korú népesség részvételi aránya a közoktatásban korévenként (2001–2016)**



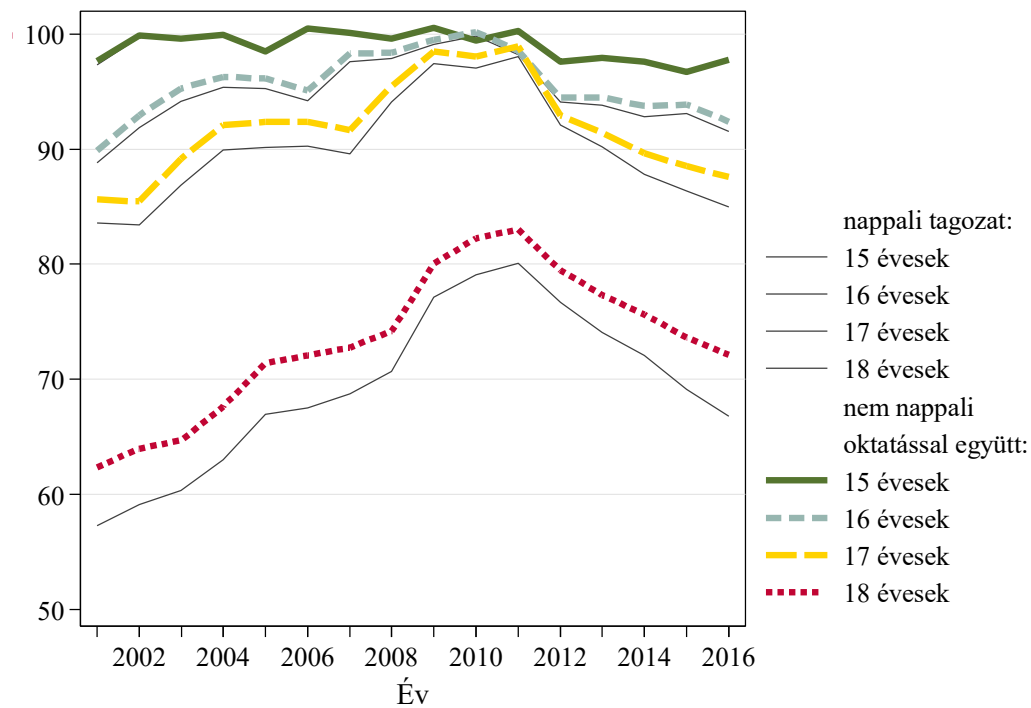
19–23 évesek



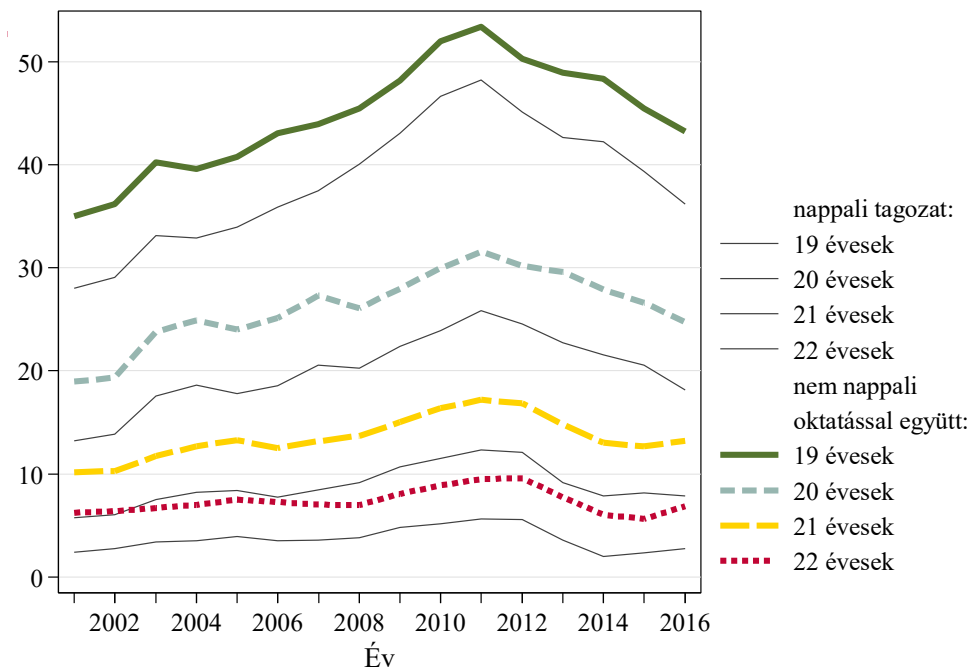
C1.2.2. ábra: A középiskolás korú népesség részvételi aránya a közoktatásban korévenként és programtípusonként (2011, 2016)



**C1.2.3 ábra: A középiskolás korú népesség részvételi aránya a közoktatásban korévenként, nappali és nem nappali oktatás együtt (2001–2016)**  
15–18 évesek



19–22 évesek



A C1.2. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_2.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_2.xlsx)

## *Hozzáférés az óvodai, általános iskolai és középiskolai oktatáshoz a lakóhelyen*

A C1.3–C1.10. indikátorcsoport a közoktatási intézményekhez helyben – a gyerekek lakóhelyén – való hozzáférés korlátait jellemzi. A C1.3–C1.6. indikátorok mindhárom oktatási szint esetében bemutatják egyfelől az óvoda és iskola nélküli települések, középiskola nélküli kistérségek, másfelől az ilyen településen, kistérségben lakó gyerekek arányát.<sup>18</sup> A C1.7–C1.10. indikátorok azon települések, kistérségek és az ott élő iskoláskorú népesség arányát mutatják, ahol kizárólag nem állami fenntartású óvoda, illetve iskola működik<sup>19</sup>.

### **C1.3. indikátor: Az óvoda és általános iskola nélküli települések aránya**

Az indikátor arról ad képet, hogy mekkora azoknak a településeknek az aránya, ahol nincsen óvodai ellátás vagy általános iskolai oktatás. Alsó és felső tagozatos bontásban mutatja be az általános iskolához való helyi hozzáférést, mivel a települések egy részében csak alsó tagozaton folyik az oktatás.

Az indikátor alakulása azt mutatja, hogy az óvoda és általános iskola nélküli települések aránya 2008 után csekély mértékben emelkedett évről évre (C1.3. ábra). 2015-ben a települések több mint felében nem volt felső tagozatos oktatás, míg az óvodai ellátás a települések 30 százalékában nem elérhető helyben.

### **C1.4. indikátor: Az óvoda és általános iskola nélküli településeken élő óvodás- és általános iskolás korú népesség aránya**

Ez az indikátor az óvoda, illetve általános iskola nélküli településeken élő, azaz a lakóhelyükön óvodai ellátáshoz és alapfokú oktatáshoz biztosan hozzá nem férő gyerekek arányát mutatja a 3–5, illetve a 6–13 évesek között. Az indikátor alsó és felső tagozatos bontásban mutatja be az általános iskolához való helyi hozzáférést, mivel a települések egy részében csak alsó tagozaton folyik az oktatás.

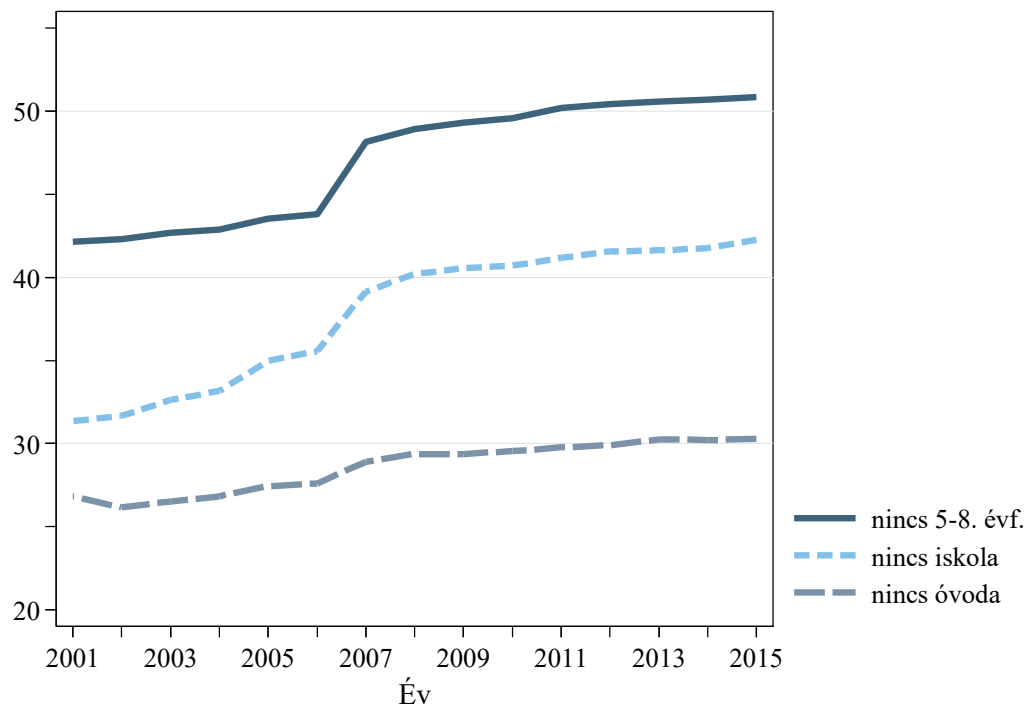
Az oktatási szolgáltatásokat helyben nélkülöző települések részarányával szemben az itt élő óvodás- és iskoláskorú népesség aránya nem növekedett az utóbbi években (C1.4. ábra). A 3–5 évesek valamivel több mint 2 százaléka él óvoda nélküli településen, a 6–13 éveseknek pedig kevesebb mint 5 százaléka lakik olyan településen, ahol nincsen alsó tagozatos oktatás. Ezek az arányok 2009 óta lényegében változatlanok. A felső tagozat nélküli településeken élő iskoláskorú népesség aránya 2011 után valamelyest csökkent, 2015-ben 7 százalék feletti értéket mutatott.

---

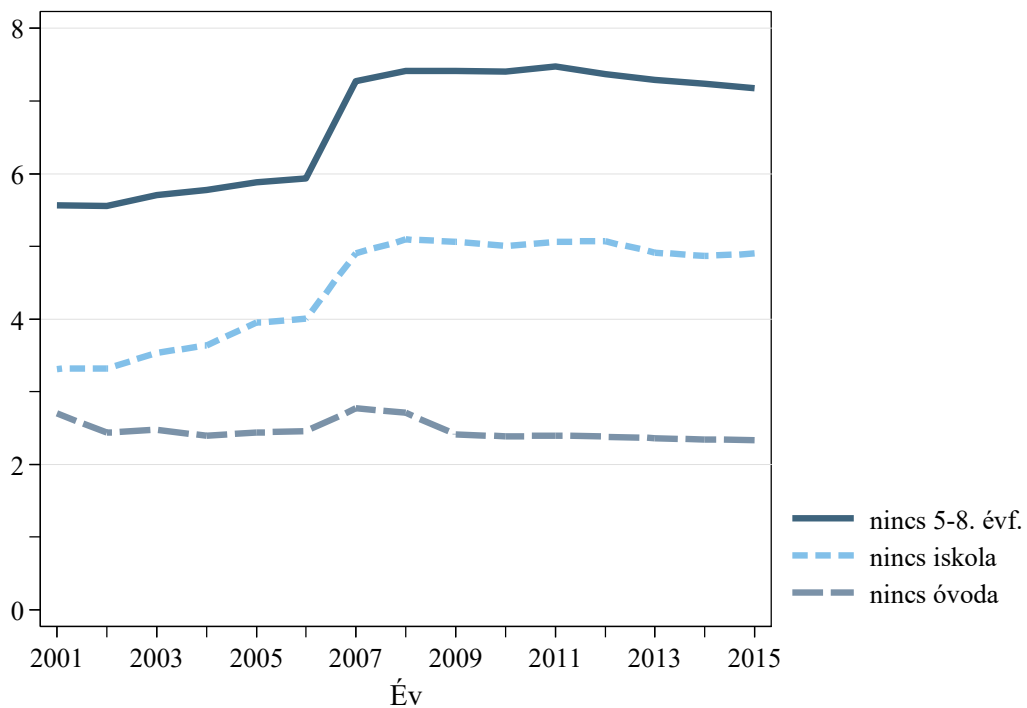
<sup>18</sup> Azokról a településekről van szó, ahol helyben nem elérhető az óvodai ellátás, ill. iskolai oktatás, azaz nem működik óvodai, ill. iskolai feladatellátási hely.

<sup>19</sup> Az indikátorok kiszámításánál az állandó lakóhely szerinti népességet és a január elsején betöltött életkor szerinti korcsoportokat vettük figyelembe.

**C1.3. ábra: Az óvoda és általános iskola nélküli települések százalékaránya (2001–2015)**



**C1.4. ábra: Az óvoda és általános iskola nélküli településeken élő óvodás- és iskoláskorú népesség százalékaránya (2001–2015)**



A C1.3. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_3.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_3.xlsx),  
 a C1.4. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_4.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_4.xlsx)

### **C1.5. indikátor: A középfokú iskola nélküli kistérségek aránya**

Ez az indikátor azt mutatja meg, hogy mekkora azoknak a kistérségeknek az aránya, ahol nincs középfokú oktatás.<sup>20</sup> Mivel a középiskolák szinte kizárólag városokban működnek, hozzáférhetőségüket a lakóhely környezetében nem települési, hanem kistérségi szinten adjuk meg. Azt feltételezzük, hogy a kistérségeken belül jellemzően viszonylag kevesebb, a kistérségek között pedig jellemzően több a lakóhely és az iskola közötti utazási idő.

A középfokú oktatáshoz való hozzáférés szűkebben értelmezve azt jelenti, hogy a lakóhely környékén mindhárom programtípus (gimnázium, szakközépiskola és szakiskola) elérhető, míg tágabban azt, hogy legalább egy a három közül. Emellett az indikátor külön-külön is bemutatja a három programtípus elérhetőségét a lakóhely kistérségében.

Az indikátor alakulása azt mutatja, hogy 2008-ban valamelyest nőtt, 2009–2010-ben némileg csökkent, 2010 után pedig lényegében nem változott a középiskola nélküli kistérségek aránya (C1.5. ábra). 10 alatt van azoknak a kistérségeknek a száma (5 százalék), ahol egyik programtípusban sem érhető el középfokú oktatás, míg a kistérségek közel 30 százalékában a három programtípus valamelyike hiányzik.

### **C1.6. indikátor: A középfokú iskola nélküli kistérségekben élő 14–17 éves népesség aránya**

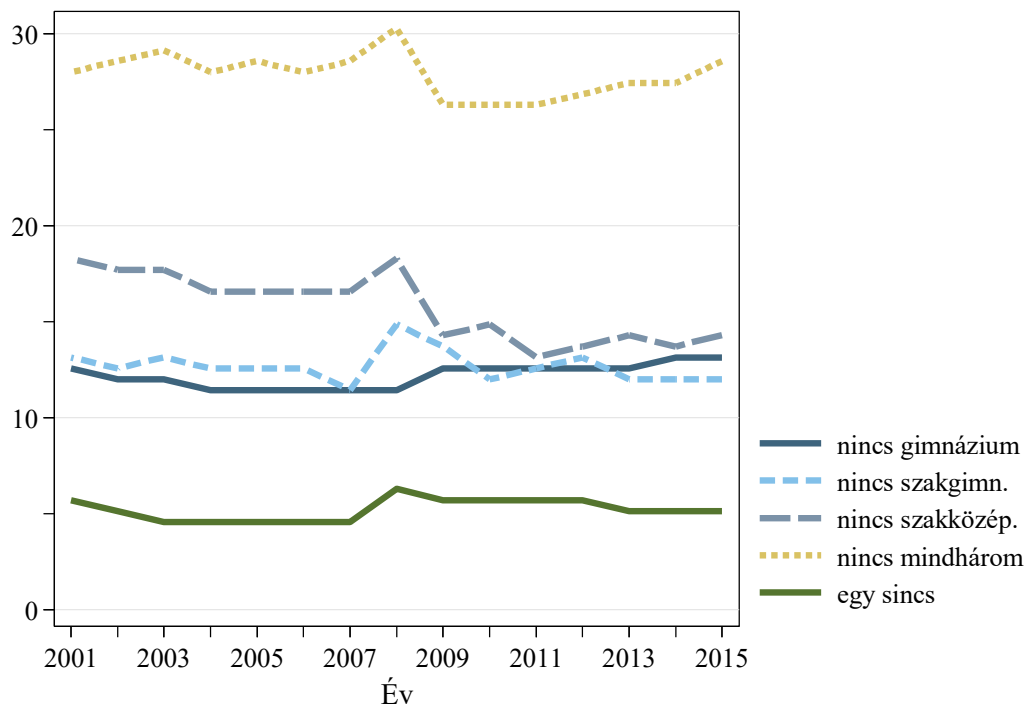
Az indikátor a középfokú iskola nélküli kistérségekben élő, azaz a lakóhelyükön középfokú oktatáshoz biztosan hozzá nem férő gyerekek arányát mutatja a 14–17 évesek között.

Arról ad képet, hogy csekély, 2 százalék körüli azoknak a 14–17 éves fiataloknak az aránya, akik olyan kistérségben élnek, ahol semmilyen középfokú iskola nem működik (C1.6. ábra). Ugyanakkor azoknak az aránya, akik lakóhelye környezetében nem érhető el mindhárom programtípus, 2015-ben meghaladta a 12 százalékot. Leggyakrabban a szakközépiskolai képzéshez kell távolabbra utazniuk a diákoknak, bár a kétezres évek közepén javult valamelyest ennek a programtípusnak az elérhetősége.

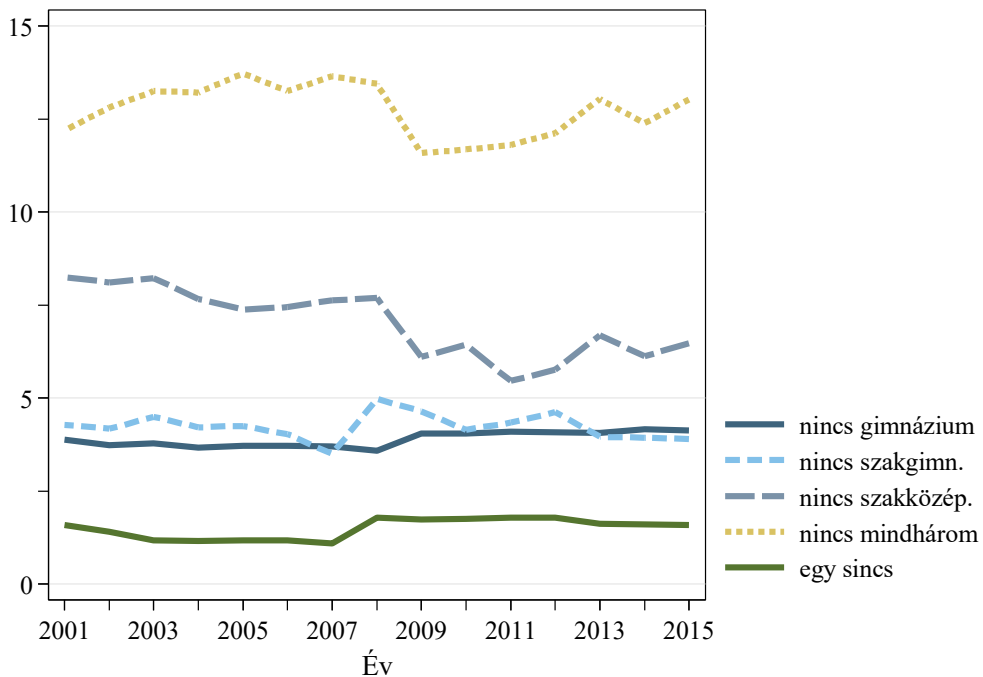
---

<sup>20</sup> A számítások során a KSH 175-ös kistérségi beosztását vettük alapul.

**C1.5. ábra: A középfokú iskola nélküli kistérségek százalékaránya (2001–2015)**



**C1.6. ábra: A középfokú iskola nélküli kistérségekben élő 14–17 éves népesség százalékaránya (2001–2015)**



A C1.5. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_5.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_5.xlsx),  
 a C1.6. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_6.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_6.xlsx)

### **C1.7. indikátor: A kizárólag nem állami fenntartású óvodával és általános iskolával rendelkező települések aránya**

Az indikátor azt mutatja be, hogy mekkora azoknak a településeknek az aránya, ahol van óvodai ellátás, illetve általános iskolai oktatás, de állami fenntartású szolgáltatás nem érhető el. Ezekben a településeken az óvoda, illetve az iskola jellemzően egyházi fenntartású. Az indikátor alsó és felső tagozatos bontásban mutatja be az általános iskolához való helyi hozzáférést, mivel a települések egy részében csak alsó tagozaton folyik az oktatás.

Az indikátor alakulása azt mutatja, hogy 2007-ben, majd 2010 és 2013 között jelentősen nőtt ezeknek a településeknek az aránya (C1.7. ábra). 2015-ben a települések közel 5 százalékában kizárólag nem állami iskola működött, az óvodák esetében ez az arány 2,5 százalék körüli.

### **C1.8. indikátor: A kizárólag nem állami fenntartású óvodával és általános iskolával rendelkező településeken élő óvodás- és iskoláskorú népesség aránya**

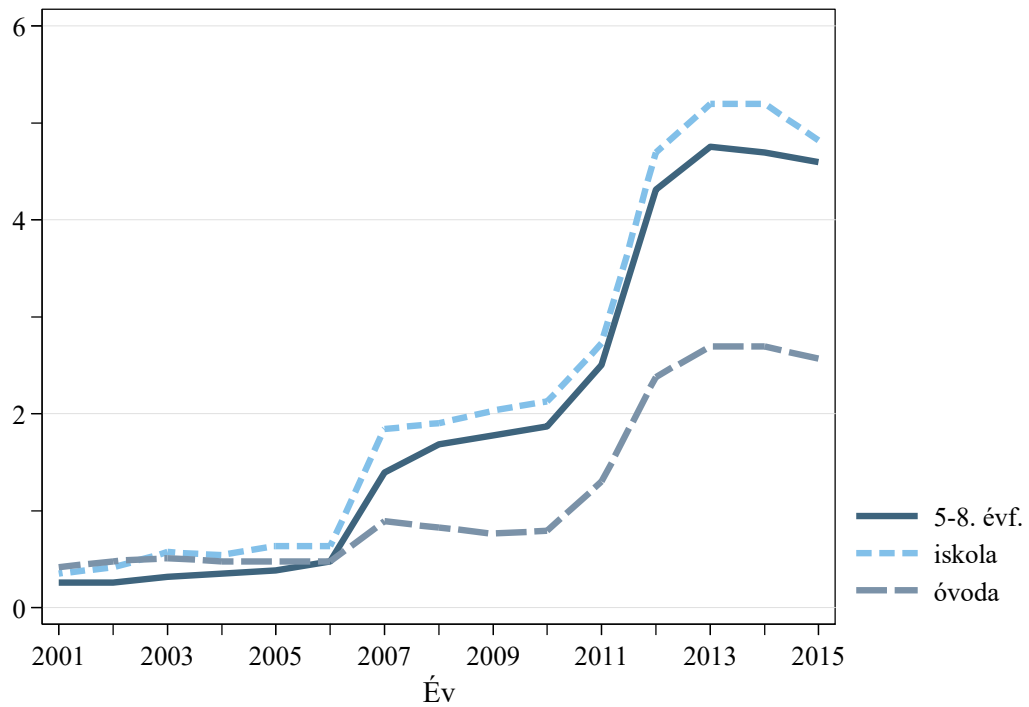
Az indikátor azt mutatja be, hogy mekkora az olyan településeken élő óvodás-, illetve iskoláskorú népesség aránya, ahol működik óvodai ellátás, illetve általános iskolai oktatás, de állami fenntartású szolgáltatás nem érhető el.

A települések arányához hasonlóan itt is jelentős növekedést figyelhetünk meg 2010 és 2013 között (C1.8.1 ábra). 2015-ben a 6–13 éves népesség közel 3 százaléka élt olyan településen, ahol csak nem állami fenntartású általános iskola működött. Az óvodáskorú népesség esetében ez az arány 1,5 százalék körüli.

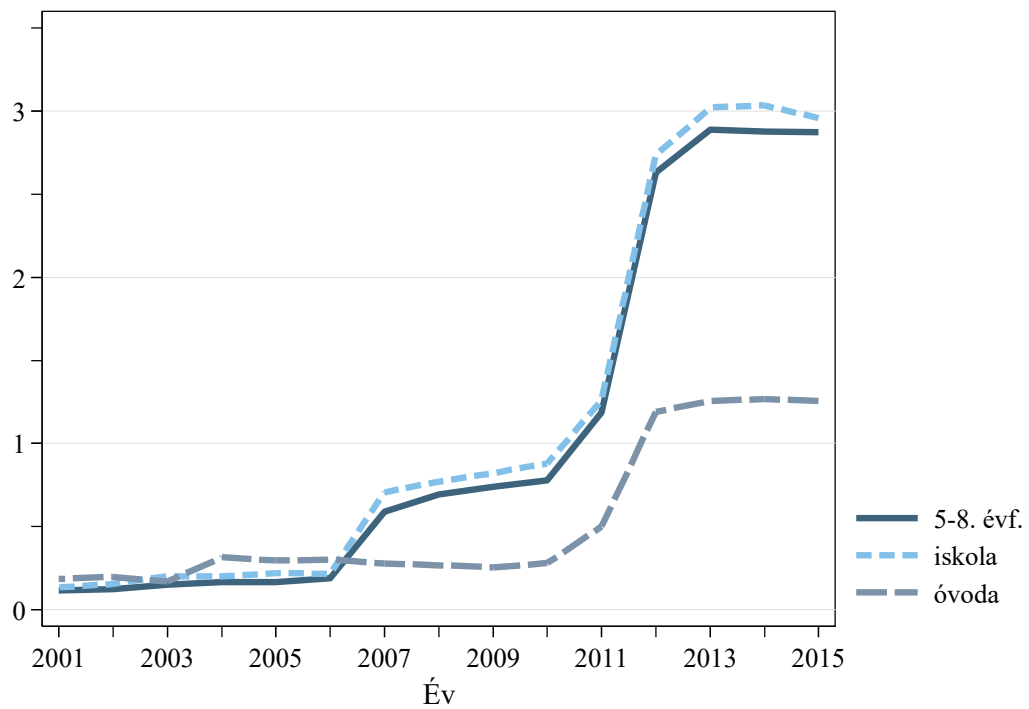
Ugyanakkor jelentősek a területi különbségek, ahogyan az indikátor 2015-ös értékét megyénként bemutató C1.8.2 ábrán látható. A kizárólag nem állami óvodával rendelkező településeken élők aránya négy megyében számottevő: Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megyében ez az érték 3 és 6 százalék közötti. Az általános iskolák esetében még nagyobbak a különbségek. Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves és Békés megyében a legmagasabb a kizárólag nem állami iskolával rendelkező településeken élők aránya. Az utóbbi két megyében ez az érték 7,5 százalék körüli. Összességében inkább Kelet-Magyarországon jellemző az, hogy a települések egy részében csak nem állami fenntartású szolgáltatás érhető el.



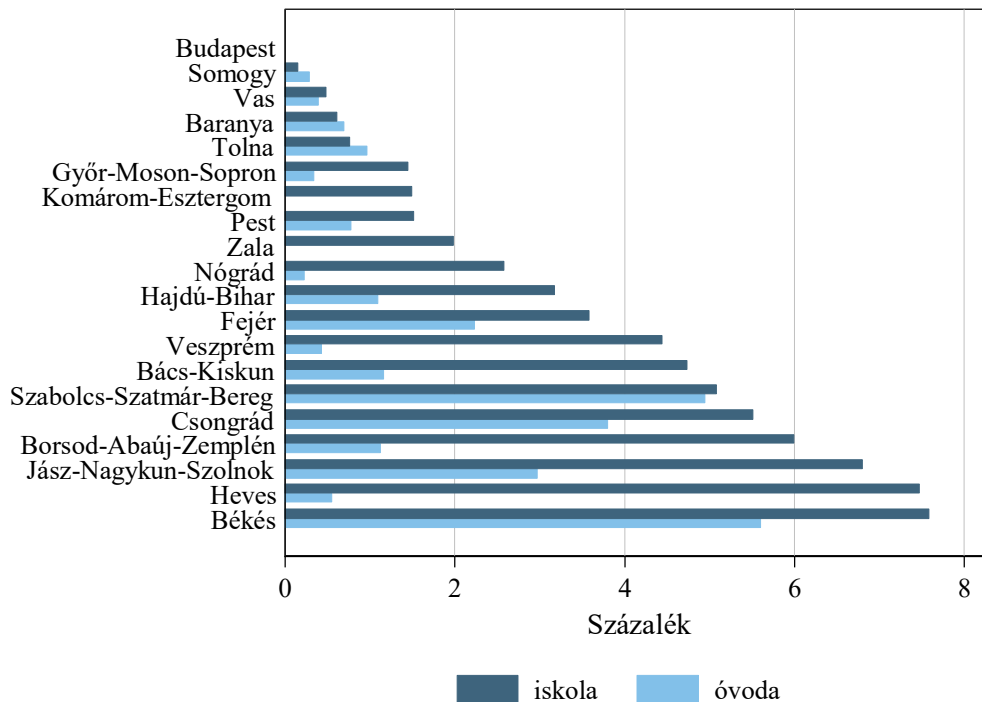
**C1.7. ábra: A csak nem állami óvodával és általános iskolával rendelkező települések százalékaránya (2001–2015)**



**C1.8.1. ábra: A csak nem állami óvodával és általános iskolával rendelkező településeken élő óvodás- és iskoláskorú népesség százalékaránya (2001–2015)**



**C1.8.2. ábra: A csak nem állami óvodával és általános iskolával rendelkező településeken élő óvodás- és iskoláskorú népesség százalékaránya megyénként (2015)**



A C1.7. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_7.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_7.xlsx),

a C1.8. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_8.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_8.xlsx)

### **C1.9. indikátor: A kizárólag nem állami fenntartású középfokú iskolával rendelkező kistérségek aránya**

Az indikátor azt mutatja be, hogy mekkora azoknak a kistérségeknek az aránya, ahol van középfokú oktatás, de állami fenntartású szolgáltatás nem érhető el.<sup>21</sup>

Az indikátor alakulása azt mutatja, hogy 2011-től jelentősen nőtt ezeknek a kistérségeknek az aránya (C1.9. ábra). 2015-ben a települések több mint egytizedében legalább az egyik középfokú iskolatípus esetében csak nem állami iskola működött. Az iskolatípusokat külön tekintve a gimnáziumok és szaggimnáziumok esetében a legmagasabb az arány; közel 8, illetve 6 százalék.

<sup>21</sup> A számítások során a KSH 175-ös kistérségi beosztását vettük alapul.

### C1.10. indikátor: A kizárólag nem állami fenntartású középfokú iskolával rendelkező kistérségekben élő középiskolás korú népesség aránya

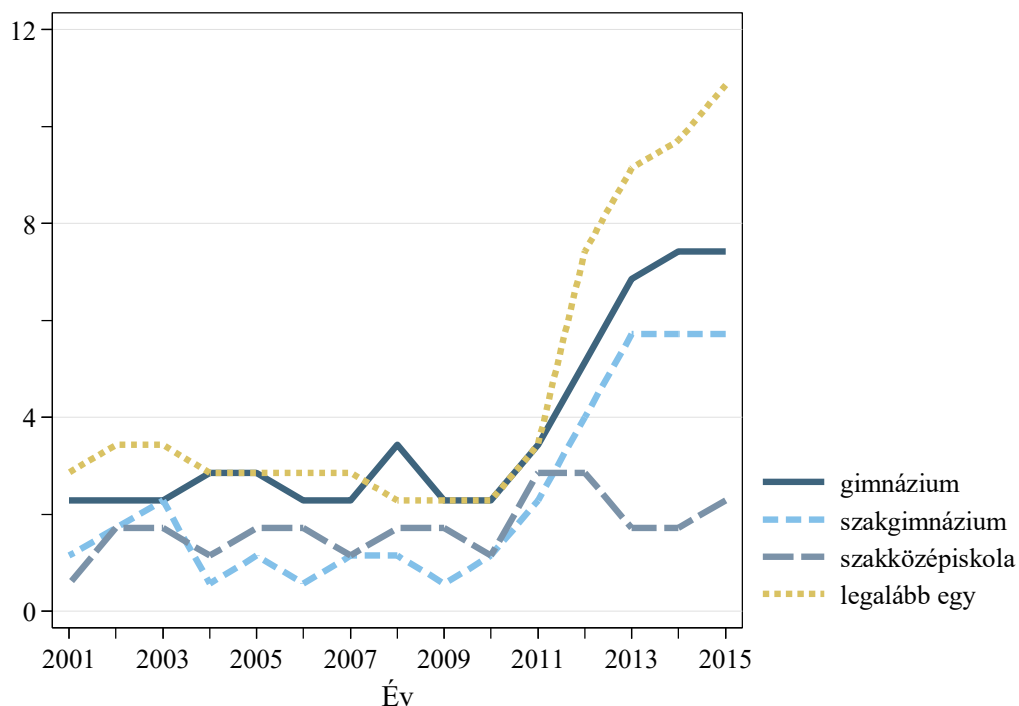
Az indikátor azt mutatja be, hogy mekkora az olyan kistérségekben élő középiskolás korú népesség aránya, ahol van középfokú oktatás, de állami fenntartású szolgáltatás nem érhető el.

Az indikátor hasonló tendenciákat mutat, mint a csak nem állami középfokú iskolával rendelkező kistérségek aránya, de az érintett népesség aránya valamivel alacsonyabb (C1.10.1 ábra). 2015-ben a 14–17 évesek közel 8 százaléka lakott olyan kistérségben, ahol legalább az egyik programtípus esetében csak nem állami iskola volt elérhető.

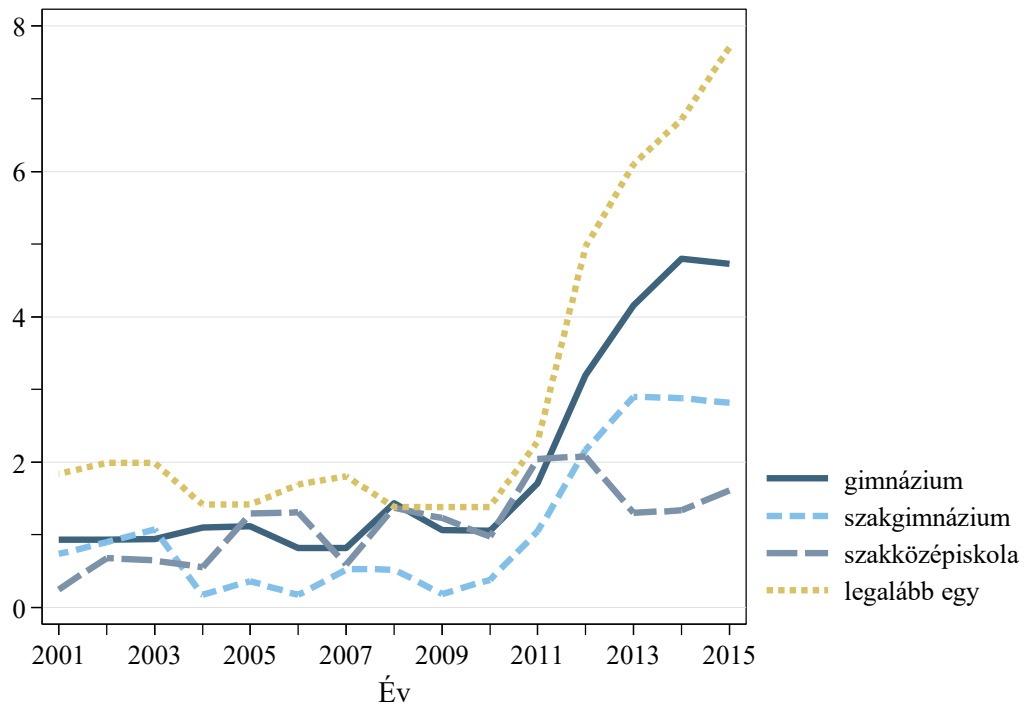
Programtípusonként tekintve a gimnázium esetében a legmagasabb az arány, közel 5 százalék.

A megyék közötti különbségek jelentős mértékűek (C1.10.2 ábra). A szakgimnáziumok esetében három megyében kiugró, 10 százalék feletti a kizárólag nem állami fenntartású iskolával rendelkező kistérségekben élők aránya: Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Veszprém megyében. A gimnáziumokat tekintve öt megyében haladja meg ez az érték a 10 százalékot: Komárom-Esztergom, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén és Bács-Kiskun megyében.

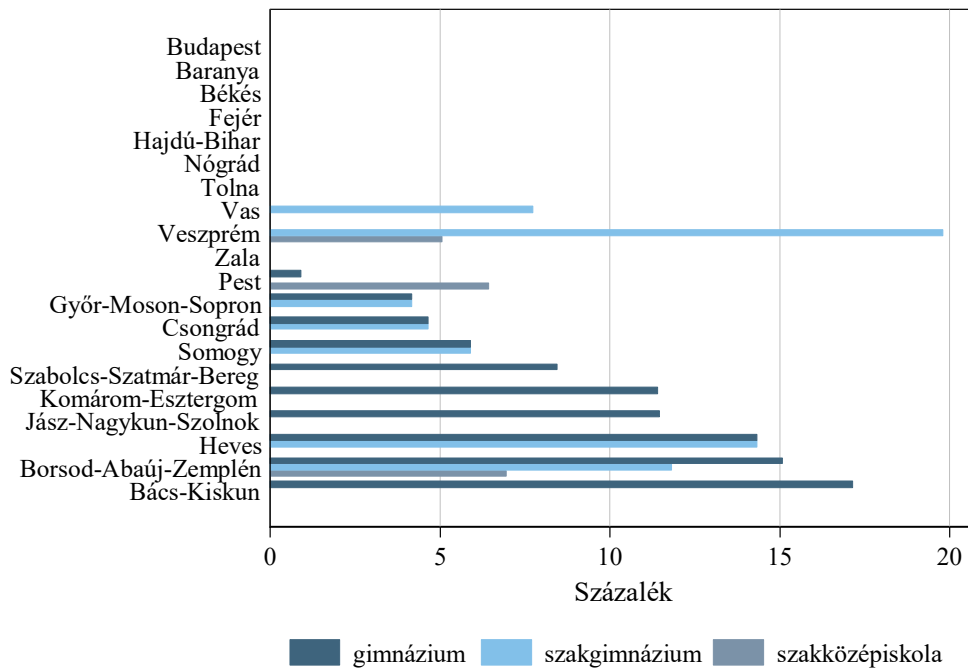
C1.9. ábra: A csak nem állami középfokú iskolával rendelkező kistérségek százalékaránya (2001–2015)



**C1.10.1. ábra: A csak nem állami középfokú iskolával rendelkező kistérségekben élő középiskolás korú népesség százalékaránya (2001–2015)**



**C1.10.2. ábra: A csak nem állami középfokú iskolával rendelkező kistérségekben élő középiskolás korú népesség százalékaránya megyénként (2015)**



A C1.9. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_9.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_9.xlsx),  
 a C1.10. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_10.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_10.xlsx)

## *A diákok területi mobilitása*

A C1.11. és a C1.12. indikátorok a diákok területi mobilitását jellemzik. Azt mutatják be, hogy a diákok milyen arányban tanulnak a lakóhelyüktől eltérő településen, bejáróként vagy kollégistaként.

### **C1.11. indikátor: A bejáró diákok aránya**

Ez az indikátor azt mutatja meg, hogy mekkora azoknak a diákoknak az aránya, akik nem az állandó lakóhelyükön vagy tartózkodási helyükön járnak iskolába.

A bejáró diákok aránya a középfokú oktatásban a legmagasabb, de az általános iskolások és az óvodások között sem elhanyagolható mértékű (C1.11.1 ábra). Középfokon 2016-ban majdnem minden második diák (45 százalék) bejáró volt. A gimnazisták egyharmada, a szakgimnáziumban tanulók fele, a szakközépiskolásoknak pedig a 60 százaléka nem a lakóhelyén tanult.

Az általános iskolások között ez az arány 2016-ra elérte a 15 százalékot, az óvodások között pedig 6 százalék feletti. Összességében úgy tűnik, hogy hozzávetőlegesen kétszer annyi diák tanul más településen, mint akinek a lakóhelyén nincs általános iskola vagy óvoda.

Az időbeli változások azt mutatják, hogy a bejárók aránya 2001 és 2016 között egyenesen nőtt a közép- és az általános iskolások között is, az utóbbi esetben a másfélszeresére. Eközben – ahogy a C1.4. indikátornál fentebb láttuk – 2007 után az általános iskola nélküli településeken élők aránya nem nőtt, sőt, az elmúlt években valamelyest csökkent (C1.4. ábra). A bejáró diákok arányának növekedése mögött tehát feltehetően nem a hozzáférési problémák, inkább az iskolaválasztási döntések változásai állnak.

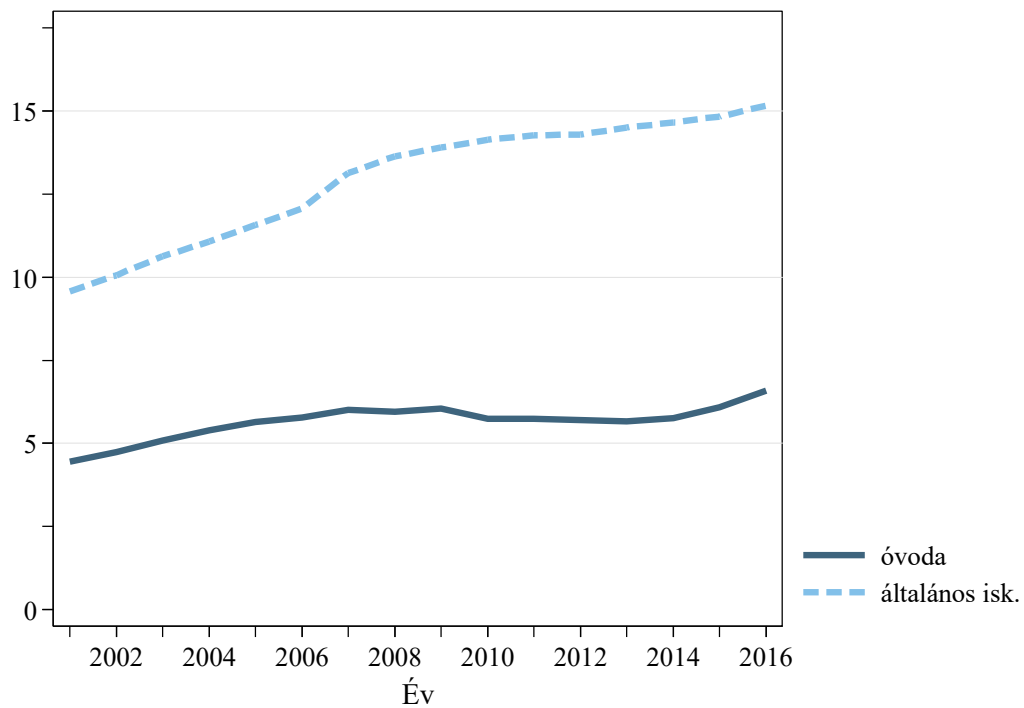
A bejáró diákok arányában jelentősek a területi és a társadalmi csoportok közötti különbségek. A C1.11.2 ábra településtípus és hátrányos helyzet szerint mutatja be a bejáró diákok arányát az általános iskolai és a középfokú oktatásban. A településtípus itt az iskola településére vonatkozik, ahol a diák tanul, tehát azt mutatja, hogy hová járnak be nagyobb arányban a máshol lakó tanulók, nem azt, hogy honnan.

Az adatok azt mutatják, hogy a bejáró diákok aránya a településméret csökkenésével nő. Különösen erős ez az összefüggés az általános iskolák esetében. A megyei jogú városokban a diákok valamivel több mint egytizede bejáró, a kisebb városokban kevesebb mint 15 százalékuk, a községekben viszont több mint egyötödük. Ugyanakkor a hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű diákok körében jellemzően kisebbek ezek az arányok minden településtípusban, mint a teljes népességben (csak a megyei jogú városokban tanuló halmozottan hátrányos helyzetű diákok jelentenek kivételt).

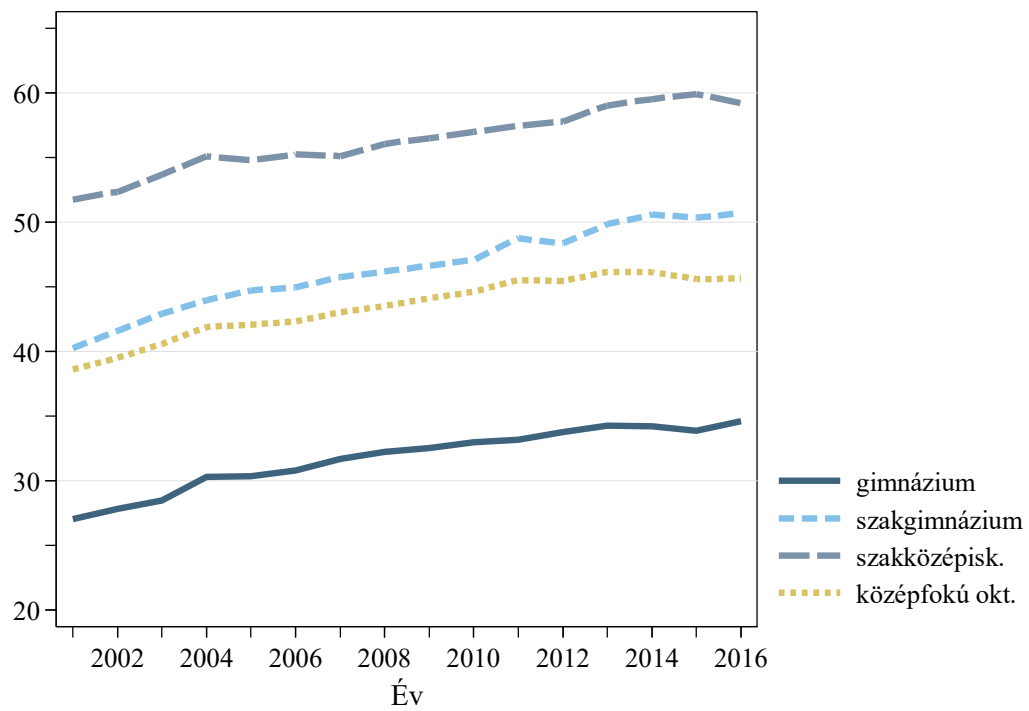
A középfokú oktatás esetében kisebbek a településtípus szerinti különbségek, a hátrányos helyzetű diákok körében pedig a teljes népességben mért értékhez hasonló a bejárók aránya, leszámítva Budapestet, ahol elmarad ettől.

**C1.11.1. ábra: A bejáró diákok százalékaránya oktatási szint és programtípus szerint (2001–2016)**

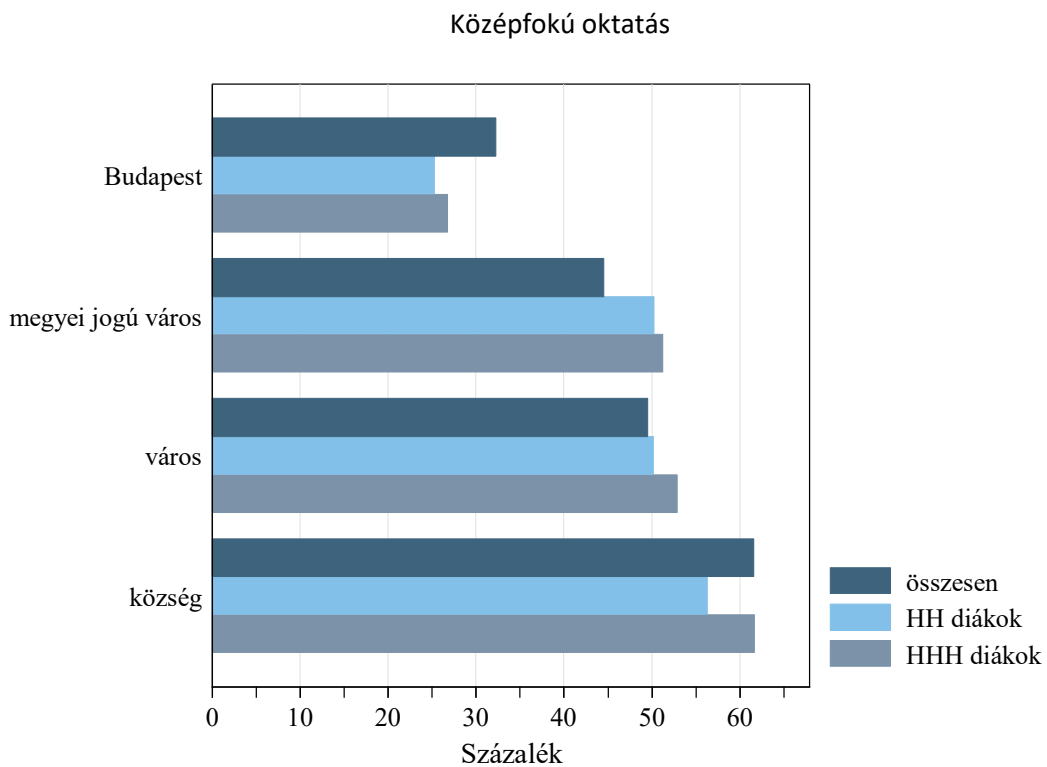
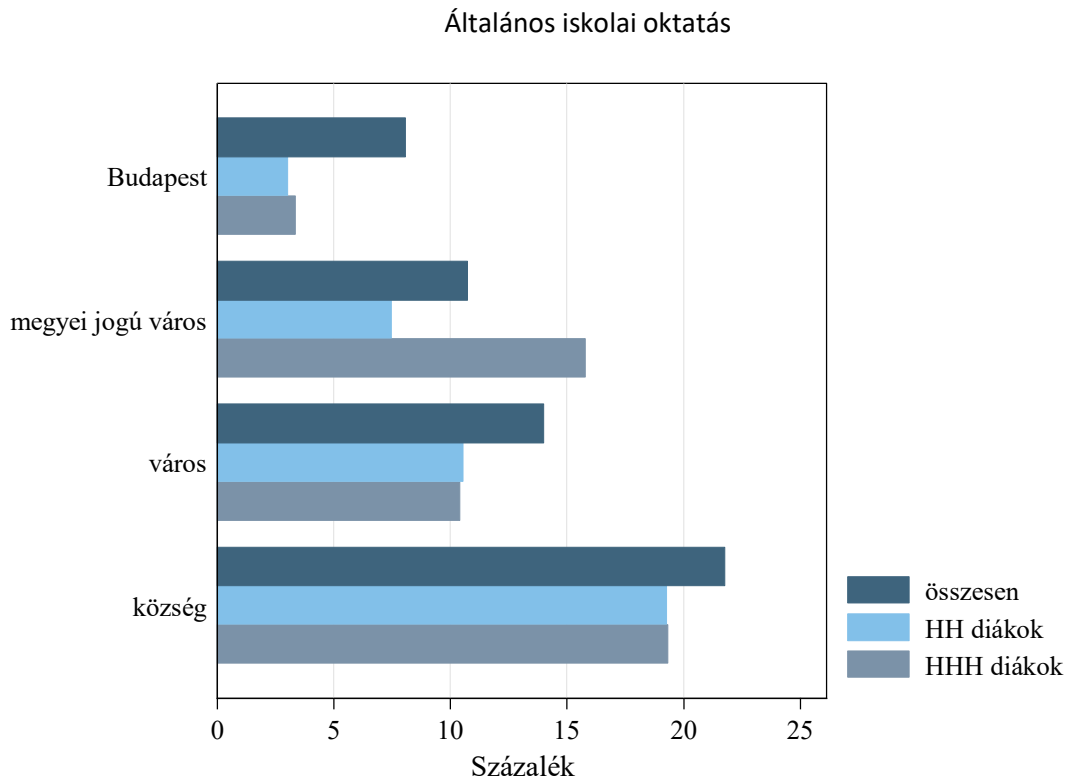
Óvoda és általános iskolai oktatás



Középfokú oktatás



C1.11.2. ábra: A bejáró diákok százalékaránya településtípus és hátrányos helyzet szerint (2016)



A C1.11. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_11.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_11.xlsx)

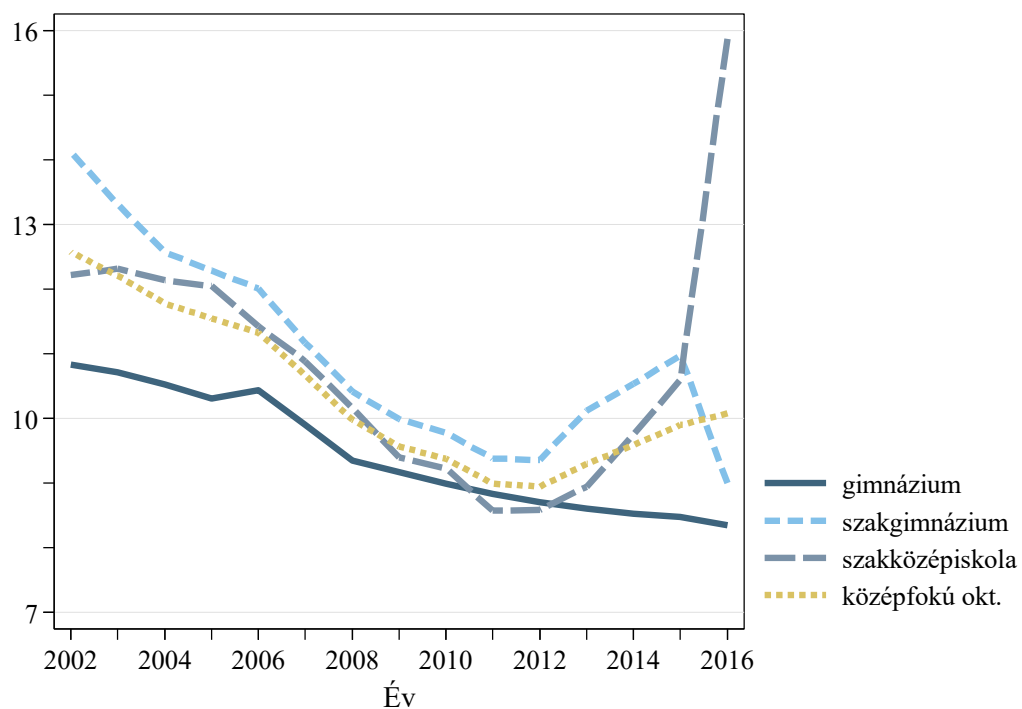
### C1.12. indikátor: A kollégista diákok aránya

Ez az indikátorcsoport azt mutatja meg, hogy mekkora a kollégiumban lakó diákok aránya a nappali tagozaton tanulók körében.

A kollégisták aránya a középfokú oktatásban 2016-ban összességében 10 százalék körül alakult (C1.12.1 ábra). Míg korábban a szakgimnáziumokban tanulók, 2016-ban a szakközépiskolások között volt a legtöbb kollégista; az utóbbi csoportban ugrásszerű növekedés következett be. Az általános iskolások kevesebb mint 1 százaléka kollégista.

Az időbeli összehasonlítás azt mutatja, hogy a kollégisták aránya jelentősen csökkent 2002 és 2012 között. 2013-tól azonban a szakképző iskolák esetében ismét növekedő tendencia látható.

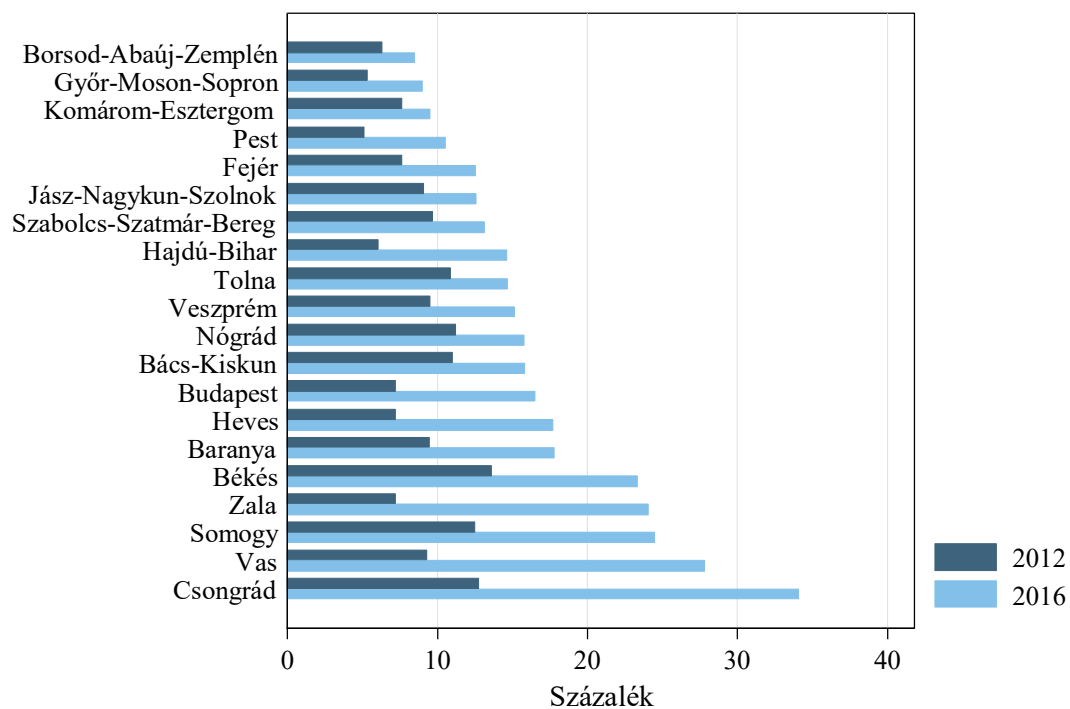
**C1.12.1. ábra: A kollégista diákok százalékaránya a középfokú oktatásban programtípusonként (2002–2016)**



A kollégisták arányának megyék közötti összehasonlításából kitűnik, hogy mind a 2016-os kollégiumi részvételi arányokban, mind pedig a 2012 és 2016 közötti változás mértékében jelentős területi különbségek vannak. A szakközépiskolások kollégisták aránya például minden megyében növekedett, de ezen belül Békés, Zala, Somogy, Vas és Csongrád megyében különösen nagy mértékben (C1.12.2 ábra).



**C1.12.2. ábra: A kollégista diákok százalékaránya a szakközépiskolások között megyénként (2012, 2016)**



A C1.12. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1\\_12.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C1_12.xlsx)

## C2. Továbbhaladás és lemorzsolódás

A továbbhaladást és lemorzsolódást leíró indikátorcsoport azt mutatja be, hogy az egyes oktatási szinteken és programtípusokban milyen gyakori az évisméltés, milyen az általános iskola utáni jelentkezések és továbbtanulók megoszlása a három középfokú programtípusban, és milyen mértékű a lemorzsolódás.

### *Az évisméltők aránya a közoktatásban*

A C2.1. és C2.2. indikátorok azt mutatják be, hogy milyen mértékű az évisméltés a közoktatásban a különböző oktatási szinteken és programtípusokban.

#### **C2.1. indikátor: Az évisméltő diákok aránya**

Ez az indikátor azt mutatja meg, hogy egy-egy tanévben milyen gyakorisággal fordul elő, mennyire jellemző az évisméltés. Az egyes oktatási szinteken az indikátor az évisméltésnek az évfolyamok szerinti adatokból számított átlagos előfordulását mutatja az adott tanévben. Például az évisméltő diákok aránya az alsó tagozaton az 1., 2., 3. és 4. évfolyamos évisméltési arányok átlaga az adott tanévben.

Az évisméltés nagyon eltérő mértékű az egyes oktatási szinteken és programtípusokban (C2.1.1 ábra).<sup>22</sup> Az általános iskolai oktatásban 2016-ban 2 százalék alatt volt az évisméltési arány a felső tagozaton, az alsó tagozaton körülbelül 3 tized százalékponnyival alacsonyabb. Az alsó tagozaton 2001 és 2016 között csökkenő tendencia figyelhető meg, míg a felső tagozaton csak az utóbbi néhány évben látható hasonló csökkenés.

A középfokú oktatásban összességében 4 százalék körüli az évisméltési arány, nagyjából az általános iskolai érték kétszerese. A programtípusok közötti különbségek azonban igen jelentősek. Míg a gimnáziumokban 2016-ra az évisméltési arány megközelítette az egy százalékot, a szakgimnáziumokban 3, a szakközépiskolákban 8 százalék körüli értékek jellemzőek. A tendenciák is eltérőek. A szakközépiskolákban 2007 és 2012 között ugrásszerűen emelkedett, lényegében megkétszereződött az évisméltési arány, majd a 2013–15-ös időszakban gyors csökkenés következett be. Hasonló változások mentek végbe a szakgimnáziumokban is, de ezek sokkal kisebb mértékűek voltak.

Érdekes változások figyelhetők meg a nemek közötti különbségekben is (C2.1.2 ábra). Összességében az évisméltés nagyobb mértékű a fiúk körében, de a nemek közötti különbségek mértéke csökkent 2001 és 2016 között. 2001-ben még az általános iskolában és mindhárom középfokú programtípusban lényegesen nagyobb volt az évisméltési arány a fiúk között. 2016-ra a szakgimnáziumokban a lányok „utolérték” a fiúkat, a szakközépiskolákban pedig „le is körözték” őket. A szakközépiskolai oktatásban ehhez hozzájárulhatott a tankötelezettségi szabályok és a lemorzsolódási arányok változása is, de a többi programtípusban ez aligha magyarázhatja a különbségek szűkülését. Mindezzel együtt a középfokú oktatásban összességében még mindig több

---

<sup>22</sup> Itt most nem különböztetjük meg a 6/8 évfolyamos gimnáziumi és az általános iskolai képzést a felső tagozaton; mindkettőt a felső tagozat kategóriába soroljuk, illetve néhol az egyszerűség kedvéért összefoglalóan általános iskolai képzésként hivatkozunk rájuk.

fiú ismételt évet az összetételhatás miatt, vagyis azért, mert a fiúk nagyobb arányban tanulnak a magasabb bukási arányú szakközépiskolában, mint a lányok.

Jelentős különbségek figyelhetők meg évfolyamok szerint is, illetve a speciális nevelési igényű (SNI) diákok elkülönített oktatása és a többi általános iskolai program között. Az általános iskolákban az SNI programokban lényegesen magasabb az évismétlési arány, de ezen belül is kiugróan magas az 1. évfolyamon (C2.1.3 ábra). Ráadásul, míg 2010 után a 2–8. évfolyamon ezekben a programokban stagnált, és az időszak végén valamelyest csökkent az évismétlések aránya, addig az 1. évfolyamon 2010 után jelentősen nőtt. A többi általános iskolai programban is megfigyelhetők különbségek az évfolyamok között. Az évismétlési arány itt is a kezdő évfolyamban a legmagasabb; 2016-ban 3 százalék volt, ezt követi a 7., 6. és 5. évfolyam 2 százalék feletti aránnyal.

A középfokú oktatásban is a kezdő évfolyamon a legmagasabb az évismétlési arány, a magasabb évfolyamokon pedig egyre alacsonyabb (C2.1.4 ábra). A szakközépiskolákban a 9. évfolyamon a teljes vizsgált időszakban 10 százalék feletti volt az évismétlés aránya, 2016-ban a diákok 15 százaléka ismételt évet, míg a felsőbb évfolyamokon az arány nem haladta meg az 5 százalékot.<sup>23</sup> Ehhez a különbséghez hozzájárulhat a jelentős lemorzsolódási arány is; a kilencedikben évet ismétlők egy része feltehetően már nem vesz részt a képzésben a felsőbb évfolyamokon, és így nem is ismételt évet.

A szakgimnáziumokban hasonló jellegű, de kisebb mértékű különbségeket figyelhetünk meg. 2016-ban kilencedikben 7 százaléknyi volt az évismétlési arány, 2010-ben 4, 2011-ben 3, 2012-ben pedig már csak 1.

Az indikátor értékében jelentősek a területi különbségek is (C2.1.5 ábra). Az általános iskolák felső tagozatát tekintve az észak-magyarországi és az észak-alföldi megyékben a leggyakoribb az évismétlés, ezen belül is kiugróan nagy mértékű Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyében. Ugyanakkor a területi különbségek 2010 és 2016 között nőttek: míg a legtöbb megyében csökkent az évismétlési arány, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében növekedett, Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megyében pedig lényegében változatlan maradt.

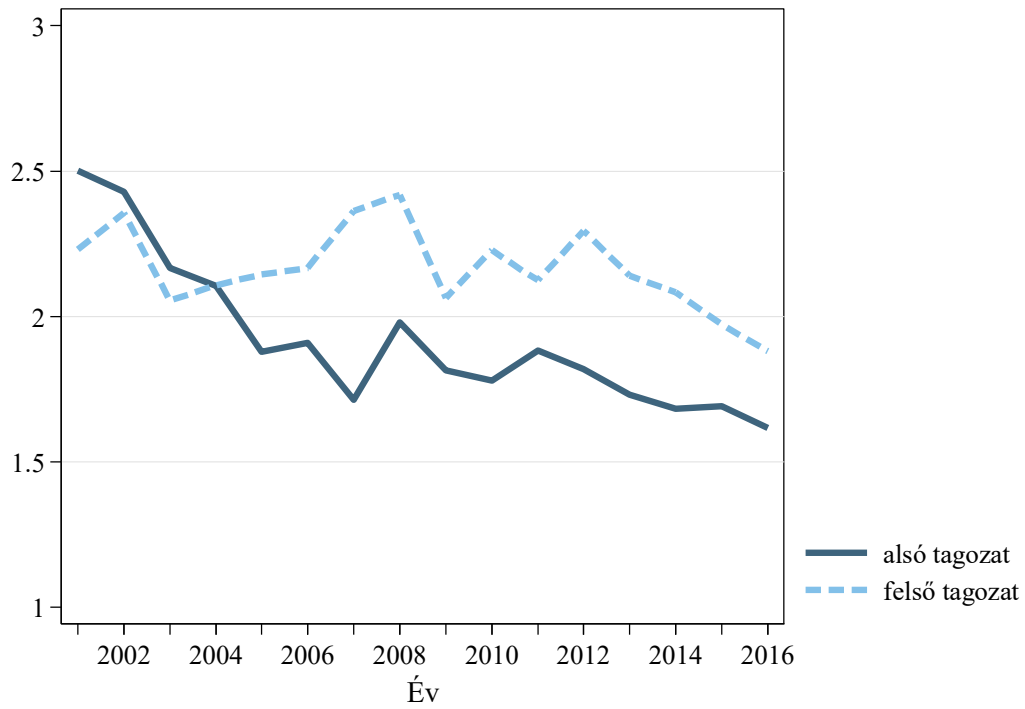
A területi különbségek a szakközépiskolai évismétlési arányokban is számottevőek. Itt jelentős átrendeződés figyelhető meg 2010 és 2016 között. Míg korábban Borsod-Abaúj-Zemplén, Komárom-Esztergom és Baranya megye volt a „listavezető”, 2016-ra Szabolcs-Szatmár-Bereg, Somogy, Nógrád, Zala és Heves megyében lett a legmagasabb az arány.

---

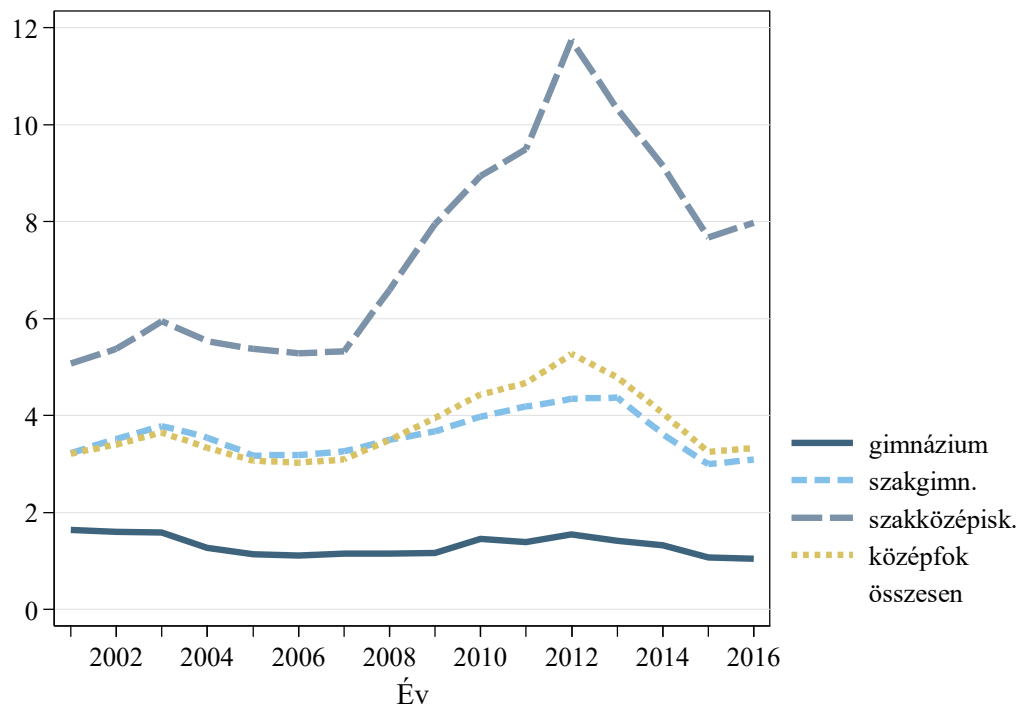
<sup>23</sup> Mivel a szakközépiskolai (korábbi nevén szakiskolai, még korábban szakmunkásképző) képzés hossza a vizsgált időszakban előbb 3-ról 4 évre nőtt, majd újra 3 évre csökkent, a 11. és 12. évfolyamok adatait összevonva közöljük.

**C2.1.1 ábra: Az évismétlő diákok százalékaránya oktatási szint és programtípus szerint (2001–2016)**

Alapfokú oktatás (1–8. évfolyam)

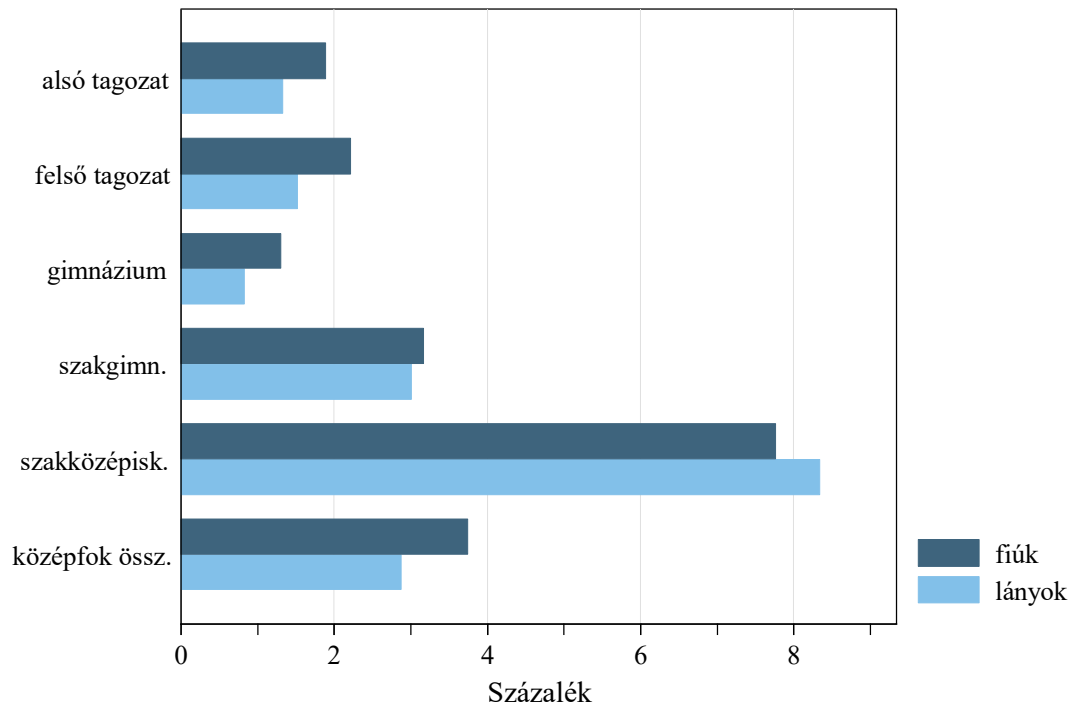


Középfokú oktatás

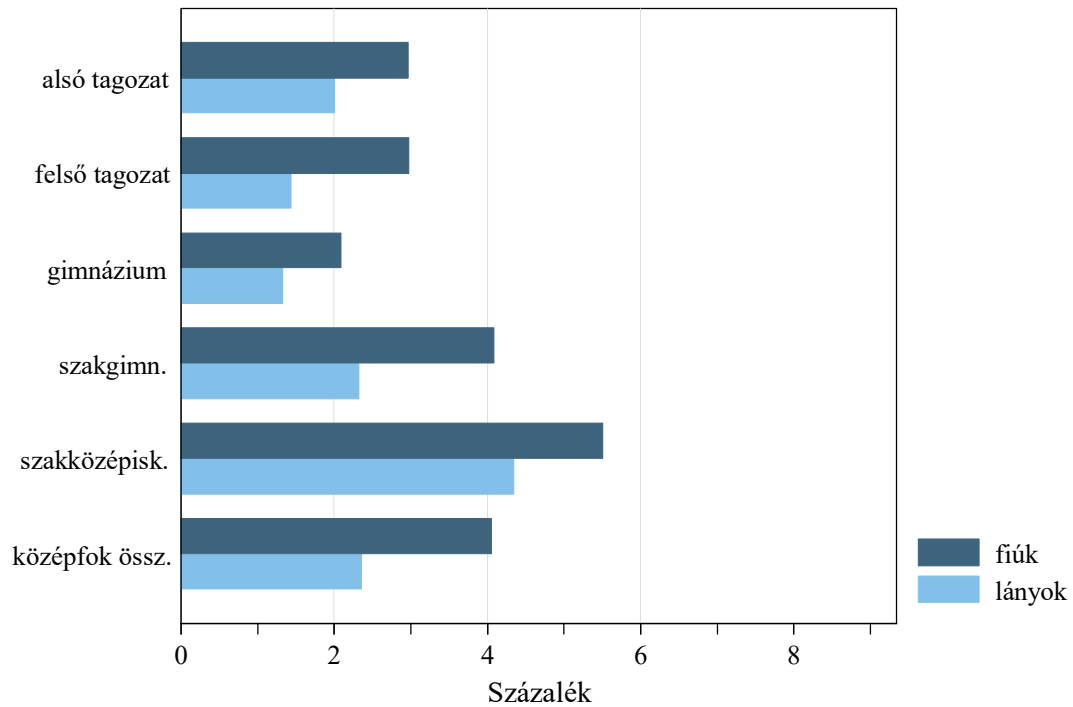


C2.1.2 ábra: Az évismételő diákok százalékaránya oktatási szint, programtípus és nemek szerint

2016

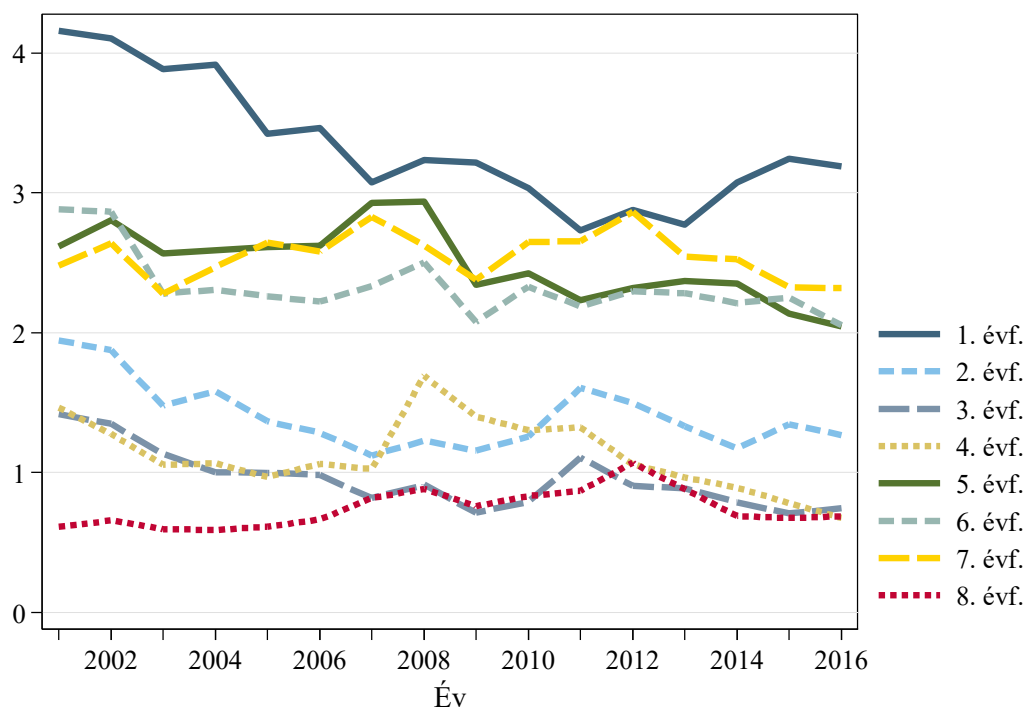


2001

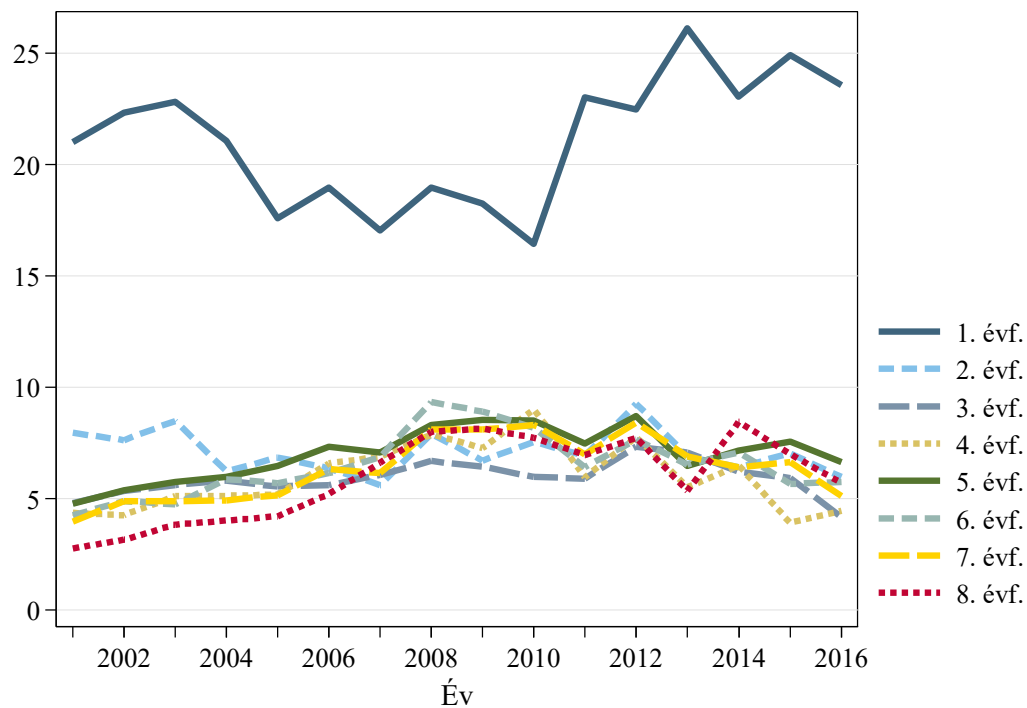


**C2.1.3 ábra: Az évismétlő diákok százalékaránya az általános iskolában évfolyamonként (2001–2016)**

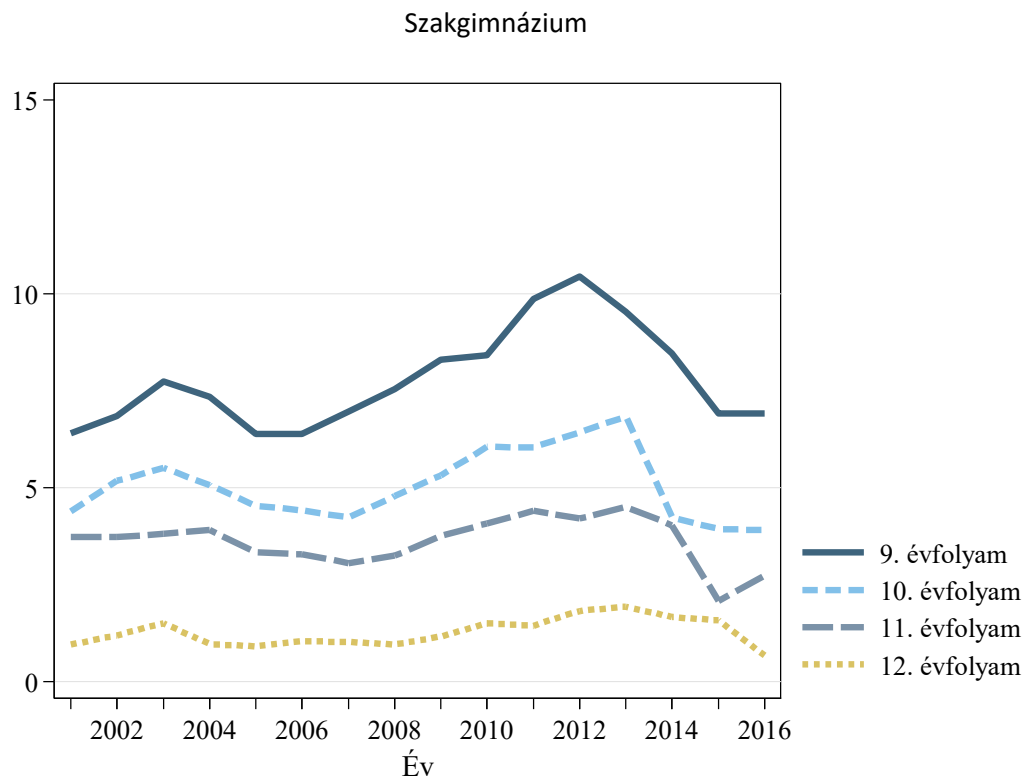
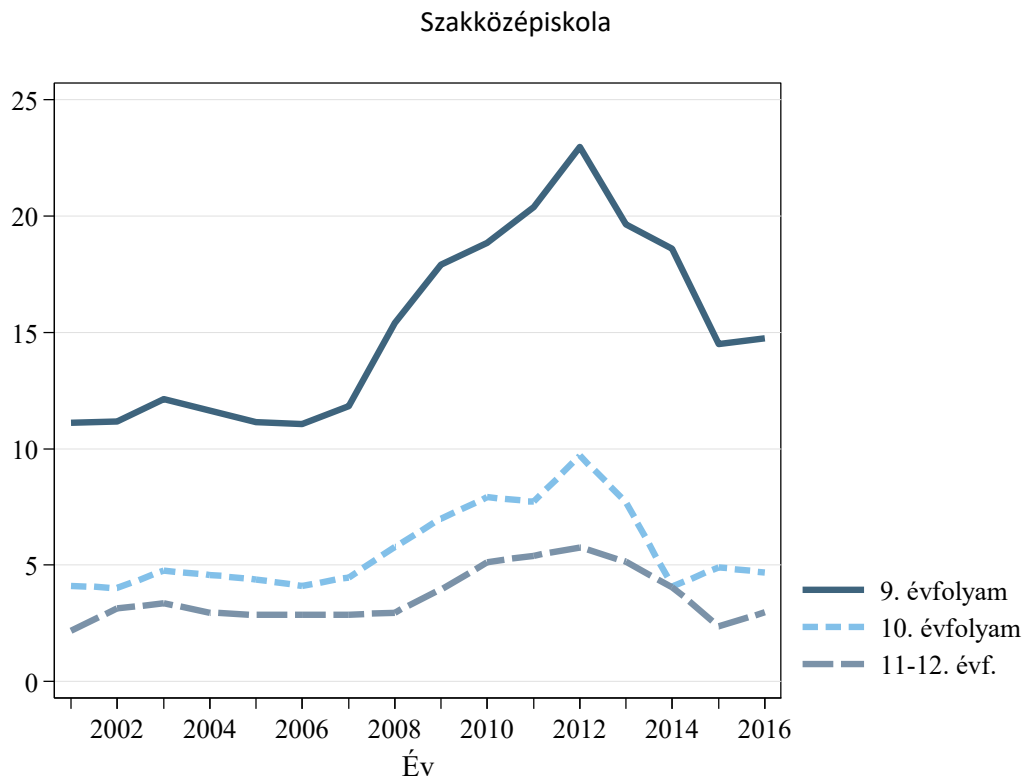
Nem speciális nevelési igényű (nem SNI) diákok oktatási programja



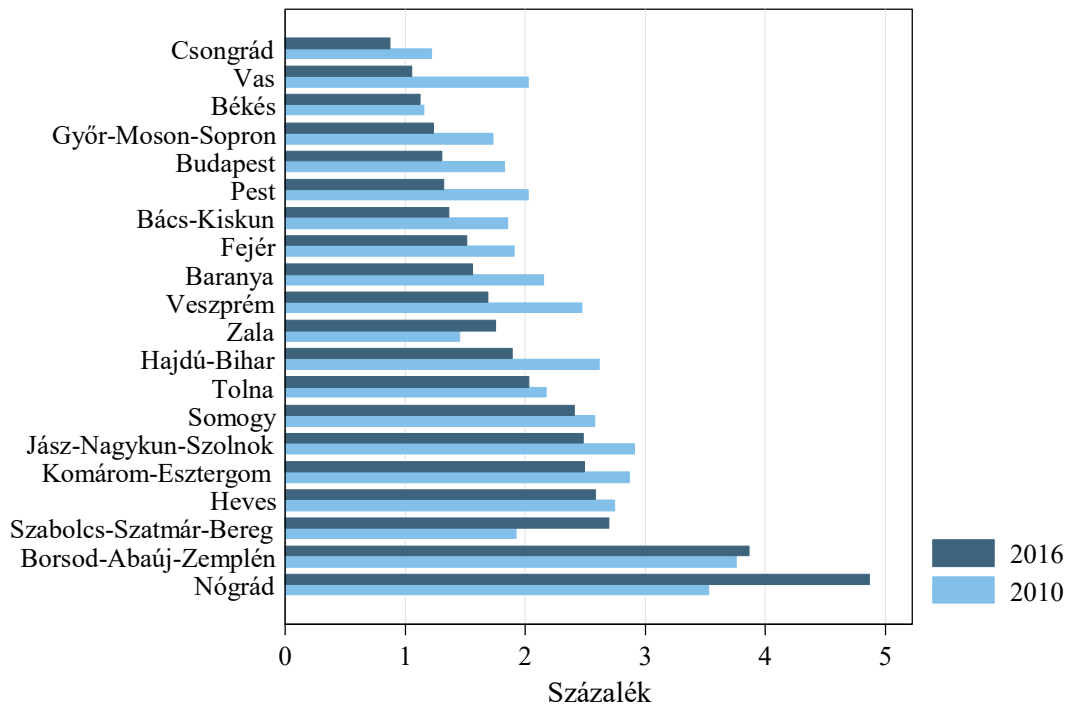
Speciális nevelési igényű (SNI) diákok oktatási programja



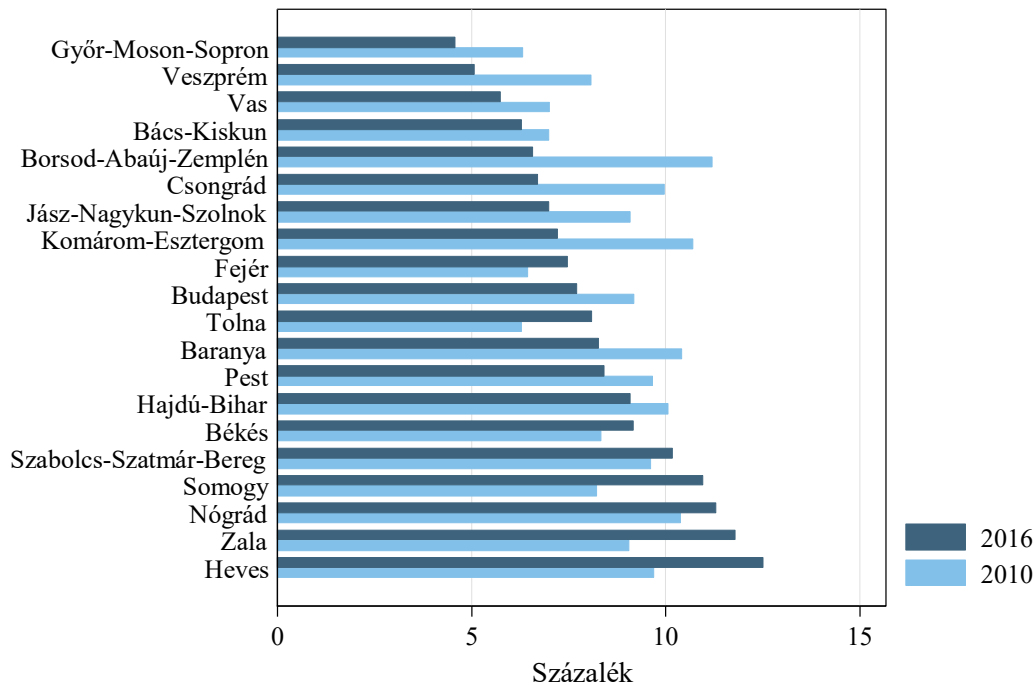
**C2.1.4 ábra: Az évismétlő diákok százalékaránya a szakközépiskolákban és szakgimnáziumokban, évfolyamonként (2001–2016)**



**C2.1.5 ábra: Az évismétlő diákok százalékaránya a felső tagozaton megyénként (2001, 2010, 2016)**



**C2.1.6 ábra: Az évismétlő diákok százalékaránya a szakközépiskolákban megyénként (2001, 2010, 2016)**



A C2.1. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2\\_1.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2_1.xlsx)



## **C2.2. indikátor: A legalább egyszer vagy többször évet ismételt diákok aránya a 8. és a 10. évfolyamon**

Ez az indikátor azt mutatja meg, hogy a diákok mekkora része kényszerült legalább egyszer évismétlésre bármikor korábbi iskolai pályafutása során, a 8., illetve a 10. évfolyam előtt.<sup>24</sup> Míg tehát a C2.1. indikátor arról ad képet, hogy mennyire jellemző az évismétlés évfolyamonként, oktatási szintenként vagy programtípusok szerint, a C2.2. indikátor arról ad információt, hogy közoktatásbeli pályafutásuk során a diákok milyen arányban ismételték évet. A kétféle megközelítésre azért van szükség, mert a diákok egy része egynél többször kényszerül évismétlésre.

A 2016-os mérés szerint nyolcadikig a diákok 6 százaléka ismételt legalább egyszer évet, a tizedik évfolyamra ez az arány megduplázódik (C2.2.1 ábra). Azoknak a diákoknak az aránya pedig, akik tizedikig legalább kétszer ismételték évet, 2,5 százalék körül volt.

Az általános iskolai képzés végéig egyszer, illetve többször évet ismétlők aránya 2006 és 2016 között valamelyest csökkent, tizedikig viszont 2008-tól kezdve lényegében nem változott az indikátor értéke.

Az indikátor értéke jelentős különbségeket mutat programtípus szerint (C2.2.2 ábra). A 2016-os adatfelvételkor a szakközépiskolások több mint egyharmada ismételt már legalább egyszer évet a tizedik évfolyamig, csaknem minden tizedik diák pedig többszörös évismétlő volt. Figyelemre méltó, hogy a szakgimnáziumokban tanulók egytizede is ismételt már évet.

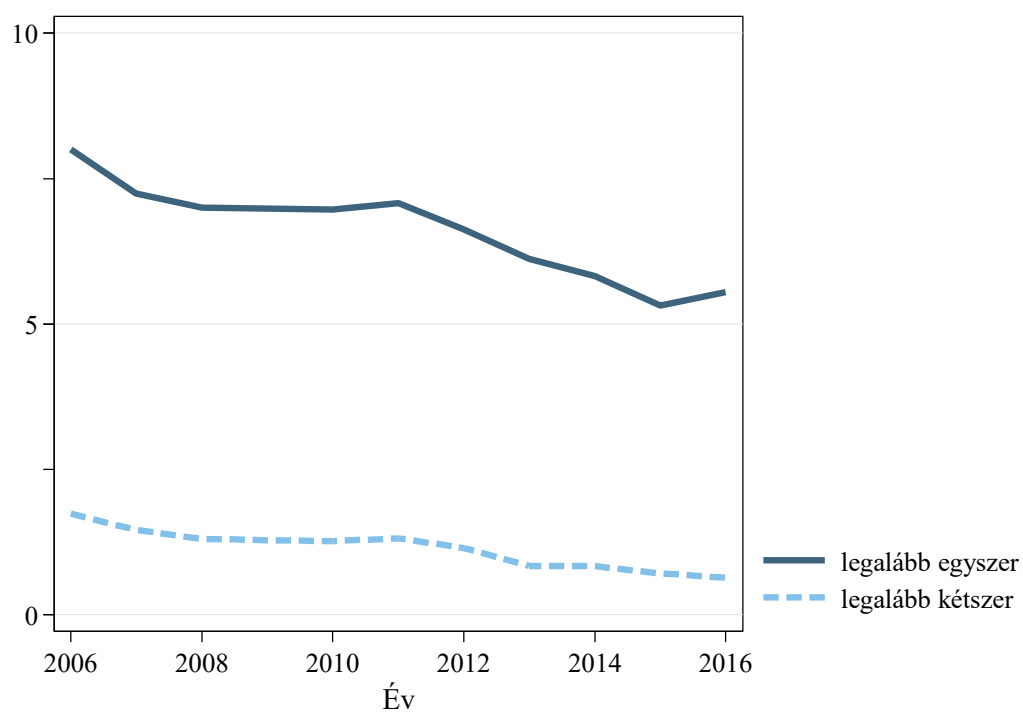
Az évismétlés családi háttér szerinti különbségei is igen nagyok (C2.2.3 ábra). A 2016-os adatok szerint az általános iskola végére a halmozottan hátrányos helyzetű diákok körében hozzávetőlegesen négyszer akkora az évismétlési arány, mint a nem hátrányos helyzetű diákok között. Minden ötödik halmozottan hátrányos helyzetű már legalább egyszer évet ismételt az általános iskolában, tizedikre ez az arány 30 százalék feletti.

---

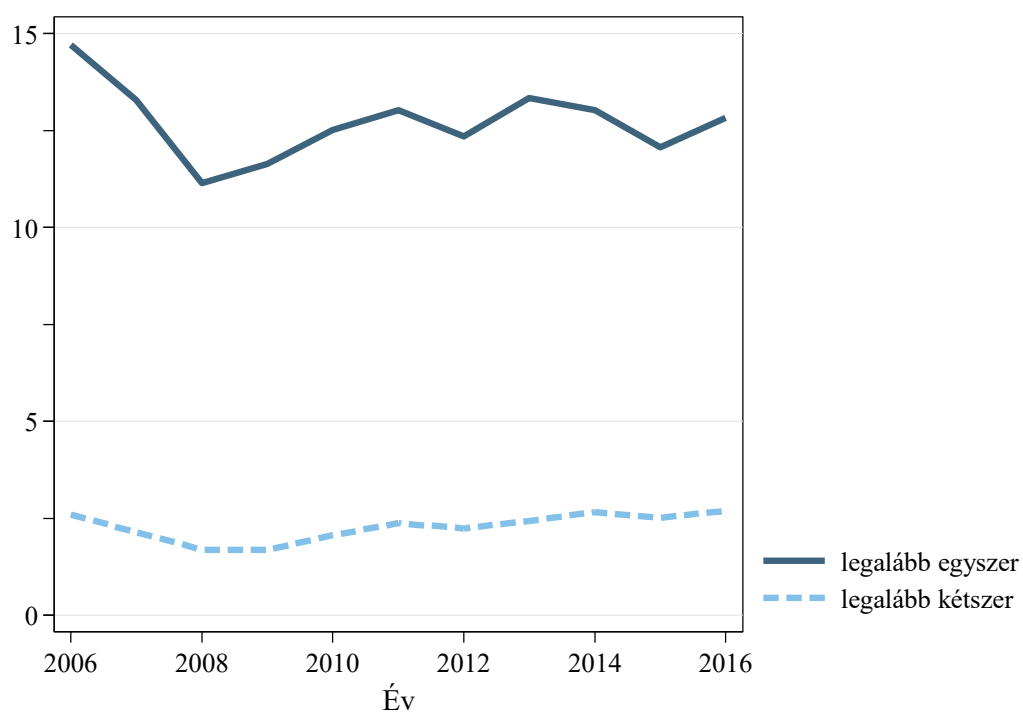
<sup>24</sup> Az indikátor célja annak mérése, hogy a diákok egy adott születési vagy iskolába lépési kohorszában milyen arányú az évismétlés a nyolcadik, illetve tizedik osztályig. Az utóbbi esetben például  $I(1-10)/N$ , ahol  $I$  az első és tizedik osztály között évet ismétlők száma,  $N$  pedig kohorsz létszáma. Az indikátor kiszámításának alapja az országos kompetenciamérés nyolcadikos és tizedikes tanulói adatbázisa, ahol nem egy kohorszt figyelünk meg, hanem egy kohorsznyi diákot kiegészítve az aktuális tanév évismétlőivel. Amit mérni tudunk tehát, az az  $I(1-10)/[N+I(10)]$ . Ezáltal a tényleges évismétlési arányokat az indikátor valamelyest alul becsüli, azonban a tizedikes évismétlési arányok más adatbázisban megfigyelhető értékei mellett (lásd az előző indikátort) ez a torzítás csekély mértékű.

C2.2.1 ábra: A legalább egyszer és a kétszer évet ismételt diákok százalékaránya (2006–2016)

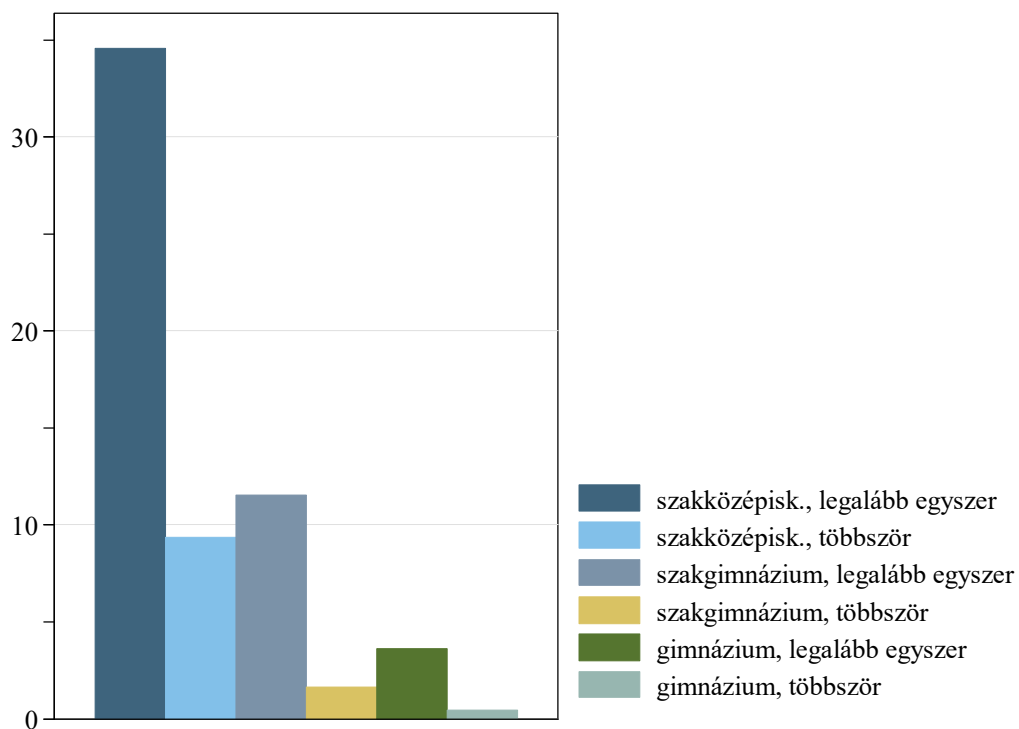
1–8. évfolyam



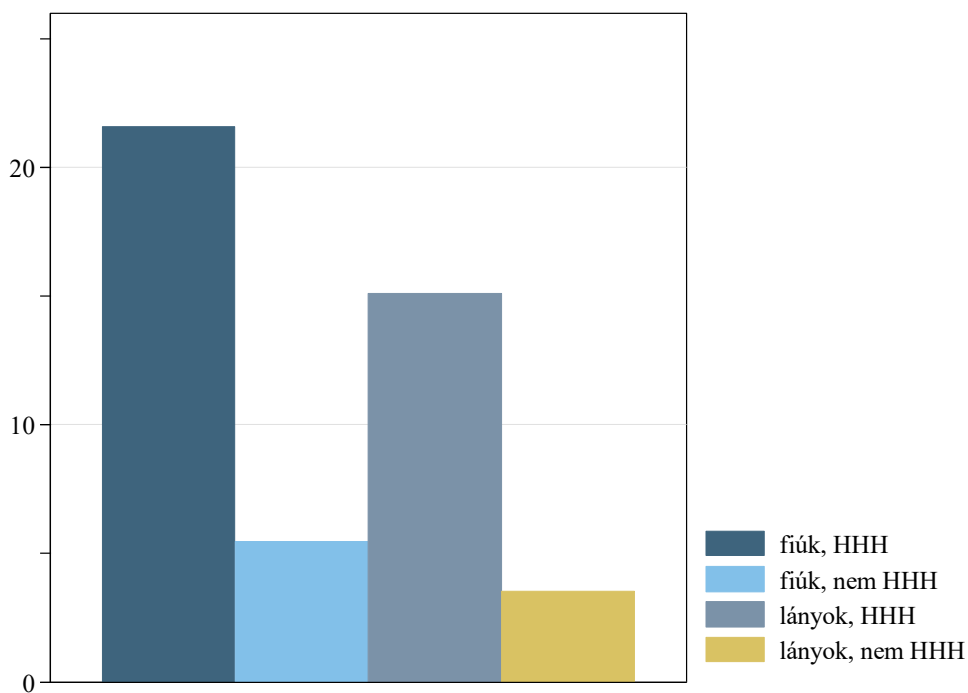
1–10. évfolyam



**C2.2.2 ábra: Az 1–10. évfolyamokon legalább egyszer és többször évet ismételt diákok százalékaránya programtípus szerint (2016)**



**C2.2.3 ábra: Az 1–8. évfolyamokon legalább egyszer és többször évet ismétlő diákok százalékaránya halmozottan hátrányos helyzet és nemek szerint (2016)**



A C2.2. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2\\_2.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2_2.xlsx)

## *A középfokú programok kínálata és kereslete*

A C2.3. indikátor a középfokú továbbtanulásra való jelentkezésekről, míg a C2.4. és C2.5. indikátorok a már középiskolába felvett tanulók programtípus, nem és hátrányos helyzet szerinti megoszlásáról adnak képet.

### **C2.3. indikátor: A középfokú továbbtanulásra jelentkezett tanulók megoszlása az első helyen történt jelentkezés programtípusa szerint<sup>25</sup>**

A C2.3. indikátorcsoport azt mutatja, hogy a 2002–2010 közötti időszakban a jelentkezések átlagos rangsoraiban alapvető változások nem történtek, azóta azonban a szakgimnáziumi jelentkezések aránya 41-ről 35 százalékra csökkent, míg a gimnáziumi jelentkezések aránya 34 százalékról 38-ra nőtt.

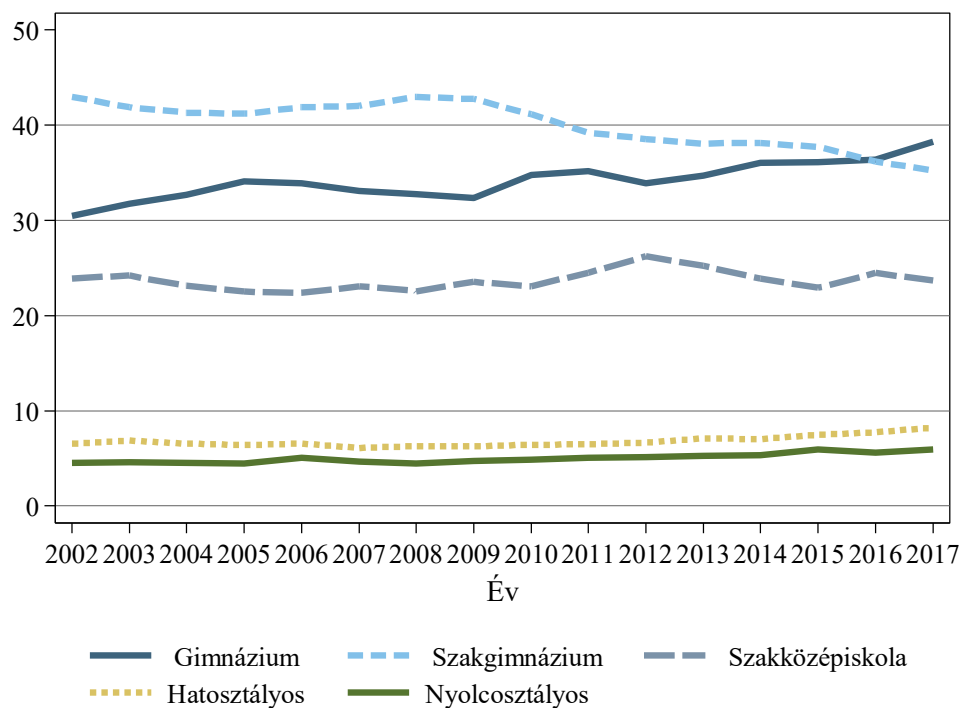
A legtöbb tanuló a vizsgált időszak legnagyobb részében első helyen szakgimnáziumba jelentkezett, ám 2017-ben már többen jelentkeztek négyosztályos gimnáziumba. A többi programtípusba, a szakközépiskolába és a hat-, illetve nyolcosztályos gimnáziumokba történő jelentkezések aránya változatlan. Az előbbie 22–24 százalék körüli, míg az utóbbiaké 5–7 százalék körüli értéket mutat (C2.3.1 ábra).

A jelentkezés során első helyen megjelölt iskolák programtípusa szerint számottevőek a nemek közötti különbségek. A lányok inkább a négyosztályos gimnáziumokba, illetve szakgimnáziumokba jelentkeznek – bár a vizsgált időszak elejéhez képest az utóbbi években a gimnáziumokat jóval többen választják. Ezzel szemben a fiúk egyértelműen a szakgimnáziumokba jelentkeznek első helyen, míg a szakközépiskolákban, illetve a gimnáziumokban átlagosan azonos arányban kívánnak továbbtanulni. A fiúknál is tapasztalható azonban, hogy a szakgimnáziumokba az elmúlt öt évben folyamatosan egyre kevesebben jelentkeznek első helyen, a gimnáziumi jelentkezések aránya viszont folyamatosan nő. A hat- és nyolcosztályos gimnáziumokba a fiúk és a lányok is hasonló arányban jelentkeztek, bár a lányok ezeket is körülbelül egy százalékkal többen jelölték meg első helyen (C2.3.2 ábra). Csakúgy, mint a gimnáziumi jelentkezéseknél, itt is folyamatos, bár viszonylag mérsékelt emelkedés figyelhető meg a jelentkezők arányában.

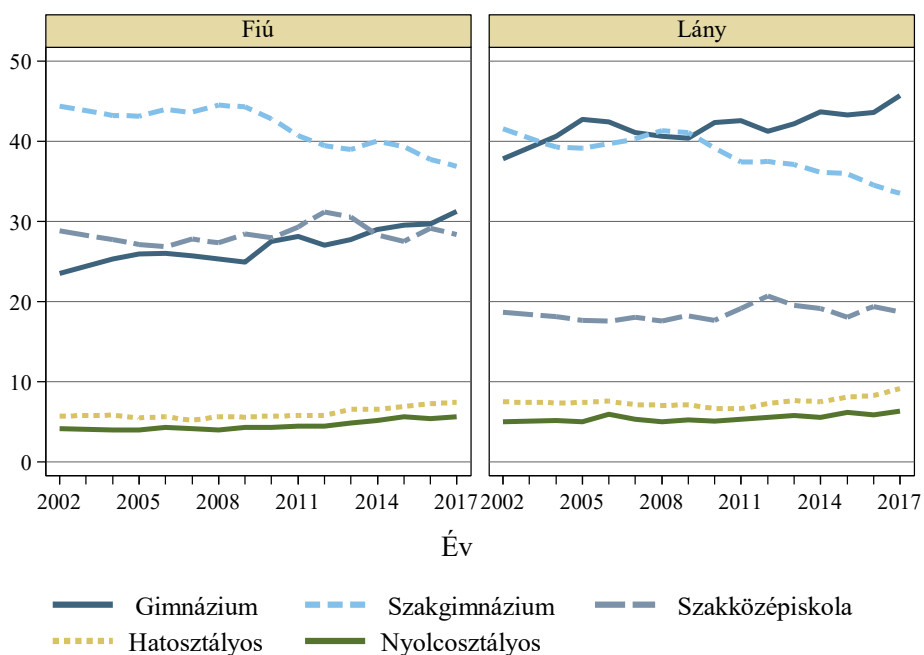
---

<sup>25</sup> A négyosztályos gimnáziumi, szakközépiskolai, illetve szakiskolai jelentkezések számát az előző évben 8. évfolyamos tanulók számához viszonyítottuk, míg a hat- és nyolcosztályos gimnáziumi jelentkezések számát az előző évi 6., illetve 4. évfolyamos tanulókéhoz. Lásd bővebben kötethez tartozó technikai útmutató leírásait.

**C2.3.1 ábra: A középfokú továbbtanulásra jelentkezett tanulók százalékos megoszlása az első helyen történt jelentkezés programtípusa szerint (2002–2017)**



**C2.3.2 ábra: Középfokú továbbtanulásra jelentkezett tanulók százalékos megoszlása az első helyen történt jelentkezés programtípusa szerint nemenként (2002–2017)**



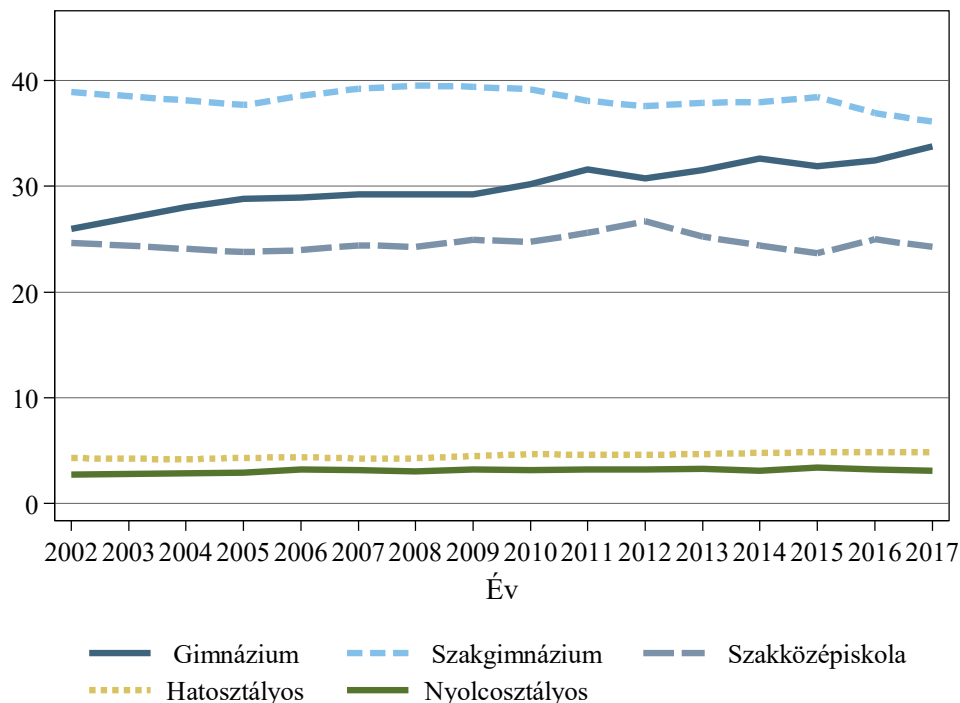
A C2.3. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2\\_3.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2_3.xlsx)

## C2.4. indikátor: A középfokon továbbtanuló tanulók megoszlása programtípus szerint

Hasonlóan a jelentkezésekhez, a középiskolákba felvételt nyert tanulók esetében is folyamatos csökkenés figyelhető meg a szakgimnáziumba felvettek arányában, míg a gimnáziumba felvettek arányában hasonló mértékű a növekedés. Programtípusonként vizsgálva a 2002 és 2017 közötti időszakban végig a szakgimnáziumokba vették fel a legtöbb tanulót, majd a sorrendben a gimnáziumok és a szakközépiskolák következnek. A hat-, illetve nyolcosztályos gimnáziumba felvett diákok aránya nem változott jelentősen: 5 százalék alatti, illetve 3 százalék körüli értéket mutatott (C2.4.1 ábra).<sup>26</sup>

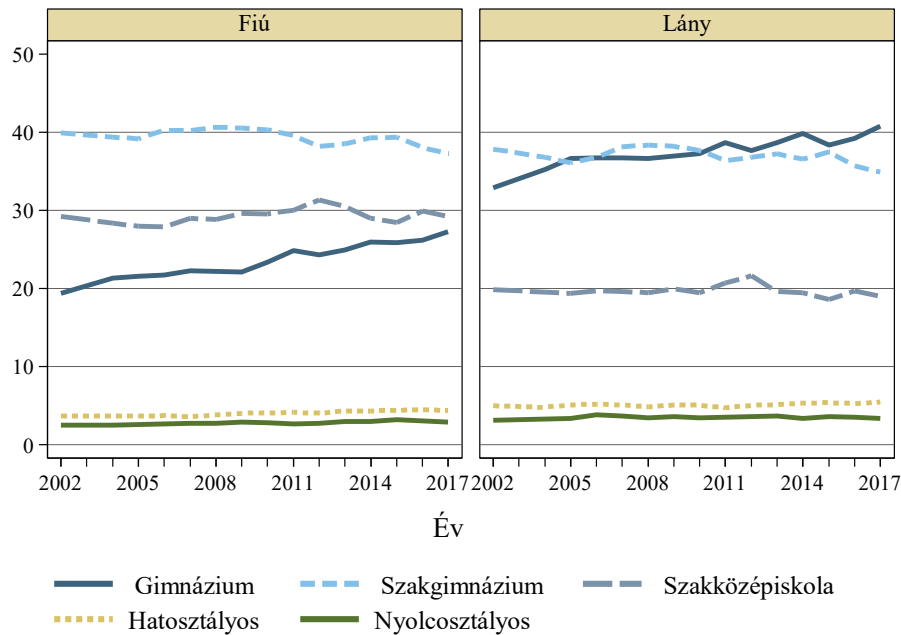
A nemek közti különbségek itt is jelentősek. A lányok közel azonos arányban járnak gimnáziumba és szakgimnáziumba (körülbelül 37 százalék), bár míg a vizsgált időszak elején a szakgimnáziumban továbbtanulók aránya volt magasabb, 2017-re a gimnáziumba járók aránya már nagyjából öt százalékkal haladta meg a szakgimnáziumba járókét. A fiúk jellemzően szakgimnáziumban tanulnak tovább, és bár a jelentkezések aránya a szakközépiskola és a gimnázium esetében közel azonosan alakult: a vizsgált időszak legnagyobb részében jóval több fiút vettek fel szakközépiskolába, mint gimnáziumba. E két programtípus aránya azonban évről évre közeledett egymáshoz: 2002-ben a szakközépiskolába és a gimnáziumba járó fiúk aránya 10 százalékkal tért el egymástól, 2017-re a különbség 2 százalékra csökkent. A hat- és a nyolcosztályos gimnáziumokba egy százalékkal több lány jár, mint fiú, és a különbség nem változott jelentősen 2002 és 2017 között (C2.4.2 ábra).

C2.4.1 ábra: A középfokon továbbtanuló tanulók százalékos megoszlása programtípus szerint (2002–2017)



<sup>26</sup> Az indikátor a felvételi rendszer sajátosságai miatt csak a normál eljárás keretében felvett tanulókról tartalmaz adatokat, a rendkívüli eljárás keretében felvettekről nem.

**C2.4.2 ábra: A középfokon továbbtanuló tanulók százalékos megoszlása programtípus szerint, nemenként (2002–2017)**



A C2.4. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2\\_4.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2_4.xlsx)

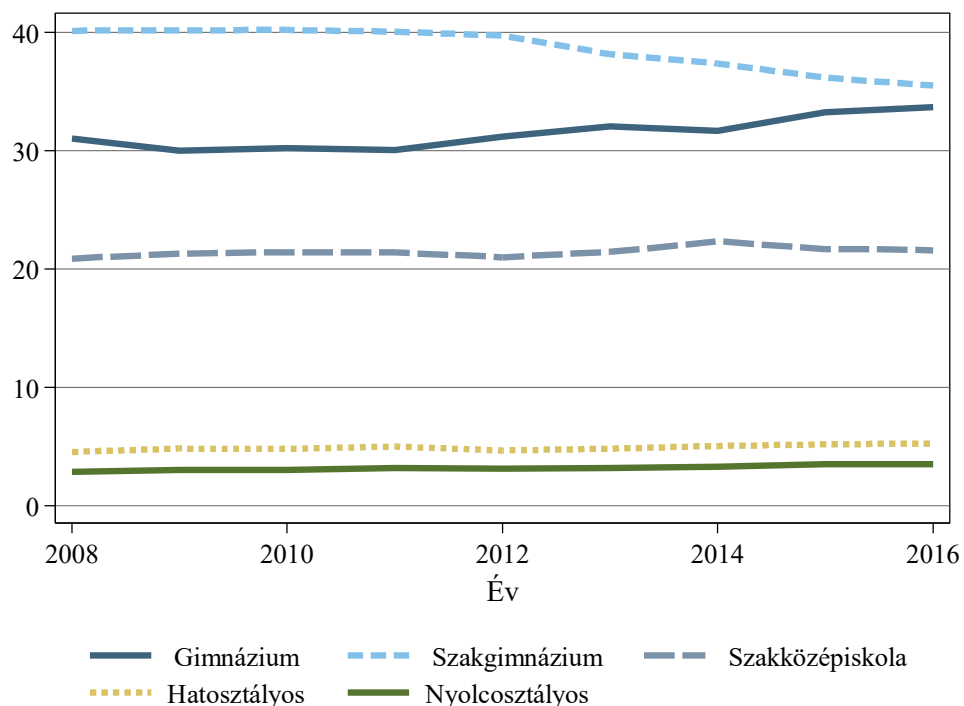
**C2.5. indikátor: A középfokra járó 10. évfolyamos tanulók megoszlása programtípus szerint**

A C2.5.1 ábra a középfokú iskolában 10. évfolyamra járó diákok megoszlását mutatja programtípus szerint. Jól látható, hogy az elmúlt pár évben a szakgimnáziumokban tanulók aránya kissé csökkent, míg a gimnáziumokban tanulóké emelkedett. A szakközépiskolákba, illetve a 6 és a 8 osztályos gimnáziumokba járó diákok aránya nem változott az elmúlt években.

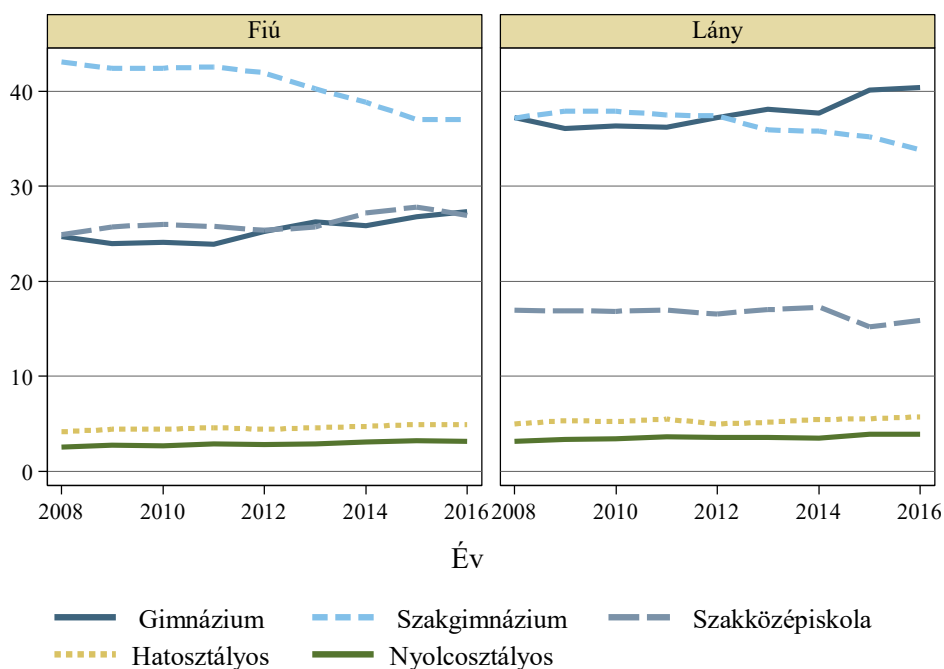
A C2.5.2 ábra ugyanezt a trendet mutatja nemek szerinti bontásban. A szakgimnáziumban tanuló fiúk és lányok aránya egyaránt csökkent, ugyanakkor a gimnáziumba járók aránya mindkét nem körében nőtt. Jól látszik az is, hogy míg a szakgimnáziumokban közel azonos arányban tanulnak fiúk és lányok, a lányok sokkal nagyobb arányban járnak gimnáziumba, míg a fiúk szakközépiskolába. A 6, illetve 8 osztályos gimnáziumban tanulók aránya mindkét nem körében közel azonos.

A C2.5.3 ábra halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) és nem HHH diákokra bontva mutatja a 10. évfolyamosok programtípus szerinti megoszlását. Jól látható, hogy a HHH státuszú tanulók több mint fele – 2016-ra már 60 százaléka – szakközépiskolába járt, míg a gimnáziumokban 10 százalék körüli az arányuk, a 6 és 8 osztályos gimnáziumokban pedig elenyésző.

**C2.5.1 ábra: A középfokra járó 10. évfolyamos tanulók megoszlása programtípus szerint (2008–2016)**

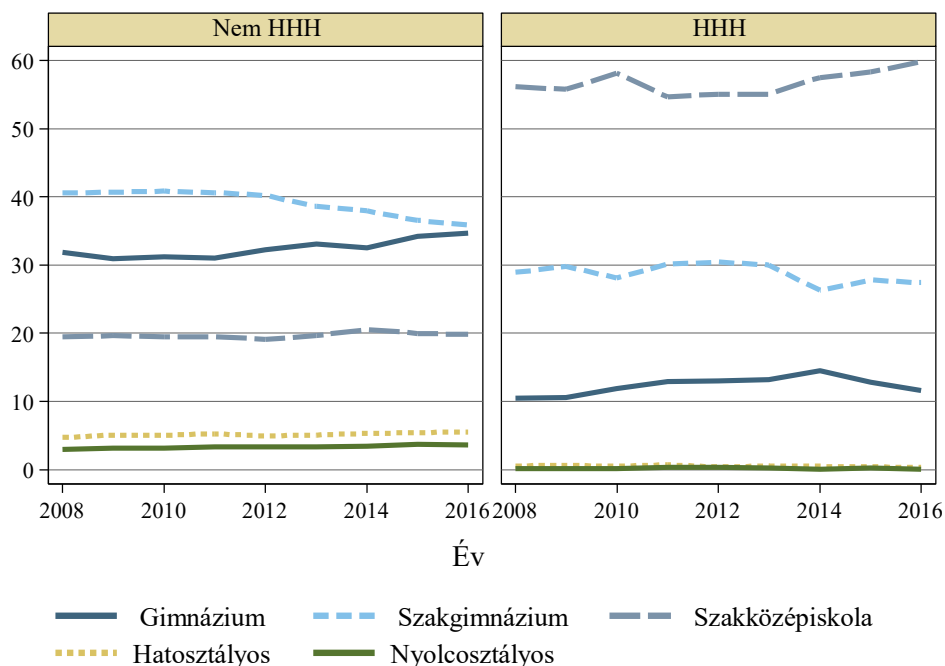


**C2.5.2 ábra A középfokra járó 10. évfolyamos tanulók megoszlása programtípus szerint, nemek szerint (2008–2016)**





**C2.5.3 ábra A középfokra járó 10. évfolyamos tanulók megoszlása programtípus és hátrányos helyzet szerint (2008–2016)**



A C2.5. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2\\_5.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2_5.xlsx)

### C2.6. indikátor: Az egy tanévben lemorzsolódó diákok aránya

A C2.6. indikátor azt mutatja be, hogy a diákok egy-egy korcsoportban milyen arányban morzsolódnak le a közoktatásból egy adott tanévben. Lemorzsolódásnak tekintjük azt, ha egy diáknak a tanév elején tanulói jogviszonya volt, nem szerzett középfokú végzettséget az adott tanévben, a következő tanév elején pedig nem rendelkezett tanulói jogviszonnal.<sup>27</sup> A programtípust vagy iskolát váltó diákokat nem tekintjük lemorzsolódónak.

Fontos hangsúlyozni ennek az indikátornak a sajátosságait és korlátait. Oktatáspolitikai szempontból Magyarország és az Európai Unió számára is kiemelten fontos a korai iskolaelhagyás problémája. A korai iskolaelhagyók, vagy hétköznapi szóhasználattal lemorzsolódók aránya egy állomány típusú mérőszám, amit akkor tudunk pontosan megállapítani, amikor egy adott születési kohorsz tagjainak többsége már túl van a középfokú pályafutásán. A C2.6. indikátor ezzel szemben folyamatindikátor, nem a lemorzsolódók kohorszbeli arányát méri, hanem a lemorzsolódás gyakoriságát egy-egy tanévben. A korai iskolaelhagyók aránya természetesen ennek a folyamatnak a végeredménye, de több okból sem vezethető le közvetlenül a tanéves adatokból. Egyfelől azért nem,

<sup>27</sup> Ez a meghatározás lényegében követi Fehérvári Anikó (2015) Lemorzsolódás és a korai iskolaelhagyás trendjei (Neveléstudomány, 2015/3) tanulmányának definícióját. A HÍD programokat a tanulói jogviszony szempontjából figyelembe vesszük, de elvégzésüket nem tekintjük középfokú végzettségnek, azaz egy HÍD programot befejező, de ezután tanulmányait nem folytató diák lemorzsolódónak számít. Ugyancsak figyelembe vesszük a nem nappali tagozatos tanulói jogviszonyt is, tehát a nappali tagozatról esti képzésbe átlépő diákokat sem tekintjük lemorzsolódónak.

mert az adott tanévben lemorzsolódó diákok egy része később visszatér a tanulmányaihoz, és végzettséget szerez. Másfelől a lemorzsolódók egy része már rendelkezik középfokú végzettséggel, amit egy másik programban korábban szerzett (például érettségi után szakképző programban tanul, vagy éppen szakmunkás végzettséggel az érettségi megszerzéséért). Mivel az egyéni szintű tanulói nyilvántartás nem tartalmazza a végzettséget, nem tudjuk ezeket a csoportokat azonosítani. Végül azt is figyelembe kell venni, hogy a diákok egy része, akik családjukkal külföldre költöznek, feltehetően ott folytatják a tanulmányaikat, a fenti definíció szerint azonban lemorzsolódónak számítanak.

Mindezen korlátok ellenére is tanulságos a lemorzsolódás folyamatának mérése. A korai iskolaelhagyók arányát csak jelentős időbeli késéssel figyelhetjük meg, amikor az adott kohorsz már befejezte tanulmányait. Az egy tanévben lemorzsolódók aránya ennél évekkal korábban jelezheti a legfontosabb tendenciákat, és arra is alkalmas, hogy megmutassa, melyik programtípusban és életkorban a leggyakoribb a lemorzsolódás.

A C2.6.1. táblázat a lemorzsolódó diákok arányát mutatja be a 2014–2016 közötti tanévekben programtípus és képzési rend (nappali, illetve felnőttképzés) szerint. Az eredmények azt mutatják, hogy a lemorzsolódás a felnőttoktatásban minden programtípusban meglehetősen gyakori. A nappali tagozatos diákok között ugyanakkor jelentősek a programtípus szerinti különbségek. A lemorzsolódás kivételes eseménynek számít az általános iskolák és a gimnáziumok esetében, a szakközépiskolákban már nem elhanyagolható mértékű, a szakközépiskolákban és különösen a HÍD programokban pedig nagyarányú; 2016-ban 15, illetve 37 százalékos értéket mutatott. Fontos megjegyezni, hogy a szakközépiskolai 15 százalékos arány azért nagyon magas, mert egy tanévre vonatkozik. Ez azt jelenti, hogy a hároméves képzési idő alatt a diákok akár 35-40 százaléka is érintett lehet.<sup>28</sup> A vizsgált hároméves időszakban számottevő változás nem figyelhető meg.

A C2.6.1 ábra első része koréves bontásban mutatja be az egyes tanévekben lemorzsolódó diákok arányát. Az életkor itt a tanév elején betöltött életkort jelöli. Az adatok azt mutatják, hogy a lemorzsolódó diákok aránya az életkorral növekszik. 15 éves korig a lemorzsolódás ritka, 15 és 18 éves kor között az arány egyenletesen emelkedik 5-ről 10 százalékra. Érdemes megjegyezni, hogy a tanév elején 15 éves diákok zöme az adott tanévben éri el a 16 éves tankötelezettségi korhatárt.<sup>29</sup> 18 éves kor felett a lemorzsolódók aránya meredeken emelkedik. A 20 évesek között az indikátor értéke már 20 százalék feletti. Ugyanakkor 18 éves kor fölött egyre magasabb azoknak az aránya, akik már korábban szereztek középfokú végzettséget, és például érettségi utáni szakképző programban tanulnak. Ráadásul egyre magasabb a nem nappali tagozatos diákok aránya is. Így 18 éves kor fölött az adott tanévben lemorzsolódók aránya már kevésbé szorosan függ össze a korai iskolaelhagyással, mint alacsonyabb életkorban.

A C2.6.1 ábra második része az egyes tanévekben lemorzsolódó diákok számát mutatja korévenként. Érdemes megfigyelni, hogy míg a lemorzsolódók *aránya* 18 éves kor felett meredeken nő, a *számuk* 18-ról 19 éves korra csekély növekedést, ezután jelentős visszaesést mutat. Ez az idősebb tanulók alacsonyabb közoktatásbeli összlétszámának következménye. 18 éves kortól kezdve

---

<sup>28</sup> Feltéve, hogy senki nem morzsolódik le többször, ami az iskolába való későbbi visszatérés lehetősége miatt nem feltétlenül igaz.

<sup>29</sup> 2012-től a tankötelezettség a 16. életév betöltéséig tart. Akik 2011-ben vagy hamarabb kezdték meg középfokú tanulmányaikat, azokra továbbra is a 18 éves korhatár vonatkozott; eszerint a tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tartott, amelynek során a diák elérte a 18 éves kort.

a diákok egyre nagyobb része végzettséget szerez, és befejezi középfokú tanulmányait, ezáltal egyre kisebb összlétszámra vetítve számítjuk ki a lemorzsolódók arányát. Ebből az is következik, hogy a 18 éves kor felett az életkor növekedésével egy egyre inkább negatívan szelektált tanulónépességet figyelünk meg, hiszen egyre nagyobb azoknak az aránya, akik nehezen teljesítették az iskolai követelményeket, és egyszer vagy többször már évet ismételtek. Ezek az iskolai kudarcok pedig a lemorzsolódás veszélyét is növelik.

A továbbiakban a 15–18 évesek lemorzsolódási arányait vizsgáljuk, mivel ez függ össze legszorosabban a korai iskolaelhagyással. Mivel az időbeli változások nem jelentősek, a 2016-ban mért értékeket mutatjuk be részletesebben.

A C2.6.2 ábra életkor és nemek szerint mutatja be a 2016-ban lemorzsolódó diákok arányát. Míg 15 éves korban a lemorzsolódási arány azonos, 17 éves korra a lányok már egy százalékpontos előnybe kerülnek a fiúkkal szemben.

A C2.6.3 ábra a lemorzsolódási arányt programtípus szerint mutatja be. A még ilyen idős korban is általános iskolában tanulók és a HÍD programok diákjai körében a lemorzsolódási arány különösen magas, 22 és 60 százalék közötti. Az ebbe a korcsoportba tartozó általános iskolások legalább egyszer, de valószínű, hogy többször is évet ismételtek, a 16 év felettiak leggyakrabban felnőttképzési programban tanulnak. Ez tehát egy erősen negatívan szelektált tanulói csoport, akiknek nem sikerült a tanulmányaikat megfelelő időben befejezni. Ugyanezt mondhatjuk a HÍD programban tanulókra, hiszen ezek „második esély” típusú programok, amelyek definíció szerint az alap- vagy középfokú oktatásból lemorzsolódott vagy ettől fenyegetett diákok számára nyújtanak felzárkóztató oktatást. Az adatok azt mutatják, a HÍD programokban a tanulók jelentős részét nem sikerül visszavezetni a középfokú oktatásba. Ugyanakkor azt is fontos megjegyezni, hogy az általános iskolában és a HÍD programban tanulók a vizsgált korosztályoknak csak egy töredékét (1–3 százalék) teszik ki.

A lemorzsolódás a szakközépiskolai programokban is gyakori, 15–17 éves korban 10–22 százalék. Ezzel szemben a gimnáziumok és szakgimnáziumok diákjai ritkán hagyják el idő előtt az iskolát.<sup>30</sup>

Végül a C2.6.4 ábra életkor és régió szerinti bontásban mutatja be a lemorzsolódási arányokat. Összességében a szegényebb régiókban magasabb ez az érték. Ráadásul ezekben a régiókban a diákok fiatalabb korban morzsolódnak le relatíve nagyobb arányban. A régiók közötti különbségek a 15 évesek körében a legnagyobbak, ebben az életkorban az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban a lemorzsolódási arány a fejlettebb régiókban jellemző érték duplája.

Ugyanakkor az életkor növekedésével kevésbé meredeken nő a lemorzsolódási arány a fejletlenebb régiókban, sőt Észak-Magyarországon 16 és 17 éves korban csökken. Ezek az adatok arra utalnak, hogy a fejletlenebb régiókban a diákok számottevő része a lehető legkorábban elhagyja a közoktatást, amint erre lehetősége nyílik, azaz eléri a tankötelezettségi korhatárt.

---

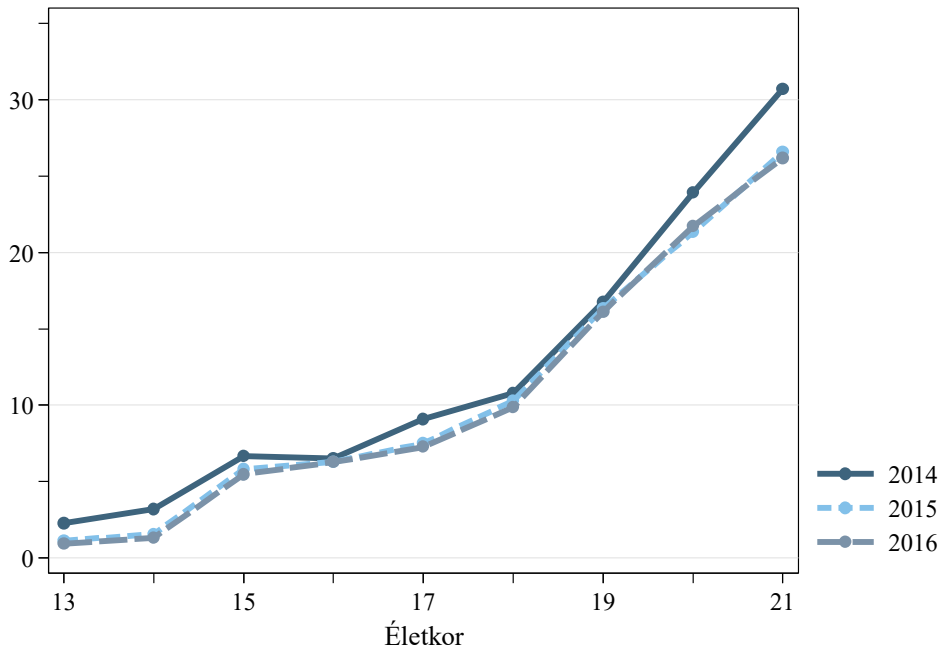
<sup>30</sup> A szakgimnáziumokban összességében; az összes korosztályban nem elhanyagolható a lemorzsolódási arány (6 százalék feletti, lásd a C2.6.1. táblázatot). A 18 éves és ez alatti korcsoportban azonban ennél sokkal alacsonyabb. Ez azt jelzi, hogy a szakgimnáziumokból lemorzsolódók nagy része a tankötelezettségi korhatár betöltése után morzsolódik le, feltehetően leggyakrabban az érettségi megszerzését követően, szakképzési programokból.

**C2.6.1. táblázat: Az egy tanévben lemorzsolódó diákok aránya programtípus és képzési rend szerint, százalék (2014–2016)**

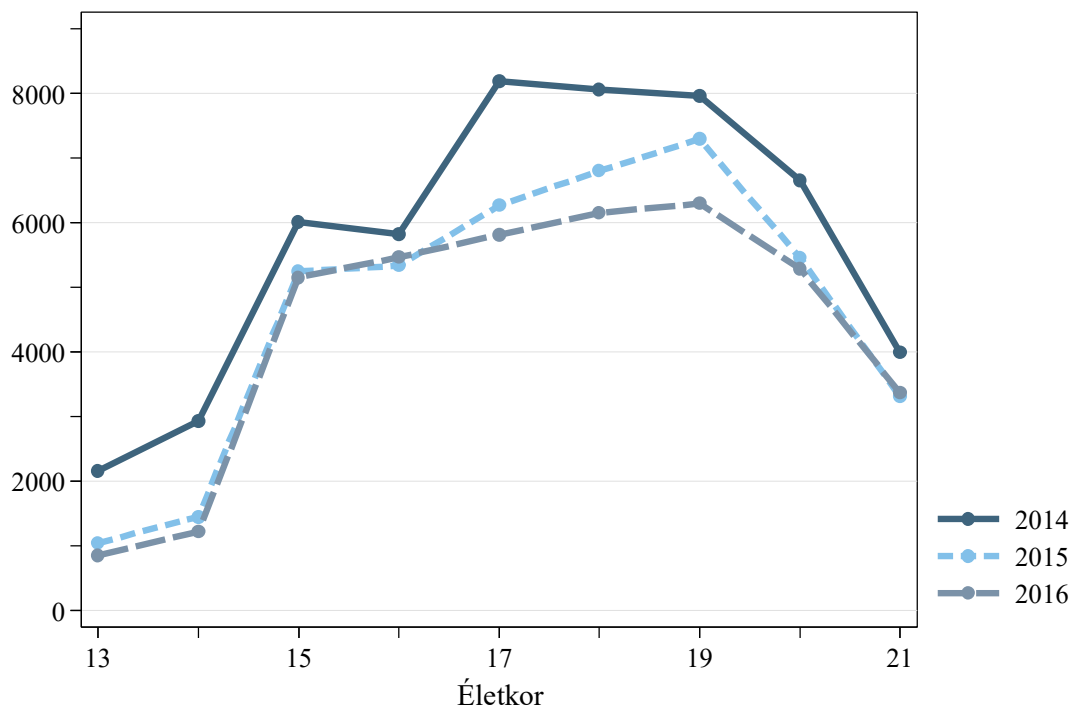
Képzési rend	Év	Általános iskola	Gimnázium	Szakgimnázium	Szakközépiskola	HÍD program
Nappali tagozat	2014	1,59	1,36	8,21	17,32	28,05
	2015	1,07	1,00	7,13	15,86	34,90
	2016	0,93	1,06	6,52	15,27	36,69
Felnőtt-képzés	2014	50,04	33,79	33,23	34,28	28,13
	2015	71,40	31,87	29,57	31,42	55,00
	2016	46,68	29,10	31,21	36,09	63,64

2.6.1 ábra: Az egy tanévben lemorzsolódó diákok aránya és száma életkor szerint (2014–2016)

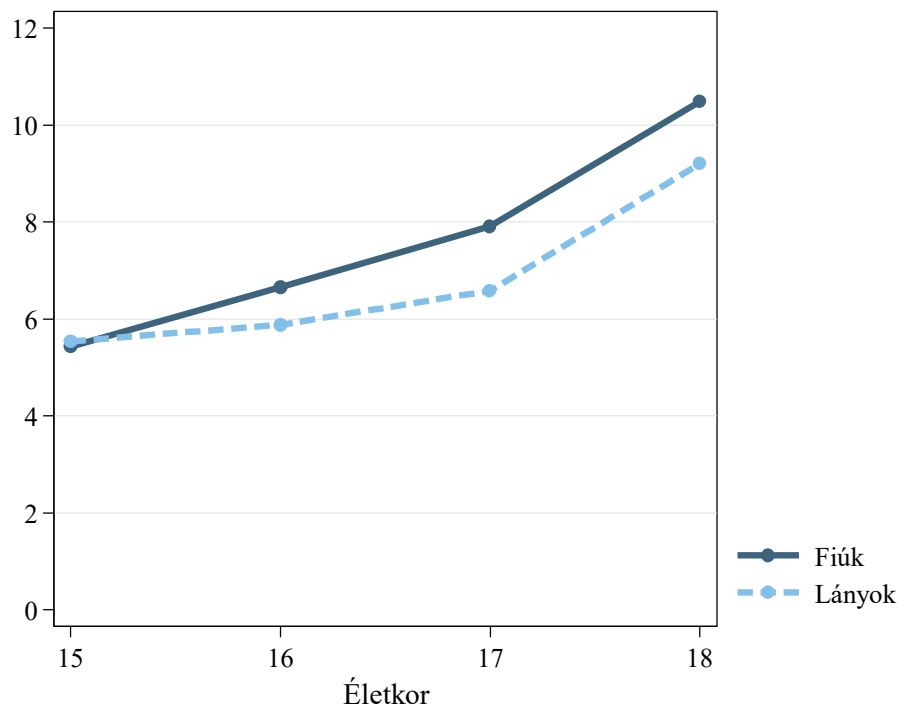
Az egy tanévben lemorzsolódó diákok aránya



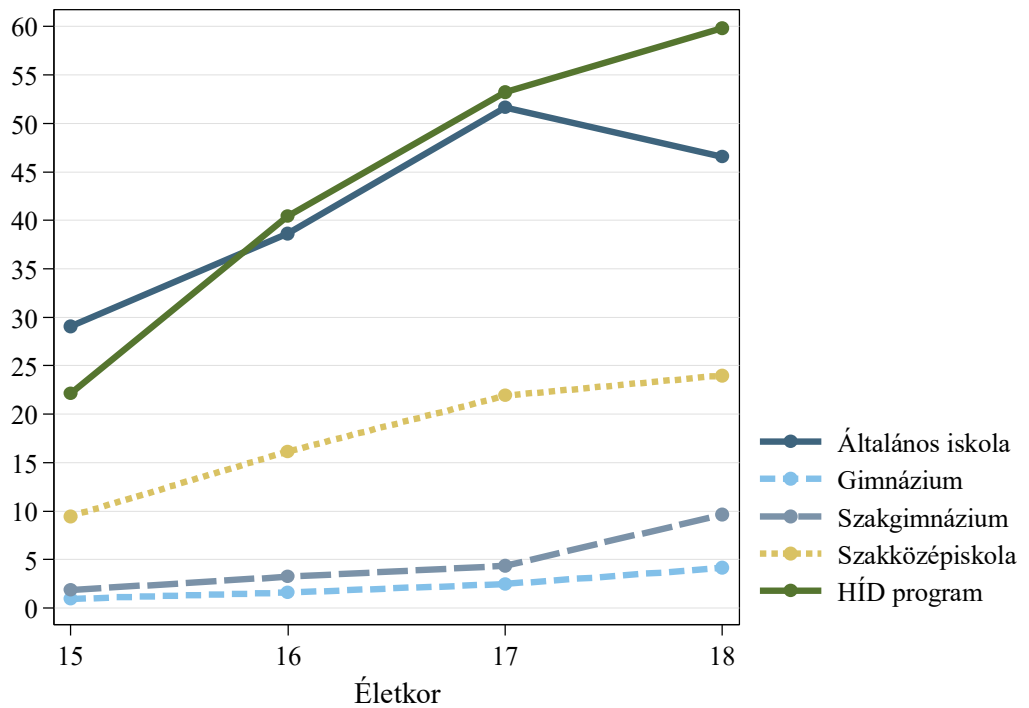
Az egy tanévben lemorzsolódó diákok száma



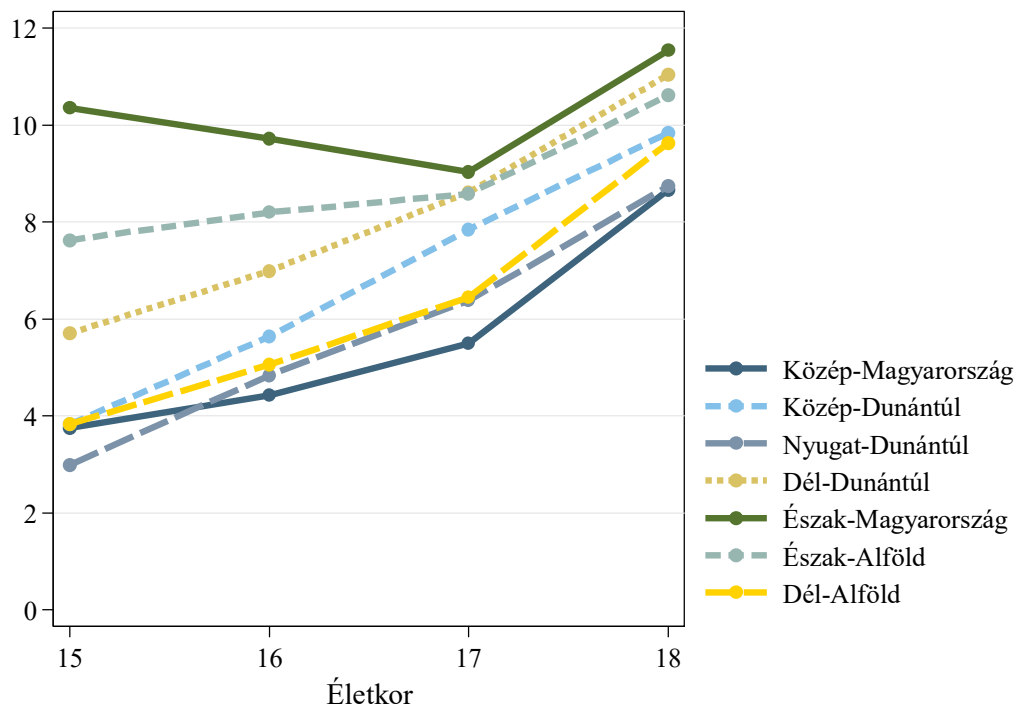
**C2.6.2 ábra: Az egy tanévben lemorzsolódó diákok aránya életkor és nemek szerint (2016)**



**C2.6.3 ábra: Az egy tanévben lemorzsolódó diákok aránya életkor és programtípus szerint (2016)**



C2.6.4 ábra: Az egy tanévben lemorzsolódó diákok aránya életkor és régió szerint (2016)



A C2.6. indikátor adatai: [http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2\\_6.xlsx](http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/C2_6.xlsx)

### C3. Tanulási környezet

A tanulási környezet indikátorai négy nagyobb csoportot foglalnak magukban. Az indikátorok első csoportja az intézményhálózatot mutatja be, a második az egyenlőség témakörét vizsgálja, a harmadik a fizikai környezetet méri fel, míg a negyedik csoport az oktatás minőségének kérdésével foglalkozik.

#### *Az intézményhálózat jellemzői*

A következő két indikátor az állami, önkormányzati, egyházi és egyéb fenntartású intézmények arányát, illetve az ezen intézményekben tanulók arányát mutatja be.<sup>31</sup> Az intézmények önálló igazgatási szervezetek, amelyek saját alapító okirattal és intézményi OM-azonosítóval rendelkeznek. Az indikátorokat külön számoltuk az óvodákra, az alapfokú képzést végző intézményekre (általános iskolák) és a középfokú képzést végző intézményekre (középiskolák).

#### **C3.1. indikátor: Az intézmények megoszlása intézményfenntartó szerint**

2001 és 2016 között az általános iskolásokat oktató intézmények között 89,5-ről 1,9 százalékra csökkent az önkormányzati fenntartású intézmények aránya, míg 2,9-ről 77,5 százalékra nőtt az állami fenntartású intézményeké (C3.1.1 ábra). Az önkormányzati-állami fenntartóváltások döntően 2013-ban történtek. Az egyházi fenntartású intézmények aránya 5 százalékról 15,8 százalékra nőtt az alapfokú oktatást kínáló intézményeken belül, míg az egyéb fenntartású intézmények aránya 2,6 százalékról 4,8 százalékra emelkedett. Az egyházi intézmények aránya 2006 és 2009 között 2,7 százalékponttal nőtt, 2010 és 2013 között további 5,6 százalékponttal lett magasabb, ezt követően 2016-ig további 0,8 százalékponttal emelkedett.

A középfokú képzést nyújtó intézmények esetében hasonló tendenciákat láthatunk. Az állami intézmények aránya 2001-ben 4,3 százalék volt, míg 2016-ban 55,4 százalék, az önkormányzati fenntartású intézmények aránya pedig 72,7-ről 1,2 százalékra csökkent. Az egyházi fenntartású intézmények aránya ugyanebben az időszakban 8,2-ről 22,8 százalékra nőtt; a növekedés jórészt 2010 és 2015 között ment végbe.

Az óvodák esetében a legnagyobb változást az egyházi és egyéb fenntartású intézmények arányának növekedése jelenti.

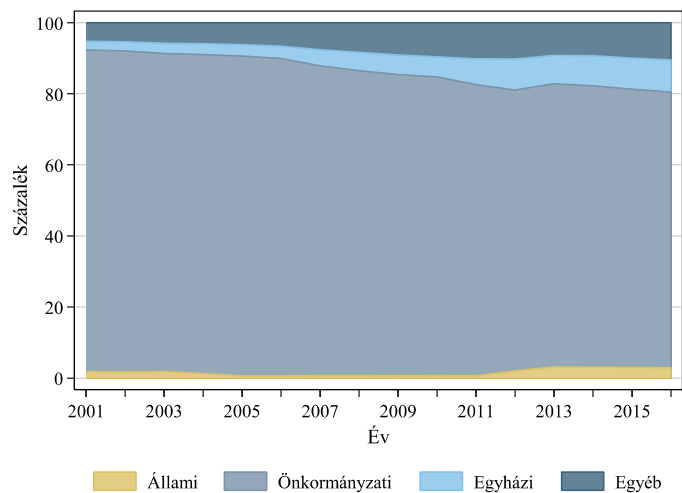
---

<sup>31</sup> Állami intézményfenntartónak az államot és a felsőoktatási intézményeket tekintettük. Az önkormányzati intézményfenntartók közé soroltuk a települési önkormányzatokat, a megyéket, a fővárost, az önkormányzati társulásokat és a kisebbségi önkormányzatokat.

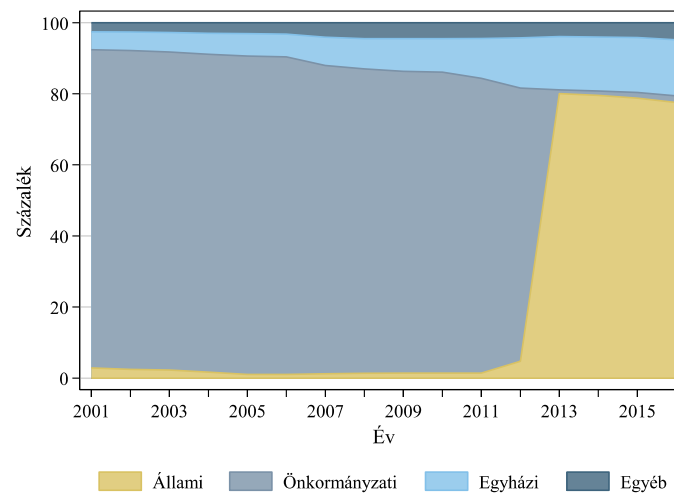


**C3.1.1 ábra: Az intézmények megoszlása intézményfenntartó szerint (2001–2016)**

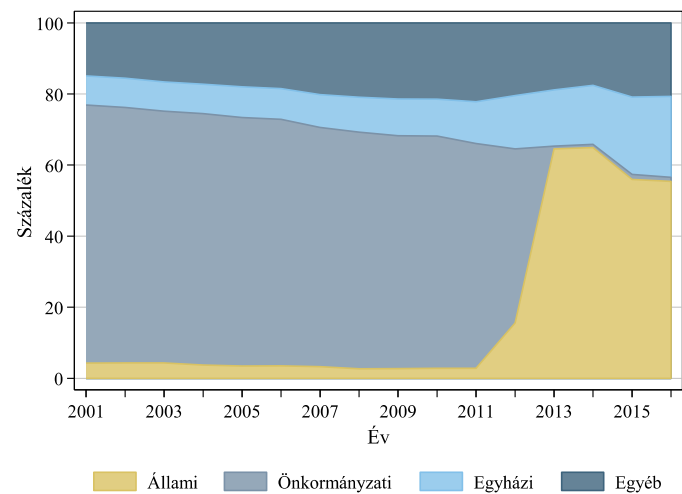
**A) Óvodásokat nevelő intézmények**



**(B) Általános iskolásokat oktató intézmények**



**(C) Középiskolásokat oktató intézmények**



A C3.1. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_1.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_1.xlsx)

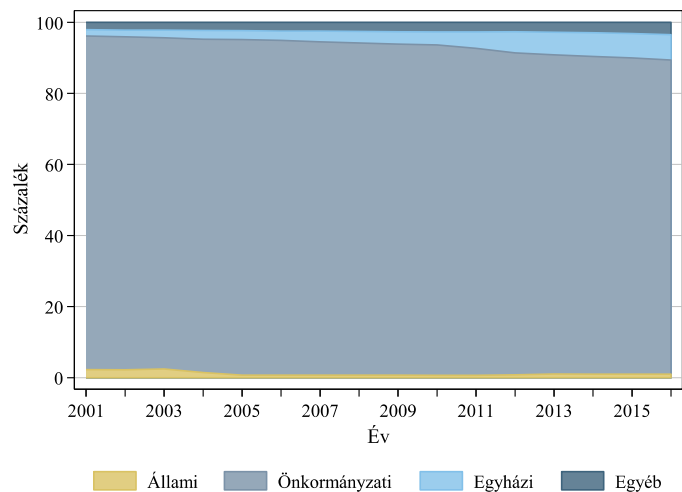
### **C3.2. indikátor: A tanulók megoszlása intézményfenntartó szerint**

A fentiekhez hasonló változásokat mutat a tanulók intézményfenntartó szerinti megoszlása is. 2016-ban az általános iskolások jelentős része (81,7 százalék) állami fenntartású intézményben tanult (C3.2.1 ábra). Az egyházi intézményekben tanulók aránya 2001 és 2016 között a háromszorosára emelkedett (4,5-ről 14,7 százalékra). Az „egyéb” fenntartású intézményekben tanulók aránya 1,1 százalékról 2,3 százalékra nőtt.

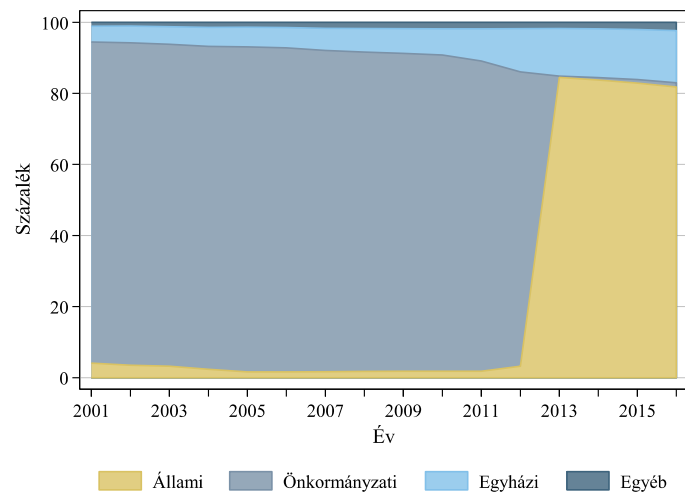
A középiskolások esetében 2001 és 2016 között az egyházi fenntartású intézményben tanulók aránya jelentősen növekedett: 5,3 százalékról 15,1 százalékra (C3.2.1 ábra). Az „egyéb” fenntartású intézményekben tanulók aránya 2011-ig nőtt (7,8-ról 12,5 százalékra), majd a 2001-es érték alá csökkent 2016-ig. Programtípusonként vizsgálva a középiskolás tanulók intézményfenntartó szerinti megoszlását azt látjuk, hogy 2016-ban a gimnazisták között volt a legmagasabb az egyházi intézményben tanulók aránya (22,9 százalék), és a legalacsonyabb az állami vagy önkormányzati intézményben tanulók aránya (68,3 százalék) (C3.2.2 ábra). A szakközépiskolások és szakgimnazisták között nem mutatkozik érdemi különbség.

**C3.2.1 ábra: A tanulók megoszlása intézményfenntartó szerint (2001–2016)**

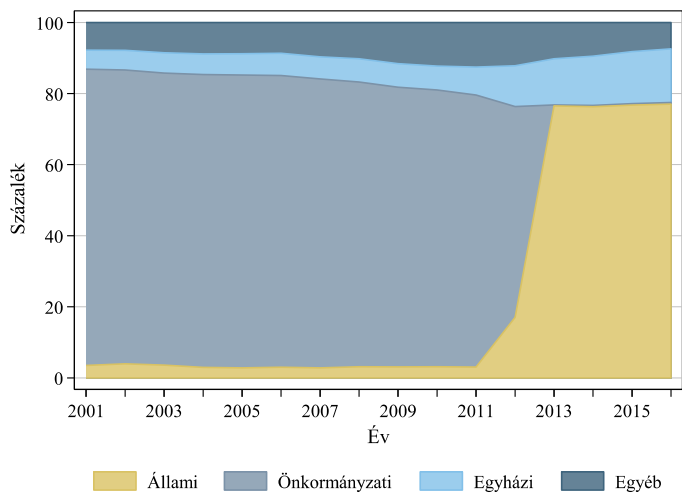
**(A) Óvodások**



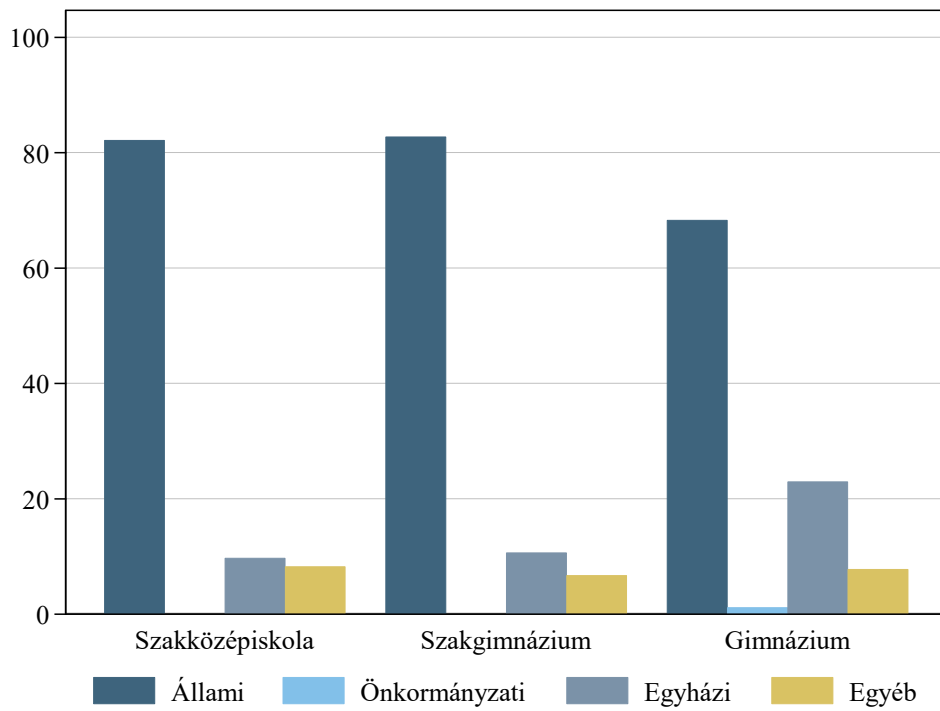
**(B) Általános iskolások**



**(C) Középiskolások**



**C3.2.2 ábra: A középiskolás tanulók aránya intézményfenntartó szerint, programtípusonként (2016)**

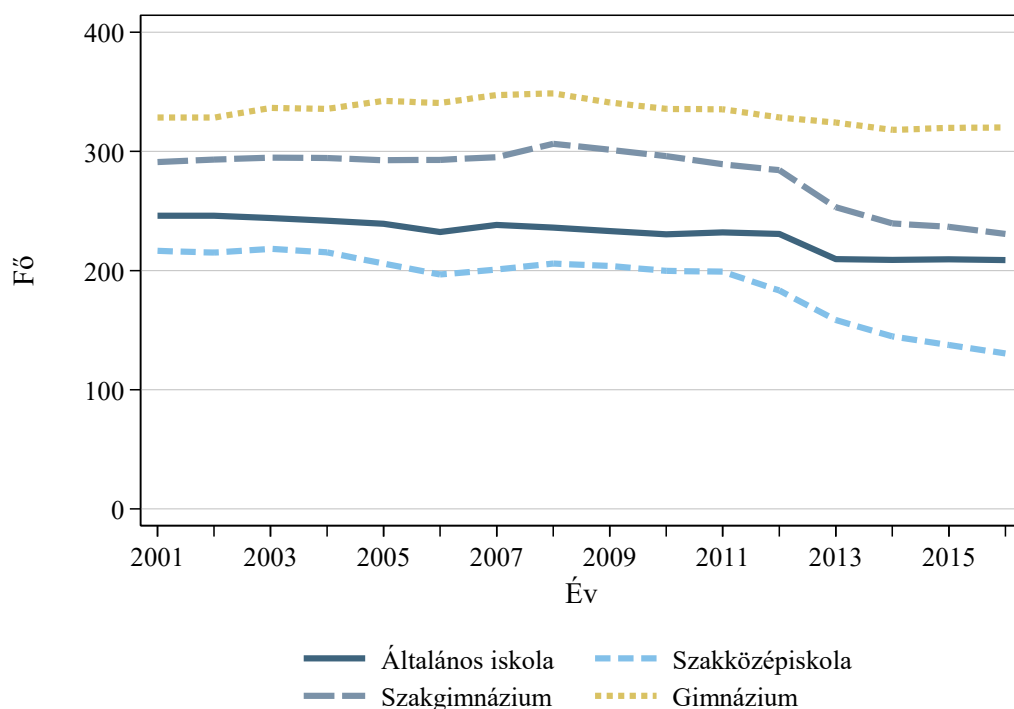


A C3.2. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_2.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_2.xlsx)

### C3.3. indikátor: Az átlagos tanulói létszám az iskolai programtípusokban

A C3.3. indikátor az egyes programtípusokban tanulók átlagos iskolai (feladatellátási helyen mért) létszámát mutatja. 2001 és 2012 között a négy vizsgált programtípusban (általános iskola, szakközépiskola, szakgimnázium, gimnázium) tanulók átlagos iskolai létszáma jellemzően stabil volt, 2013-ban, illetve az utána következő években viszont számottevő csökkenést lehetett tapasztalni (C3.3.1 ábra). Az általános iskolai képzés átlagos tanulói létszáma átlagosan 22 fővel csökkent 2012 és 2013 között, majd stabil maradt 2016-ig. A szakközépiskolai és szakgimnáziumi képzések esetében folyamatos csökkenés eredményeként 50–55 fővel volt alacsonyabb a létszám 2016-ban, mint 2012-ben. A gimnáziumok esetében kisebb mértékben, 8 fővel csökkent az átlagos iskolai létszám.

C3.3.1 ábra: Az átlagos tanulói létszám az iskolai programtípusokban

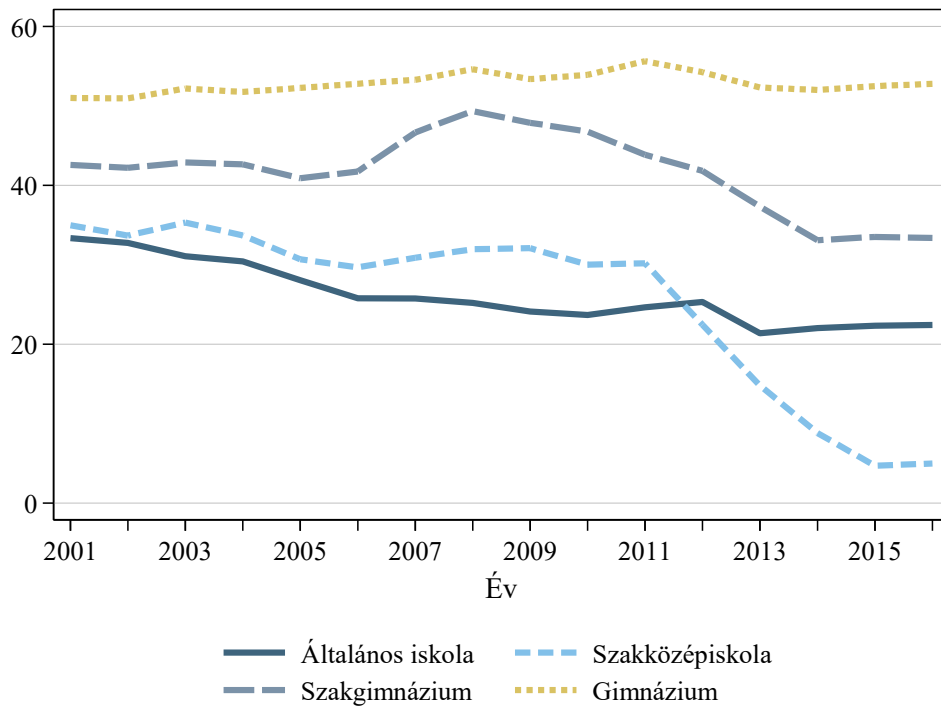


A C3.3. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_3.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_3.xlsx)

### C3.4. indikátor: Az 500 főnél nagyobb létszámú iskolai képzésben tanulók aránya

Az 500 főnél nagyobb létszámú iskolai képzésben (feladatellátási helyen) tanulók aránya a gimnazisták között a legmagasabb, 50–55 százalék között ingadozott 2001 és 2016 között (C3.4.1 ábra). A szakgimnazisták egyharmada tanult 500 főnél nagyobb létszámú iskolai képzés keretében 2016-ban; arányuk 2008 után kezdett csökkenni. Az általános iskolások és szakközépiskolások körében a teljes vizsgált időszakban csökkent az 500 főnél nagyobb létszámú iskolai képzésben tanulók aránya. Az általános iskolások esetében 34-ről 21 százalékra, míg a szakközépiskolások között 35-ről 5 százalékra. Ez utóbbi csökkenés döntő része 2011 és 2015 között következett be.

**C3.4.1 ábra: Az 500 főnél nagyobb létszámú iskolai képzésben tanulók aránya**

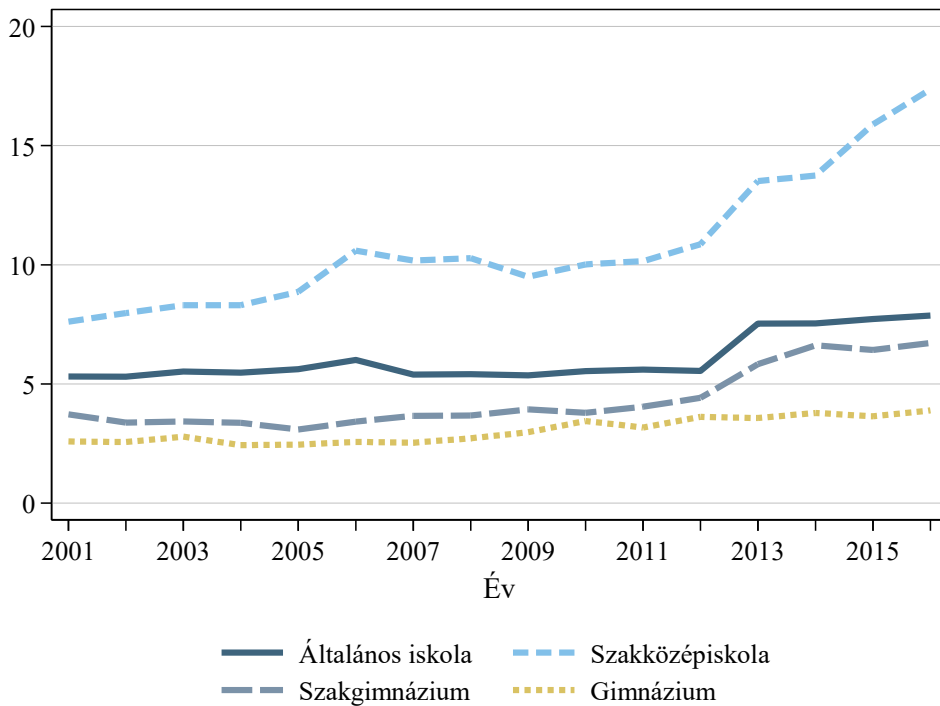


A C3.4. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_4.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_4.xlsx)

### **C3.5. indikátor: A 100 főnél kisebb létszámú iskolai képzésben tanulók aránya**

Az indikátor értékei szerint a gimnazisták körében a legalacsonyabb (4 százalék körüli) a 100 főnél kisebb létszámú iskolai képzésben (feladatellátási helyen) tanulók aránya, és ez csak kismértékben nőtt 2001 és 2016 között (C3.5.1 ábra). Az általános iskolások és szakgimnazisták esetében 2012 után nőtt meg az indikátor értéke, a 2001 és 2012 közötti években nem mutatkozott érdemi változás. A vizsgált tizenhat év alatt végig a szakközépiskolások körében volt a legmagasabb a 100 főnél kisebb tanulói létszámú iskolai képzésben részt vevők aránya, és jelentős növekedés figyelhető meg a 2012 utáni években.

**C3.5.1 ábra: A 100 főnél kisebb tanulói létszámú iskolai képzésben tanulók aránya**

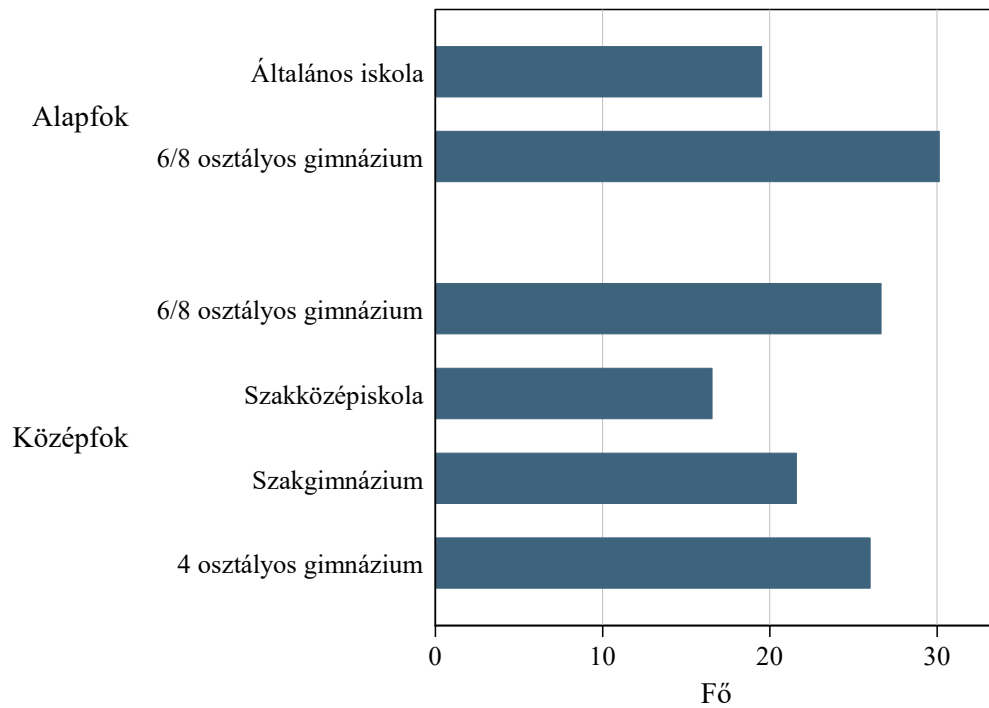


A C3.5. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_5.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_5.xlsx)

### **C3.6. indikátor: Az átlagos osztálylétszám**

Az átlagos osztálylétszám a legtöbb programtípus esetében jellemzően stabil volt 2001 és 2016 között, jelentősebb mértékű csökkenés mindössze a szakközépiskolai és szakgimnáziumi képzés esetében látható. E két esetben 4–6 fővel csökkent az indikátor értéke a vizsgált másfél évtized alatt, és e csökkenés döntő része a 2012 utáni években következett be. Az egyes programtípusok között jelentősen eltér az átlagos osztálylétszám (C3.6.1 ábra). Nagyjából 30 fő az átlagos osztálylétszám a hat-, illetve nyolcosztályos gimnáziumok alapfokú képzési szintjén, míg a hagyományos általános iskolai képzésben átlagosan 19,5 fős osztályokban tanulnak a diákok. A középiskolák közül a 4, illetve 6/8 évfolyamos gimnáziumokban a legmagasabb az átlagos osztálylétszám (26, illetve 26,7 fő), míg a szakközépiskolákban a legalacsonyabb (16,6 fő).

**C3.6.1 ábra: Az átlagos osztálylétszám programtípusok szerint (2016)**



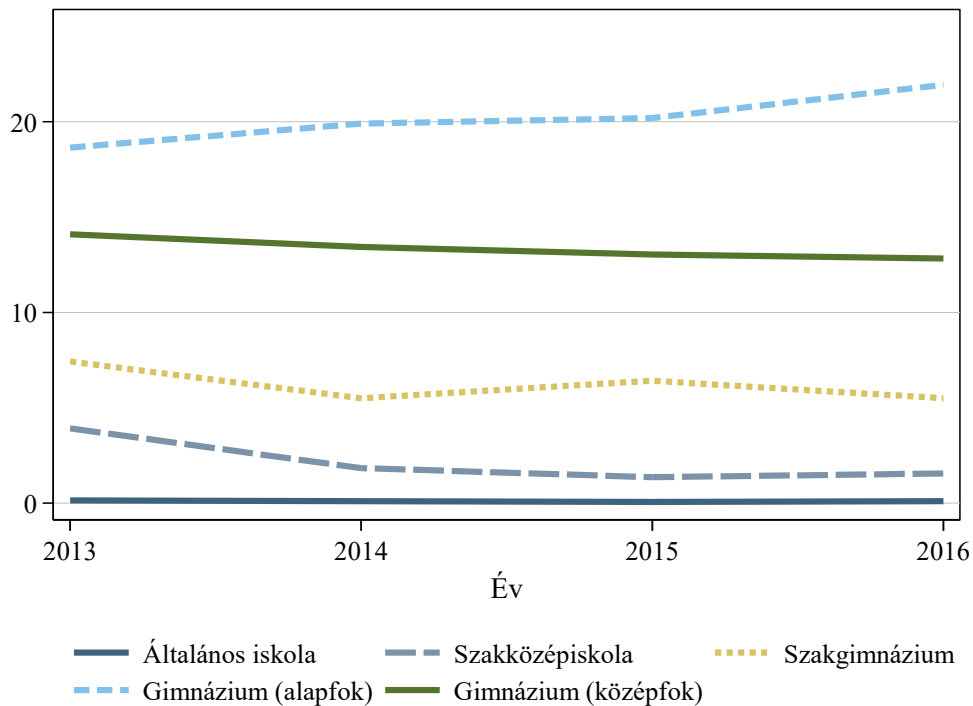
A C3.6. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_6.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_6.xlsx)

### **C3.7. indikátor: A 35 fős vagy nagyobb létszámú osztályok aránya**

Az indikátor értéke a gimnáziumi képzés esetében a legmagasabb mind az alapfokú, mind a középfokú oktatási szinten (C3.7.1 ábra). A hat- és nyolcosztályos gimnáziumok alapfokú képzési szintjén 20 százalék körüli volt a 35 fős vagy nagyobb létszámú osztályok aránya 2013 és 2016 között, enyhén növekvő tendenciát mutatva. A gimnáziumok középfokú évfolyamain kissé csökkent az indikátor értéke a vizsgált négy év során, 2016-ban 12,8 százalék volt. Mind a szakközépiskolai, mind a szakgimnáziumi képzés esetében csökkenő tendenciát mutat a 35 fős vagy nagyobb létszámú osztályok aránya. 2016-ban az előbbi esetben 1,6, az utóbbi esetben 5,5 százalék volt az indikátor értéke. Az általános iskolai osztályok elenyésző része 35 fős vagy nagyobb létszámú, 2013 és 2016 között mindvégig 0,1 százalék körüli volt ez az arány.



**C3.7.1 ábra: A 35 fős vagy nagyobb létszámú osztályok aránya**

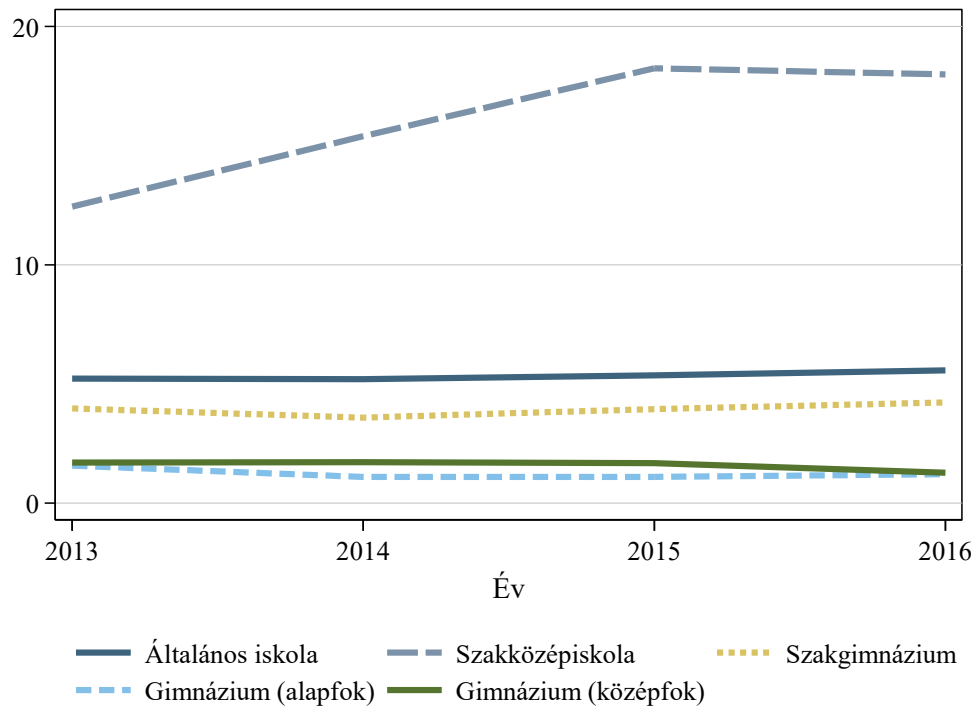


A C3.7. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_7.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_7.xlsx)

### **C3.8. indikátor: A 9 fős vagy kisebb létszámú osztályok aránya**

Az indikátor értéke a szakközépiskolai képzés esetében a legmagasabb (18 százalék 2016-ban), és a vizsgált időszakban csaknem végig növekedett (C3.8.1 ábra). A többi programtípus esetében nem történt érdemi változás 2013 és 2016 között. A gimnáziumok és szakgimnáziumok esetében a kis létszámú osztályok aránya 5 százalék alatti. A hagyományos általános iskolai képzésben pedig 5,5 százalék volt a 9 fős vagy kisebb létszámú osztályok aránya 2016-ban.

C3.8.1 ábra: A 9 fős vagy kisebb létszámú osztályok aránya



A C3.8. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_8.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_8.xlsx)

## Egyenlőség

### C3.9. indikátor: Szegregációs index

A szegregációs index az iskolai szegregáció mérésének egyik széles körben használt mutatója. Azt mutatja meg, hogy a kisebbséghez és a többséghez tartozó tanulók közötti lehetséges kontaktusok hány százaléka hiúsul meg az iskolai elkülönülés következtében. Az index magasabb értéke jelentősebb mértékű iskolai elkülönülést jelez, azaz minél magasabb a szegregációs index értéke, annál jellemzőbb az, hogy a kisebbséghez és a többséghez tartozó tanulók más-más iskolába járnak. Az index maximumértéke 100, minimuma 0. Maximumát akkor veszik fel, ha a kisebbséghez tartozó diákok teljes mértékben elkülönített, homogén iskolákba járnak, minimumát pedig akkor éri el, ha minden egyes iskolában azonos a kisebbséghez tartozó tanulók aránya.

A kisebbségi státusz három definícióját használjuk a magyarországi szegregációs folyamatok bemutatása során: (i) hátrányos helyzetű (HH), (ii) halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) és (iii) speciális nevelési igényű (SNI) tanuló. A szegregációs indexet az alapfokú (1–8. évfolyamos) képzésben részt vevő tanulók adatai alapján számítjuk, és legfőképpen az iskolák közötti szegregációt mérjük a KIR-STAT adatbázisának segítségével. Mindemellett az Országos kompetenciamérés (OKM) 8. osztályos tanulói adatbázisát felhasználva az iskolán belüli (osztályok közötti) szegregáció jelentőségére is kitérünk röviden. Érdeemes kiemelni, hogy a KIR-STAT és az OKM adatbázisaiból származó indexek egymással közvetlenül nem összehasonlíthatók, mivel eltérő tanulói sokaságot fednek le. Továbbá az OKM adatai esetében a tanulók által látogatott telephelyekről, míg a KIR-STAT esetében a feladatellátási helyekről áll rendelkezésre információ. Az egyszerűség kedvéért az indikátor bemutatása során az „iskola” kifejezést használjuk (iskolák közötti és iskolán belüli szegregációról beszélünk), de ez az adatok forrásától függően telephelyet vagy feladatellátási helyet jelent.

A kisebbségi státusz meghatározásától függően a szegregációs index eltérő pályát követ 2008 és 2016 között (C3.9.1 ábra). A hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók adatai alapján számított szegregációs index értéke sorrendben 27,7-ről 38,6-ra, illetve 26,6-ról 36,4-re emelkedett ezen időszak alatt. A növekedés egy része valószínűleg összefügg a hátrányos helyzetű státusz jogi szabályozásában bekövetkező változással. 2013 szeptemberétől ugyanis szigorúbb feltételek mellett történik a HH és a HHH státusz megállapítása. Ennek eredményeként rövid idő alatt jelentősen csökkent a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya (lásd A2.2. és A2.3. indikátorok). A törvénymódosítás hatására a legkevesbé hátrányos helyzetűek veszítették el a státuszukat, és amennyiben ők nagyobb valószínűséggel jártak olyan iskolákba, ahol az átlagosnál magasabb volt a többségi tanulók aránya, akkor a 2013-as szabályváltozás növelhette a szegregációs index értékét, még akkor is, ha az iskolák tanulói összetételében „valódi” változás nem történt. A jogszabályváltozás hatásainak becslésére azonban a KIR-STAT adatai nem alkalmasak, ezért nem állapítható meg, hogy ez mennyiben járult hozzá az index emelkedéséhez.

Az SNI tanulók adatai alapján számított szegregációs index jelentősen csökkent 2008 és 2016 között: 36,5-ről 29,9-re. Ez elsősorban abból adódhat, hogy csökkent azon SNI tanulók aránya, akik a kizárólag SNI diákokat oktató iskolákba járnak.

A szegregációs index földrajzi-intézményi szintek szerinti felbontása azt mutatja meg, hogy a különböző szintek eltérő kisebbségi tanulói arányai milyen mértékben járulnak hozzá az egész országra számított szegregációs indexhez. Három földrajzi-intézményi szintet vizsgálunk: (i) járás, (ii) település, (iii) iskola. Az előbbi kettőt jelentősebb mértékben határozhatja meg a lakóhelyi elkülönülés, ugyanakkor a szabad iskolaválasztás is befolyásolhatja őket. Mivel a magasabb szint tanulói arányai erősen befolyásolják az alacsonyabb szint lehetséges tanulói megoszlását, ezért a cél a különböző szintek szegregációjának mérése, kondicionálva a magasabb szint kisebbségi tanulói arányára. Például az iskolák közötti szegregáció iskolai szintnek tulajdonított értéke 0 lenne abban az esetben, ha minden egyes iskolában az iskola településének kisebbségi aránya reprodukálódna, függetlenül attól, hogy az eltérő települések iskoláinak tanulói összetétele nem egyezik meg. A szegregációs index felbontását csak a városokban működő iskolákra végezzük el, mivel a községek csaknem mindegyike egy iskolával rendelkezik, így esetükben a településen belüli iskolák közötti szegregáció nem értelmezhető. Ennek megfelelően a felbontás során kapott értékek összege nem lesz egyenlő az ország összes iskolája alapján számított szegregációs indexszel.

A földrajzi-intézményi szintek szerinti felbontás eredményét a C3.9.2 ábra mutatja. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók iskolai szegregációja jelentős részben abból adódik, hogy a HH és HHH tanulók aránya számottevően eltér a járások között. A járásokon belüli települések közti különbségek ugyanakkor csak kismértékben járulnak hozzá az iskolai szegregáció mértékéhez. Másképpen fogalmazva, ha a járásokon belül a települések közötti jelenlegi különbségek ki is egyenlítődnének, a szegregációs index értéke akkor sem lenne lényegesen alacsonyabb. Az iskolai szint ugyanakkor nem elhanyagolható részét magyarázza a szegregációs indexnek. Vagyis a szegregációs index értékét erősen meghatározza az, hogy a hátrányos és nem hátrányos helyzetű tanulók a településeken belül különböző iskolákba járnak.

Az SNI tanulók adatai alapján számított index felbontása ettől eltérő eredményt ad. A speciális nevelési igényű diákok földrajzi megoszlása lényegesen egyenletesebb, mint a HH és HHH tanulóké, ezért a járás és település szintek csak elenyésző mértékben járulnak hozzá a szegregációs index értékéhez. Döntő hatása a településeken belüli iskolai elkülönülésnek van.

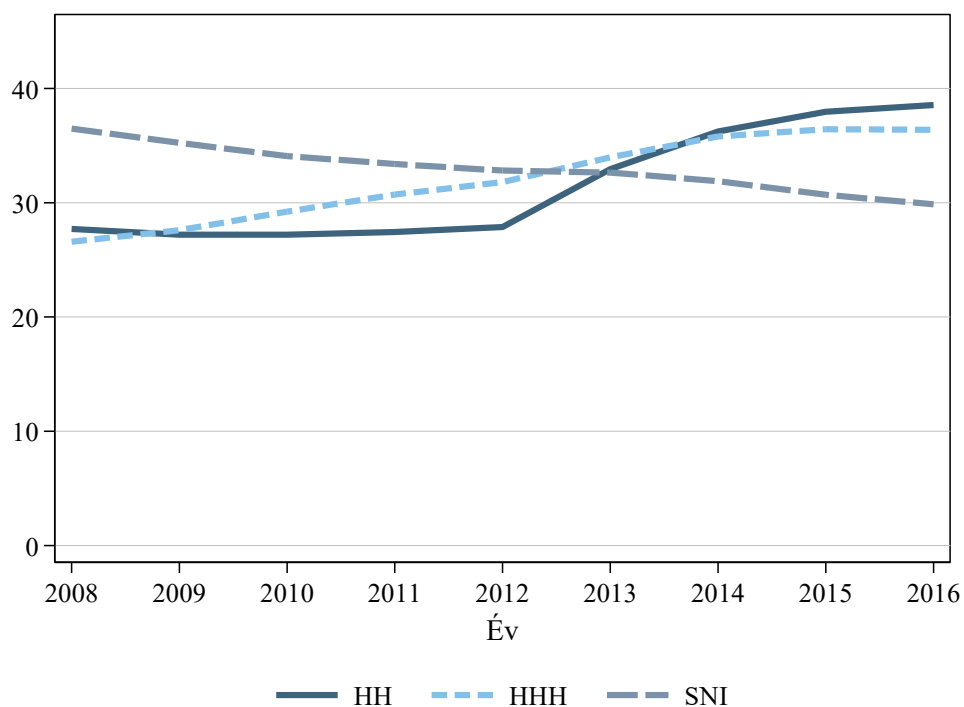
Végül az iskolán belüli szegregációt vizsgáltuk. Ennek során a csupán egy 8. osztállyal rendelkező iskolákat kizártuk az elemzésből, mivel esetükben az osztályok közötti szegregáció nem értelmezhető. Az Országos kompetenciamérés elemzéshez felhasznált adatbázisának egyik lényeges tulajdonsága, hogy az SNI tanulók jelentős része (és így a HHH tanulók<sup>32</sup> egy része) nem szerepel benne, mivel nem kellett megírniuk a kompetenciamérés tesztjeit. Érdemes kiemelni, hogy ez érdemben befolyásolhatja a kapott eredményeket. A C3.9.3 ábra szerint a HHH tanulók iskolák közötti szegregációjához képest lényegesen kisebb jelentőségű az iskolán belüli elkülönülés, ugyanakkor az SNI tanulók esetében kissé nagyobb az osztályok közötti szegregáció jelentősége.<sup>33</sup>

---

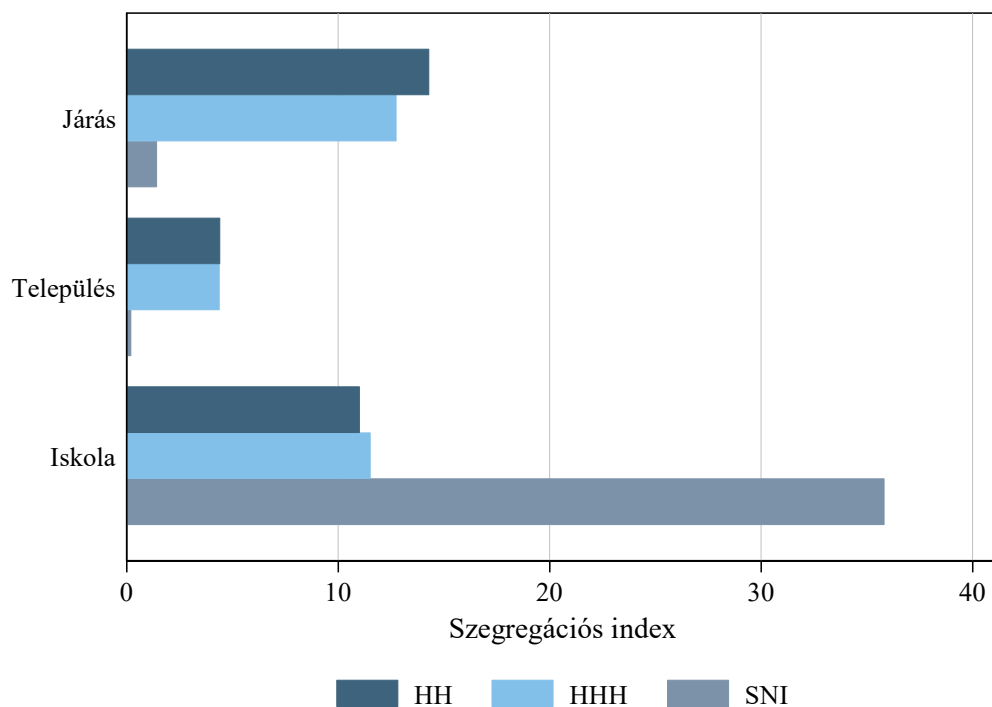
<sup>32</sup> Az Országos kompetenciamérés adatbázisában a HH státusz nem szerepel, csak a HHH státusz van feltüntetve.

<sup>33</sup> Meg kell jegyezni, hogy az SNI tanulók esetében az iskolák közötti szegregáció értéke jelentősen alulbecsült lehet, mivel éppen a gyógypedagógiai tanterv szerint elkülönítve oktatót SNI tanulók hiányoznak a legnagyobb arányban.

**C3.9.1 ábra: Szegregációs index**

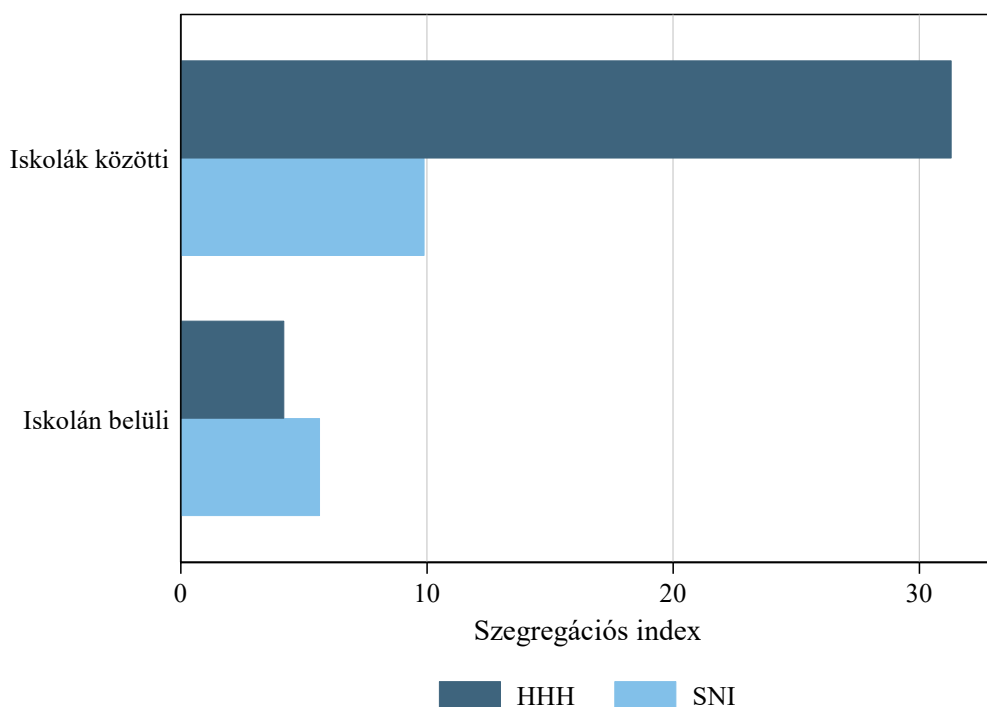


**C3.9.2 ábra: A szegregációs index felbontása (2016)**



Megjegyzés: A községi iskolák (feladatellátási helyek) adatai nélkül. A városok iskolái alapján számított szegregációs index értéke a három komponens összegével egyenlő.

**C3.9.3 ábra: Az iskolák közötti és az iskolán belüli szegregáció (2015)**



Megjegyzés: Az egy 8. osztállyal rendelkező iskolák (telephelyek) adatai nélkül.

A C3.9. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_9.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_9.xlsx)

### **C3.10. indikátor: A magántanulók aránya**

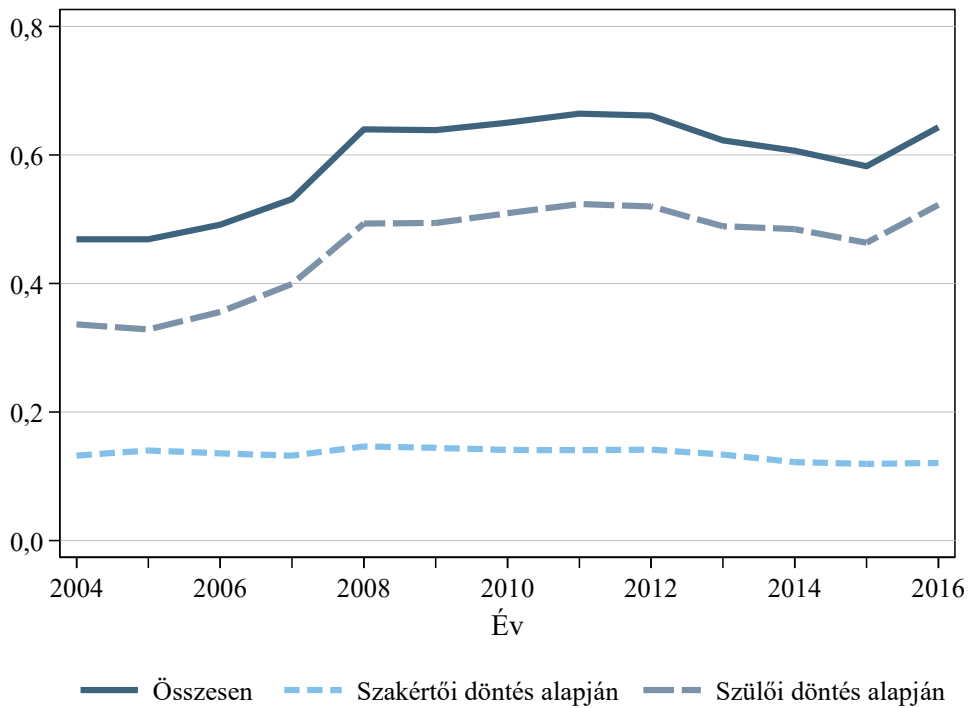
A C3.10 indikátor a magántanulók számát a tanév eleji nappali tagozatos tanulói létszámhoz viszonyítva mutatja be. A magántanulókon belül két csoportot különböztetünk meg: (i) a szakértői<sup>34</sup> és (ii) a saját, illetve szülői döntés alapján magántanulóvá nyilvánítottakat.

A magántanulók aránya 2004 és 2016 között 0,47 százalékról 0,64 százalékra nőtt (C3.10.1 ábra). Ez a növekedés döntően 2005 és 2008 között következett be, forrása pedig a saját, illetve szülői döntés alapján magántanulóvá nyilvánítottak arányának növekedése volt. A szakértői döntés alapján magántanulóvá nyilvánítottak aránya az időszak egészében stabilan 0,12–0,14 százalék körül alakult.

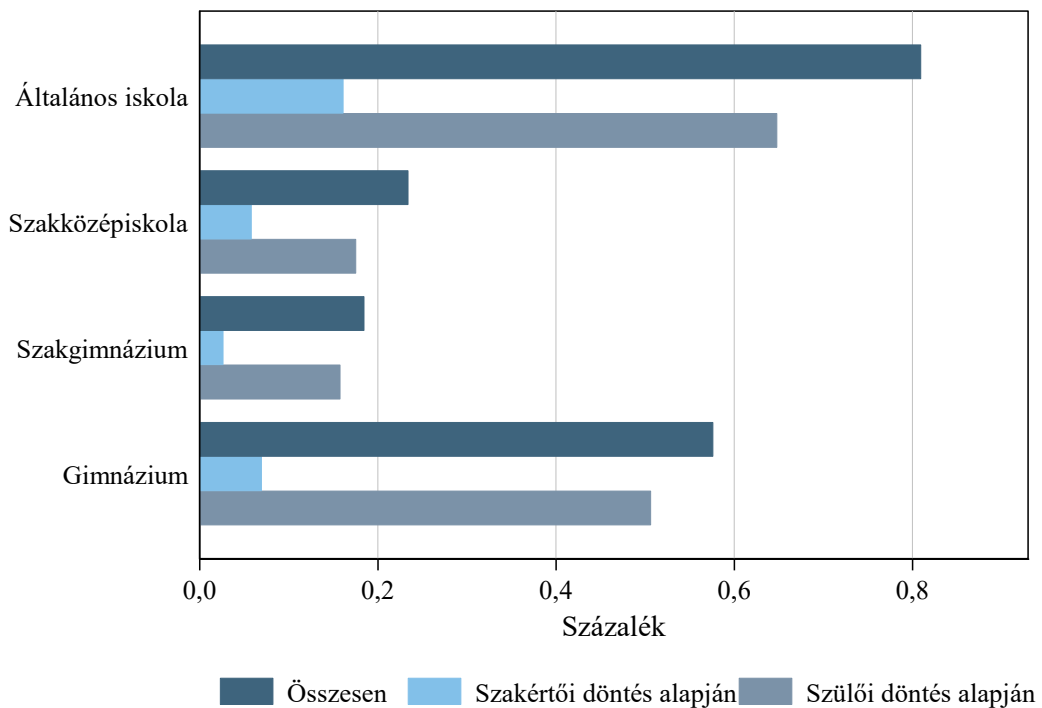
Programtípusok szerint vizsgálva a magántanuló arányát azt láthatjuk, hogy 2016-ban az általános iskolások között volt a legmagasabb az arányuk, 0,81 százalék (C3.10.2 ábra). A középfokú oktatáson belül a gimnáziumban tanulók között volt az átlagosnál magasabb a magántanulók aránya. A saját/szülői döntés alapján magántanulóvá nyilvánítottak aránya jellemzően lényegesen meghaladta a szakértői döntés alapján magántanulóvá nyilvánítottak arányát minden programtípusban.

<sup>34</sup> Szakértői és rehabilitációs bizottsági, illetve szakorvosi javaslat alapján.

**C3.10.1 ábra: A magántanulók aránya**



**C3.10.2 ábra: A magántanulók aránya programtípus szerint (2016)**



Megjegyzés: A 6/8 osztályos gimnáziumokban tanulók a gimnáziumi képzésben szerepelnek.

A C3.10. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_10.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_10.xlsx)

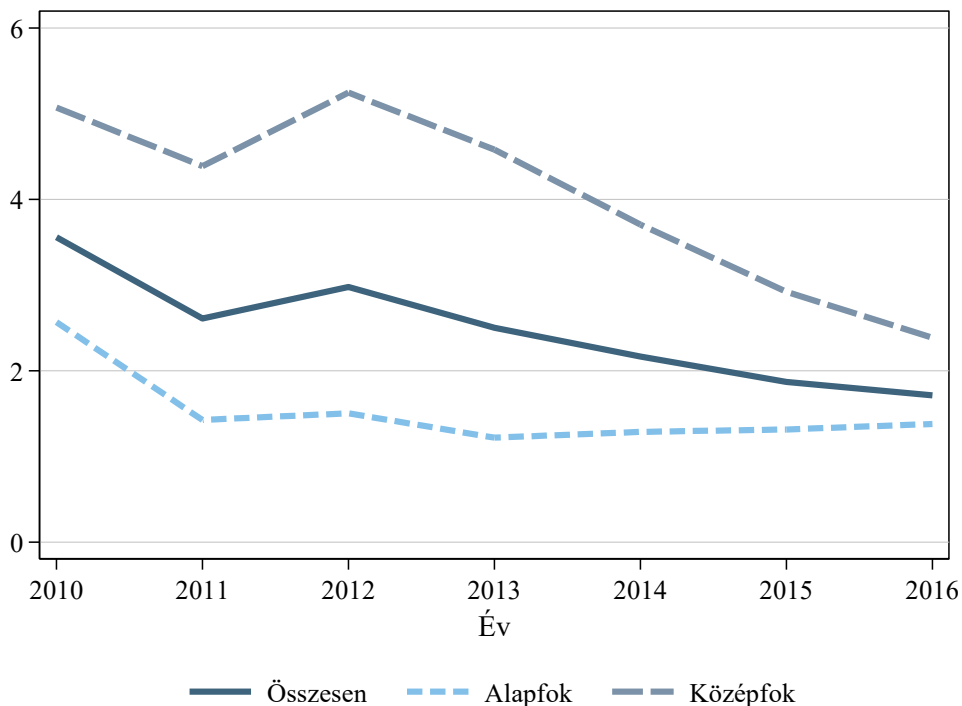
### C3.11. indikátor: A 30 vagy több igazolatlan órát hiányzó aránya

Az indikátor a 30 vagy több igazolatlan órát hiányzó tanulók arányát mutatja az év végi tanulói létszám százalékaként. Ez az arány 2010 és 2016 között 3,6-ról 1,7 százalékra csökkent (C3.11.1 ábra). A változás az alapfokon tanulók esetében 2010 és 2011 között volt igazán jelentős. A középfokon tanuló diákok esetében a csökkenés folyamatosabb, az érték a 2010-es 5,1 százalékról 2016-ra 2,4 százalékra esett vissza, és valószínűleg nem független a tanköteles koron túl mulasztás miatt megszünt tanulói jogviszonyok arányában mért növekedéstől (lásd C3.12. indikátor).

Programtípus szerint vizsgálva a 2016-os adatokat azt látjuk, hogy az alapfokú oktatásban tanulók esetében az általános iskolai képzésben 1,4 százalék a 30 vagy több igazolatlan órát hiányzó tanulók aránya, míg a 6, illetve 8 osztályos gimnáziumi képzésekben nullához nagyon közeli (C3.11.2 ábra). A középfokú oktatásban részt vevők esetében a szakközépiskolások 7,6 százaléka rendelkezik legalább 30 igazolatlan órával, a szakgimnáziumokban tanulók körében 1,8 százalék ez az arány, míg a gimnazisták körében 1 százalék alatti.

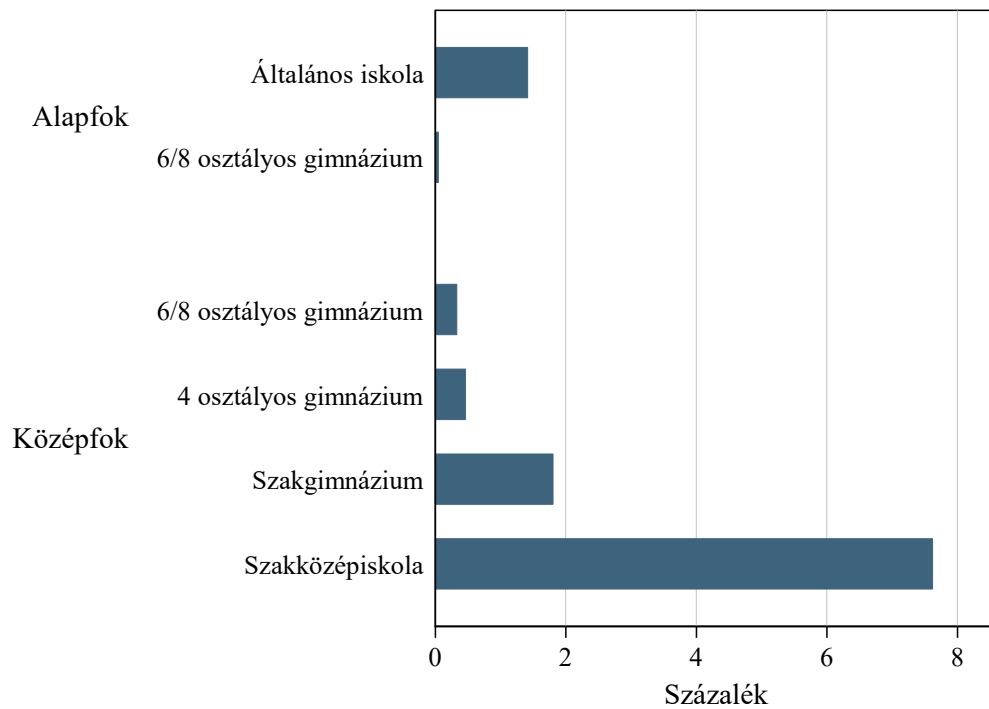
Az indikátor értékében mutatkozó területi különbségek sem elhanyagolható mértékűek (C3.11.3 és C3.11.4 ábra). Mind az alapfokú, mind pedig a középfokú képzés esetében a keleti, illetve az északkeleti megyékben a legmagasabb az indikátor értéke. A 30 vagy több igazolatlan órát hiányzó tanulók aránya az alapfokon tanulók körében öt megyében haladta meg a 2 százalékot, és ezek mind az ország keleti felében találhatóak: Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megye. Hasonló területi különbségek láthatók a középiskolás tanulók esetében is.

C3.11.1 ábra: A 30 vagy több igazolatlan órát hiányzó tanulók aránya

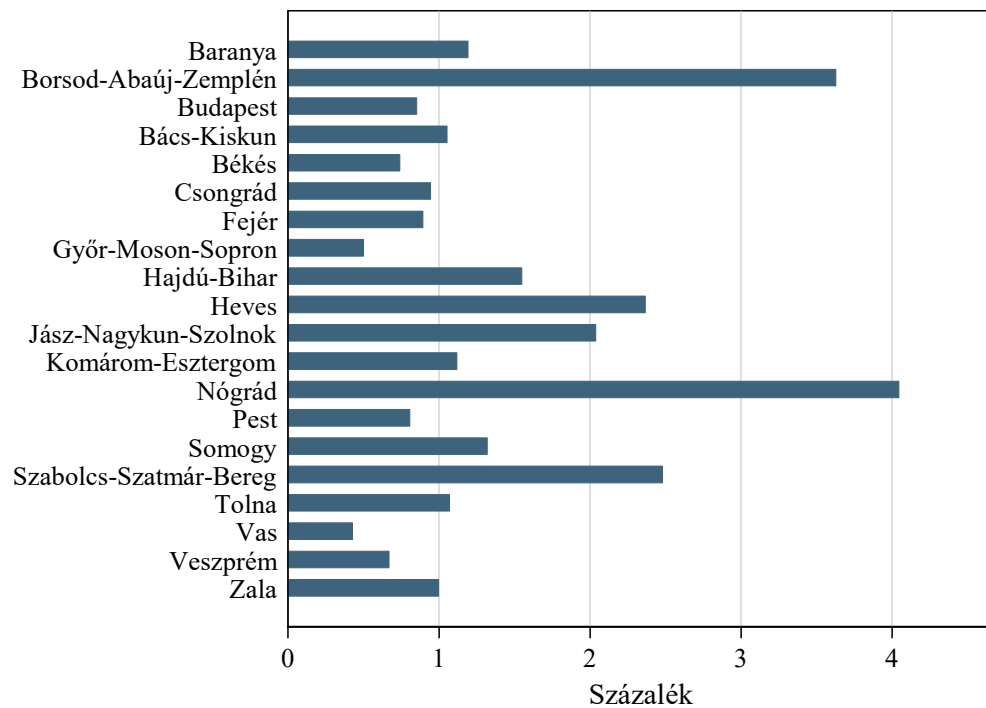




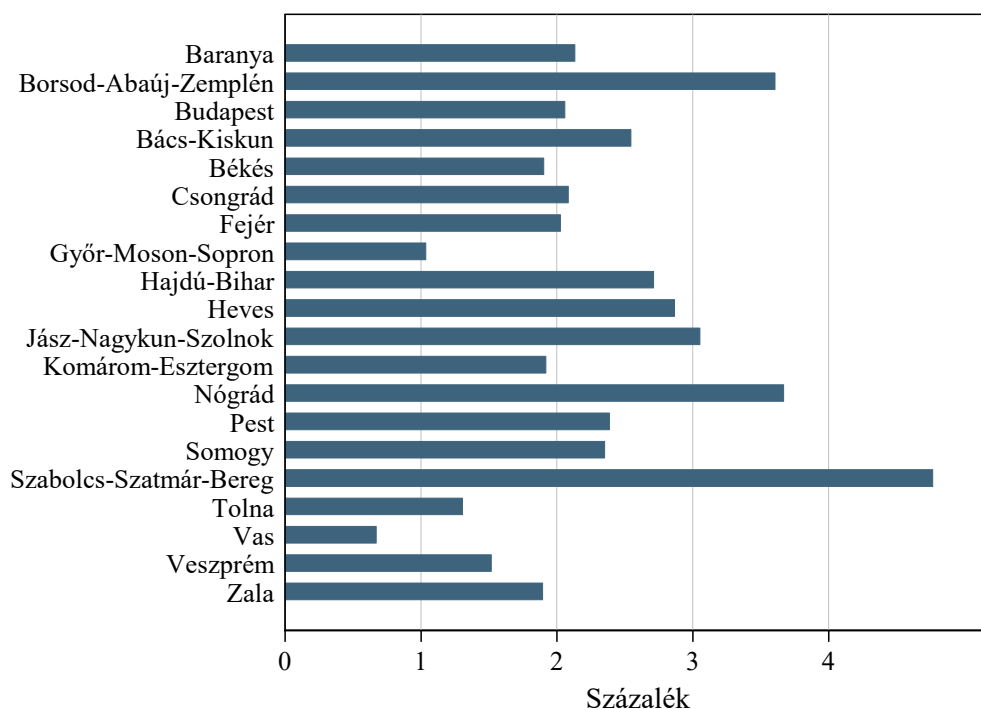
**C3.11.2 ábra: A 30 vagy több igazolatlan órát hiányzó tanulók aránya programtípusok szerint (2016)**



**C3.11.3 ábra: A 30 vagy több igazolatlan órát hiányzó tanulók százalékaránya megyék szerint, alapfok (2016)**



**C3.11.4 ábra: A 30 vagy több igazolatlan órát hiányzó tanulók százalékaránya megyék szerint, középfok (2016)**



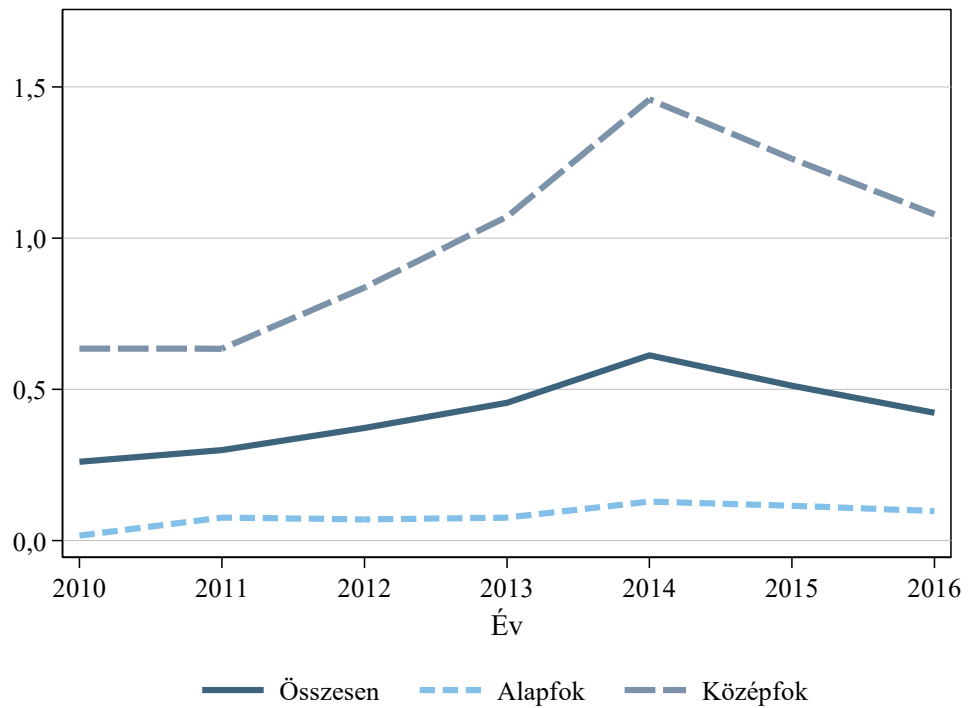
A C3.11. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_11.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_11.xlsx)

### **C3.12. indikátor: A tanköteles koron túl mulasztás miatt megszűnt tanulói jogviszonyok aránya**

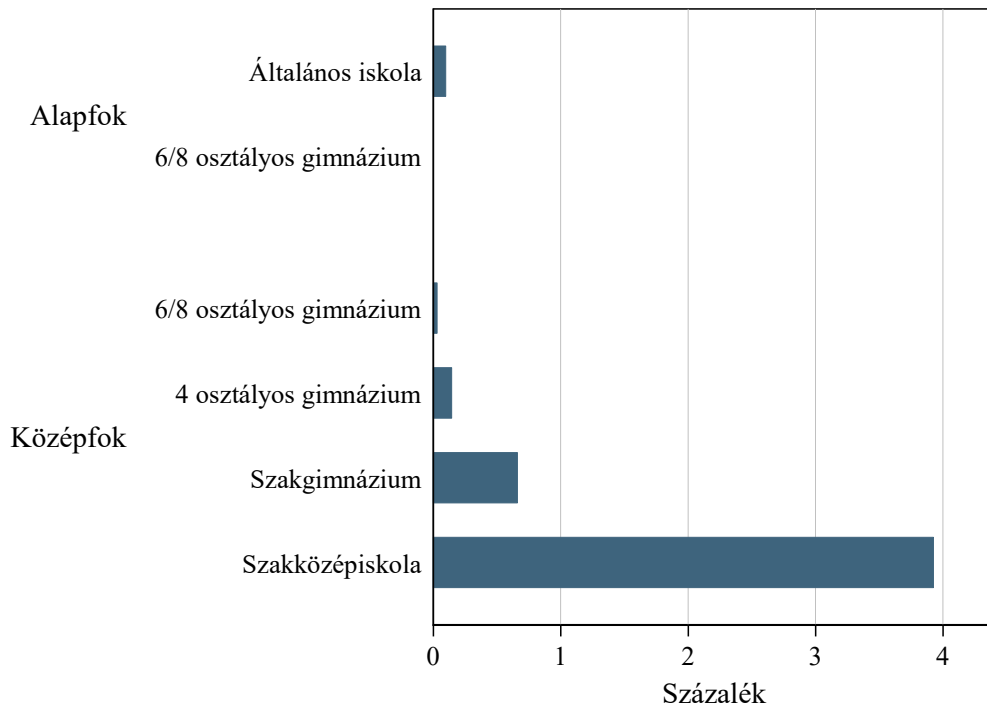
A C3.12. indikátor a tanköteles koron túl mulasztás miatt megszűnt tanulói jogviszonyok százalékarányát méri. Az indikátor az előző tanévre vonatkozik, és az arányt az előző tanév végi tanulói létszámhoz viszonyítva adja meg. Az indikátor értéke 2010 és 2014 között több mint a duplájára nőtt (0,26-ról 0,61 százalékra), de a változás a középfokú oktatás esetében igazán jelentős: a vizsgált időszakban 0,63 százalékról 1,46 százalékra emelkedett (C3.12.1 ábra). Az arány növekedéséhez jelentősen hozzájárulhatott a tankötelezettségi korhatár 16 évre csökkentése. 2014 és 2016 között az indikátor értéke kismértékben csökkent: 2016-ban a tanköteles koron túl mulasztás miatt megszűnt tanulói jogviszonyok aránya 0,42 százalék volt (az alapfokú oktatásban 0,10 százalék, míg a középfokú oktatásban 1,08 százalék).

Programtípus szerinti bontásban vizsgálva az indikátort az látszik, hogy 2016-ban a szakközépiskolások körében 3,9 százalék, a szakgimnáziumokban pedig 0,7 százalék volt ez az arány (C3.12.2 ábra). A többi programtípus esetében az indikátor értéke nem haladta meg a 0,1 százalékot. Különösen magas volt a tanköteles koron túl mulasztás miatt megszűnt tanulói jogviszonyok aránya a szakközépiskolák első évfolyamán (9. évfolyam): 6,5 százalék (C3.12.3 ábra).

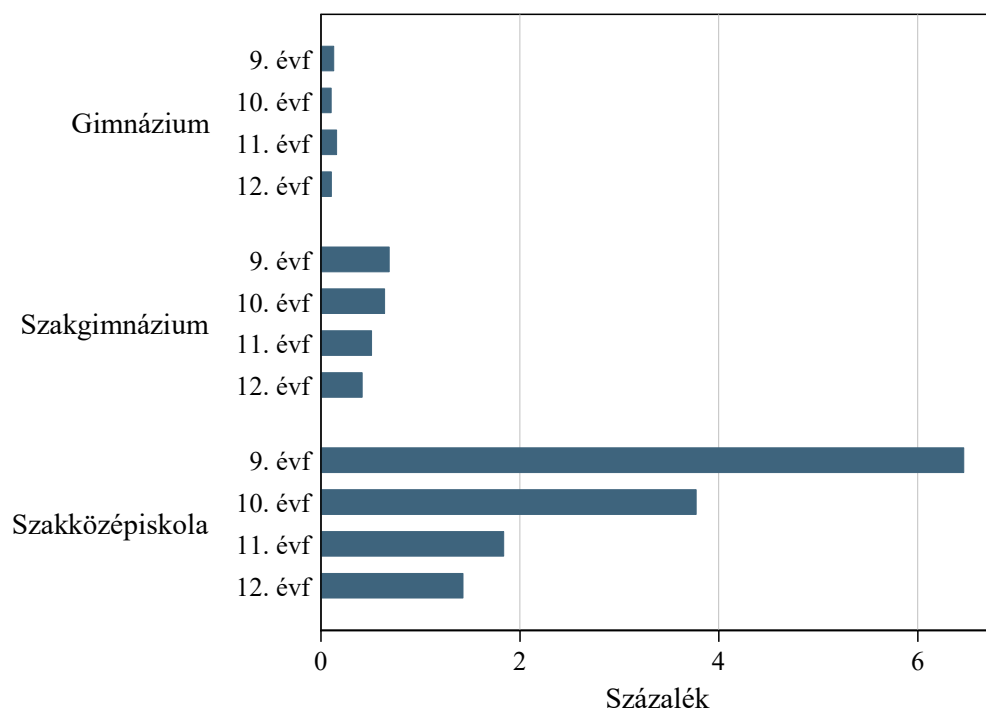
**C3.12.1 ábra: A tanköteles koron túl mulasztás miatt megszűnt tanulói jogviszonyok aránya**



**C3.12.2 ábra: A tanköteles koron túl mulasztás miatt megszűnt tanulói jogviszonyok aránya programtípus szerint (2016)**



**C3.12.3 ábra: A tanköteles koron túl mulasztás miatt megszűnt tanulói jogviszonyok aránya a 9–12. évfolyamon programtípus szerint (2016)**



Megjegyzés: A 6/8 osztályos gimnáziumokban tanulók a gimnáziumi képzésben szerepelnek.

A C3.12. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_12.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_12.xlsx)

### **C3.13. indikátor: A hátrányos és nem hátrányos helyzetű tanulók programtípus szerinti megoszlása a középfokú oktatásban**

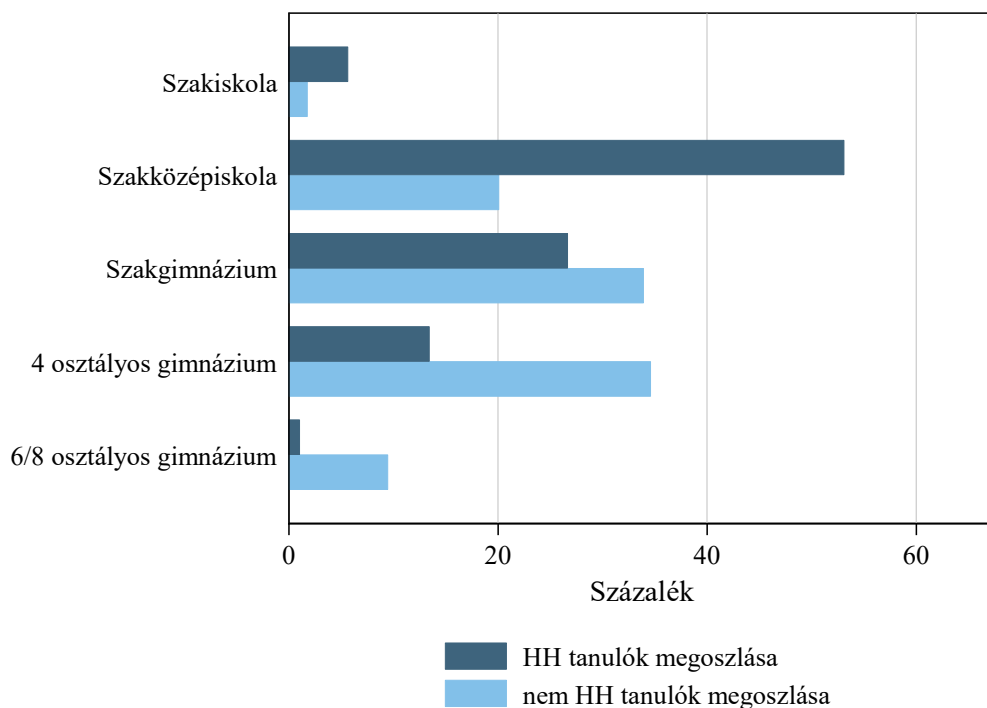
A C3.13. indikátor a középfokú oktatásban részt vevő 9–11. évfolyamos hátrányos és nem hátrányos helyzetű tanulók programtípus szerinti megoszlását mutatja meg. Az indikátor azért ezt a három évfolyamot vizsgálja, mivel a programtípusok képzési ideje eltérő, így a felsőbb évfolyamok bevonása torzítva mutatná azt, hogy egy hátrányos vagy nem hátrányos helyzetű tanuló milyen valószínűséggel tanul az egyes programtípusokon. Ideális esetben egy adott születési évfolyam pályafutását követnének, azonban megfelelő adatok hiányában csak „pillanatfelvétel” segítségével tudjuk vizsgálni a tanulók programtípus szerinti megoszlását, és ehhez minél homogénebb tanulói populáció szükséges. Az indikátor nem vizsgálja azt a kérdést, hogy a középfokon tanulók közül végül ki fejezi be eredményesen a képzést, és nem veszi figyelembe azt sem, hogy a különböző családi és szociális háttérrel rendelkező diákok az alafokú képzés elvégzését követően eltérő eséllyel fejezik be tanulmányaikat a középiskola megkezdése nélkül. Ennek megfelelően az indikátornak korlátozottabb a célja annál, hogy a hátrányos és nem hátrányos helyzetűek közötti iskolai végzettség szerinti egyenlőtlenséget vizsgálja.

A C3.13.1 ábra a hátrányos és nem hátrányos helyzetű 9–11. évfolyamos középiskolai tanulók programtípus szerinti megoszlását mutatja 2016-ban. A két csoport megoszlása között jelentős

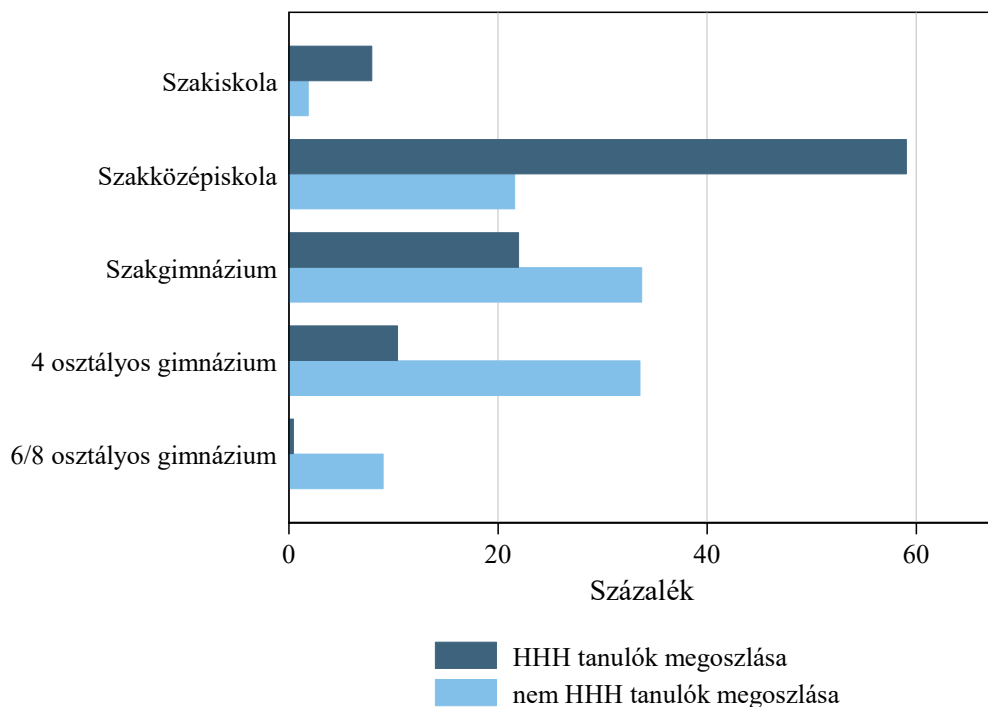
eltérés mutatkozik. Míg például a nem HH tanulók 9,5 százaléka vesz részt 6/8 évfolyamos, 34,6 százaléka pedig 4 évfolyamos gimnáziumi képzésben, addig ezek az arányok a HH tanulók esetében sorrendben 1,1 százalék és 13,5 százalék. A nem HH tanulók közül a szakgimnáziumba járók aránya is meghaladja a hátrányos helyzetűek körében mért értéket. Összességében a nem HH tanulók 90 százalékkal nagyobb eséllyel járnak érettségit adó, kétszer nagyobb eséllyel általános gimnáziumi képzésre.

A HHH és nem HHH tanulókat összevetve még nagyobb a különbség (C3.13.2 ábra). A halmozottan hátrányos helyzetű tanulóknak csupán 32,9 százaléka jár érettségit adó képzésre, szemben a nem HHH tanulók 76,5 százalékos arányával. Továbbá a nem HHH tanulók közel háromszor nagyobb eséllyel vesznek részt általános gimnáziumi képzésen, mint a halmozottan hátrányos helyzetűek. Érdeemes kiemelni azt is, hogy a HHH tanulók több mint négyszer nagyobb valószínűséggel járnak szakiskolai (korábbi elnevezése: speciális szakiskola) képzésre.

**C3.13.1 ábra: A hátrányos és nem hátrányos helyzetű tanulók programtípus szerinti megoszlása (2016)**



**C3.13.1 ábra: A halmozottan hátrányos és nem halmozottan hátrányos helyzetű tanulók programtípus szerinti megoszlása (2016)**



A C3.13. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_13.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_13.xlsx)

**C3.14. indikátor: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya a felsőoktatásba jelentkezők között**

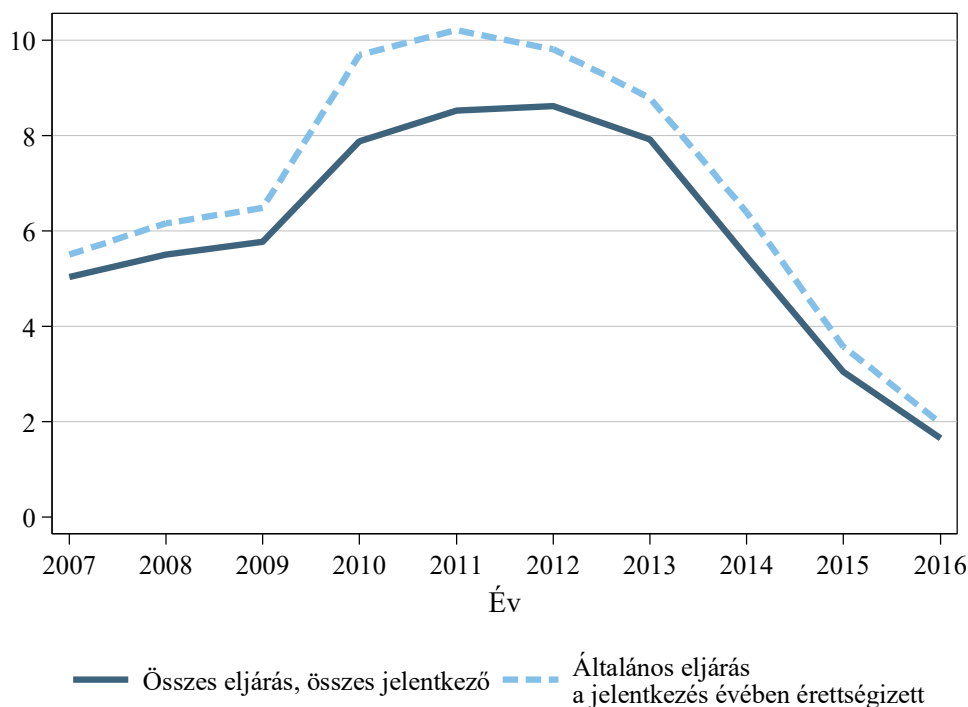
**C3.15. indikátor: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya a felsőoktatásba felvettek között**

A C3.14. indikátor a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók arányát mutatja a felsőoktatásba jelentkezők között, a C3.15. indikátor pedig a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók arányát a felsőoktatásba felvettek között. 2007–2011-ig mind a jelentkezők, mind a felvettek között nőtt a hátrányos és halmozottan hátrányos tanulók aránya. Az összes első végzettségért (vagyis minden felvételi eljárásban, minden munkarend szerinti alapképzésre, osztatlan képzésre vagy felsőfokú szakképzésre) jelentkező között a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya 7 százalék volt, míg azok körében, akik a jelentkezés évében érettségiztek, és az általános eljárásban jelentkeztek a felsőoktatásba, 10 százalék (C3.14.1 ábra), ami arra utal, hogy a hátrányos helyzetűek kisebb valószínűséggel adják be jelentkezésüket a pótfelvételi eljárásban, keresztfél éves képzésre vagy az érettségi után több évvel, mint a többi tanuló. A felvettek között hasonló arányokat és változásokat látunk, mint a jelentkezők között (C3.15.1 ábra). 2012 után mind a jelentkezők, mind a felvettek körében nagymértékben csökkenni kezdett a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya. Az összes jelentkező között 2012–2016-ig 7,4-ről 1,3 százalékra csökkent a HH és HHH tanulók aránya, azok körében pedig, akik az általános eljárásban jelentkeztek,

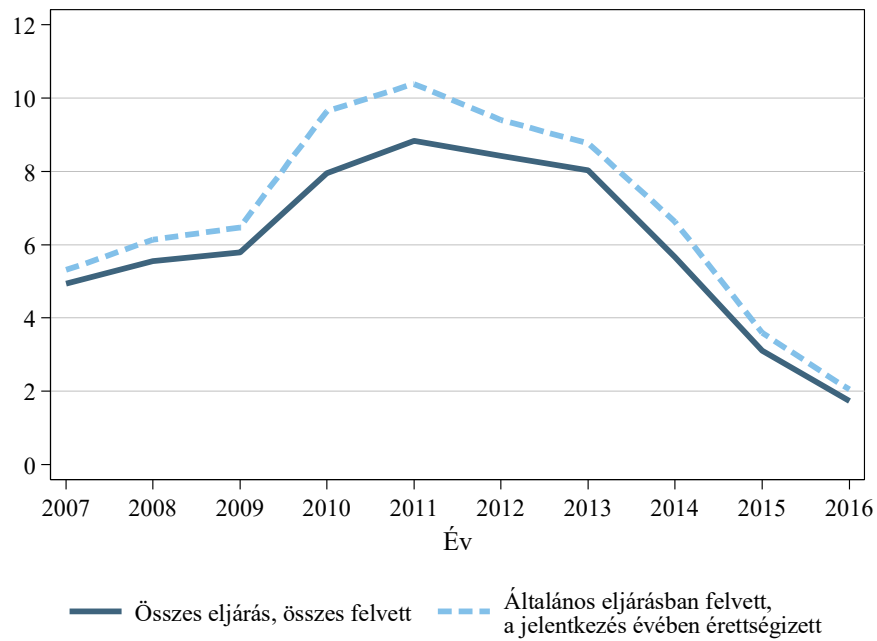
és a jelentkezés évében érettségiztek, a 2012-ben mért 10,1-ről 2 százalékra (C3.14.1 ábra). A felvettek között is hasonló tendenciát látunk (C3.15.1.ábra). A csökkenésben feltehetően szerepet játszott, hogy 2013. szeptember 1-jétől megváltoztak a tanulók hátrányos és halmozottan hátrányos kategóriába sorolásának törvényi kritériumai.

A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek körében a nők nagyobb arányban jelentkeztek és nyertek felvételt a felsőoktatásba, mint a férfiak, de 2012 után a nők között gyorsabban csökkent a jelentkezők és a felvettek közti arány, ezért a vizsgált időszak végére a két nem közötti különbség nagymértékben mérséklődött (C2.14.2 és C3.15.2 ábra). A szakgimnáziumokban tanulók körében nagyobb volt a felsőoktatásba jelentkező és felvett hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek aránya, aminek részben az a magyarázata, hogy a gimnáziumokba kisebb arányban járnak hátrányos helyzetű tanulók. 2013 után az iskolatípusok közötti különbség is csökkenni kezdett, és 2016-ra gyakorlatilag megszűnt (C3.14.3 ábra és C3.15.3 ábra).

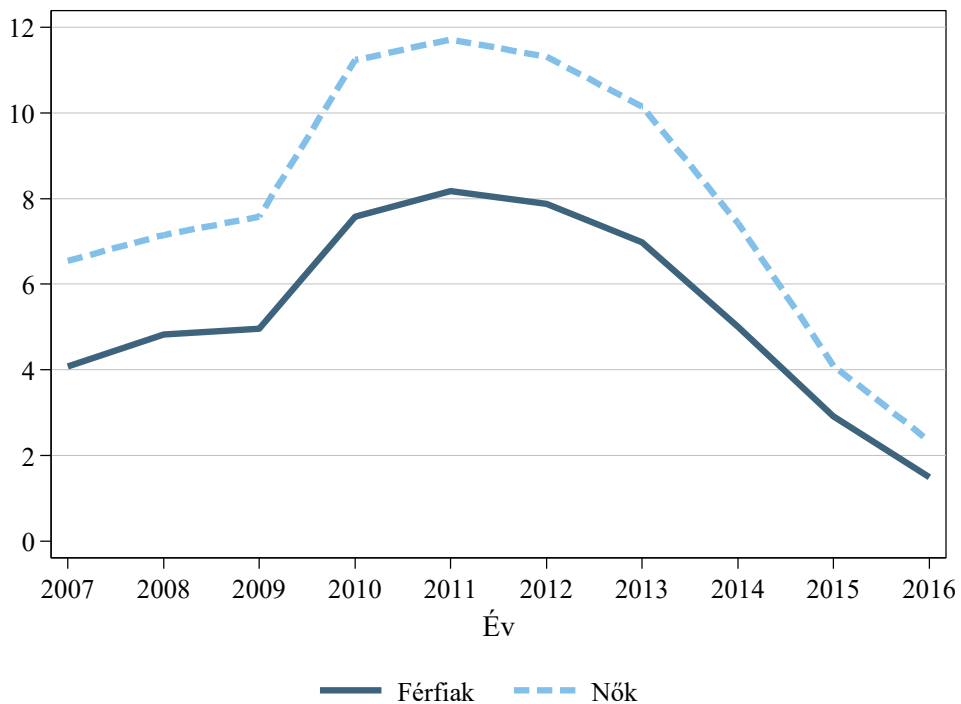
**C3.14.1 ábra: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók százalékaránya a felsőoktatásba jelentkezők között (2007–2016)**



**C3.15.1 ábra: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók százalékaránya a felsőoktatásba felvettek között (2007–2016)**

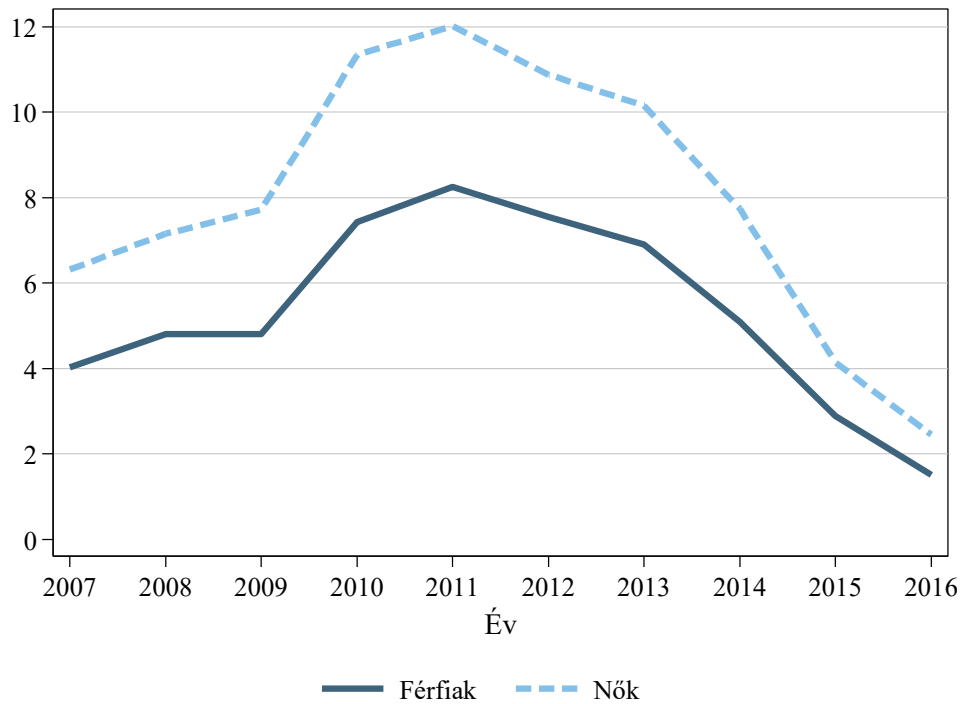


**C3.14.2 ábra: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók százalékaránya a felsőoktatásba jelentkezők között nemek szerint; általános eljárás, a jelentkezés évében érettségizettek (2007–2016)**

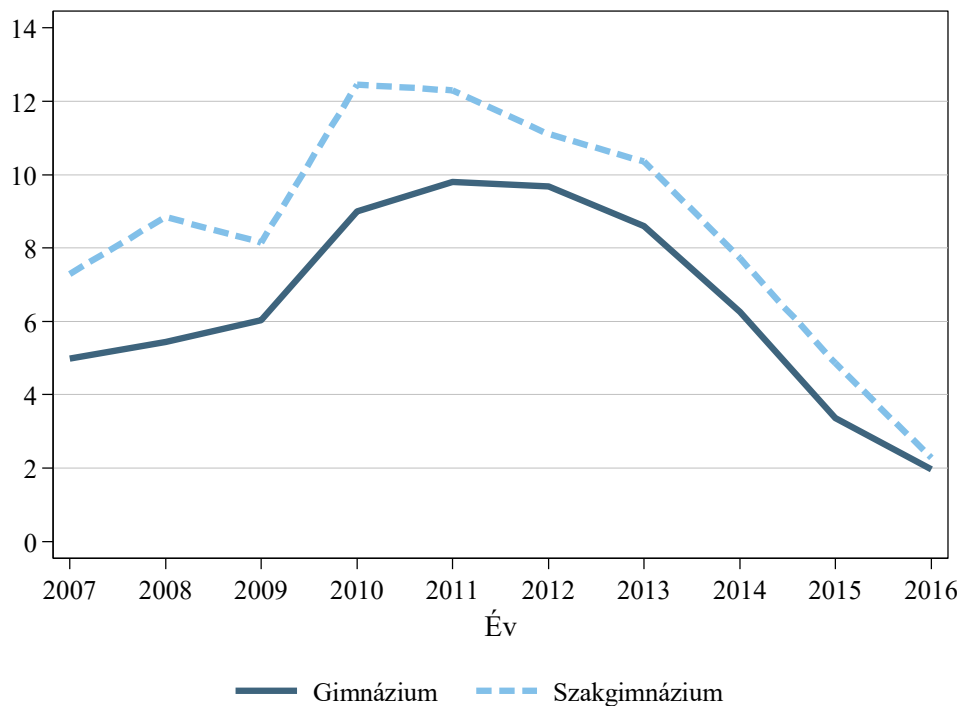




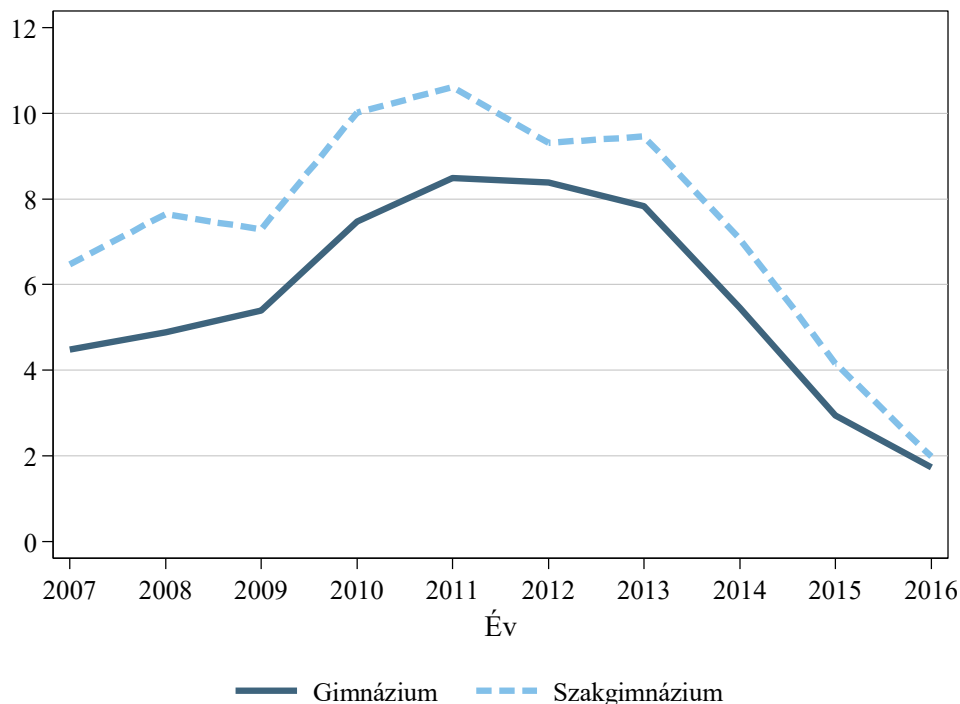
**C3.15.2 ábra: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók százalékaránya a felsőoktatásba felvettek között nemek szerint; általános eljárás, a jelentkezés évében érettségizettek (2007–2016)**



**C3.14.3 ábra: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók százalékaránya a felsőoktatásba jelentkezők között a középiskola típusa szerint; általános eljárás, a jelentkezés évében érettségizettek (2007–2016)**



**C3.15.3 ábra: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók százalékaránya a felsőoktatásba felvettek között a középiskola típusa szerint; általános eljárás, a jelentkezés évében érettségizettek (2007–2016)**



A C3.14. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_14.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_14.xlsx),  
 a C3.15. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_15.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_15.xlsx)

### **C3.16. indikátor: Az integráltan és gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott speciális nevelési igényű (SNI) tanulók aránya**

Az integráltan oktatott SNI tanulókat a többi diákkal együtt tanítják, míg a gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI diákok külön gyógypedagógiai tanterv szerint működő iskolában, tagozaton vagy osztályban tanulnak.

Az integráltan oktatott speciális nevelési igényű tanulók aránya 2001 és 2016 között 0,7 százalékról 4,5 százalékra nőtt. A gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulók aránya ugyanakkor a vizsgált időszakban 3-ról 2 százalékra csökkent (C3.16.1 ábra), mely érték 2013 óta lényegében változatlan.

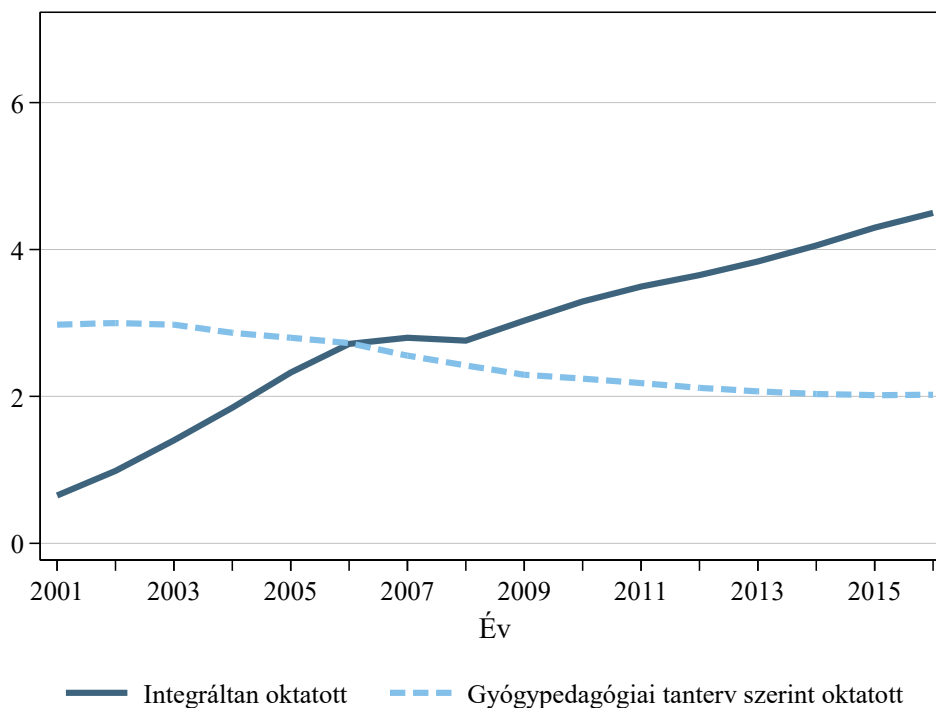
Az alapfokú képzésen a hagyományos általános iskolákban 2016-ban 5,2 százalék volt az integráltan oktatott SNI tanulók aránya, a gyógypedagógiai tanterv szerint oktatottaké pedig 2,2 százalék (C3.16.2 ábra). A hat-, illetve nyolcosztályos gimnáziumokban alapfokú tanulmányaikat folytatók között elvéve találni gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulót, míg 0,8 százalékos értéket mutatott az integráltan tanított SNI tanulók aránya. Középfokon a gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulók aránya gyakorlatilag 0 százalék volt a szakgimnáziumokban és a gimnáziumokban, míg a szakközépiskolások körében 8,4 százalék, ugyanakkor ez szinte teljes mértékben a (speciális) szakiskolák tanulóit fedte le. Az integráltan

oktatott SNI tanulók aránya 8,1 százalék volt a szakközépiskolákban, 3,1 százalék a szaggimnáziumokban, és 2 százalék alatti a 4, illetve 6/8 osztályos gimnáziumokban.

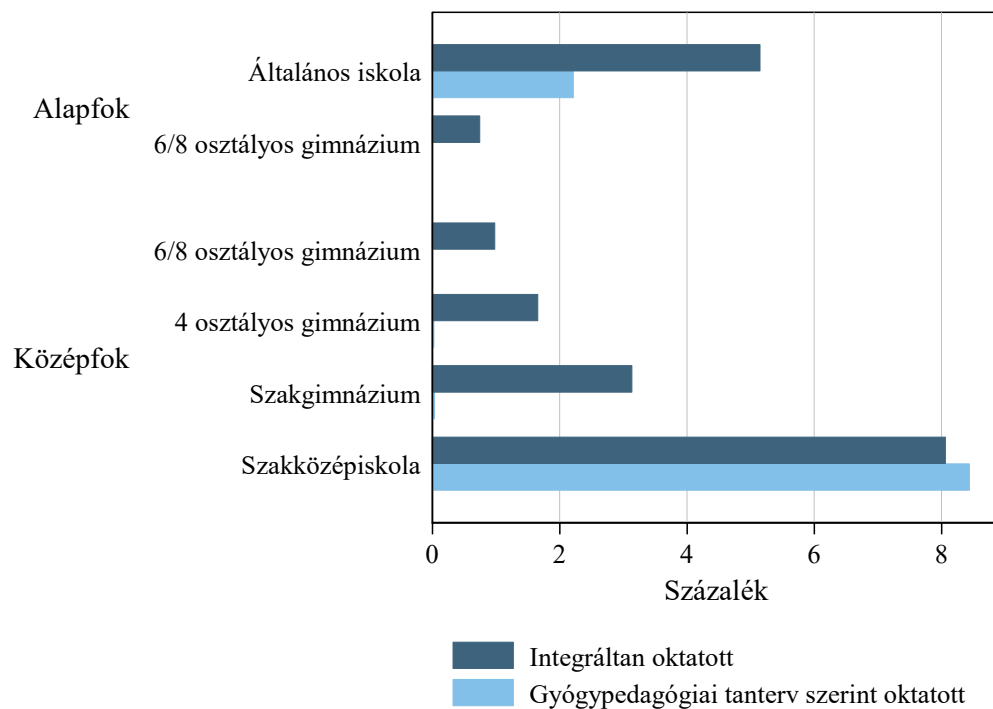
Évfolyamok szerint vizsgálva az indikátor értékeit azt látjuk, hogy az integráltan oktatott SNI tanulók aránya az 1–7. évfolyamig nő, majd a 8. és 9. évfolyam között jelentősen visszaesik (C3.16.3 ábra). A gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulók aránya lényegesen stabilabb az első nyolc évfolyamon, majd a 9. évfolyamra 0,5 százalékponttal megugrik, ezt követően pedig erősen csökken.

Az alapfokú képzésen tanulók között az egyházi intézményekben találjuk a legkisebb arányban mind az integráltan oktatott, mind pedig a gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulókat (C3.16.4 ábra). A gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulók aránya az állami és egyéb (nem állami, nem egyházi) fenntartású intézményekben hasonló, míg az integráltan oktatott SNI tanulók aránya az egyéb fenntartású iskolákban a legmagasabb.

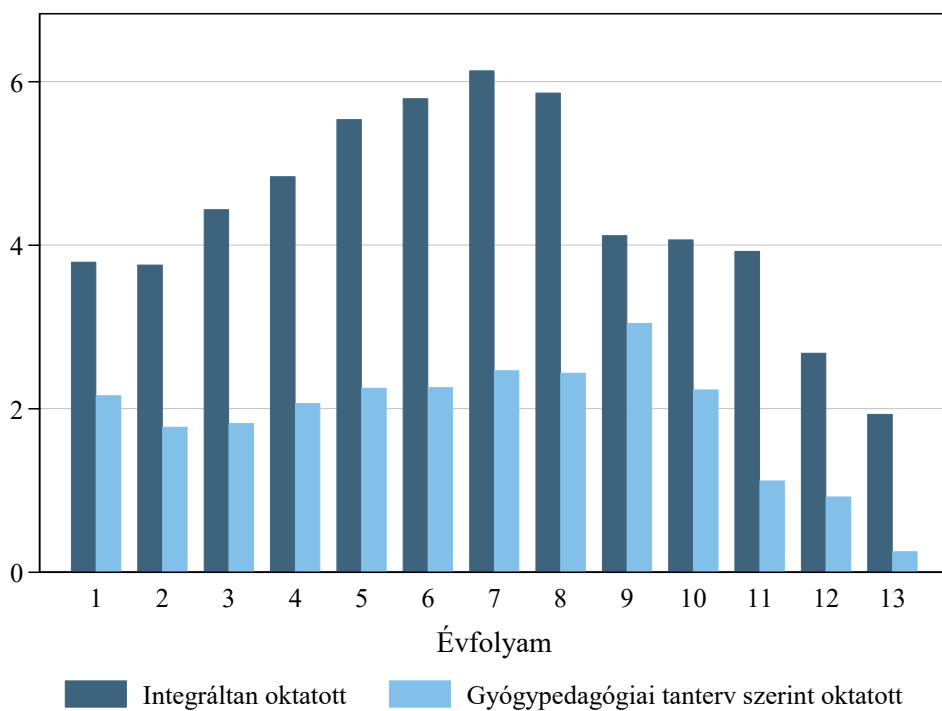
**C3.16.1 ábra: Az integráltan és gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulók aránya**



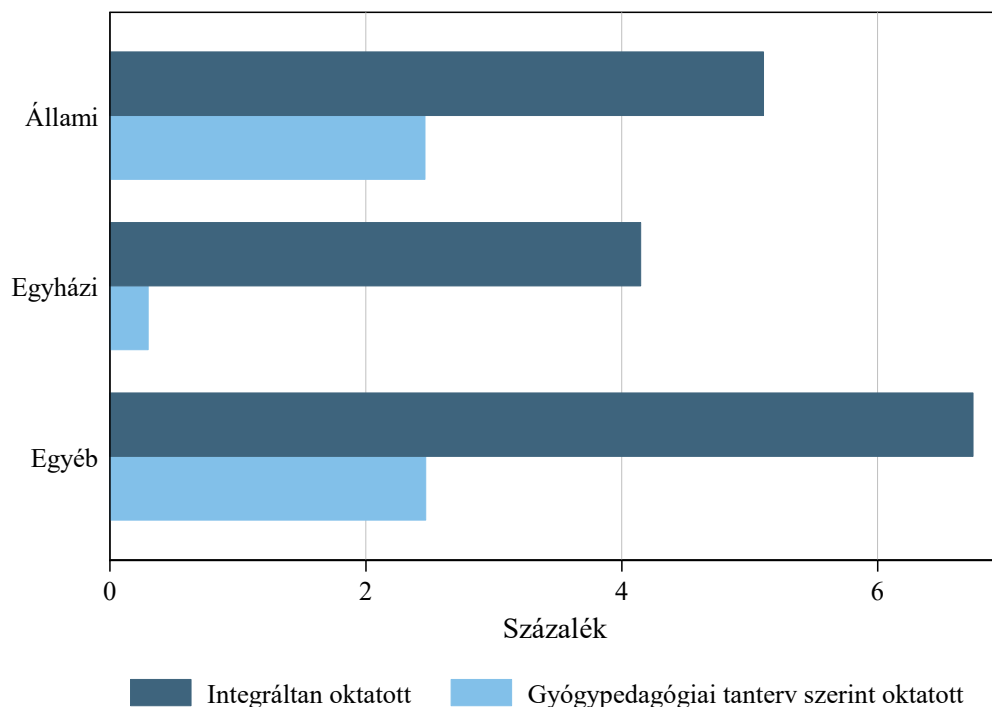
**C3.16.2 ábra: Az integráltan és gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulók aránya programtípus szerint (2016)**



**C3.16.3 ábra: Az integráltan és gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulók aránya évfolyam szerint (2016)**



**C3.16.4 ábra: Az integráltan és gyógypedagógiai tanterv szerint oktatott SNI tanulók aránya intézményfenntartó szerint; alapfok (2016)**



Megjegyzés: Az alapfokú (1–8. évfolyam) képzésen tanulók.

A C3.16. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_16.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_16.xlsx)

**C3.17. indikátor: Tesztpontszám-különbség a legfeljebb alapfokú és a legalább középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei között (PISA-felmérés)**

Az OECD PISA-felmérése nemcsak azt teszi lehetővé, hogy a különböző országokat összehasonlítva vizsgáljuk az oktatás eredményességét, de a tanulói kérdőívek segítségével az oktatási rendszer egyenlőtlenségéről is képet kaphatunk. A C3.17. indikátor a legalább középfokú (minimum ISCED 3) és a legfeljebb alapfokú (maximum ISCED 2) végzettségű anyák gyermekeinek tesztpontszám-különbségét mutatja. Minél nagyobb a különbség, vagyis minél jobb eredményt érnek el a teszteken a magasabb végzettségű anyák gyermekei az alacsonyabb végzettségű anyák gyermekeihez képest, annál nagyobb az esélyegyenlőtlenség az adott oktatási rendszerben.

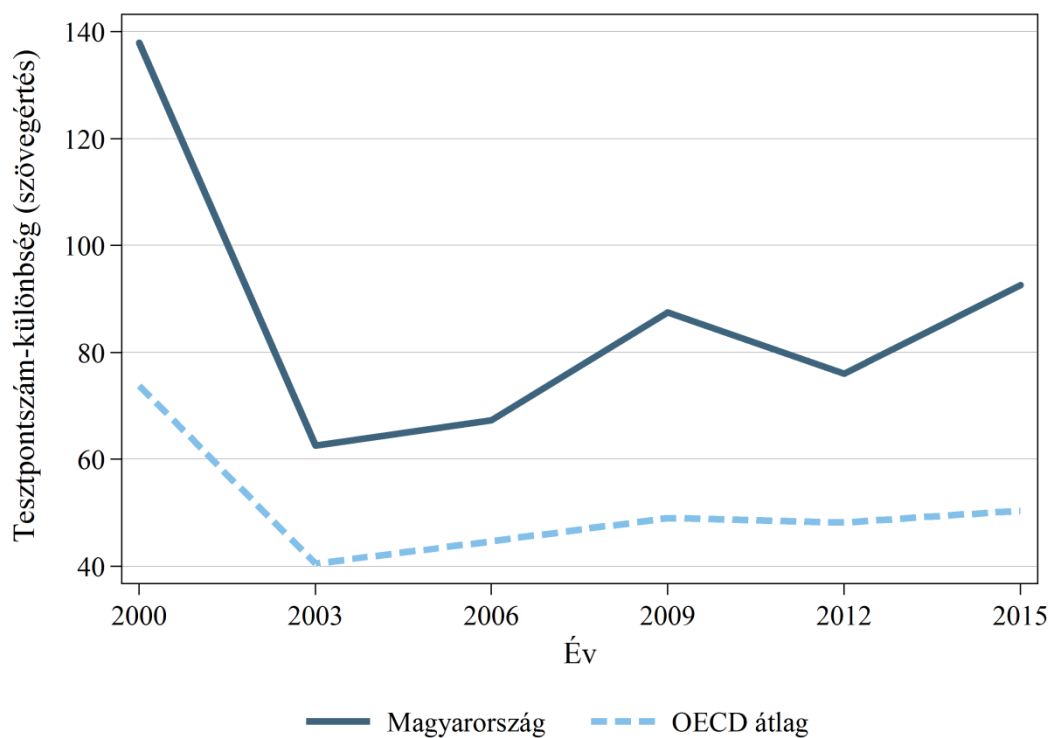
Az alábbi C3.17.1–C3.17.3 ábrák a magyar oktatási rendszer esélyegyenlőtlenségét hasonlítják az OECD-országok átlagához a szövegértési, matematikai és természettudományi tesztek eredményei alapján. A C3.17.4–C3.17.6 ábrák pedig az egyes országok esélyegyenlőtlenségi indexeit mutatják.

Jól látható, hogy a vizsgált időszakban a magyar oktatási rendszer esélyegyenlőtlenség szempontjából minden évben és minden mérési területen az OECD-átlag feletti értékeket mutatott. Vagyis a magyar oktatási rendszer esélyegyenlőtlensége sokkal nagyobb, mint az átlagos OECD-országé. Például 2015-ben szövegértés területén egy magasabb végzettségű magyar anya gyermeke majdnem 100 ponttal jobb eredményt ért el, mint egy alacsonyabb végzettségűé. Ez majdnem a duplája az OECD-átlagnak. Ha figyelembe vesszük, hogy a PISA-felmérés tesztpontszámait úgy

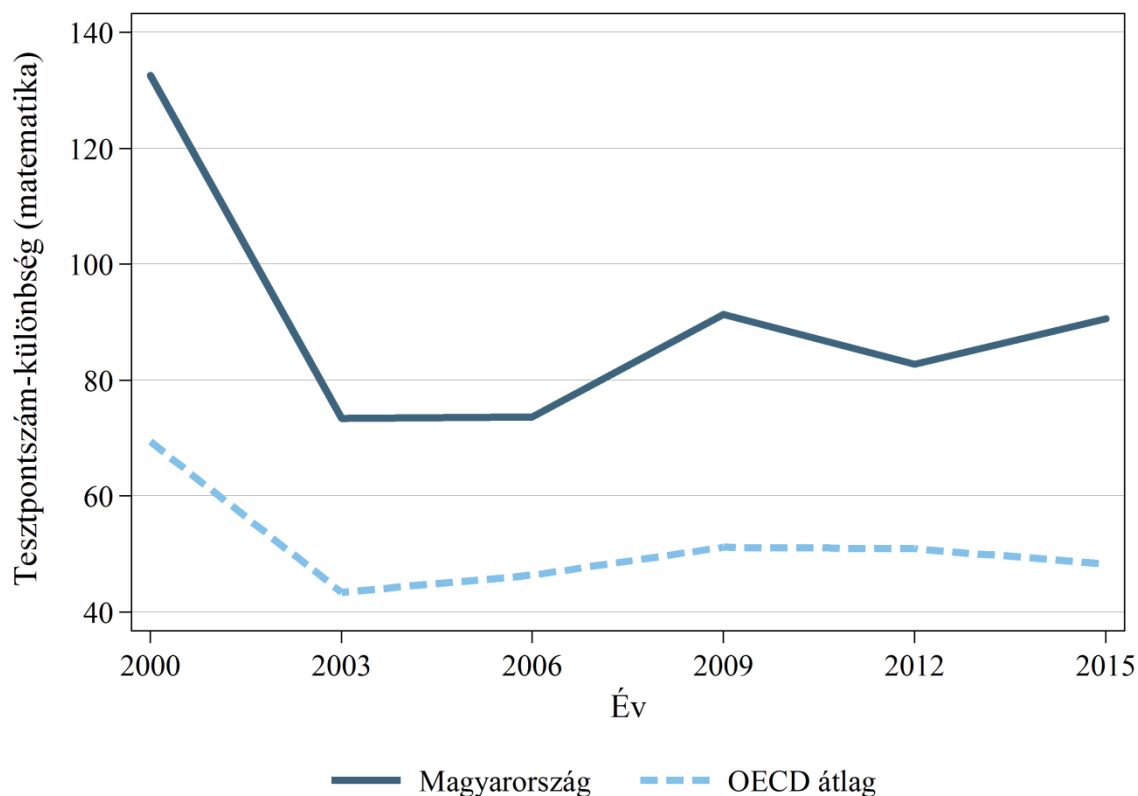
állapítják meg, hogy átlaguk 500 és szórásuk 100 legyen, azt lehet mondani, hogy Magyarországon a magasabb végzettségű anyák gyermekei majdnem egy szórással jobb eredményt értek el 2015-ben szövegértésből, mint az alacsonyabb végzettségű anyák gyermekei. A tesztponyszám-különbség évenként és mérési területenként változik, de sehol sem kisebb, mint 20 pont, azaz egyötöd szórás.

Az egyes OECD-országok sorrendjét mutató C3.17.4–C3.17.6 ábrákból jól látható, hogy Magyarország ezen esélyegyenlőtlenségi mutatót tekintve rendszerint „dobogós” helyre került, de mindig az „első” öt helyezett között volt. Mindezek alapján ki lehet jelteni, hogy a magyar oktatási rendszer esélyegyenlőtlensége az OECD-országok körében kiemelkedően magas.

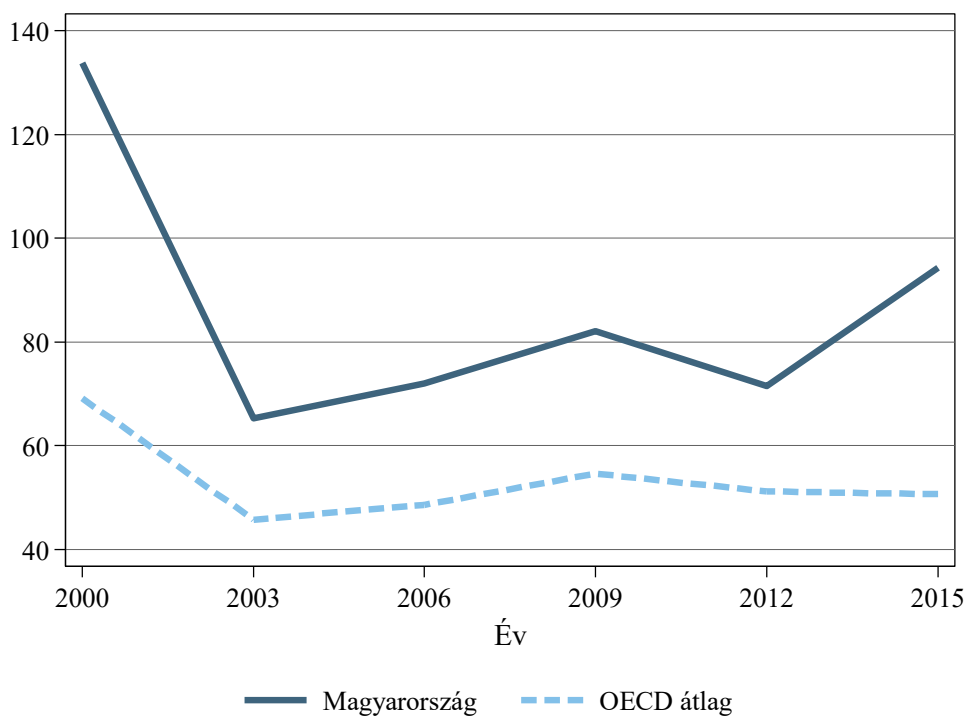
**C3.17.1 ábra: Tesztponyszám-különbség a legfeljebb alapfokú és a legalább középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei között, szövegértés (PISA-felmérés)**



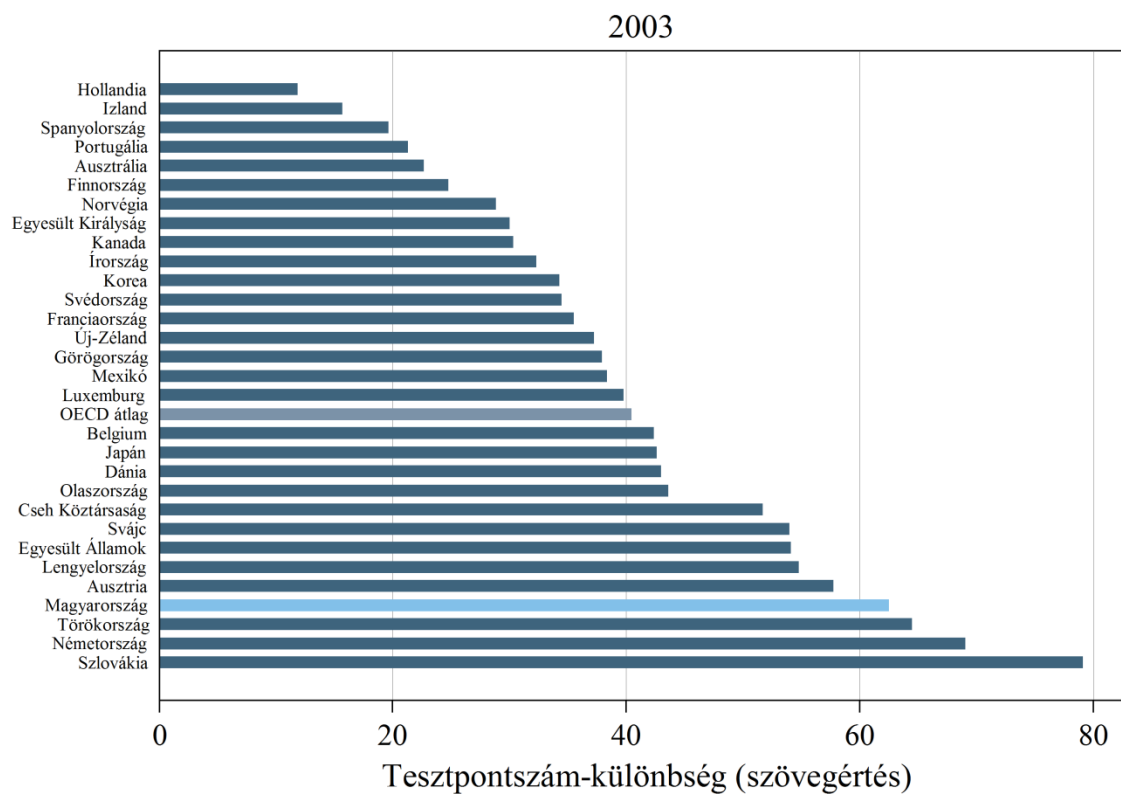
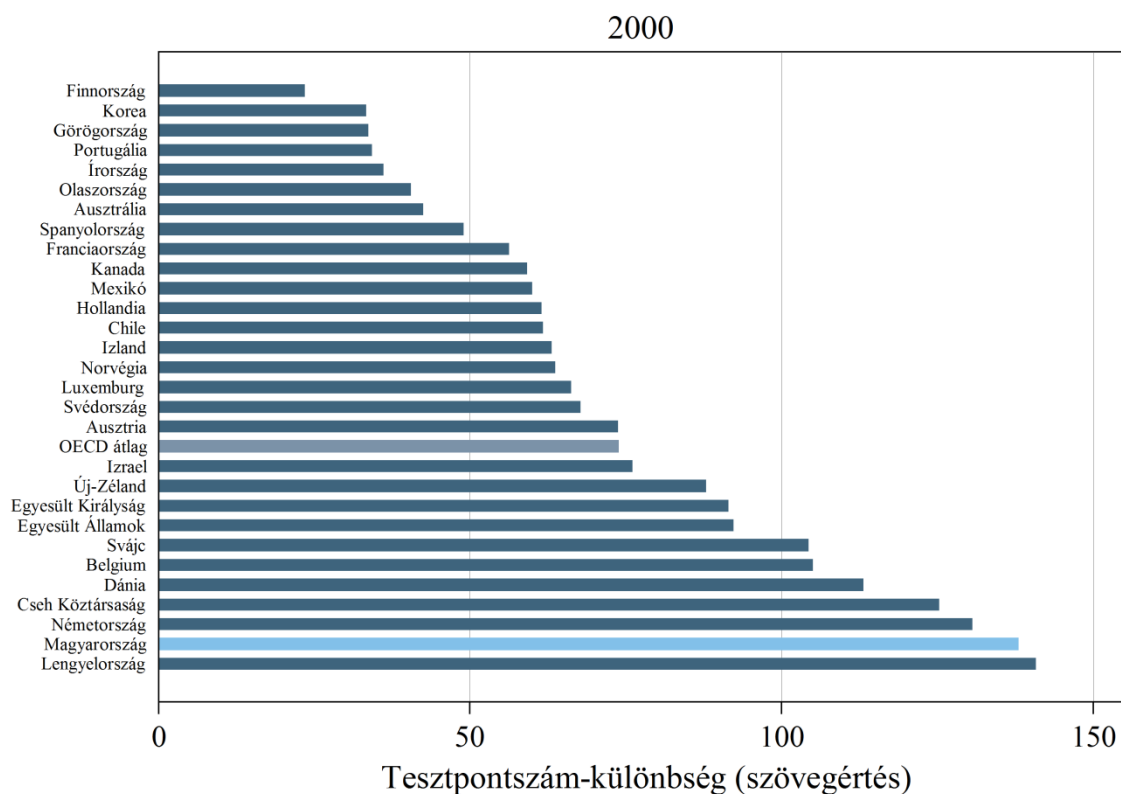
**C3.17.2 ábra: Tesztpontszám-különbség a legfeljebb alapfokú és a legalább középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei között, matematika (PISA-felmérés)**



**C3.17.3 ábra: Tesztpontszám-különbség a legfeljebb alapfokú és a legalább középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei között, természettudomány (PISA-felmérés)**

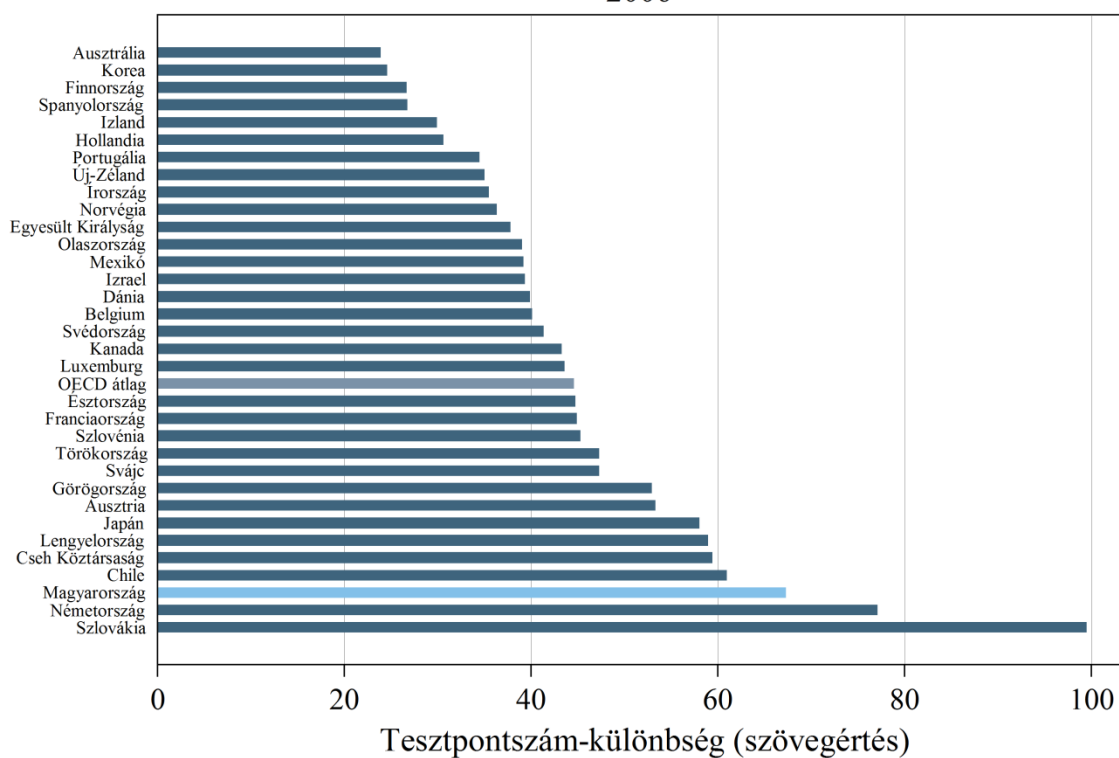


**3.17.4 ábra: Tesztpontszám-különbség a legfeljebb alapfokú és a legalább középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei között országonként és évenként, szövegértés (PISA-felmérés)**

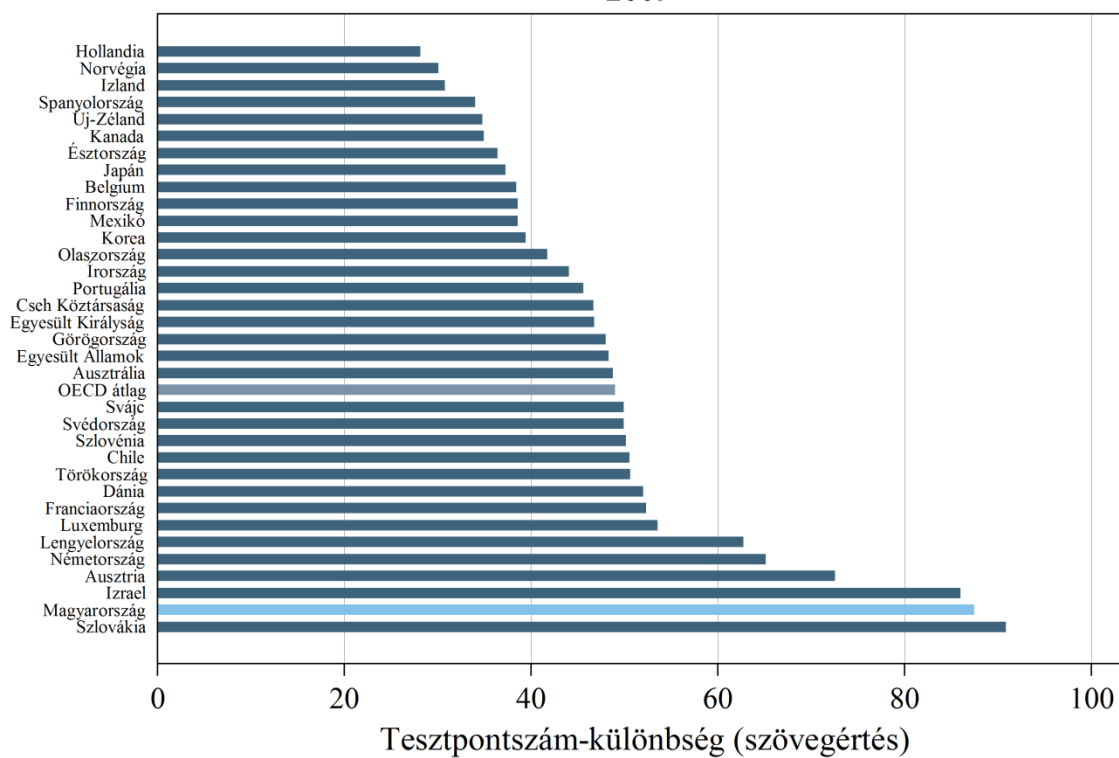




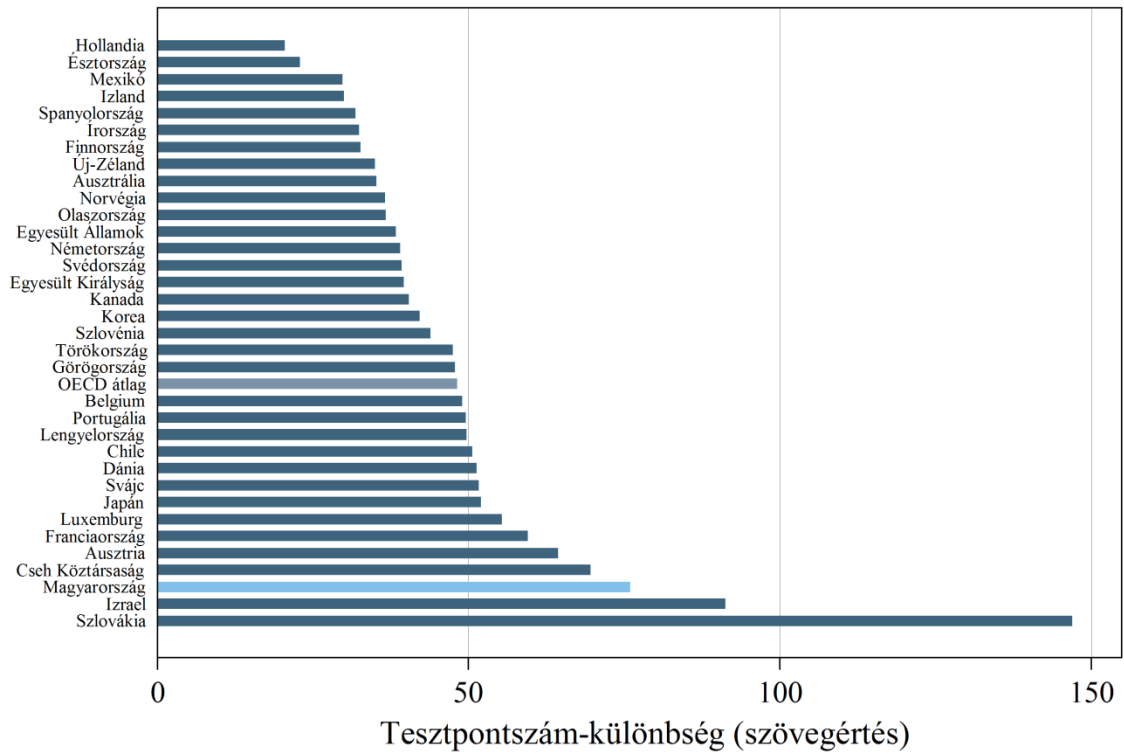
2006



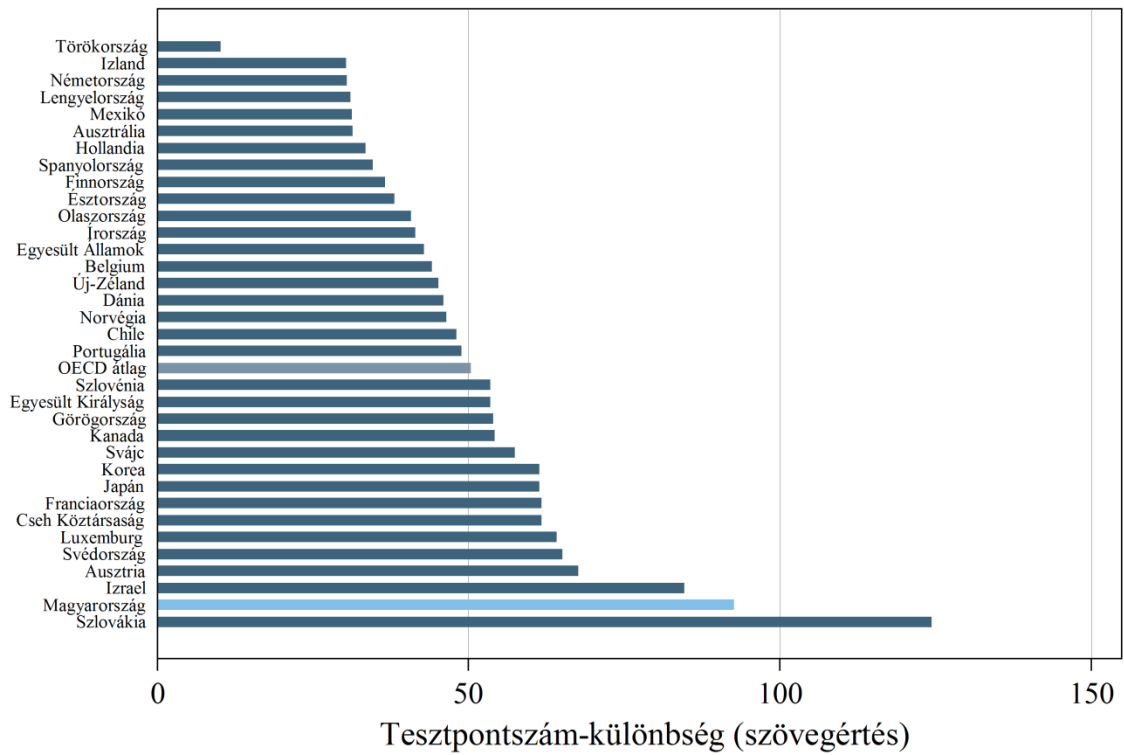
2009



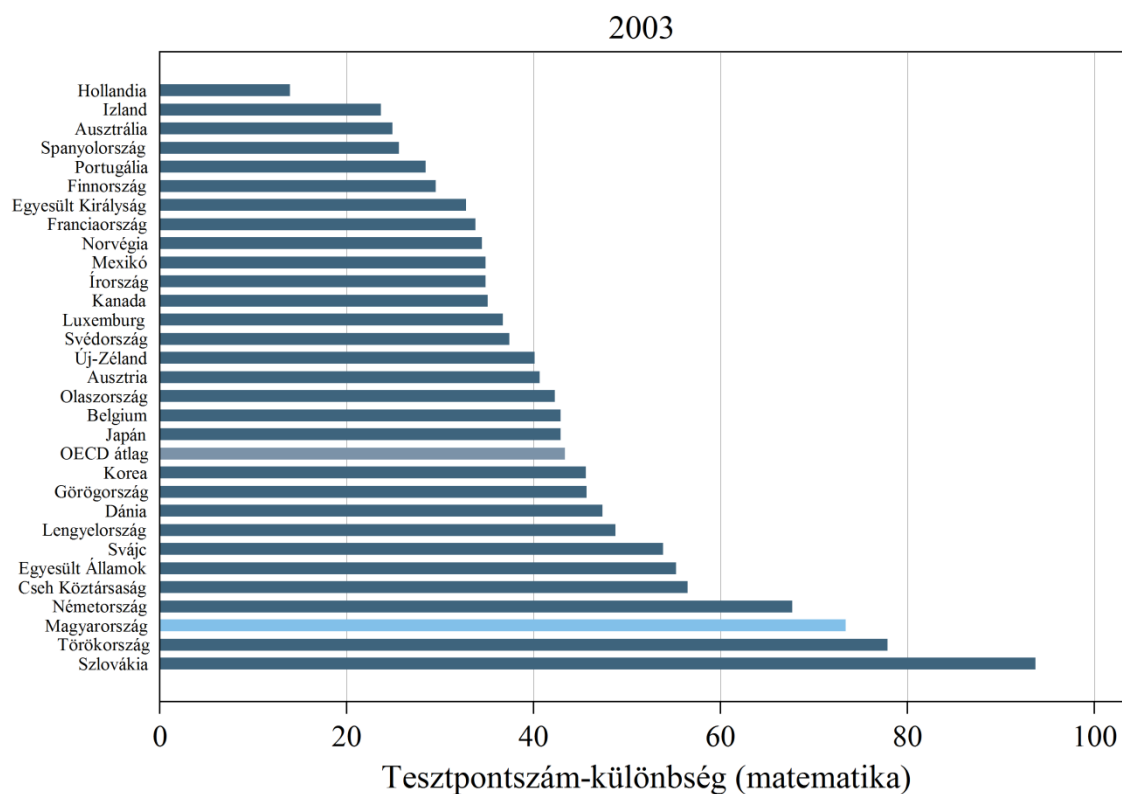
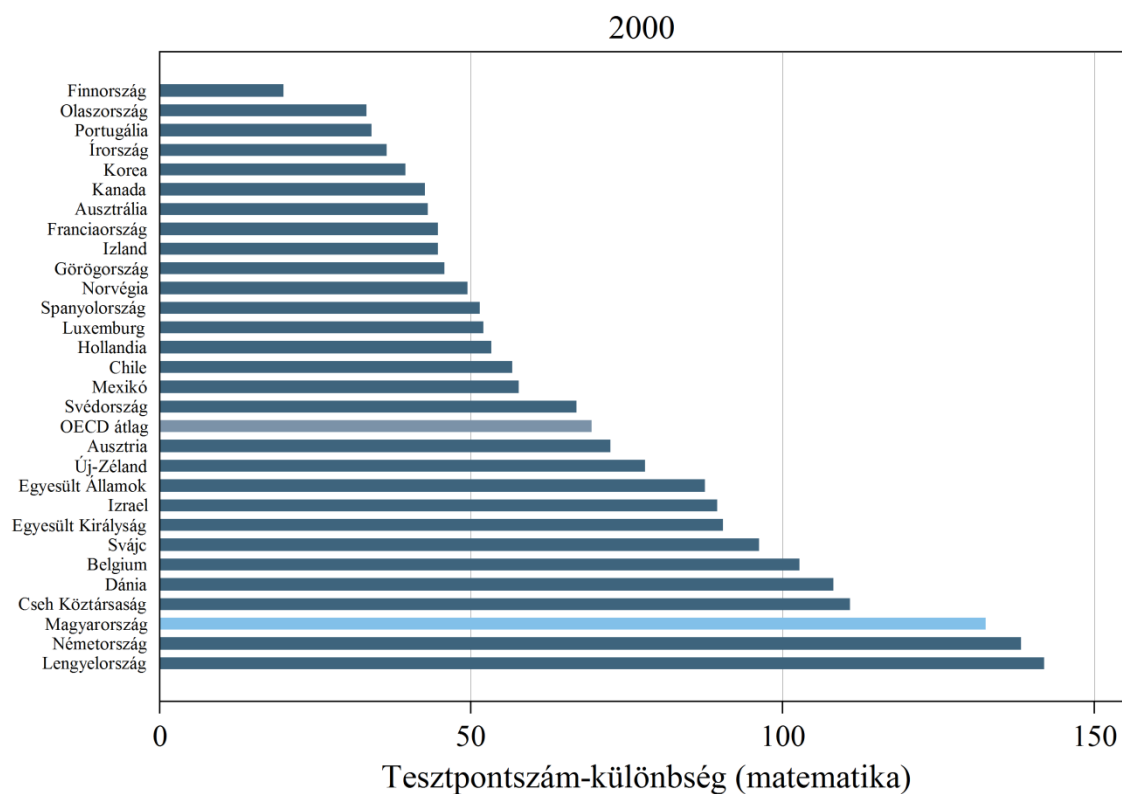
2012



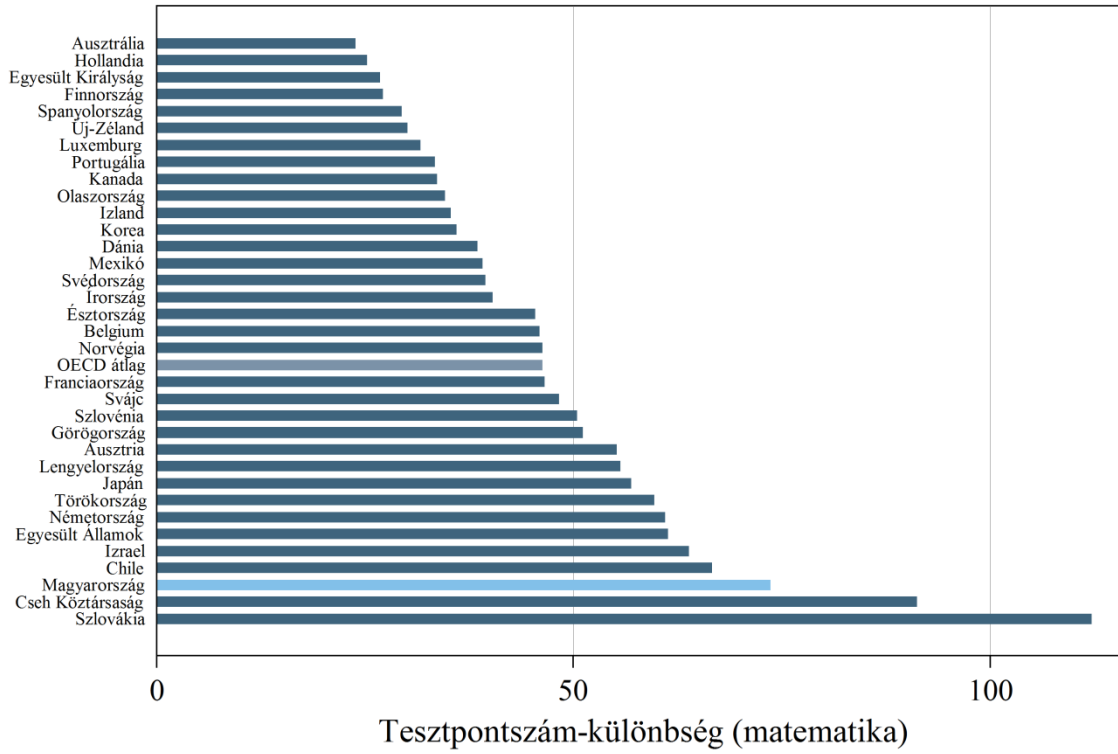
2015



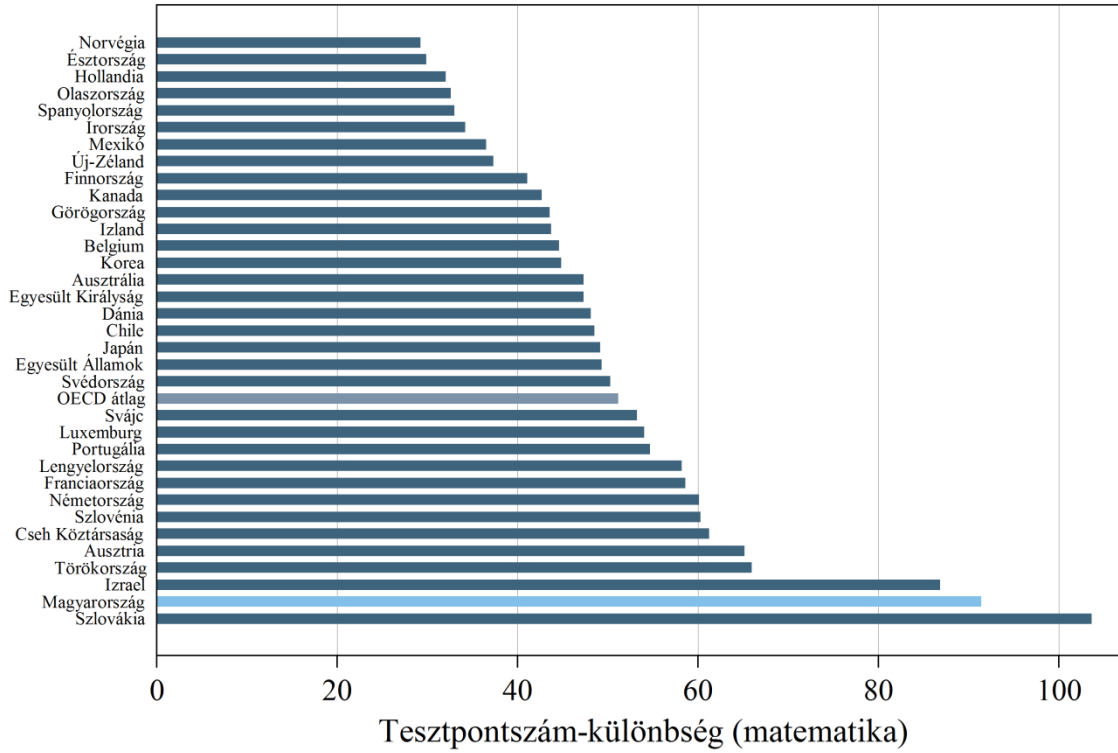
**C3.17.5 ábra: Tesztpontszám-különbség a legfeljebb alapfokú és a legalább középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei között országonként és évenként, matematika (PISA-felmérés)**



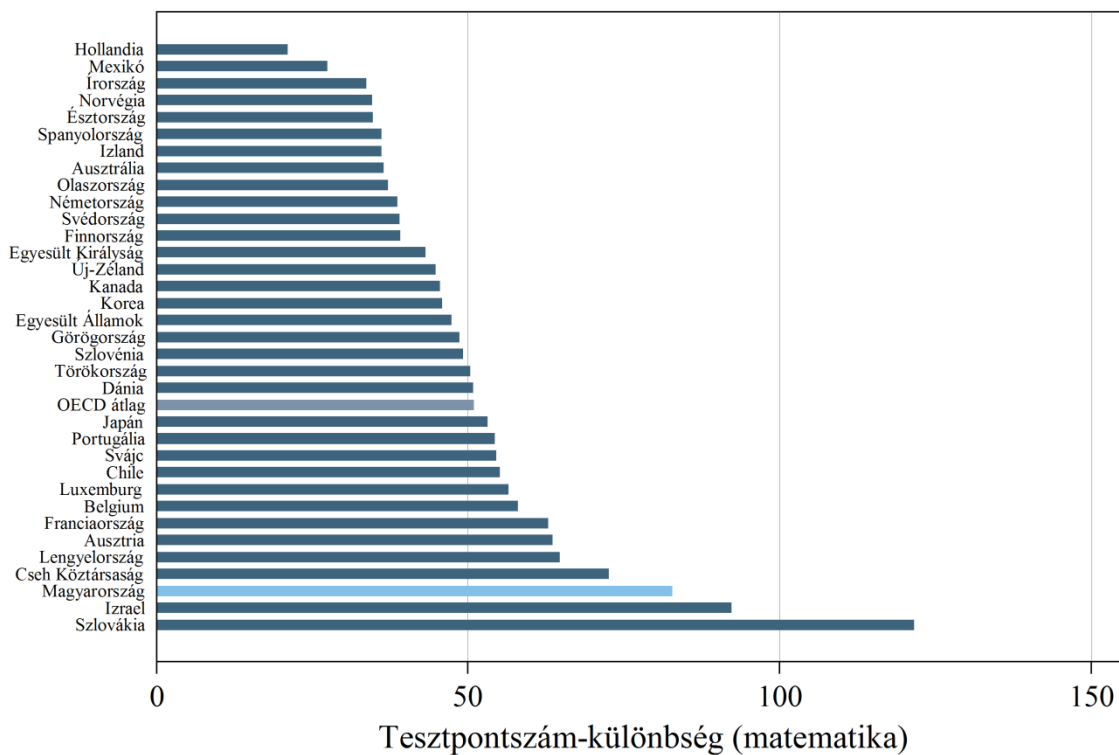
2006



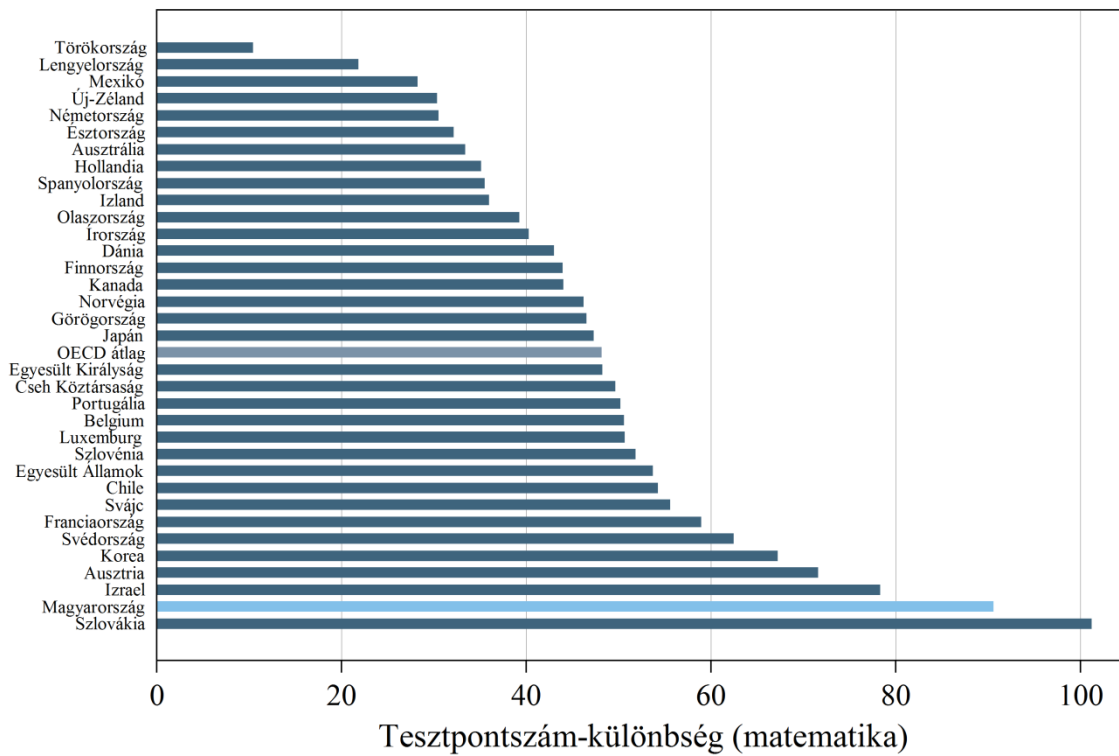
2009



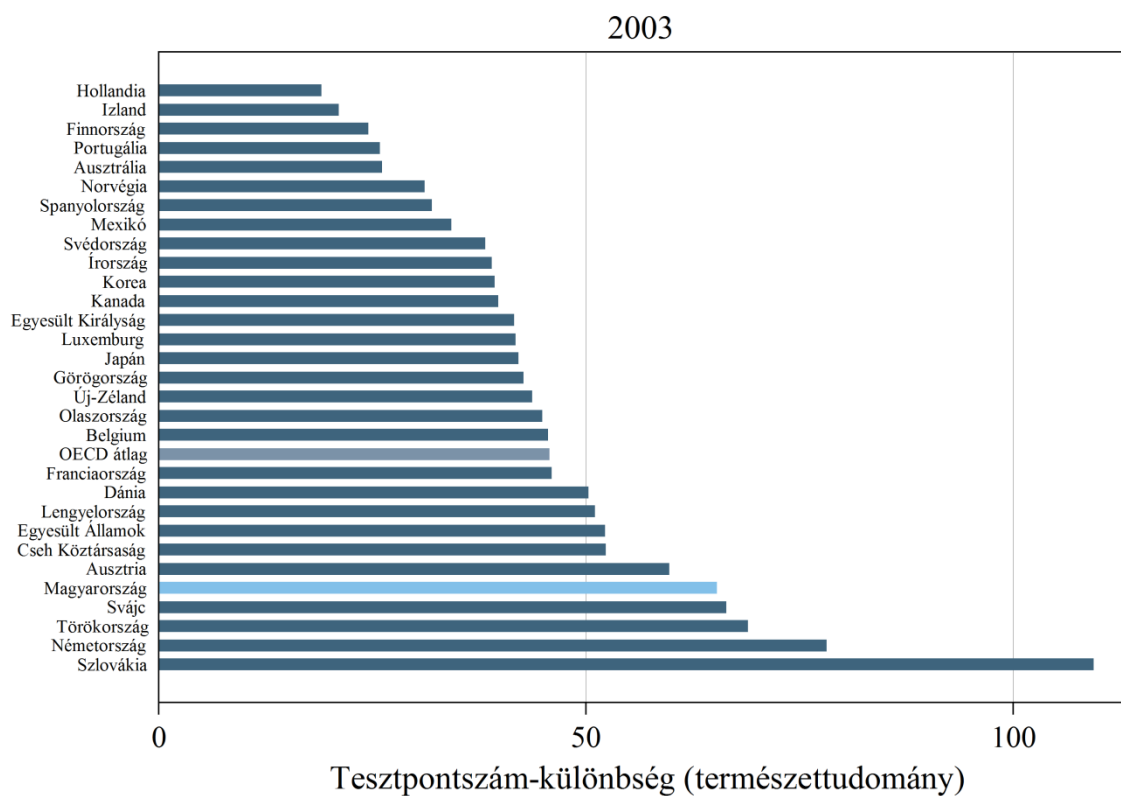
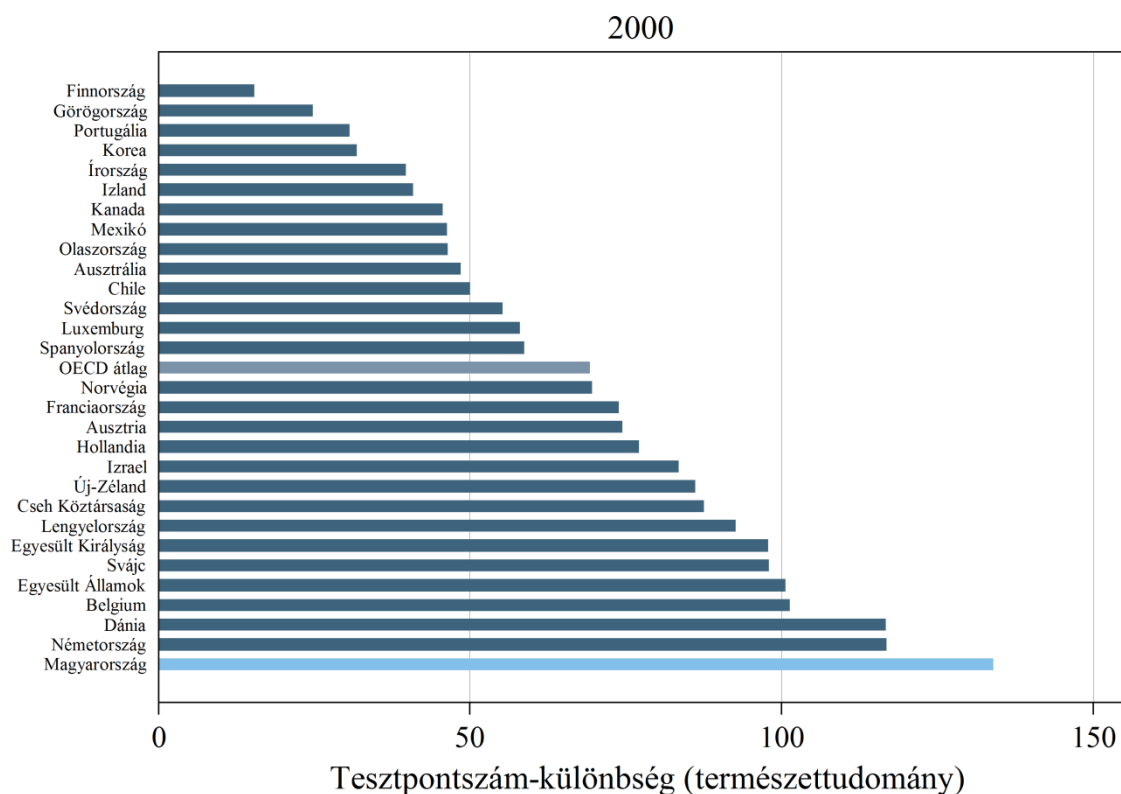
2012



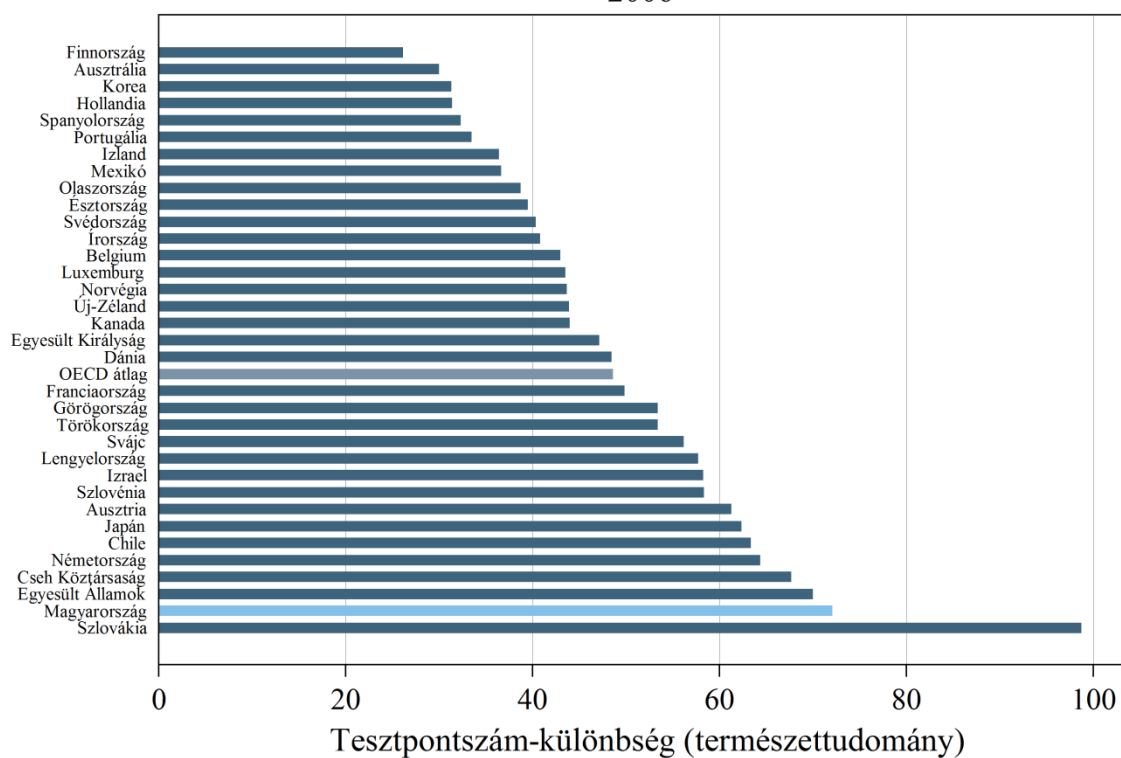
2015



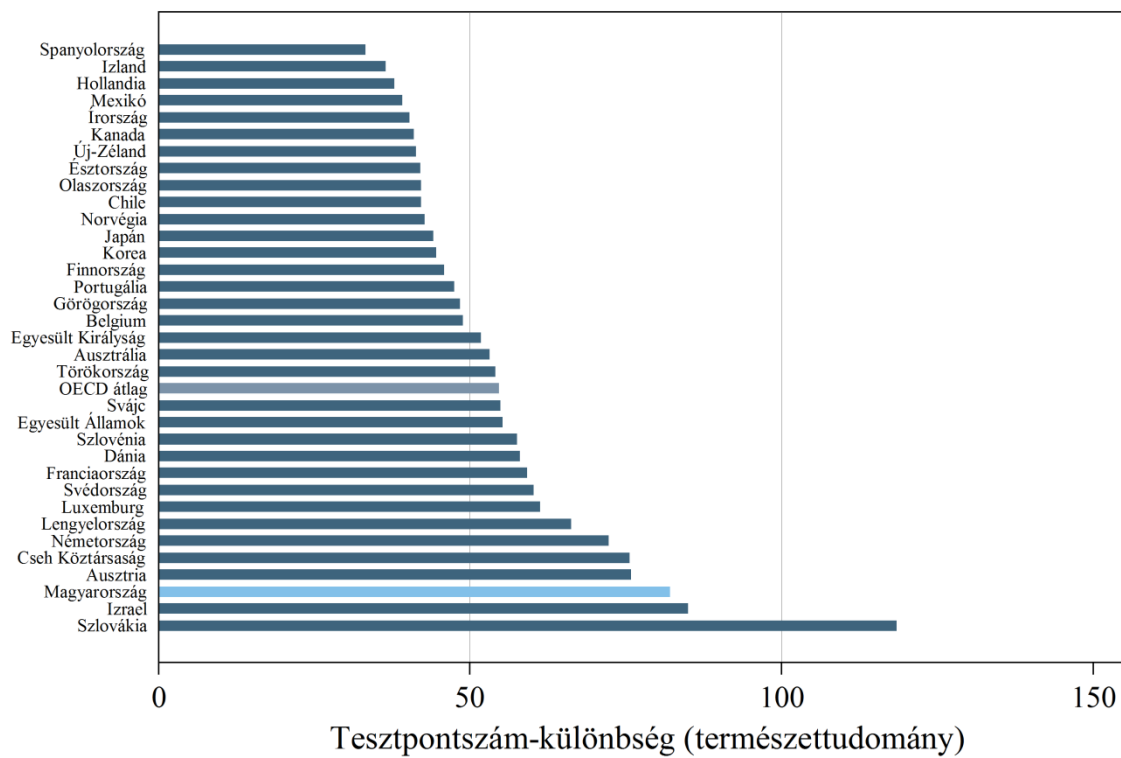
**C3.17.6 ábra: Tesztpontszám-különbség a legfeljebb alapfokú és a legalább középfokú végzettséggel rendelkező anyák gyermekei között országonként és évenként, természettudomány (PISA-felmérés)**



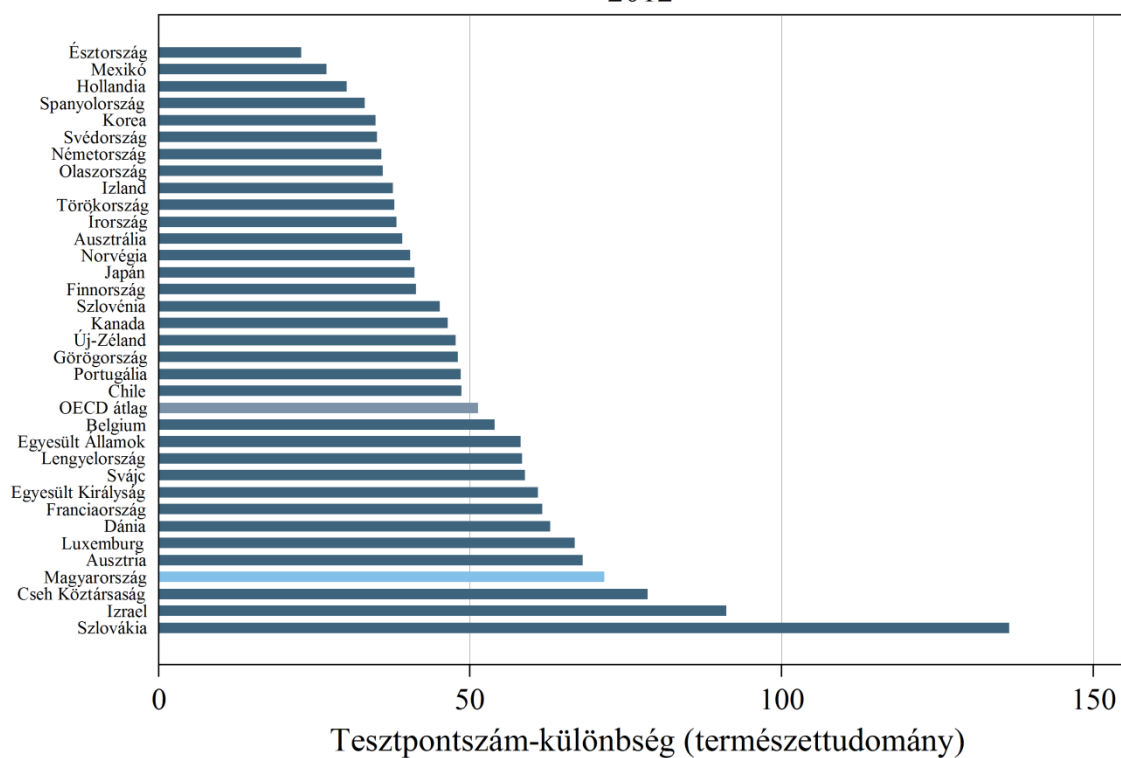
2006



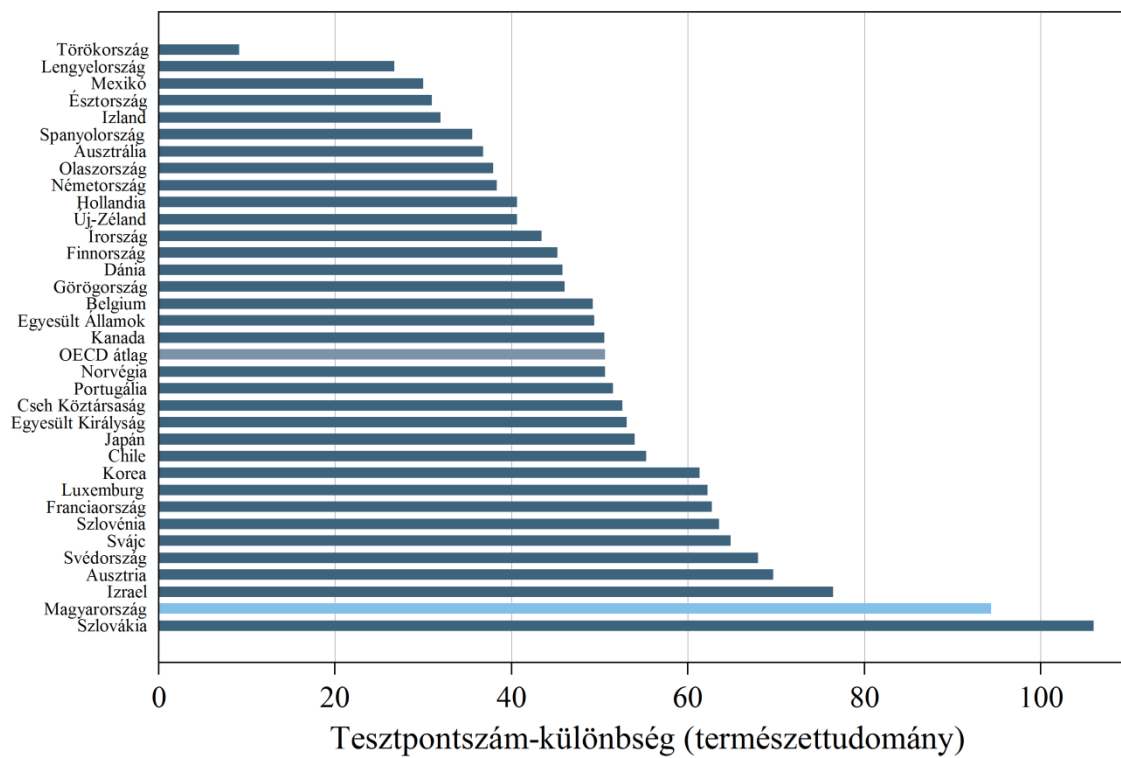
2009



2012



2015



A C3.17. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_17.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_17.xlsx)



## Fizikai környezet

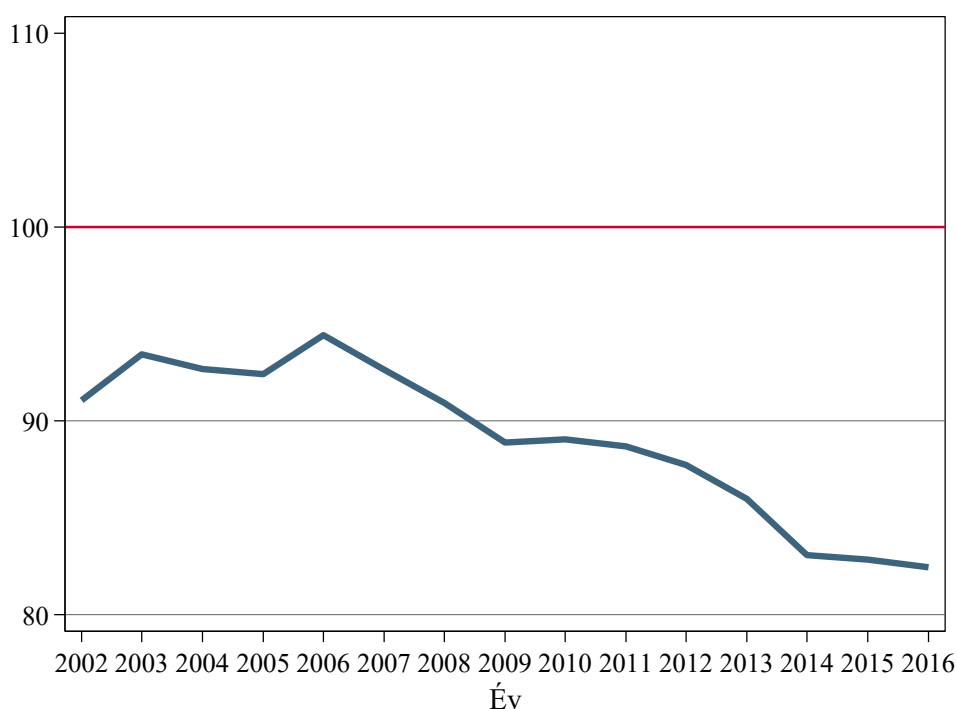
A fizikai környezetet leíró indikátorok a közoktatási rendszer olyan lényeges fizikai jellemzőiről adnak képet, amelyek alapvetően befolyásolhatják a nevelés, illetve a tanulás-tanítás folyamatát. Az óvodai férőhelyek esetleges hiánya vagy a szükségtermek nagy aránya akadályozhatja, a számítógépek, az internet, illetve a modern technológia hozzáférhetősége pedig feltehetően elősegíti a hatékonyabb nevelést, tanítást és tanulást.

### C3.18. indikátor: Az egy férőhelyre jutó óvodások aránya

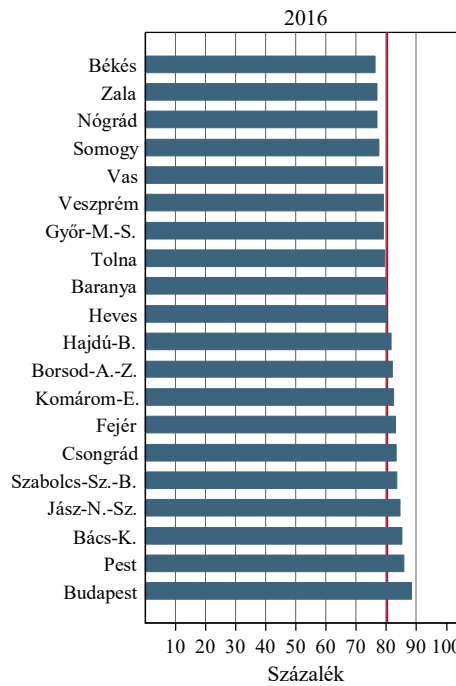
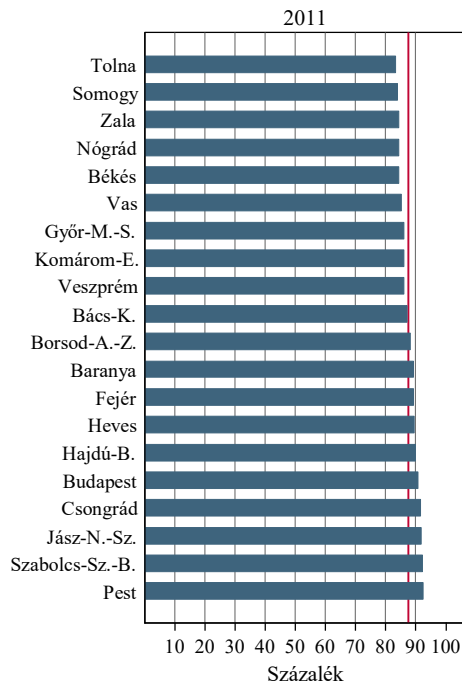
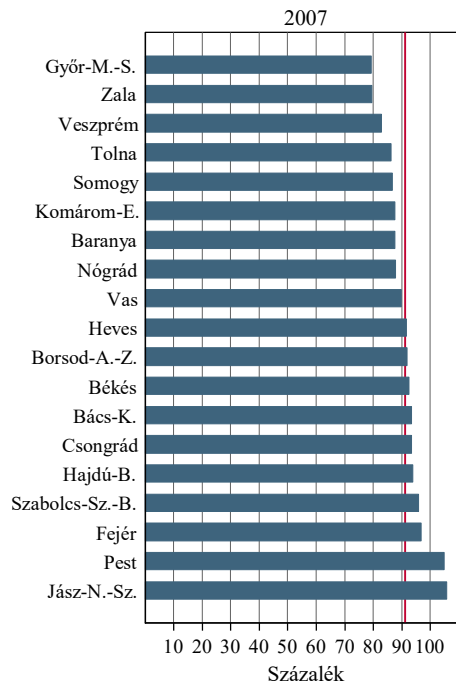
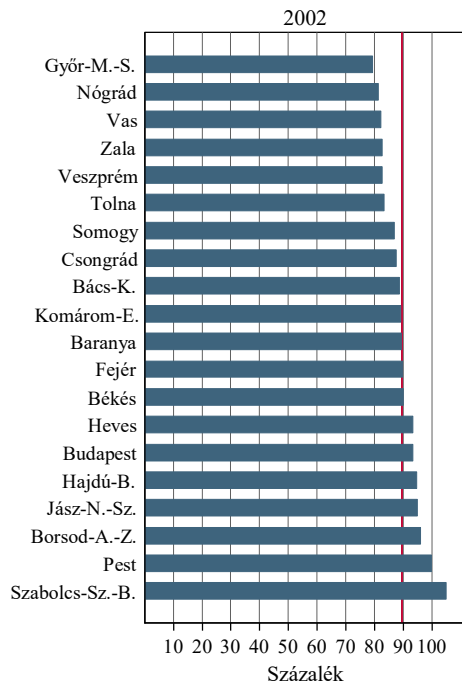
A C3.18. indikátor értékei alapján jól látható, hogy az óvodákban országos szinten nincs jelentős férőhelyhiány (C3.18.1 ábra). Ez azonban nem jelenti azt, hogy egyes régiókon vagy településeken belül ne okozott, okozhatott volna gondot a kevés óvodai férőhely. A vizsgált időszak elején csak Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt 100 százaléknál nagyobb az egy férőhelyre jutó óvodások száma, bár 2002 és 2016 között Pest megyében és Jász-Nagykun-Szolnok megyében is voltak olyan évek, amikor 100 százalék feletti volt a férőhely-kihasználtság (C3.18.2 ábra).

Országos átlagban az óvodai férőhelyek kihasználtsága sohasem haladta meg a 100 százalékot: 2002 és 2008 között 90 százalék feletti értéket mutatott, majd a 2008 utáni időszakban jóval 90 százalék alá esett. A településtípus szerinti bontásból (C3.18.3 ábra) látható, hogy a 2000-es évek közepén különösen a városokban fordulhatott elő férőhelyhiány, de a megyeszékhelyeken és Budapesten is 100 százalék körüli volt a kihasználtság. A falvakban – nagy átlagban – a férőhely-kihasználtság sohasem haladta meg a 90 százalékot; ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lett volna olyan település, ahol nem működött óvoda (C3.18.3 ábra; lásd még C1.3. indikátor).

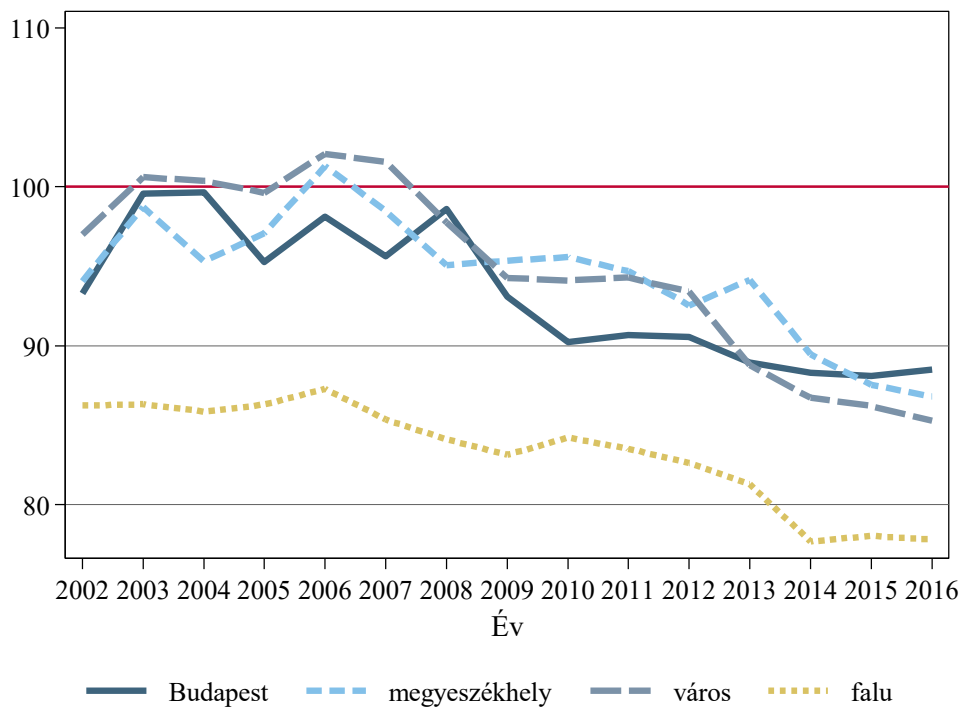
C3.18.1 ábra: Az egy férőhelyre jutó óvodások aránya (2002–2016)



**C3.18.2 ábra: Az egy férőhelyre jutó óvodások aránya megyénként (2002, 2007, 2011, 2016)**



**C3.18.3 ábra: Az egy férőhelyre jutó óvodások aránya, településtípus szerint (2002–2016)**



A C3.18. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_18.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_18.xlsx)

### **C3.19. indikátor: A szükségtermet<sup>35</sup> is használó iskolák aránya**

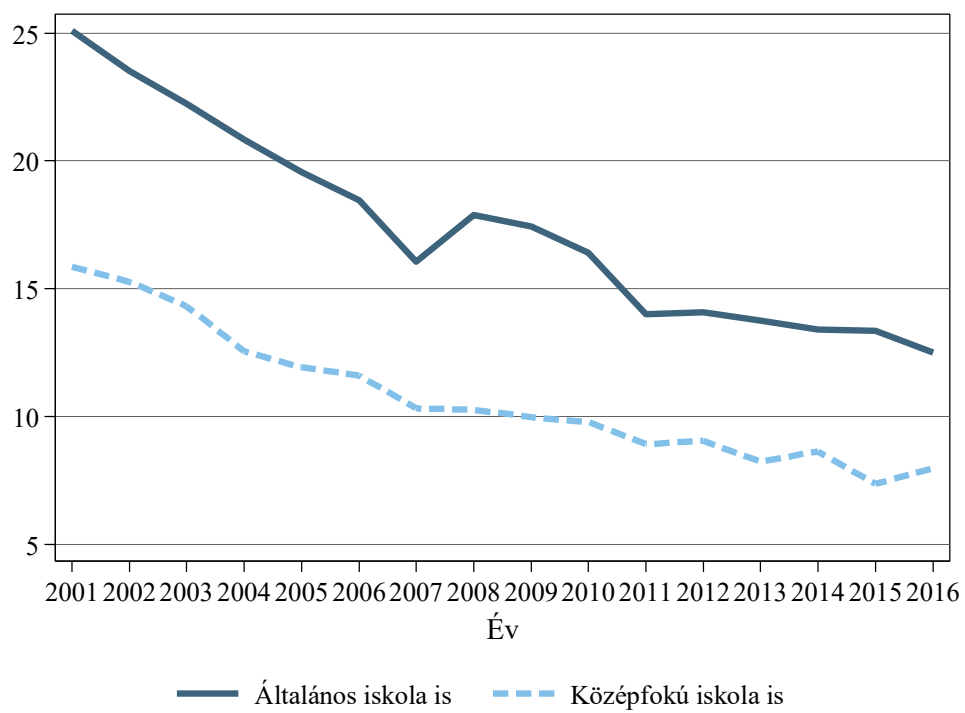
A C3.19.1 ábra az országos átlagot mutatja; jól látható, hogy a szükségtermetet is használó iskolák aránya jelentősen csökkent a 2001 és 2016 közötti időszakban. Azokban az oktatási intézményekben, ahol általános iskola is működött, a szükségtermet aránya 2001-ben még 25 százalék feletti volt, de 2016-ra ez az érték 13 százalék körülire csökkent. A középfokú iskolát is működtető intézmények kevésbé voltak rászorulva szükségtermet használatára.<sup>36</sup> A vizsgált időszakban arányuk 15 százalék körüliről ennek a felére csökkent.

A C3.19.2 ábra számottevő területi eltéréseket mutat. Míg Budapesten összességében sem az általános iskolát is működtető, sem a középfokú iskolát is működtető tanintézmények között nem volt nagyobb 20 százaléknál a szükségtermet is használók aránya, sőt ez az érték az időszak végére 10 százalékra csökkent, addig a vizsgált időszak elején a Pest megyei településeken az általános iskolát is működtető intézmények 40 százaléka, illetve az időszak végére több mint 20 százaléka használt szükségtermet. De például Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Hajdú-Bihar vagy Jász-Nagykun-Szolnok megyében is nagyobb gondot okozhatott a teremhiány, főleg az időszak elején, mint Vas vagy Zala megyében.

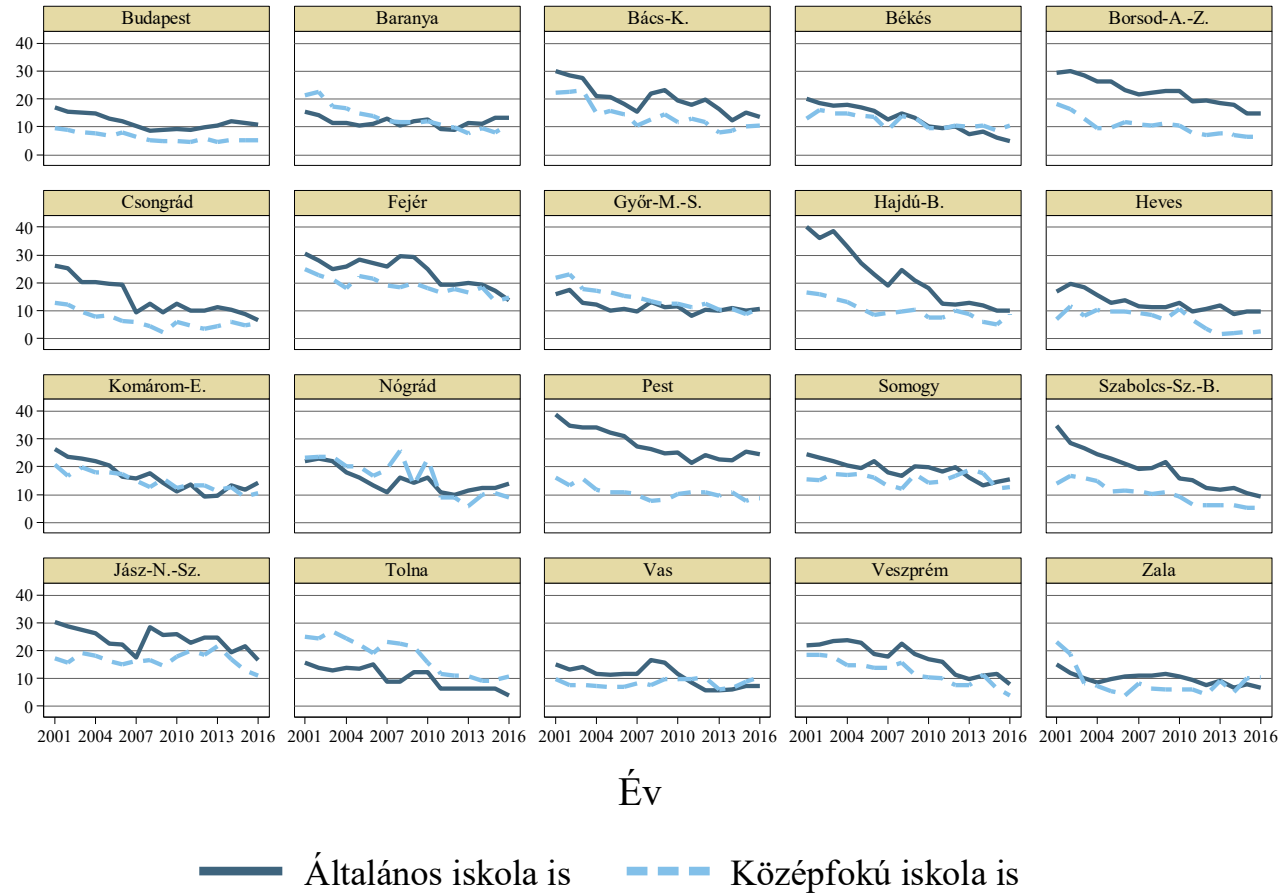
<sup>35</sup> Szükségterem az az osztályterem, amelyik vagy alapterülete, vagy hiányos felszerelése, vagy nem megfelelő világítása, vagy egyéb munkaegészségügyi ok miatt nem felel meg a nevelési-oktatási céloknak.

<sup>36</sup> Mivel a termék (tanterem, tornaterem, szükségterem stb.) az iskolához, és nem az iskolatípushoz vannak rendelve, ezért az iskolákat típusonként csak általános iskolát is működtető, illetve középfokú iskolát is működtető tanintézményekre tudtuk bontani. Így azok az iskolák, ahol mind általános, mind középfokú oktatás folyik, a bontás mindkét kategóriájában szerepelnek.

**C3.19.1 ábra: A szükségtermet is használó iskolák aránya (2001–2016)**



C3.19.2 ábra: A szükségtermet is használó iskolák aránya megyénként



A C3.19. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_19.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_19.xlsx)

### **C3.20. indikátor: Az egy számítógépre jutó tanulók száma**

A C3.20.1 és C3.20.2 ábrák az egy számítógépre jutó tanulók számát programtípusonként, illetve településtípusonként mutatják. Ez a mutató a vizsgált időszak során átlagosan csökkent. Míg a 2000-es évek első felében – iskolatípustól függően – 10–20 diák jutott egy számítógépre, addig 2010 után már csak 5–10. Ugyanakkor a gimnáziumokban ez a szám a vizsgált időszak minden évében magasabb volt (C3.20.1 ábra). Településtípus szerinti bontásban is láthatók különbségek: a falusi, többségében kisebb méretű iskolákban 7–15 tanuló jutott egy számítógépre, míg a nagyobb iskolákat működtető városokban ez a szám 10–20 fő körül mozgott. (C3.20.2 ábra)

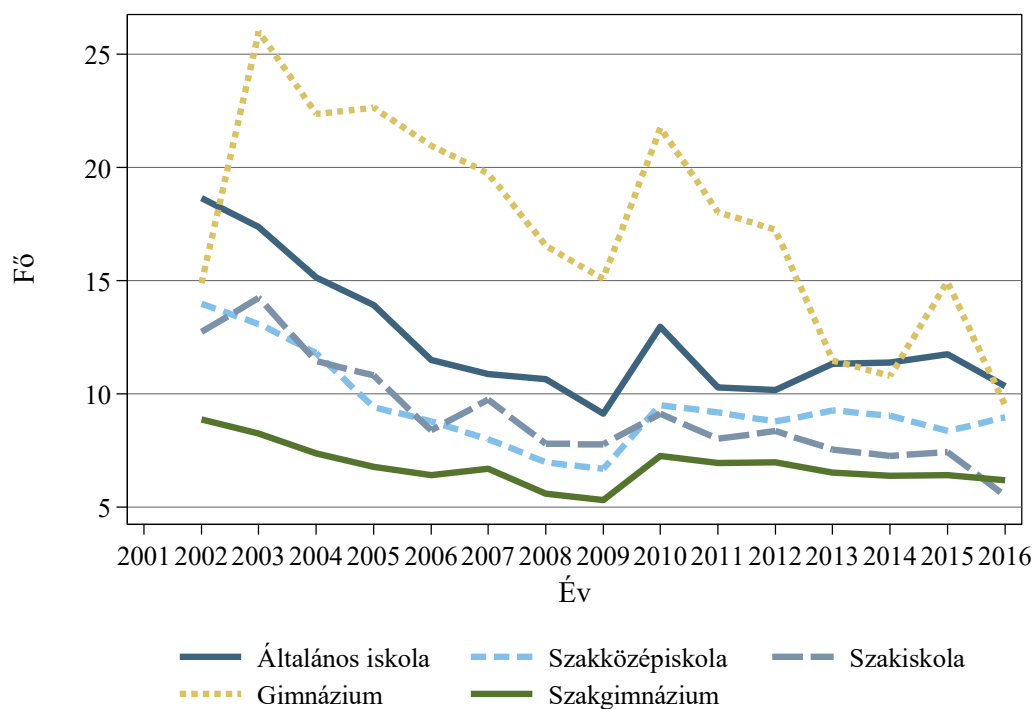
### **C3.21. indikátor: Az internet-hozzáférésű tantermek aránya**

A C3.21.1 és C3.21.2 ábrák az internet-hozzáférésű tantermek arányát programtípusonként, illetve településtípusonként mutatják. A számítógépek elérhetőségének növekedésével együtt nőtt az internet térnyerése is az iskolákban. 2007 és 2016 között az internet-hozzáférésű tantermek aránya megduplázódott. A legnagyobb arányban a szakgimnáziumokban elérhető az internet, az indikátor értéke a kezdeti 47 százalékról 2016-ra majdnem 90 százalékra nőtt; de a szakiskolák tantermeinek a 60 százalékában is volt már internet 2016-ra (C3.21.1 ábra). Az internet-hozzáférésű tantermek településtípus szerinti bontása azt mutatja, hogy csak Budapesten eltérő az internet elterjedési üteme. Míg 2007–2010-ig a fővárosban volt a legtöbb tanteremben elérhető az internet, addig 2010 után a többi településtípus iskoláiban magasabb volt ez az arány (C3.21.2 ábra).

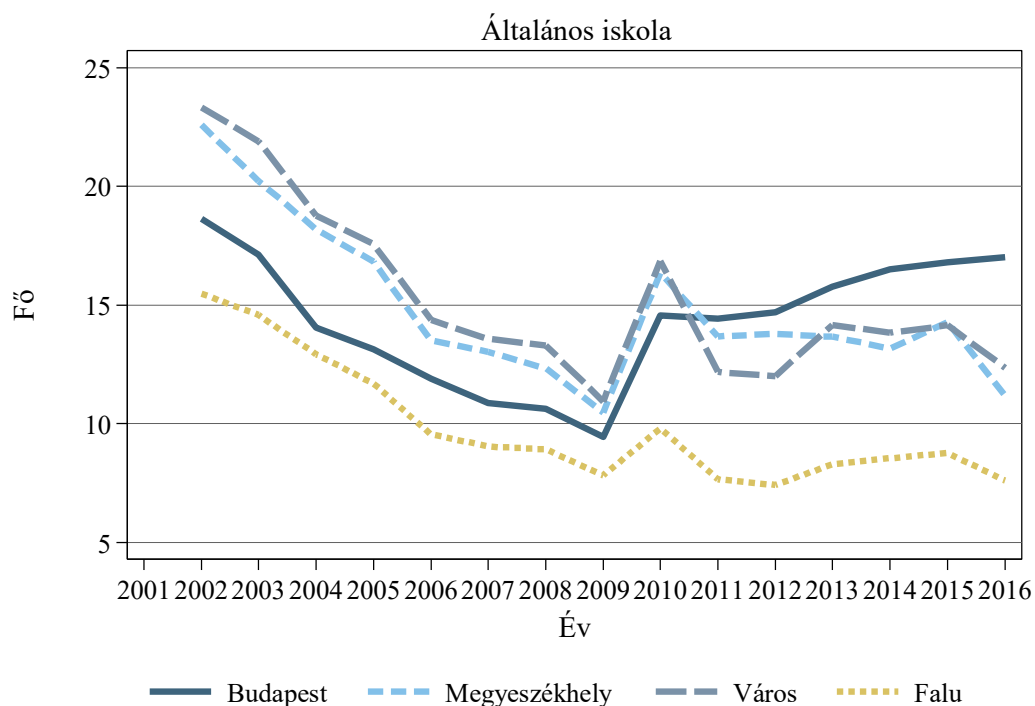
### **C3.22. indikátor: Az interaktív táblával felszerelt tantermek aránya**

A C3.22.1 és C3.22.2 ábrák az interaktív táblával felszerelt tantermek arányát mutatják programtípusonként és településtípusonként. Az interaktív táblák 2007 után terjedtek el jelentős ütemben. Míg a vizsgált időszak elején az iskolák 5–10 százalékban volt interaktív tábla, addig 2016-ra már 30–50 százalékuk rendelkezett ilyen taneszközzel. Különösen az általános iskolák ellátottsága nőtt: 2010 és 2011 között majdnem 30 százalékkal emelkedett azon tantermek aránya, ahol volt interaktív tábla (C3.22.1 ábra). Az indikátor értéke a falusi, városi és megyeszékhelyi iskolákban növekedett kiugróan, Budapesten a tantermek interaktív táblával való felszerelése folyamatos volt (C3.22.2 ábra).

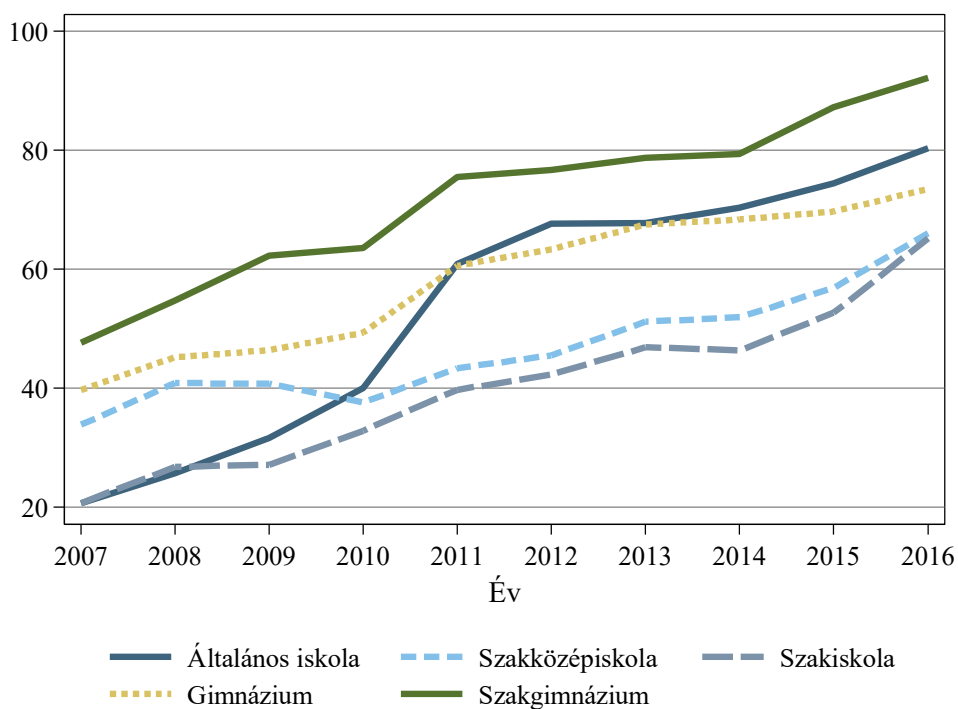
**C3.20.1 ábra: Az egy számítógépre jutó tanulók száma programtípusonként (2001–2016)**



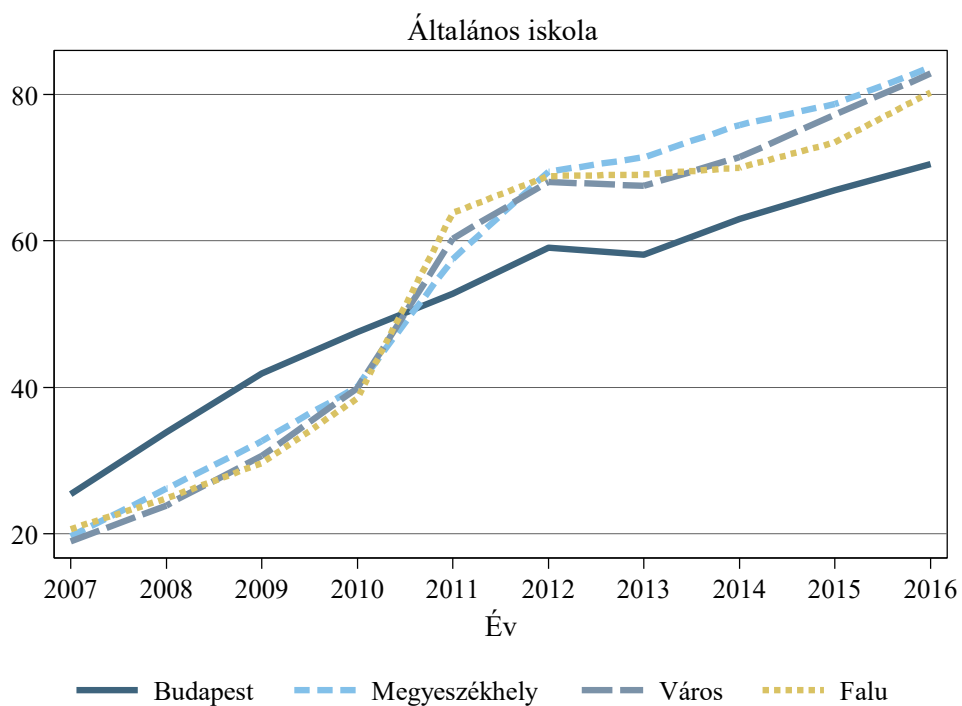
**C3.20.2 ábra: Az egy számítógépre jutó tanulók száma, településtípusonként, általános iskola (2001–2016)**



**C3.21.1 ábra: Az internet-hozzáférésű tantermek aránya programtípusonként (2007–2016)**

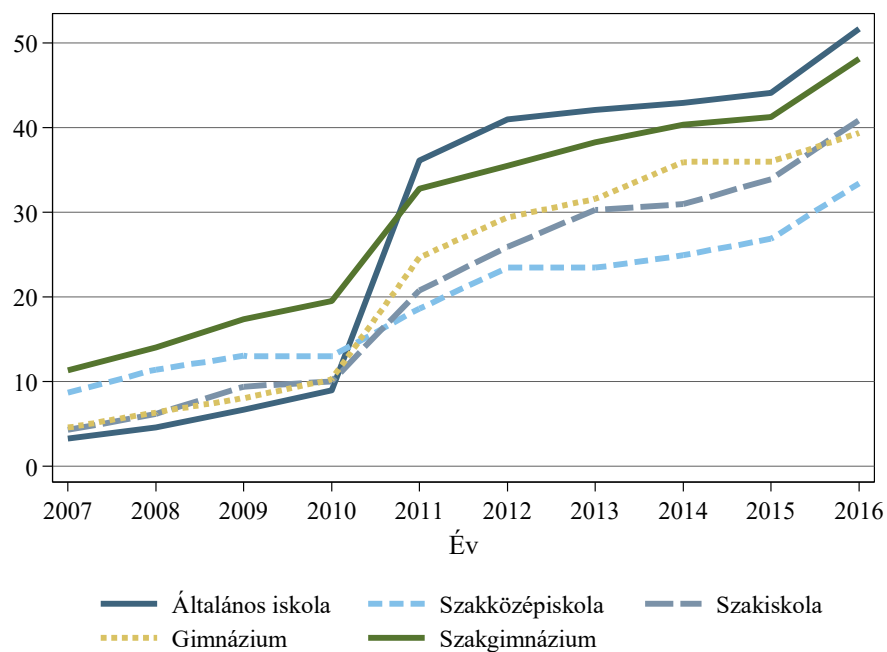


**C3.21.2 ábra: Az internet-hozzáférésű tantermek aránya településtípusonként, általános iskola (2007–2016)**

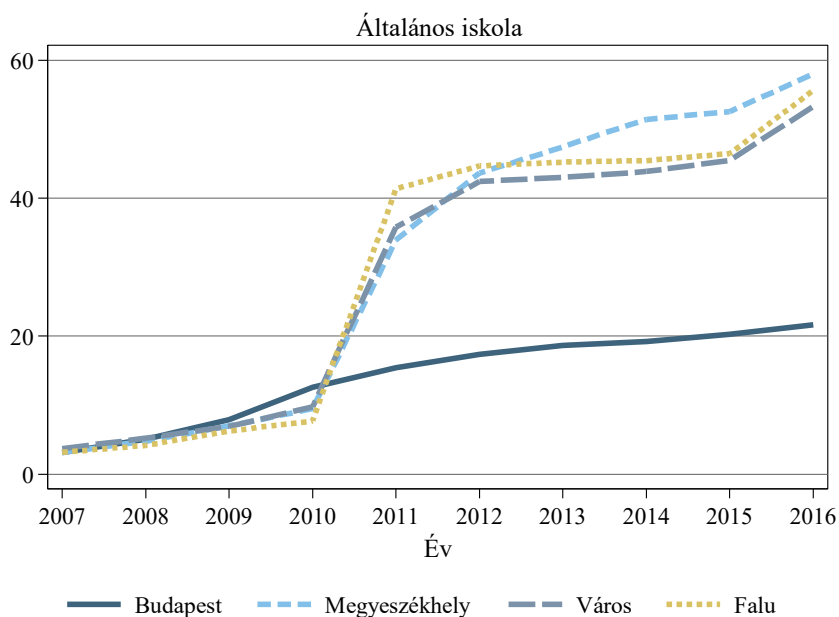




**C3.22.1 ábra: Az interaktív táblával felszerelt tanterem aránya programtípusonként (2007–2016)**



**C3.22.2 ábra: Az interaktív táblával felszerelt tanterem aránya településtípusonként, általános iskola (2007–2016)**



A C3.20. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_20.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_20.xlsx),  
 a C3.21. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_21.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_21.xlsx),  
 a C3.22. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_22.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_22.xlsx)

**C3.23. indikátor: Az egyes szaktárgyakat szakos képesítés nélkül tanítók aránya**

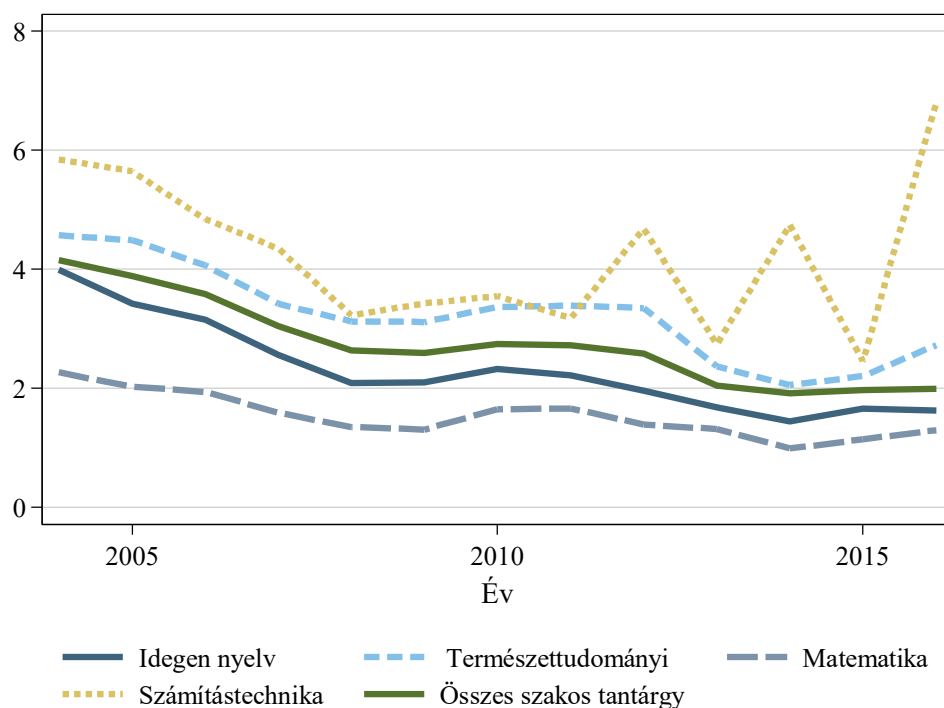
A C3.23. indikátor azoknak a tanároknak az arányát mutatja, akik úgy tanítanak valamely szaktárgyat, hogy nincs a tanított szakra képesítésük, tehát lehet, hogy pedagógiai képesítéssel rendelkeznek, de más szaktárgyból. A közoktatás egészében (az általános iskolai, szakközépiskolai, gimnáziumi és szakgimnáziumi programokban együtt) a szakos tárgyakat képesítés nélkül tanítók aránya csökkent 2004 és 2014 között, majd 2015-től kismértékben növekedni kezdett. Tantárgycsoportonként vizsgálva a számítástechnikát tanító tanárok között növekedett a legnagyobb mértékben a tárgyat szakos képesítés nélkül oktatók aránya, de a természettudományi tárgyakat tanító tanárok között is átlag feletti ez az arány (D3.23.1 ábra).

Programtípusok szerint vizsgálva az indikátor értékét azt látjuk, hogy a középfokú oktatásban valamennyi programtípusban csökkent a szaktárgyakat szakos képesítés nélkül tanítók aránya, de az általános iskolai oktatásban a 2003 és 2012 között megfigyelhető folyamatos csökkenés után növekedés mutatkozik (C3.23.2 ábra). A növekedés átlag feletti volt az általános iskolákban a természettudományi tantárgycsoportban: 2016-ban a tanárok csaknem 4 százalékának nem volt a tanított tárgyból szakos képesítése (C3.23.3 ábra).

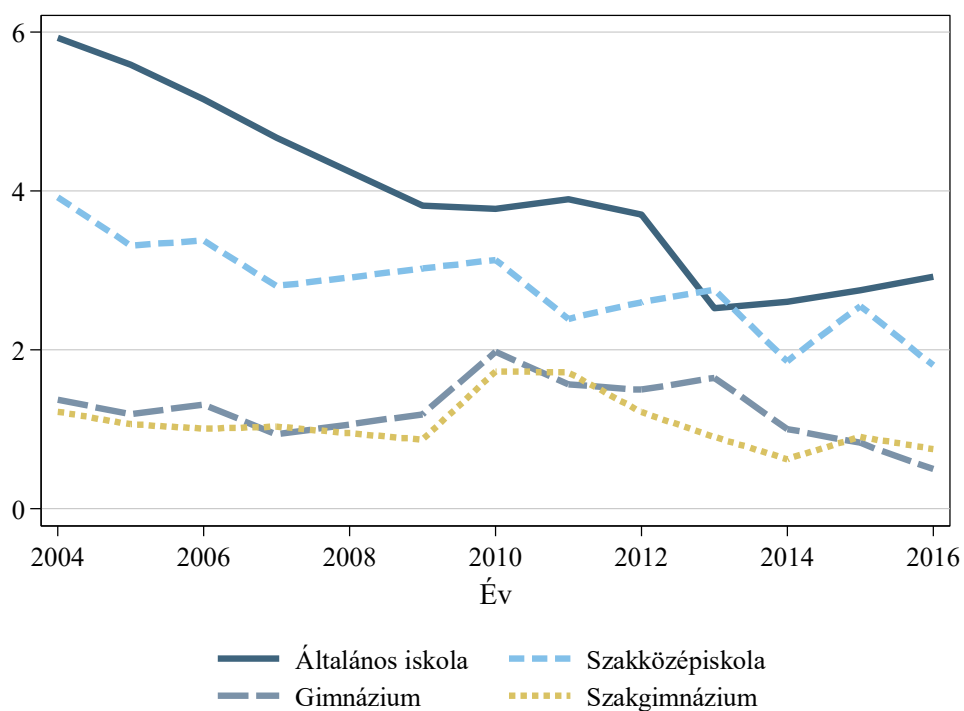
2004 és 2014 között a szaktárgyakat szakos képesítés nélkül tanítók aránya az állami és önkormányzati iskolákban folyamatosan csökkent, majd 2014 után nőni kezdett, míg az egyházi fenntartású iskolákban 2013 után kezdett csökkenni az arány (C3.23.4 ábra).

Az indikátor értékében nagyon jelentős területi különbségeket figyelhetünk meg: Nógrád megyében kiemelkedően magas az arány, míg Budapesten a legalacsonyabb, jóval átlag alatti (C3.23.5 ábra).

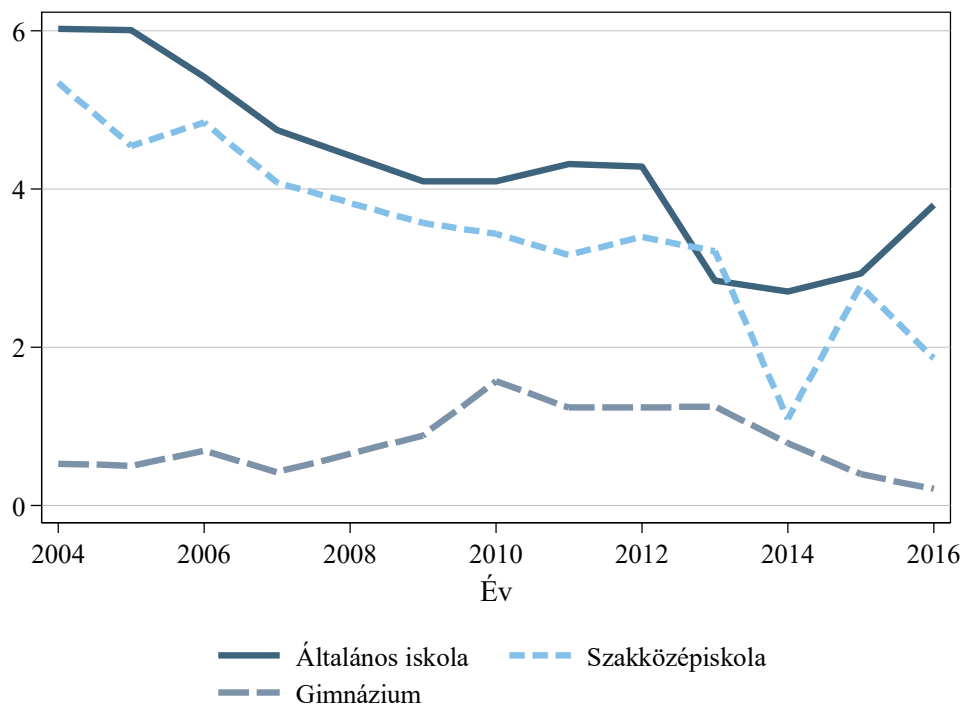
**C3.23.1 ábra: Az egyes szaktárgyakat szakos képesítés nélkül tanítók százalékaránya a közoktatásban tantárgycsoportok szerint**



**C3.23.2 ábra: Az egyes szaktárgyakat szakos képesítés nélkül tanítók százalékaránya programtípusonként**

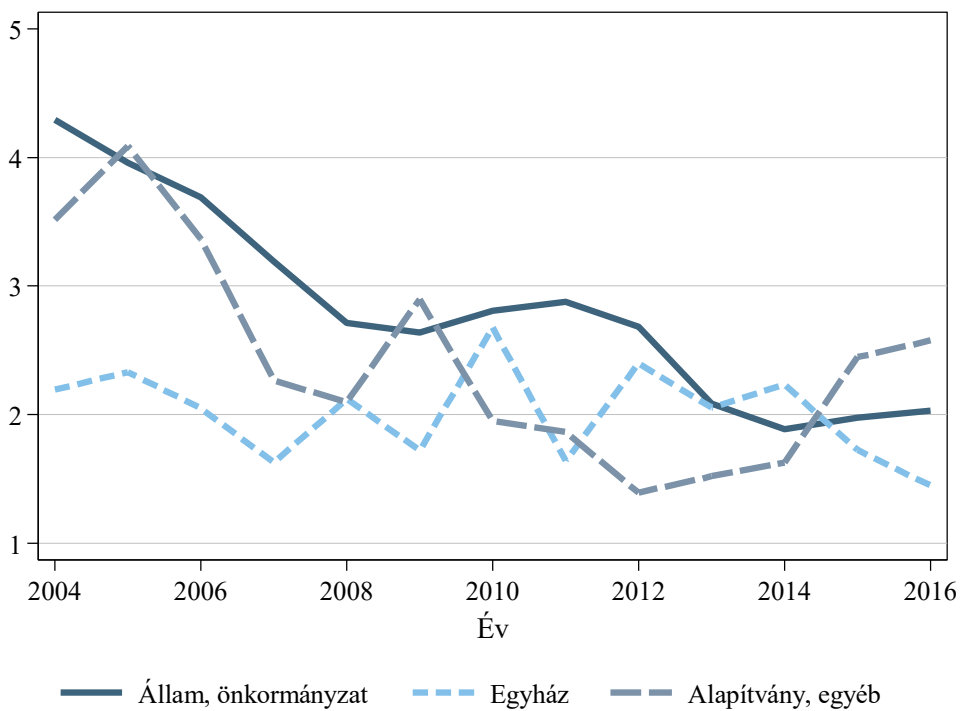


**C3.23.3 ábra: A természettudományi szaktárgyakat szakos képesítés nélkül tanítók százalékaránya programtípusonként**

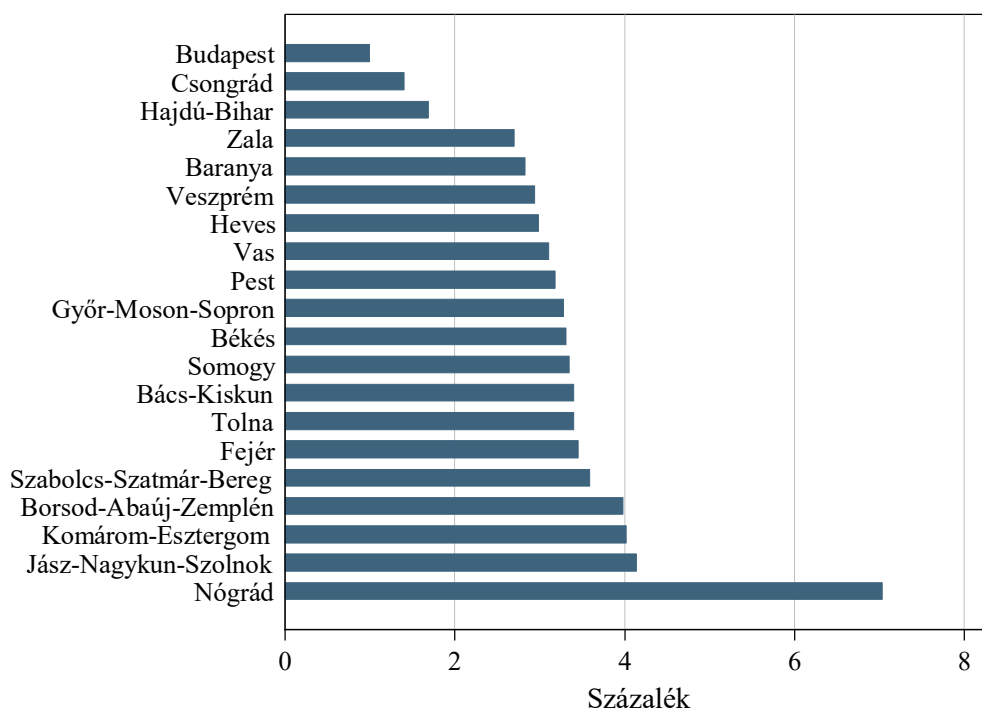


[

**C3.23.4 ábra: Az egyes szaktárgyakat szakos képesítés nélkül tanítók százalékaránya intézményfenntartó szerint**



**C3.23.5 ábra: Az egyes szaktárgyakat szakos képesítés nélkül tanítók százalékaránya a közoktatásban megyék szerint**



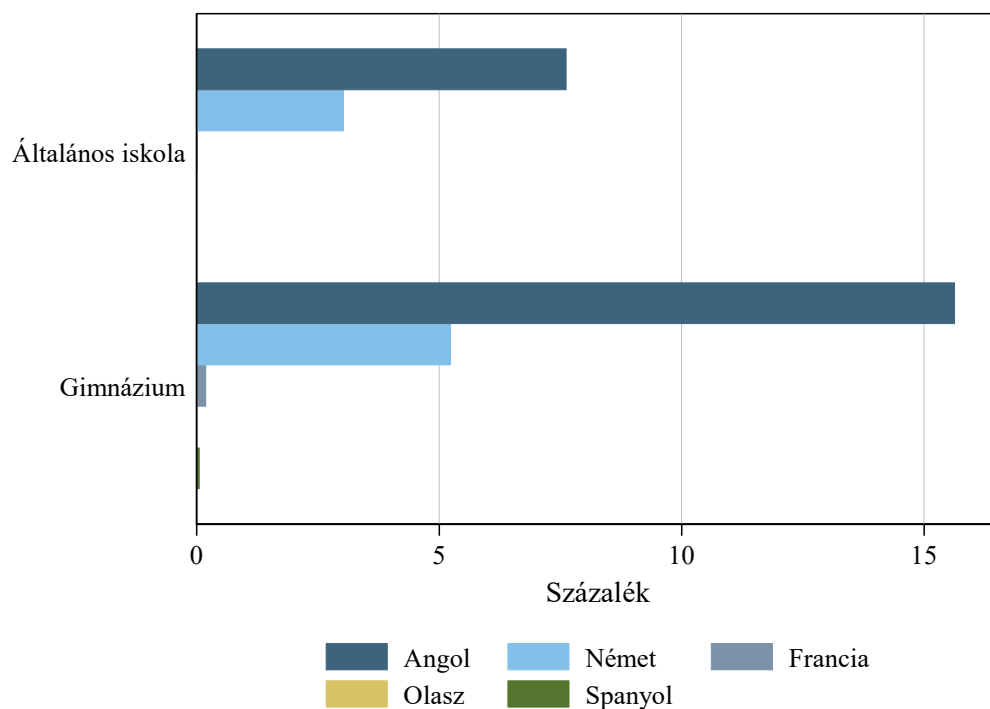
A C3.23. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_23.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_23.xlsx)

### **C3.24. indikátor: A heti öt vagy több órában idegen nyelvet tanulók aránya**

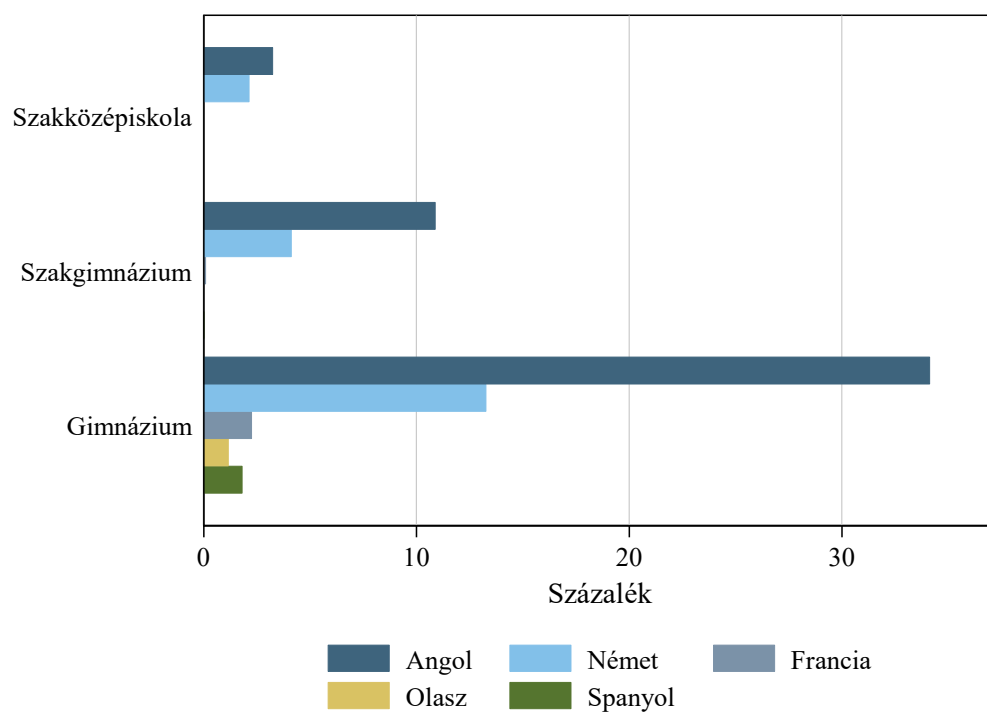
Az idegen nyelvek közül az angol, a német, a francia, az olasz és a spanyol esetében mutatjuk be a heti öt vagy több órában tanulók arányát.<sup>37</sup> Az alapfokú képzésekben a heti öt vagy több órában nyelvet tanulók aránya csak az angol és a német esetében számottevő (C3.24.1 ábra). A hat-, illetve nyolcosztályos gimnáziumok alapfokú évfolyamaira járók körében az idegen nyelvet intenzíven tanulók aránya lényegesen magasabb, mint a hagyományos általános iskolai képzésben tanulók körében. Az angol nyelv esetében például kétszeres a különbség közöttük (15,6 százalék, illetve 7,6 százalék). A középfokú képzésekben tanulók között is nagy különbségek mutatkoznak (C3.24.2 ábra). A szakközépiskolások körében igen alacsony az angolt legalább heti öt órában tanulók aránya: 3,3 százalék. Ezzel szemben például az angol nyelvet intenzíven tanulók aránya a gimnazisták között 34,1 százalék, a szakkimnazisták között pedig 10,9 százalék.

<sup>37</sup> A két tanítási nyelvű képzésen tanulókat és a nyelvi előkészítőre járókat az adott nyelvet heti 5 vagy több órában tanulók közé számítottuk.

C3.24.1 ábra: A heti öt vagy több órában idegen nyelvet tanulók aránya, alapfokú képzés (2016)



C3.24.2 ábra: A heti öt vagy több órában idegen nyelvet tanulók aránya, középfokú képzés (2016)

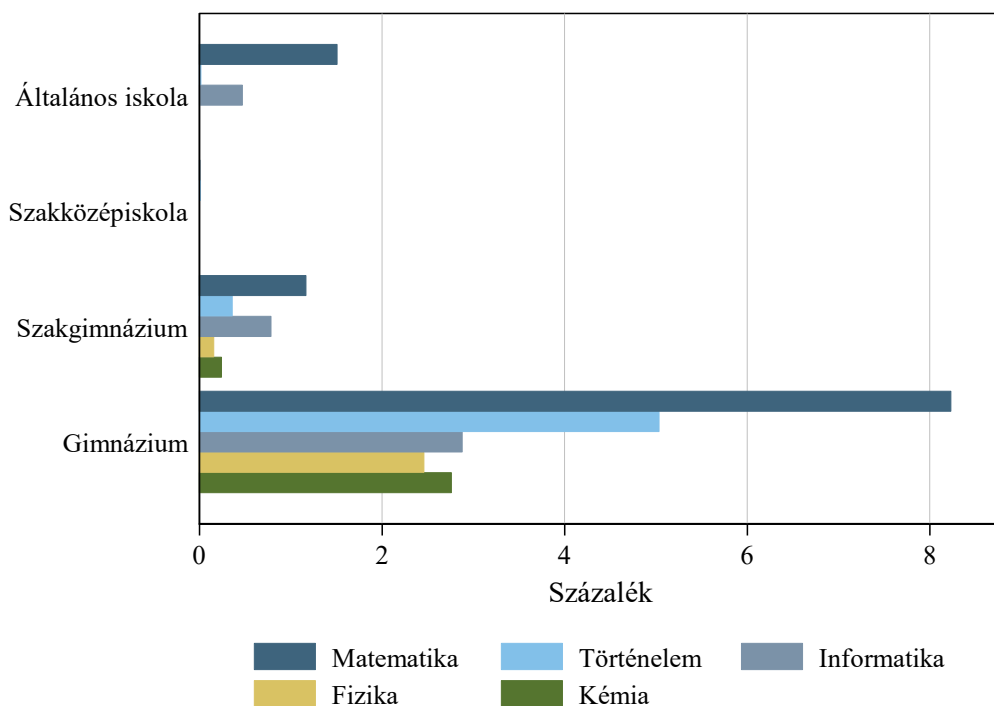


A C3.24. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_24.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_24.xlsx)

### C3.25. indikátor: Az emelt szintű oktatásban részt vevő tanulók aránya

Az emelt szintű oktatásban részt vevők arányát tantárgyanként vizsgáljuk.<sup>38</sup> A kiválasztott tárgyak a következők: matematika, történelem, informatika, fizika és kémia. Minden egyes tantárgy esetében a gimnazisták körében találjuk a legnagyobb arányban az emelt szintű oktatásban részt vevőket (C3.25.1 ábra). A szakközépiskolások közül gyakorlatilag senki sem részesült emelt szintű oktatásban, de a szakgimnazisták között is lényegesen alacsonyabb volt az indikátor értéke, mint a gimnazistáknál.

C3.25.1 ábra: Az emelt szintű oktatásban részt vevő tanulók aránya (2016)



Megjegyzés: A 6/8 osztályos gimnáziumokban tanulók a gimnáziumi képzésben szerepelnek.

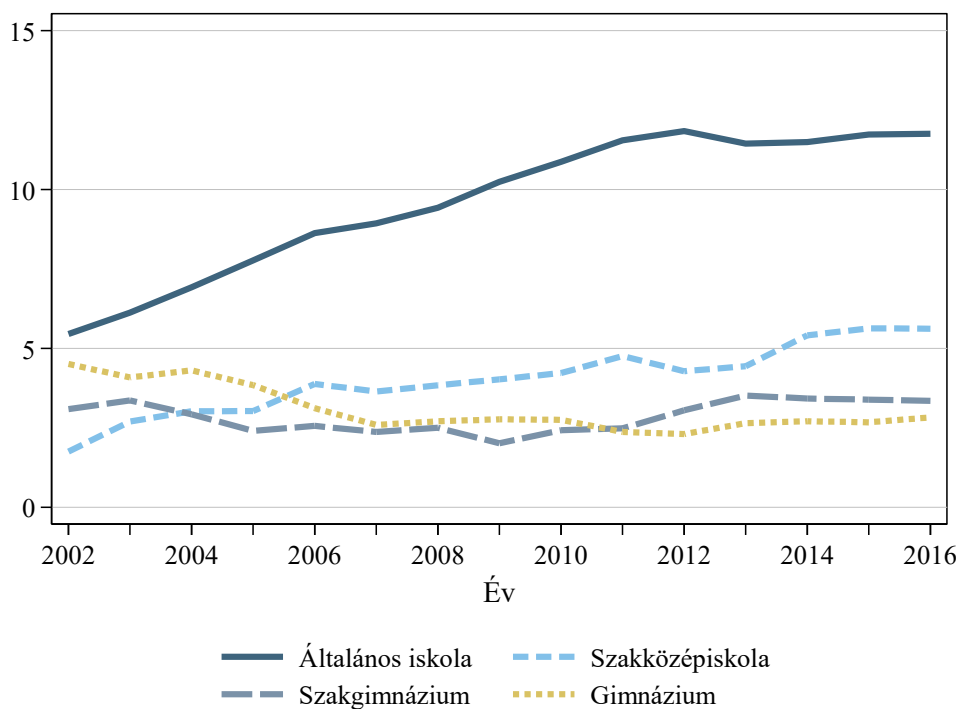
A C3.25. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_25.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_25.xlsx)

### C3.26. indikátor: A fejlesztő foglalkozásban részt vevő tanulók aránya

2002 és 2016 között az általános iskolai képzésben tanulók körében a fejlesztő foglalkozásban részt vevők aránya 5,5 százalékról 11,8 százalékra nőtt (C3.26.1 ábra). A szakközépiskolai, szakgimnáziumi és gimnáziumi képzésekben a vizsgált időszakban végig lényegesen alacsonyabban mozgott az indikátor értéke. A szakközépiskolákban kissé nőtt, míg a gimnáziumokban kissé csökkent a fejlesztő foglalkozásban részt vevő tanulók aránya.

<sup>38</sup> Emelt szintű képzés: meghatározott tantárgy ismeretanyagának a helyi tanterv szerinti magasabb követelményekkel történő oktatása.

**C3.26.1 ábra: A fejlesztő foglalkozásban részt vevő tanulók aránya**



Megjegyzés: A 6/8 osztályos gimnáziumokban tanulók a gimnáziumi képzésben szerepelnek.

A C3.26. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_26.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_26.xlsx)

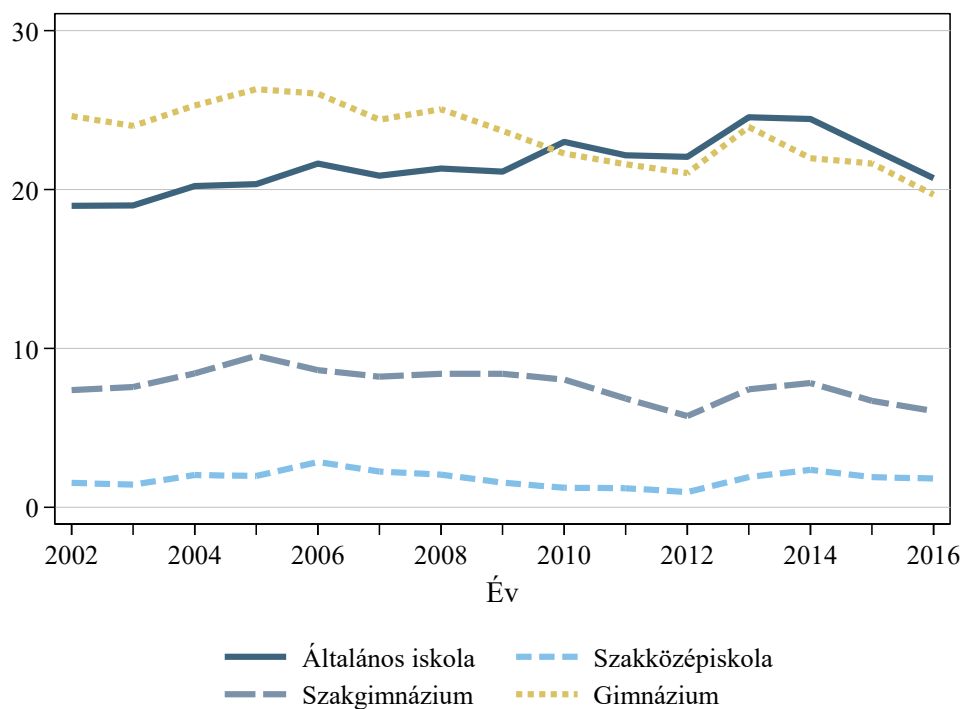
### **C3.27. indikátor: A tehetséggondozásban részt vevő tanulók aránya**

A C3.27. indikátor a tehetséggondozásban részt vevő tanulók arányát mutatja be programtípusonként.<sup>39</sup> Az indikátor értéke a 2002 és 2016 közötti időszakban a szakközépiskolákban és a szakgimnáziumokban alapvetően stabil, de alacsony volt. A szakközépiskolások körében elenyésző maradt, 2 százalék alatt. Az általános iskolások körében 2013-ig kissé nőtt az indikátor értéke, 19,0 százalékról 24,5-re, majd csökkenni kezdett, egészen a 2016-ban mért 20,7 százalékig. A gimnazisták körében a vizsgált időszakban mindvégig enyhén csökkenő tendencia figyelhető meg, 2002-ben 24,6 százalékuk vett részt tehetséggondozásban, míg 2016-ban 19,7 százalékuk (C3.27.1 ábra).

<sup>39</sup> Tehetséggondozás: a tantervi keretben tartott (emelt szintű) pluszórák (például az alapóraszám fölötti nyelvórák, matematikaórák), amelyeket nem mindenki vesz igénybe.



**C3.27.1 ábra: A tehetséggondozásban részt vevő tanulók aránya**



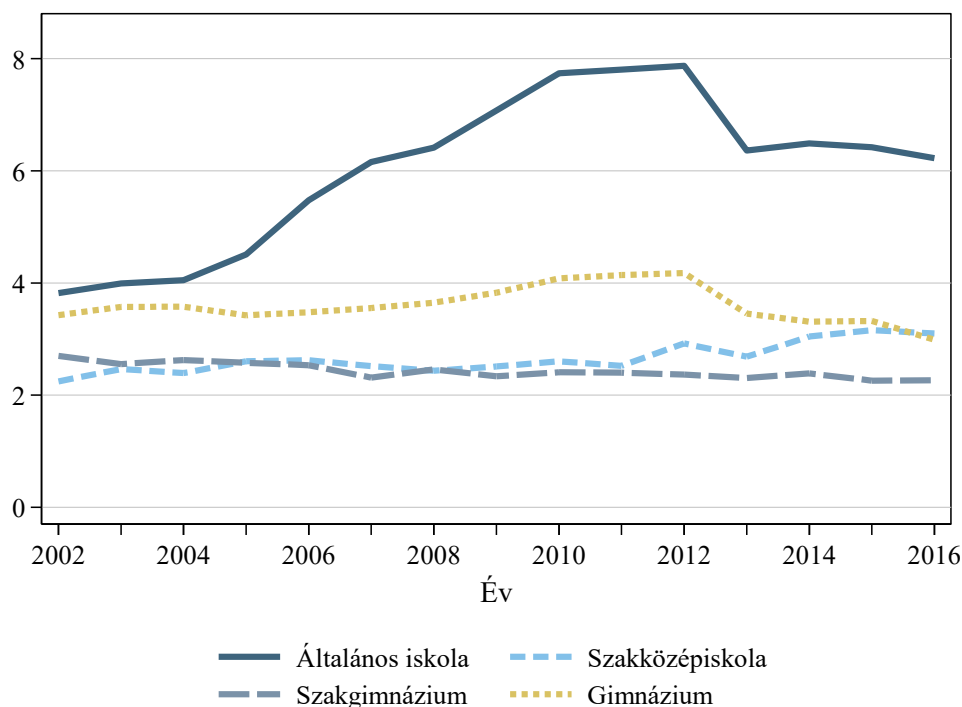
Megjegyzés: A 6/8 osztályos gimnáziumokban tanulók a gimnáziumi képzésben szerepelnek.

A C3.27. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_27.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_27.xlsx)

### **C3.28. indikátor: A gyógytestnevelésben részesülő tanulók aránya**

A 2002 és 2016 közötti adatokat vizsgálva az látszik, hogy a szakgimnáziumi tanulók körében alig változott a gyógytestnevelésben részt vevők aránya, míg a szakközépiskolások körében enyhe növekedés figyelhető meg (C3.28.1 ábra). A gimnazisták körében is csekély mértékben növekedett 2010-ig, majd néhány év stagnálás után visszaesett a gyógytornára járók aránya. Hasonló tendencia figyelhető meg az általános iskolások körében is: a 2002-ben mért 3,8-ról 2010-ig 7,7 százalékra nőtt az indikátor értéke, majd 2012 után egy év alatt 1,5 százalékponttal esett vissza.

**C3.28.1 ábra: A gyógytestnevelésben részt vevő tanulók aránya**



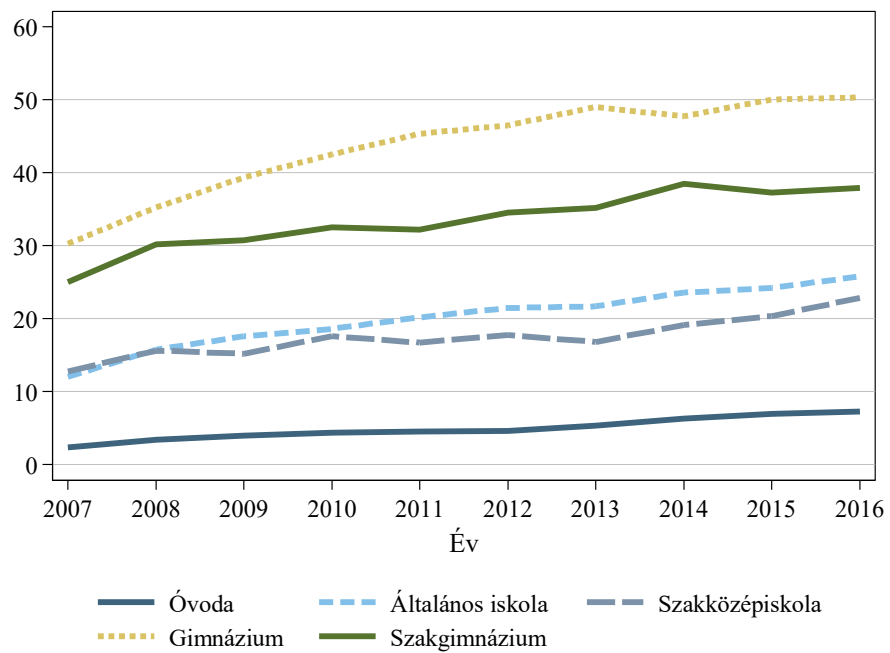
Megjegyzés: A 6/8 osztályos gimnáziumokban tanulók a gimnáziumi képzésben szerepelnek.

A C3.28. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_28.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_28.xlsx)

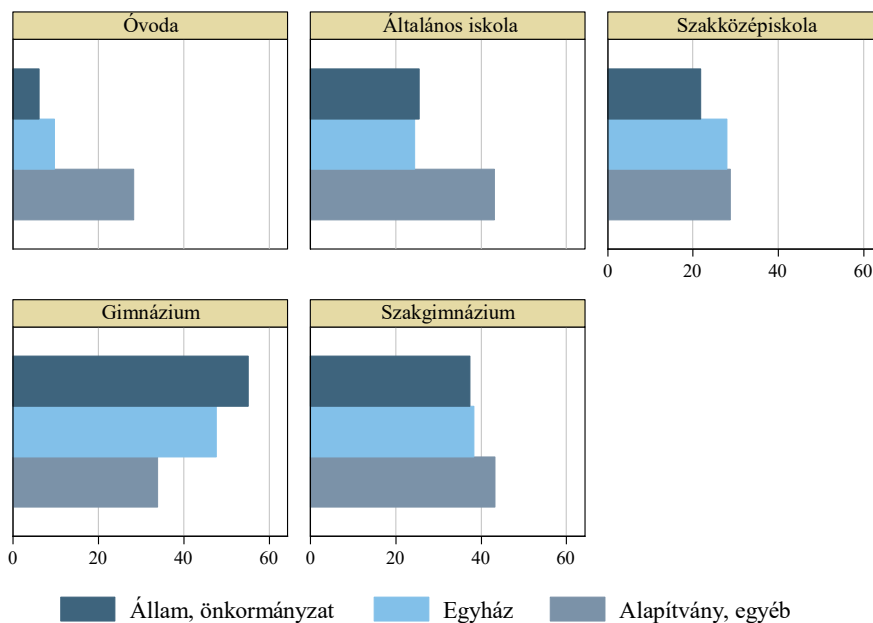
### **C3.29. indikátor: Az idegennyelv-tudással rendelkező tanárok aránya**

A C3.29. indikátor az idegennyelv-tudással rendelkező pedagógusok arányát mutatja, ami 2007 és 2016 között valamennyi programtípusban nőtt. A legjelentősebb növekedés azokban a programtípusokban látható, amelyekben már 2007-ben is a legmagasabb volt az idegen nyelvet ismerő tanárok aránya. A gimnáziumokban 20 százalékponttal, 30-ról 50 százalékra nőtt ez az arány, a szakgimnáziumokban 13 százalékpontos növekedést figyelhetünk meg: 25-ről 38 százalékra emelkedett az indikátor értéke. Az általános iskolában tanító pedagógusok között 14 százalékpontos volt a növekedés: a 2007-ben mért 12-ről 26 százalékra nőtt az arány, a szakközépiskolákban pedig 10 százalékpontos emelkedés tapasztalható. 2007-ben az általános iskolában dolgozó pedagógusok 12, 2016-ban 26 százaléka rendelkezett idegennyelv-tudással. Az óvodapedagógusok között a legalacsonyabb az arány, és itt volt a legkisebb a növekedés is, 5 százalékpontnyi: a 2007-ben mért 2 százalékról 7 százalékra nőtt az idegen nyelven beszélők aránya (C3.29.1. ábra). Fenntartók szerint számottevő különbségeket látunk (C3.29.2. ábra). A gimnáziumok kivételével valamennyi programtípusban az állami, önkormányzati intézményekben a legalacsonyabb az arány, és az alapítványi vagy egyéb fenntartású intézményekben a legmagasabb. Például az alapítványi vagy egyéb fenntartású óvodák pedagógusainak 28 százaléka rendelkezik idegennyelv-tudással, míg az állami intézményekben ez az arány csak 6 százalék. Az egyéb programtípusokban kisebbek az eltérések. A gimnáziumi tanárok között pedig az állami intézményekben dolgozók körében a legnagyobb az idegen nyelvet beszélők aránya.

**C3.29.1. ábra: Az idegennyelv-tudással rendelkező tanárok százalékaránya programtípusonként (2007–2016)**



**C3.29.2. ábra Idegen nyelvet ismerő tanárok százalékaránya fenntartók szerint programtípusonként 2007-2016**



A C3.29. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3\\_29.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/C3_29.xlsx)

## D) Eredmények

Az oktatás eredményeit mérő indikátorok első csoportja a közoktatás közvetlen céljainak megvalósulását, a *belső eredményeket*, a tanulási teljesítményeket méri; a második csoportja pedig az iskolarendszeren túlmutató hatásokat, az oktatás *külső eredményeit* írja le, az iskolázás hatását a munkaerőpiaci sikerességre, az átmenetet a tanulásból a munkába.

### D1. Belső eredmények

A belső eredményeket mérő indikátorok a tanulási eredmények alakulását írják le.

Az első indikátorcsoport a tanulók átlagos teljesítményét mutatja. Tekintettel arra, hogy a nemzetközi standardizált mérések eredményeit háromévenként vagy ritkábban közlik, illetve a magyar sajtóban is kellő visszhangot kapnak, a nemzetközi mérésekből számolt átlagos eredményeket nem közöljük. Az évenként végzett Országos kompetenciamérés standardizált pontszámait azonban általában sokkal kisebb hangsúlyt kapnak a médiában, így az országos eredmények alakulását, illetve ezek bontásait közöljük. Az Országos kompetenciamérés, hasonlóan a nemzetközi mérésekhez, a tanulók szövegértési és matematikai kompetenciáit méri fel évenként és bontások szerint összehasonlítható, standardizált módon.

A második indikátorcsoport a gyengén teljesítő tanulók arányát mutatja különböző bontásokban. Bár minden mérés másként definiálja, összességében azt a tanulót lehet gyengén teljesítőnek nevezni, aki a legalapvetőbb szövegértési, matematikai, természettudományi ismereteknek sincs a birtokában, aki számára az adott területen a legegyszerűbb feladatok megoldása is nehézségekbe ütközik.

A harmadik indikátorcsoport a jól teljesítő tanulók arányszámait tartalmazza. A jól teljesítő tanulók azok, akik a teljesítményskála tetején helyezkednek el; akik számára kihívást csak a legnehezebb feladatok jelentik az adott mérésben. E két utóbbi indikátorcsoport a rendelkezésre álló hazai és nemzetközi standardizált méréseken is alapul. Míg a hazai mérések lehetőséget teremtenek részletesebb, tanulócsoportok közti összevetésekre is, a nemzetközi mérések az idősoros, illetve a többi országgal való összevetésre adnak lehetőséget.

A negyedik indikátorcsoport a tanulók számára közvetlenül nagyobb tétellel járó felsőfokú továbbtanulásról nyújt áttekintést. Ezen belül a nyelvvizsga létre, illetve a jelentkezési és felvételi arányokra vonatkoznak az indikátorok.

Az első, második és harmadik indikátorcsoport számszerűsítéséhez az Országos kompetenciamérés egyéni szintű kutatói adatbázisát használtuk. A második és harmadik indikátorcsoportéhoz emellett az OECD Programme for International Student Assessment (PISA) egyéni szintű kutatói adatbázisát is felhasználtuk. Az Országos kompetenciamérést évenként és nagyobb mintán végzik, így országon belül megbízhatóbb adatokkal szolgál, míg a PISA-felmérés nemzetközi összevetésre ad lehetőséget. A negyedik indikátorcsoportéhoz a FELVI felvételi adatbázisát, illetve az érettségi adatbázist használtuk fel.

## Átlagos teljesítmény

### **D1.1. indikátor: Átlagos teljesítmény, országos kompetenciamérés, szövegértés és matematika**

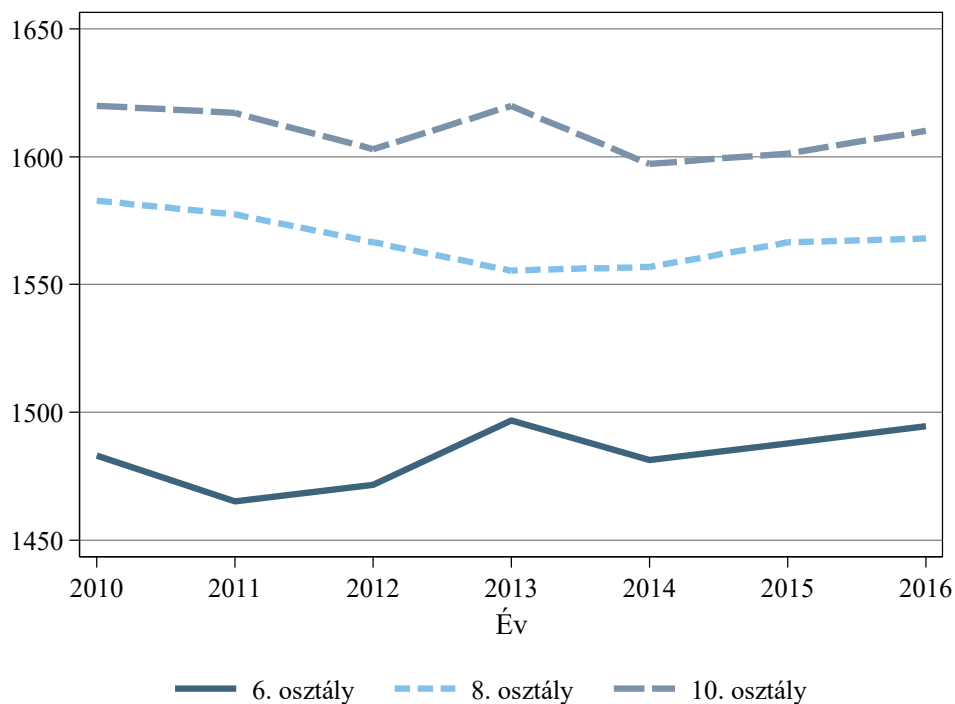
A D1.1.1.1 és a D1.1.1.2 ábra azt mutatja, hogy az elmúlt években jelentősen nem változott az egyes évfolyamok átlagos teljesítménye. Nem meglepő módon a 6. évfolyamos tanulók átlagosan sokkal gyengébben teljesítenek mind szövegértésből, mind matematikából, mint a 8. évfolyamos tanulók, és a 8. évfolyamos tanulók pedig 10. évfolyamos társaiknál teljesítenek gyengébben. A 6. és 8. évfolyam közti különbségek matematikából sokkal nagyobbak, mint szövegértésből: míg matematikából az évfolyamok közt körülbelül 100 pontos a különbség, szövegértésből kicsit több mint 50. A 8. és 10. évfolyam közti különbségek azonban szövegértésből nagyobbak: míg matematikából alig 10–20 pontnyi az átlagos különbség, szövegértésből majdnem 50 pontnyi. Vagyis úgy tűnik, hogy míg szövegértés terén inkább egyenletesen fejlődnek a tanulók a négy év alatt, addig matematikából a 6. és 8. évfolyam közt nagyobb az ugrás.

A D1.1.2.1 és a D1.1.2.2 ábrák a nemek közötti különbségeket mutatják. Míg a lányok szövegértésből teljesítenek jobban, mint a fiúk, addig a fiúk matematikából jobbak. A lányok előnye azonban nagyobb szövegértésből, mint a fiúké matematikából. Továbbá feltűnő, hogy míg a fiúk szövegértésből és matematikából is minden évfolyamban fejlődnek, addig a lányok csak szövegértésből fejlődnek jelentősen a 8. és 10. évfolyam közt, míg matematikából alig.

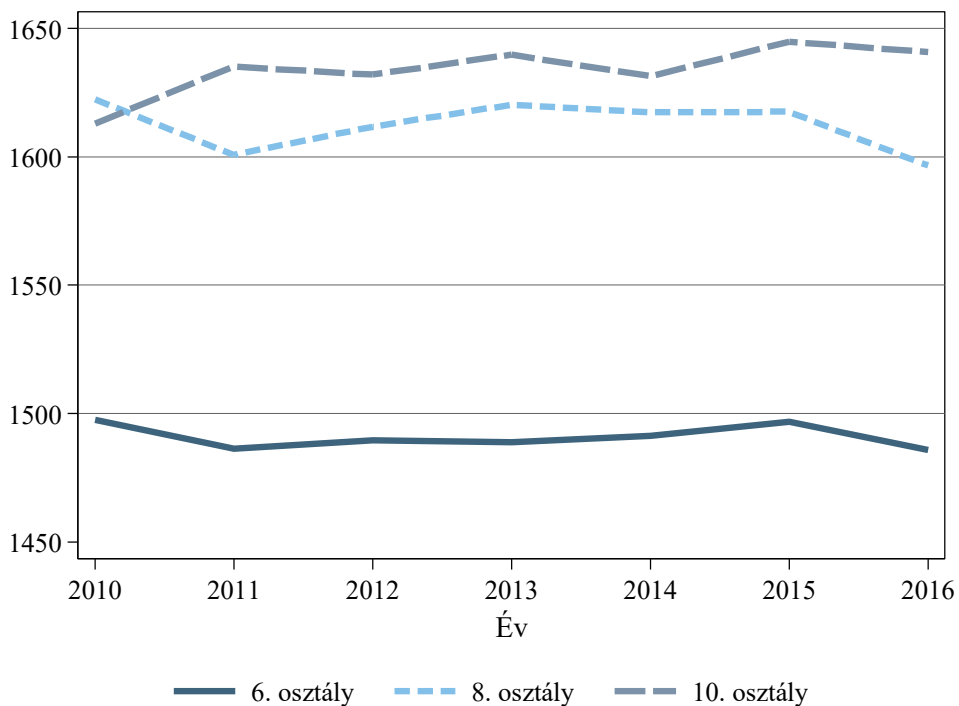
A D1.1.3.1 és D1.1.3.1 ábrák a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) és a nem HHH tanulók közti különbségeket mutatják szövegértésből és matematikából. Jól láthatóan a HHH tanulók minden évfolyamon sokkal rosszabbul teljesítenek, mint nem HHH társaik. A különbség körülbelül egy szórásnyi (kb. 200 pont) mind szövegértésből, mind matematikából. Ez a különbség olyan nagy, hogy a 10. évfolyamos HHH tanulók rosszabbul teljesítenek, mint a 6. évfolyamos nem HHH tanulók.

A D1.1.4.1 és D1.1.4.2 ábrákon a programtípusok közti különbségek láthatók. Ezek a különbségek nyilvánvalóak: az oktatási rendszer szelekcióját jól mutatja, hogy a szakközépiskolába járó 10. évfolyamos tanulók rosszabbul teljesítenek, mint az átlagos 6. évfolyamos tanulók, mind matematikából, mind szövegértésből, illetve hogy egy 6. évfolyamos gimnazista jobban teljesít, mint egy átlagos 8. évfolyamos általános iskolás.

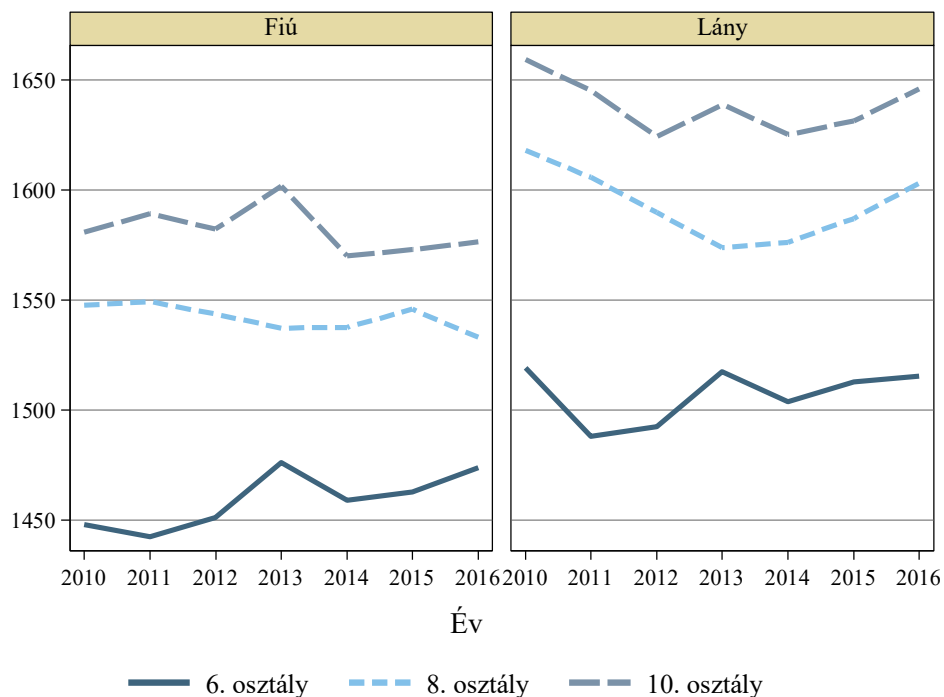
D1.1.1.1 ábra: Átlagos teljesítmény szövegértésből, országos kompetenciamérés



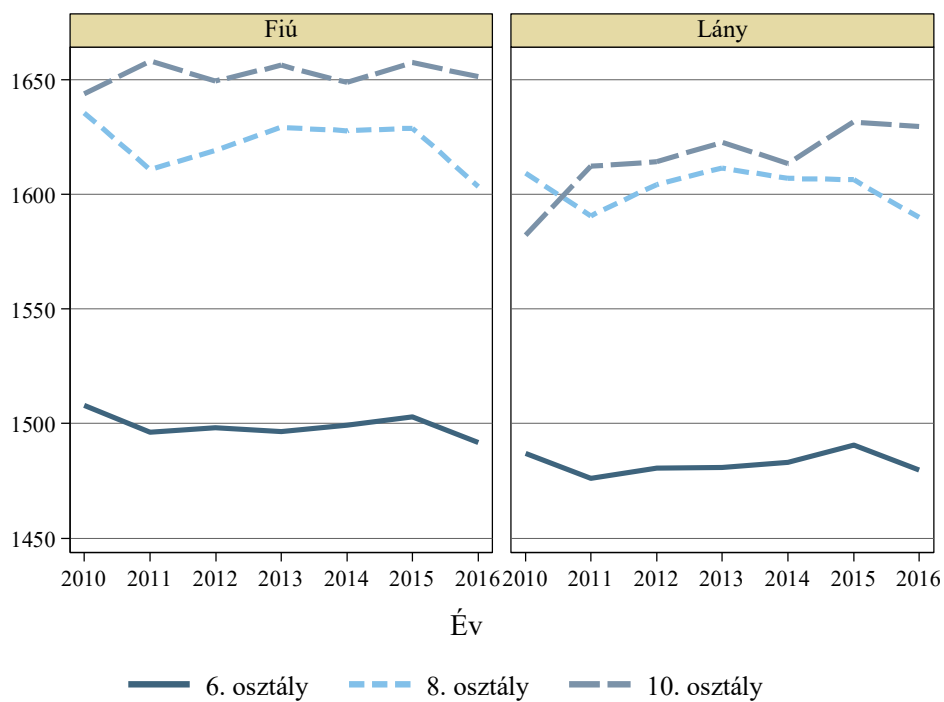
D1.1.1.2 ábra: Átlagos teljesítmény matematikából, országos kompetenciamérés,



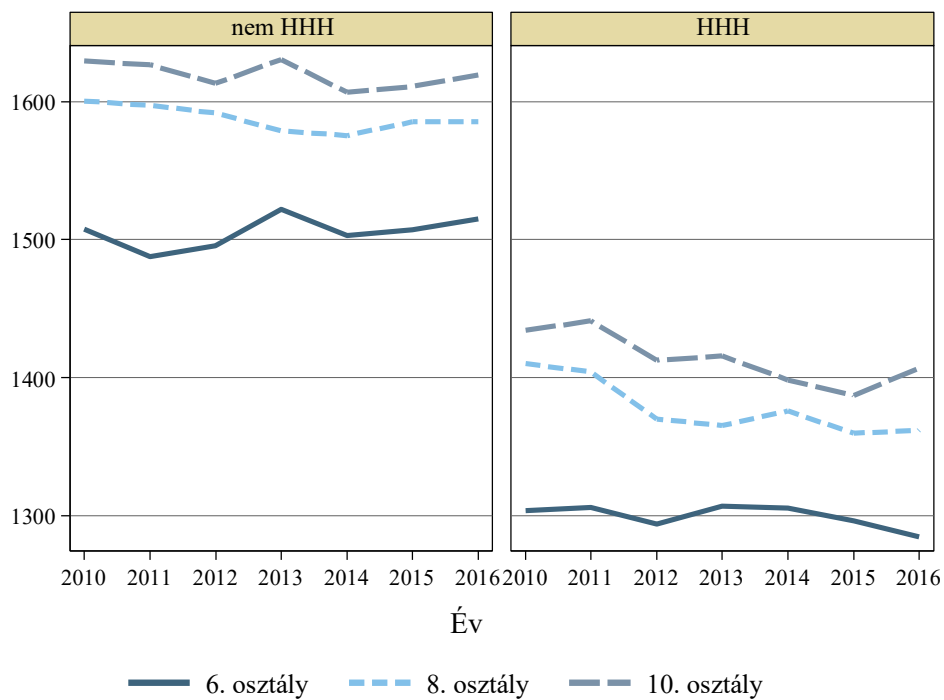
**D1.1.2.1 ábra: Átlagos teljesítmény szövegértésből, Országos kompetenciamérés, nemek szerinti átlag**



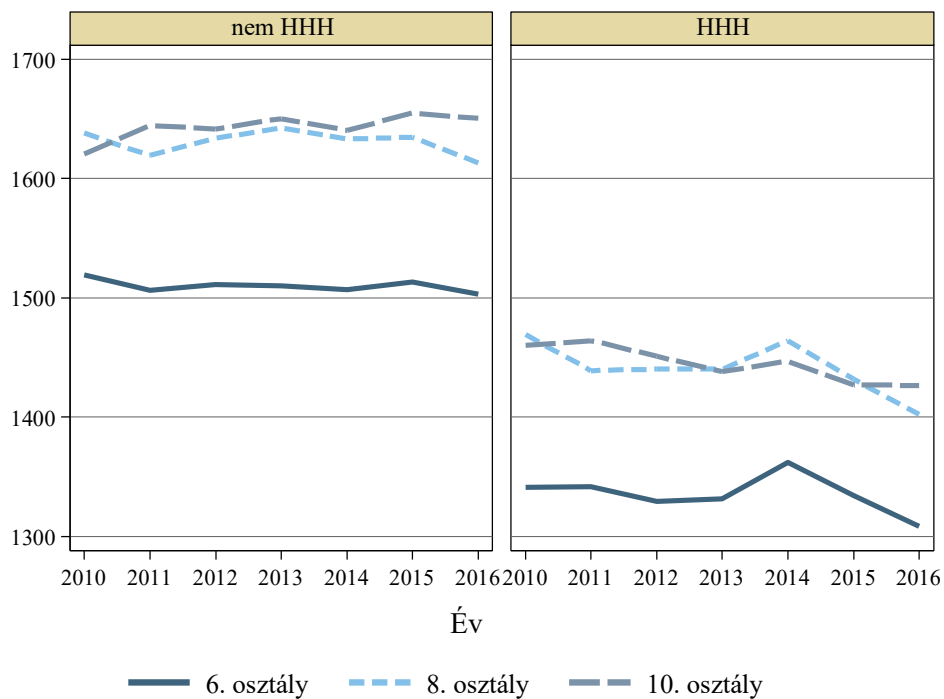
**D1.1.2.2 ábra: Átlagos teljesítmény matematikából, Országos kompetenciamérés, nemek szerinti átlag**



**D1.1.3.1 ábra: Átlagos teljesítmény szövegértésből, Országos kompetenciamérés, HHH státus szerinti átlag**

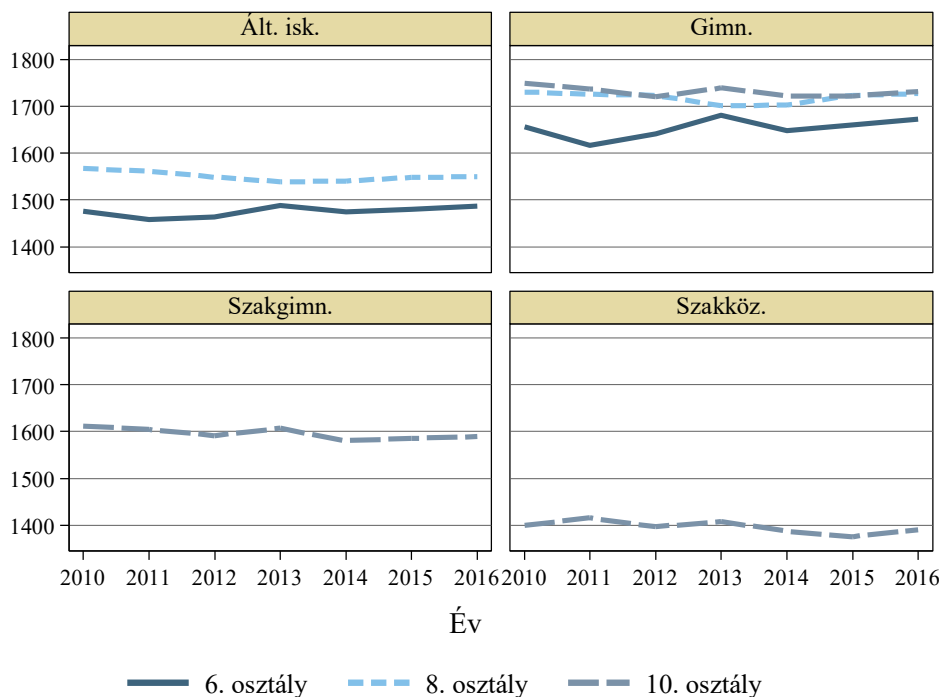


**D1.1.3.2 ábra: Átlagos teljesítmény matematikából, Országos kompetenciamérés, HHH státus szerinti átlag**

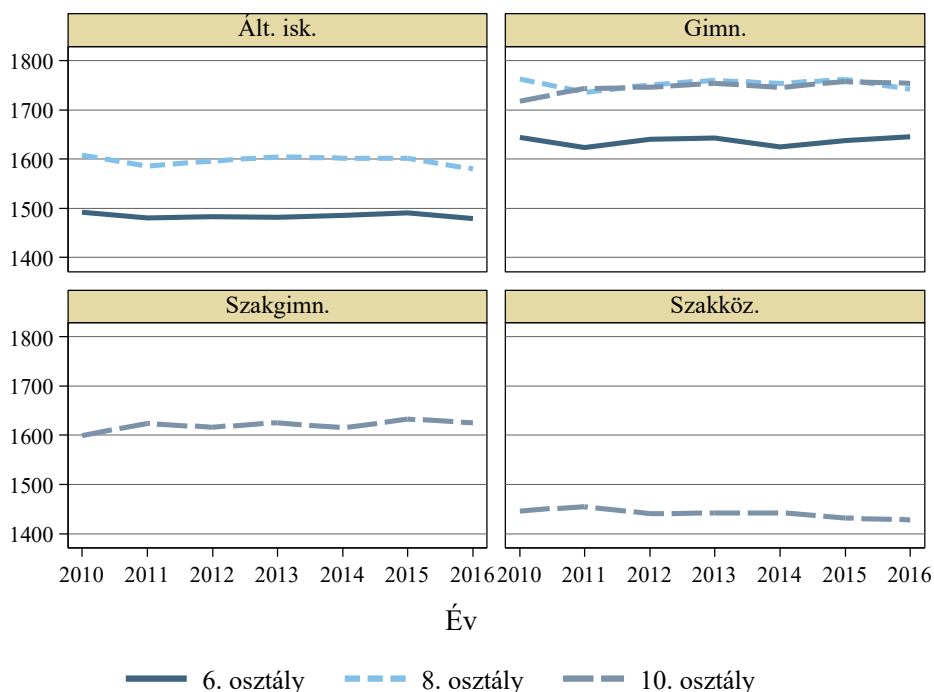




**D1.1.4.1 ábra: Átlagos teljesítmény szövegértésből, országos kompetenciamérés, programtípusok szerinti átlag**



**D1.1.4.2 ábra: Átlagos teljesítmény matematikából, Országos kompetenciamérés, programtípusok szerinti átlag**



A D1.1. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_1.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_1.xlsx)

## A gyengén teljesítő tanulók aránya

### D1.2. indikátor: A gyengén teljesítők aránya, Országos kompetenciamérés, szövegértés és matematika

Az *Országos kompetenciamérés*ben tesztpontszáma alapján minden tanulót az összesen nyolc szint egyikére sorolnak (0–7. szint). Gyengén teljesítő tanulónak azt tekintjük, aki a 2. szint alatt teljesít, azaz a 0. vagy az 1. szinten van.<sup>40</sup>

A gyengén teljesítő tanulóakra a *szövegértés* mérési területén az jellemző, hogy legfeljebb a szövegben kiemelt vagy többször előforduló információ visszakeresésére, az elbeszélés alapvető tér- és időbeli körülményeinek kikövetkeztetésére, a szöveg két tartalmi eleme közötti egyszerű kapcsolat felismerésére és a szövegben explicit módon megfogalmazott fő gondolatmenet vagy téma, illetve alkalmi szókapcsolat jelentésének felismerésére képesek. Ennél magasabb szintű szövegértési képességekkel nem rendelkeznek.

A *matematika* területén gyengén teljesítők jellemzője: csak arra képesek, hogy legfeljebb ismerős, főként konkrét matematikai feladatokban, gyakran kontextus nélküli helyzetben feltett matematikai kérdéseket válaszoljanak meg; egyértelmű, jól körülírt és minden szükséges információt tartalmazó feladatokat oldjanak meg; közvetlen utasításokat követve hajtsanak végre rutinszerű eljárásokat, és csak olyan lépéseket végezzenek el, amelyek a feladat kontextusából nyilvánvalóan következnek. Ennél magasabb szintű matematikai gondolkodásra nem képesek.

A D1.2. indikátor és ennek bontásai szövegértésből és matematikából mutatják a 2. szint alatt teljesítő tanulók arányát. Az alábbi ábrákból és az online található táblázatokból látható, hogy a gyengén teljesítő tanulók aránya az évek során egyik mérési területen sem igen változott, bár némi ingadozás azért tapasztalható. A két kompetenciaterület nem közvetlenül összehasonlítható, ám jól látható, hogy matematikából nagyobb arányban teljesítenek gyengén, mint szövegértésből.

Szövegértésből a 6. évfolyamon a gyengén teljesítők arányának nagyon enyhe csökkenése látható az évek során *országos átlagban*, de ez az érték a 2010-es 10 százalékról 2016-ra is csak 9,2 százalékgig csökkent. A 8. évfolyamon ezzel szemben 2013-ig emelkedés, majd stagnálás mutatkozik. A 2010-es 3,7 százalékról 2013-ra 5 százalékra nőtt a gyengén teljesítő tanulók aránya, és 2016-ban is 4,3 százalék körül volt. A 10. évfolyamon a szint 2,8 és 3,8 százalék között mozog (D1.2.1.1 ábra). Matematikából a trendek nagyon hasonlóak (D1.2.1.2 ábra). A 6. évfolyamon egészen 2015-ig csökkenés volt látható, de 2016-ra ismét nőtt valamelyest a gyengén teljesítők aránya, hasonlóan, mint a 8. évfolyamon. A 10. évfolyamos gyengén teljesítők arányában szinte semmilyen változás nem látható.

Az évfolyamok között azonban a gyengén teljesítők arányának stabil csökkenése tapasztalható mindkét szakterületen. Szövegértésből a 6. évfolyamon tanulók több mint 10 százaléka gyengén teljesít, a 10. évfolyamra azonban ez az arány 2,8-3,8 százalék körüli értékre csökken. Matematikából is jól érzékelhető a gyengén teljesítők arányának évfolyamok közötti stabil csökkenése. Míg a 6. évfolyamon majd' minden ötödik-hatodik tanuló képtelen magasabb szintű matematikai műveletek végrehajtására, a 10. évfolyamra ez az arány 5 százalék körülire csökken.

<sup>40</sup> Lásd: Változások az Országos kompetenciamérés skáláiban

[http://www.oktatas.hu/pub\\_bin/dload/kozoktatas/meresek/orszmer2010/valt\\_orszmer\\_skala\\_110228.pdf](http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/meresek/orszmer2010/valt_orszmer_skala_110228.pdf)

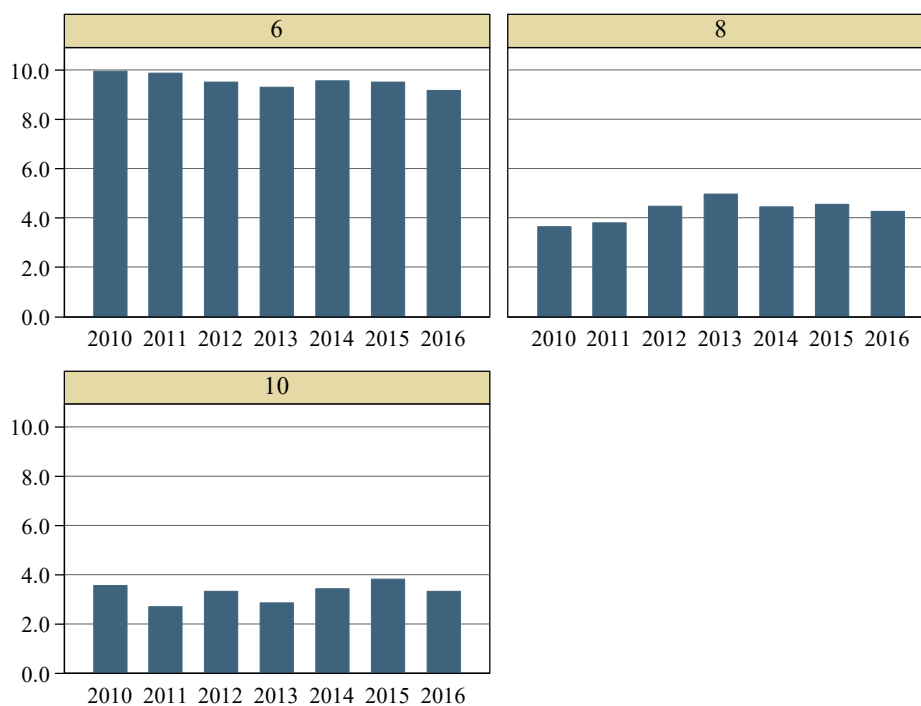
A nemek közötti különbségeket a D1.2.2.1 és D1.2.2.2 ábrák mutatják. A legfeltűnőbb, hogy szövegértésből a lányok sokkal kisebb arányban teljesítenek gyengén, mint a fiúk. Míg a 6. évfolyamon a fiúk 13-15 százaléka gyengén teljesít, addig a lányoknak csak 7-8 százaléka. Jól látható azonban, hogy ez a különbség az évek során folyamatosan csökken. A fiúk és a lányok közötti különbség 2010-ben a 6. évfolyamon még 8 százalékpont volt, 2013-ra azonban 3,5 százalékpontra csökkent, majd kissé ismét emelkedni kezdett. Ez a folyamat minden évfolyamon észlelhető, de a 6. évfolyamon a legmarkánsabban. Szemben a szövegértéssel, a matematika területén gyengén teljesítők aránya nem különbözik jelentősen a nemek között. Ez a vizsgált évfolyamokra és minden vizsgált évre egyaránt érvényes.

A D1.2.3.1 és D1.2.3.2 ábrák a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulókat vetik össze a nem hátrányos helyzetűekkel. A két tanulócsoporthoz tartozó eltérés minden évfolyamon drasztikus: a 6. évfolyamon a HHH tanulók több mint 30 százaléka gyengén teljesít szövegértésből, és közel fele matematikából. Szövegértésből ez az arány a 10. évfolyamra egyik évben sem csökkent 10 százalék alá, de 2015-re megközelítette a 20 százalékot. Matematikából 20 és 30 százalék körül mozog. Szövegértésből az évek során a HHH és nem HHH tanulók közötti különbség az időszak elején stagnált, de az utolsó években egyre nagyobb lett, aminek legfőbb oka a HHH tanulók eredményeinek romlása.

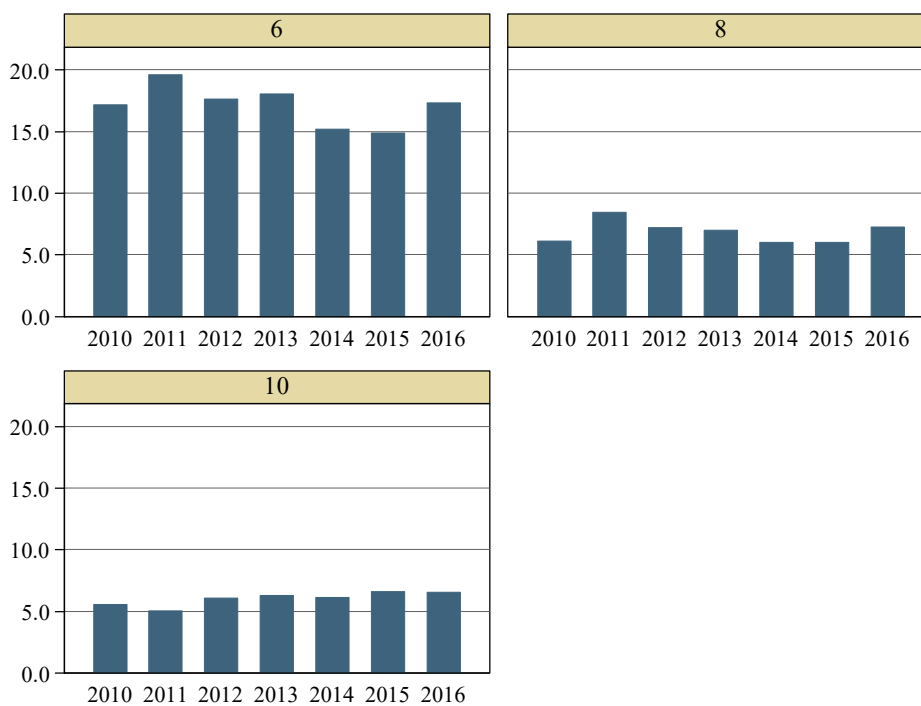
A gimnáziumokban – és különösen a 6., illetve 8. évfolyamon is működő 6, illetve 8 évfolyamos gimnáziumokban – elenyésző a gyengén teljesítők aránya. Ezzel szemben a szakközépiskolás tanulók közül még a 10. évfolyamon is 10, sőt 2015-ben 15 százaléknál is többen teljesítettek gyengén szövegértésből, és 2012-től több mint minden ötödik tanuló matematikából. Vagyis a 10. évfolyamos szakiskolás tanulók az átlagos 6. évfolyamos tanulók szintjén teljesítenek ennek a mutatóknak az alapján (D1.2.4.1 és a D1.2.4.1 ábra).

Míg szövegértésből Budapesten már a 6. évfolyamon, illetve matematikából a 8. évfolyamon is 5 százalék alatt van a gyengén teljesítők átlagos aránya, addig Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében még a 10. évfolyamon is 5 százalék feletti volt ez az érték. Ugyanezen megyékben, továbbá Jász-Nagykun-Szolnok és Nógrád megyében a 6. évfolyamon nagyon magas, 15 százalék feletti a gyengén teljesítők aránya. Matematikából tipikusan a nyugati megyék teljesítenek átlagosan jól. A megyék felében azonban a 10. évfolyamra sem csökken a gyengén teljesítők aránya 5 százalék alá. Jelentős évenkénti elmozdulások nincsenek (D1.2.5.1 és D1.2.5.2 ábra).

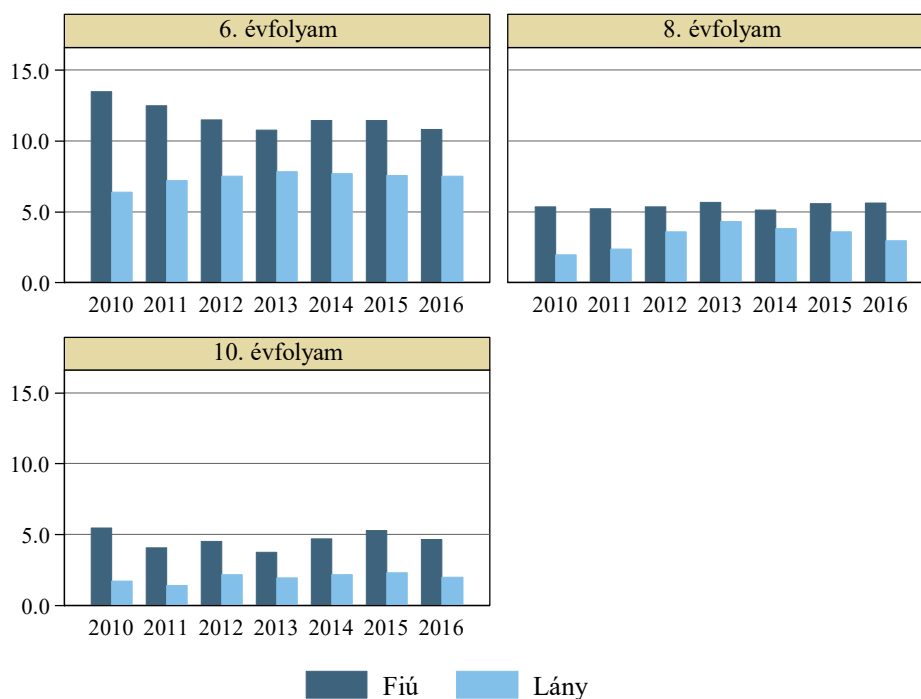
**D1.2.1.1 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, országos átlag**



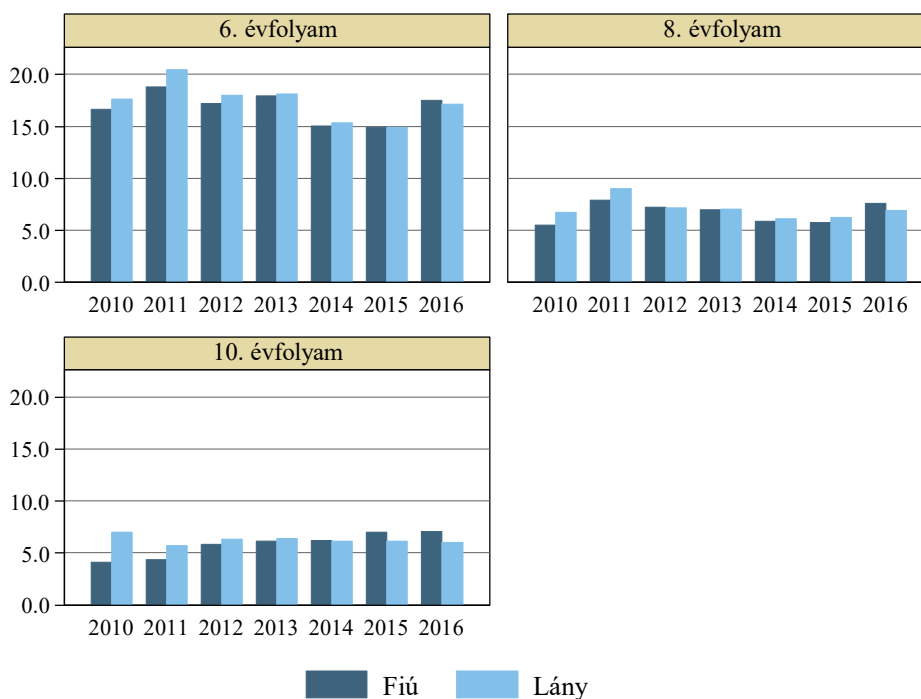
**D1.2.1.2 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, országos átlag**



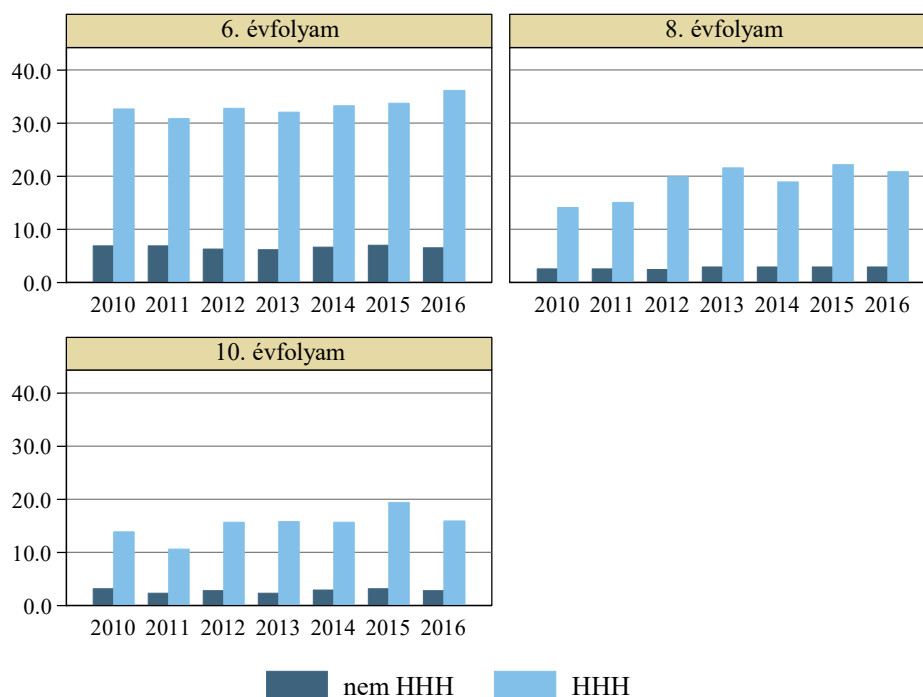
**D1.2.2.1 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, nemek szerint**



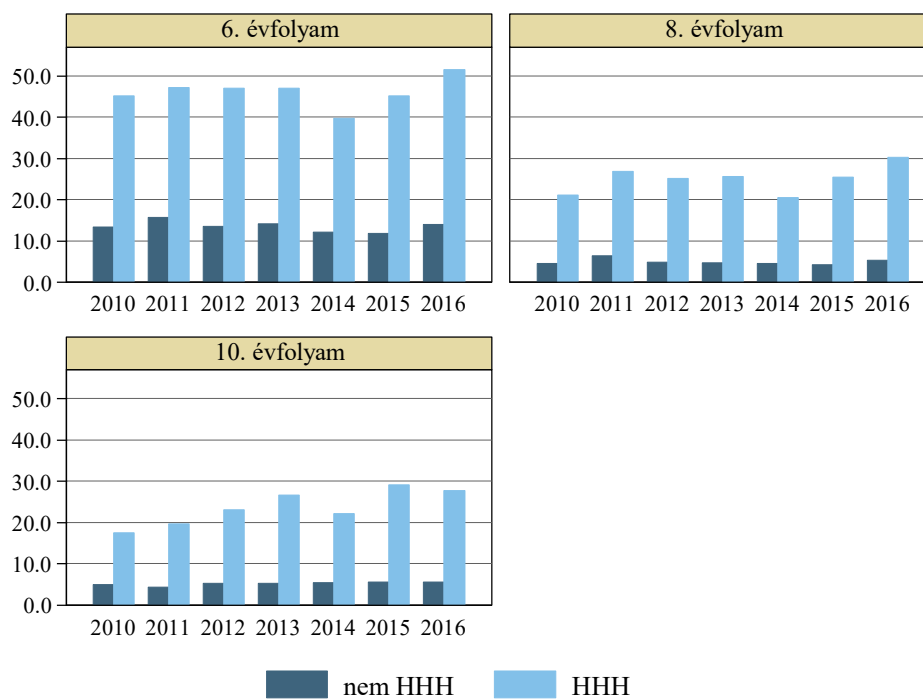
**D1.2.2.2 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, nemek szerint**



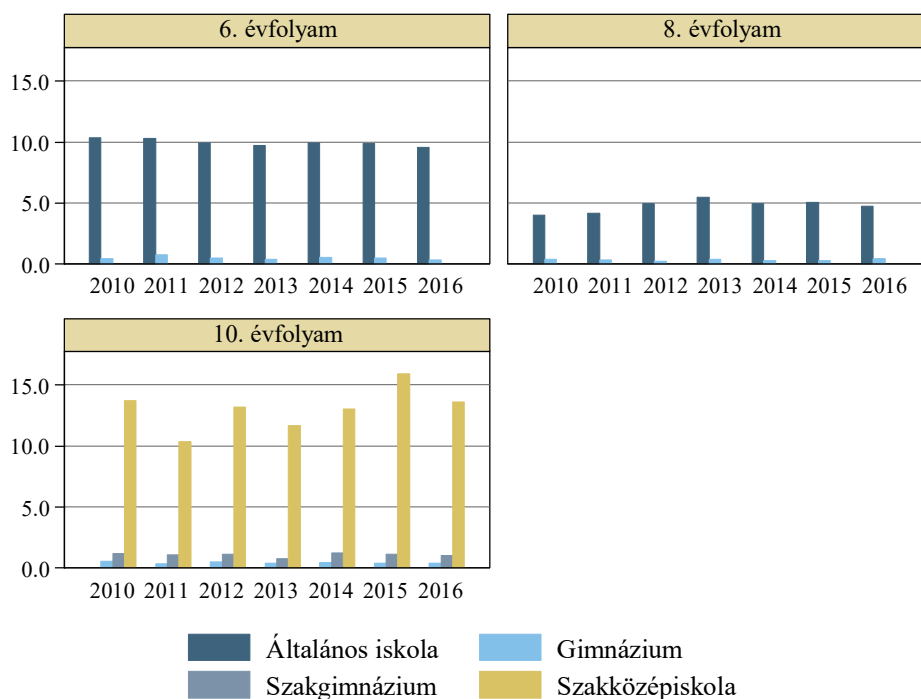
**D1.2.3.1 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, HHH státus szerint**



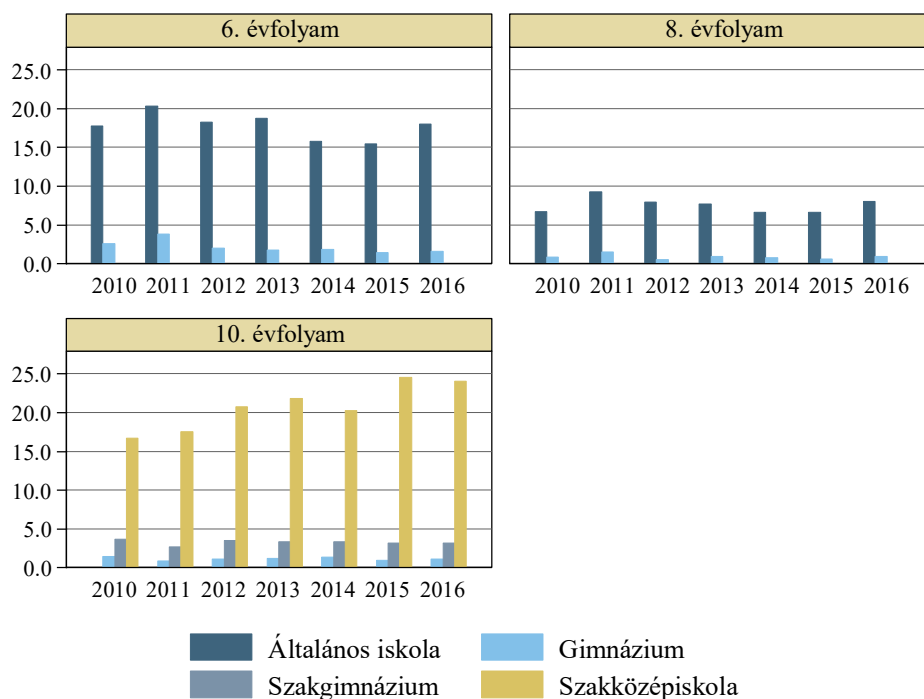
**D1.2.3.2 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, HHH státus szerint**



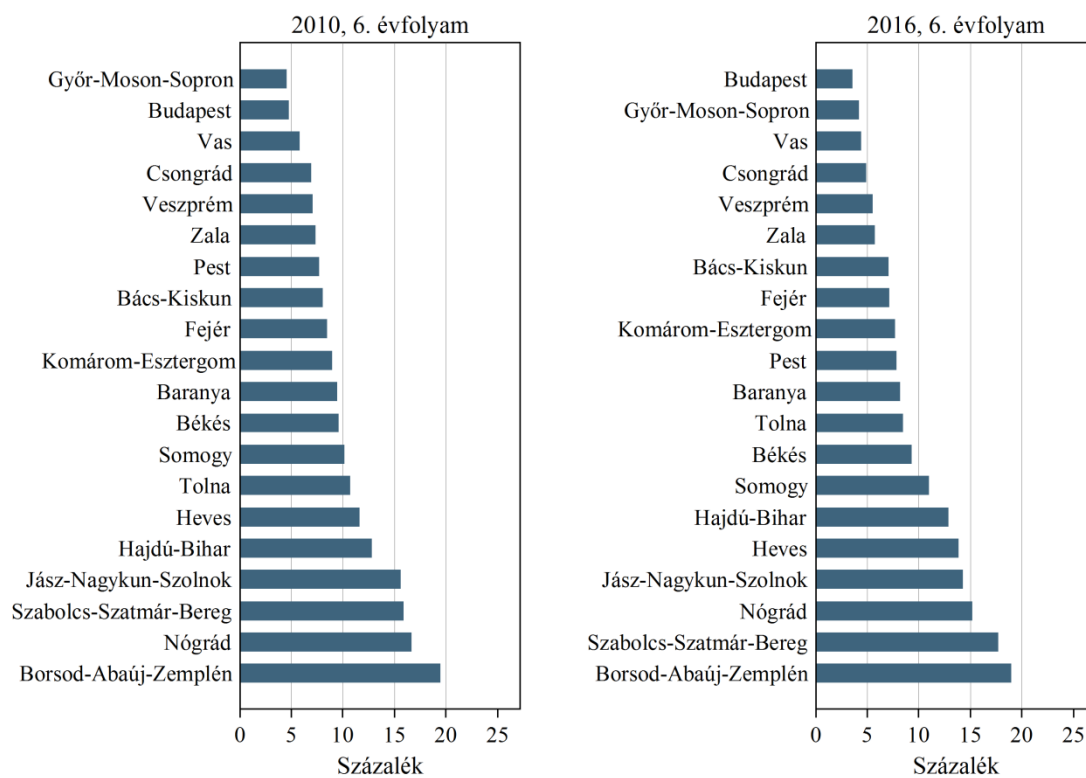
**D1.2.4.1 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, programtípusonként**



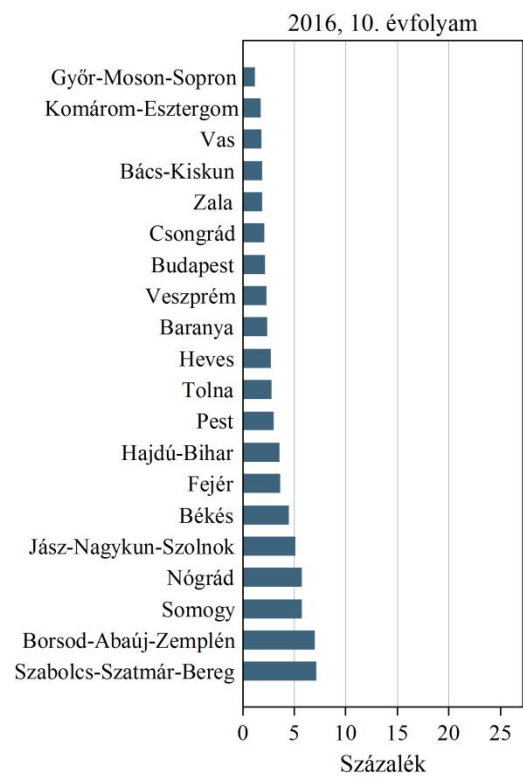
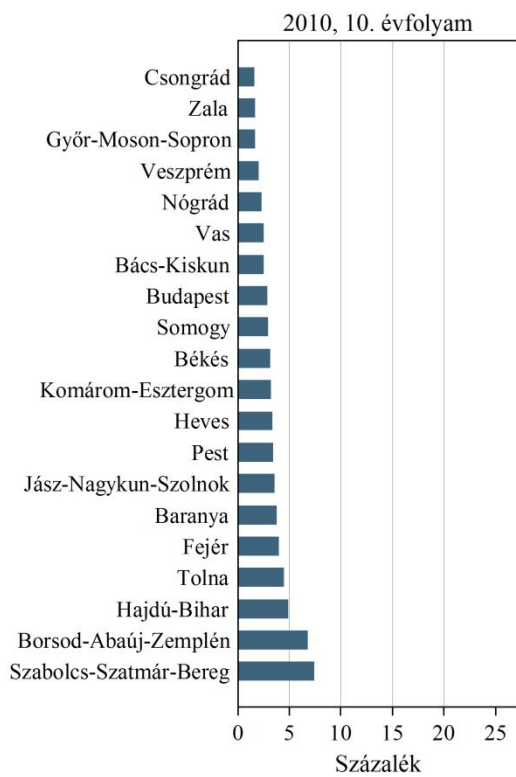
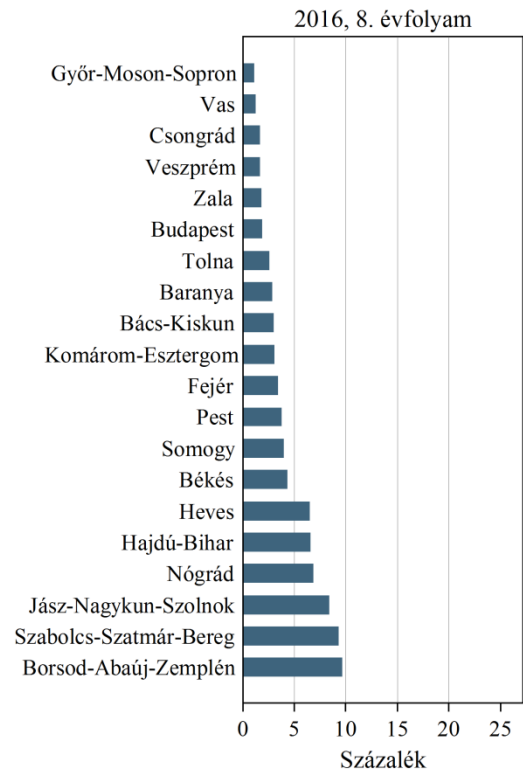
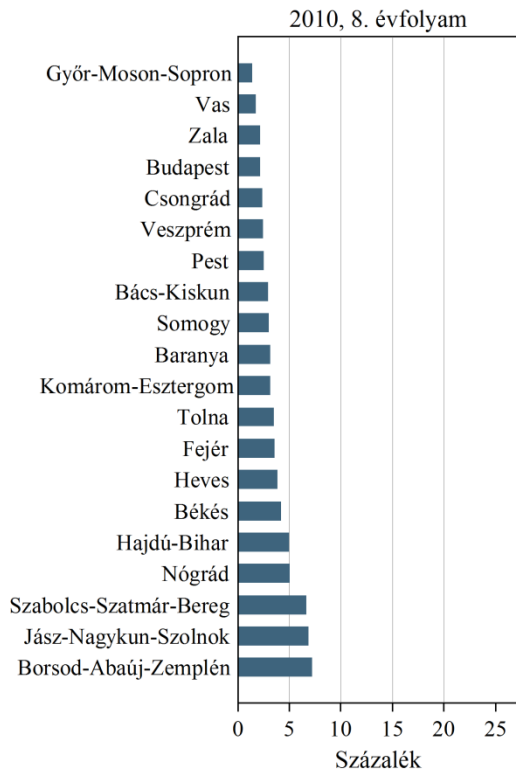
**D1.2.4.2 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, programtípusonként**



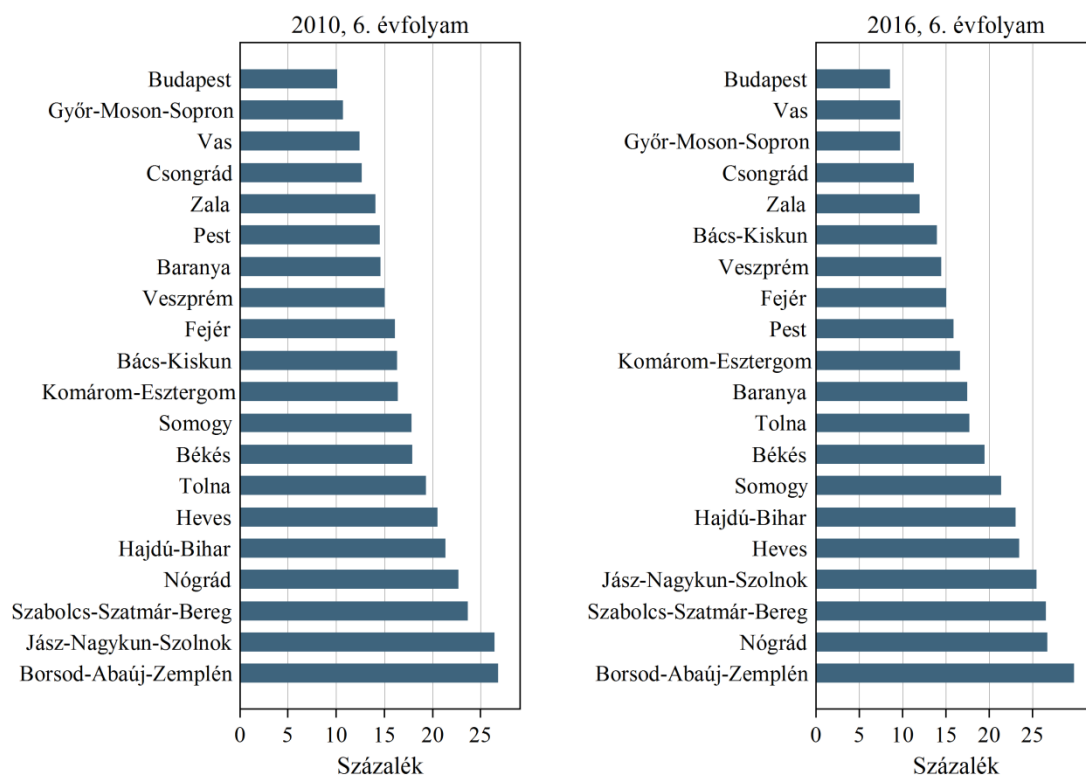
**D1.2.5.1 ábra: A gyengén teljesítő tanulók aránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, megyénként (6., 8., 10. évfolyam)**

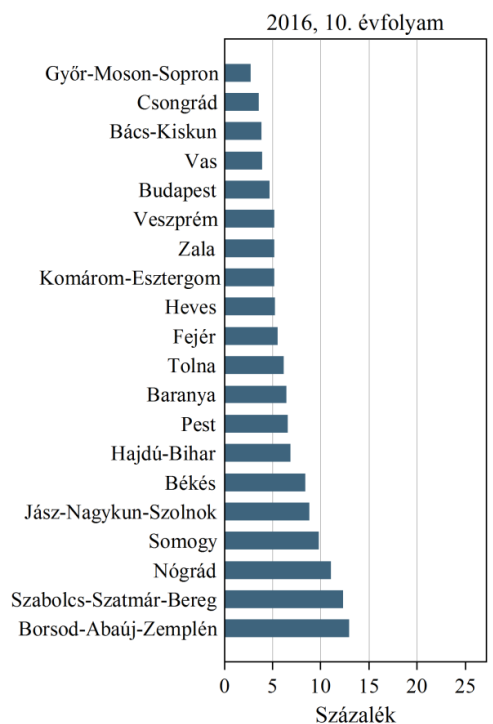
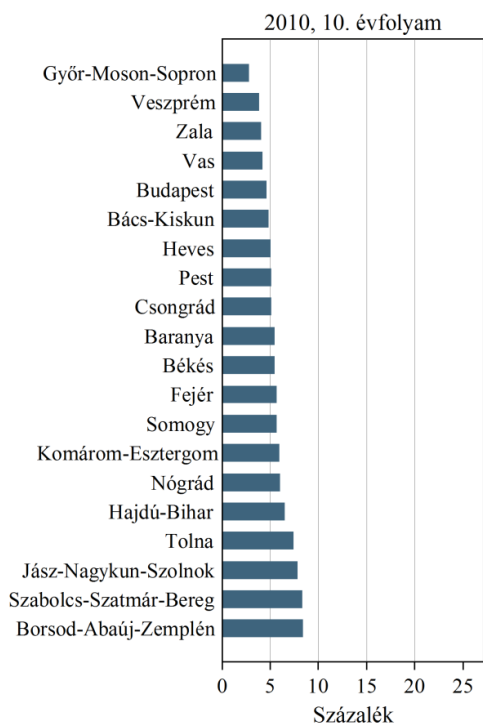
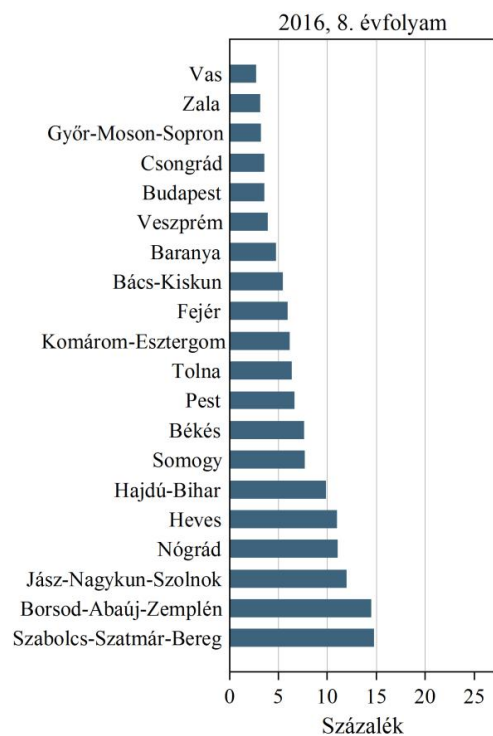
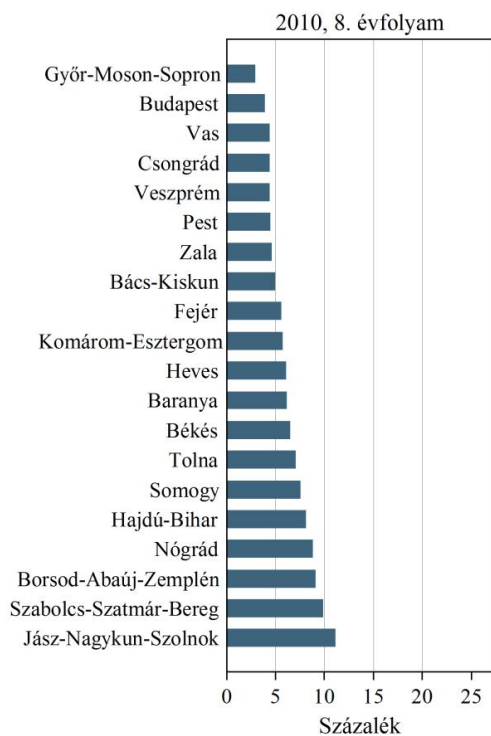






**D1.2.5.2 ábra: A gyengén teljesítő tanulók aránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, megyénként (6., 8., 10. évfolyam)**





A D1.2. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_2.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_2.xlsx)

### **D1.3. indikátor: A gyengén teljesítők aránya, PISA-felmérés, szövegértés és matematika**

Az OECD „Programme for International Student Assessment” (PISA) felmérése keretében 2000 óta háromévente vizsgálják világszerte a tanulók alkalmazott matematikai és természettudományi tudását, szövegértési képességeit. A mérés nem a tanított tananyagra, hanem elsősorban a mindennapokban is használható tudásra, a képességekre vagy kompetenciákra fókuszál. Nem egy adott évfolyamot, hanem a 15 éves korosztályt vizsgálja. Az OECD PISA-felmérésében a tesztpontszámok alapján minden tanulót összesen hat szintre sorolnak (1–6. szintig). Gyengén teljesítőnek itt is azt tekintjük, aki a 2. szint alatt teljesít, azaz az 1. szinten van.<sup>41</sup>

Az OECD PISA-felmérés szövegértési részében a 2. szint alatt teljesítő diákok csak a szövegértés legszükségesebb szintjén állnak, vagy még azon sem. Az 1. szinten lévő diák képes kikeresni a szövegből egy vagy több különálló, explicit módon leírt információt; képes felismerni egy már ismert szöveg legfontosabb mondandóját vagy a szerző mondanivalóját; képes összekötni egy, a szövegben explicit módon megjelenő információt egy egyszerű, hétköznapi információval. Jellemzően ez az információ egyértelműen megjelenik a szövegben, és nincs mellette más ezzel párhuzamos információ. Az ezen a szinten teljesítő tanulók a feladatokat akkor tudják végrehajtani, ha az direkt módon utasítja őket a releváns információk összekapcsolására.

Matematikából a gyengén teljesítő diákok csak a legalapvetőbb műveleteket képesek elvégezni, illetve ezeknek mindennapi használatára csak minimális szinten képesek. Az 1. szinten lévő diákok olyan kérdések megválaszolására képesek csupán, amely számukra ismerős, minden releváns információ a rendelkezésükre áll, és a kérdések egyértelműek. Akkor képesek megfelelően azonosítani az információt és a rutinfeladatot végrehajtani, ha az instrukciók egyértelműek, és közvetlenül az adott kérdéshez tartoznak. Olyan feladatok végrehajtására képesek, amelyek majdnem mindig nyilvánvalóan következnek az adott instrukcióból.

A D1.3. indikátor és éves bontása az 1. szintre besorolt tanulók arányát mutatja szövegértésből és matematikából. A D1.3. ábraszorozatból és az online található táblázatokból látható, hogy a magyarországi eredmények a 2000-es évek első évtizedében mindkét mérési területen az OECD-átlag körül mozogtak, majd 2012 után jelentősen elmaradtak az átlagtól (D1.3.1 ábra). Sajnos a 2000-es PISA-felmérésben még nem számoltak szinteket a matematikai tesztpontszámhoz, így ezeket nem tudjuk közölni.

A D1.3.2 ábra azt mutatja, hogy a szövegértés területén a 2000-es felmérés szerint még 22,7 százalék volt az 1. szinten teljesítő tanulók aránya, ami 3,5 százalékkal magasabb, mint az OECD az évi átlaga. Ez az arány 2009-ig fokozatosan csökkent. 2003-ban és 2006-ban 20,5 százalék körül mozgott, majd 2009-re 17,6 százalékra esett. 2012-ben visszaemelkedett a 2003. és 2006. évi szintre, végül 2015-re 27 százalékra nőtt. 2003 és a 2009 között a matematikából gyengén teljesítő 15 éves tanulók aránya nem változott: mindhárom felmérés szerint 21–23 százalék között alakult. 2012-re azonban 28,1 százalékra ugrott, és 2015-ben is hasonló értéket mutatott.

Szövegértésből a gyengén teljesítő tanulók aránya Magyarországon csak 2009-ben volt kisebb, mint az OECD adott évi átlaga. A környező országok közül Szlovákia és Szlovénia statisztikái kissé a magyarországi alatt vannak, míg Lengyelország folyamatos javulást mutat. A Cseh Köztársaság épp

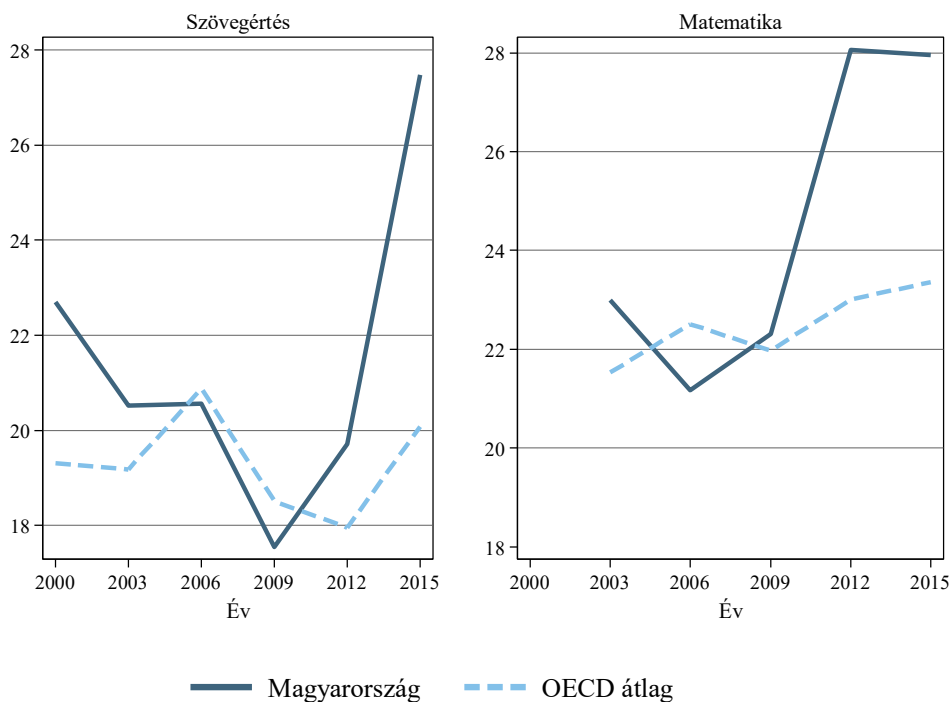
---

<sup>41</sup> Lásd: PISA 2012 Results: What Students Know and Can Do Student Performance in Mathematics, Reading and Science, Volume I. <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-i.pdf>, Figure I.4.8, 1.2.21.

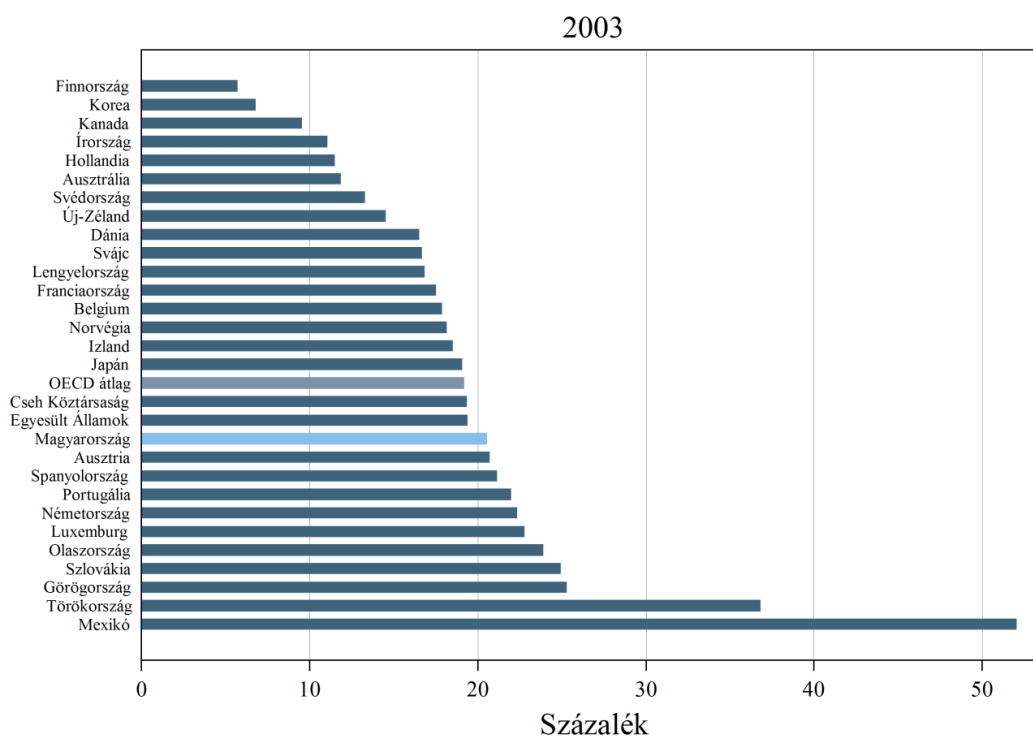
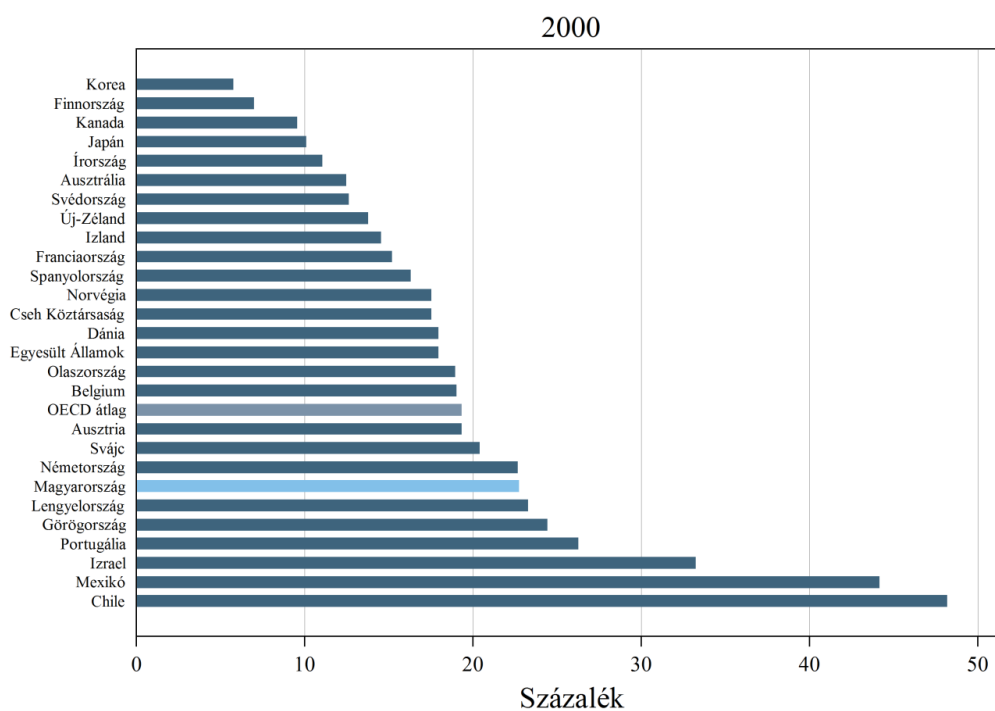
ellenkező utat járt be, mint a magyar: a 2000-es OECD-átlagnál jobb értékek után rendre rosszabb eredményeket mutatott, majd 2012-re a trend visszafordult, és ismét javulást mutat, bár nem jelentőset.

Matematikából (D1.3.3 ábra) a 2003-as felmérés szerint a gyengén teljesítő tanulók aránya 1,5 százalékkal volt csupán magasabb Magyarországon, mint az OECD-országok átlaga. A 23 százalékos eredmény azonban így is azt jelenti, hogy a 15 éves tanulók több mint 20 százalékának matematikai műveltsége alacsony szintű volt. Ráadásul az OECD-átlagot jelentős mértékben megnövelik a „kiugró értékek”: Törökországban, Chilében, Mexikóban, Izraelben és Görögországban a gyengén teljesítő tanulók aránya bőven 30 százalék felett mozgott. A PISA-felmérésben részt vevő OECD-tagállamok közül Magyarország 2012-től már a lista vége felé helyezkedett el. A környező országok közül mindegyik jobb eredményeket ért el nálunk, bár Szlovákia csak egy „helyezéssel” került elénk. Míg Szlovákiában csak alig kevesebb a gyengén teljesítő diák, Csehországban, Ausztriában és Lengyelországban jóval kisebb az arányuk, mint Magyarországon.

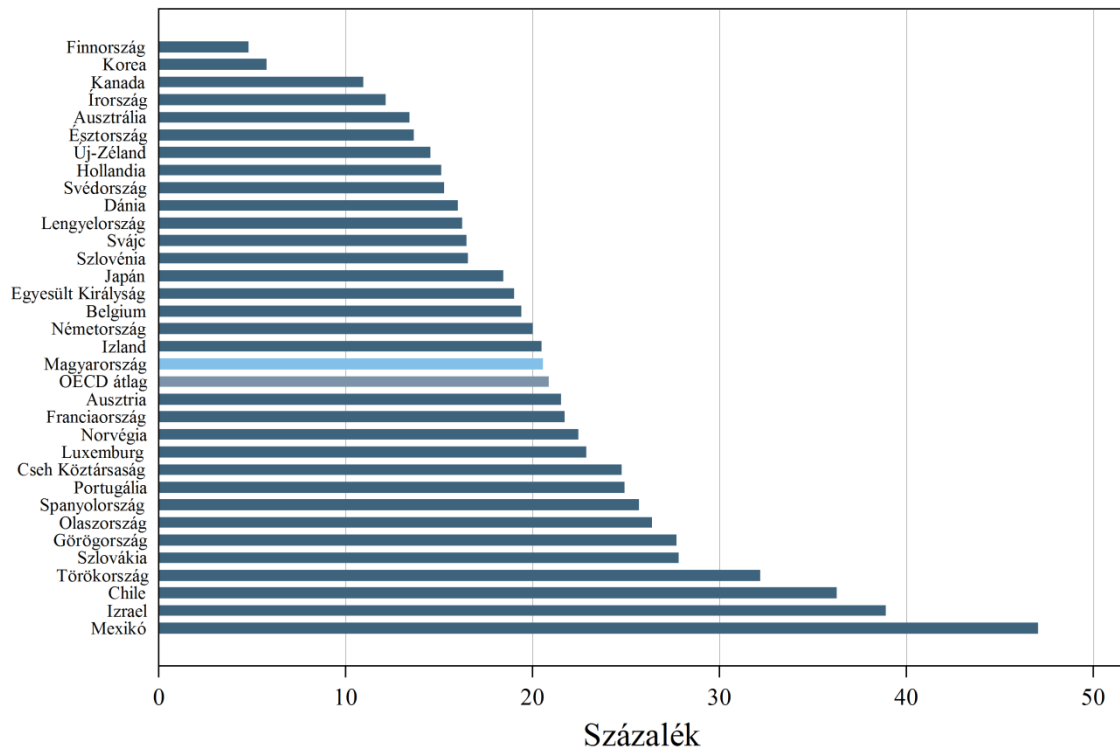
**D1.3.1 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya Magyarországon, PISA-felmérés, szövegértés és matematika**



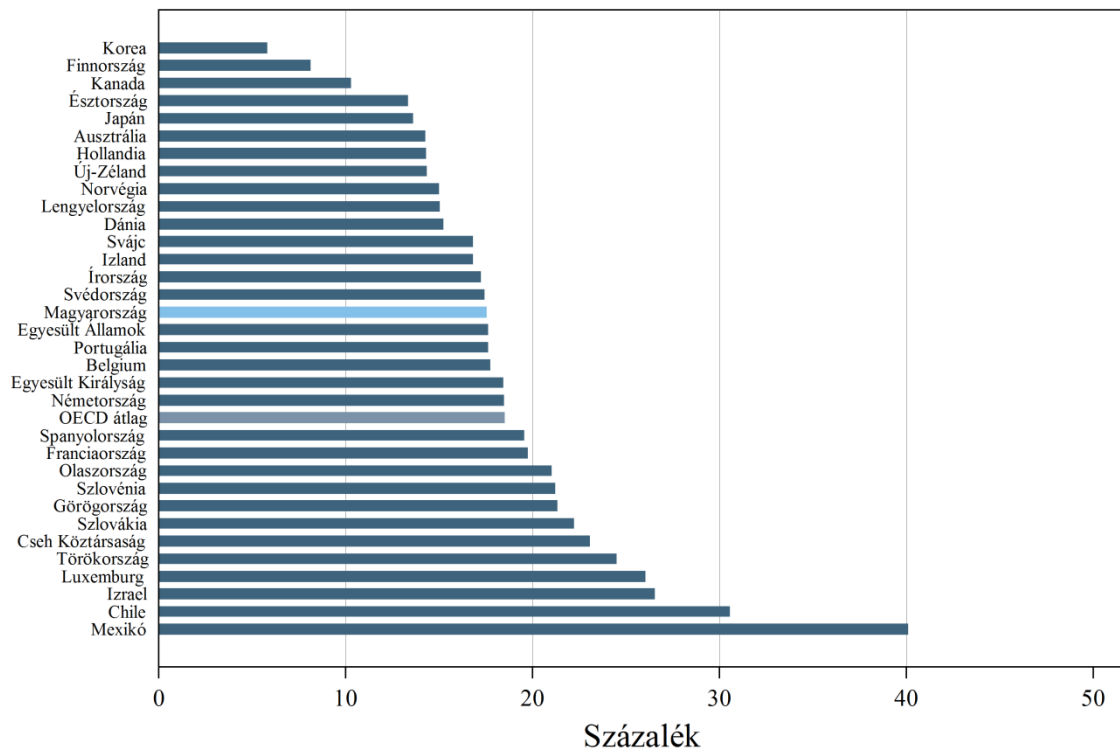
**D1.3.2 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes országokban, PISA-felmérés, szövegértés (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015)**



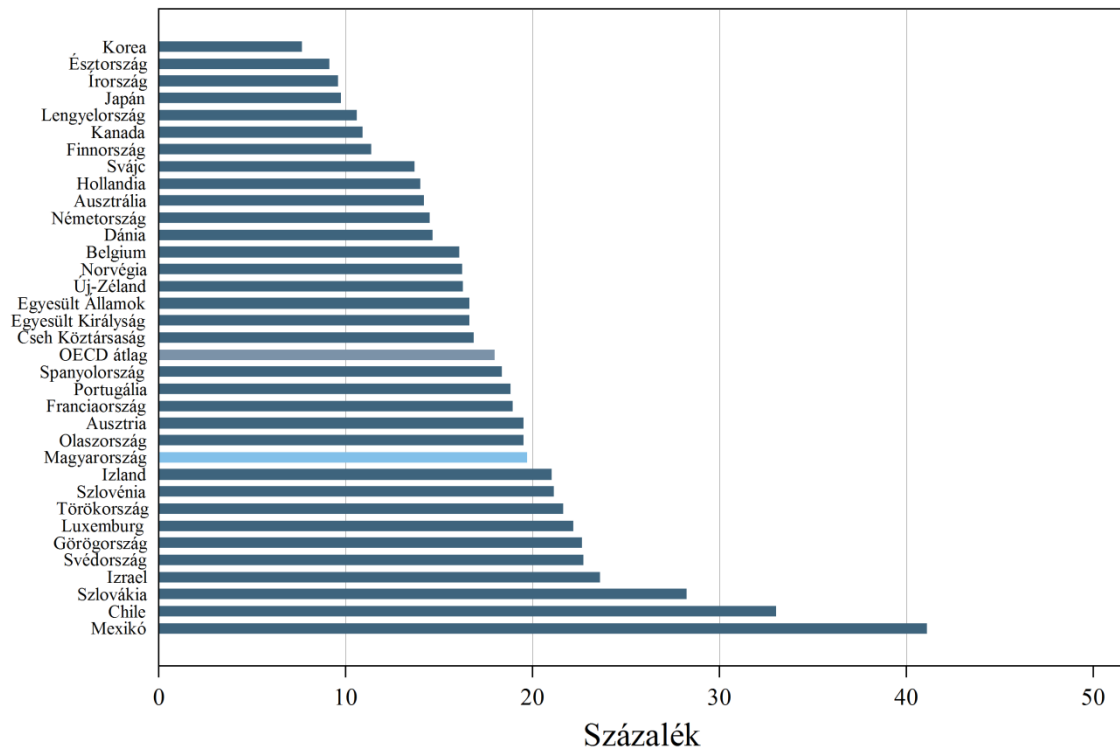
2006



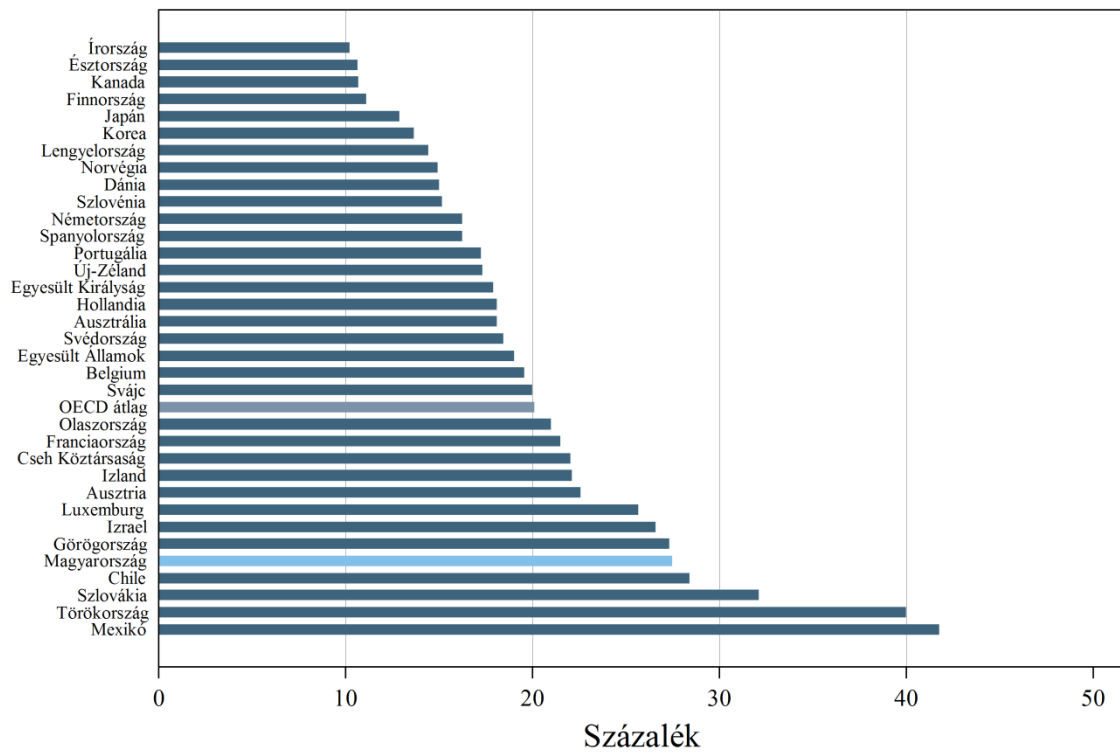
2009



2012

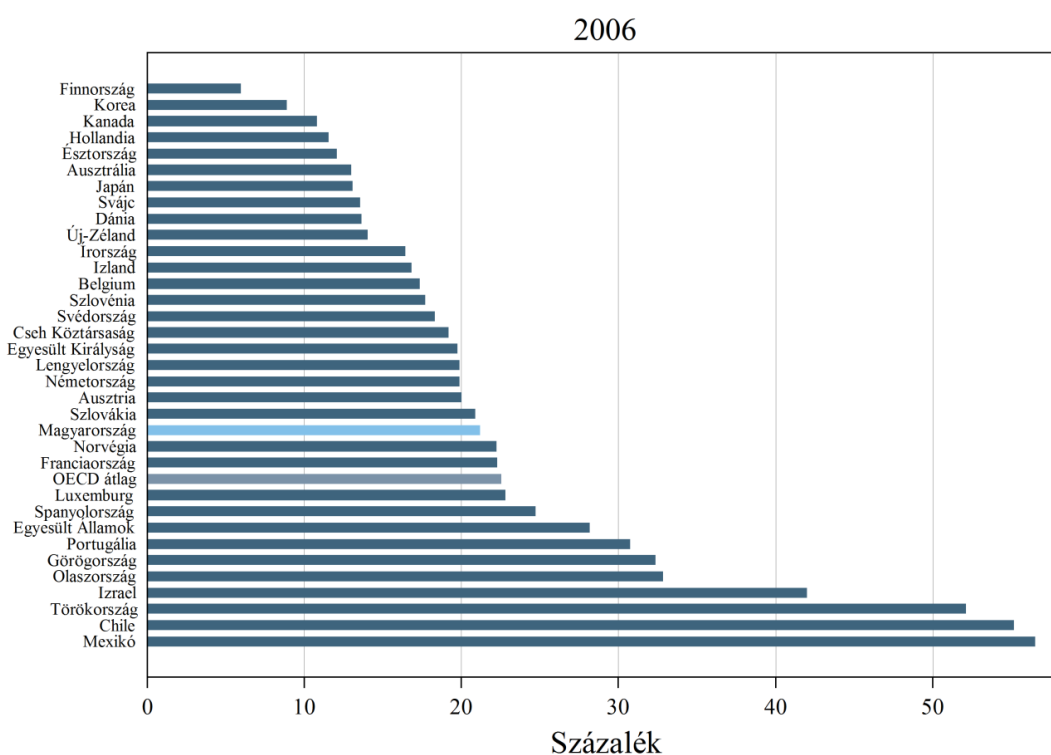
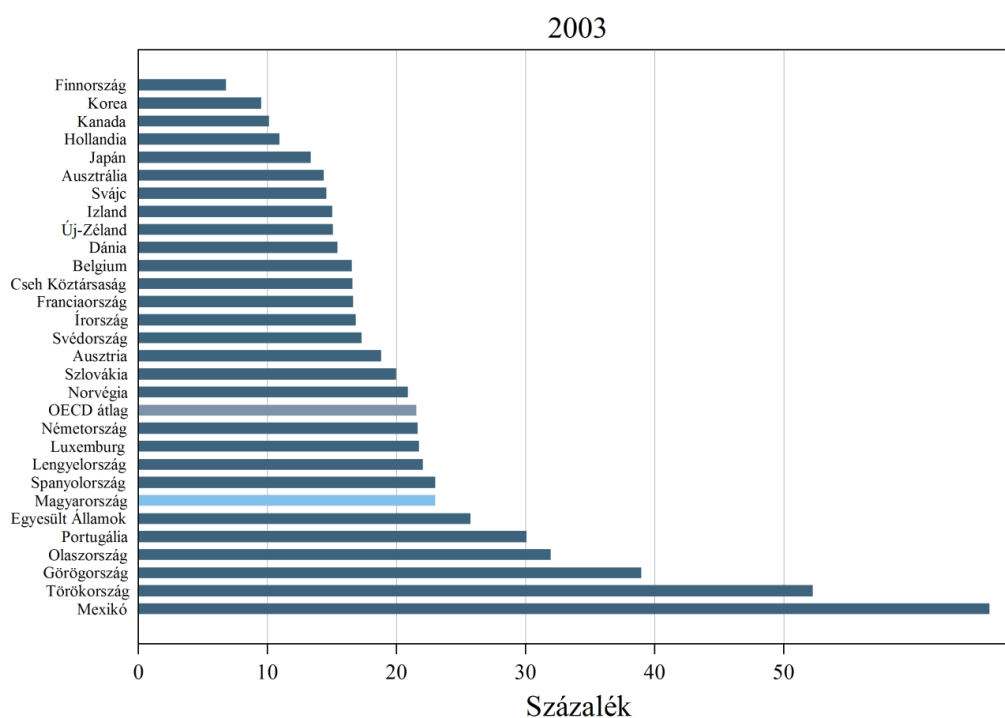


2015

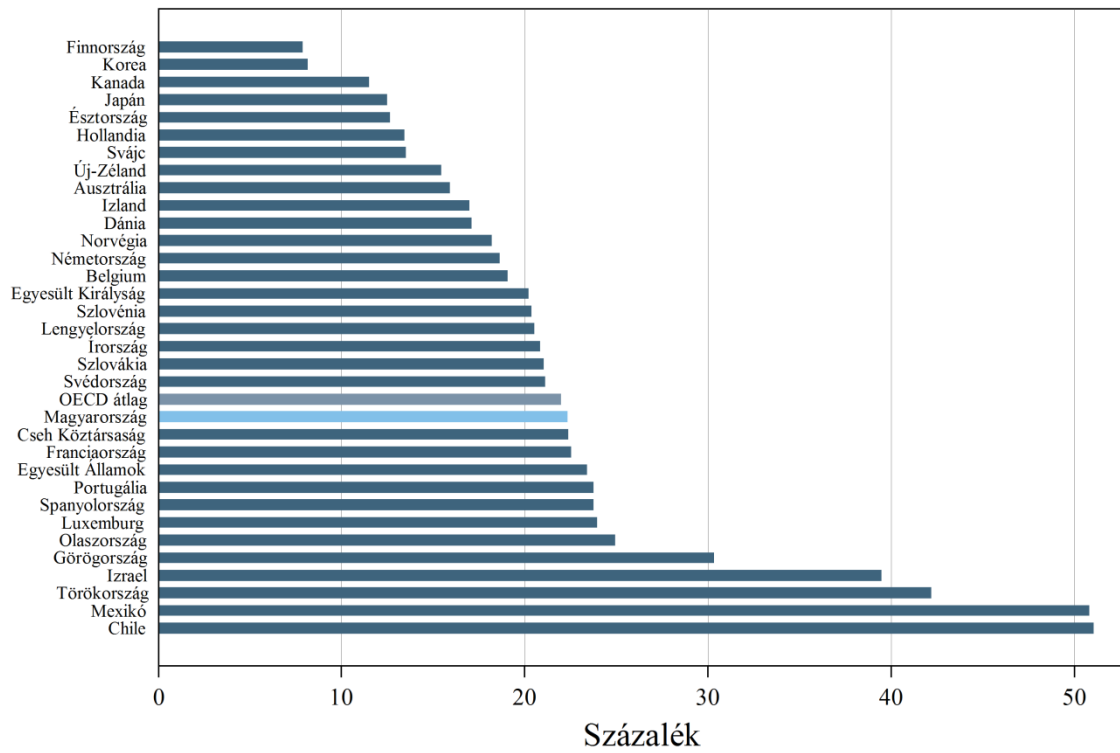




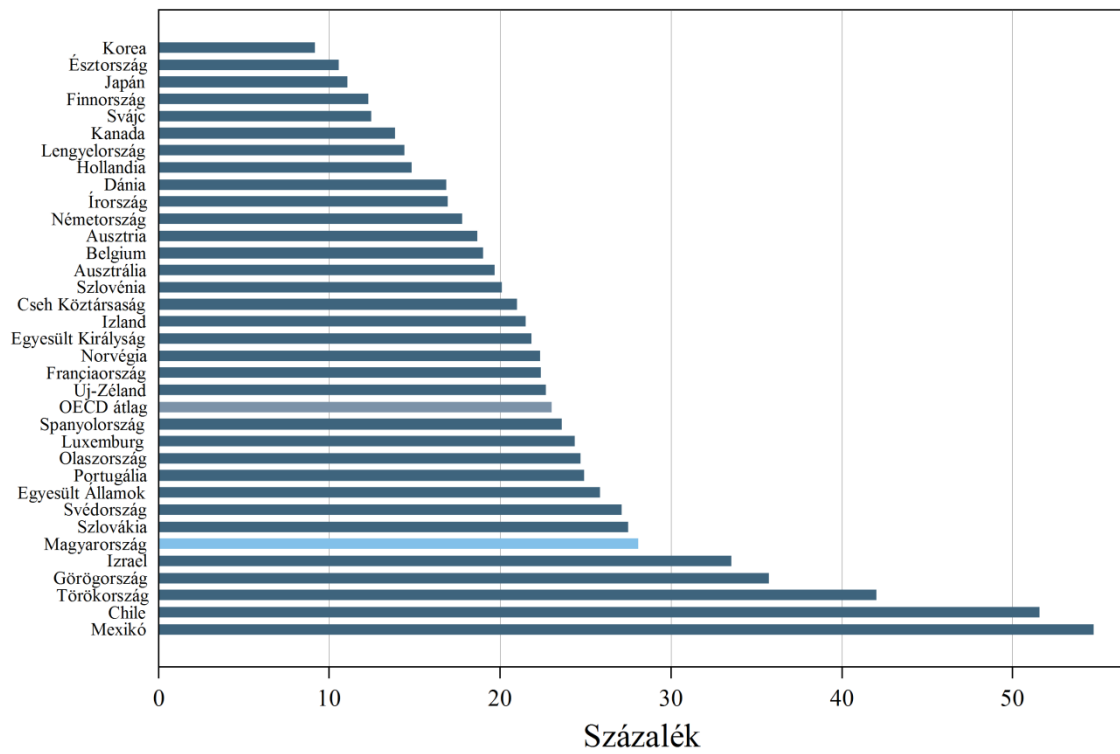
**D1.3.3 ábra: A gyengén teljesítő tanulók százalékaránya az egyes országokban, PISA-felmérés, matematika (2003, 2006, 2009, 2012, 2015)**



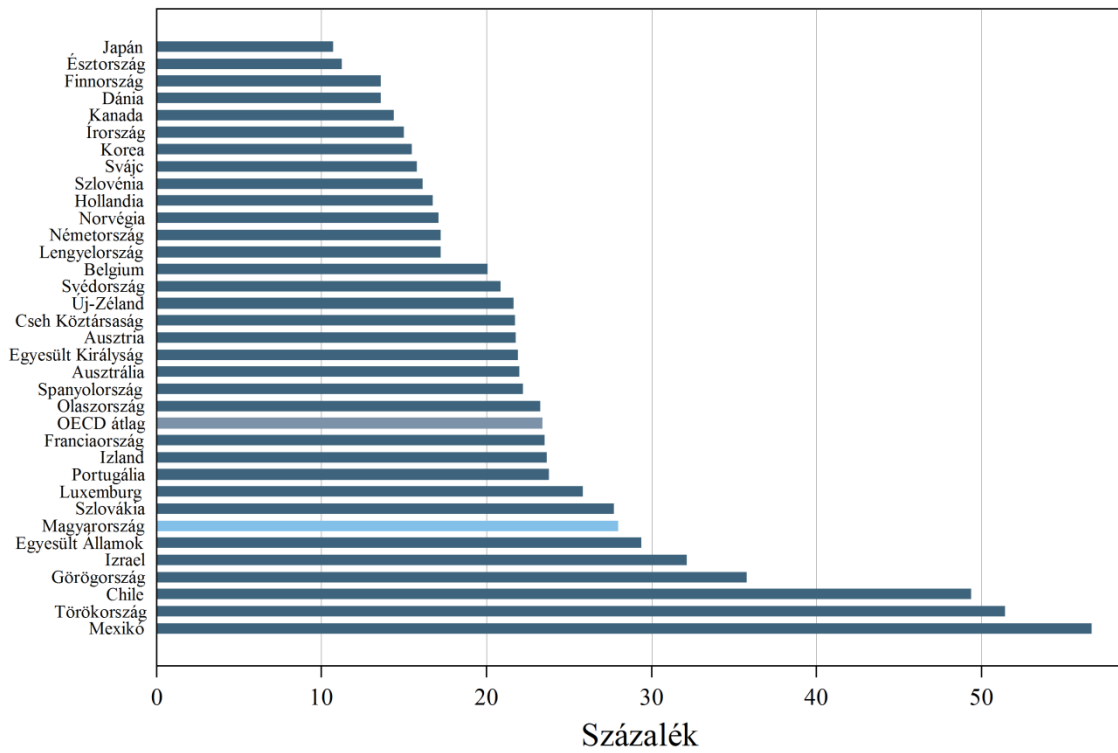
2009



2012



2015



A D1.3. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_3.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_3.xlsx)

#### **D1.4. indikátor: A jól teljesítők aránya, Országos kompetenciamérés, szövegértés és matematika**

Az országos kompetenciamérésben tesztpontszáma alapján jól teljesítő tanulónak azt tekintjük, aki – a 0–7.-ig terjedő nyolc szint közül – az 5. szint felett teljesít, azaz a 6. vagy a 7. szinten van.<sup>42</sup>

A szövegértés területén jól teljesítő tanulókra az jellemző, hogy képesek legalább egy meghatározott szempont alapján, a szövegben (vagy több szövegben) szereplő információk és kategóriák kapcsolatrendszerét átlátva a mélyen beágyazott információk azonosítására és összekapcsolására; implicite megfogalmazott információk azonosítására a figyelmet erősen elvonó tartalmi elemek között eligazodva; az ellentmondás felismerésére egy szereplő viselkedésében; a szöveg egységei közötti tartalmi megfelelés meglátására; a szövegváltozatok közös elemeinek felismerésére; a szöveg tartalmi elemei közötti kijelentés–érv viszony felismerésére, a probléma–megoldás viszony magyarázatára; a szövegben alkalmazott speciális jelrendszerek működésének magyarázatára; a kétértelműség vagy szójáték nyelvi alapjainak magyarázatára; a szöveg stiláris vagy tartalmi jellemzőinek egy adott céllal való megváltoztatásával kapcsolatos állásfoglalásra; az olvasó előismereteire alapozó figyelemfelhívó jellegű címadás felismerésére. Vagyis magas szinten képesek szöveget értelmezni és képezni.

A matematikából jól teljesítő tanulók kompetenciáik segítségével képesek újszerű, komolyabb értelmezést igénylő szövegekörnyezetben megjelenő, önálló stratégiával megoldható többlépéses feladatok elvégzésére; modellalkotásra összetett problémaszituációban; a modell alkalmazhatósági feltételeinek meghatározására, majd annak helyes alkalmazására; a modellekhez kapcsolódó összetett problémák lehetséges megoldási módjainak kiválasztására, összehasonlítására és értékelésére; a kiválasztott megoldási stratégia és matematikai módszer értékelésére, az elvégzett lépések végrehajtására. Széles körű és magas szintű gondolkodási és érvelési képességeik, készségeik vannak. Különböző adatmegjelenítéseket, szimbolikus és formális leírásokat és problémamegjelenítéseket nagy biztonsággal tudnak értelmezni és kezelni.

A D1.4. indikátor és ennek bontásai az 5. szint felett teljesítő tanulók arányát mutatják szövegértésből és matematikából.

A D1.4.1.1 és D1.4.1.2 ábrákból látható, hogy a jól teljesítő tanulók aránya az évek során csak kicsit változott, de az egyes évfolyamokon eltérő módon. Míg a 6. évfolyamon 2013-ban volt a legtöbb a jól teljesítő tanuló, addig a 8. évfolyamon épp akkor a legkevesebb. A 10. évfolyamon először enyhe csökkenés, majd növekedés volt tapasztalható.

Az évfolyamok összevetésével kitűnik, hogy a jól teljesítő tanulók aránya a 6. osztályos szinthez képest a 10. osztályra több mint háromszorosára nőtt. Bár a két kompetenciaterület nem hasonlítható össze közvetlenül, jól látható, hogy matematikából sokkal kisebb a jól teljesítő tanulók aránya, mint a szövegértés területén. Matematikából 2010 óta a 10. évfolyamon nőtt meg valamelyest az Országos kompetenciamérés alapján 6–7. szintre sorolt tanulók aránya, körülbelül 5-6 százalékkal. Az évfolyamok között azonban a jól teljesítők arányának stabil növekedése itt is látható.

---

<sup>42</sup> Lásd: Változások az Országos kompetenciamérés skáláiban

[http://www.oktatas.hu/pub\\_bin/dload/kozoktat/meresek/orszmer2010/valt\\_orszmer\\_skala\\_110228.pdf](http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/meresek/orszmer2010/valt_orszmer_skala_110228.pdf)

Míg a 6. évfolyamon 5 százaléknál is jóval kisebb volt ez az érték, a 8. évfolyamra 10 százalék fölé, a 10. évfolyamra pedig 15 százalék körülire nőtt.

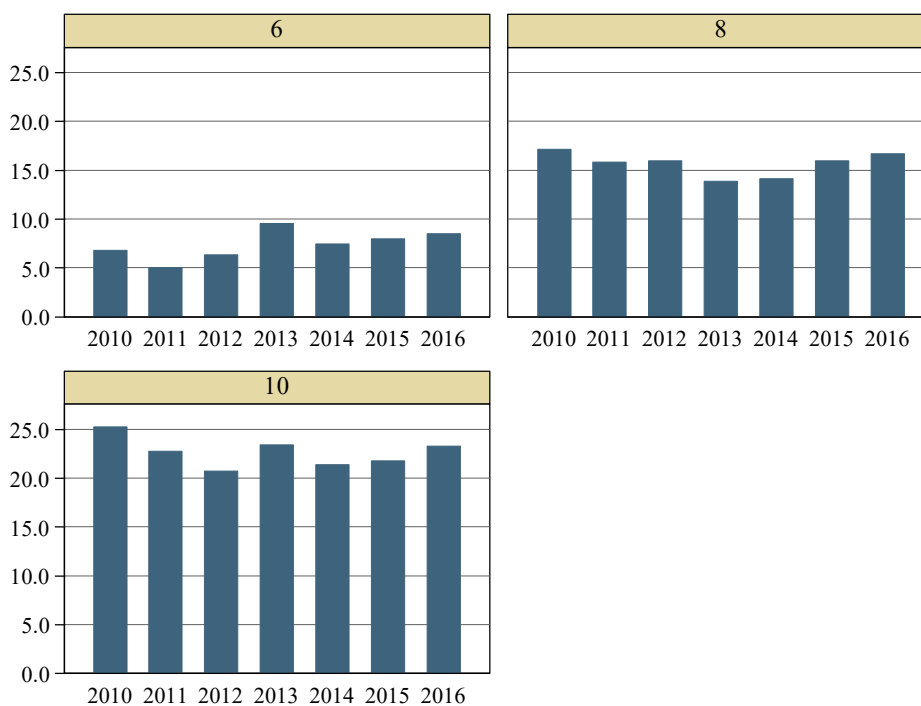
A D1.4.2.1 és D1.4.2.2 ábrák a nemek közti különbséget mutatják szövegértésből és matematikából. A szövegértésben a lányok sokkal nagyobb arányban teljesítenek jól, mint a fiúk. A különbségek a 6. évfolyamon a legkisebbek, de a 8. és 10. évfolyamra jelentősen megnőnek. Átlagosan 6-7 százalékkal több lány teljesít jól szövegértésből, mint fiú. Szemben a szövegértéssel, a matematika területén viszont a fiúk között több a jól teljesítő. A két nem közötti különbség évfolyamról évfolyamra egyre növekszik. Míg a 6. osztályban a fiúk közül csak 1-2 százalékponttal többen teljesítenek jól, a 10. osztályban akár 7 százalékpontos is lehet az eltérés.

A D1.4.3.1 és D1.4.3.2 ábrákon a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) és a nem hátrányos helyzetű tanulók összevetését láthatjuk. A két csoport közötti különbségek legfőképpen szövegértésből óriásiak, de matematikából is jelentősek. A 6. évfolyamon gyakorlatilag alig van jól teljesítő HHH tanuló, de a 10. évfolyamra is csupán a HHH tanulók 3-4 százaléka teljesít jól szövegértésből, és 2 százaléka matematikából. Ráadásul, ha a két csoport közti különbség az évek során növekedett is, különösen a 10. évfolyamon, matematikából.

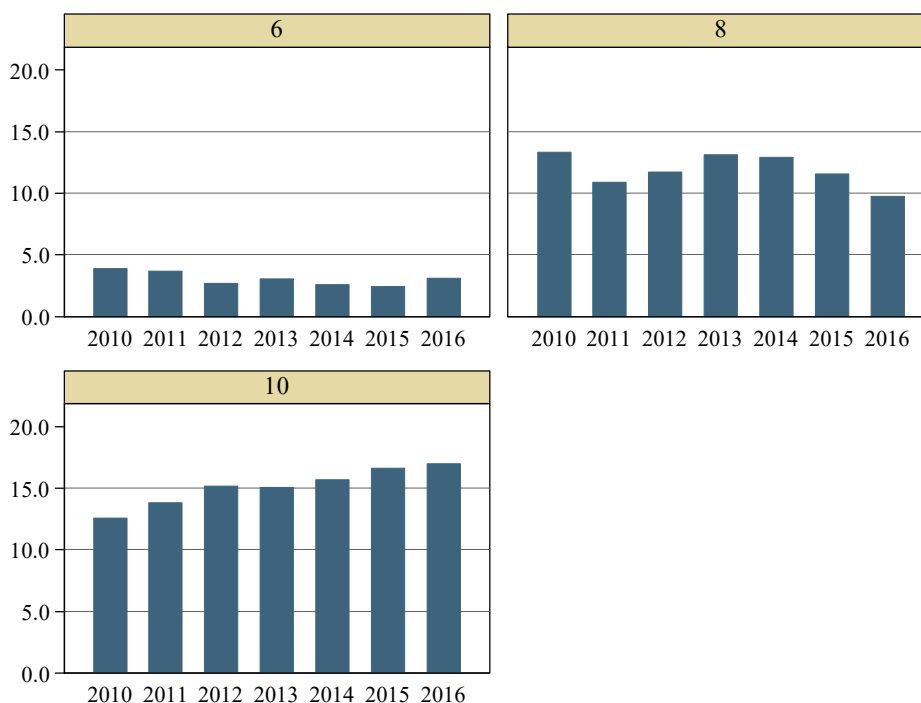
A D1.4.4.1 és D1.4.4.2 ábrák a jól teljesítők programtípus szerinti bontását mutatják. Jól látható, hogy a gimnáziumokban, és különösen a 6., illetve 8. évfolyamon is működő 6, illetve 8 évfolyamos gimnáziumokban jelentős a jól teljesítők aránya. A 8. évfolyamon a gimnáziumokban jól teljesítő tanulók aránya szövegértésből egy-egy évben a 40 százalékot is meghaladja, míg matematikából 30 százalék körüli. Ez csupán a 6, illetve 8 osztályos gimnáziumokban tanuló diákok teljesítményét mutatja. A 10. évfolyamra csak hajszálnyival emelkedik ez az arány. Ennek az az oka, hogy ebben az esetben már a hagyományos 4 osztályos gimnáziumok is belekerültek a mintába, amelyek „lehúzzák” a 6 és 8 osztályos gimnáziumok statisztikáit. A szakközépiskolások közül azonban csak elvétve találni jól teljesítő diákokat: arányuk 1 százalék alatt van, vagyis egy átlagos 10. évfolyamos szakközépiskolás kisebb valószínűséggel jól teljesítő tanuló, mint egy átlagos 6. évfolyamos általános iskolás.

A D1.4.5.1 és D1.4.5.2 ábrák a jól teljesítő diákok megyénkénti megoszlását mutatják. Jól látható, hogy mind szövegértésből, mind matematikából minden évfolyamon tipikusan a fővárosi, illetve a nyugati megyék tanulói teljesítenek jól. Budapest minden évfolyamon, mindkét területen kiemelkedően magas statisztikákat mutat.

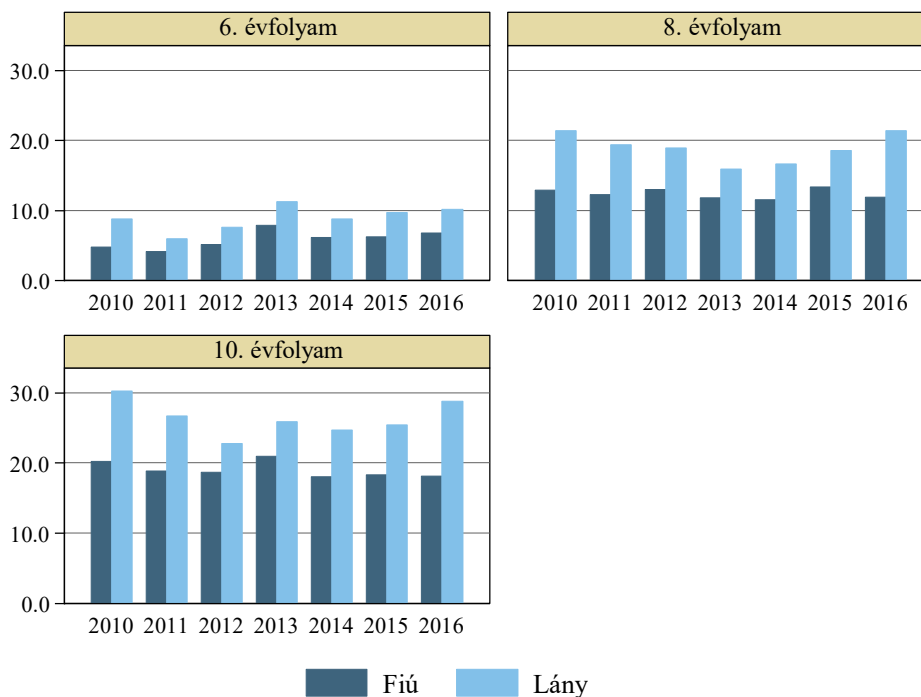
**D1.4.1.1 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, országos átlag**



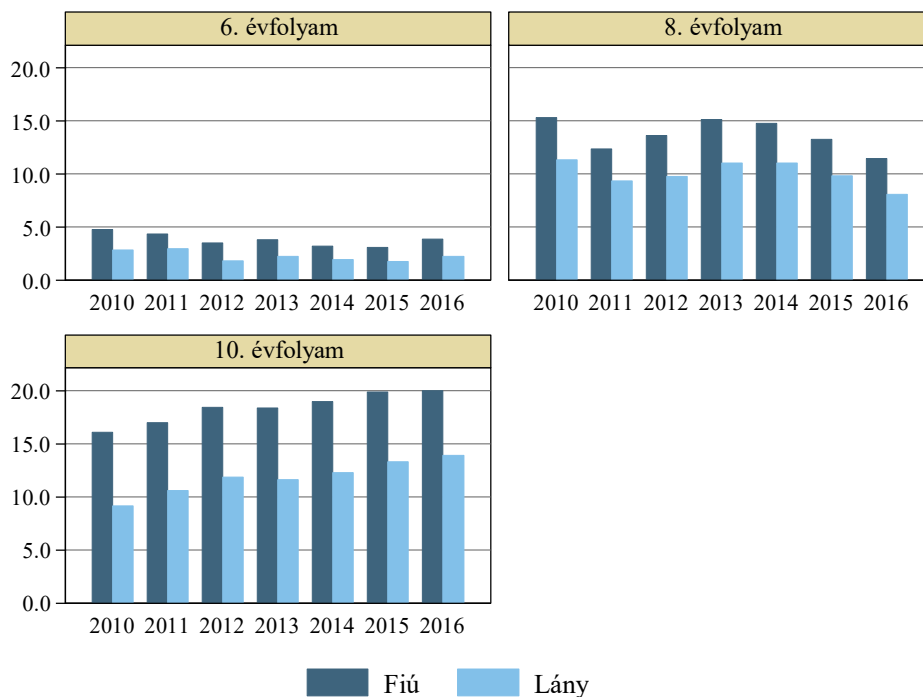
**D1.4.1.2 ábra: A jól teljesítő tanulók aránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, országos átlag**



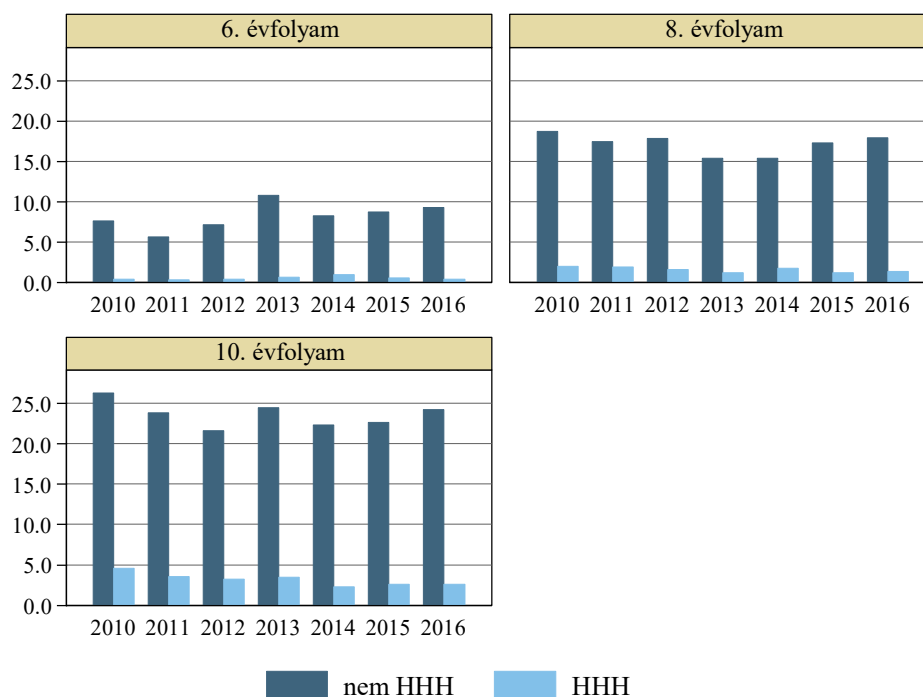
**D1.4.2.1 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, nemek szerint**



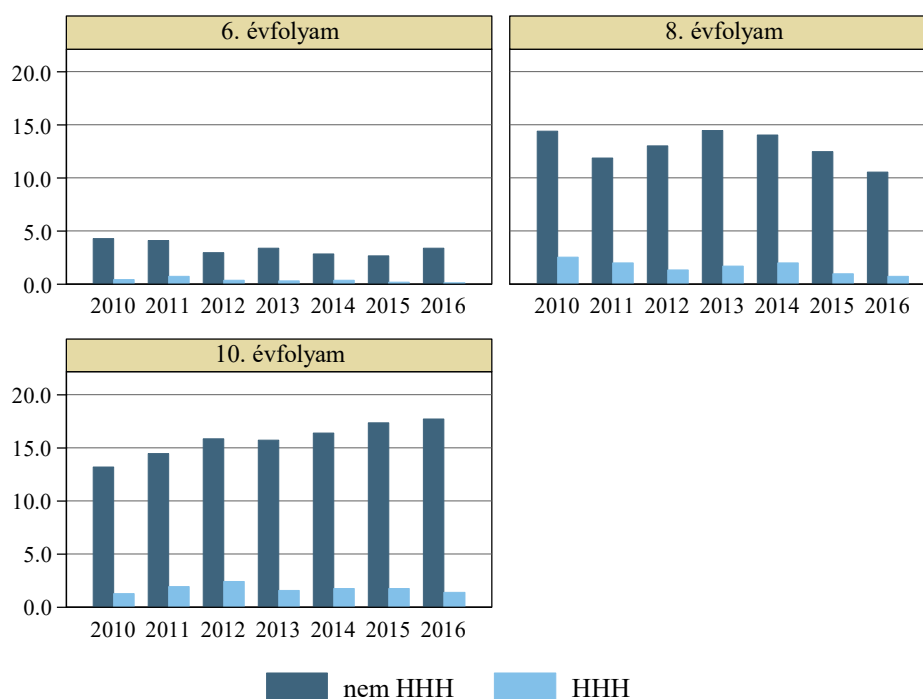
**D1.4.2.2 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, nemek szerint**



**D1.4.3.1 ábra: A jól teljesítő tanulók aránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, HHH státus szerint**

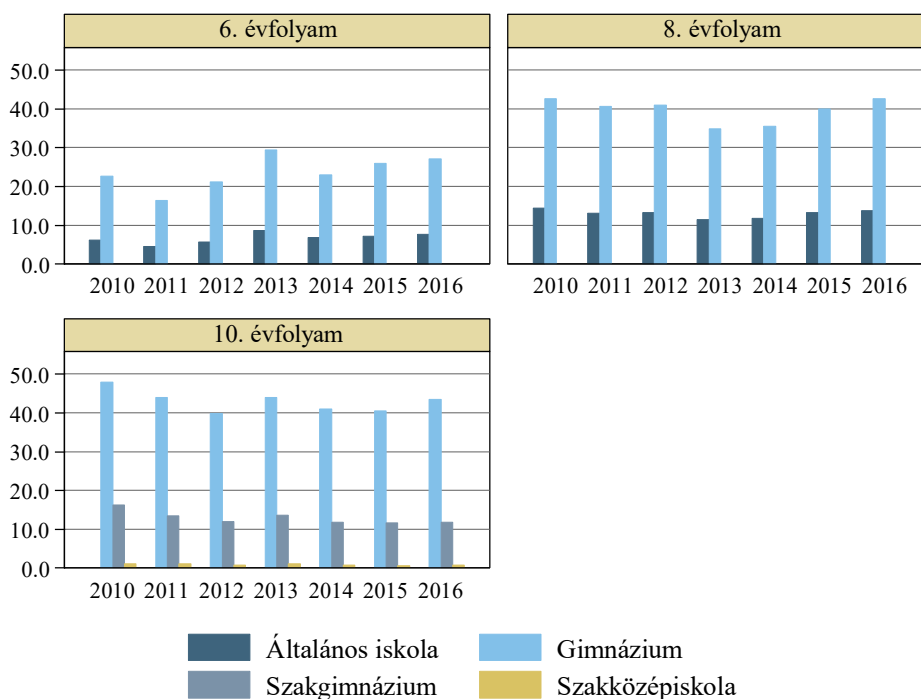


**D1.4.3.2 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, HHH státus szerint**

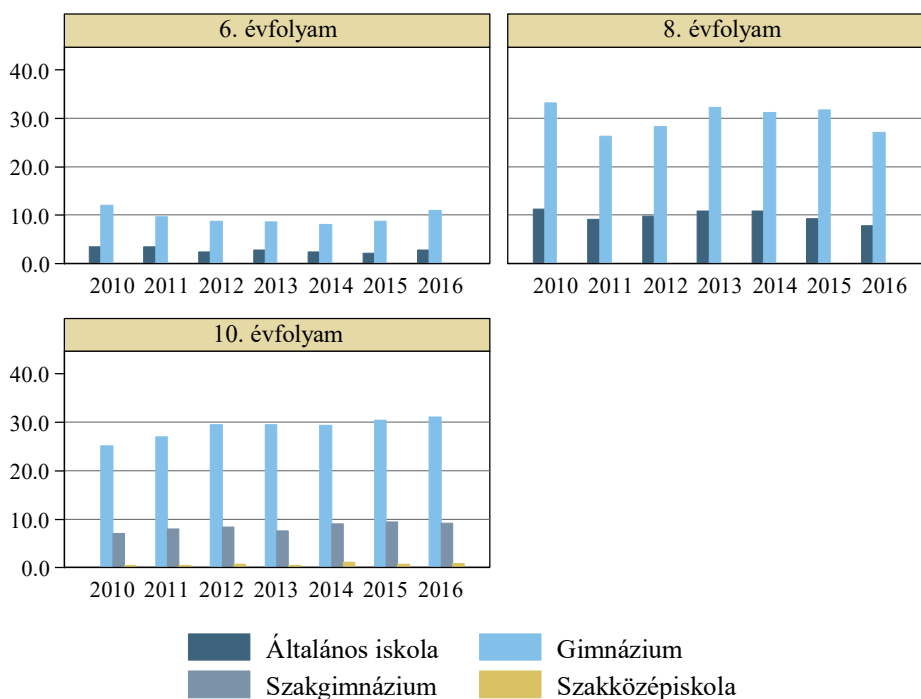




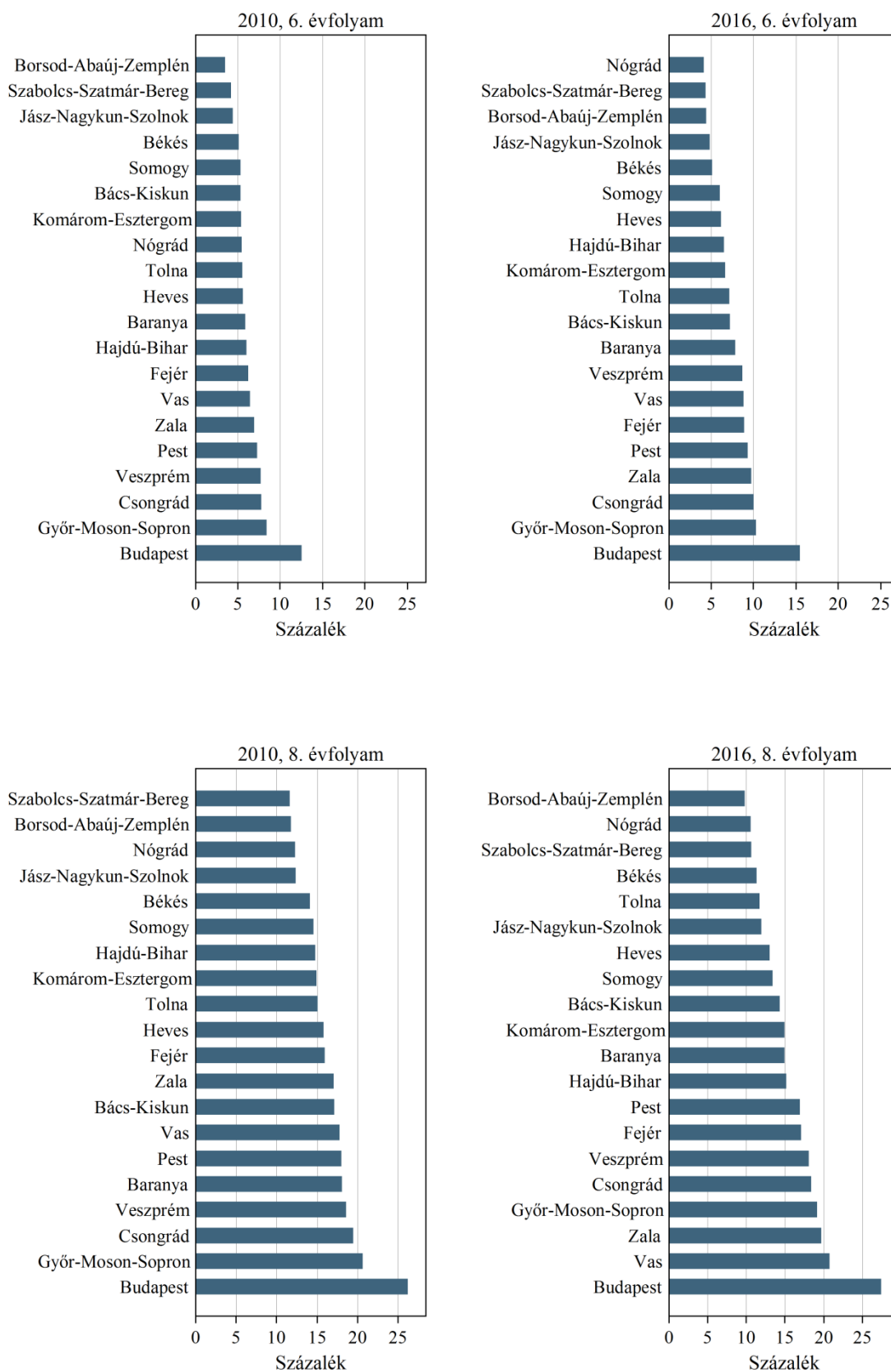
**D1.4.4.1 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, szövegértés, programtípusonként**

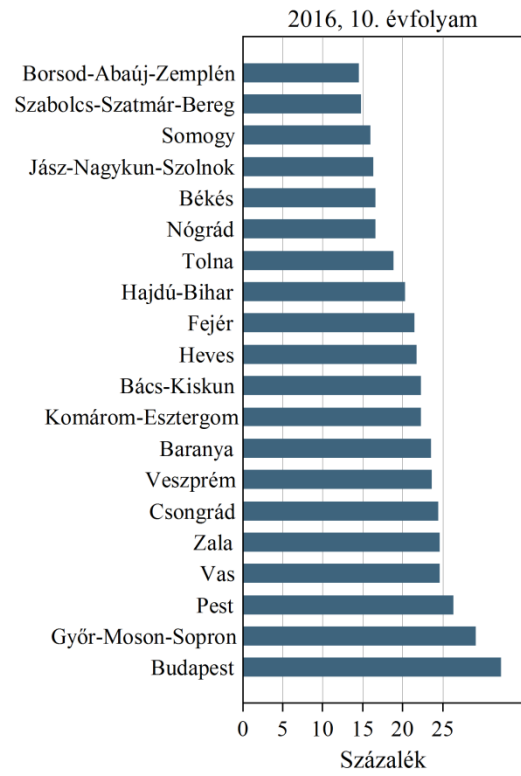
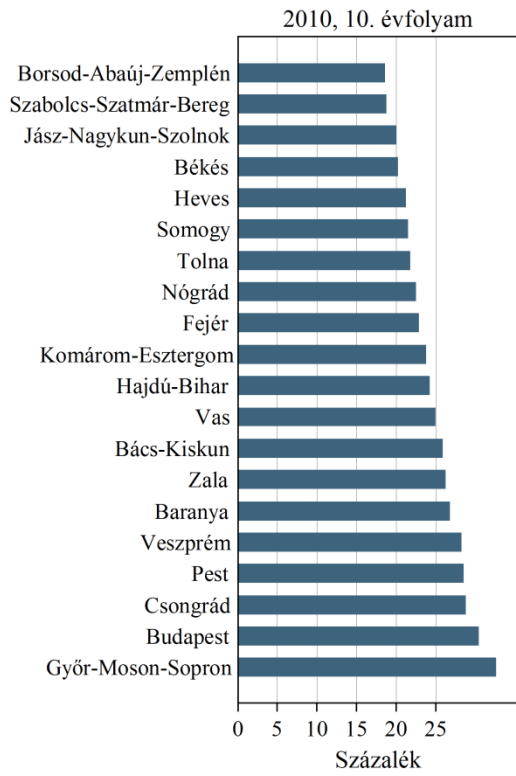


**D1.4.4.2 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, programtípusonként**

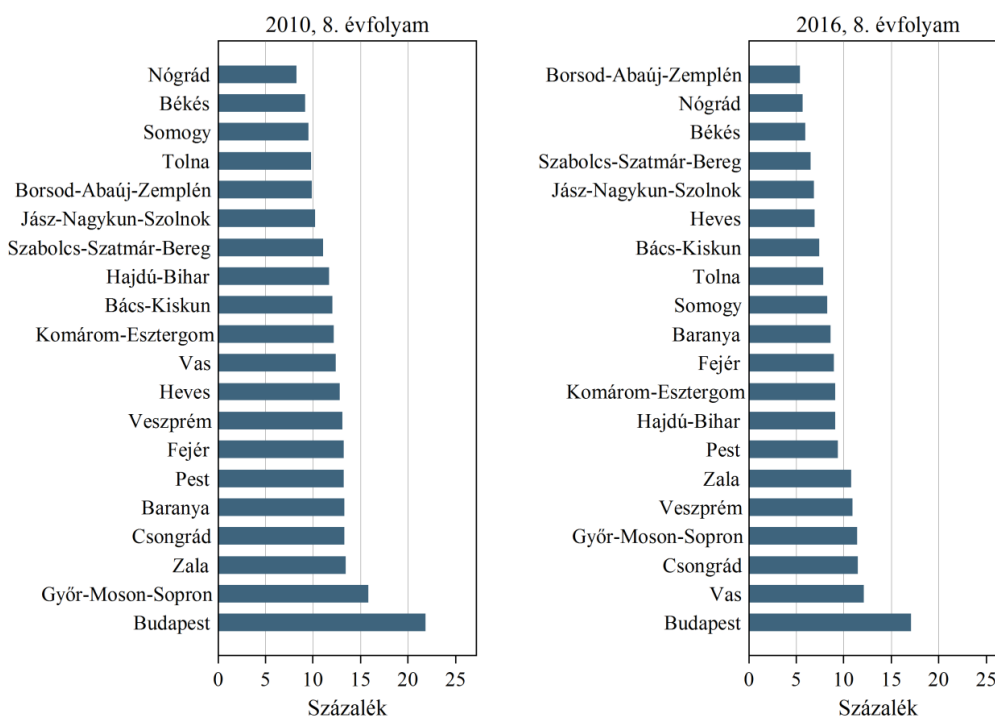
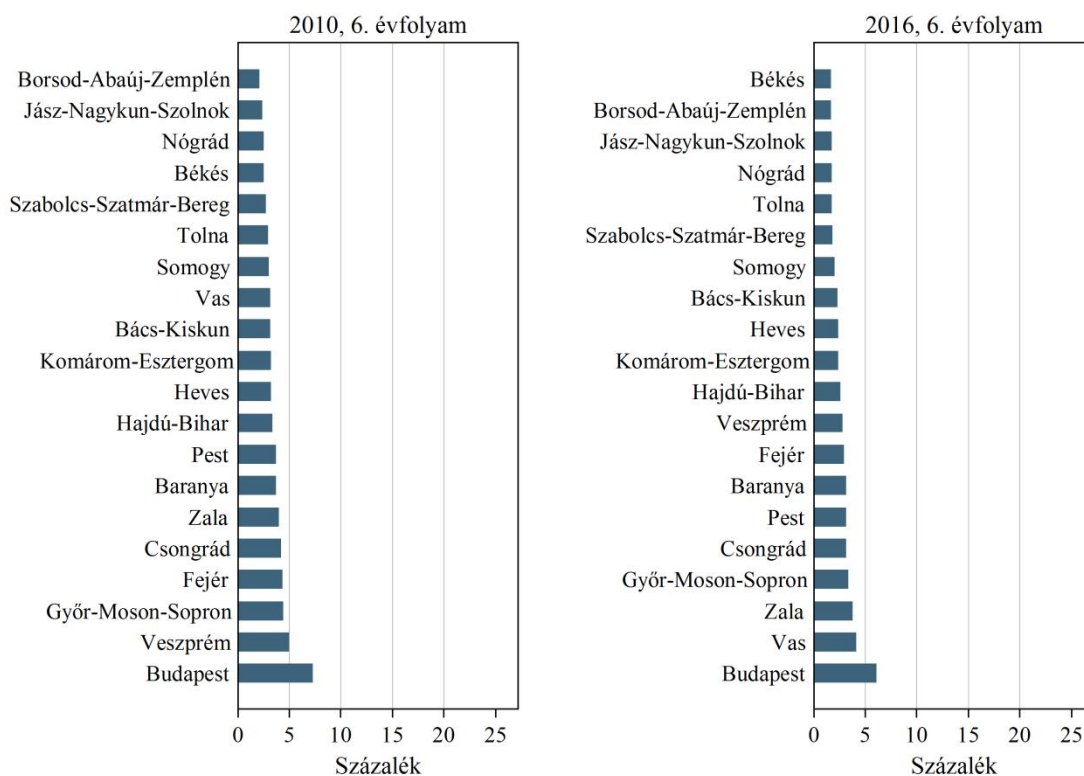


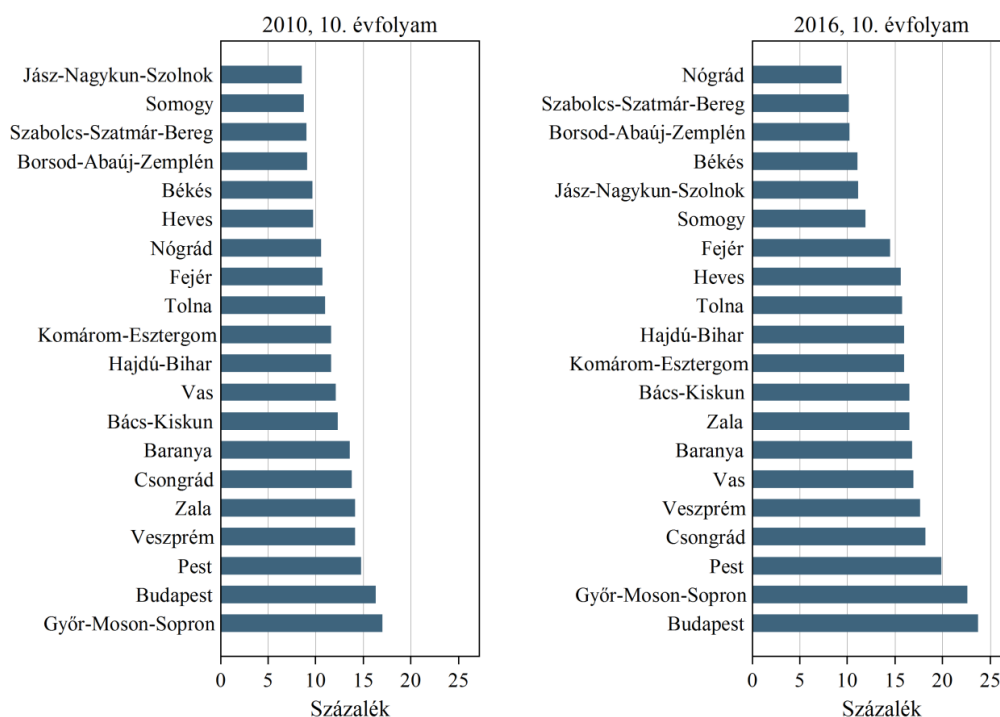
**D1.4.5.1 ábra: A jól teljesítő tanulók aránya az egyes évfolyamokon az egyes években, szövegértés, Országos kompetenciamérés, megyénként (6., 8., 10. évfolyam)**





**D1.4.5.2 ábra: A jól teljesítő tanulók aránya az egyes évfolyamokon az egyes években, Országos kompetenciamérés, matematika, megyénként (6., 8., 10. évfolyam)**





A D1.4. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_4.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_4.xlsx)

### D1.5. indikátor: A jól teljesítők aránya, PISA-felmérés, szövegértés és matematika

Az OECD PISA-felmérésében a tesztpontszámok alapján minden tanulót az összesen hat szint valamelyikére sorolnak (1–6. szintig). Jól teljesítő tanulónak itt azt tekintjük, aki az 5. vagy a 6. szinten van.<sup>43</sup>

Az 5. vagy a legfelső, 6. szinten teljesítő tanulók szövegértési képességei kiválóak. Képesek egyszerre több következtetés levonására; információk részletes és precíz megfogalmazására, illetve összevetésükre előzetesen ismeretlen szöveg alapján. Képesek az előzetesen ismeretlen szövegben elrejtett információkat felismerni; előzetesen ismeretlen fogalmakat azonosítani, jelentésüket kitalálni, absztrakt kategóriákat alkotni. Képesek előzetesen ismeretlen, komplex szöveget kritikailag megközelíteni, a szöveg alapján hipotéziseket felállítani, illetve továbbgondolni.

A PISA-felmérésen jól teljesítő tanulók matematikai tudásukat magas szinten alkalmazzák a hétköznapi életben is. Képesek modelleket felépíteni és alkalmazni, felismerik a korlátokat, és meg tudnak fogalmazni feltevéseket. Komplex problémákat oldanak meg, stratégiákat választanak ki, hasonlítanak össze és értékelnek. Képesek stratégiai módon gondolkodni és dolgozni. Jól kifejlett gondolkodási és érvelési képességgel rendelkeznek. Tudnak reflektálni saját munkájukra, elő tudják adni és meg tudják védeni saját interpretációikat.

A D1.5. indikátorok a PISA-felmérés szerinti 5–6. szinten lévő tanulók arányát mutatják szövegértésből és matematikából. A D1.5.1 ábrán látható, hogy Magyarországon a 15 éves jól

<sup>43</sup> Lásd: PISA 2012 Results: What Students Know and Can Do Student Performance in Mathematics, Reading and Science, Volume I. <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-i.pdf>; Figure I.4.8, 1.2.21.

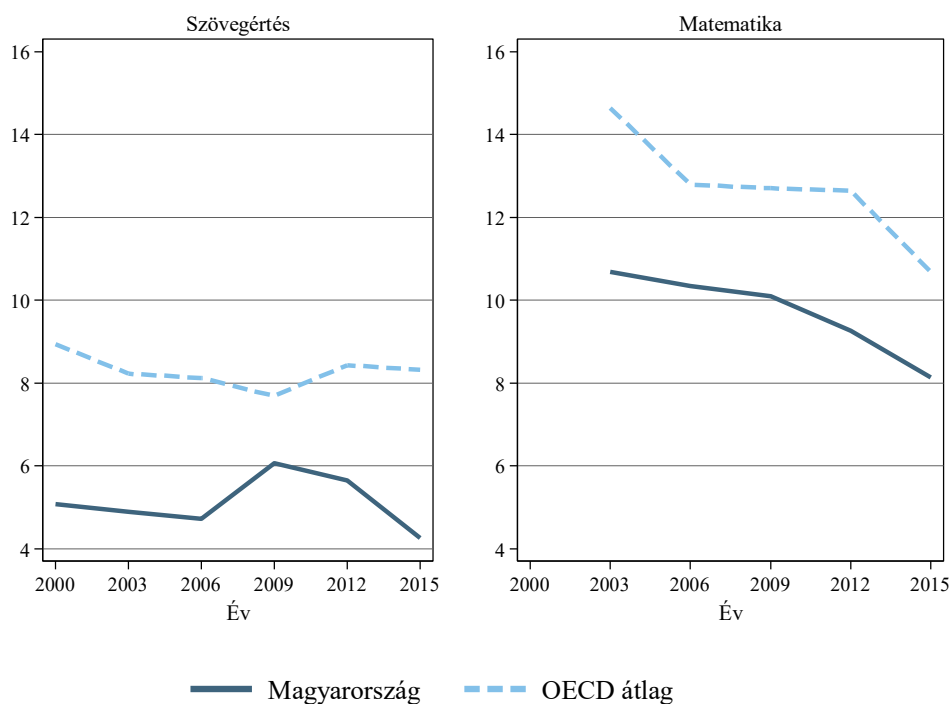
teljesítő tanulók aránya, szemben a gyengén teljesítő tanulókéval, az elmúlt évtizedben messze az OECD-átlag alatt maradt mindkét mérési területen.

Míg az átlagos OECD-országban a diákok 8 százaléka teljesít jól szövegértésből, azaz 100-ból minden 12. tanuló az 5. vagy 6. szinten van, addig Magyarországon ez az arány 5 százalék körül mozgott az elmúlt évtizedben. Bár a 2000–2006 közti időszakban stabilan 5 százalék alatti érték után 2009-ben már meghaladta a 6 százalékot ez az arány, 2012-ben ismét kissé csökkent: 5,6 százalékra, majd 2015-ben 4 százalékra. Ezzel Magyarország a PISA-felmérés rangsorában az OECD-országok utolsó negyedében helyezkedik el.

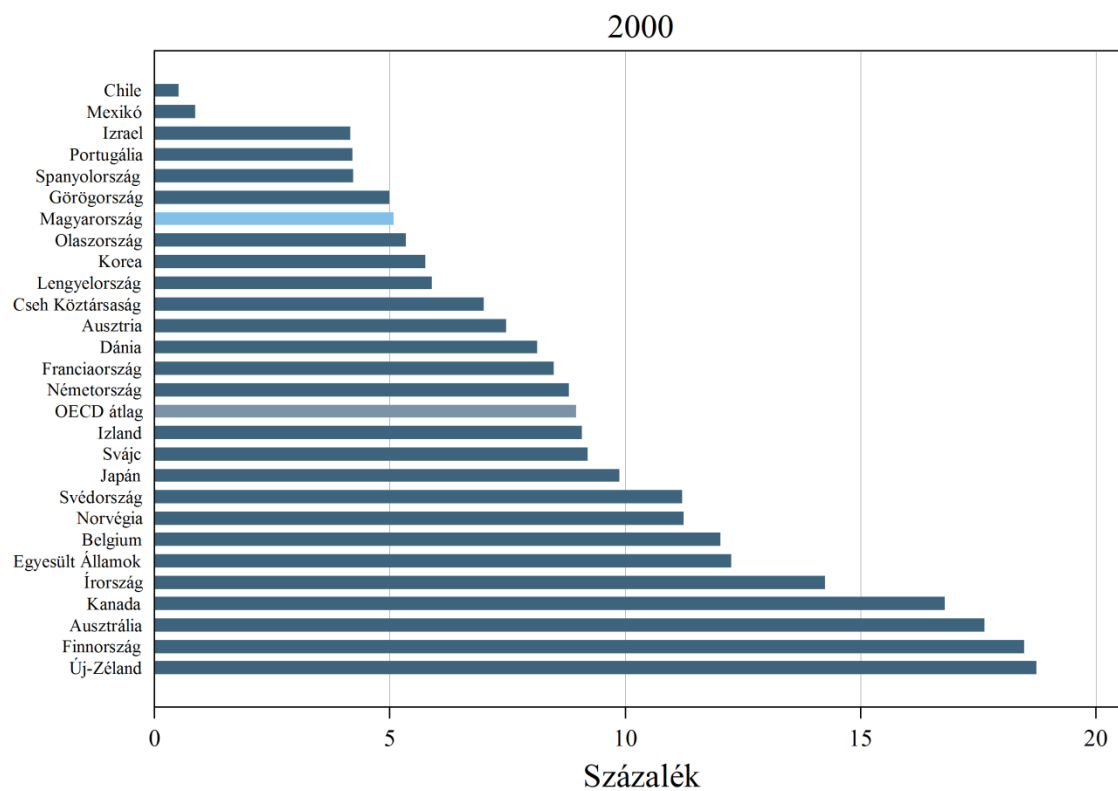
Matematikából is hasonló a kép. Míg az átlagos OECD-országban a tanulók 13 százaléka teljesít jól a teszteken, Magyarországon ez az arány 10 százalék körül mozgott az elmúlt évtizedben. Csakúgy, mint az OECD-országok átlagában, Magyarországon is folyamatos csökkenést mutat a jól teljesítők aránya. Míg 2000-ben a tanulók 10,7 százaléka volt a PISA-felmérés szerinti 5–6. szinten, addig 2003-ra 10,3; 2006-ra 10,1; 2012-re pedig 9,3 százalékra csökkent ez az arány.

A D1.5.2 és D1.5.3 ábrák az egyes országokhoz viszonyítva mutatják Magyarországnak a PISA-felmérés szerinti rangsorban elfoglalt helyét. A környező országokkal összevetve a szövegértésből jól teljesítő magyar tanulók aránya átlagosnak tekinthető, de matematikából elmarad ettől. Szövegértésből a szlovák és a szlovén eredmények is a magyarhoz hasonlóak, sőt a 2009-es és a 2012-es felmérésen a cseh és az osztrák tanulók sem teljesítettek jobban. Matematikából azonban az utóbbi méréseken a lengyel, a cseh és az osztrák tanulók is jóval nagyobb arányban teljesítettek az 5–6. szinten, mint a magyarok. Lengyelországban mindkét mérési területen jobbak az eredmények.

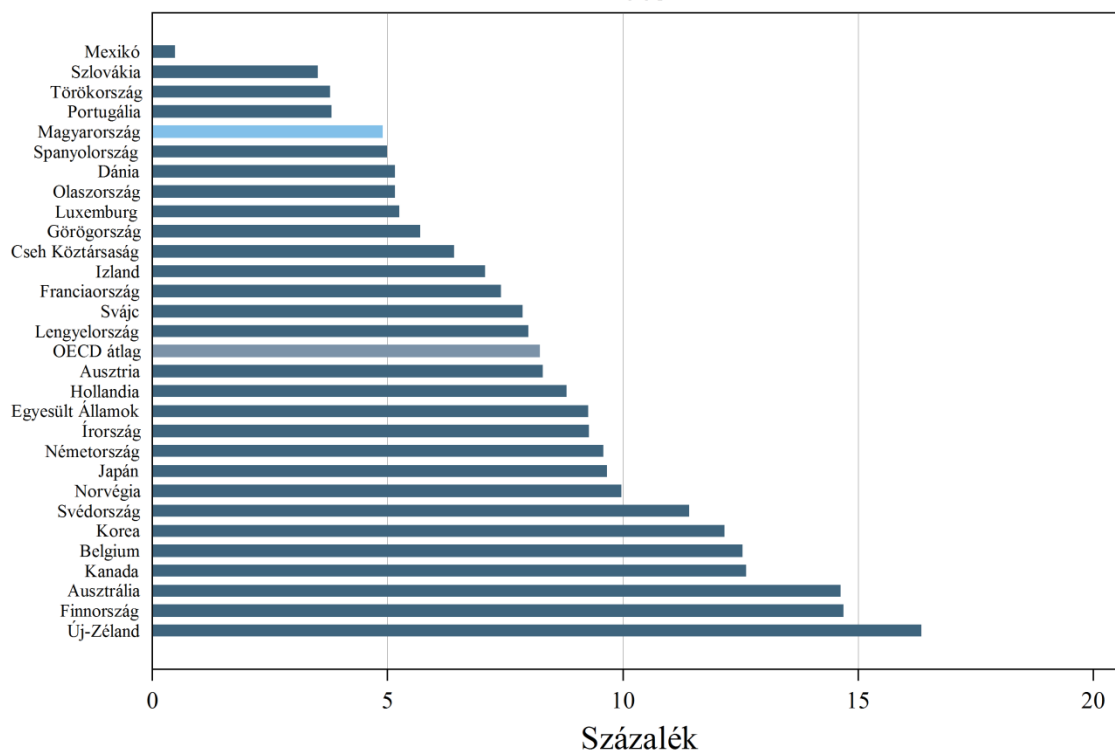
**D1.5.1 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya Magyarországon az OECD-átlaghoz viszonyítva, PISA-felmérés, szövegértés és matematika**



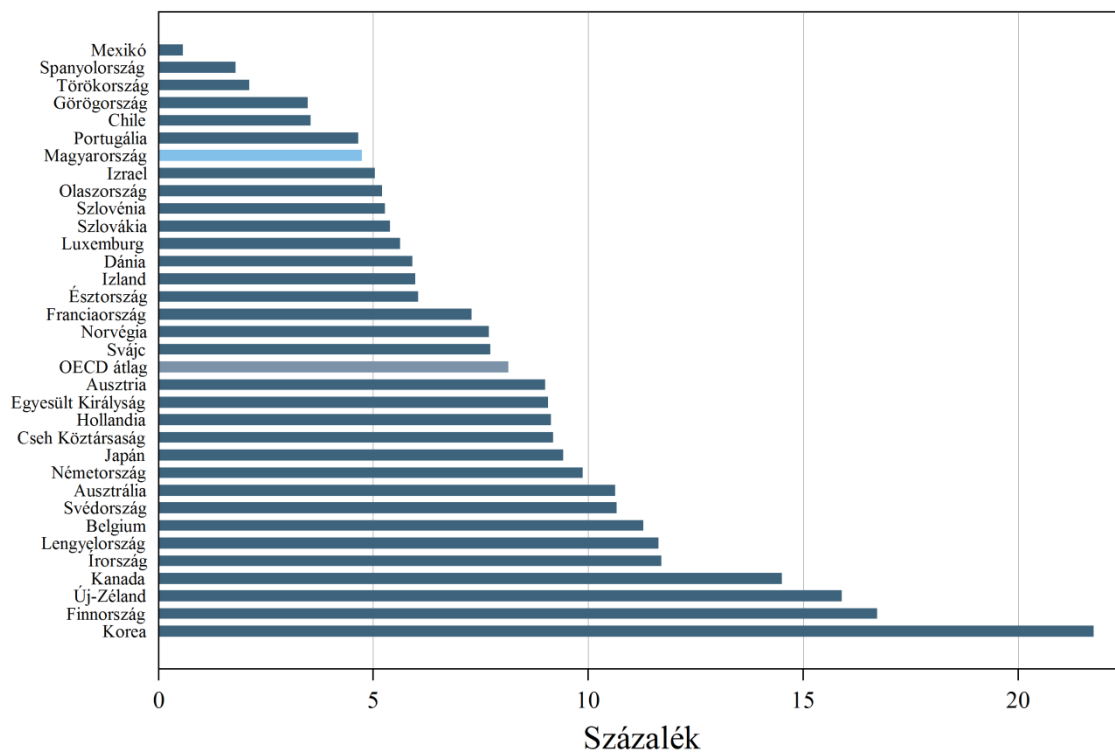
**D1.5.2 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya az egyes országokban, PISA-felmérés, szövegértés (2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015)**



2003

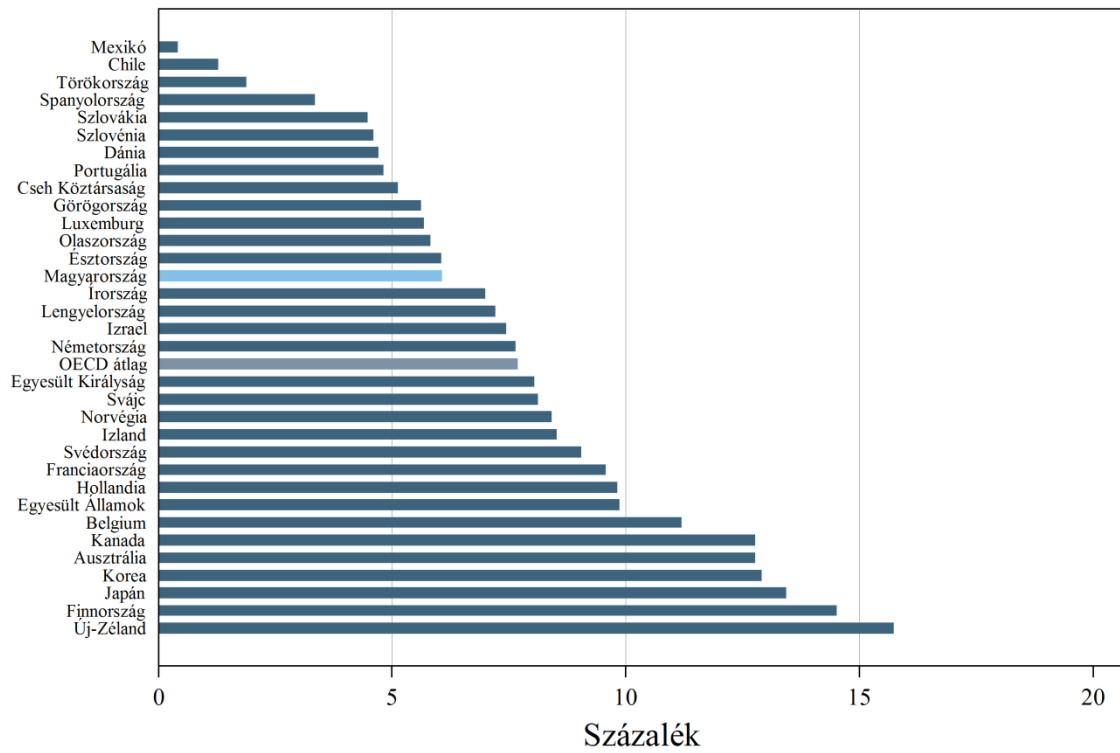


2006

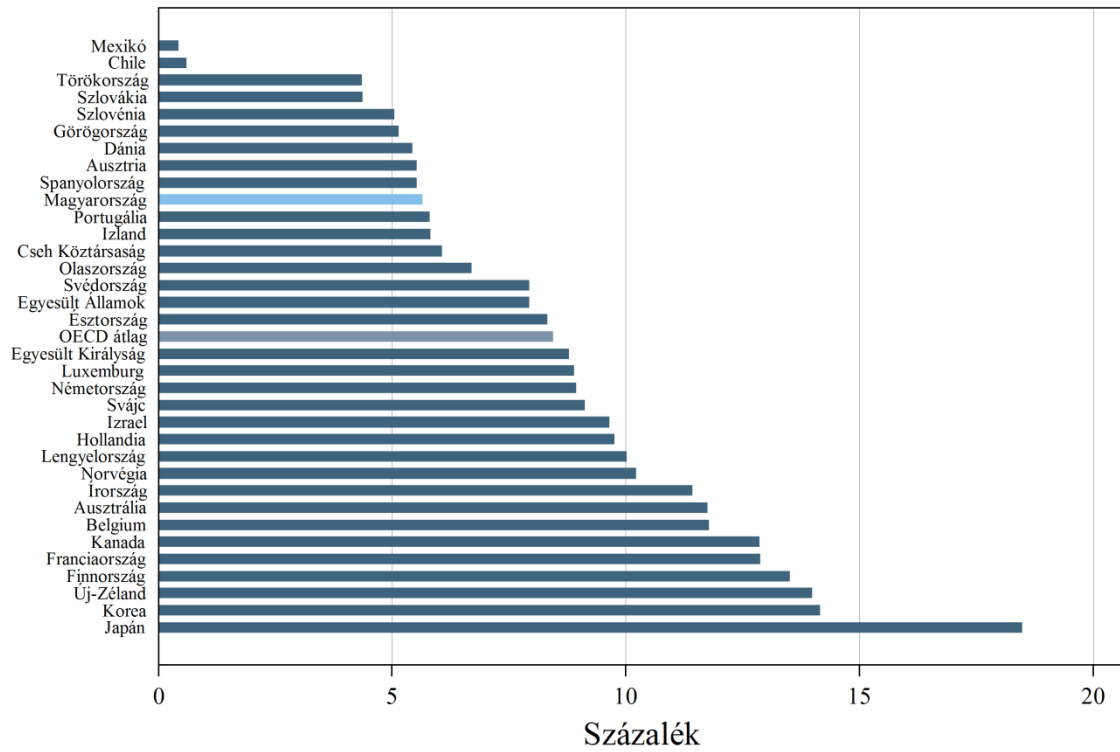




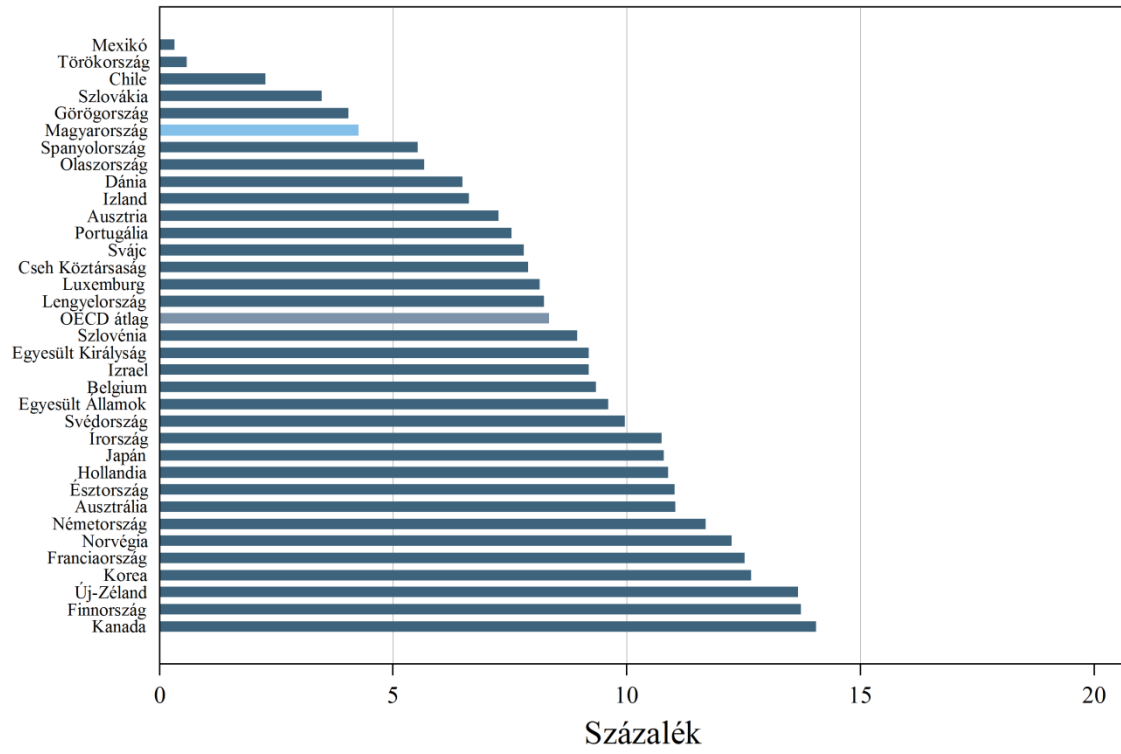
2009



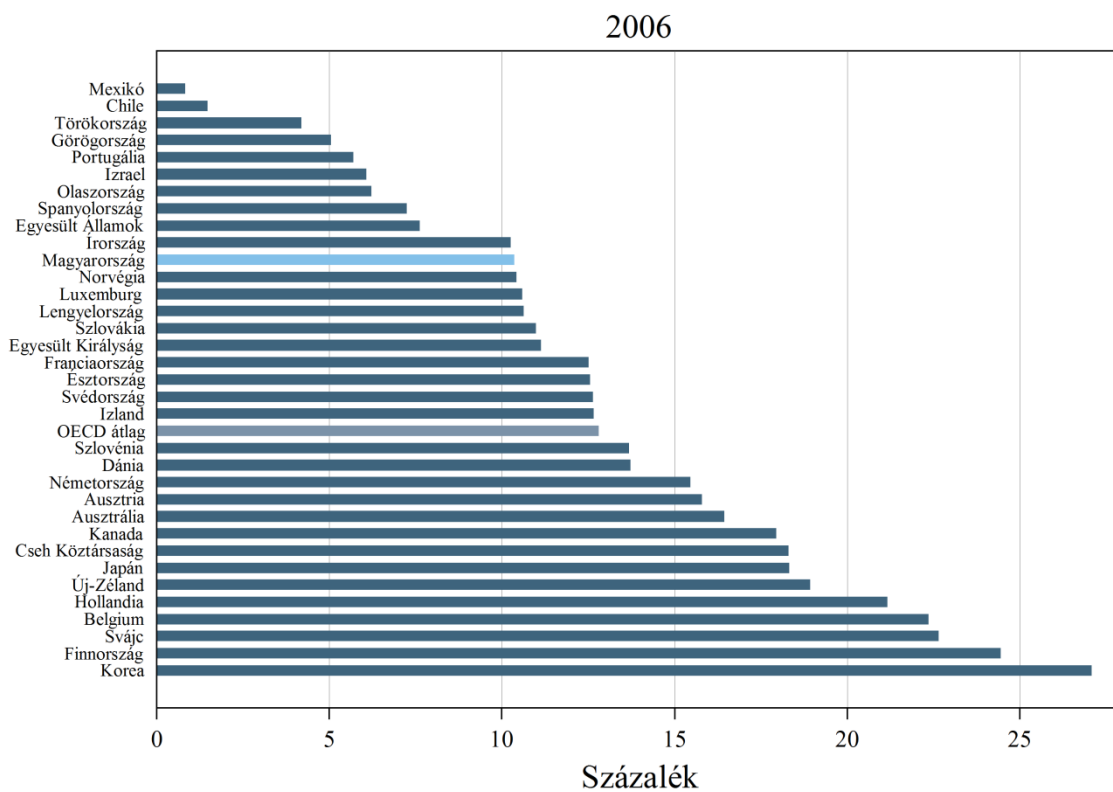
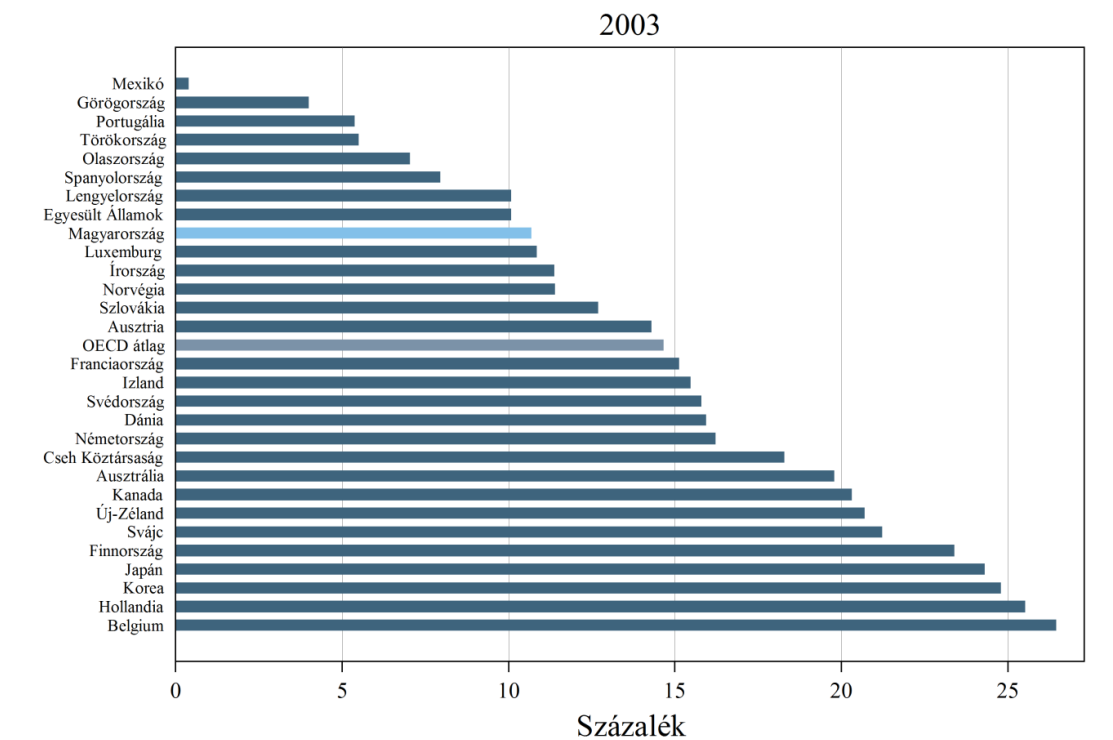
2012



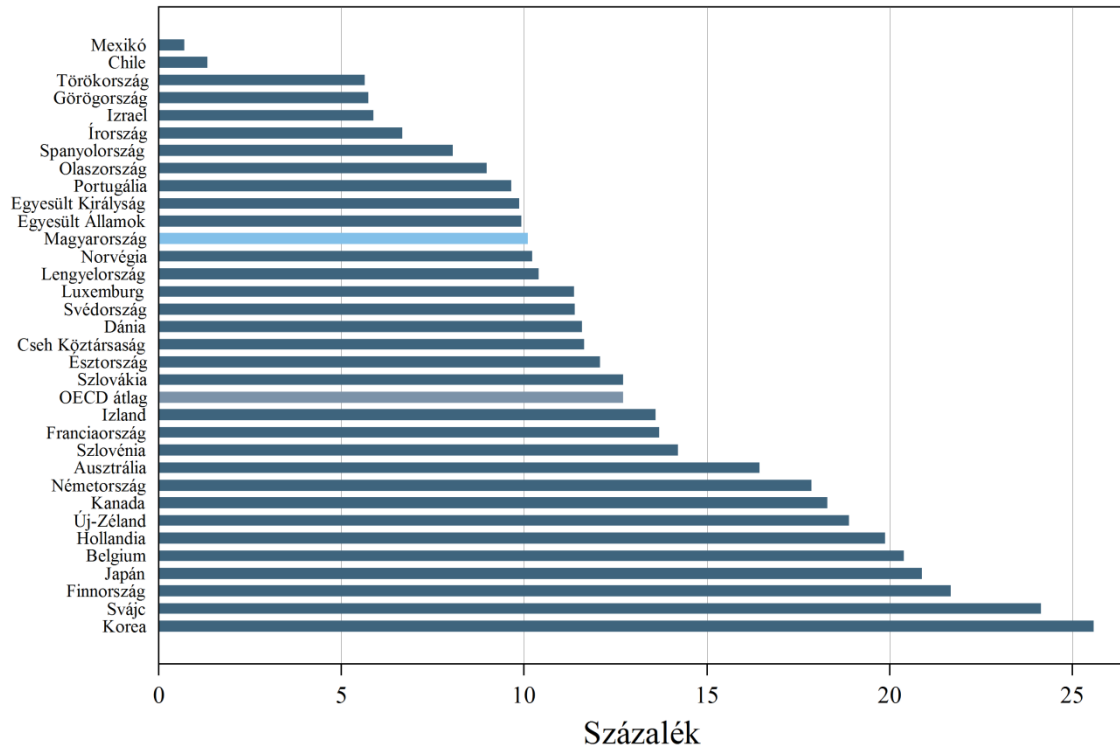
2015



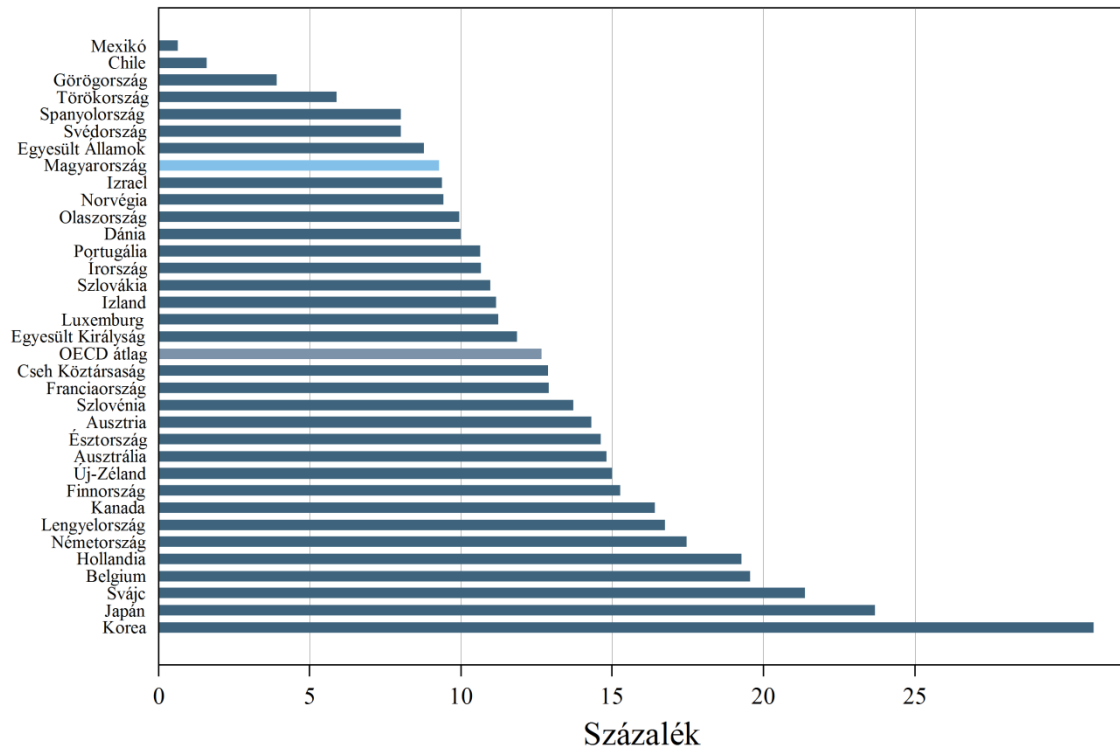
**D1.5.3 ábra: A jól teljesítő tanulók százalékaránya az egyes országokban, PISA-felmérés, matematika (2003, 2006, 2009, 2012, 2015)**



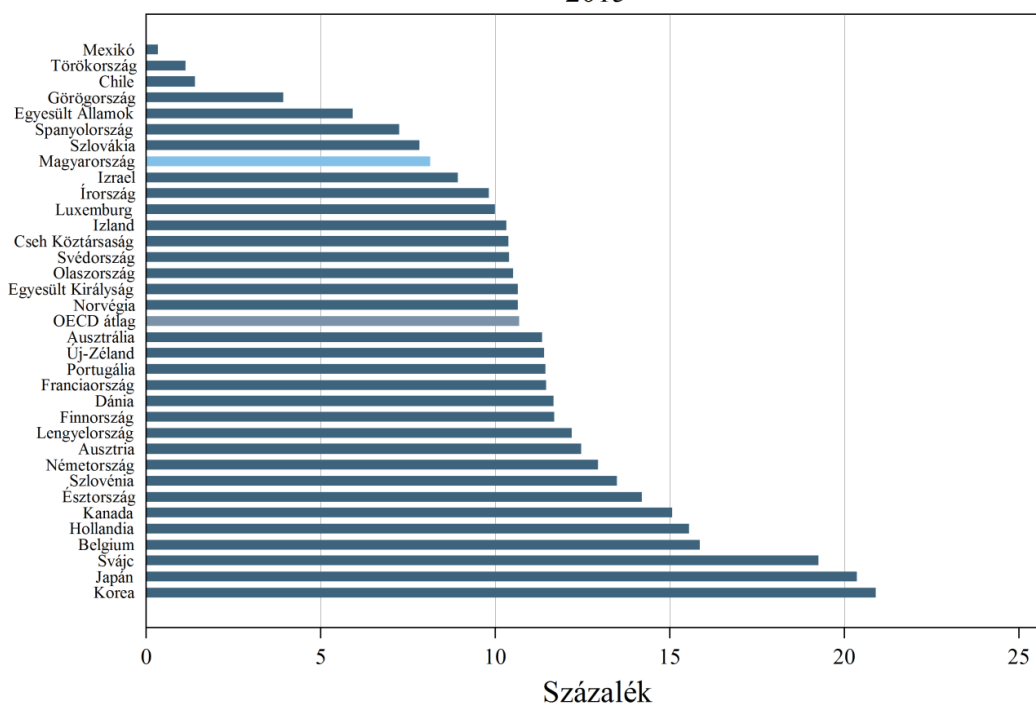
2009



2012



2015



A D1.5. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_5.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_5.xlsx)

### Felsőfokú továbbtanulás

**D1.6. indikátor: A legalább egy középfokú nyelvizsgálóval rendelkezők aránya a felsőoktatásba jelentkezők közül**

**D1.7. indikátor: A legalább egy középfokú nyelvizsgálóval rendelkezők aránya a felsőoktatásba felvettek közül**

A D1.6. indikátor azt mutatja, hogy a felsőoktatásba jelentkezők mekkora hányadának volt legalább egy B2 típusú nyelvizsgálója a jelentkezéskor, a D1.7. indikátor pedig azt, hogy a felsőoktatásba felvettek mekkora hányadának volt legalább egy B2 típusú nyelvizsgálója a felvételnél.

Ezek az indikátorok egyrészt a középfokú nyelvtanítás eredményességét tükrözik, másrészt azért is tarthatnak számot érdeklődésre, mert az új szabályozás szerint 2020-tól csak azok nyerhetnek felvételt a felsőoktatásba, akiknek legalább egy B2 típusú nyelvizsgálójuk van.<sup>44</sup> Az új szabályozás hatással lehet mind a felsőoktatás iránti keresletre, mind az esélyegyenlőségre.

A D1.6.1 ábrán azt látjuk, hogy az összes felvételi eljárásban (általános felvételi eljárás, pótfelvételi eljárás, keresztféléves eljárás) az alapképzésre és a felsőfokú szakképzésre (tehát az első végzettség megszerzésére) jelentkezők mekkora hányadának volt legalább egy B2 típusú nyelvizsgálója, valamint, hogy mekkora a nyelvizsgálóval rendelkezők aránya azok között, akik a jelentkezés évében érettségiztek, és az általános eljárás keretében jelentkeztek. Az összes jelentkező körében a nyelvizsgálóval rendelkezők aránya megközelítőleg 44 százalékponttal nőtt 2007 és 2016

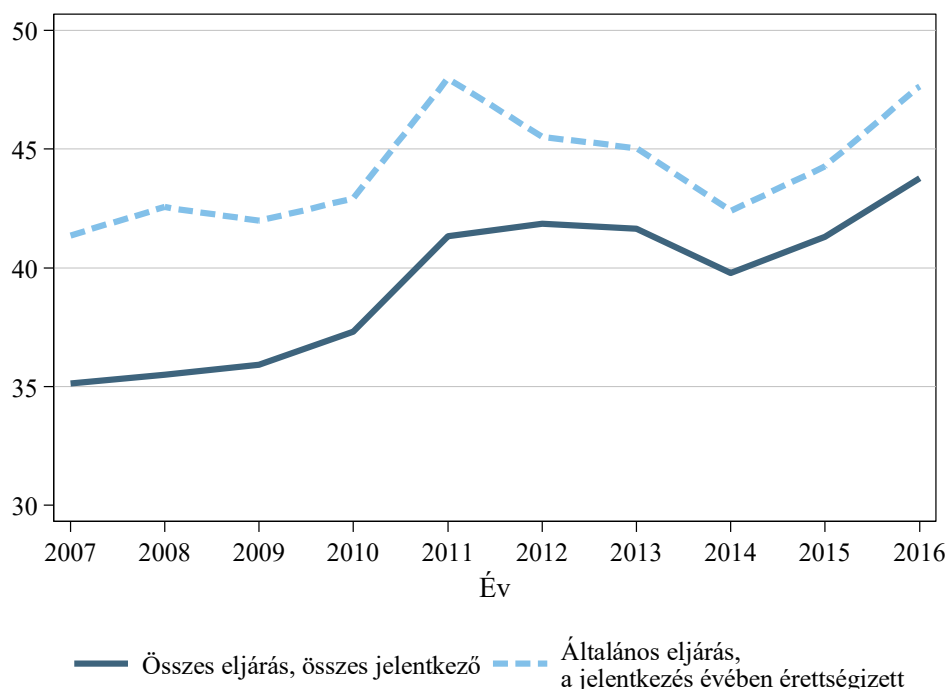
<sup>44</sup> A felsőoktatási felvételi eljárásról szóló 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet 23. § (3) bekezdés a) pontja.

között. Azok körében, akik a jelentkezés évében érettségiztek, és az általános eljárásban adták be jelentkezésüket, ez az arány hat százalékkal nőtt ugyanebben az időszakban, 2016-ban 48 százalék volt.

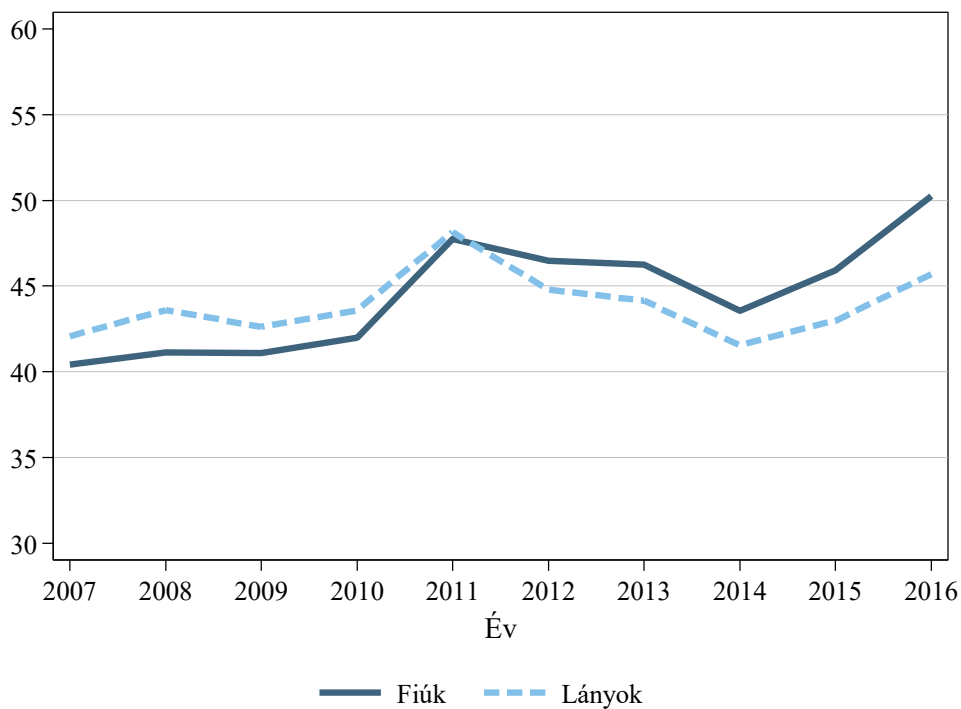
A felsőoktatásba felvett összes tanuló körében 2007 és 2016 között a nyelvvizsgával rendelkezők aránya 40-ről 55 százalékra nőtt (D1.7.1 ábra), azok körében pedig, akik az általános eljárásban jelentkeztek, a jelentkezés évében érettségiztek és felvételt nyertek, ez az arány 48-ról 61 százalékra nőtt ugyanebben az időszakban (D1.7.1 ábra).

2007 és 2011 között a felsőoktatásba jelentkező és a felvett lányok körében is nagyobb volt a nyelvvizsgával rendelkezők aránya, mint a fiúk körében, majd 2011 után a fiúk megelőzték a lányokat. Az idő előrehaladtával a két nem közötti különbség a fiúk javára növekedett (D1.6.2 és D1.7.2 ábra). Azon jelentkezők körében, akik gimnáziumban érettségiztek, jóval nagyobb a nyelvvizsgával rendelkezők aránya, mint a szakgimnáziumot végzettek körében, ami a nyelvtanítás eredményességének különbségére hívja fel a figyelmet a két programtípus között. Például azok körében, akik az általános eljárásban adták be jelentkezésüket, és a jelentkezés évében, gimnáziumban érettségiztek, 54 százalék rendelkezett nyelvvizsgával, míg a szakgimnáziumban végzők körében ez az arány 25 százalék volt. A felsőoktatásba felvettek között a gimnáziumban végzők 64,5 százalékának, míg a szakgimnáziumban végzők 40 százalékának volt nyelvvizsgája (D1.6.3 és D1.7.3 ábra).

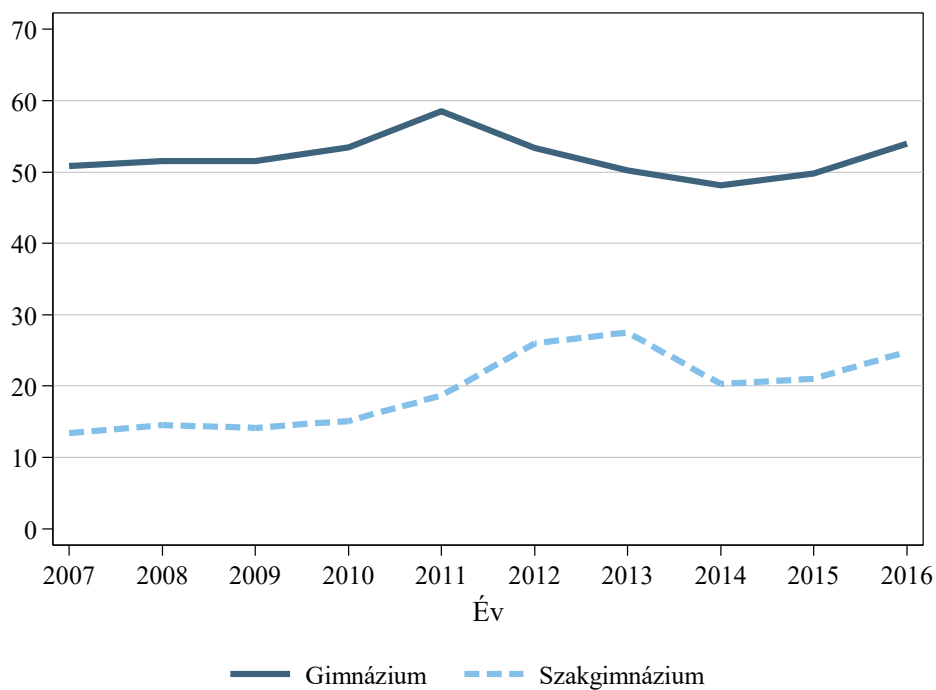
**D1.6.1 ábra: A legalább egy középfokú nyelvvizsgával rendelkezők százalékaránya a felsőoktatásba jelentkezők közül**



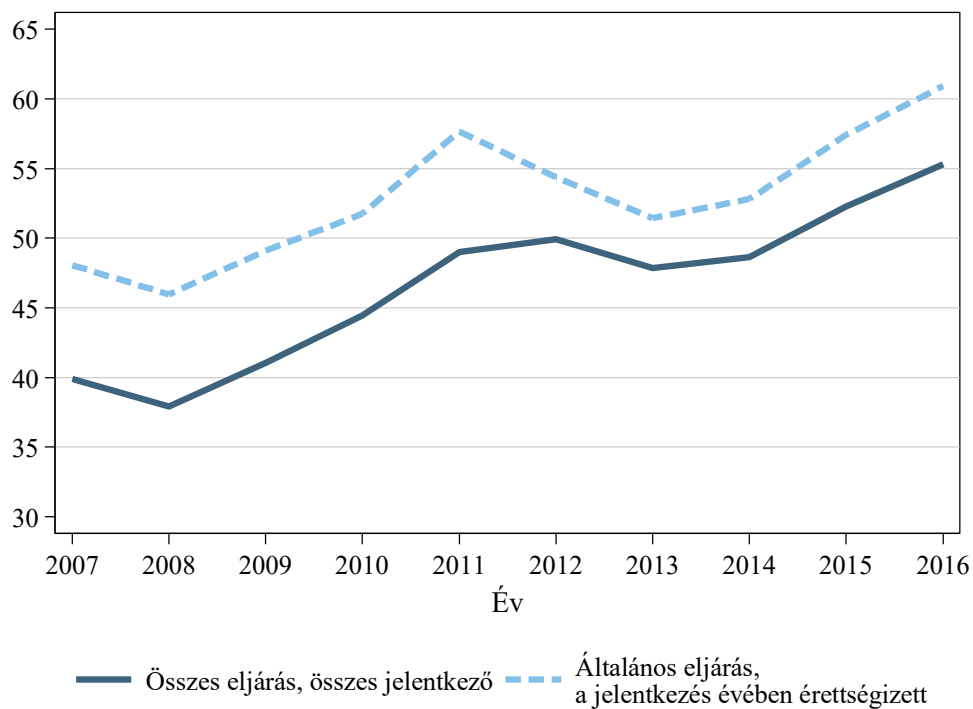
**D1.6.2 ábra: A legalább egy középfokú nyelvvizsgálóval rendelkezők százalékaránya a felsőoktatásba jelentkezők közül nemek szerint (általános eljárás, a jelentkezés évében érettségizett)**



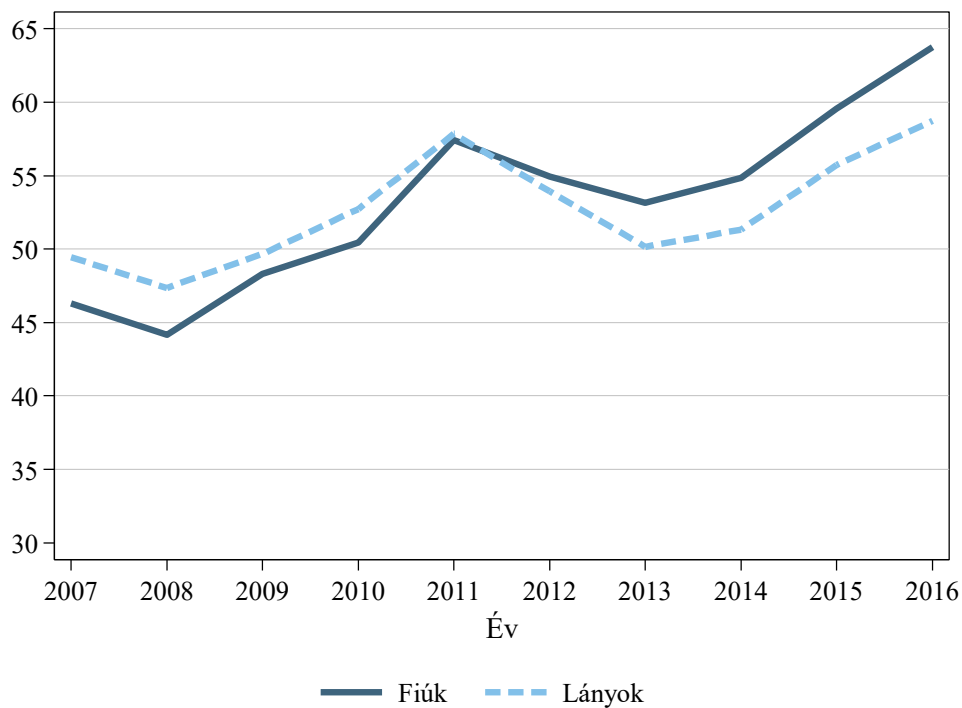
**D1.6.3 ábra: A legalább egy középfokú nyelvvizsgálóval rendelkezők százalékaránya a felsőoktatásba jelentkezők közül programtípus szerint (általános eljárás, a jelentkezés évében érettségizett)**



**D1.7.1 ábra: A legalább egy középfokú nyelvvizsgálóval rendelkezők százalékaránya a felsőoktatásba felvettek közül**



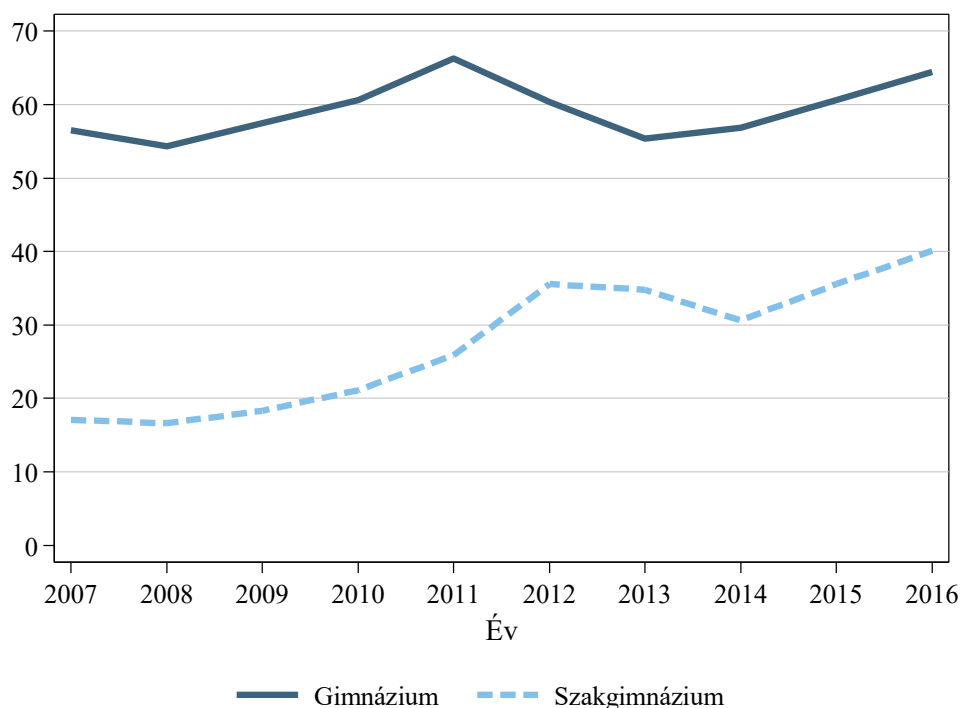
**D1.7.2 ábra: A legalább egy középfokú nyelvvizsgálóval rendelkezők százalékaránya a felsőoktatásba felvettek közül, nemek szerint (általános eljárás, a jelentkezés évében érettségizett)**





**D1.7.3 ábra: A legalább egy középfokú nyelvvizsgálóval rendelkezők százalékaránya a felsőoktatásba felvettek közül, programtípus szerint**

(általános eljárás, a jelentkezés évében érettségizett)



A D1.6. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_6.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_6.xlsx),

a D1.7. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_7.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_7.xlsx)

### D1.8. indikátor: A felvettek aránya a felsőoktatásba jelentkezők közül

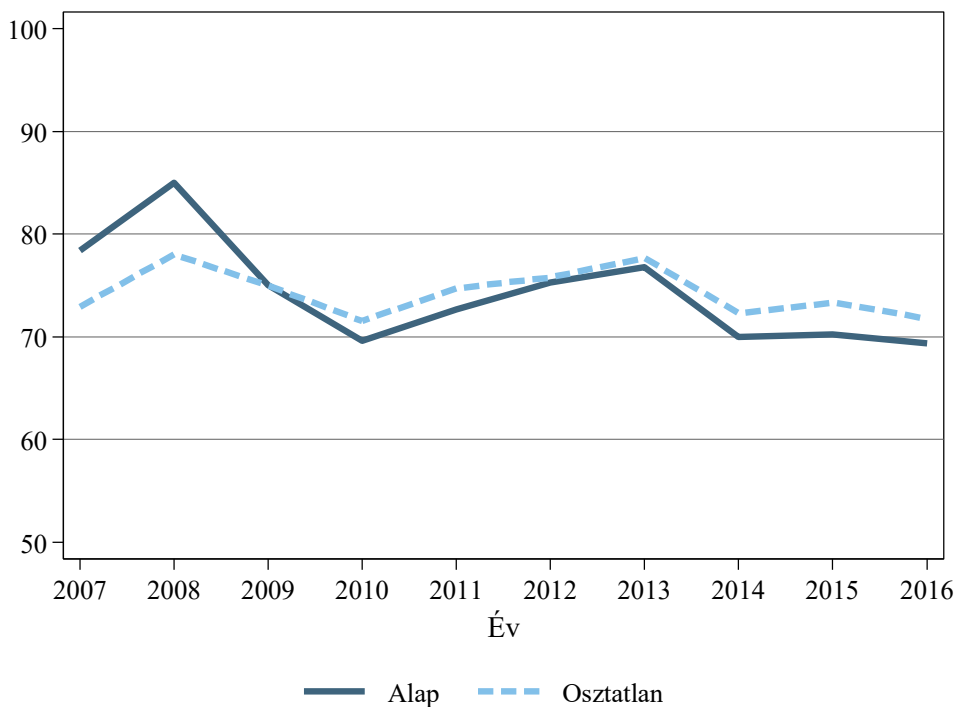
A D1.8. indikátorok az összes jelentkező (nemcsak az adott évben érettségizettek, hanem az összes továbbtanulni szándékozó, aki valamelyik felsőoktatási intézménybe legalább egy jelentkezést leadott) közül azokat mutatják, akiket a jelentkezés évében valamelyik felsőoktatási szak alap- vagy osztatlan képzésére felvettek. Ez az indikátorcsoport egyfajta „sikerességmutató” is tekinthető.

A D1.8.1 ábrán látható, hogy az alapképzésre felvettek aránya 2007 után (a bolognai rendszer bevezetését követően) 80–85 százalék volt, ami 2009 után 70–75 százalékra esett vissza, majd 2013-ig, a keretszámok drasztikus csökkentéséig növekedett, ezt követően 2014 és 2016 között körülbelül 70 százalékon stabilizálódott. Az osztatlan képzésre jelentkező és a közülük felvett tanulók aránya a vizsgált időszakban hasonló, de kisebb amplitúdójú mozgásokat mutatott.

A D1.8.2 ábrán látható, hogy az alapképzésen belüli visszaesés – a 2008-as évet leszámítva – különösen a költségtérítéssel hallgatók arányának csökkenése miatt történt. Míg 2007-ben a költségtérítéssel képzésre jelentkezők bő 90 százalékát felvették, addig 2013-ra ez az arány mind az alap-, mind az osztatlan képzésben 80 százalék alá esett, vagyis egyre nehezebb volt a költségtérítéssel szakokra bekerülni. Alapképzésben 2013-ban már több jelentkezőt vettek fel az államilag finanszírozott, mint a költségtérítéssel helyekre, bár ez a trend visszafordult, és 2014–2016 közt ismét könnyebb volt bekerülni a költségtérítéssel helyekre. A két képzéstípusban hasonló folyamatok láthatók, de az osztatlan képzésben kisebb mértékűek.

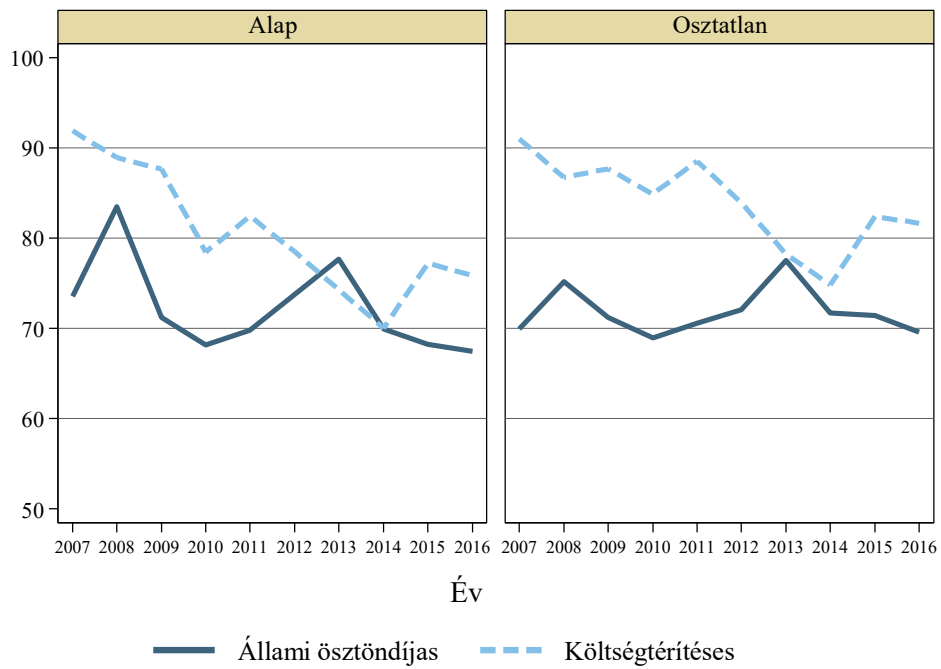
Nemek közötti különbségeket nemigen lehet kimutatni (D1.8.3 ábra). Programtípusok szerint viszont jelentős különbség mutatkozik: a felsőoktatási intézményekbe felvettek aránya 10–15 százalékkal magasabb a gimnáziumban érettségizők körében, mint a szakgimnáziumban végző tanulók körében (D1.8.4 ábra).<sup>45</sup>

**D1.8.1 ábra: A felvettek aránya a felsőoktatásba jelentkezők közül**

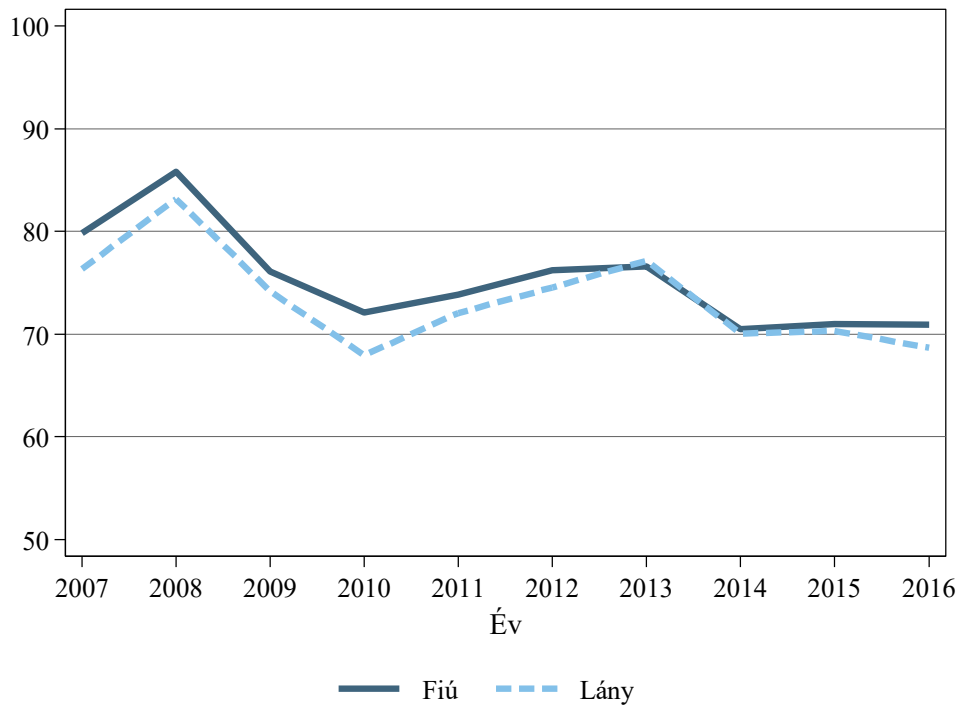


<sup>45</sup> A „más középiskola” típusba – a felhasznált adminisztratív adatbázis kategorizálását megtartva – a dolgozók középiskolája, a külföldi középiskolák (akik külföldön szerezték a középfokú végzettségüket) és a külföldi rendszerű középiskolák tartoznak.

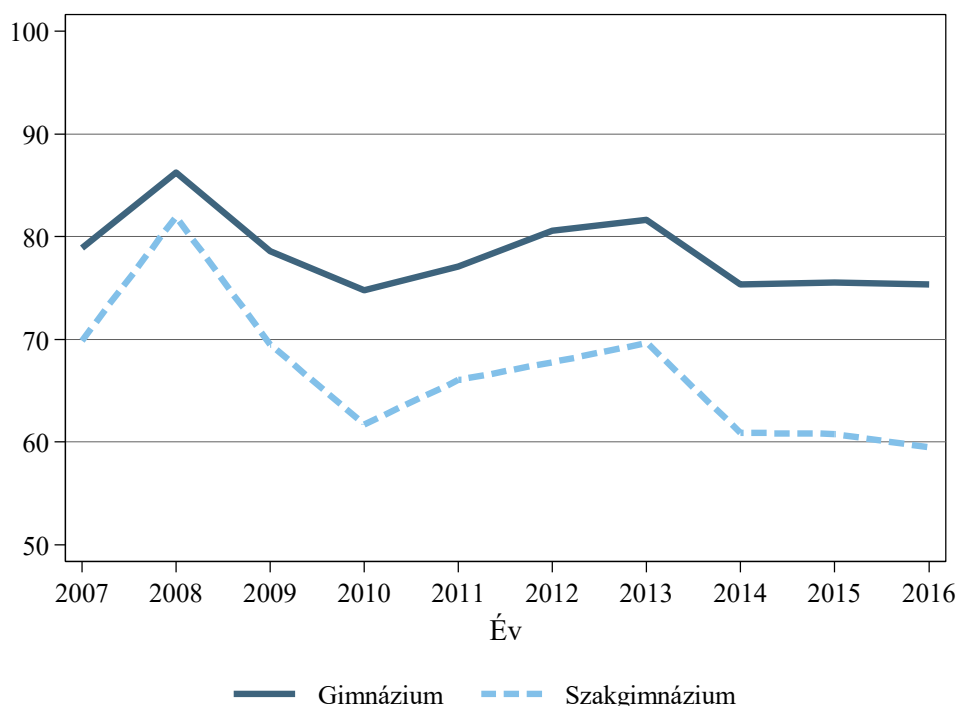
**D1.8.2 ábra: A felvettek aránya a felsőoktatásba jelentkezők közül, finanszírozási forma szerint**



**D1.8.3 ábra: A felvettek aránya a felsőoktatásba jelentkezők közül, nemek szerint**



**D1.8.4 ábra: A felvettek aránya a felsőoktatásba jelentkezők közül, programtípus szerint**



A D1.8. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_8.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_8.xlsx)

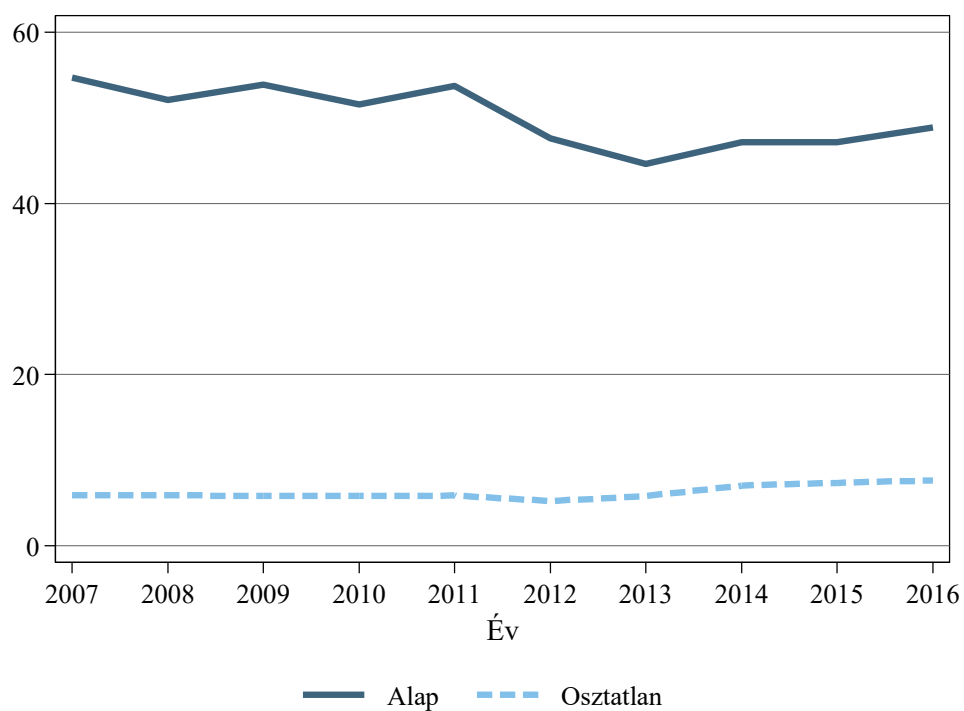
### **D1.9. indikátor: A felsőoktatásba jelentkezők aránya az adott évben érettségizettek közül**

A D1.9. indikátorcsoport az adott évben érettségizett felsőoktatási továbbtanulásra jelentkező tanulók arányát mutatja. Azt a tanulót tekintjük adott évben érettségizettnek, aki az adott évben legalább egy „rendes” (tehát nem beszámított, előrehozott, ismétlő, javító, pótló vagy színtemelő) és eredményes (tehát nem egyes) érettségit tett. A D1.9.1 ábrán látható, hogy a jelentkezési arányok a vizsgált időszak elején számottevően nem változtak, de a 2011 utáni két évben egy jelentősebb, 8 százalékpont feletti visszaesés mutatkozik, amit egy 6 százalékos emelkedés követ. A jelentkezések aránya feltehetőleg összefüggésben áll a felvételi keretszámok alakulásával. Az érettségizett tanulók túlnyomó többsége alapképzésre jelentkezett, míg 5 százaléknál kicsit többen osztatlan képzésre (D1.9.2 ábra). A fiúk és lányok közti különbségek nem változtak jelentősen az évek során, de arányaiban egy pár százalékponttal kevesebb fiú szeretne továbbtanulni, mint lány (D1.9.3 ábra).

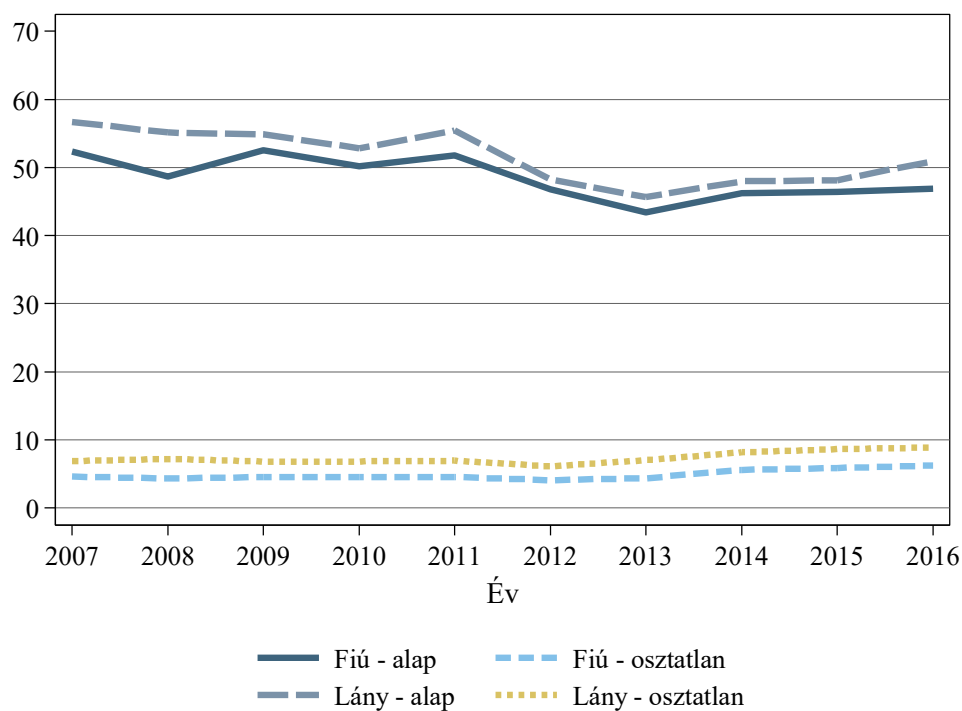
**D1.9.1 ábra: A felsőoktatásba jelentkezők aránya az adott évben érettségizettek közül**



**D1.9.2 ábra: A felsőoktatásba jelentkezők aránya az adott évben érettségizettek közül, a program szintje szerint**



**D1.9.3 ábra: A felsőoktatásba jelentkezők aránya az adott évben érettségizettek közül, nemek és a program szintje szerint**

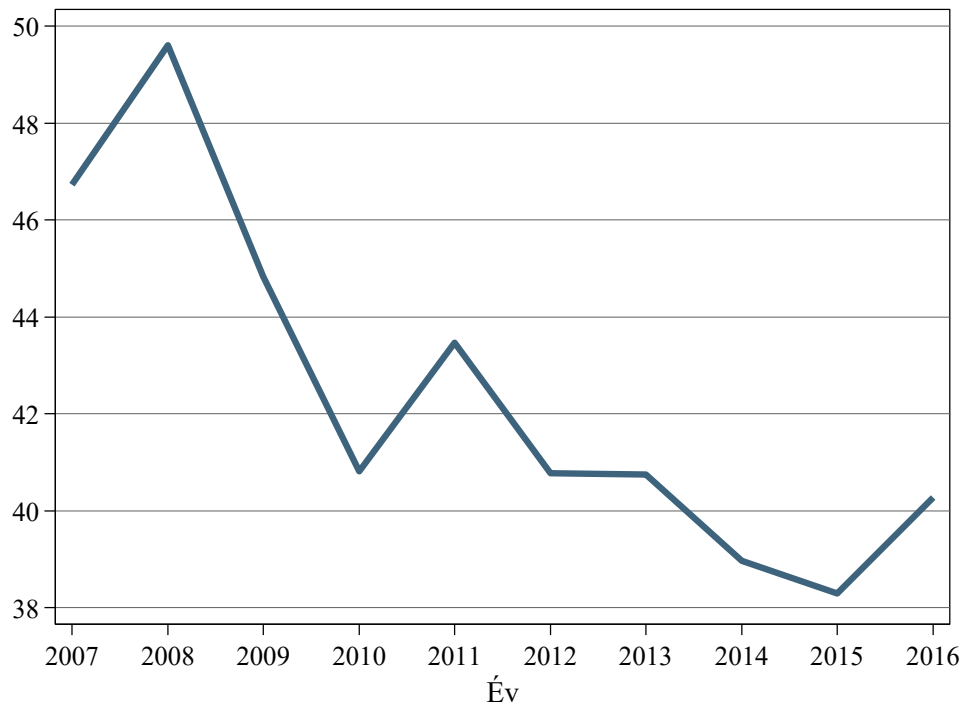


A D1.9. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_9.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_9.xlsx)

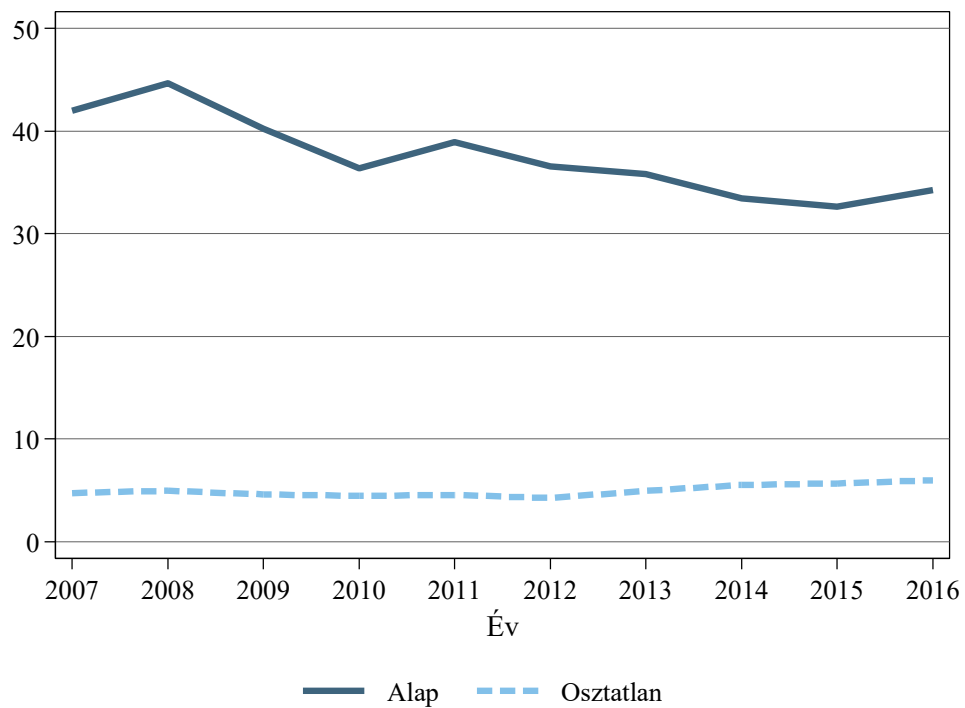
**D1.10. indikátor: A felsőoktatásba felvettek aránya az adott évben érettségizettek közül**

Az adott évben legalább egy „rendes” (tehát nem előrehozott, ismétlő, javító, pótló vagy szintemelő) és eredményes érettségit szerzett tanulók közül a bolognai rendszer bevezetése után a jelentkezők átlagosan kicsit kevesebb, mint 50 százalékát vették fel a felsőoktatási intézményekbe. Ez az arány a 2008-as 45 százalékos csúcstról 2015-ig kisebb megszakításokkal lassú ütemben csökkent. 2015-ben az ugyanabban az évben érettségizett tanulóknak már csak kevesebb mint 39 százaléka nyert felvételt, ami 2016-ra 40 százalék fölé emelkedett. 2016-ra a tanulók átlagosan kicsit kevesebb mint 35 százalékát vették fel alapképzésre, míg osztatlan képzésre körülbelül 5 százalékukat. A fiúk és a lányok között nincsenek jelentős eltérések: különösen 2009 után mindkét nem képviselői ugyanolyan eséllyel kerültek be a felsőoktatásba, bár osztatlan képzésre egy-két százalékkal több lány kerül be.

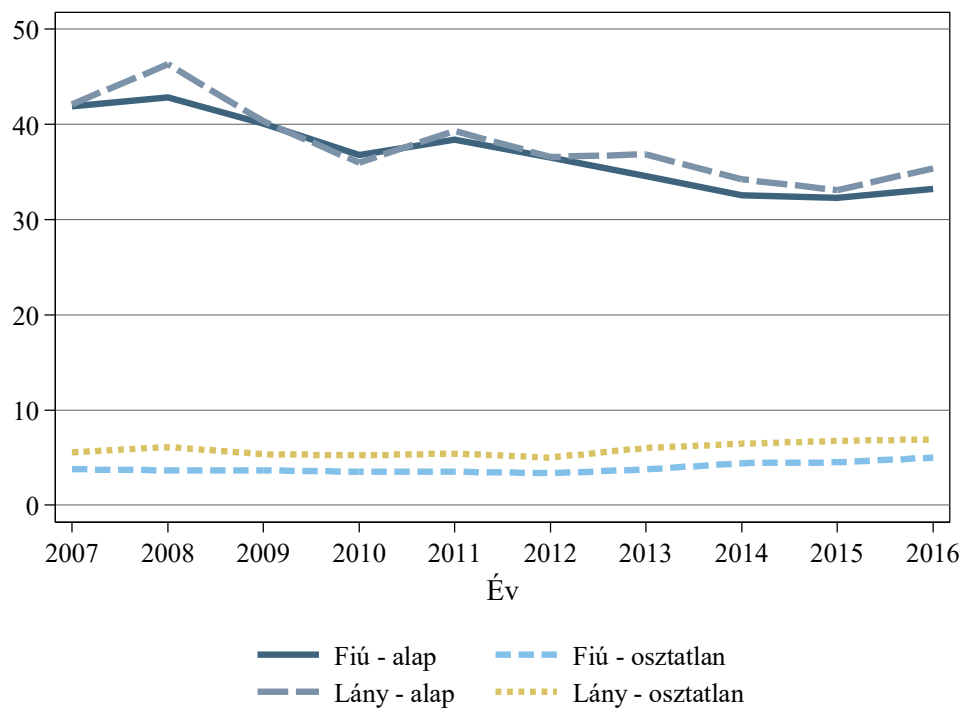
**D1.10.1 ábra: A felsőoktatásba felvettek aránya az adott évben érettségizettek közül**



**D1.10.2 ábra: A felsőoktatásba felvettek aránya az adott évben érettségizettek közül a képzés szintje szerint**



**D1.10.3 ábra: A felsőoktatásba felvettek aránya az adott évben érettségizettek közül, nemek szerint**



A D1.10. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1\\_10.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D1_10.xlsx)



## D2. Külső eredmények

A közoktatási rendszer külső eredményeit leíró D2. indikátorcsoport azt mutatja be, hogy milyen hatása van az iskolázásnak a fiatalok későbbi életpályájára, találnak-e állást az iskolarendszertől kilépve, milyen helyzetbe kerülnek a munkaerőpiacon, milyen végzettséggel hagyják el az iskolarendszert, és mikor menynit keresnek, mekkora iskolai végzettségük kereseti hozadéka? A 2015-ben megjelent első kiadásban közölt külső eredményeket leíró indikátorokat ebben a kötetben kiegészítettük néhány új indikátorral, néhány korábbit pedig elhagytunk.

A D2.1. indikátor a munkanélküli fiatalok arányát mutatja be a 15–19, a 20–24 és a 25–29 évesek között. A 2015. évi indikátorkötet ezt a mutatót más korcsoportokra bontva közölte. Azért változtattunk a korcsoport-besoroláson, mert a nemzetközi kiadványok, például az Eurostat kiadványai is eszerint közlik az adatokat, így ez a kategorizálás megkönnyíti a nemzetközi összehasonlítást. A D2.2. indikátor a foglalkoztatottak arányát mutatja ugyancsak a 15–19, a 20–24 és a 25–29 évesek között. Új indikátor a D2.3. a közmunkás fiatalok arányáról. Mivel 2010 után jelentősen felfutott a közmunkaprogram Magyarországon, érdemesnek találtuk külön indikátorral vizsgálni, hogy milyen szerepe van a közmunkának a fiatalok foglalkoztatásában. A D2.4. indikátor a későbbi munkaerőpiaci sikeresség szempontjából leginkább veszélyeztetett csoport: a se nem dolgozó, se nem tanuló fiatalok arányának változását írja le ugyancsak a hármaskorcsoport-besorolást alkalmazva. A D2.5. indikátor sem szerepelt a korábbi kötetben, a korai iskolaelhagyók arányát mutatja be. A korai iskolaelhagyás csökkentése az Európa 2020 stratégia egyik célkitűzése; az a cél, hogy 2020-ra 10 százalék alá csökkenjen a korai iskolaelhagyók aránya az egyes EU-tagállamokban, ezért találtuk érdemesnek ezt az indikátort is beemelni az indikátorrendszerbe. A D2.6. indikátor azt mutatja be, hogy a 20–24 évesek legmagasabb iskolai végzettségüket tekintve hogyan oszlanak meg a legfeljebb általános iskola, szakközépiskola, érettségi és felsőfok végzettségi kategóriák között. A D2.7. és a D2.8. indikátor a különböző iskolai végzettséggel elérhető kereseteket vizsgálja. A D2.7. indikátor a végzettség szerinti mediánkereseteket mutatja a fiatal korcsoportokban. Újjonnan került az indikátorrendszerbe a D2.8. indikátor is, mely az iskolai végzettség keresetekben mért hozadékát mutatja.

### D2.1. indikátor: A munkanélküli fiatalok aránya

A D2.1. indikátor a munkanélküliek százalékarányát írja le a fiatal korcsoportokban. Nem a munkanélküliségi rátát mutatja, mely a munkanélküliek számát az aktív népesség számához, tehát a munkaerőpiacon jelen lévő foglalkoztatott és munkanélküli népesség számához viszonyítja, hanem azt vizsgálja, hogy egy adott korcsoport teljes népességén belül mekkora a munkanélküliek aránya.

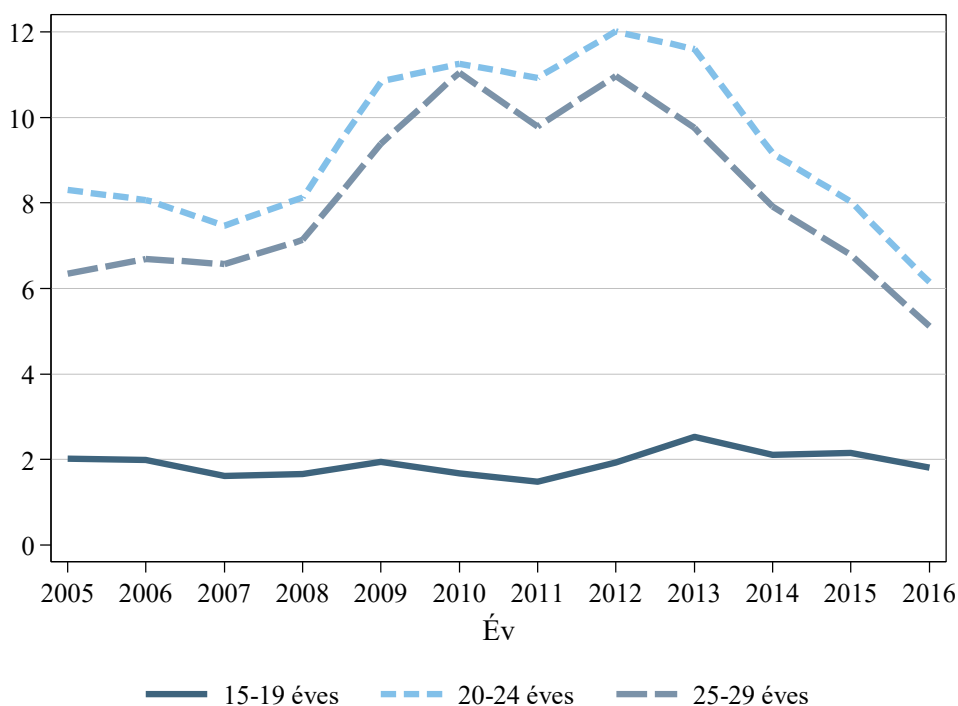
A 15–19 éves fiatalok között a munkanélküliek aránya 1,5–2 százalék között mozgott 2005 és 2016 között. 2005 és 2011 között 2 százalékról 1,5 százalékra csökkent az arány, majd ezt követően, 2011 és 2013 között több mint 1 százalékponttal, 2,5 százalékra nőtt, majd ismét csökkenni kezdett. 2016-ban a 15–19 éves népesség 1,8 százaléka volt munkanélküli. A munkanélküliségi arány változása a legfiatalabb korcsoportban – más tényezők hatása mellett – valószínűleg összefüggött a

tankötelezettségi szabályok változásaival. A 20–24 évesek között a munkanélküliek aránya 2005 és 2012 között 8,3-ról 12 százalékra nőtt, majd az arány csökkenni kezdett, 2016-ban 6,1 százalék volt. Hasonló ívű folyamat volt a munkanélküliek arányának változása a 25–29 évesek körében. 2005 és 2010 között nőtt, majd csökkenni kezdett. 2016-ban 5,1 százalék volt (D2.1.1 ábra).

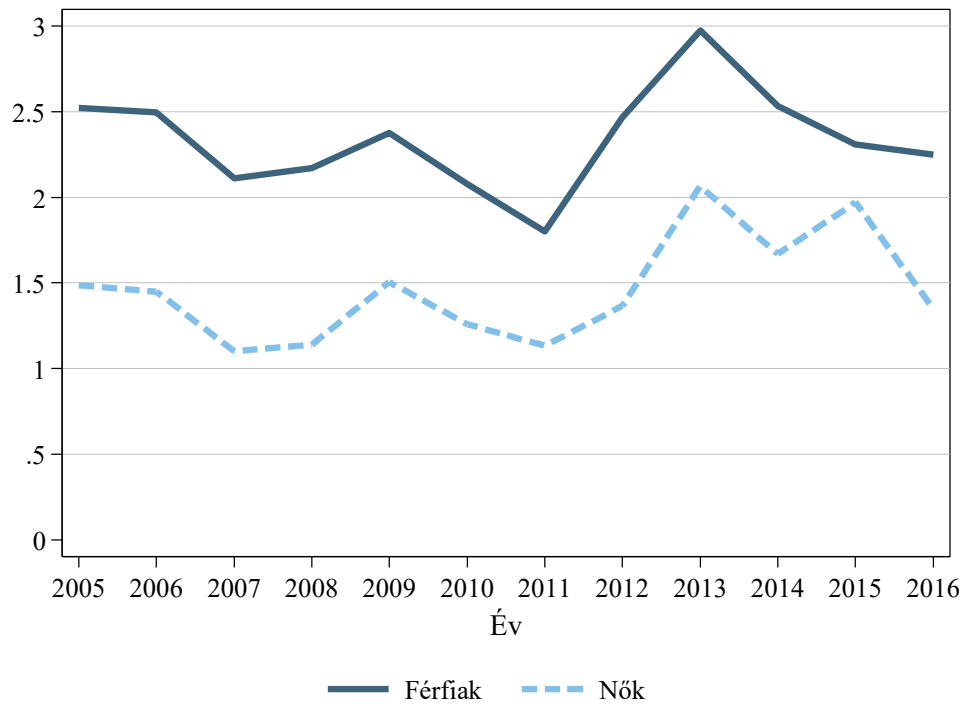
Nemek szerint vizsgálva az arány változásait (D2.1.2, D2.1.3 és D2.1.3 ábra) azt látjuk, hogy a férfiak között mindhárom korcsoportban nagyobb a munkanélküliek aránya, mint a nők között. A legfiatalabbak körében, a 15–19 éves korcsoportban a két nem közötti különbség növekedett 2016-ban, míg a 20–24 évesek és a 25–29 évesek körében a két nem közötti különbség jelentősen csökkent az időszak végére.

Jelentős területi különbségek figyelhetők meg a munkanélküli fiatalok arányában. 2016-ban a 15–19 éves fiatalok körében több mint kétszer akkora volt a munkanélküliek aránya (4 százalék) Tolna megyében, mint az országos átlag. 3 százalék fölötti volt az arány Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok megyében, és csaknem 3 százalék Zalában. Komárom-Esztergom megyében nem volt kimutatható a munkanélküliek aránya a 15–19 évesek körében, Fejér, Pest és Vas megyében pedig 1 százalék alatti értéket lehetett mérni (D2.1.5 ábra). A 20–24 évesek körében kiugróan magas a munkanélküliek aránya Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (16 százalék) és Bács-Kiskun megyében (11 százalék) (D2.1.6 ábra). A 25–29 évesek körében jelentős az arány Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (12 százalék), illetve Békés és Somogy megyében (11-11 százalék).

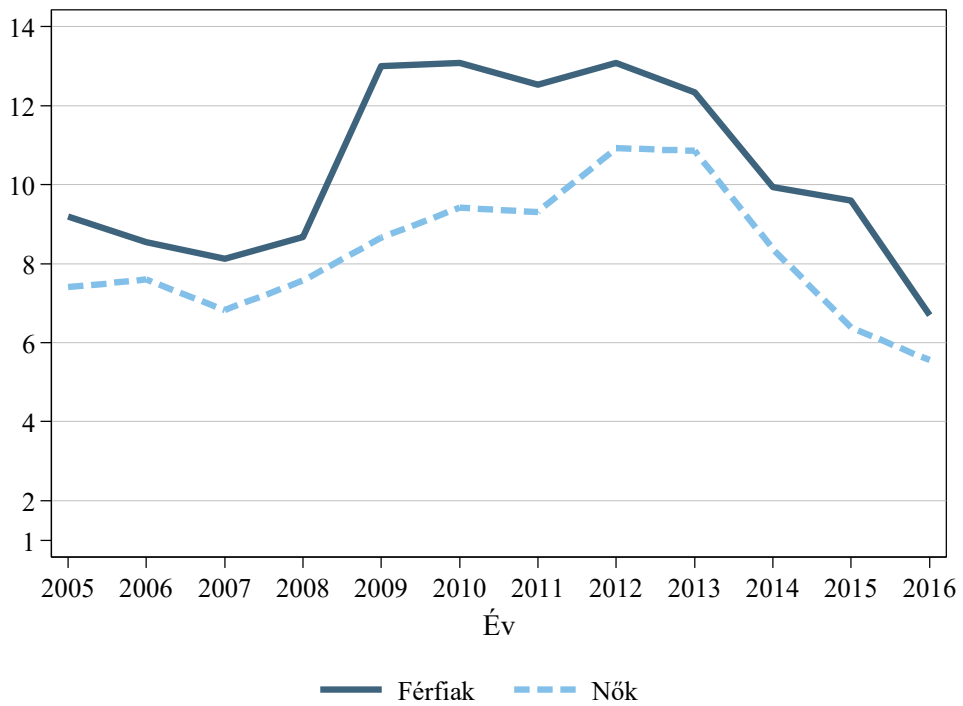
**D2.1.1 ábra: A munkanélküli fiatalok százalékaránya korcsoportok szerint (2005–2016)**



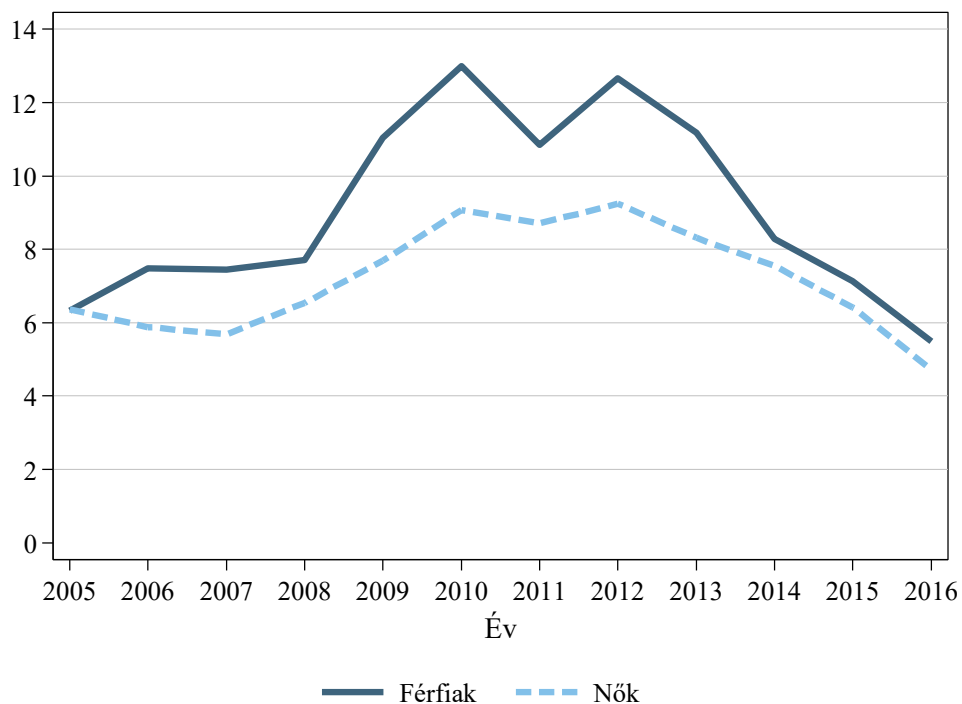
**D2.1.2 ábra: A munkanélküli fiatalok százalékaránya nemek szerint, 15–19 évesek (2005–2016)**



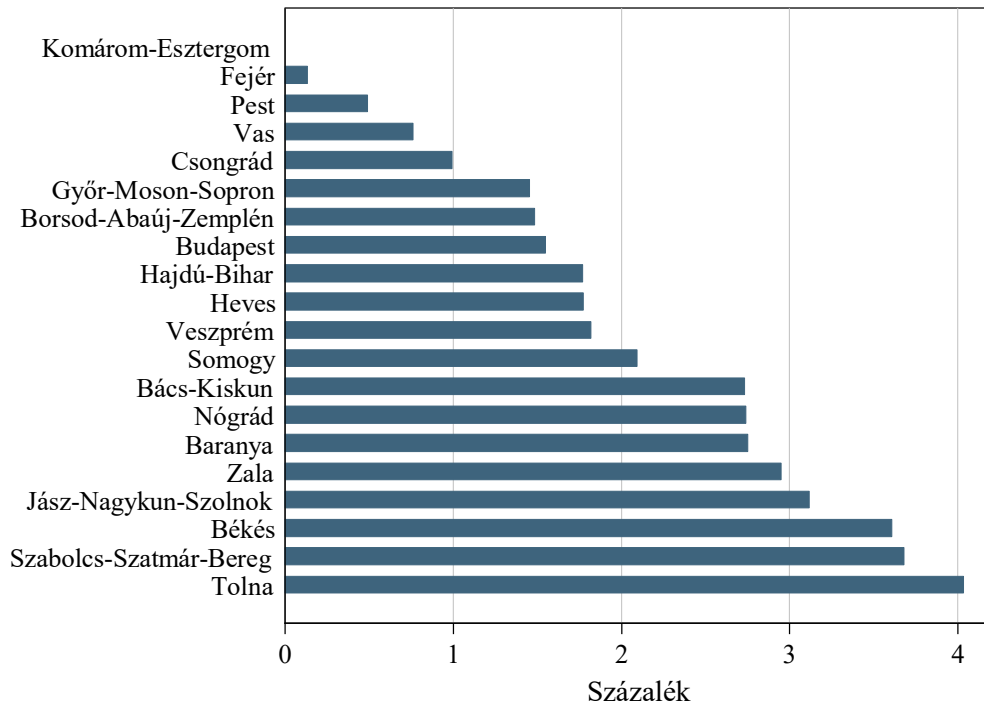
**D2.1.3 ábra: A munkanélküli fiatalok százalékaránya nemek szerint, 20–24 évesek (2005–2016)**



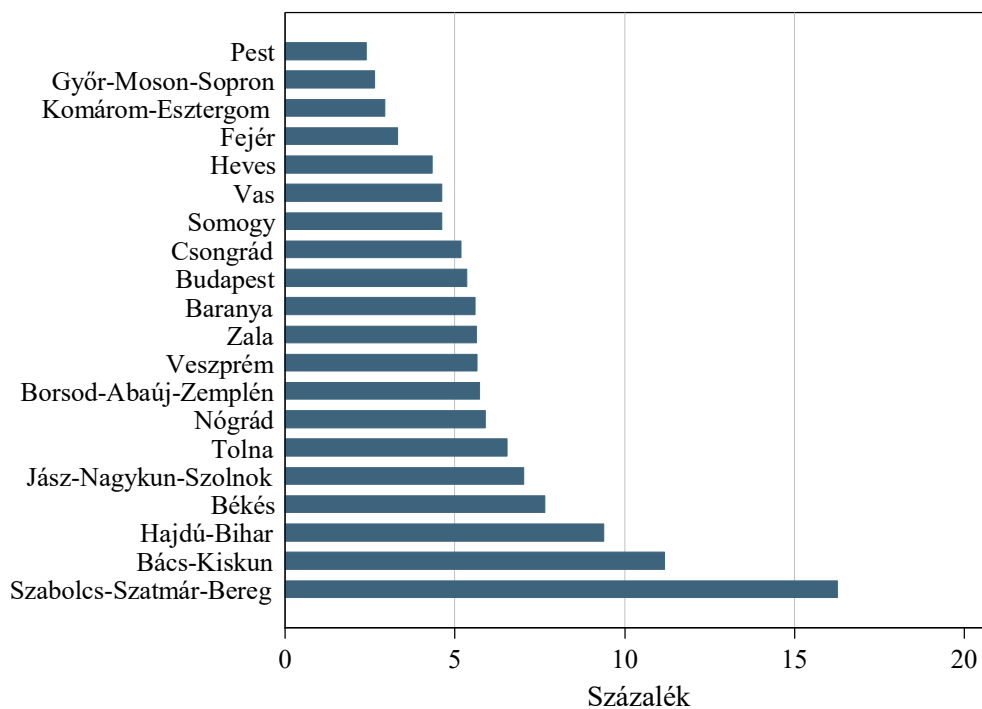
**D2.1.4 ábra: A munkanélküli fiatalok százalékaránya nemek szerint, 25–29 évesek (2005–2016)**



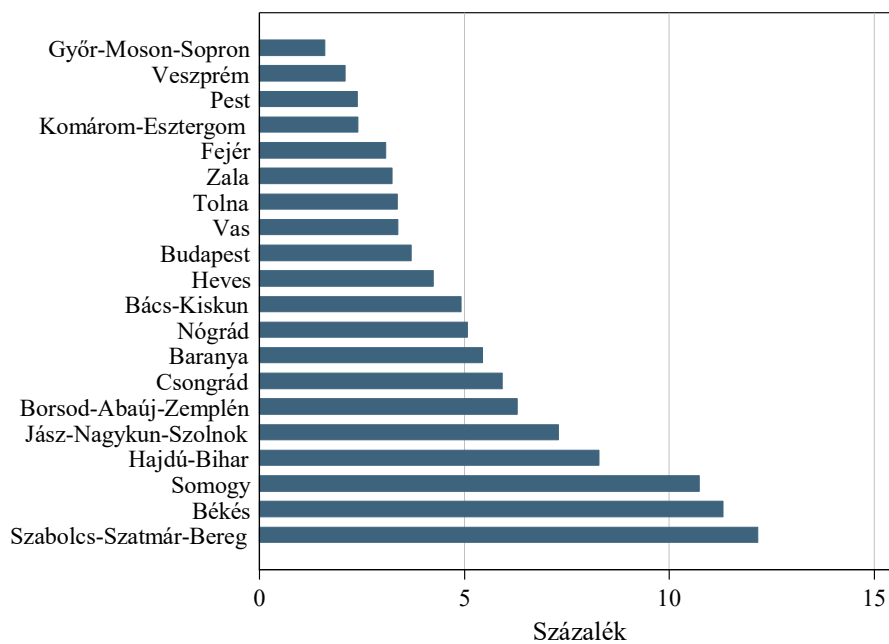
**D2.1.5 ábra: A munkanélküli fiatalok százalékaránya megyék szerint, 15–19 évesek (2016)**



**D2.1.6 ábra: A munkanélküli fiatalok százalékaránya megyék szerint, 20–24 évesek (2016)**



**D2.1.7 ábra: A munkanélküli fiatalok százalékaránya megyék szerint, 25–29 évesek (2016)**



A D2.1. indikátor adatai: [http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2\\_1.xlsx](http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2_1.xlsx)

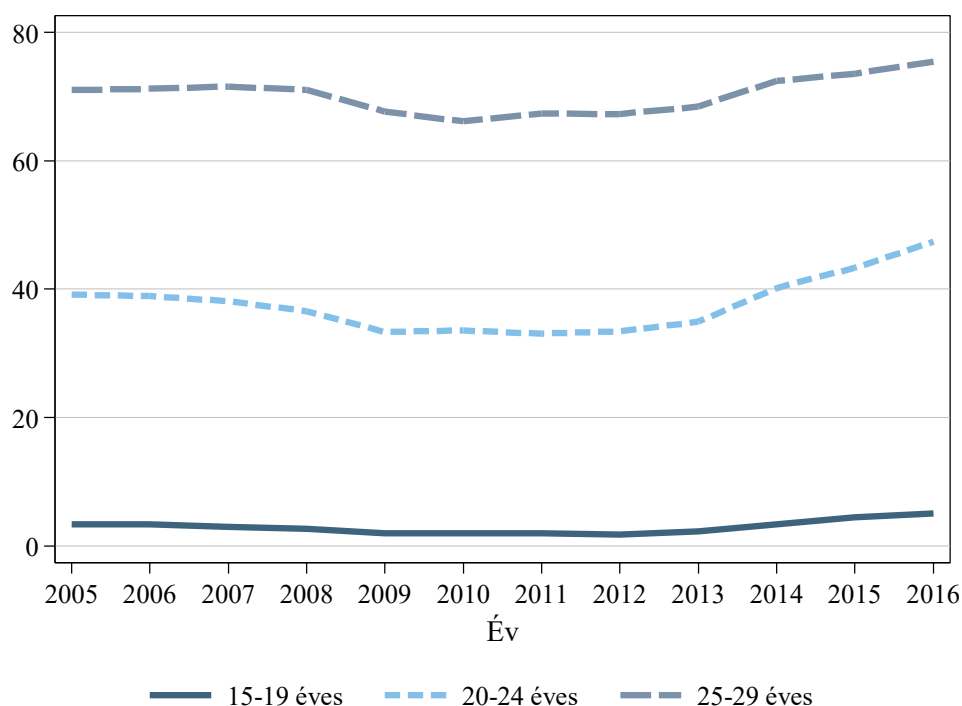
**D2.2. indikátor: A foglalkoztatott fiatalok aránya**

A D2.2. indikátor a foglalkoztatott fiatalok arányát mutatja be. A 15–19 évesek között a legalacsonyabb az arány, mivel az e korcsoportba tartozók többsége még nappali tagozaton tanul.

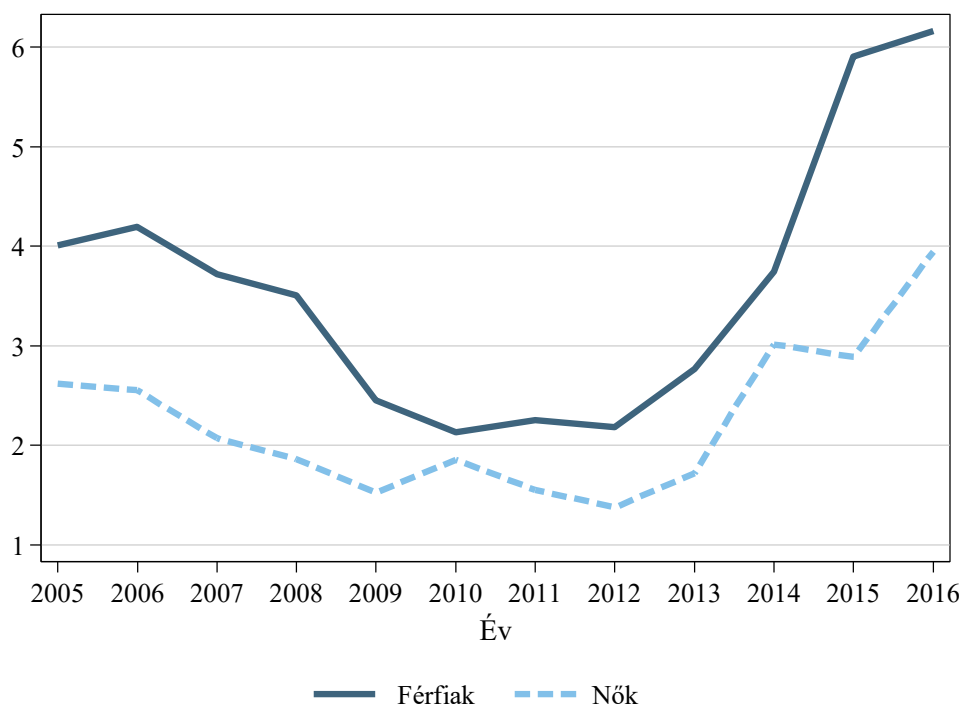
2005 és 2012 között a 15–19 éves korcsoportban a foglalkoztatottak aránya 3,3-ról 1,8 százalékra csökkent, majd 2012 után nőni kezdett, és 2016-ban a 15–19 éves fiatalok 5 százaléka volt foglalkoztatott (D2.2.1 ábra). A 20–24 évesek körében 2005 és 2011 között a foglalkoztatottak aránya 40-ről 33 százalékra csökkent, majd nőni kezdett az arány. 2016-ban a 20–24 éves fiatalok 47,5 százaléka volt foglalkoztatott e korcsoportban (D2.2.1 ábra). A 25–29 évesek között a 2005-ben mért 71 százalékról 2010-re 66 százalékra csökkent, majd nőni kezdett. 2016-ban a 25–29 éves fiatalok 75,5 százaléka volt foglalkoztatott e korcsoportban (D2.2.1 ábra). A férfiak foglalkoztatási aránya mindhárom korcsoportban nagyobb, mint a nőké (D2.2.2, D2.2.3 és D2.2.4 ábra).

Megyéenként vizsgálva jelentős különbségeket látunk. A 16–19 évesek között kiugróan magas a foglalkoztatási arány Győr-Moson-Sopron megyében, nagyon alacsony Tolna megyében (D2.2.5 ábra). A 20–24 évesek között a legmagasabb az arány Komárom-Esztergom, Vas és Békés megyében, a legalacsonyabb Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (D2.2.6 ábra). A 25–29 évesek között pedig Győr-Moson-Sopron megyében a legnagyobb, Nógrád megyében a legkisebb az arány (D2.2.7 ábra).

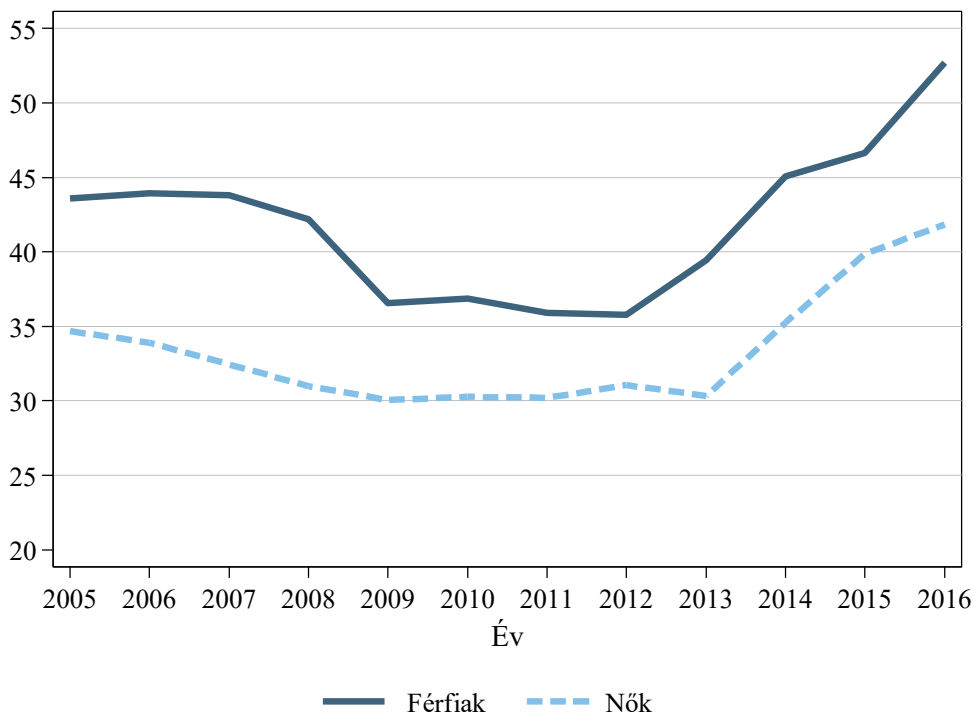
**D2.2.1 ábra: A foglalkoztatott fiatalok százalékaránya korcsoportok szerint (2005–2016)**



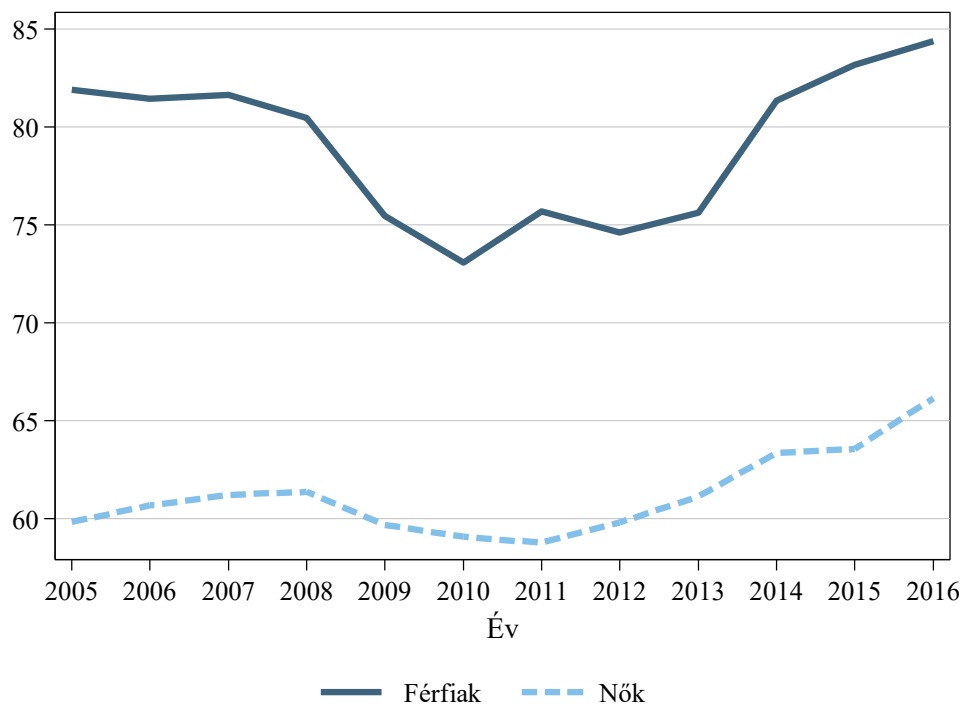
**D2.2.2 ábra: A foglalkoztatott fiatalok százalékaránya nemek szerint, 15–19 évesek (2005–2016)**



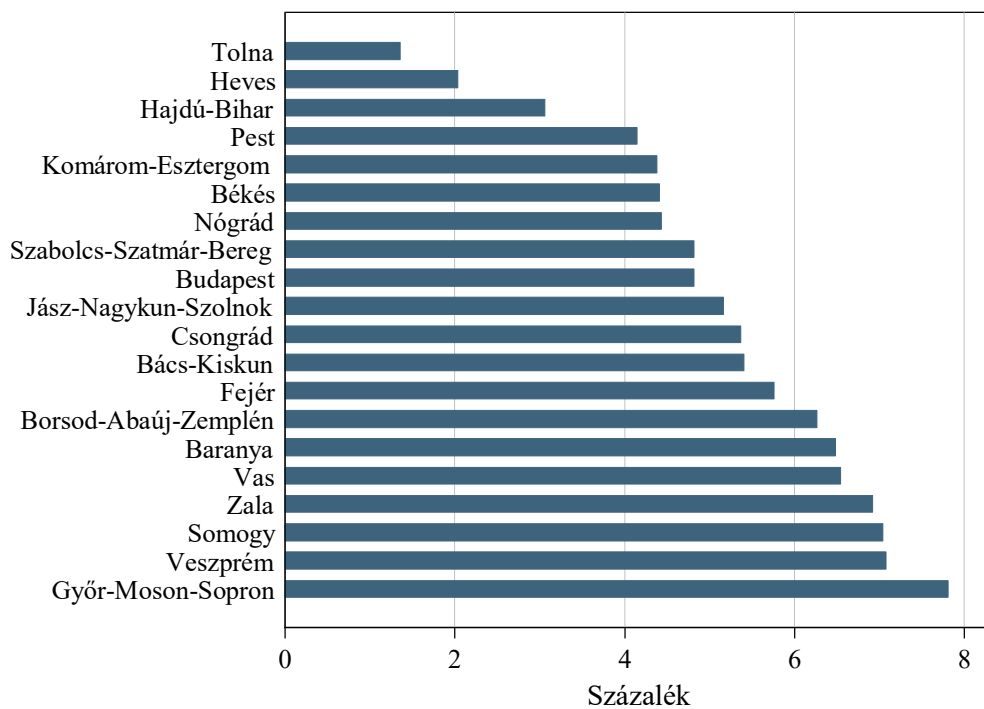
**D2.2.3 ábra: A foglalkoztatott fiatalok százalékaránya nemek szerint, 20–24 évesek (2005–2016)**



**D2.2.4 ábra: A foglalkoztatott fiatalok százalékaránya nemek szerint, 25–29 évesek (2005–2016)**

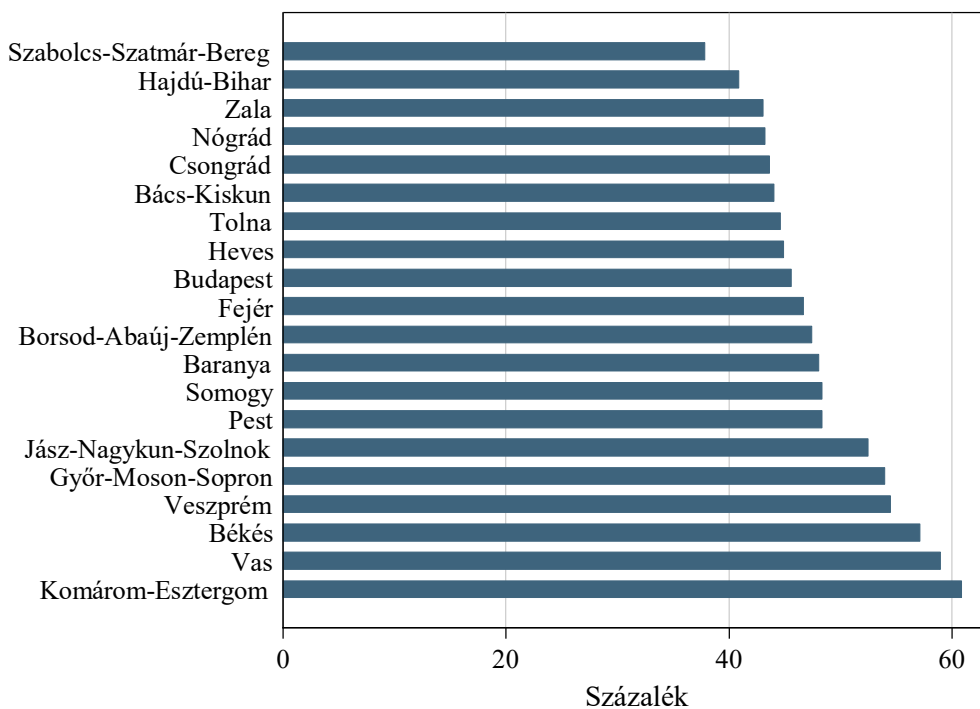


**D2.2.5 ábra: A foglalkoztatott fiatalok százalékaránya megyék szerint, 15–19 évesek (2016)**

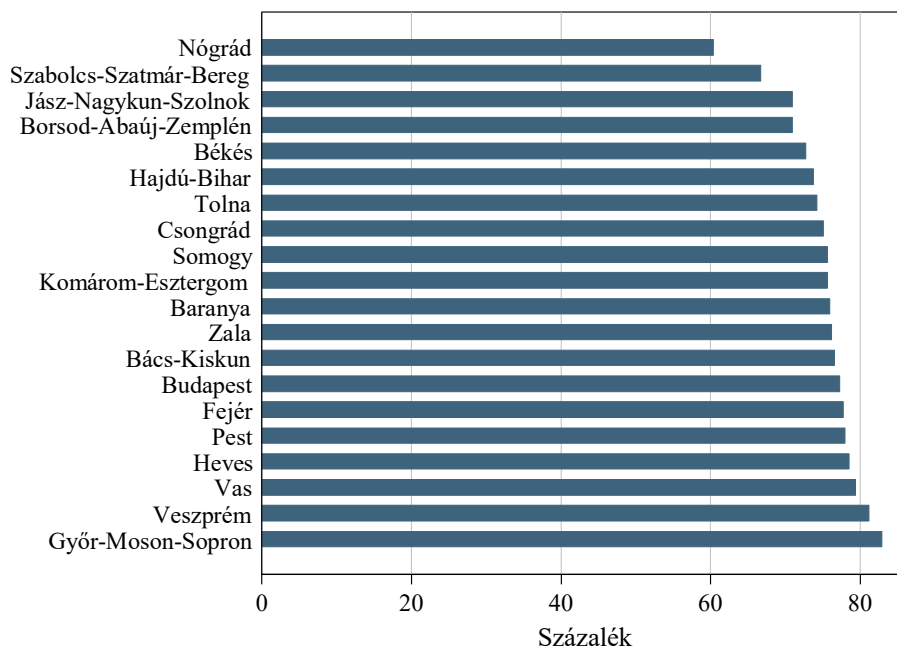




**D2.2.6 ábra: A foglalkoztatott fiatalok százalékaránya megyék szerint, 20–24 évesek (2016)**



**D2.2.7 ábra: A foglalkoztatott fiatalok százalékaránya megyék szerint, 25–29 évesek (2016)**

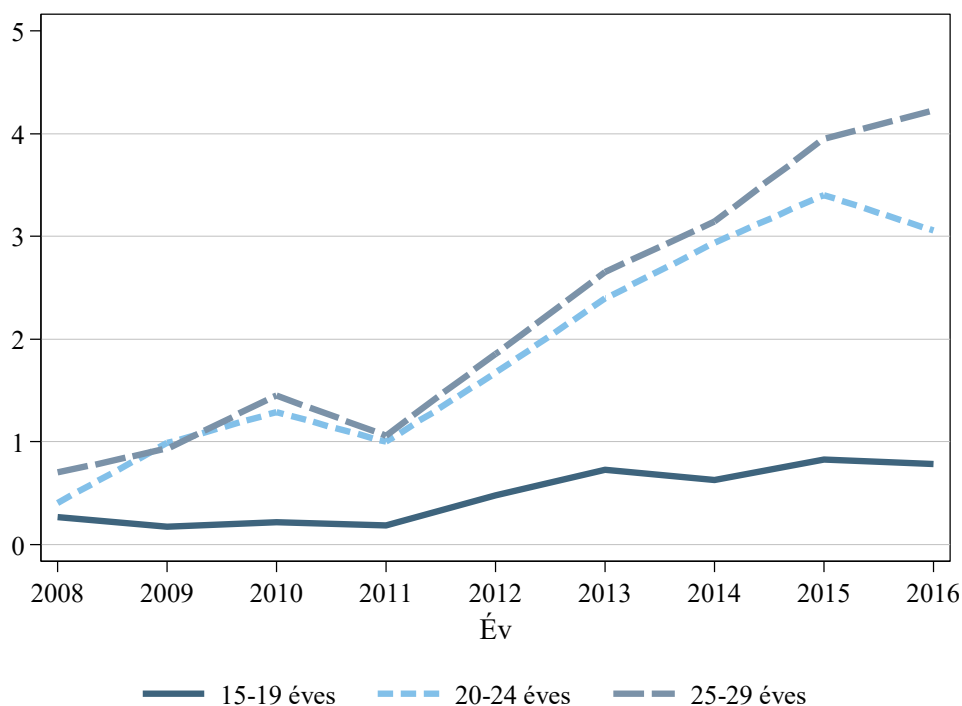


A D2.2. indikátor adatai: [http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2\\_2.xlsx](http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2_2.xlsx)

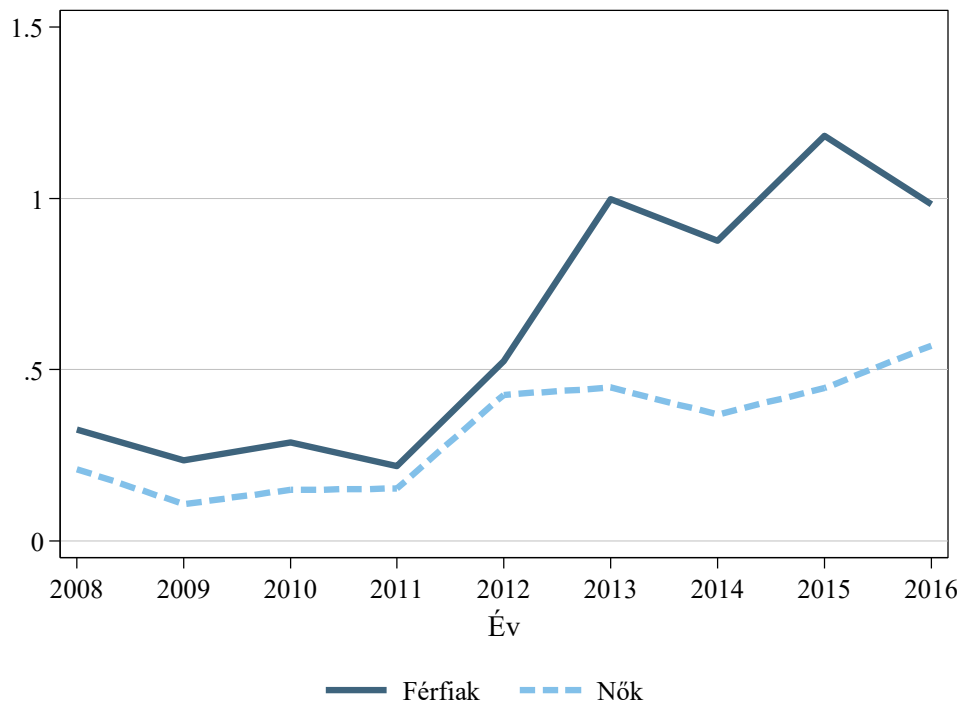
### D2.3. indikátor: A közmunkás fiatalok aránya

A foglalkoztatott fiatalok egy része közmunkásként dolgozik. A D2.3. indikátor azt mutatja, hogy az adott korcsoportban milyen arányban dolgoznak közmunkásként a fiatalok. 2011 után valamennyi korcsoportban jelentős növekedést látunk (D2.3.1 ábra). A 15–19 évesek között 1 százalék alatt volt a közmunkások aránya a vizsgált időszak végén is, de 2008 és 2015 között csaknem négyszeresére nőtt ez az érték, 0,3-ról 0,8 százalékra. A 20–24 évesek között kevesebb mint fél százalékról 3 százalékra nőtt a közmunkások aránya, a 25–29 évesek között pedig kevesebb mint egy százalékról több mint 4 százalékra. A férfiak mindhárom korcsoportban nagyobb arányban dolgoznak közmunkásként, mint a nők (D2.3.2, D2.3.3 és D2.3.4 ábra). Számottevő területi különbségek figyelhetőek meg. A 15–19 éves korcsoportban a megyék egy részében nincs közmunkás a fiatalok között. Baranya megyében viszont a 15–19 éves fiatalok 4 százaléka dolgozott közmunkásként 2016-ban, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 2,7 százalékkal, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében pedig 2 százalékkal (D2.3.5 ábra). A 20–24 évesek között Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megyében 8 százalék feletti a közmunkások aránya, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében pedig megközelíti a 8 százalékot (D2.3.6 ábra). A 25–29 évesek körében Baranya megyében (12 százalék) és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (11 százalék) dolgoztak a legnagyobb arányban közmunkásként (D2.3.7 ábra).

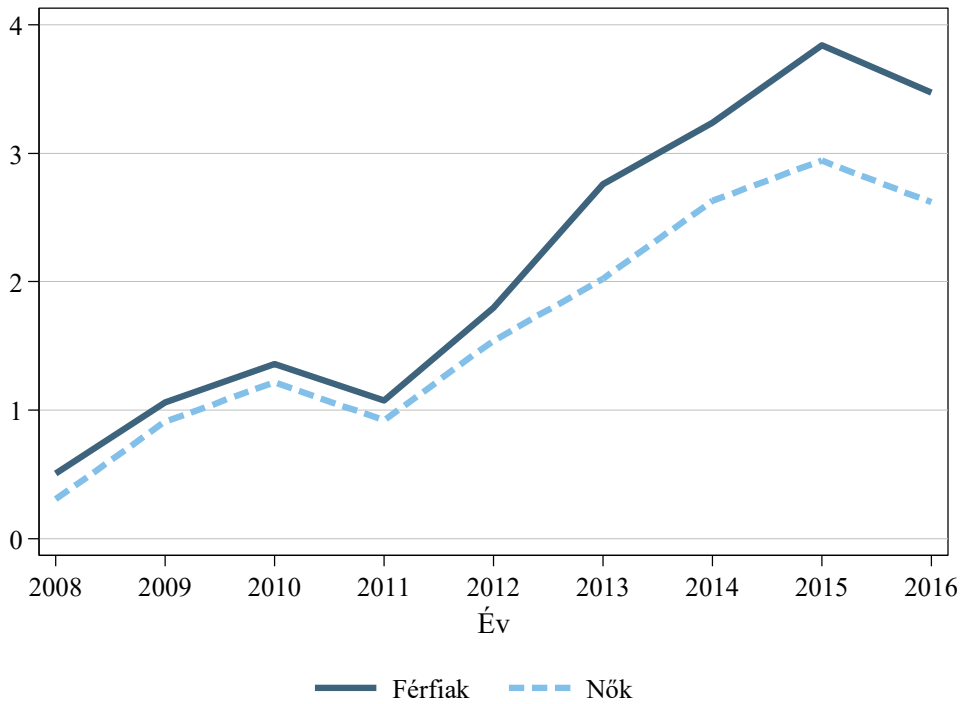
D2.3.1 ábra: A közmunkás fiatalok százalékaránya korcsoportok szerint (2008–2016)



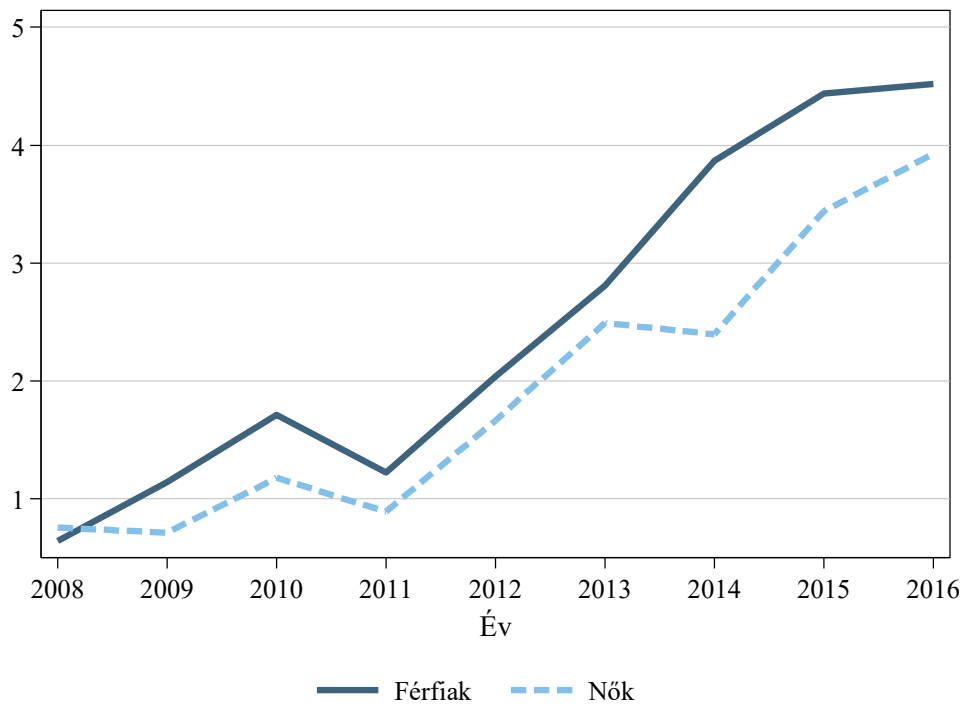
**D2.3.2 ábra: A közmunkás fiatalok százalékaránya nemek szerint, 15–19 évesek (2008–2016)**



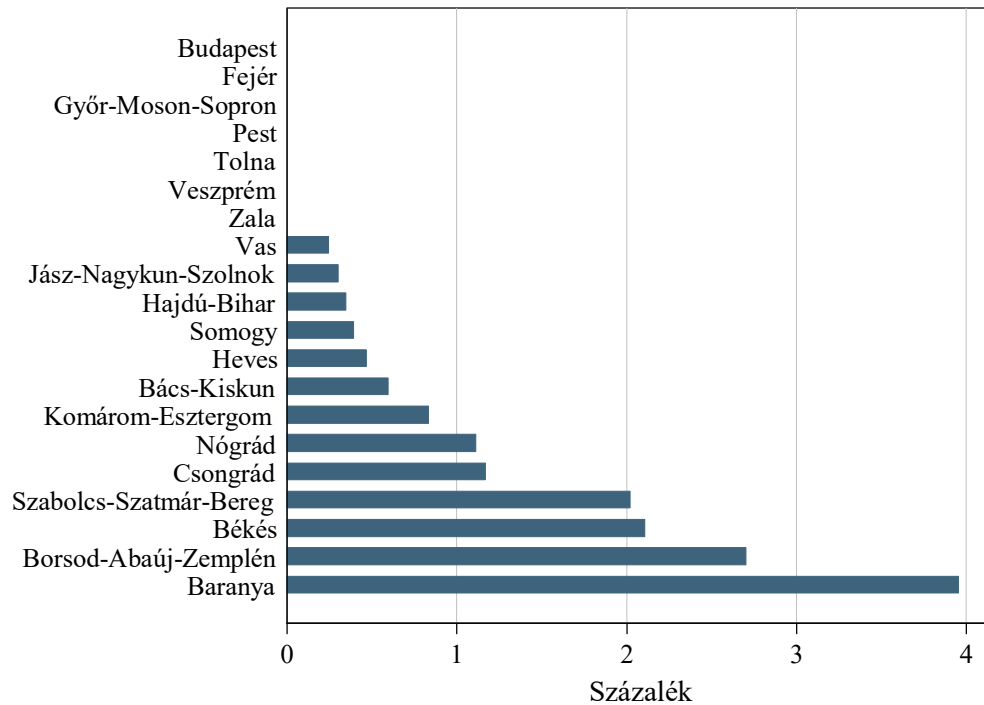
**D2.3.3 ábra: A közmunkás fiatalok százalékaránya nemek szerint, 20–24 évesek (2008–2016)**



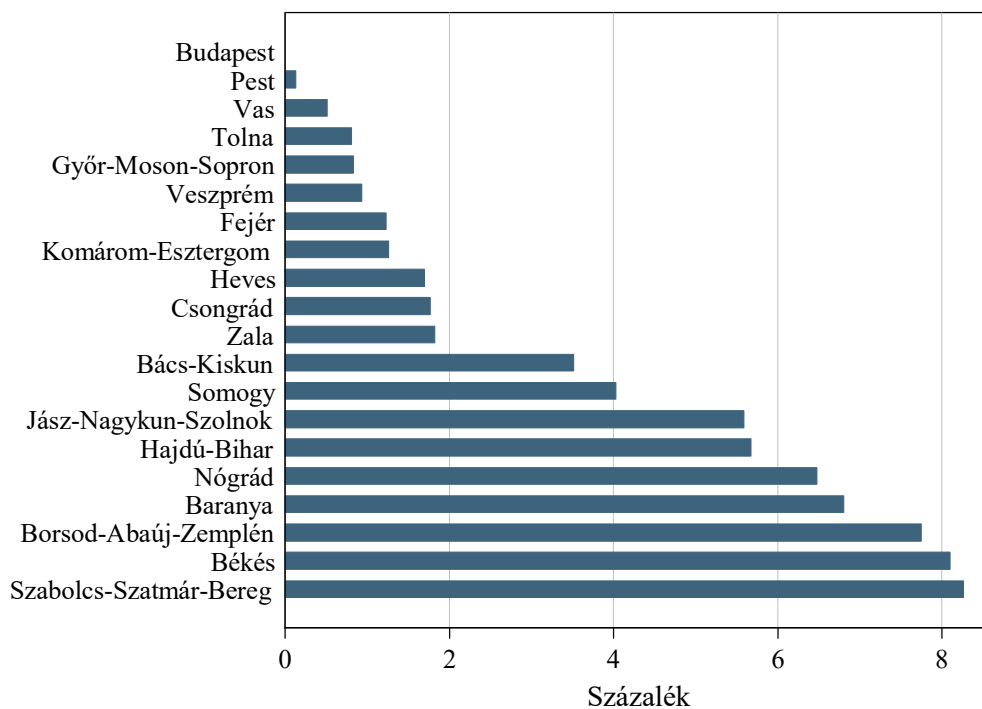
**D2.3.4 ábra: A közmunkás fiatalok százalékaránya nemek szerint, 25–29 évesek (2008–2016)**



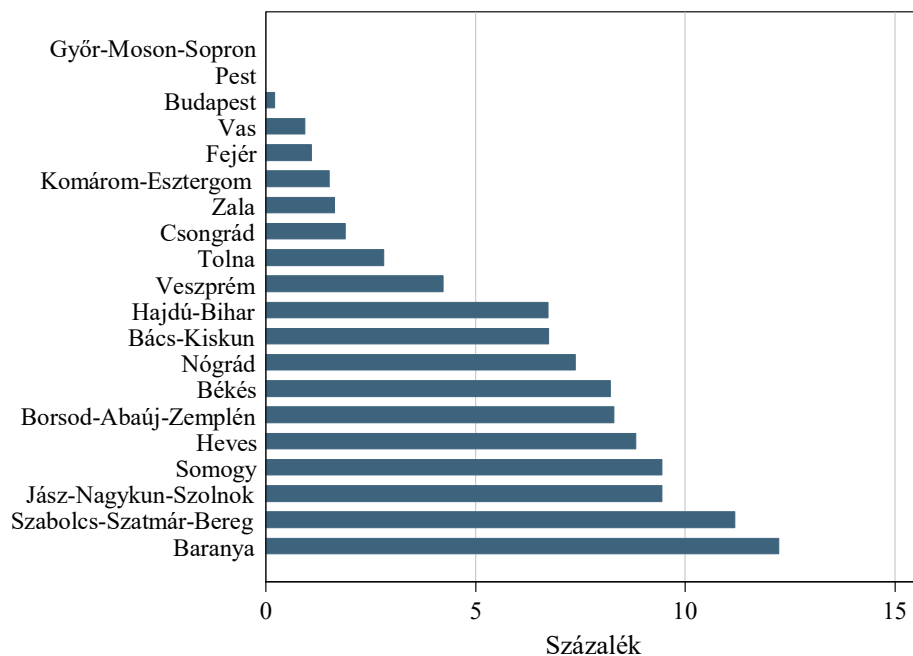
**D2.3.5 ábra: A közmunkás fiatalok százalékaránya megyék szerint, 15–19 évesek (2016)**



**D2.3.6 ábra: A közmunkás fiatalok százalékaránya megyék szerint, 20–24 évesek (2016)**



**D2.3.7 ábra: A közmunkás fiatalok százalékaránya megyék szerint, 25–29 évesek (2016)**



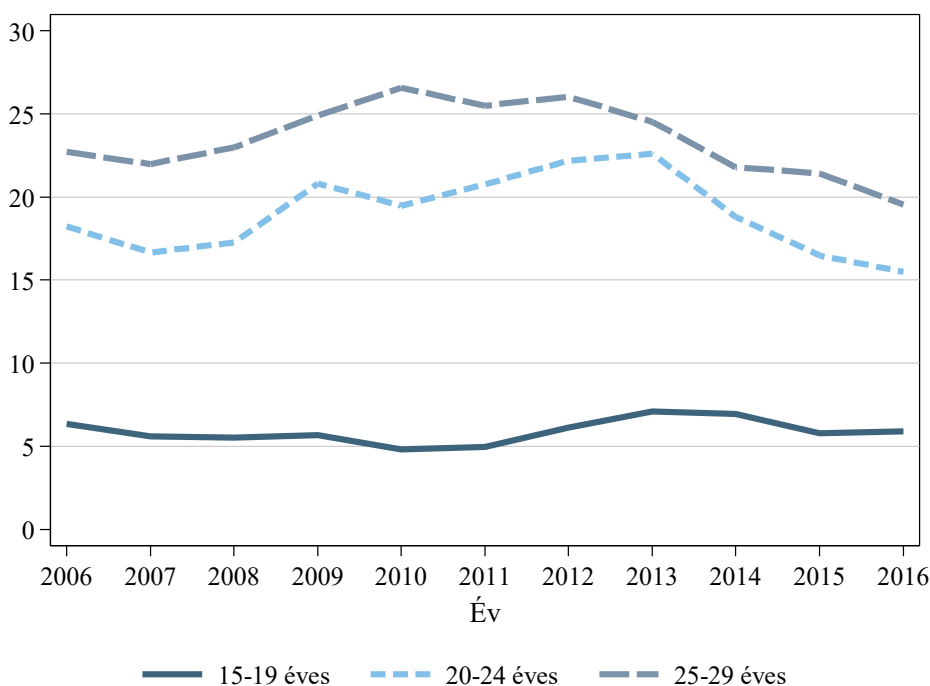
A D2.3. indikátor adatai: [http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2\\_3.xlsx](http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2_3.xlsx)

## D2.4. indikátor: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok aránya

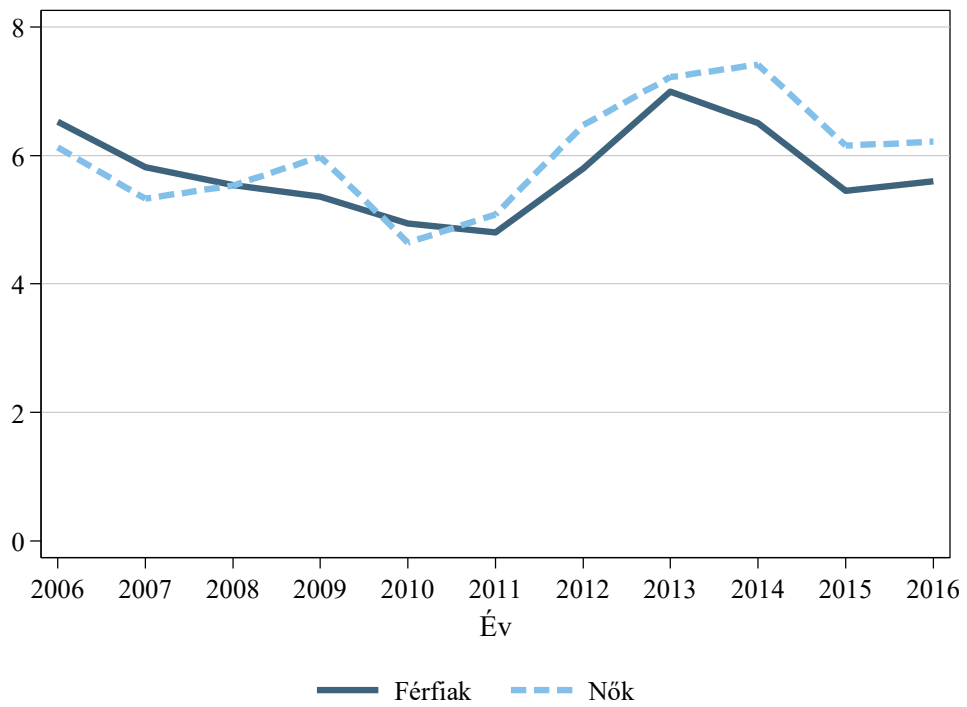
A D2.4. indikátor a későbbi munkaerőpiaci sikeresség szempontjából leginkább veszélyeztetett csoport, a nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok arányát (NEET – az angol „Not in Education, Employment, or Training” kifejezésből) mutatja be, tehát azokat, akik nem foglalkoztatottak, és nem is vesznek részt sem iskolarendszerű, sem iskolarendszeren kívüli képzésben.

2006 és 2010 között a nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok százalékaránya 6,3-ról 4,8-ra csökkent a 15–19 évesek között, majd az arány nőni kezdett, 2013-ban 7,1 százalék volt, majd nagyjából 1 százalékponttal csökkent, 2016-ban az 5,9 százalékot érte el (D2.4.1 ábra). A 20–24 évesek között a 2007-ben mért 16,7-ről 2013-ra 22,6 százalékra nőtt az arány, majd csökkenni kezdett, 2016-ban 15,5 százalék volt. A 25–29 évesek körében 2007 és 2012 között 22-ről 26 százalékra emelkedett, majd csökkenni kezdett. 2016-ban 19,5 százalék volt. Mindhárom korcsoportban a nők nagyobb arányban tartoznak a nem dolgozók és nem is tanulók csoportjához (D2.4.2, D2.4.3 és D2.4.4 ábra). Ahogy haladuk az idősebb korcsoportok felé, a különbség növekszik a két nem között, ami nagyrészt valószínűleg a gyermekvállalás miatti inaktivitással magyarázható. Nagyon jelentősek a területi különbségek a nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok arányát tekintve mindhárom korcsoportban. A 15–19 évesek között Bács-Kiskun, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Heves és Hajdú-Bihar megyében 10 százalék vagy afölötti az arány, míg Fejér, Pest, illetve Győr-Moson-Sopron megyében 2 százalék körüli (D2.4.5 ábra). A 20–24 éves fiatalok között Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében több mint 30 százalék a nem dolgozók és nem is tanulók aránya, Heves, Bács-Kiskun és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 20 százalék fölötti ez az érték, míg Csongrád és Pest megyében, illetve Budapesten 10 százaléknál kevesebben tartoznak a nem dolgozók és nem is tanulók csoportjába (D2.4.6 ábra). A 25–29 évesek között Nógrád megyében a legnagyobb, 30 százalék fölötti azok aránya, akik se nem dolgoznak, se nem tanulnak (D2.4.7 ábra).

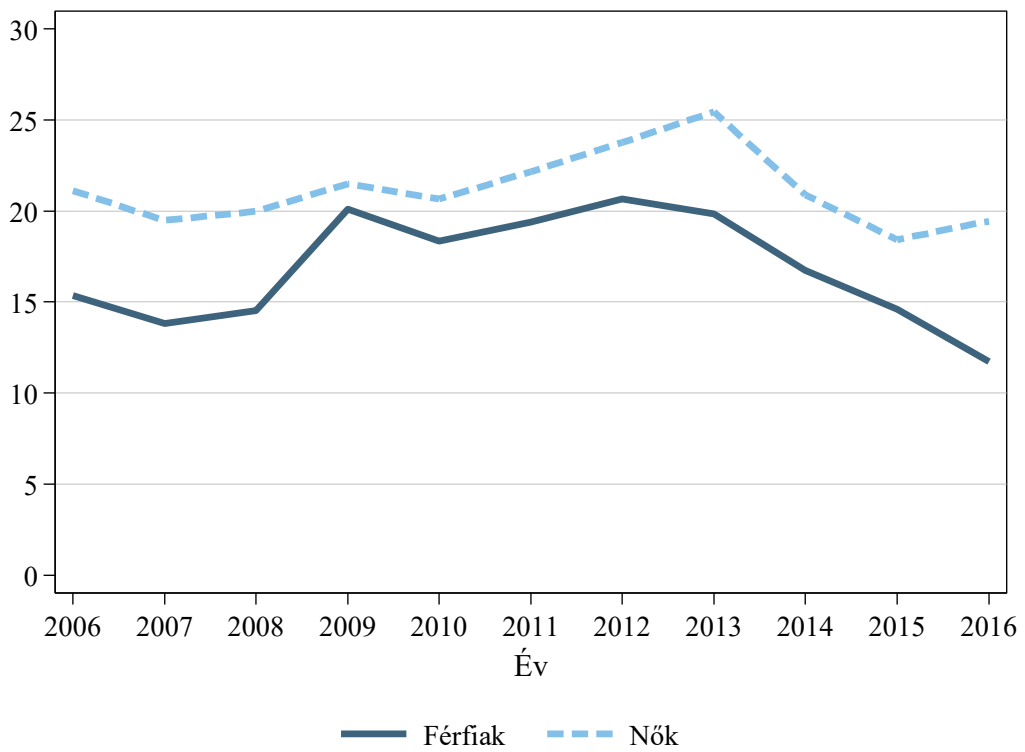
D2.4.1 ábra: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok százalékaránya korcsoportok szerint (2006–2016)



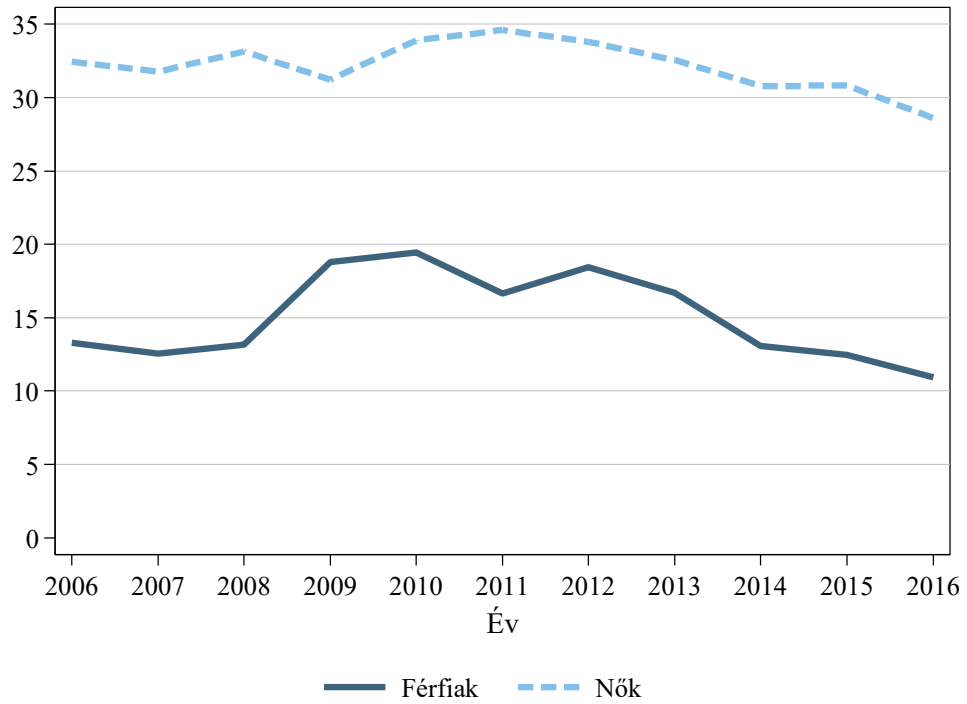
**D2.4.2 ábra: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok százalékaránya nemek szerint, 15–19 évesek (2006–2016)**



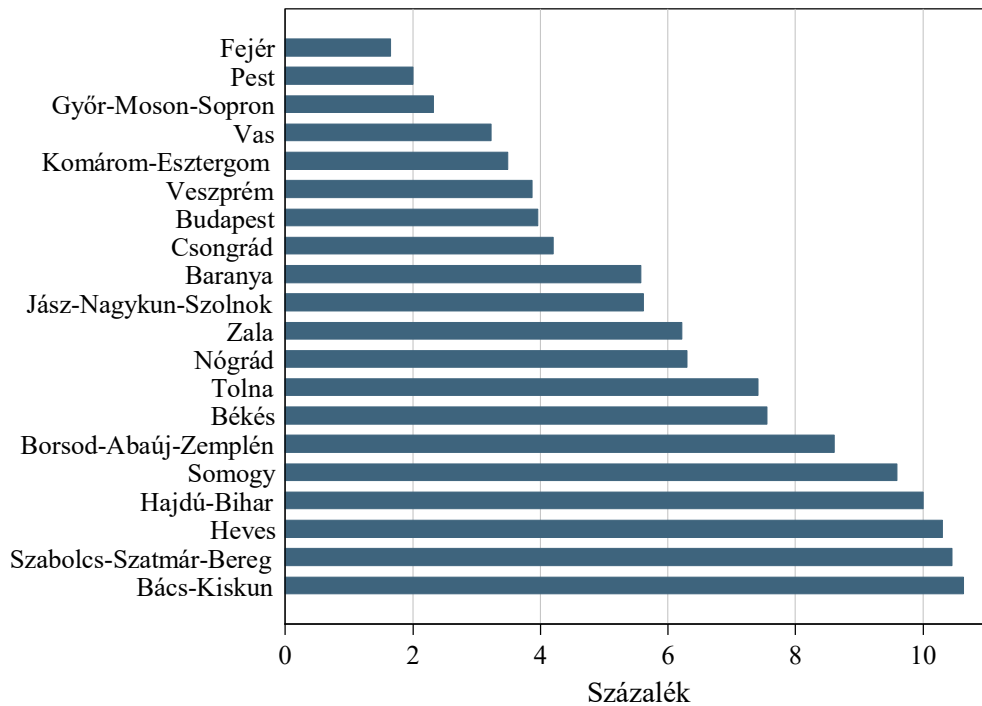
**D2.4.3 ábra: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok százalékaránya nemek szerint, 20–24 évesek (2006–2016)**



**D2.4.4 ábra: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok százalékaránya nemek szerint, 25–29 évesek (2006–2016)**

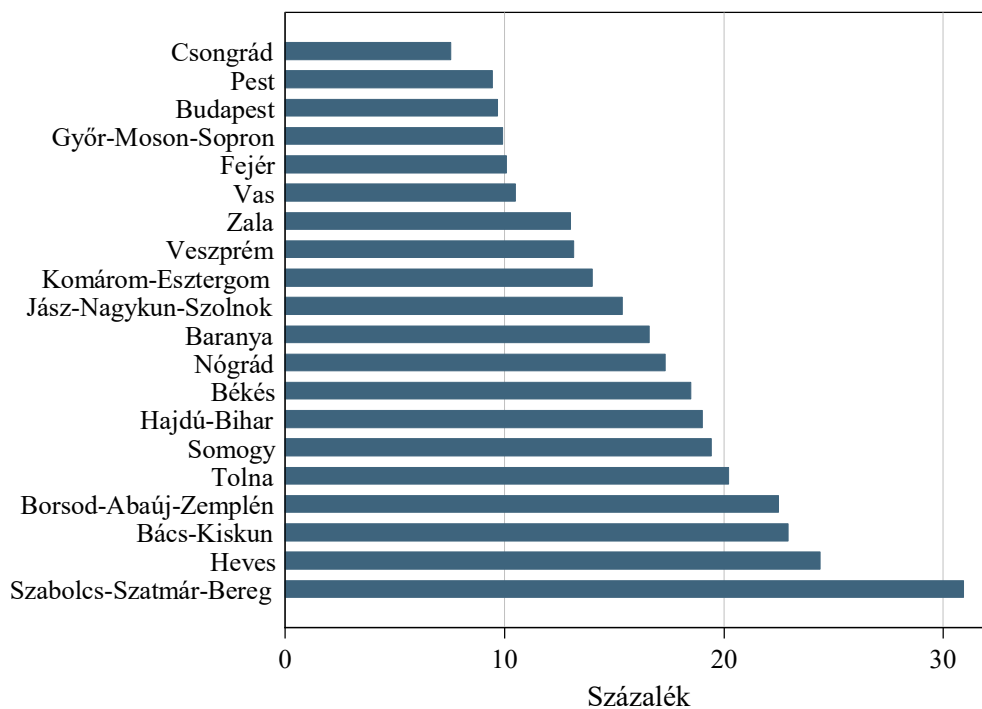


**D2.4.5 ábra: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok százalékaránya megyék szerint, 15–19 évesek (2016)**

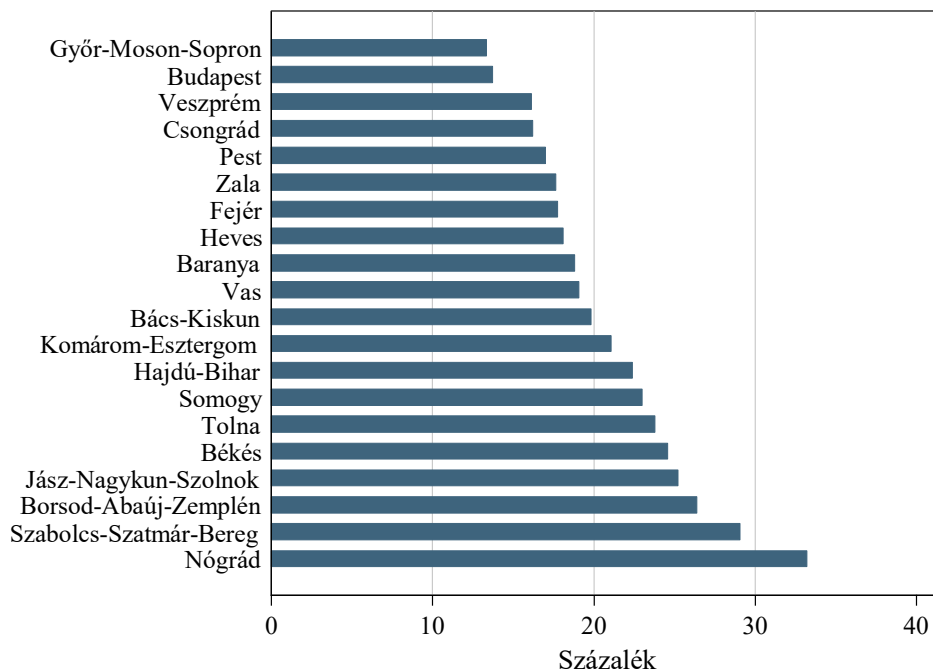




**D2.4.6 ábra: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok százalékaránya megyék szerint, 20–24 évesek (2016)**



**D2.4.7 ábra: A nem dolgozó és nem is tanuló fiatalok százalékaránya megyék szerint, 25–29 évesek (2016)**



A D2.4. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2\\_4.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2_4.xlsx)

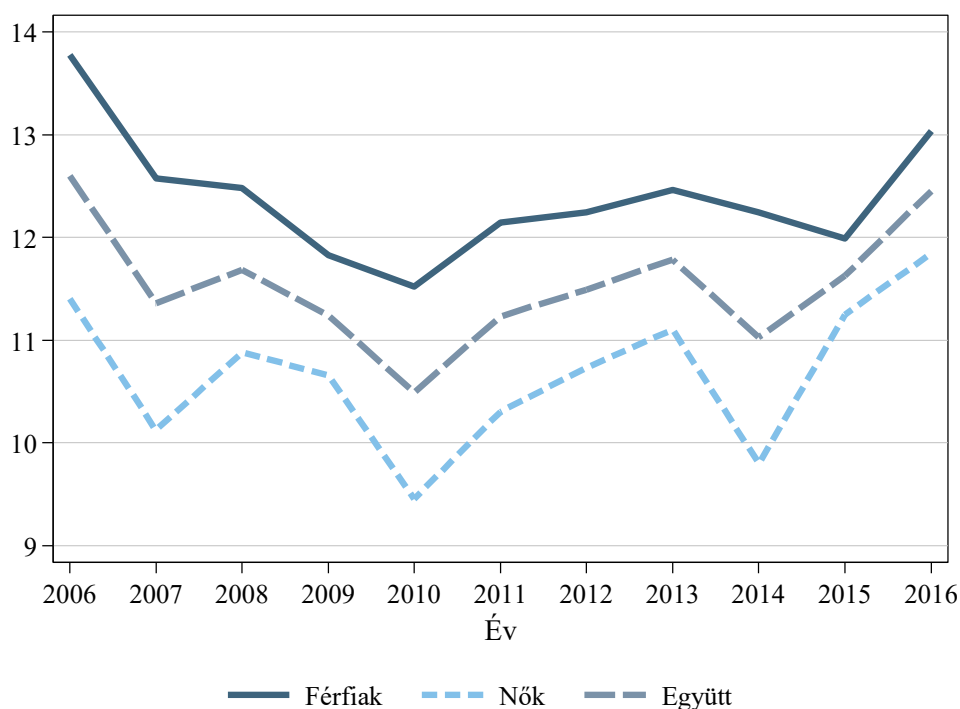
## D2.5. indikátor: A korai iskolaelhagyók aránya

A D2.5. indikátor a korai iskolaelhagyók arányának alakulását mutatja be. Az Európai Bizottság definíciója szerint azokat a 18–24 éves fiatalokat tekintik korai iskolaelhagyónak, akiknek általános iskolai vagy annál alacsonyabb végzettségük van, és nem vesznek részt sem iskolarendszerű, sem iskolarendszeren kívüli képzésben. Az Európa 2020 stratégia egyik célkitűzése, hogy 2020-ra a korai iskolaelhagyók aránya 10 százalék alá csökkenjen.

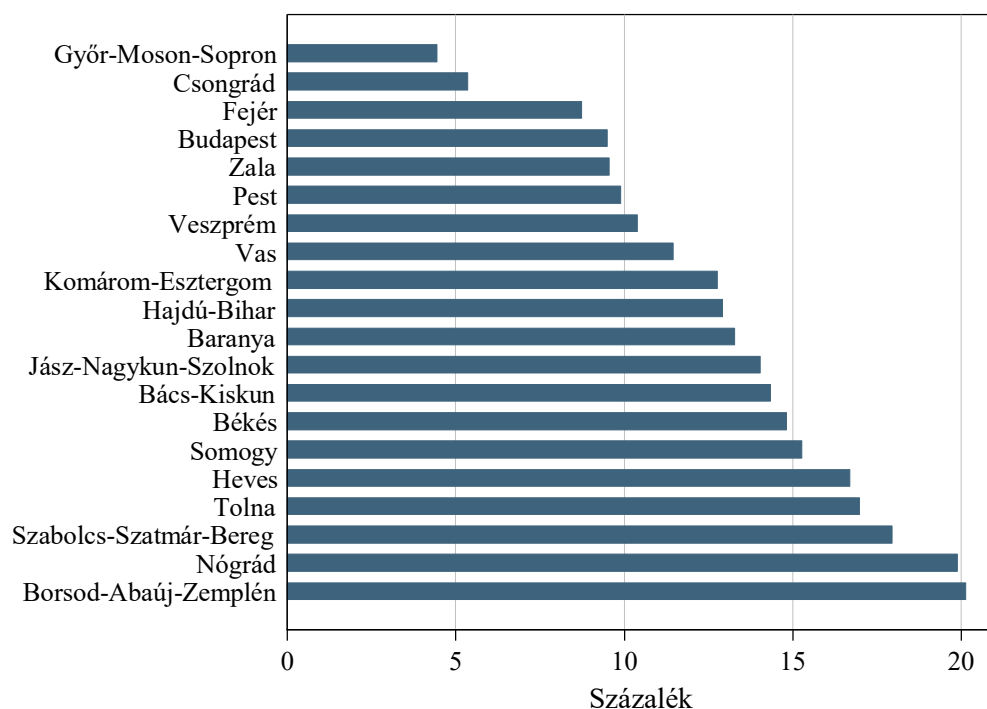
2006 és 2010 között a korai iskolaelhagyók aránya csökkent. Ez az érték 2010-ben a nők körében már megfelelt az EU-s célkitűzésnek: 9,5 százalék volt. Ugyanebben az évben a férfiak 11,5 százaléka volt korai iskolaelhagyó, mindkét nem körében átlagosan pedig 10,5 százalék volt az arány. 2011-től növekedni kezdett, és kisebb ingadozásokkal 2016-ig folyamatosan emelkedett. 2016-ban a nők között 11,8 százalék, a férfiak között 13 százalék volt korai iskolaelhagyó, a két nemre együtt számolva pedig 12,5 százalék volt az arány (D2.5.1 ábra).

Látható, hogy igen számottevőek a területi különbségek. Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyében 20 százalék feletti az arány, míg Győr-Moson-Sopron és Csongrád megyében 5 százalék körüli (D2.5.2 ábra).

D2.5.1 ábra: A korai iskolaelhagyók százalékaránya nemek szerint (2006–2016)



**D2.5.2 ábra: A korai iskolaelhagyók százalékaránya megyék szerint (2016)**



A D2.5. indikátor adatai: [http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2\\_5.xlsx](http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2_5.xlsx)

**D2.6. indikátor: A 20–24 éves népesség megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint**

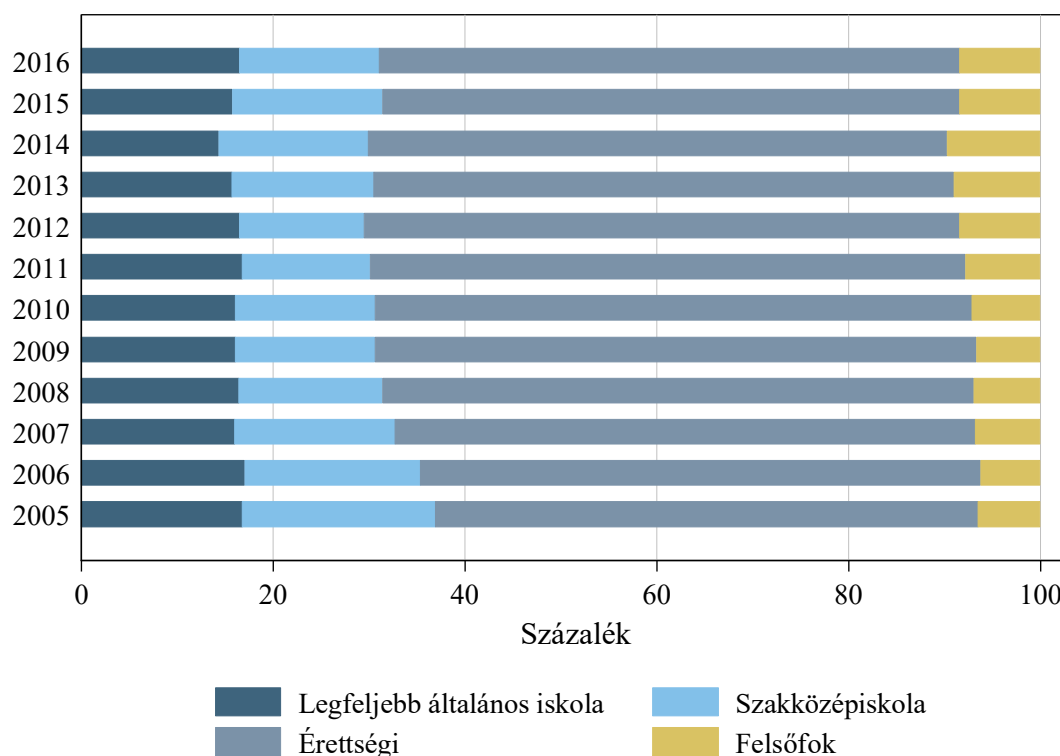
A D2.6. indikátor a 20–24 éves korcsoport legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlásának változását mutatja be 2005 és 2016 között. A megfigyelt időszak második szakaszában megtörni látszik az a korábban hosszabb időszakon keresztül megfigyelhető trend, hogy a fiatal népességben belül folyamatosan növekedett a magasabb végzettségűek aránya. Az utóbbi években az alacsonyabb végzettségűek aránya kezdett nőni. Az általános iskolai végzettségű fiatalok aránya a 2005-ben mért 17-ről 2014-ig 14 százalékra csökkent, majd nőni kezdett, 2016-ban 16,5 százalék volt. A szakközépiskolai végzettségűek aránya 20-ról 13 százalékra csökkent 2005 és 2012 között, majd nőni kezdett, 2016-ban 14,5 százalék volt. Ennek megfelelően az érettségizettek aránya 2005 és 2012 között 56,5 százalékról 62 százalékra nőtt, majd csökkenni kezdett, 2016-ban 60,5 százalék volt. A felsőfokú végzettségűek aránya viszonylag csekély a 20–24 évesek között, mivel a legtöbb fiatal későbbi életkorban végez a felsőfokú képzési rendszerben. 2005 és 2014 között a felsőfokú végzettségűek aránya 6,5-ről 9,7 százalékra nőtt, majd csökkenni kezdett, 2016-ban 8,5 százalék volt (D2.6.1 ábra).

A nők iskolázottabbak, mint a férfiak, de mindkét nemnél hasonló irányú változásokat látunk. 2016-ban a 20–24 éves férfiak 19 százalékának volt legfeljebb általános iskolai, 16 százalékának szakközépiskolai végzettsége, 57 százalékuk érettségizett, és 8 százalékuknak volt már felsőfokú végzettsége (D2.6.2 ábra). Az ugyanilyen korú nők 16 százalékának volt legfeljebb általános iskolai, 10

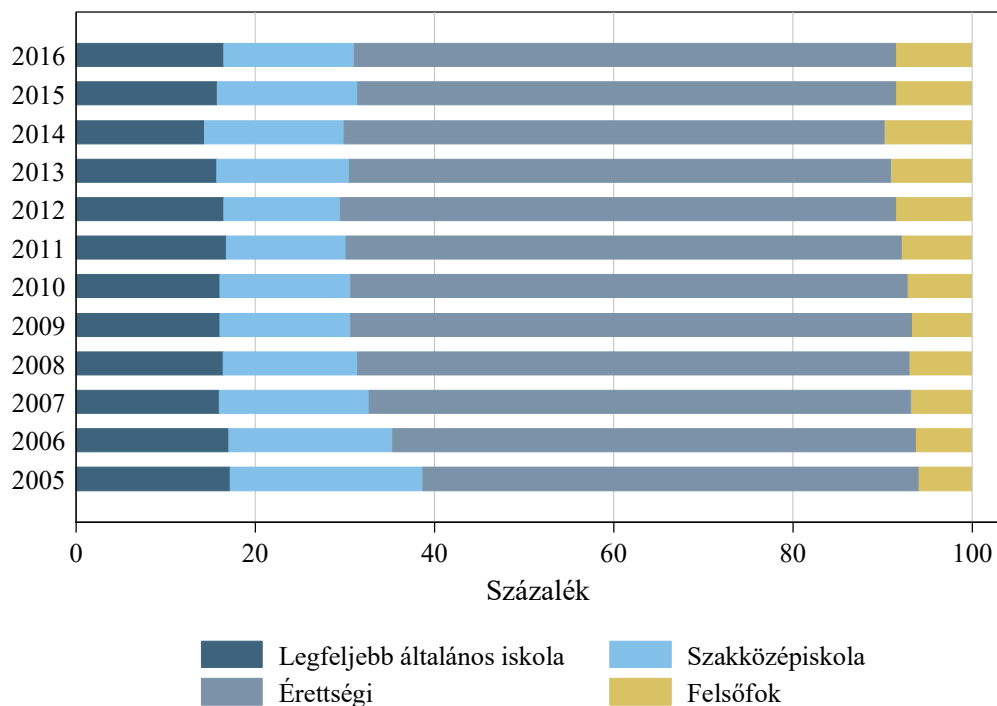
százalékának szakközépiskolai végzettsége, 62 százalékuk érettségizett, és 12 százalékuknak volt felsőfokú végzettsége (D2.6.3 ábra).

Megyék szerinti bontásban jelentős különbségek figyelhetők meg. Tolna, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Szabolcs-Szatmár és Jász-Nagykun-Szolnok megyében a 20–24 éves népesség több mint 20 százalékának volt csak legfeljebb általános iskolai végzettsége 2016-ban. Ez az arány Győr-Moson-Sopron megyében mindössze 5, Csongrád megyében pedig 6 százalék volt. Ugyanebben a korcsoportban a szakközépiskolai végzettségűek aránya Tolna és Veszprém megyében volt a legnagyobb: 25, illetve 24 százalék, a legkisebb pedig Budapesten, 5,6 százalék. A főváros kiemelkedik az érettségizettek arányát tekintve: a fiatalok 70,5 százalékának volt érettségije, míg a legalacsonyabb arányt Tolna megyében lehetett megfigyelni, ahol a 20–24 éves fiatalok mindössze 39,5 százalékának volt érettségije (D2.6.4 ábra).

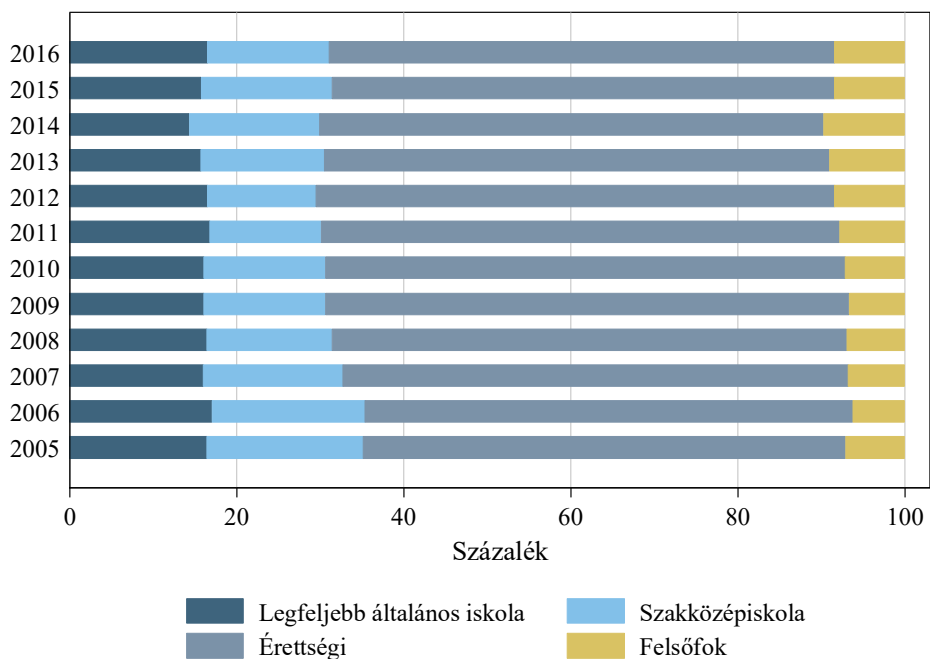
**D2.6.1 ábra: A 20–24 éves népesség százalékos megoszlása a legmagasabb végzettség szerint (2005–2016)**



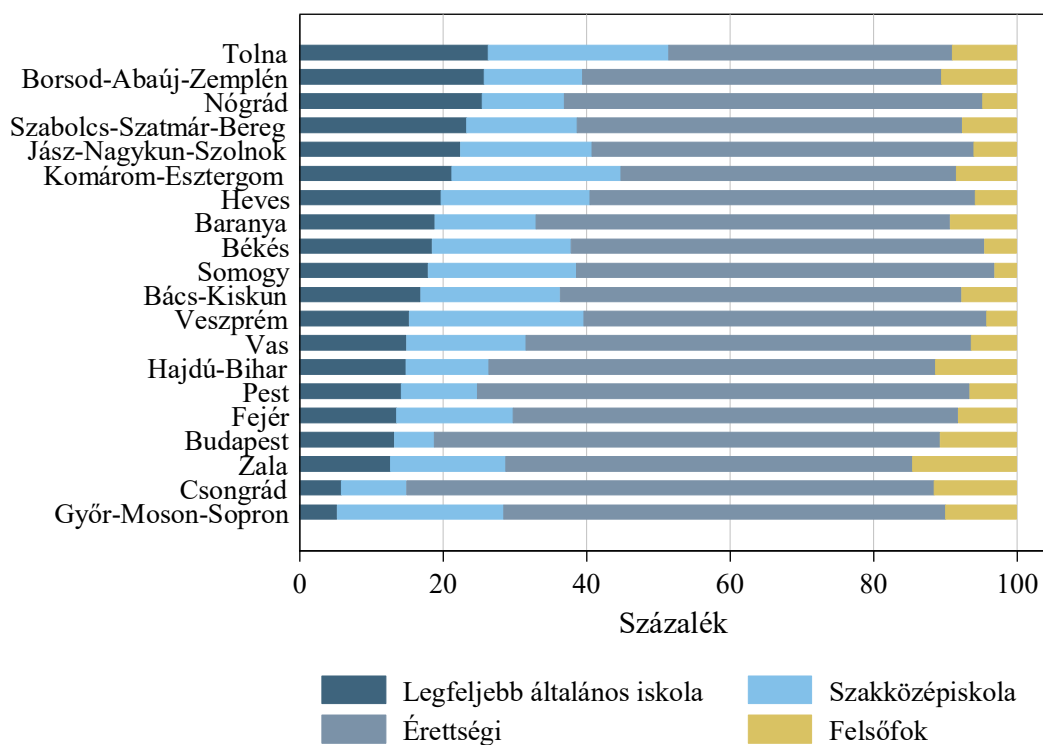
**D2.6.2 ábra: A 20–24 éves népesség százalékos megoszlása a legmagasabb végzettség szerint, férfiak (2005–2016)**



**D2.6.3 ábra: A 20–24 éves népesség százalékos megoszlása a legmagasabb végzettség szerint, nők (2005–2016)**



**D2.6.4 ábra: A 20–24 éves népesség százalékos megoszlása a legmagasabb végzettség szerint, megyénként (2016)**



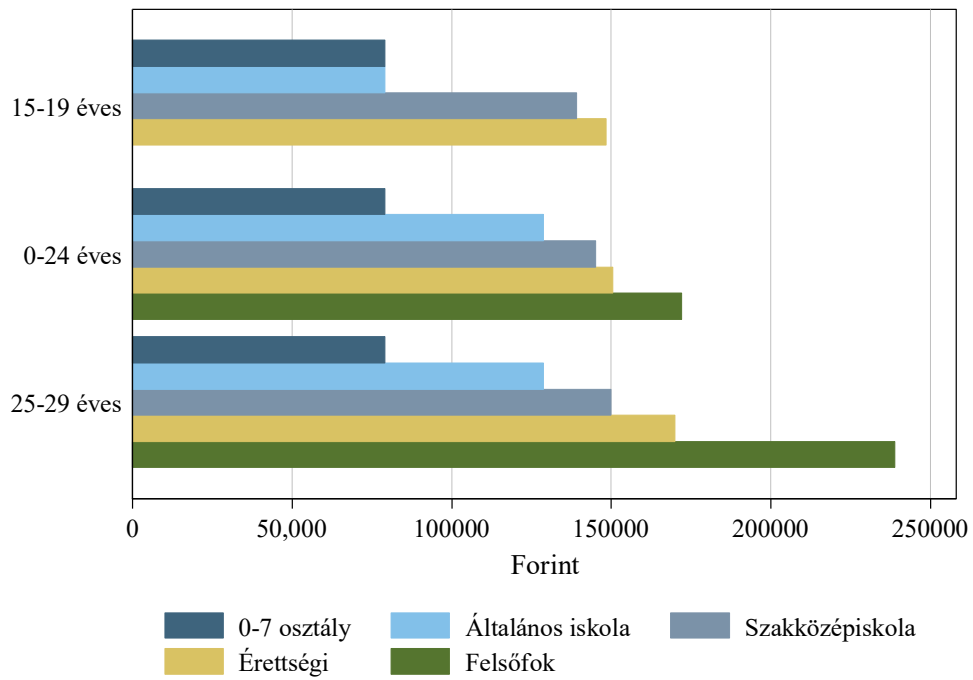
A D2.6. indikátor adatai: [http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2\\_6.xlsx](http://www.mtakti.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2_6.xlsx)

### D2.7. indikátor: Mediánkeresetek a végzettség szintje szerint

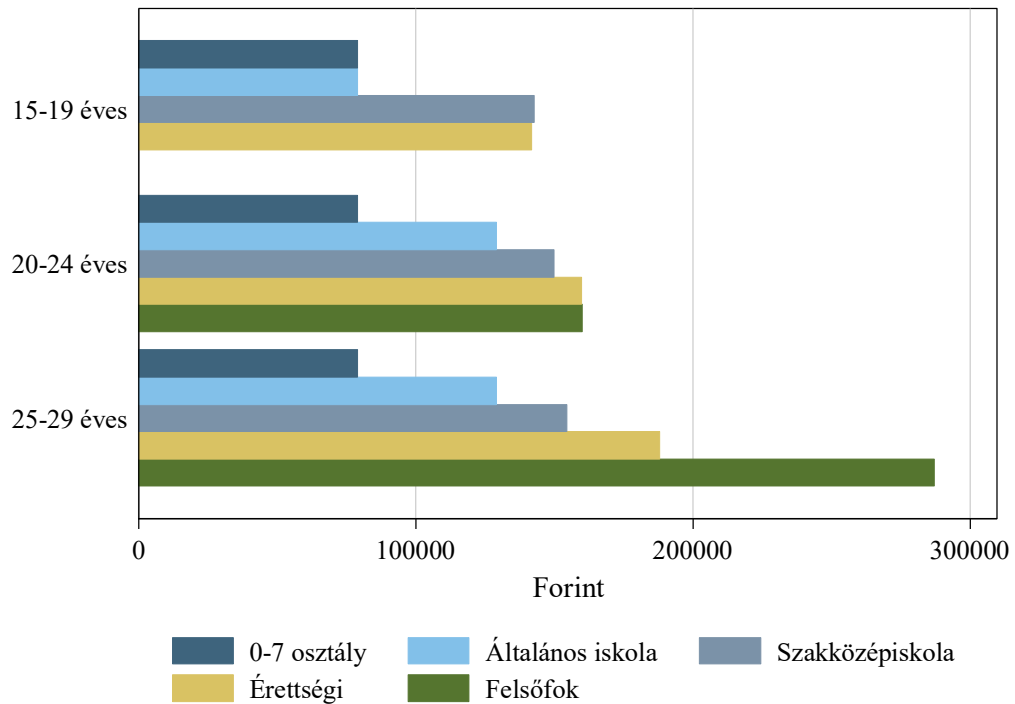
A D2.7. indikátor az iskolázottság és a keresetek közötti kapcsolatot írja le, a fiatalok korcsoportjaiban végzettségi kategóriák szerint mutatja be a mediánkereseteket, vagyis azt a keresetet, melynél az adott végzettségi és korcsoporthoz tartozó foglalkoztatottak legfeljebb 50 százaléka keres kevesebbet, és legfeljebb 50 százaléka többet.

A magasabb iskolázottságúak minden korcsoportban és mindkét nem esetében többet keresnek, mint az alacsonyabb végzettségűek. Kivételt jelent, hogy a 15–19 évesek korcsoportjában nincs különbség az általános iskolánál alacsonyabb és az általános iskolai végzettségűek mediánkeresete között, ami annak a következménye, hogy 2016-ban mindkét csoport tagjai egyformán 79 155 forintot kerestek, ugyanis ekkora volt a napi 8 óra közfoglalkoztatás esetén fizetett bruttó bér. Az általános iskolánál alacsonyabb végzettségűek esetében a mediánkereset mindhárom korcsoportban megegyezett a közfoglalkoztatási bérrrel (D2.7.1, D2.7.2 és D2.7.3 ábra).

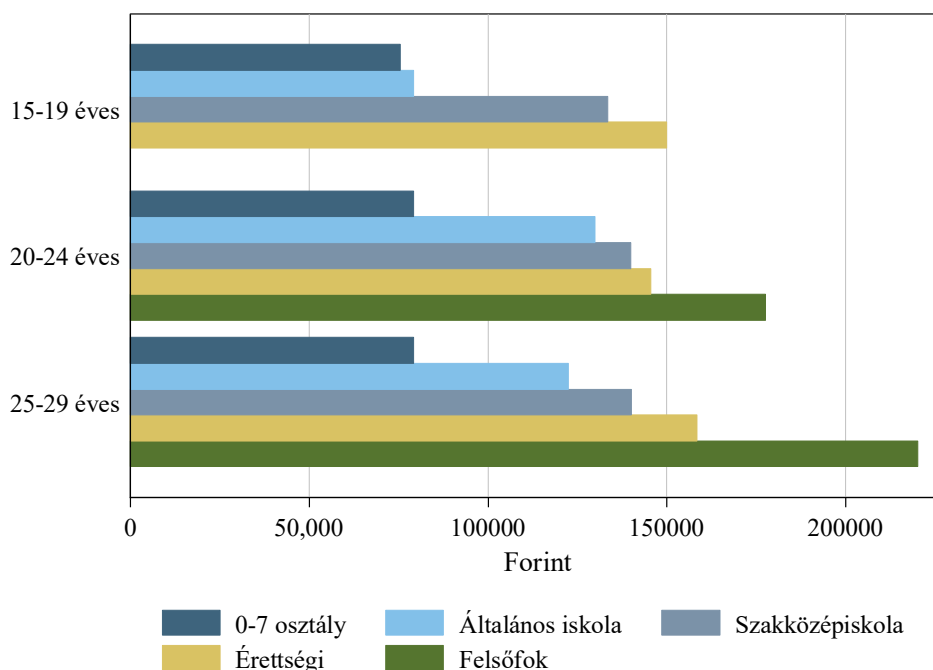
**D2.7.1 ábra: Mediánkeresetek a végzettség szintje szerint a fiatal korcsoportokban (2016)**



**D2.7.2 ábra: Mediánkeresetek a végzettség szintje szerint a fiatal korcsoportokban (férfiak)**



**D2.7.3 ábra: Mediánkeresetek a végzettség szintje szerint a fiatal korcsoportokban (nők)**



A D2.7. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2\\_7.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2_7.xlsx)

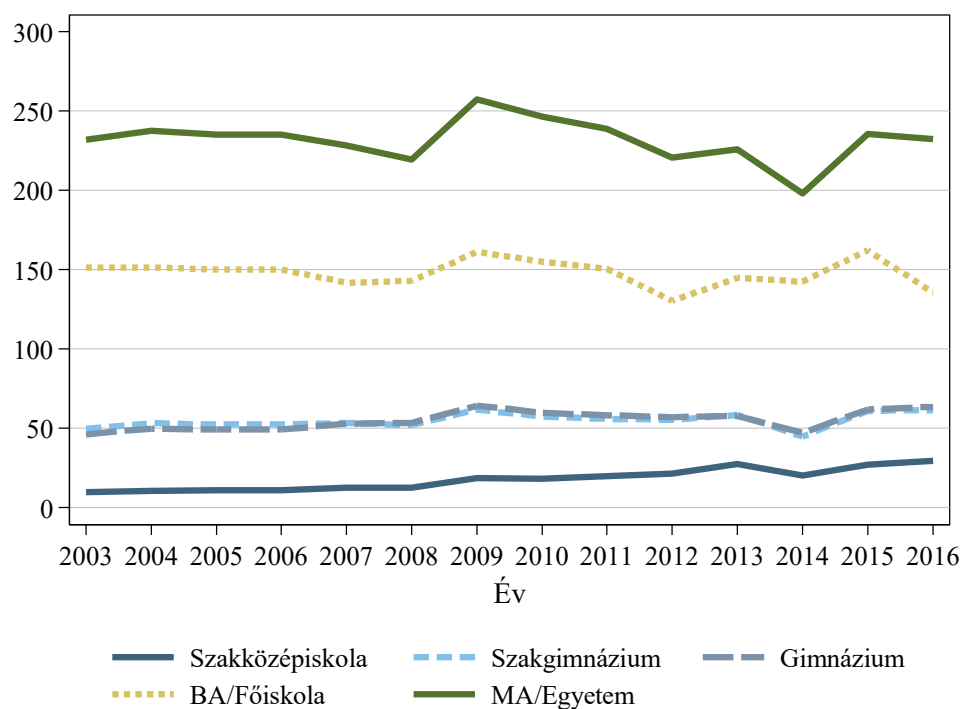
### **D2.8. indikátor: Az iskolai végzettség kereseti hozama**

A D2.8. indikátor az iskolai végzettség bruttó kereseti hozamát mutatja egyszerű kereseti regressziók alapján. Tehát azt írja le, hogy egy adott végzettségi csoportba tartozók átlagosan hány százalékkal keresnek többet a legfeljebb általános iskolai végzettségűeknél, ha kiszűrjük a nem és a gyakorlati idő hatását a keresetekre.

Az MA/egyetemi végzettségűek nagyon magas kereseti hozamot realizálnak, 200–250 százalék közöttit. A hozam 2009 és 2014 között 250 százalékról 200 százalékra csökkent, majd nőni kezdett, 2016-ban 232 százalék volt. A BA/főiskolai végzettségűek kereseti hozama 130 és 160 százalék között mozgott. A hozam 2009 és 2012 között 161-ről 131 százalékra csökkent, 2016-ban 135 százalék volt. A gimnáziumi és szakközépiskolai végzettség kereseti hozama csak nagyon csekély mértékben különbözik egymástól, és egyforma növekedési pályát járt be. A szakközépiskolai végzettség hozama 2003 és 2009 között 50-ről 64 százalékra nőtt, majd 2010-től 2014-ig 44 százalékra csökkent, 2015-től pedig ismét nőni kezdett, 2016-ban 61 százalék volt. A gimnáziumi végzettség hozama a 2003-ban mért 46 százalékról 2009-re 64 százalékra nőtt, majd 2014-ig csökkent, 2015-től pedig ismét nőni kezdett, 2016-ban 64 százalék volt. A szakközépiskolai végzettség hozama 2003 és 2016 között 2014-et leszámítva mindvégig növekedett, a 2003-ban mért 9,6 százalékról 2016-ra 29,6 százalékra (D2.8.1 ábra)



**D2.8.1 ábra: Az iskolai végzettség százalékos hozama a legfeljebb általános iskolai végzettségűek keresetéhez viszonyítva (2003–2016)**



A D2.8. indikátor adatai: [http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2\\_8.xlsx](http://www.mtaki.hu/wp-content/uploads/2018/01/D2_8.xlsx)